

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

FATİH YAŞLI • DEVLET, DÜZEN, ANARŞİ

Fatih Yaşlı

Devlet, Düzen, Anarşi

Türkiye'de Edebiyat ve
Antikomünizm

Yordam Kitap

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Fatih Yaşı

1979 yılında Ankara'da doğdu. Lisans eğitimini Gazi Üniversitesi Maliye Bölümü'nde 2001 yılında tamamladı. Aynı yıl İzzet Baysal Üniversitesi'nde siyaset bilimi yüksek lisansına başladı ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde siyasi tarih araştırma görevlisi oldu. 2004-2008 yılları arasında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora yaptı. Doktorasını tamamlamasının ardından İzzet Baysal Üniversitesi'ne dönen Yaşı, halen bu üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapıyor. *Felsefelogos, Bilim ve Gelecek, Birikim, Yurt, Radikal 2, BirGün* gibi dergi ve gazetelerde çok sayıda makalesi yer aldı. Yaşı, *Sol Portal*'da yazmaya devam ediyor.

Yayımlanmış eserleri:

Hayatın Olumlanması Olarak Felsefe: Nietzsche ve Marx (2008, Bilim ve Gelecek Kitaplığı); *Kinimiz Dinimizdir: Türkçü Faşizm Üzerine Bir İnceleme* (2009, Tan Kitabevi; 2014, Yordam Kitap); *Hegemonyadan Diktatoryaya Liberal-Muhafazakâr İttifak ve AKP* (der., Çağdaş Sümer ile birlikte, 2010, Tan Kitabevi); *AKP ve Yeni Rejim* (2012, Tan Kitabevi); *AKP, Cemaat, Sünni-Ulus* (2014, Yordam Kitap); *Türkçü Faşizmden "Türk-İslam Ülküsü"ne* (2016, Yordam Kitap); *Antikomünizm, Ülkücü Hareket, Türkeş* (2019, Yordam Kitap); *"Halkçı Ecevit": Ecevit, Ortanın Solu, CHP (1960-1980)* (2020, Yordam Kitap); *Gençlerle Baş Başa: Faşizm* (2020, Yordam Kitap); *Devlet, Düzen, Anarşi* (2022, Yordam Kitap).

Yordam Kitap'ta Fatih Yaşı Kitapları

***Kinimiz Dinimizdir:
Türkçü Faşizm Üzerine Bir İnceleme***
(2014, Yordam Kitap)

AKP, Cemaat, Sünni-Ulus
(2014, Yordam Kitap)

Türkçü Faşizmden “Türk-İslam Ülküsü”ne
(2016, Yordam Kitap)

Antikomünizm, Ülkücü Hareket, Türkiye
(2019, Yordam Kitap)

***“Halkçı Ecevit”:
Ecevit, Ortanın Solu, CHP (1960-1980)***
(2020, Yordam Kitap)

Gençlerle Baş Başa: Faşizm
(2020, Yordam Kitap)

Devlet, Düzen, Anarşi
(2022, Yordam Kitap).

Fatih Yaşlı

Yordam Kitap: 423 • Devlet, Düzen, Anarşi • Fatih Yaşlı
ISBN 978-605-172-537-6 • Düzeltme: Cemre Cemri
Kapak Tasarım: Savaş Çekiç • Sayfa Düzeni: Gönül Göner
Birinci Basım: Nisan 2022
© Fatih Yaşlı, 2022; © Yordam Kitap, 2022

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Pasifik Ofset (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

DEVLET, DÜZEN, ANARŞİ

Türkiye’de Edebiyat ve
Antikomünizm

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
BİR NUMARALI DÜŞMAN: NÂZİM HİKMET	27
Mitosu yıkmak	28
Nâzım'ın Türklüğü	30
Nâzım'ın komünistliği	34
Nâzım'ın vatan şairliği	37
Nâzım'ın şiiri	40
Nâzım'ın vatan hainliği	47
Nâzım'ın burjuvalığı ve ahlaksızlığı	49
Sonuç	52
EK	
NECİP FAZIL VE NÂZİM	54
Bahriye Mektebi'nde iki şair	54
Emekleme döneminden asıl Nâzım'a	55
Nâzım'ın şiiri	58
Nâzım'a dair anılar	59
Sonuç	61
İKİNCİ BÖLÜM	
MÜCAHİT PEYAMI	63
Yan yana ters akan sular: Peyami Safa ve Nâzım Hikmet	65
Peyami Safa'dan Aziz Nesin'e "öğütler"	77
Habis ruh: komünizm	84
Gafiller, mahutlar ve kültür sanat	86
Komünistliğin semptomları	88
Antikomünist paranoya	90
İrtica değil komünizm	94
Komünizmle mücadele	95
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
NİHAL ATSIZ'IN NÂZİM HİKMET VE SABAHATTİN ALİ'YE HÜCUMU	102
Nâzım'ın "Putları Yıkıyoruz" kampanyası	104
Atsız ve "Nâzım Hikmetof"	107
Sabahattin Ali'nin <i>İçimizdeki Şeytan'ı</i>	113
Atsız ve "İçimizdeki Şeytanlar"ı	116

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜREL HEGEMONYA MAHKEMEDE: YÜCEL-ÖNER DAVASI	128
Sökmensüer'in komünizmle mücadeleye dair konuşması	129
İnsan Hakları Cemiyeti	132
Yücel'in açık mektubu, Öner'in yanıtı	133
Hasan Âli Yücel, Kenan Öner'e dava açıyor	136
Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı ve Köy Enstitüleri	138
Antikomünist konjonktür	140
Dava ve tanık ifadeleri	142
Köy Enstitüleri ve komünist faaliyetler	146
Üniversitedeki komünistler	151

BEŞİNCİ BÖLÜM

BÜYÜK KOMPLO VE KOMÜNİZM: GENÇLİĞİM EYVAH	155
Sonun başlangıcında	156
İhtiyar'ın hikâyesi: devlete karşı	158
İzmir suikastı ve "milletin adamları"nın tasfiyesi	161
Parti devletinin kuruluşu: millete karşı devlet	163
Üniversite reformu: nesillerin heba edilmesi	165
Devleti yıpratmanın ilkeleri	168
Laiklik ve irtica	170
Ve Soğuk Savaş...	171
Sıdık ya da Güliz, Raşit ya da Delikanlı	173
"Atatürk putu"nu kırmak	175
Boykot kutlaması ve "budaların en budalası"	177
Oyun, piyonlar, silah	178
Bir kez daha Atatürk, bir kez daha eğitim	180
Marksizm ve Marksistler	181
İhtiyar'ın çizdiği tablo	185
İhtiyar şiddet dönemini başlatıyor	188
Robotlaşmış devrimciler	189
Komünizmin psikanalizi	191
Gençliğe yakılan ağıt	192
Delikanlı'nın aydınlanması ve İhtiyar'ın ölümü	194
Sonuç	197

ALTINCI BÖLÜM

BİR "YANSITMA" METNİ: SANCİ	199
Bir ölüm, bir cenaze, bir konuşma	203

Burjuva ailesinin prenses devrimcisi: Leyla	212
Yoksul Anadolu çocukları ve solcu kızlar	215
MDD tartışması, aşk ve tecavüz	219
Tecavüzden sonra: ülkücü cinsel fanteziler	224
Önkuzu Zile’de	232
Şiddet üzerine: esirler ve hürler	238
Leyla ve Adnan	241
Dursun ve Nurten hemşire	244
“Örgüt”ü yöneten Bulgar	248
Sonuç	250

YEDİNCİ BÖLÜM

KUKLA VE KUKLACILAR: CANBAZ	252
Ali Çubuk: devrimi arayan adam	253
Çift tabancalı ülkücü: İlhan Kasapoğlu	267
Bir sermayedar: Ali Koçsa, bir sendikacı: Mahmut Güleryüz	278
Sermayedar Akif Koçsa’nın devrimci kızı Tülin Koçsa	288
Sonuç	290

SEKİZİNCİ BÖLÜM

KUYU: ÜLKÜCÜ ELİTİZMİYLE POLİSİYENİN KESİŞİMİ	292
1979 yılında Türkiye	293
Yusuf, Mehmet Selim Efendi’yle tanışıyor	294
Yusuf, Nazif ve Defne	297
Yusuf Ankara’da	298
Yusuf ve annesi	300
Yusuf üniversitede	302
Yusuf örgüttekilerle tanışıyor	305
Yusuf örgütte yükseliyor	308
Darbe yaklaşıyor	311
Yusuf intikamını alıyor	314
Yusuf devletle tanışıyor	316
“Fena fi’ d devle”ye dönüş	320
Sonuç	323

DOKUZUNCU BÖLÜM

HATIRLA BENİ: ÜLKÜCÜ BİR KADININ ROMANI	324
Azrail’in zulmü	324
Kızıl Cem ve “erkeklik yasası”	326

Gülden'in aēabeyi	327
Gülden'in "sınavı"	329
ērenim hakkı gasp edilen lkcler	332
Katliamların haklılıēı	333
Gülden'in baēarısı	334
Gülden niversitede	336
Darbeye doēru	341
Sonuē	343
ONUNCU BÖLÜM	
ÜLKÜCÜLER VE CEZAEVLERİ: <i>SECDEDEDEN SEHPAYA</i>	345
Ömer ve Sevda ēretmen	346
Ömer ve Osman	349
Sevda ēretmen ve Nedret Neēe	352
Nedret Neēe ve anarēi	358
Ömer ve 12 Eylül	361
Ömer ve Hasan	363
Sonuē	367
ON BİRİNCİ BÖLÜM	
12 EYLÜL'DEN ÖZAL DÖNEMİNE: <i>KARUN VE ANARēİST</i>	369
Katil	369
Sanatēı	372
Maznun	377
Anarēist	379
Alēak	381
İmam	383
Sonuē	390
ON İKİNCİ BÖLÜM	
<i>KIRIM KAN AēLIYOR: MOSKOF ZULMÜ VE DIē TÜRKLER</i>	392
Sovyet zulmüne karēı Nazilerle iēbirliēi	393
Bolēevikler yeniden Kırım'da.	395
Katya ve Nikolay zgrleēiyor	401
Sonuē.	405
SONUē	406
KAYNAKēA	413

GİRİŞ

Ülkücü hareketin 12 Eylül öncesi en önemli sloganlarından biri “Yıkılsın düzen, yaşasın devlet!” şeklindeydi ve ülkücüler bu sloganla devlet ve düzen karşısındaki tutumlarını açık ve net bir şekilde ortaya koyduklarına inanıyorlardı. Buna göre ülkücü hareketin temel varlık nedeni, devleti “anarşi” diye kodlanan komünizm tehdidine karşı korumaktı ama bu hiçbir şekilde onları düzenin bekçisi yapmıyordu; ülkücülük komünizme karşı olduğu kadar kapitalizme de karşıydı. Ülkücülere göre kapitalizmle komünizm dışında bir üçüncü yol mümkündü ve onlar da bunu savunuyordu.

Kuşkusuz altı hiçbir zaman ciddi şekilde doldurulamayan bu slogan, ülkücü hareketin reaksiyoner karakterinin bizzat ülkücüler tarafından da biliniyor olmasından kaynaklanmıştır ve bir tür savunma refleksidir. Komünizm tehlikesine karşı hayata geçirilen Soğuk Savaş politikalarının bir ürünü olan ve paramiliter bir yapılanma, bir sokak örgütlenmesi olarak vücut bulan ülkücü hareket, bu karakteri nedeniyle, elbette ki bir düzen gücü konumundadır. Ancak bütün faşist akımlar ve radikal sağ hareketler gibi o da bu niteliğini kabul etmemiş, söylemini düzen karşıtlığı üzerine kurmuş, “düzenin bekçiliği” suçlamasına karşı kendini böyle savunmuş ve düzen karşıtlığının “cazibesini” sola kaptırmak istememiştir.

Söz konusu düzen karşıtı söylemi, sadece ülkücü harekette değil, dereceleri farklı olmakla birlikte Türk sağının bütün unsurlarında gözlemlemek mümkündür; başvuru argümanlar ise akımın dünyaya bakışına göre değişmektedir.

Örneğin milliyetçi muhafazakârlık açısından “düzen”, Osmanlı-Türkiye modernleşme sürecine, o sürecin aktörlerine ve o sürecin sonunda ortaya çıkan siyasal-toplumsal-kültürel yapıya işaret eder. Türkiye’de “statüko” buradan, yani Batılılaşma üzerinden kurulmuştur ve dolayısıyla milliyetçi muhafazakârlığın “düzen karşıtlığı” bu modernleşme sürecinin eleştirisi anlamına gelir. Bu eleştiri 60’lı yıllardan itibaren antikomünizmle birleşmiş, Türkiye’de sol fikirlerin taban bulmasının esas nedeninin bu “yanlış modernleşme” olduğu iddia edilmiştir. Çözüm olarak ise “maddiyatçı” olduğu iddia edilen bu anlayışın karşısına “maneviyat” savunusu konacak, genç nesillerin maneviyatçı değerleri benimsemesi çözüm reçetesini oluşturacak ve özellikle Osmanlı’ya atıfla “öze dönüş”ten bahsedilecektir.

İslamcılık da aynı modernleşme sürecini “düzen”le ilişkilendirir ama doğal olarak onun düzen tanımında dinin rolü daha baskındır. Bu nedenle de “Hristiyan-Yahudi medeniyeti” eleştirisi ya da “Yahudi/Siyonist komplosu”na duyulan inanç, İslamcılığın “düzen karşıtlığının” temelini oluşturur. Buna göre dünyayı Hristiyanlar ve Yahudiler birlikte yönetmektedir ve onların yönettiği dünyada düzenin esas düşmanı İslam ve Müslümanlardır. Osmanlı-Türkiye modernleşme sürecinin aktörleri ama özellikle başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Cumhuriyet’i kuran kadrolar, İslam medeniyetinin parçası olan bir milleti, ona ve onun değerlerine ihanet edecek bir şekilde Hristiyan-Yahudi medeniyetine dâhil etmeye çalışmışlar, modernleşme anlayışlarını bunun üzerine kurmuşlardır. Dolayısıyla İslamcılar için “düzen”, İslam düşmanı Batı ve onun içerideki uzantıları, “düzen karşıtlığı” ise Batı’ya ve onun içerideki uzantılarına karşı İslam’ı savunmak anlamına gelir.

Ülkücü hareketin düzen karşıtı söyleminde de Batı karşıtlığı vardır ama bu karşıtlık doğal olarak “Batı’nın Türk düşmanlığı” üzerine temellendirilir. Batı, bir zamanlar dünyayı titreten Türklerden ve Türklerin kurduğu devletlerden hâlâ çok kork-

makta ve Türklüğün ilerlemesi, yükselmesi anlamına gelen her şeyi sabote etmektedir. Baş düşmanın komünizm ve Sovyetler Birliği olduğu Soğuk Savaş konjonktüründe “Batı düşmanlığı” görece daha zayıf bir şekilde dillendirilmiştir ama üç kıtada at koşturup yedi düvele hükmetmeye dayalı bir “büyüklük nostaljisi”, ülkücü hareketin fantezi evrenindeki yerini korumaya devam etmiştir.

Sağcılığın bütün biçimleri kapitalist toplumların esas çelişkisi olan sınıf çelişkisinin üzerine kültürel kutuplaşmaları ve çelişkileri örtmeyi hedefler ve Türk sağı için de aynısı geçerlidir. Türk sağına göre zaten Türkiye’de Batılı anlamda sınıflar ve dolayısıyla sınıf mücadelesi yoktur. Yoksul halk sol fikirlere itibar etmezken, solcular da esas olarak burjuva ailelerinin çocukları arasından çıkmaktadır. Esas çelişki ise milli olanla gayri milli olan arasında, Müslüman olanla gâvur olan arasında, Türk olanla olmayan arasında, vesayetçi elitlerle mütedeyyin halk kitleleri arasında, devletle toplum ya da merkezle çevre arasındadır. Dolayısıyla düzen karşıtı söylem de sınıfsal değil kültürel bir eksene yerleştirilir ve kapitalizm eleştirisine ancak kıyılarda köşelerde bir yerde ve âdet yerini bulsun kabilinden diyebileceğimiz şekilde rastlanır. O eleştiride de hiçbir şekilde gerçek anlamda bir düzen değişikliğinden söz edilmez, kapitalizmin ve sosyalizmin dışında üçüncü bir yolun olabileceği söylenir ama o üçüncü yol eninde sonunda kapitalizme çıkar. Ayrıca devlete metafizik bir gözle bakıldığı, devlet kutsal olarak görüldüğü için, onun sınıfsal karakteri ses-sizce geçiştirilir.

Aynı şekilde, bu düzen karşıtlığı Türkiye sınırlarının dışına çıktığında da uluslararası bir sistem olarak kapitalizm ve emperyalist bağımlılık ilişkileri ekonomi politik bir bakış açısı üzerine temellendirilmez, analize dâhil edilmez, kapitalizm ve emperyalizm aşılması gereken sistemler olarak görülmez. Bunlar Batı’nın Müslümanları ya da Türkleri sömürmek için icat ettiği mekanizmalardır ve esas mesele dinle ve milliyetle ilgilidir. Mücadelenin

bir tarafında emperyalist devletler diğer tarafında bağımlı ülkeler, zenginlik ya da yoksulluk, kapitalizmin dünya ölçeğinde yarattığı eşitsizlik yoktur, bunlar medeniyetler arası, yani dinler ve milletler arası savaşın birer tezahürü ve dolayım mekanizmasıdır sadece.

Dolayısıyla sağcılığın düzen karşıtı söylemi gerçek olmadığı gibi, bu söylem nihayetinde düzenin ve onun yarattığı ilişkilerin gizlenmesine, görünmez kılınmasına yardımcı olur. Kitlelerin düzen karşıtlığı bu şekilde soğurulur ve düzen dışı görünen ama aslında düzen içi olan mecralara, yani milliyetçiliğe, muhafazakârlığa ya da İslamcılığa akıtılarak etkisizleştirilir.

Türkiye’de devletin, düzenin ve Türk sağının bulunduğu mevzi elbette ki antikomünizmdir. Devlet, düzen ve Türk sağı, solun damgasını vurduğu grevleri, boykotları, direnişleri, eylemleri 60’lı yıllardan itibaren “anarşik olaylar/hadiseler”, sol faaliyetleri ise “anarşik faaliyetler” olarak adlandırmış, sosyalistlerden, devrimcilerden de “anarşistler” diye bahsetmiştir. O tarihlere kadar terminolojinin esas kavramı “komünizm” ve “komünistler”ken solun ete kemiğe bürünmesiyle birlikte buna “anarşi” ve “anarşistler” sözcükleri eklenecektir. Böylece sınıf mücadelesinin keskinleşmesinden “anarşide artış” şeklinde söz edilecek, solla mücadele ise “anarşiyle mücadele” diye adlandırılacaktır. Sonraları “anarşi”nin yanına âdetâ mütemmim cüz olarak “terör” de eklenecek ve “anarşi ve terör” kalıbı kullanılmaya başlayacaktır.

Bu adlandırma ortaklığı, bir tarafa düzen sağlayıcı bir güç olarak devleti, diğer tarafa ise düzen bozucu bir güç olarak solu koyar ve onu “anarşi” olarak kodlar; dolayısıyla mücadelenin bir boyutunda asayiş sağlaması anlamında düzeni sağlamakla, asayiş bozmak anlamındaki düzeni bozmak vardır. Anarşistler milletin düzenini ve huzurunu bozmakta, devlet de düzeni/asayiş tesis etmek için onlara karşı mücadele etmektedir. Türk sağı ise bir yandan “statüko” anlamındaki düzene karşı olduğunu öne sürerken, öte yandan hem teorik hem pratik olarak devletin yanında ve milletin düzenini bozan anarşistlerin karşısında yer

almakta, anarşiye karşı düzeni, yani asayişî tesis etme mücadelesinde devlete yardım etmektedir.

* * *

Soğuk Savaş'a dâhil oluşla birlikte antikomünizm, Türkiye'de ekonomiden siyasete, ordunun yapılanmasından eğitim sisteminde, istihbarat teşkilatlarının işleyiş biçiminden kültür sanat politikalarına uzanan bir genişlikte, devletin mimari yapısının ve devlet-toplum ilişkilerinin ana belirleyeni olmuştur. Bu durumun edebiyat alanına yansımaması elbette ki imkânsızdır. Söz konusu yansıma ise hem sağcı edebiyatçıların solun kültürel hegemonyasına karşı yazdıkları yazılar ve giriştikleri polemikler, hem de ortaya koydukları yapıtlar üzerinden gözlemlenebilir.

Türk sağının önemli ideologlarının aynı zamanda edebiyatçı kimliklerinin de olması antikomünizmle edebiyat arasındaki ilişkiyi daha da çarpıcı hale getirmiştir. Türkçü faşizmin baş ideoloğu Nihal Atsız ve Türkiye İslamcılığının baş ideoloğu Necip Fazıl Kısakürek, aynı zamanda birer romancı ve şairdirler. Romanlarında ve şiirlerinde doğrudan antikomünizme rastlanmasa da siyasi yazı ve polemiklerinin merkezinde hep antikomünizm olmuştur. Edebiyatçı kimliği ideolog kimliğinden daha baskın olan Peyami Safa da Nihal Atsız ve Necip Fazıl'a benzer şekilde edebî ürünlerinde değil ama gazete/dergi yazılarında ve polemiklerinde şiddetli bir antikomünizmin "has" örneklerini vermiştir.

Bu isimler 2. Dünya Savaşı'ndan Soğuk Savaş'a, oradan da 1960'lar Türkiye'sine uzanan geniş bir zaman dilimi boyunca antikomünizmin Türkiye'deki taşıyıcısı olmuşlar, antikomünist söylemin inşasına ve antikomünizmin popülerleşmesine ciddi katkılar yapmışlardır. Bunu yaparken, solun popüler figürleri olan Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Aziz Nesin gibi isimlerle polemiklere girişmişler, onlara yönelik hücumlarda bulunmuşlardır. Atsız, Kısakürek, Safa gibi isimlerin komünizm üzerine

yazdıklarıyla, Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali ya da Aziz Nesin gibi solcu isimlere dair sağ külliyat, bir bütün halinde antikomünist söylemin inşasının temelini oluşturmuştur. Yani Türkiye’de antikomünizm sadece devlet, siyasi parti ve örgütler ya da siyasetçiler tarafından değil, hatta onlardan daha çok, politik kimliğiyle edebiyatçı kimliğini birleştiren popüler Türkçü, İslamcı ya da muhafazakâr/milliyetçi muhafazakâr figürler tarafından inşa edilmiş, onlar sayesinde geniş kitlelere ulaşma imkânı bulmuştur. Bu inşa sırasında kullanılan terimler ise doğrudan “komünizm” ve “komünistler”dir. Henüz solun ve sınıf mücadelesinin ete kemiğe bürünüp gözle görülür hale gelmediği bir konjonktürde “anarşi” ve “anarşistler”den söz edilmemektedir. Bunun için 1960’lı yılların ikinci yarısını ve öğrenci ve işçi hareketinin yükselişini, solun ilke ve değerleri üzerine kurulu bir toplumsal muhalefetin ortaya çıkışını beklemek gerekecektir.

Bu polemik ve hücum yazılarının dışında, antikomünizmin edebiyata yansımalarının bir diğer boyutunu antikomünist edebiyatçılar tarafından ortaya konan yapıtlarda gözlemleyebiliriz. Antikomünist romanlarda Türkiye tarihi, özellikle 1965-1980 dönemi, Türk sağının perspektifinden ortaya konurken, devletin ve Türk sağının söylemine uygun bir şekilde devleti ve düzeni yıkmaya çalışan “anarşi”den ve devletle Türk sağının “anarşiye karşı mücadelesinden” söz edilir. “Komünizm” ve “komünistler” söylemin içerisinde halen yer almaktadır ama artık buna “anarşi” ve “anarşistler” de eklenmiştir. Çünkü başta güvenlik aygıtı olmak üzere, devletin de Türk sağının da söyleminin merkezinde artık anarşi ve anarşistler vardır.

Büyük bir bölümü ülkücü yazarlar tarafından yazılan bu romanların hepsinde benzer temalara ve klişelere rastlamak mümkündür. Buna göre 12 Eylül öncesinde Sovyet emperyalizmi Türkiye’yi yutmak istemiş, bunun için de komünistleri kullanmış, “anarşi”yi beslemiş ve körüklemiştir; yani komünistler dış mihrakların uzantısıdır, anarşi de bunun bir sonucudur.

Sovyetler Birliği'nden doğrudan talimat ve hem para hem silah yardımı alan komünistler/anarşistler zengin ailelerin sorunlu çocuklarıdır ve hepsi kişisel egolarını tatmin etmek için komünist/anarşist olmuşlardır. Komünistler/anarşistler yoksul ailelerin çocuklarını para, güç, cinsellik gibi araçlarla kandırmakta ve onları kirli emelleri doğrultusunda kullanmaktadırlar. Ülkücüler ise komünistlerin/anarşistlerin tam tersine vatan savunması veren ve kendilerini müdafaa etmek için silaha başvurmak zorunda kalan, şiddeti hiçbir şekilde tasvip etmeyen, hür düşünceye sahip, okuyan ve sorgulayan karakterler olarak karşımıza çıkarlar bu romanlarda.

Antikomünist romanların hepsinde, komünizm dış güçlerin bir oyunu olarak görülür ama komünizmin bu topraklarda nasıl zemin bulduğu da bir sorunsal olarak okurun önüne getirilir. Buna göre, “yanlış modernleşme” ve ondan kaynaklı Batıcı/materyalist eğitim sistemi özellikle gençleri milletin değerlerine yabancılaştırmış ve “sapık ideolojilere” açık hale getirmiş, bu da anarşiyle sonuçlanmıştır. Bu sapık ideolojilerden en çok etkilenenler ise “saf Anadolu çocukları” değil, orta sınıf ve modern ailelerin çocuklarıdır. Yani solcu gençler Türkiye modernleşmesinin değerlerini içselleştirmiş anne babalar tarafından yetiştirilmiş ve sözü edilen eğitim sistemi tarafından biçimlendirilmiştir.

Bu ailelerin çocukları büyüdüklerinde komünizmi aileleriyle ve yaşamla hesaplaşmanın bir aracı olarak görmeye başlamış, kişiliklerini ve karakterlerini belirleyen temel unsur bu olmuştur. Sorunlu çocuklar olduklarından politik faaliyetlerinden cinsel hazza benzeyen bir haz alırlar, şiddete ve anarşiye bu kadar tutkun olmalarının gerisinde de bu vardır. Aynı şekilde, şiddete yönelik tutkuları cinselliklerini de belirler ve “sapkın” bir karakter taşır; örneğin sado-mazo ilişkilerden zevk alırlar, erkek devrimciler kadın devrimcilere gözünü kırpmadan tecavüz edebilir, kadın devrimciler ise kadınlıklarını ancak erkek devrimcilere cinsellik hizmeti vererek tatmin edebilirler.

Antikomünist romanlarda hakikat bütünıyla baş aşağı çevrilmiştir. Aslında komünistler emperyalizmin mağalarıdır, yaptıklarıyla dış güçlere ve düzene hizmet etmekte, ülkenin altına dinamit döşemektedirler. Örgütlerinden aldıkları emirlere sorgulamaksızın itaat ederler, benimsedikleri ideolojiye dair pek bir şey okumamışlardır, sürekli ezber ve klişe cümlelerle konuşurlar. Şiddet yaşamlarının ayrılmaz bir parçasını oluşturur ve durmaksızın cinayet işler, pusu kurar, kaçırdıkları ülkücülere işkence yapar, provokasyona yol açmak için siyasi cinayetler işler ve kitle katliamlarına başvururlar.

Ülkücüler söz konusu olduğunda ise durum bunun tam tersidir. Onların arkalarında hiçbir güç yoktur, imkânsızlıklar içerisinde vatan savunması verirler, şiddete sadece mecbur kaldıklarında başvururlar, mertçe dövüşürler, solcuları alıkoyduklarında onlara insanca davranırlar, komünistlerin yazdıkları da dâhil olmak üzere her şeyi okurlar, düşünürler ve sorgularlar. Düzen güçleriyle hiçbir ilişkileri bulunmaz, yargı, polis, bürokrasi çoğu zaman komünistlerin yanında yer alır ama buna rağmen ülkücüler “devlet için, devlete rağmen” diyebileceğimiz bir tutum sergilerler. Mecbur olmadıkça şiddete başvurmadıkları için siyasi cinayetlerle ve kitle katliamlarıyla ülkücülerin doğrudan hiçbir ilgisi yoktur. Bu cinayet ve katliamlar ya “karanlık güçler” tarafından ya da komünistler tarafından gerçekleştirilmiş ve suç ülkücülerin üzerine atılmıştır.

Elinizdeki çalışma antikomünizmin edebiyattaki yansımalarını iki boyutuyla incelemektedir. İlk boyutta Türk sağının edebiyatçı kimlikleriyle politik kimliklerini birleştiren isimlerinin aynı birliğin vücut bulduğu solcu isimlere yönelik polemik ve hücumları, ikinci boyutta ise antikomünist romanlar vardır ve bu nedenle de çalışma iki ana kısımdan oluşmaktadır. İlk dört bölümden oluşan birinci kısımda, sözünü ettiğim polemik ve hücumlar bulunmakta, ikinci kısımdaki sekiz bölümde ise antikomünist romanlar incelenmektedir. Böylelikle hem Soğuk Savaş’la

birlikte antikomünist söylemin inşasında edebiyatçıların rolü hem de antikomünist edebî yapıtlarda solcuların, komünistlerin ve 1965-1980 arası Türkiye tarihinin nasıl anlatıldığının ortaya konulması hedeflenmektedir.

* * *

Türkiye’de antikomünizmin edebiyattaki yansımalarını ve antikomünizm-edebiyat ilişkisini incelemeyi hedefleyen bir çalışmanın yola Nâzım Hikmet’ten çıkması bir zorunluluktur. Çünkü o, komünist kimliğiyle edebiyatçı kimliğini birbirinden hiç ayırmamış ve bu nedenle de hem siyaseten hem edebiyat alanında “bir numaralı düşman” ilan edilmiş, hem devlet hem de Türk sağı Nâzım’la, yaşarken de öldükten sonra da kavga etmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde Nâzım’la ilgili antikomünist literatürün kimi örnekleri incelenmektedir. Fethi Tevetoglu, Nejdet Sançar ve Mehmet Kaplan gibi Türkiye antikomünizminin önemli isimlerinin yazdıklarının yanına bir de bunlara nazaran çok daha az tanınan bir isim olan Fuat Uluç’un yazdıklarının eklendiği bu bölümde, Nâzım şahsında antikomünist söylemin unsurları, yapısı ve sınırları üzerinde durulmuştur.

Birinci Bölüm’de bir de “Ek” mevcuttur. Bu “Ek”te Necip Fazıl’ın Nâzım Hikmet’e bakışı üzerinde durulmaktadır ve bu da bir zorunluluktur. Çünkü Necip Fazıl sürekli kendini Nâzım’la kıyaslamış ve onun karşısında konumlandırırmış, aynı şeyi Türk sağı da yapmış ve bayraklaştırdığı Necip Fazıl’ı hep Nâzım’ın karşısına çıkarmıştır. Necip Fazıl’ın Türk sağının “üstad”ı olması, şiddetli antikomünizmi ve edebiyatçı kimliği, Necip Fazıl ve Nâzım Hikmet’i Türkiye siyasetinin ve edebiyatının iki sembolik ismi haline getirmiştir. Türkiye siyasetinin temel ayrışma noktasını yaşamlarında ve kişiliklerinde birleştiren sembol isimlerin iki edebiyatçı olması, Türkiye’de özel olarak edebiyatla antikomünizm arasındaki ilişkiyi ve genel olarak da siyaset-edebiyat ilişkisini anlamak açısından bize son derece önemli ipuçları vermektedir.

İkinci Bölüm’de Türk sağının önemli edebiyatçılarından Peyami Safa’nın komünizme karşı neredeyse ömrü boyunca yürüttüğü “cihat” ele alınmaktadır. Safa’nın antikomünizmi bir zamanlar dost oldukları Nâzım Hikmet’le aralarının bozulmasıyla başlar ve ölene kadar da devam eder. Safa’nın antikomünizme özel yer ayrılmış bir romanı yoktur, antikomünist temalar da romanlarında önemli bir yer tutmaz. Ancak onun politik fıkra yazarlığının merkezinde antikomünizm bulunur, yazdığı binlerce köşe yazısının çok büyük bir bölümü komünizme ve komünistlere ayrılmıştır. Safa’nın antikomünizmini “özel” kılan ise bir edebiyatçı olarak sürekli kültür, sanat ve edebiyat alanındaki komünizm tehlikesine dikkat çekmesi, solun kültürel hegemonyasına karşı antikomünizm silahını kullanmasıdır. Bu bölümde Safa’nın Nâzım Hikmet ve Aziz Nesin’le girdiği polemiklerin yanı sıra, uzun yıllara yayılan fıkra yazarlığında somutlaşan antikomünist söyleminin unsurları üzerinde de ayrıntılı şekilde durulmuştur.

Üçüncü Bölüm, Türkçü faşizmin baş ideoloğu ve Türkiye antikomünizminin en önemli isimlerinden biri olan Nihal Atsız’ın Nâzım Hikmet’e ve Sabahattin Ali’ye hücum ettiği iki metne ayrılmıştır. Bu bölümde Atsız üzerinde uzun uzadıya durulmayıp sadece bu iki metnin merkeze alınmasının nedeni ise *Kinimiz Dinimizdir, Türkçü Faşizm Üzerine Bir İnceleme* (2014) ve *Türkçü Faşizmden Türk-İslam Ülküsü’ne* (2016) adlı kitaplarımda kendisine bolca yer ayrılmış olmasıdır.

Bu bölümde incelenen metinlerin ilkinde Atsız, Nâzım Hikmet’in “Putları Yıkıyoruz” kampanyasında Namık Kemal ile ilgili olarak söylediklerine karşı Namık Kemal’i müdafaa etmekte ve ırkçı bakış açısından Moskov vurgusuna uzanan bir yelpazede Türkçü faşizmin antikomünist söyleminin bütün argümanlarını Nâzım Hikmet şahsında ortaya koymaktadır. İncelenen ikinci metinde ise Atsız’ın Sabahattin Ali’ye hücumu yer almaktadır. Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan* adlı romanında, hepsiyle bir zamanlar arkadaş olduğu Nihal Atsız, Necip Fazıl, Peyami Safa

gibi isimleri karakter özellikleriyle siyasi görüşlerini birleştirerek masaya yatırmış ve teşhir etmiştir. Atsız ise buna duyduğu öfkeyle “İçimizdeki Şeytanlar” metnini yazmış ve tıpkı Nâzım Hikmet’le ilgili yazdıklarında olduğu gibi Sabahattin Ali’ye de Türkçü faşizmin ve antikomünizmin argümanlarıyla saldırmıştır. Metnin sonunda Atsız, Sabahattin Ali’yi düelloya davet etmiş, her ne kadar bu düello gerçekleşmemişse de bu ikili yıllar sonra mahkemede karşı karşıya gelmişlerdir ve bölümde kısaca bu dava da değinilmektedir.

Dördüncü Bölüm, Türkiye tarihinin bana göre en önemli ama üzerinde pek de durulmamış olan davalarından biriyle ilgilidir. Türkiye Soğuk Savaş’a girer ve antikomünizm siyasetin merkezine yerleşirken, dönemin Demokrat Parti İstanbul İl Başkanı ve aynı zamanda 1944 ırkçılık-Turancılık davasının avukatlarından olan Kenan Öner, Hasan Âli Yücel’i komünistlikle itham edecek, Yücel de Öner’i mahkemeye verecektir. Yücel-Öner davası Soğuk Savaş’a giren Türkiye’de, özellikle Köy Enstitüleri ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) üzerinden antikomünizmin kültür, sanat, edebiyat ve üniversiteye nasıl yansıdığını görmek açısından son derece önemli ipuçları vermektedir.

Yücel’in Millî Eğitim Bakanlığı döneminde başlatılan Batı klasiklerinin çeviri faaliyeti, bu faaliyetle eş zamanlı olarak gelişen hümanizm akımı, bu akımın komünizmle kurulan bağlantısı, Köy Enstitüleri ve üniversiteler, özellikle DTCF, bu davanın en önemli başlıklarını oluşturacak, antikomünizm bu davada kendini çok açıkça ortaya koyacak ve Soğuk Savaş’ın hemen başındaki zamanın ruhu en net şekilde Yücel-Öner davasında kendini gösterecektir.

Beşinci Bölüm’den itibaren çalışmanın ikinci kısmına geçilmekte ve roman incelemelerine başlanmaktadır. Burada yapılan elbette ki edebiyat eleştirisi değildir; yani romanların edebî nitelikleri değil politik nitelikleri ve politik olarak ne anlattıkları çalışmanın esas meselesini oluşturmaktadır. İncelemelerin odak

noktası ise antikomünizmdir. Ele alınan romanlarda Türk sağının Türkiye tarihine ve siyasetine solu ve komünizmi merkeze koyarak nasıl baktığı, bunları nasıl kavradığı ve nasıl anlattığı eleştirel bir incelemeye tabi tutulmaktadır.

Bu kısımda ele alınan ilk roman Tarık Buğra'ya aittir. Buğra'nın *Gençliğim Eyvah*'ı, Türk sağının, özellikle de milliyetçi muhafazakârlığın Osmanlı-Türkiye modernleşme sürecinden 12 Mart darbesine kadar uzanan sürece bakışının bir yansımasıdır ve romanda temel tez olarak bu sürecin komünizme zemin hazırladığı öne sürülür. Buğra söz konusu süreci okurken bir tarafa devleti ve düzeni öbür tarafa ise anarşi ve kaos peşindeki İhtiyar'ı koyar. İhtiyar, yakın tarihin Türk sağınca "kötü ve yanlış" olarak addedilen bütün hadiselerinin baş sorumlusudur ve amacı devleti yıkmaktır. Devleti yıkmak için İhtiyar'ın bulduğu son çare ise sol akımlar ve komünizm olacaktır; artık anarşinin kaynağı, İhtiyar tarafından kullanılan, solcu, devrimci gençlerdir.

Altıncı ve Yedinci Bölüm'de sırasıyla Emine Işınsu'nun *Sancı* ve *Canbaz* adlı romanları ele alınmaktadır. Çalışmada Işınsu'nun tek bir romanıyla yetinilmemesinin nedeni ise onun 12 Eylül öncesi ülkücü hareketin kültür sanat ve edebiyat faaliyetleri içerisindeki özel yeridir. Işınsu uzun yıllar boyunca, hareketin kültür sanat ve edebiyat dergisi olan *Töre*'nin yayın yönetmenliği görevini yürütmüş, hareketin zayıf olduğu bir alana hem kendi ürünleriyle hem de yayıncılık faaliyetleri aracılığıyla ciddi katkılar yapmıştır.

Işınsu *Sancı*'da 12 Mart öncesini, *Canbaz*'da ise 12 Eylül öncesini merkeze koyar ve bu iki dönemi ülkücülerin gözünden anlatır. Her iki romanda da solcular, sosyalistler, devrimciler "mutlak kötü", ülkücüler ise "mutlak iyi" mertebesine yerleştirilmişlerdir. "Burjuva ailelerin psikolojik sorunlarla malul devrimci çocukları" ile maneviyatı sağlam "yoksul Anadolu çocuğu ülkücüler" arasındaki ikilik bu romanların temelini oluşturur. Devrimciler anarşinin kaynağını oluştururken ülkücüler "anarşi"ye karşı

mücadelelerinde devlete yardımcı olurlar. *Sancı* ve *Canbaz*'da hakikat yazar tarafından bütünüyle tersine çevrilir ve devrimciler şiddet bağımlısı robotlaşmış tipler, ülkücüler ise meşru müdafaa pozisyonundaki sorgulayan, düşünen karakterler olarak tasvir edilirler. Üstelik devrimcilere sadece Sovyetler'den değil hem devlet hem burjuvazi içerisinden destek verilirken, ülkücüler yürüttükleri kavgada tek başlarına ve mağdurlardır. Dolayısıyla Türk sağının mağduriyet üzerine kurulu politik söylemi, tıpkı diğer antikomünist romanlar gibi bu iki romanın da temel unsurlarından birini oluşturur.

Sekizinci Bölüm'de incelenen Adnan İslamoğulları'nın *Kuyu*'su antikomünist klişeleri içinde barındırmakla birlikte diğer antikomünist romanlarla bir noktada ayrışmaktadır. *Kuyu*'nun kahramanı olan ülkücü Yusuf, yoksul Anadolu delikanlılardan biri değildir; o, İttihat Terakki'nden günümüze devlete hizmet eden "aristokratik" bir ailenin üyesidir. Yine romanı farklı kılan noktalardan biri, ülkücü hareketin "devletlû" isimleri tarafından yetiştirilen Yusuf'un sol bir örgüte sızarak edindiği bilgileri bu isimlere aktarmasının romanın ana hikâyesini oluşturmasıdır. Dolayısıyla *Kuyu*'da komünizmle mücadele polisiye/casusluk türü bir anlatıyla birleşmiş ve politik polisiye ya da politik macera diye nitelendirebileceğimiz bir roman ortaya çıkmıştır.

Öte yandan bu romanın da temel sorunsalını devlet, düzen ve anarşi oluşturur. Yusuf aktardığı bilgilerle anarşiyle mücadele ve devlete hizmet etmektedir; aynı zamanda kendini "millici" olarak görmekte ve yabancılaşmış olan düzenin karşısında konumlandırırmaktadır. Olan bitenler ve yaşadıkları, beraberinde zaman zaman Yusuf'un devlete karşı eleştirel bir tutum benimsemesini, sert çıkarımlarda bulunmasını ve "devletlû" ağabeyleriyle tartışmasını getirecektir. Ancak tüm bunlar nihayetinde "tatlıya" bağlanacak ve Yusuf da devletin yaptıklarında bir "hikmet" bulunduğu fikrine ikna olacaktır: Önemli olan devletin şimdiki sahipleri değil, tarih üstü ve kutsal bir varlık olarak kavranan bü-

yük harfle “Devlet”tir ve Devlet eninde sonunda asli sahiplerinin eline geçecek, böylece de aslına dönecektir.

Dokuzuncu Bölüm’de incelenen *Hatırla Beni*’nin yazarı Misli Baydoğan, tıpkı Emine Işınsu gibi bir kadındır ama Işınsu’nun romanlarından farklı olarak bu romanın anlatıcısı ve baş karakteri ülkücü bir kadındır. 12 Eylül’ün hemen öncesinde Ankara’da geçen romanda, ülkenin politik iklimi ülkücü hareketin önemli militanlarından birinin kız kardeşi olan Gülden’in gözünden anlatılır. *Hatırla Beni*, kadınların ülkücü hareket içerisindeki yeri ve rolü ile kadın-erkek ilişkilerini anlamak açısından önemli ipuçları vermektedir. Öte yandan bu romanın da merkezinde duran esas olgu antikomünizmdir. Gülden, devrimcilere, komünistlere karşı büyük bir öfke duymakta, yazar da Gülden’in ağzından devrimcilere, solculara yönelik şiddeti meşrulaştırmaya, ülkücü hareketin yaptıklarını haklılaştırmaya çalışmaktadır. Bu romanda da âdeta antikomünist romanların hepsinde kural haline gelmiş olan bir mağduriyet anlatısı vardır ve romandaki bütün karakterler hem solun hem de 12 Eylül’ün mağdurlarıdır.

Onuncu Bölüm’de Ş. Adnan Şenel’in *Secdeden Sehpaye* adlı romanı incelenmekte ve ülkücülerin 12 Eylül’ün cezaevlerinde yaşadığı travmanın edebiyata nasıl yansıdığına bakılmaktadır. Darbeye kadar devlet için ve devletle birlikte anarşiye karşı savaştıklarını düşünen ülkücüler, 12 Eylül’de devletin zulüm politikalarıyla karşılaştıklarında ciddi bir şok ve travma yaşayacaklar, darbenin hemen öncesinde başlayan İslamizasyon süreci, cezaevinde hız kazanacaktır. İşlemediği bir cinayet nedeniyle idama mahkûm edilen Müslüman kimliği baskın ülkücü bir gencin, Ömer’in hikâyesinin anlatıldığı bu romanı ilginç kılan unsurlardan biri, ülkücü hareketin önemli teorisyenlerinden biri olan Necdet Sevinç’in Nedret Neşe adıyla romanda yer alması ve solcu Sevda öğretmenle bir aşk hikâyesi yaşamasıdır.

Fondaki bu hikâye ile Ömer’in cezaevinde yaşadıkları, romanın antikomünist izliğini oluşturur. Ömer, devletin zulüm po-

litikaları karşısında yaşadığı hayal kırıklığından bir süre sonra kurtulacak ve yaptıklarından hiçbir şekilde pişman olmadığını söyleyerek bir kez daha devlet karşısında nedamet getirip sadakat bildirecek, komünistlere karşı verilen mücadelenin haklılığına inanarak ölüme gidecektir. Nedret Neşe ile Sevda öğretmenin aşkı ise solcuların ülkücülere bakışının “bütünüyle önyargılar üzerine kurulu ve yanlış” olduğunu görmemizi sağlayacaktır: Ülkücüler her daim şiddete karşı çıkmış, bunun yerine fikir mücadelesini öne çıkarmışlardır ve Neşe’nin yazdığı yazılar ve kitaplar da bunun somut bir göstergesidir. Sevda öğretmen Nedret Neşe’yle tanıştıktan sonra geç de olsa ülkücülere bakışının yanlış olduğunu anlayacak ve önyargılarını kırmayı başaracaktır.

On Birinci Bölüm’de incelenen *Karun ve Anarşist*, milliyetçi muhafazakâr cenahın son yıllardaki popüler romancılarından İskender Pala’ya ait bir “bestseller”dır. Bu roman da 12 Eylül cezaevlerinde geçer ama oradan Özal dönemine kadar uzanır. Bu romanda da ülkücü bir genç işlemediği bir suç yüzünden cezaevine girmiştir. Sadullah adlı bu gencin cezaevine girmesinin nedeni ise Ufuk adlı bir devrimcinin, işlediği cinayeti kurduğu tuzak aracılığıyla onun sırtına yüklemesidir. Bu romanda bir yandan ülkücülerin 12 Eylül’ün cezaevlerinde İslami bir kimlik edinme süreçlerine tanıklık ederiz, bir yandan ise “sivilleşme ve Turgut Özal övgüsü” ile karşılaşırız. Özal “milletin adamları”ndan biri olarak Müslüman ve demokrat kimliğin şahsında birleştiği politikacılarından biridir ve ülkeyi askerî rejimden kurtararak düze çıkarmaya çalışmaktadır. Romanın antikomünizmi ise “mutlak kötü” bir karakter olarak Ufuk’un hikâyesi ile komünizmin kültür sanat ve edebiyat alanında kurduğu hegemonyaya yönelik eleştirilerde somutlaşır. Ufuk hırsları nedeniyle soygun yapan, cinayet işleyen, işlediği cinayetleri başkalarının üzerine yıkan bir tiptir. Komünistler ise bütün antikomünist romanlardaki gibi milletin değerlerine yabancılaşmış, kurtuluşu “Anadolu irfanı”nda değil yabancı ideolojilerde arayan sapkınlardır.

On İkinci Bölüm’de ise, Yavuz Bahadıroğlu’nun Kırım Türklerine yönelik “Sovyet mezalimini” ve buna karşı verilen direnişi anlattığı *Kırım Kan Ağlıyor* adlı romanı incelenmektedir. Çalışmada incelenen son roman olan *Kırım Kan Ağlıyor* antikomünist edebiyatın zirvesi olarak görülebilir. Bu ise romanın edebî değerinden değil, antikomünist klişelerin hepsinin klasik bir Soğuk Savaş propaganda metni olarak roman formatında karşımıza çıkmasından kaynaklanmaktadır. Türk sağının “Moskof” tabirinde sembolize olan Sovyetler Birliği düşmanlığı ve Turancılık hayallerinin üzerine inşa edildiği “dış Türkler” meselesi bu romanda bir araya getirilir ve romanın antikomünizmini bu ikisinin birlikteliği oluşturur. Romanda şiddetin tasvir edilişi âdeta pornografik bir karakter taşır ve okur bunun üzerinden etkilenmeye ve ikna edilmeye çalışılır: Komünist rejimler, Naziler de dâhil olmak üzere, dünyanın görmüş olduğu en zalim rejimlerdir ve komünistlere karşı Nazilerle işbirliği dahi ehvenişerdir. Türk sağının 2. Dünya Savaşı’nda Nazilerle, Soğuk Savaş’ta ise ABD ile yaptığı işbirliğinin temelini bu oluşturacak, her iki ülkeyle de ittifak yapmak Türk sağı tarafından mubah olarak görülecek ve böyle sunulacaktır. Romanın verdiği ana mesaj da tam olarak budur.

Çalışma, sonuç kısmında antikomünizmin günümüze devrettiği miras ve bu mirasın belirleyiciliği üzerine yapılan bir değerlendirmeye son bulacaktır ve eğer hem bugünün “devlet, düzen, anarşi” bağlamında anlaşılmasına hem de Türkiye tarihinin antikomünizm üzerinden okunmasına dair yeni yeni şekillenmeye başlayan literatüre bir katkı yapabilirse amacına ulaşmış olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR NUMARALI DÜŞMAN: NÂZIM HİKMET

Kamusal bir figür haline gelip tanınır bilinir olduğu erken Cumhuriyet döneminden yaşamını yitirdiği 1963 yılına kadar edebiyatçı kimliğiyle politik kimliğini birbirinden hiç ayırmaması, komünistliğini hiç saklamaması, “dış düşman” SSCB’ye iltica etmesi, ününün ulusal sınırları aşıp tüm dünyaya ulaşması ve Türkiye dendiğinde akla gelen birkaç isimden biri olması, Nâzım Hikmet’i hayatı boyunca antikomünizmin Türkiye’deki “bir numaralı düşmanı” haline getirdi.

Ancak bu düşmanlık Nâzım’ın ölümüyle bitmedi. 1960’ların başından itibaren, yani ölümünden kısa bir süre önce, Nâzım’ın şiirleri Türkiye’de de artık serbestçe okunmaya başlamıştı. Aynı yıllar Türkiye’de solun yükselişine tekabül edecek ve Nâzım’ın dizeleri, solun kitleselleşmesinin ve toplumsallaşmasının en önemli araçlarından biri olacak, şiirleri birer siyasi slogan gibi kullanılacak, kitlelerde büyük coşku ve heyecan yaratacaktı. Tam da bu nedenle, antikomünizm ölümünden sonra da Nâzım’la uğraşmaya, onu hedef almaya devam etti, “Nâzım Hikmet mitini” yıkabileceğini düşündü ve bunun için sayısız köşe yazısı, makale, kitap yayınlandı.

Antikomünist literatürde Nâzım’la ilgili söylenenler, aslında onun şahsında komünizme ve komünistlere söyleniyordu. Türk olmaması, vatan hainliği, devlet ve millet düşmanlığı, Sovyet

ajanlığı gibi argümanlar, Türkiye antikomünizminin klişelerini oluşturdu ve geçmişten günümüze kullanılmaya devam etti. Biz de bu nedenle edebiyat ve antikomünizm ilişkisine bakmaya Nâzım'la ilgili yazılan antikomünist metinlerle başlayacağız ve ilk bölümün konusunu bu oluşturacak. Bunun için üç kitaba ve bir kitap bölümüne odaklanacağız: Nejdet Sançar'ın *Nâzım Hikmet Masalı* (1975), İlhan Egemen Darendelioğlu'nun *Nâzım Hikmet Vatan Haini mi Vatan Şairi mi?* (1978) ve Fuat Uluç'un *Nâzım Hikmet ve 1938 Harp Okulu Olayının İç Yüzü* (1967) kitaplarıyla, Mehmet Kaplan'ın *Şiir Tahlilleri-2* (1999) kitabındaki "Nâzım Hikmet" bölümüne. Bölümün sonunda ise bir "Ek" yer alacak ve bu kısımda antikomünizmin Türkiye'deki en önemli isimlerinden biri olduğu için kendisine özel bir yer ayırmamız gereken Necip Fazıl'ın Nâzım'a bakışını inceleyeceğiz.

Mitosu yıkmak

Nihal Atsız'ın kardeşi ve Türkçü faşizmle antikomünizmi şahsında buluşturan isimlerden biri olan Nejdet Sançar, kitabını "Nâzım Hikmet hakkında anlatılanların bir masal olduğunu göstermek için" yazdığını söyler. Bu masalda Nâzım Hikmet "dünyada eşine az rastlanabilecek bir kişi" ve "en büyük şairlerimizden birisi" olarak gösterilmektedir. O, "Türkçeyi şiirde en güzel kullanmış kalemdir" ve "bütün dünya Türklüğüne seslenen ortak Türkçeyi yaratmış" bir insandır. "Sanat gücüyle, Türkçeyi, dünya üzerinde bir kültür dili haline getirmiştir" ve sahip olduğu "üstün meziyetlerle eşsiz ve büyük bir sanatçıdır". (1975: 7) İşte Sançar kitabıyla bu masal üzerinden yaratılan "Nâzım Hikmet efsanesi"ni "teşrih masasına yatırma" görevini yerine getirecektir:

Bu eserin hazırlanmasının tek sebebi, Türklüğe karşı düşmanlık yolunda maşa gibi kullanılan bir kişinin şişirile şişirile efsaneleştirilmeye yeltenilen varlığını teşrih masasına sermektir. Böylece

soyuma ve yurduma küçük de olsa bir hizmet yapabildimse mutlu olacağım. (1975: 8)¹

Darendelioğlu da Sançar'a benzer bir noktadan yola çıkar. "Dünyanın hiçbir yerinde, yıllarca milletine ve toprağına küfretmiş insanların öldükten sonra bir vatan kahramanı gibi anılmasına rastlanılmış değildir" ama "Türkiye'mizde, az da olsa bir kısım zevatın ve basının bir haini, bir kahraman mertebesinde görmesine" şahitlik ediyoruzdur. Darendelioğlu, "Nâzım'ın eserlerinden oluşan ve hakkında 'methiye' olarak yazılan kitapların sayısı 70'e ulaşmış olmasına rağmen", Sançar'ın kitabı hariç "onun gerçek hüviyetini açıklayan, faaliyetlerini, mahkûmiyetini, ihanetini ve komünizmle malul olan şifa bulmaz hastalıklarını dile getiren bir eser" in henüz yayınlanmamış olduğunu söyler. Bu da Türkiye'de komünizmin kitleler nezdinde ne kadar etkili olduğunu ve zihinleri nasıl bulandırdığını göstermektedir. İşte Darendelioğlu bu kitabıyla "Nâzım hakkında söylenen yalanları" ifşa edecek ve özellikle gençlere "gerçeğı" gösterecektir:

Masum ve körpe dimağlar bu yalanlarla ters yüz edilmiştir. İşte biz bu kitabımızla bu vazifeyi yerine getirmek istiyoruz. Yani yanlışılan, ters yüz edilen, hatta Nâzım'ın eserleriyle tahrik ve tahrip edilen dimağları tamir etmek istiyoruz. (1978: 8)²

Darendelioğlu Nâzım'la ilgili olarak güncel politik kaygılara da sahiptir. Çünkü Türkiye'deki "Nâzım Hikmet methiyeciliğı sadece onun adına yayınlanan kitaplar vasıtasıyla yapılmamış-

1 Kitabın *Ötüken* dergisindeki duyurusu, Türkçü çevrelerde kitaba dair nasıl bir beklenti olduğunu ortaya koymaktadır: "Vatan hainleri tarafından 'Büyük Vatan Şairi' diye reklamı yapılan Polonya asıllı, vatan haini komünist Nâzım Hikmet'in iç yüzünü belgelerle ortaya koyan eser: Nejdet Sançar'ın 'Nâzım Hikmet Masalı' yılbaşından itibaren satışa çıkartılacaktır. Bütün Türkçülere, komünist düşmanlarına, gerçekseverlere ve edebiyat öğretmenlerine tavsiye ederiz." (Yıldırım, 2016: 180)

2 Antikomünizmin Türkiye'deki en ateşli isimlerinden bir olan Darendelioğlu, 1944 yılında "Solcu Şairler Antolojisi" isimli bir broşür yayınlıyarak sanat ve edebiyatın komünistler tarafından propaganda aracı olarak kullanıldığını öne sürmüş ve komünist olduğunu iddia ettiği Nâzım'ın Antikomünistliğini vurgulamıştır (Şoray, 2021: 343)

tır". Büyük şehirlerde Nâzım'ı anmak için toplantılar yapılmakta, "Marksist teşekküller onun adına ödül verilmesi için" yarışmalar düzenlemekte, ODTÜ'de ve "devrimci kuruluşların salonlarında" Nâzım Hikmet adına sergiler açılmakta ve "kısa adı DİSK olan bir işçi teşekkülünün grev kararı aldığı fabrikaların kapılarına boy boy Nâzım Hikmet'in resimleri" asılmaktadır. (1979: 9) Dolayısıyla Darendelioğlu için Nâzım'la mücadele komünizmle mücadele açısından güncel bir meseledir de aynı zamanda.

Fuat Uluç da 1967 yılında yayınlanan kitabında benzer kaygıları dile getirmiştir. Onun çizdiği manzara şöyledir:

Türkiye, planlı bir karma ekonomi ile kalkınma gayreti içinde. Bütün imkânlarını seferber etmiş. Kızılar çelmelemeye çalışıyorlar bu gayreti. Maksatları, devleti patron, milleti hak ve hürriyetten yoksun bir ırgat sürüsü haline getirmek; sefaleti umumileştirmek. "Onlara ne kazandırır bu" demeyin. Çabalarının arkasında yatan, memleketi Demir Perde'nin ötesine itme arzusudur. (1967: 6)

Uluç, "Bu vatani, bu milleti her candan seven dikilmeli bu sapıklığın karşısına," dedikten sonra, kitabını da bunun için yazdığını söyler. Dolayısıyla üç yazar da antikomünizmin Nâzım'la ölümünden sonra da uğraşmaya devam ettiği yönünde söylediklerimize uygun bir şekilde hareket etmekte ve Nâzım'la mücadeleyi güncel politik mücadelenin bir parçası olarak görmektedir.

Nâzım'ın Türklüğü

Sançar, kitabına ırkçı milliyetçilik anlayışına uygun bir şekilde başlar ve önce Nâzım Hikmet'in "Türklüğü" meselesine odaklanır. Türkçe şiirler yazmış olması Nâzım'ı "Türk saymak için yeter sebep değildir". Çünkü bir insanın belli bir dilde şiir ya da yazı yazması otomatik olarak o dili konuşan millete mensup olmasını beraberinde getirmez. (1975: 9) Sançar, Nâzım'ın "soykütüğünün bir yanı ile Polonyalı bir Slav" olduğunu söyler, ayrıca "ataları arasında başka milletlere mensup kişiler de vardır"

Soyca Türk olmayan Nâzım, “Türklüğü benimseyip bu millete ve bu yurda bağlanabilir, Türklük için yaşar, Türk milleti için yazabilir ve bu suretle de bu milletin şairi sayılmak gibi büyük bir şerefi kazanabilir” di ama bunu da tercih etmemiştir. Dolayısıyla Sançar, soyca Türk olmasa da Türklüğe hizmet etmiş olmayı tercih etmesi halinde kimsenin aklına Nâzım’ın Türklüğünü sorgulamanın gelmeyeceğini söyler, oysa o bunu da reddetmiştir:

Nâzım Hikmet, en yakın arkadaşı ve ülkü (!) yoldaşı Vala Nurettin’in kendisi için yazdığı eserde ortaya koyduğuna göre,³ damarlarında sadece Türk ve İslav (Leh) değil; aynı zamanda Fransız veya Alman gibi batılı ve Çerkes gibi doğulu milletlerin kanı da bulunan bir kişidir. Bu kan kokteyli dışında, hayatının sonlarında, dolayısıyla en olgun sayılması gereken çağında, başka bir devletin vatandaşlığına geçip o devletin sahibi millete ait Verzanski aile adını alması da; Türklüğü hem ruhen, hem fiilen, hem de resmen reddetmesinin kendisi tarafından ilan edilmesinden başka bir şey değildir. (1975: 10-11)

Aynı argümanlar Darendelioğlu’nda da vardır. Darendelioğlu da Nâzım’ın Türk olmadığına dair “kanıt”ını onun en yakın arkadaşlarından biri olan Vâlâ Nureddin’in Nâzım’la ilgili kitabında bulur: “Nâzım’la birlikte 1921’de Rusya’ya kaçan Vala Nurettin ‘Bu Dünyadan Nâzım Geçti’ isimli eserinin 32. sayfasında Celile hanımın, yani Nâzım Hikmet’in annesinin büyük babası olan Mustafa Celalettin Paşa’nın Borjenski soyadlı bir Polonyalı olduğunu söylemektedir.” Ancak soy sop meselesi bundan ibaret değildir, “aynı eserin 33. sayfasında ise Nâzım’ın anneannesinin büyük dedesi olan Müşir Mehmet Ali Paşa’nın da Fransız asıllı bir Protestan olduğu kaydedilmektedir.” (1978: 13)

Tevetoğlu da Sançar gibi “ihtida eden vatandaşlarımızı kınamak aklımızdan geçmez” diye bir şerh düşer, ancak mesele Nâzım’ın sadece soyca değil, “mental” olarak da “Türk” olma-

3 Sançar, Vâlâ Nureddin’in *Bu Dünyadan Nâzım Geçti* (2018) adlı kitabından bahsetmektedir. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ranteey.org>

masıdır. Bu nedenle de sözlerine şöyle devam eder: “Fakat Türk olmayan dedeleriyle övünen Nâzım Hikmet’in vatan şairi olması mümkün değildir. Zaten göstermelik olanlar bir yana, bu millet, bu vatan için içten söylenmiş bir tek şiiri yoktur.” (1978: 15)

Fuat Uluç’a göre de Nâzım “her şey olabilir ama Türk olamaz”, çünkü o bir “vatan haini” dir:

Bu konudaki inancımız kesindir. Nâzım Hikmet her şey olabilir, fakat Türk olamaz. Düşünelim, Türk, büyük şair, vatan haini. Bütün bunlar aynı şahsın varlığında nasıl bir araya gelir? Vatanından kaç, Moskof’a sığın ve uşaklığını yap; utanmadan “Bizim Radyo”ya yaslan, hakkında hasret şiirleri yazdığın toprakların çocuklarına ağız dolusu söv. Masum halkın vicdanına zehir saç. Sonra da nadir Türklerden biri sayıl. İnsanın “insaf yahu” diye haykıracağı geliyor. Hem de avazı çıktığı kadar. (1967: 26)

Mehmet Kaplan ise Sançar, Tevetoğlu ve Uluç’un Nâzım mitosunu yıkmak için kitap yazmış olmalarının aksine, hakkındaki düşünceleri nedeniyle ilk başta *Şiir Tahlilleri* adlı kitabında ona yer vermeyi düşünmediğini söyler. Kaplan, Nâzım’a kitabında yer vermek istememesinin nedeninin basitçe onun komünistliği olmadığını öne sürer. Çünkü “kendilerine has şahsiyetleri olan, yeni bir şeyler yaratan Marksist şairlerin eserlerini almış, incelemiş” hatta güzel bulduklarını da takdir etmiştir. Ancak Kaplan’a göre Nâzım “sadece bir şair değil, gençlik yıllarından beri Moskova’ya bağlı, onun emrinde çalışan, Türkiye’nin bir Sovyet peyki olmasını isteyen bir ihtilalcidir”. (Kaplan, 1999: 330)

Nâzım’ın *Kurtuluş Savaşı Destanı*’nı yazması veya başka şiirlerinde “Türkiye’yi ve Türk halkını sevmesi” Kaplan’ı ikna etmemiştir. Çünkü Nâzım “İstiklal Savaşı’na Türk milletinin inandığı zaviyeden bakmadığı gibi sosyal problemleri de millî duygularla” ele almamıştır. Hapisten çıktıktan sonra Moskova’ya gitmiş, “dünyanın sayılı diktatörlerinden biri olan Stalin’i tanrılaştırmış” ve “bununla da kalmayarak Borzecki soyadını almıştır” Kaplan’a göre tüm bunlar Nâzım’ın içinde “Türkiye’ye ve Türk

milletine karşı derin bir nefret duygusu” olmasından kaynaklanmaktadır, bunun başka bir izahı yoktur. (Kaplan, 1999: 330)

İşte Mehmet Kaplan tüm bunlar nedeniyle, yani “Türk olmadığı” ve “Türk düşmanı olduğu için” Nâzım’ı kitabına almak istemiştir ama “komünist temayüllü dergiler”in Nâzım’ı “yeniden piyasaya sürmeleri”, *Yön* dergisinde Kurtuluş Savaşı Destanı’nın yayınlanması ve Nâzım’ın arkadaşı Vâ-Nû’nun hatıralarının gazetelerde yer alması Nâzım’a yönelik ilgiyi artırmış, Mehmet Kaplan da “objektiflik” gereği kitabında Nâzım’a yer verme zorunluluğu hissetmiştir:

Son zamanlarda komünist temayüllü dergiler Nâzım’ı yeniden piyasaya sürdüler. *Yön* dergisi Kurtuluş Savaşı’nı bastırdı. Yeni Dergi bazı şiirlerini neşretti, Mehmet Fuat’ın derlediği Türk Edebiyatı 1965’te bazı rubaileri yayınlandı. Tarafsız Meydan dergisinde gençlik arkadaşı Va-Nu sempatik bir tonla ve romancı üslubuyla Nâzım Hikmet’e dair hatıralarını yazmaya başladı. Bunlar sayesinde Nâzım, eserlerini ve şahsiyetini yakından tanımayan ve Cumhuriyet devri şiirinin geçirdiği merhaleleri bilmeyen geniş okuyucu kitlesine yepyeni bir şair olarak gözüktü. Bu durum karşısında ben de vermiş olduğum ilk kararı değiştirmek mecburiyetinde kaldım ve burada Nâzım’dan bahsetmek ihtiyacını duydum. Zaten Cumhuriyet devri Türk şiirinin panoramasını çizmek isteyen böyle bir kitapta ona yer vermemek büyük bir eksiklikti. Bağlı kalmaya çalıştığım objektif tavır da bunu gerektiriyordu. (Kaplan, 1999: 331)

Her ne kadar objektiflikten bahsetse de Kaplan’ın Nâzım’ı neden kitabına aldığı açıktır. 1960’lar Türkiye’sinde sol yükselmektedir ve Nâzım figürü bu yükselişin en önemli unsurlarından biridir. Dolayısıyla komünizmle mücadele Nâzım’la ve onun şiiriyle de mücadele anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, tıpkı diğer antikomünist yazarlar gibi Kaplan’ın da Nâzım hakkında yazdıklarını bu mücadelenin gerekleri belirleyecektir.⁴

4 Kaplan, *Nesillerin Ruhu* adlı kitabının önsözünde dünya görüşünü şöyle açıklar: “Türkiye’nin içinde bulunduğu coğrafi, tarihi ve sosyal şartlar bana milliyetçiliği kendisinden vazgeçilmez bir Parti olarak gösterdi. Birinci Dünya Savaşı’ndan

Nâzım'ın komünistliği

Sançar kitabında Nâzım'ın Türk olmamasıyla komünist olması arasında doğrusal bir bağlantı kurar. Türkiye Türkleri “Türk dünyasının son kalesinde” bir beka mücadelesi verirken, “damarlarında Türk'ünkinden başka birkaç milletin kanı daha” bulunan Nâzım Hikmet, “korkunç bir felaketin içinde bulunan doğduğu toprakları bırakıp Rusya'ya gitmiş, orada malum ihanet öğrenimini yapmıştır”. Nâzım, Millî Mücadele bittikten sonra Türkiye'ye dönmüş ve “buradaki bütün gayreti, kendisine Moskova'da öğretilen hilelere başvurarak, son bağımsız Türk yurdunun üzerine kızıl bir şal örtmeye çalışmak olmuştur” (1975: 11)

Sançar'ın “malum ihanet öğrenimi” olarak adlandırdığı Nâzım'ın Moskova'daki eğitim hayatını Kaplan, Pavlov deneyine benzetir ve Nâzım'ı da o deneylerde kullanılan köpeklerle benzeterek bir “beyin yıkama faaliyetine maruz kalma” olarak görür:

Nâzım Moskova'da çok sıkı bir ideolojik terbiyeye tabi tutuldu. Ruslar daha o zaman Pavlov'un köpekler üzerinde yaptığı tecrübeler dayanan şartlı refleks nazariyesini pedagojiye tatbik etmişler midir bilmiyorum. Nâzım'ın “on dokuz yaşım” adlı şiirinde yapmış olduğu tasvir, farkında olarak ya da olmayarak böyle bir sistemin cenderesi içine girdiğini hissettiriyor. Avrupalı psikologların “beyin yıkama” adını verdikleri bu terbiye sistemini daha

sonra, Rus Bolşevizm'inin Türkiye'yi tehdit etmesi bu inancı daha fazla kuvvetlendirdi. Cumhuriyetin başından beri, Türkiye'ye şekil veren ana fikirlerden biri milliyetçilik, öteki parlamento ve hürriyet fikridir. Bunlar mahiyetleri icabı Rus Bolşevizm'ine ve bir diktatörlük rejimi olan komünizme zıttırlar.” (Kaplan, 1999: 8) Kaplan bu önsözü 1966 yılında yazmıştır ve bu satırlar Kaplan'ın “Nâzım'a yönelik ilgi” derken neyi kastettiğini anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Kaplan aynı kitapta yer alan “Komünizm ve Sanat” adlı yazısında ise komünizmle sadece fikir düzeyinde mücadele edilemeyeceğini şöyle anlatır: “Şimdiki şekliyle komünizme karşı sadece fikir ile mücadele edilebileceğini zannetmek, yıldırıma ve fırtınaya büyümlü sözlerle karşı gelinebileceğini sanmak kadar büyük bir safdillik olur. Polise karşı polis, orduya karşı ordu, fabrikaya karşı fabrika, silaha karşı silah, teşkilata karşı teşkilatla mukavemet edebilir. Aksini söyleyenler ya derin bir gaflet içinde uyumaktadırlar yahut dümanlar başlarıdır.” (Kaplan, 1999: 90)

sonra Ruslar ve Çinliler çok geliştirmişlerdir. Bunun esası tıpkı Pavlov'un köpekler üzerinde yaptığı tecrübelerde olduğu gibi, insanları aç bırakarak ve yüzlerce defa tekrarlamak suretiyle istenilen davranış ve düşünüş tarzını empoze etmektir. (Kaplan, 1999: 340-341)

Kaplan'a göre Nâzım "mazisini unutmak, şahsiyetini değiştirmek, kahraman olmak ve düşmanlarından intikam almak arzusuyla dolu" bir genç olduğu için kendisini seve seve bu terbiye sistemine uydurmuştur. Onun ölene kadar "gözü kapalı olarak Moskova'ya bağlı kalması" ve "oradan gelen emirlere bir makine gibi uyması bu korkunç terbiye sistemi ile izah olunabilir". (s. 341)

Sançar'a göre, Türkiye'ye döndükten sonra komünist faaliyetleri nedeniyle hapse giren Nâzım, hapisten çıktıktan sonra Türkiye'den kaçarak "asıl vatanının İslav toprakları olduğunu dünyaya ilan etmiş" ve böylece sadece "kan bakımından değil, ruh yönünden de Türk olmadığını, kalbinin ise başka milletler için çarptığını göstermiş"tir. "Hayatının son yıllarını İslavlığa hizmet ile Türklük düşmanlığında" geçiren Nâzım, "bu yolda Moskof gibi moskofça çalışmıştır". (1975: 12)

Sançar, Nâzım'ın Türk olmadığını söyler; çünkü o, edebî yeteneklerini memlekete ihanet için kullanmış, kalemini ise komünizm propagandasına adamıştır:

Moskova'daki bilinen öğrenim yuvasında, ona, devletlerin kökünü dinamitleyip milletleri tutsak etmenin yollarını öğretmişlerdi. O, bu vazifeyi kalemiyle yapacaktı. Yani, edebiyat, bu ihanet için bir vasıta olacaktı. İşte Nâzım Hikmet, parlak yarınlara vaat eden şairliğini, kuzeyin buzları içine, bu sebepten ve böyle gömdü. Milli Mücadele'nin zaferle bitmesinden sonra Türkiye'ye geldiği zaman, artık o, eskisi gibi bir şair değildi. Bu sebepten kalemini, eskiden olduğu gibi, kalbinin ve ruhunun heyecanlarını, duygularını dile getirme yolunda kullanamayacaktı. Çünkü ona, Moskova'da, her şey gibi kalemin de komünizmin yayılması yolunda bir vasıta olduğu öğretilmişti. Onun için o da, kalemini, propaganda yolunda

kullanacaktı. Nâzım Hikmet'in bu propagandayı başarı ile yaptığı muhakkaktır. Fakat bir fikri, edebiyatın insan ruhu üzerindeki tesirinden de faydalanarak ve şiir kılığına büründürerek başarı ile propaganda etmek, hiçbir zaman büyük şair olmaya yetmez. (1975: 13)

Darendelioğlu, sanki gizli ve bilinmeyen bir şeyden söz ediyormuş gibi, birtakım kanıtlar öne sürerek Nâzım'ın komünistliğini ispatlamaya girişir. "Nâzım'ın hamiliğini yapanlar onun Moskova'dan azgın bir komünist olarak yurda döndüğünü bilmiyorlar mıydı?" diye sorar ve onun "28 Kanunisanı" isimli şiirinden kimi dizeleri hatırlatarak şöyle der:

Trabzon'da namuslu ve vatansever Trabzonlular tarafından denize atılmak suretiyle öldürülen ilk Türk Komünist Partisi lideri Mustafa Suphi ve arkadaşları için kaleme aldığı Mustafa Kemal'i protesto eden şiiri okumamışlar mıydı?

Elbette biliyorlardı.

Nâzım'ın "28 Kanunsani" başlıklı şiiri dikkatle okunduğu zaman her hareket ve hadisede Atatürkçülükten bahseden bizdeki komünistlerin aslında Atatürk'ün adını bir maske, hatta bir cankurta-
ran simidi olarak kullandıkları daha iyi ortaya çıkabilir.

Nâzım Hikmet, görüldüğü gibi komünist Mustafa Suphi, Ethem Nejat ve arkadaşlarının Trabzon açıklarında ve bir gün motorlu kayıkta öldürülüşlerinden dolayı büyük bir kin içinde... ve biraz sonra kendisinin de Mustafa Suphi ve Ethem Nejat'ın sınıfından, yani komünist olduğunu açıkça itiraf ediyor.

Türkiye'de komünist faaliyetlerini tetkik edenler göreceklerdir ki 1920'den önce Bakü'de Türk Komünist Partisi'ni kurarak Anadolu'nun istilasına çalışmış olan meşhur komünist Mustafa Suphi, Ethem Nejat ve arkadaşları 28 Kanunsani'de (1921) vatansever Trabzonlular tarafından denize atılmak suretiyle öldürülmüşlerdi. İşte hadiseyi dile getiren Nâzım Hikmet yukarıdaki satırlardan da açıkça anlaşıldığı gibi kendisinin de Mustafa Suphi taraftarı olduğunu o gün bile çekimeden yazabiliyordu (1978: 50-51)

Antikomünist yazarlara göre, Nâzım soyca Türk olsaydı bile komünist olduğu için Türklük dairesine dâhil edilmesi mümkün değildir; Türk olmadığına ve dahası Türk düşmanı olduğuna göre “vatan şairi” gibi bir sıfatı taşımayı da hak etmemektedir. Nâzım, şiirlerinde istediği kadar vatanına duyduğu sevgi ve özleminden bahsetmiş olsun, bunların hiçbir önemi yoktur, çünkü o din ve milliyet duygularına sahip olmayan tipik bir komünisttir.

Nâzım’ın vatan şairliği

Darendelioğlu Nâzım’ın Türk değil Türklüğe düşman bir hain olduğunu, bu nedenle de “vatan şairi” olarak nitelendirilemeyeceğini söyler, Nâzım “vatan şairi” değil “vatan haini” dir. Çünkü “Nâzım’a okuduğu üniversitede her şeyden önce her komünistin aynı zamanda enternasyonalist olması” gerektiği öğretilmiştir, “enternasyonalist olabilmek için ise din ve milliyet duygularına karşı olmak” gerekmektedir. Nâzım da din ve milliyet duygularına sahip değildir ve örneğin “Lenin için yazdıklarının onda bir kadarını bir Türk büyüğü için” yazmamıştır. Nâzım, bırakın “vatan şairi” olmayı, “bütün ömrü boyunca bu vatani Moskof’a satmak, bu yurdu bir kıvıymete sokmak için çalışmış, şiirleri, piyesleri ve çeşitli eserleriyle Türk milletinin en küçüğünden en büyüğüne kadar küfretmiş” bir kişidir. (1978: 21)

Darendelioğlu’na göre, “en yakınlarının söylediği gibi bir ihtilalci, bir materyalist, tek kelime ile ruhunu ve vicdanını komünizmin emrine veren bir Türk düşmanı” olmasına rağmen Nâzım Hikmet’ten “vatan şairi” olarak bahsedilmesi komünistlerin yalan ve propagandalarından başka bir şey değildir:

Yalan ve hezeyanların altında yatan ihanetin korkunç yüzü, bugün dünden daha iyi anlaşılmış olmasına rağmen, maalesef muteber sanılan gazetelerimizin sayfalarında Nâzım Hikmet hâlâ ve ısrarla bir vatan şairi olarak anlatılmakta, genç, körpe ve masum dimağlar kandırılmaya çalışılmaktadır. (1978: 33)

Fuat Uluç da Nâzım'ın "vatan şairi" olamayacağını, çünkü her şeyden önce onun Anadolu'yu tanımadığını söyler:

Nâzım Hikmet şiirimize Anadolu'nun sesini değil Rus steplerinin bulanık ve zehirli esintisini getirmiştir. Bu esintiyi Anadolu'nun sesi sanmak ise Türk aydını için feci bir gaflettir. Nâzım Hikmet Anadolu'yu bilmez ve tanımaz ki şiirlerinde onun içli ve erkek sesini terennüm edebilsin. Moskova yolculuğu sırasında bir süre için Anadolu'da kalması Anadolu insanını tanıması için kâfi gelmez. Gönül ve kafaca hal hamur olmak lazımdır onunla. (1967: 26)

Sançar, *Kuvayı Milliye Destanı*'nın onun vatanseverliğinin en büyük kanıtlarından biri olduğunu söyleyenleri de çürütmeye girişir ve ilk kez 1965 yılında *Kurtuluş Savaşı Destanı* adıyla Yön Yayınları'nca yayınlanan eserin "ne şiir olarak üstün bir yönü, ne de destani bir karakteri" olduğunu söyler. Çünkü "Nâzım'ın öteki eserleri gibi, *Kurtuluş Savaşı Destanı* da, bir propaganda eseridir" ve yazarın amacı da "Türk soyunun, insanlık tarihine sunduğu son muhteşem zaferin, komünist kafası ve katakullileri ile" çamura batırılmasıdır. (1975: 99) Dahası, Türk olmadığı, Türk milliyetçiliğini reddettiği ve komünist olduğu için, Nâzım Hikmet'in Millî Mücadele'yi hakkıyla anlatan bir yapıt ortaya koyması mümkün değildir:

Çünkü o büyük ve eşsiz savaşı bir destan haline getirebilmek için sadece şair olmak yetmez. Her şeyden önce, Türk'ün, kendisini yok etmek isteyenlere karşı o Türkçe şahlanışını ruhunda duy-mak ve sonra Millî Mücadele'nin, bir milletin ayaklanması ve milletçe kükreysi olduğuna inanmak gerekir. Çünkü gerçek budur. Nâzım Hikmet bu büyük gerçeğe sırt çevirmiş ve Türk'ün Millî Mücadele'sini, bir Yahudi'nin kafasından fıskırmış çıfıtça prensip-lere bağlamaya yeltenmiştir. (1975: 100)

Sançar'ın "bir Yahudi" dediği kişi Marx, "kafasından fıskırmış çıfıtça prensipler" derken kastettiği şey ise Marksizmdir. Yani Nâzım, Millî Mücadele'yi Marksist bir perspektiften ele al-

miş ve ortaya sınıfsal perspektifin ürünü bir eser çıkmıştır. Bu da açıkça komünizm propagandası anlamına gelmektedir:

Millî Mücadele, Türk'ün, bütün bir düşman dünyasına karşı, vatan topraklarında yürüttüğü ve zaferle sona erdirdiği bir savaştır. Bu zaferi zümreler veya sınıflar değil, millet; Türk milleti kazanmıştır. Bu açık gerçeği tersine çevirmeye ve komünizm propagandası yolunda çamura bulandırmaya kalkışmak, en azından, çamurlaşmaktır. Kurtuluş Savaşı Destanı, Nâzım Hikmet'e, işte bu rütbeyi kazandıran eser olmuştur. (1975: 101)

Fuat Uluç ise *Kuvayı Milliye Destanı*'nı şairinin yaptığı “mad-di hata”lar üzerinden eleştirir. Örneğin “Şayak kalpaklı nöbetçi” dizesine, “O zamanki Türk ordusunda kalpağı yalnız subaylar giyerlerdi ve erlerin giydiklerine de ‘serpuş’ denirdi,” diyerek itiraz eder. “Kocatepe yanık ve ihtiyar bir bayırdır” dizesiyle ilgili olarak ise “Kocatepe, denizden yüksekliği 1900, akarçay yatağından yüksekliği 900 metrenin üstünde olan bir yüce kabartıdır,” diyerek Kocatepe’nin bayır değil dağ olduğunu söyler. Buraya “bayır” diyen Nâzım ise “ya bayırın anlamını yahut Kocatepe’yi bilmiyor” demektir. Uluç, bu tür “hataları” sıraladıktan sonra ise şiirle ilgili nihai değerlendirmesini yapar:

Şayet bu kırık dökük mısralar arasında gerçek şiiri bulabilseydik, saydığımız kusurlara göz yummamız pekâlâ mümkündü. Fakat o da yok. Yapılan iş, alelade bir düzyazının cümlelerini gelişigüzel parçalayarak istiflemeden ibaret. Hem de moloz yığınları halinde. Renk bulanık, mana kısır, dil bozuk, ses takırtılı. Okurken insanın yüzünü buruşturmaması imkânsız. (1967: 36)

Antikomünist yazarlar Nâzım’ın komünistliği yüzünden vatan şairi olamayacağını söylemekle ve bunu kanıtlamaya çalışmakla yetinmezler, ayrıca onun kötü bir şair olduğunu da ispatlamaya girişir, şiirlerinin kötü propaganda metinlerinin ötesine gitmediğini iddia eder ve şiirlerinden taşan öfkenin onun çocukluk travmalarından kaynaklandığı yönünde tahliller yaparlar.

Tüm bunların bağlandığı yer ise kaçınılmaz bir şekilde antikomünizmdir.

Nâzım'ın şiiri

Sançar'a göre, bırakın "vatan şairliği"ni, Nâzım iyi bir şair bile değildir. Evet, onda bir yetenek vardır ama o bu yeteneğini komünizm propagandası için kullanmaya karar vererek boşa harcamıştır. Onun "Moskova'da yetiştirilip Türkiye'ye gönderilmesinden sonra yazdıklarının büyük çoğunluğu" şiir değil "şiire benzer yazılar"dır. Bu "şiire benzer yazılardaki saldırılar, küfürler, külhani laflar ve diğer acayiplikler ile münasebetsizlikler" asıl maksada ve gayeye hizmet için kullanılmaktadır; asıl maksat ve gaye ise komünizm propagandasıdır. Nâzım Hikmet, komünist olduğu günden "son nefesine kadar hep bu propagandayı yapmış; kalemini hep, Türkiye'yi Moskof esiri yapacak planın gerçekleşmesi yolunda kullanmıştır". (1975: 20)

Nâzım Hikmet'in, Moskova dönüşü sonrası yazdığı şiirler kendisine orada okutulan kitaplardaki bilgilerden aklında kalanları "komünist edebiyatına mahsus klişe tekerlemeler ile Türk milletine aşılama çalışmak gayretinden başka bir şey değildir ve olmamıştır". Türkiye'deki komünistlerin yıllardır kullandıkları "bu klişe kelimelerden güneş, yağmur, toprak, türkü, şarkı gibileri en beylik olanlarıdır" ve bunlarla anlatılmak istenen ise "komünizm, kızıl ihtilal, komünist düzen, proletarya vesairedir". (1975: 21) Hem Sançar hem de Darendelioğlu, Nâzım'ın şiirlerinde "kızıl" sözcüğünü sıkça kullanmasından yola çıkarak onun soyadı seçimiyle de ilgili bir iddia öne sürerler. Buna göre, narın rengi kırmızı olduğu için, Nâzım narın tersi olan ran sözcüğünü kendisine soyadı olarak seçmiştir.

Komünizm "bütün insani duygular, düşünceler ve inançlar ile birlikte" tanrıyı da inkâr ettiğinden, "milyonların gönüllerindeki Allah inancını ve sevgisini baltalamak da, kızılların vazifeleri arasında yer almıştır". Türkiye'deki komünistlerin "yıllardan beri,

Allah adını uygunsuz şekillerde kullanma yolundaki gayretleri” bundan kaynaklanmaktadır, yani amaç dinsizlik propagandası yapmaktır. Nâzım Hikmet “Türkiye’nin yazı hayatında son yıllarda çok görülen bu adiliğin” de öncüsüdür. Onun “şiiirlerinde, Allah adı hep küçük harfle yazılmıştır”. Oysa “bu şiiirlerin yer aldığı kitaplarında Lenin, Marx, Engels gibi kızıl öncüler” hep büyük harfle yazılmıştır ve bu da göstermektedir ki “tanrı adının küçük harfle yazılması bilerek yapılmış bir münasebetsizliktir ve kızıl ideolojiye gözü kapalı bir hizmettir”. (1975: 26)

Sançar, Nâzım’ın şiiirlerini komünistlerin dağıttıkları bildirilere benzeter. Ancak Nâzım’ın şiiirlerinin “Cumhuriyet’in ilk yıllarında, Türk işçilerini kışkırtmak için telgraf direklerine yapıştırılan propaganda ‘beyanname’leri ile 12 Mart 1971 önce-sindeki anarşi yıllarında; çeşitli kızıl kuruluşların, büyük şehirlerde sık sık dağıttıkları ‘bildiri’lerden” bir farkı vardır: Bu şiiirler “onlardan daha ustaca ve bir de şiiir kılığına büründürülerek yazılmış”tır. Sançar, Nâzım’ın edebî yeteneklerini kabul eder ama “Edebî hünerin bu derecesi, hiçbir zaman, bir insanı büyük şair saymaya ve yapmaya yetmez. Çünkü yetemez,” diye eklemeyi ihmal etmez. (1975: 31)

Sançar’a göre Marksizm “hayat anlayışı ve prensipleri bakımından hür ve gerçek sanata karşıdır” Çünkü Marksizm insanı değil sınıfı kabul eder, ona göre “insan sınıfın ürünüdür”. Bu ise komünistlerin gerçek bir sanat yapıtı üretmelerini engeller. Komünist bir sanatçı “her şeyi ‘sınıf’ açısından ele almaya ve değerlendirmeye mecburdur”. Komünist bir edebî eser “sadece ‘ezen sınıf’ ile ‘ezilen sınıf’ hikâyesini” ele almak, sadece sınıf çatışmasının “doğurduğu münasebetleri, mücadeleleri vesaireyi” işlemek zorundadır. İşte bu yüzden “komünist bir sanatçı, eli kolu bağılı bir kalem sahibidir” ve “Marksist sanat kuşu, bu sebepten, sanat göklerinde istediği gibi kanat çırpamaz, istediği ufuklara doğru uçup gidemez”. Bu yüzden komünist sanatçıların “en güçlüleri bile” kısır kalmaya mahkûmdur. Başarılı eserleri olanlar bile,

“konu serbestliğine sahip bulunmadıkları için, sonunda, kendilerini taklit eden kalemler haline düşmüşlerdir”. Bu ise doğaldır; “çünkü bütün hayatı boyunca aynı şeyleri yazmaya mecbur kalan bir sanatçı, ne derece güçlü bir kalemın sahibi bulunursa bulunsun, sanat merdiveninin bir basamağında kalmaya mecburdur.” (1975: 32)

Sançar’ın gerek dünyada gerek Türkiye’de Marksistlerin sanata ve edebiyata yaptığı katkılara yüzeysel bir bakışla dahi çürütülebilecek bu iddiaları dile getirmesinin nedeni, elbette ki Nâzım’ın da komünist bir sanatçı olduğu için gerçek bir sanat yapıtı üretmeyeceği yönündeki iddianın altını doldurmaktır. Komünist olmak “gerçek” bir sanat yapıtı üretmeye izin vermez, çünkü o yapıtı ortaya koyan kişi dünyaya “ideolojik” bir perspektiften bakmakta, ürününü de ona göre ortaya koymaktadır. Nâzım’ın şiirleri de bu nedenle hakiki birer sanat eseri sayılamazlar.

Nâzım aslında “şair yaratılmış ve ilk manzumelerinde yarını için ümit vermiş” bir şairdir ama “kalemını kızıl davaya kiraldıktan sonra sanat hayatını kendi eliyle baltalamış” ve “propaganda alanında büyürken, şiir ve sanat yolunda küçülmüş, orta çapta bir sanatçı olarak kalmıştır”. Sançar’a göre Nâzım “büyük bir propagandacı”dır ve bazı güzel şiirleri ve mısraları da vardır ama neticede “orta çapta bir şairdir”. Zaten “kalemını, bir fikrin propagandasına vasıta yapmış bir insandan, esasen, bundan daha çoğu da beklenemez”. (1975: 36)

Sançar, kitabını okuyanların Nâzım’a ve komünistlere yönelttiği bu eleştirilerin başka bir dünya görüşüne sahip olan sanatçılar için de geçerli olup olmadığı sorusunu sorabileceklerinin farkındadır ve buna karşı argümanlar üretmeye çalışır. Nâzım ve onun dünya görüşü için geçerli olan eleştirilerin Türkçü yazarlar ve şairler için geçerli olamayacağını söyler. Öne sürdüğü gerekçe ise gülünçtür:

Türkçü sanat adamları ile Nâzım Hikmet (ve bütün kızıl kalem-
ler) arasında fikre inanış ve onu işleyiş bakımından büyük fark

vardır. Birinin Türk'ü yükseltici, ötekinin batırıcı oluşlarını bir yana bıraksak dahi; Türkçü sanatçıların konusu, kendi istek ve iradeleri ile gönül verip bağlandıkları bir fikirdir. Kızıl kalemlerin konusu ise, o kalemleri satın alanların istedikleri fikirdir. Bunun içindir ki, Ziya Gökalplerden, Mehmet Emin Yurdakullardan günümüzün en genç kalemlerine kadar Türk milliyetçisi sanatçıların eserleri, samimi duyguların işlendikleri şiirler olmuşlardır. İstediklerini değil, istenileni yazan kızıl kalemli şiirleri ise haliyle bu vasıftan yoksun kalmışlardır. (1975: 83)

Buna göre Nâzım'ın ve diğer komünist sanatçıların hakiki bir sanat yapıtı üretmelerinin önündeki en büyük engel, sahip oldukları dünya görüşleridir. Türkçü sanatçılar için bu söylene-
mez; çünkü onlar “samimi”dirler ve sanatsal üretimlerini istek ve iradeleri doğrultusunda gerçekleştirirler. Komünist sanat yapıtlarını üreten sanatçılar ise satın alınmıştır ve istediklerini değil istenileni yazmaktadırlar. Bu nedenle de kendi iradelerini ve samimi duygularını yapıtlarına yansıtmaları mümkün değildir.

Sançar, Nâzım'ın Türkçeyi en iyi kullanan şairlerden biri olduğu yönündeki değerlendirmelere de Nâzım'ın “köksüzlüğünü” öne sürerek itiraz eder. Sançar'a göre, “Bir dili çok güzel kullanabilmek, sadece bir kabiliyet meselesi değildir. Dilin derinliklerine inmek, kendinden önceki büyük sanatçıların eserlerini okumak, böylece belirli bir seviyeye erişmek gerekir.” Nâzım ise “güzelse şiirler yazdığı delikanlılık çağlarında, henüz, eskileri okuyacak, inceleyebilecek bir yaşta ve seviyede” değildir. Sançar'a göre, Nâzım divan edebiyatını, halk edebiyatını, Tanzimat edebiyatını okumadığı gibi Tevfik Fikret ile sonraki şairleri de okumamıştır, öğrenmemiştir. Rusya'da komünizm eğitimi alıp Türkiye'ye döndükten sonra ise “öğrenme vazifesi bitmiş, propaganda görevi” başlamıştır ve “bir propaganda kalemi içinse dil, sanat gibi meseleler gaye değil, sadece vasıtaadır”. (1975: 56)

Mehmet Kaplan, Sançar'ın itirazını daha da genişletir ve Nâzım'ın şiirinin “eski” olduğunu, çünkü yabancı dil bildiği hal-

de güncel sanat akımlarını takip etmediğini ve bu doğrultuda ürünler vermediğini söyler:

Nâzım Fransızca bilmekle beraber, yirminci yüzyılda batıda gelişen fikir hareketlerini, felsefe, sanat ve edebiyat cereyanlarını görememiş, gençlik yıllarında kafasına demir bir çember gibi geçirilen ideolojiyi çıkartıp atamamıştır. Bu kitapta tahlil edilen şiirlerde de görüldüğü üzere modern şiir akımı mekanik düşüncenin ve mekanik üslubun tam aksi bir istikamet takip etmiştir. Yirminci yüzyıla hâkim olan egzistansiyalist felsefe, derinlik psikolojisi ve gerçeküstücülük cereyanı, objektif âleme ve maddeye karşı insanın varlığını ve hürriyetin üstünlüğünü ortaya koyar. (1999: 341-342)

Mehmet Kaplan, Nâzım'ın şiirlerini "tahlil ederken" psikanalize başvurarak "Freudyen" bir bakış açısıyla onun komünist olmasının ve şiirlerindeki yoğun hınç ve öfkenin gerisinde çocukluğunda yaşadıklarının ve annesinin olduğunu öne sürer:

Nâzım'ın annesi Celile Hanım, Yakup Kadri ve Yahya Kemal'in devam ettikleri bir tekkenin müdavimi idi. Yahya Kemal, Celile Hanım'ı bu tekkede tanımış ve ona âşık olmuştur. Yakup Kadri'nin anlattığına göre Nâzım'ın annesi evini ve çocuklarını terk edecek derecede şaire bağlanmıştı. Nâzım hiç şüphesiz Yahya Kemal ile annesinin arasındaki bu münasebetten haberdardı. Gene Vâ-Nû'nun hatıralarından öğreniyoruz ki Yahya Kemal, Nâzım Hikmet'in çılgınca bir hareket yapmasından korkarak günlerce ortalıktan kaybolmuştu. Biz Nâzım'ı genç yaşında evini barkını terk etmeye, serseri bir hayat sürmeye ve neticede Rusya'ya gitmeye sevk eden psikolojik amilin işte bu acı hayat tecrübesi olduğunu sanıyoruz. (...) İçi isyanla dolu olan şaire, komünizm, annesini elinden alan ve böylelikle kendisine en büyük hakarete bulunan insanlara karşı kullanılacak en kuvvetli silah olarak görünmüş olmalıdır. (1999: 338-339)⁵

5 Nâzım'ın annesi Celile Hanım'ın hayat hikâyesinin "bestseller formatında" romanlaştırılması için bkz. Balçık, 2018. Arşivi - <https://rantey.org>

Bu son derece “derin” tahlillerin ardından Nâzım’da beden yapısı ve mizacıyla ilgili güçlü bir karşı koyma ve saldırganlığın mevcut olduğunu söyleyen ve “bütün şiirlerinde bunların akisleri açıkça görülür” diyen Kaplan’a göre, Nâzım’ın komünist olması da komünistliğinden şiirlerine yansıyan öfke de ideolojik olmaktan ziyade psikolojiktir. Daha doğrusu onun ideolojisini psikolojisi ve çocukluğunda yaşadıkları belirlemiştir. Kaplan’ın tüm bu “tahlilleri” ise komünistliğin psikolojik bir sorun olduğunu öne süren Soğuk Savaş ürünü antikomünist tezlerin Nâzım’a uyarlanmasından başka bir şey değildir.

Sançar, Nâzım Hikmet’in büyük bir şair olduğuna dair komünist çevrelerde öne sürülen argümanlardan birinin şiirlerinin birçok dünya diline çevrilmesi olduğunu söyler, ancak Sançar’a göre bunun pek de bir önemi yoktur. Çünkü bu çeviri faaliyetinin gerisinde komünizmin uluslararası ölçekte örgütlenmesi vardır ve “bu gibi çevirmelerin çoğunu, vazifeleri bu iş olan kızıl teşekküller yapmışlardır ve yapmaktadırlar. Yani, bu dilden dile eser çevirmeler, komünizmin oyunlarından birisidir. Kalemelerini kızıl davaya kiralayanlar, bu yolla hem şöhrete ulaştırılmış ve hâlâ ulaştırılmakta, hem de para sahibi kılınıp teşvik edilmişler ve hâlâ edilmektedirler.” (1975: 64)

Sançar gibi Darendelioğlu da Nâzım’ı şöhrete ulaştıran bir “mekanizma”dan bahseder ama o, bu mekanizmanın içerideki ayağına dikkat çeker ve onun iddiası çok daha “fantastik”tir. Darendelioğlu’na göre 1925’te Takrir-i Sükûn Kanunu’yla komünist faaliyetlerin yasaklanmasının ardından komünistler yaklaşık yedi yıllık bir sessizliğe bürünmüş, 1932’de ise *Kadro* dergisi aracılığıyla tekrar faaliyete geçmişlerdir.⁶ Ancak bu sefer “halkın büyük çoğunluğunun komünizme karşı olduğu”nu gördükleri için yeni bir taktiğe başvurmuşlardır. Bu yeni taktiğin akıl hocası ise Lenin’dir ve Darendelioğlu’na göre Lenin 1923 yılında şöyle demiştir:

6 *Kadro* dergisi için bkz. Türkiye Sosyalist Enstitüsü Arşivi - <https://rantey.org>

Bulunduğunuz memleketlerde itimat ettiğiniz, inandığınız yoldaşlarımızdan azami istifadeyi temin edebilmek için onları mutlaka şöhrete ulaştırmanız icap etmektedir. Çünkü halk eskârı şöhretli insanlara itibar eder, saygı duyar ve inanır. (1978:38)

İşte bu taktik uyarınca komünistler Nâzım'ı önce halkın sevgisine sunmuş, bunun ardından meşhur etmiş ve sonra da ona komünizmin uluslararası planları doğrultusunda hareket edeceği görevler vermişlerdir. (1978: 38)

Fuat Uluç da Nâzım'ı şöhrete Kadrocuların ulaştırdığını öne sürer ama buna farklı bir gerekçe sunar. *Kadro* dergisi 1934 yılında kapatılınca, siyasal alanın daraldığını gören farklı renklerden solcular fikrî faaliyetlere yönelmişler ve bunun için de Nâzım'ın etrafında toplamışlardır:

1932'de, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Burhan Belge, İsmail Hüsrev Tokin "Kadro" isimli bir mecmua çıkarmaya başladılar. Gayeleri, Türk inkılabının ideolojisini yapmaktı. Bu işi yaparken de Rus ihtilalini örnek alıyorlar, ekonomik konularda kapitalist ve liberal sistemin iflas ettiğini telkine itina gösteriyorlardı. 1934'te "Kadro" mecmuası kapanınca ılımlı, ılımsız bütün solcular fikrî faaliyetlerini Nâzım Hikmet mihveri etrafında topladılar. (1967: 55)

Sançar'a göre, Nâzım'ın uluslararası ölçekteki tanınırlığına delil olarak gösterilen çeviri meselesinde komünistlerin başka bir oyunu da Nâzım'ın eserlerinin çevrildiği söylenen dillerin çoğunun "komünizmin 'pençesindeki' milletlerin dilleri" olmasıdır ve bu da bütünüyle propaganda amaçlı bir faaliyettir.

Doğu Almanya'dan Kuzey Vietnam'a ve hatta Afrika'daki adları dahi dünyaca pek bilinmeyen zenci devletçiklerine kadar komünizm mahkûmu cemiyetlerde, bütün işlerin, bağlı bulunan merkezin irade ve isteğine göre yapılmakta olduğu, artık, bir sır olmaktan çıkmıştır. Yani, Nâzım Hikmet'in eserlerinin bu emir kulu talihsiz milletlerin dillerine çevrilmesi bir mecburiyettir ve sadece komünizm propagandası ile ilgili bir meseledir. (1975: 65)

Dolayısıyla Nâzım'ın dünya çapında kazandığı ün bir balondan ibarettir, onun şiirleri dünya dillerine değil sadece komünist rejimlerle yönetilen ülkelerin dillerine çevrilmiştir ama komünistler onun dünya çapında tanınan bir şair olduğu yönündeki propagandaları adına böyle bir yalana başvurmaktadır.

Nâzım'ın vatan hainliği

Sançar, Nâzım'a öyle büyük bir nefret duymaktadır ki, onun vatan hasreti duyarak yaşadığını ve öldüğünü kabul etmez. Evet “vatanından ayrı düşmüş bir insanın, gönlünde yurt hasreti duyması” doğaldır ama bu ancak “o insanın, doğup büyüdüğü ve birçok hatıralarla bağlı bulunduğu yurdu, sadece kuru bir toprak parçası diye değil; atalarından kalmış kutsal bir miras olan ‘vatan’ diye görmesiyle söz konusu olabilir” Nâzım Hikmet'in ise “Rus toprakları ile Moskof pençesindeki öteki yurtlarda fink atarken vatan hasreti duyması veya duyabilmesi imkânsızdır” Çünkü Nâzım bir komünisttir ve “komünizmde ‘vatan’ diye bir mesele, bir kavram yoktur. Varlığı kabul edilmeyen bir şeyin hasreti nasıl duyulabilir?” (1975: 71-72)

Sançar, “Komünizmde sadece vatan değil; millet, ahlak, vicdan, erdem, şeref vesaire gibi bütün insani büyük fikirler ve duygular ‘burjuva uydurması’ değil midir?” diye sorar ve öyle olduğunu hangi Marksist söylemiştir, hangi kitapta böyle bir şey yazmaktadır bilinmez ama “evet” yanıtını verir. O halde “seçkin bir kızıl olan Nâzım Hikmet”in de “bütün varlığı ile bağlı bulunduğu bir davanın ana prensiplerinden birisini çiğneyerek, mevcut olmayan ve bir ‘burjuva uydurması’ sayılan ‘vatan’a karşı hasret duyması mümkün değildir.” (1975: 73)

Sançar'ın Nâzım'a yönelik hıncı öylesine büyüktür ki “bir an için, bir komünistin de, Marksist prensiplere rağmen, bir insan olarak kalbinde vatan sevgisi duyabileceği” kabul edilse bile bunun Nâzım için asla söz konusu olamayacağını söyler:

Çünkü o, Türkiye’den kaçıp Moskova’ya ayak bastığı zaman, Moskof topraklarının asıl vatanı olduğunu bütün dünyaya ilan etmişti. Asıl vatanında bulunan bir insan, başka bir vatanın hasretini, hem de şişirile şişirile yazıldığı derecesiyle, nasıl duyabilir? (1975: 73)

Kendisi bir “vatan haini” olan Nâzım, Menderes iktidarını vatanı ihanetle suçlamış ve bunu anlatan şiirler yazmıştır. Sançar “Demokrat Parti devrindeki Türk-Amerikan münasebetlerinde, Türklüğün ve Türkiye’nin şerefine gölge düşürecek birçok hareketler olduğu”nu kabul eder ve bunların “hatırlandıkça, utanılarak üzerinde durulacak” gerçekler olduğunu söyler. Fakat “bunları ‘vatanı satmak’ şeklinde göstermek” doğru değildir, söz konusu olan, Demokrat Parti yöneticilerinin “manevi duygulardan yoksunluğu” ve “gafleti”dir. Sançar laf arasında “Rus tehlikesine karşı ABD’ye sırt vermenin” bir tür mecburiyet olduğunu söylemeyi de ihmal etmez:

O yıllarda Türkiye’deki Amerikalıları şımarık baş belaları haline getiren, Demokrat Parti ileri gelenlerinin Türklük şuuru, milli şeref, tarih övücü vesaire gibi, her aydın Türk’te bulunması gerekli manevi duygulardan yoksun bulunuşlarıdır. Onlar, bu milli şuur fukaralığı yüzünden, Rus tehlikesi karşısında Amerika’ya sırt verirken, Türklük şerefimize saplanan hançerlere göz yummak gafletini göstermişlerdir. Tarih, bu gafleti, elbette, bağışlamayacaktır. Ama aynı tarih, bu büyük gafleti “vatanı satma!” diye göstermeye kalkışan Nâzım Hikmet’in alınına, diğer suçları ile birlikte, elbette ki, bir de “müfteri!” damgasını yapıştıracaktır. (1975: 75)

Sançar, Nâzım’ın “Demokrat Parti ileri gelenlerini yermek maksadıyla” yazdığı “Bu Vatanı Nasıl Kıydılar” adlı şiirinde, “farkına varmadan, kendisinin insan sayılmaması gerektiğini de ilan ettiğini” söyler; çünkü o “19 yaşından başlayıp ölümü günlerine kadar, bu vatanı –hem de onun en büyük düşmanına– satmak için” didinip durmuştur. Bu nedenle de “Verzanski Yoldaş şu tek mısraındaki hükmü ile baskalarıyla birlikte kendisini de

insanlık kadrosunun dışına atmış” olmaktadır. Tüm bunlardan çıkan sonuç ise bellidir:

Nâzım Hikmet’in, hangi açıdan ele alınırsa alınsın, bu yurttan ayrı düştüğü için kalbinde bir vatan hasreti duymuş olabileceğini kabul etmek, insani mantık ve mikyaslara göre asla kabul edilebilecek bir şey değildir. Bu, bir kızıl oyundur. Bir kızıl yalandır. Ancak, Kremlin’in ve uşaklarının oyunları hakkında en küçük bir bilgisi bulunmayan, yani dünyadan habersiz zavallıların inanabilecekleri bir oyun, bir yalan. Bir masal... (1975: 75)

Darendelioğlu ise Nâzım’ın Sovyetler Birliği’nden Türkiye’ye dönüşünün gerisinde ailesine ya da memleketine duyduğu özlemin değil, kendisine verilen görev olduğunu söyler. Nâzım Türkiye’ye komünist bir devrim için şartların uygun olduğunu düşünerek gelmiştir:

Nâzım Hikmet 3 yıldan fazla kaldığı Rusya’dan Türkiye’ye dönerken, birçoklarının iddia ettiği gibi, dönüş sebeplerinin başında aile hasreti ve yurt sevgisi bulunduğu, kuyruklu bir yalandır. O artık tahsil gördüğü ihtilal üniversitesinde, ihtilalin metotlarını öğrenen, tecrübeli bir ihtilalci gibi yetiştigiğine inanarak, Türkiye’de ise ortamın müsait olduğunu hayal ederek yola çıkmıştı. (1978: 34)

Nâzım hapisten çıktıktan sonra tekrar Sovyetler Birliği’ne gittiğinde ise kendisine verilen vazifeleri yerine getirmeye devam etmiş, Bulgaristan Türkleri ve Doğu Türkistan Türklerine komünizm propagandası yapmış, Bizim Radyo’da uzun yıllar boyunca çalışmıştır. Tüm bunlardan çıkan sonuç ise Nâzım’ın katıksız bir vatan haini olduğudur; bu nedenle onun ülke sevgisi de vatan hasreti de bir yalandan ibarettir.

Nâzım’ın burjuvalığı ve ahlaksızlığı

Antikomünist literatürde özel olarak Nâzım’a genel olarak ise komünistlere yöneltilen en büyük ithamlardan biri, bir burjuva hayatı yaşamalarıdır. Buradan ise kamuoyunda tanınan, bilinen

ve sürekli olarak işçi haklarından, yoksulluktan, açlıktan söz eden komünistlerin, kendileri lüks bir hayat yaşarken kandırdıkları yoksul, gariban insanları kullanmalarına, onları kirli emellerine alet etmelerine varılmaktadır.

Darendelioğlu, buna uygun bir biçimde, “Dünyanın tanınmış komünistlerini tetkik ederseniz, yüzde doksanının içtimai bir tezat içinde olduğunu görürsünüz,” der. “İçtimai tezat”la kastedilen, komünistlerin burjuva hayatı yaşamalarıdır ve bu tezat Nâzım için de geçerlidir, çünkü o “varlıklı bir ailenin oğlu, üstelik bir paşazade”dir. (1978: 15)

Sançar da Nâzım’ı burjuva olmakla suçlar ama sadece Nâzım değil, komünistlerin çoğu böyle yaşamaktadır; hatta Nâzım’ın onların yanında “fakir” kaldığı bile söylenebilir:

Komünist düdüğü öttürürken “burjuva hayatı yaşamak” sadece bu İslav şairin marifeti değildir. Aynı şeyi, o yıllardan bugünlere kadar yaşamış ve yaşamakta bulunan bütün komünistlerde görmek mümkündür. Hatta son yılların tanınmış kızılarının çoğunun sahip bulundukları maddi varlıklar yanında, Türkiye’de geçirdiği yılların Nâzım Hikmet’ini, belki de, “fakir bir komünist” saymak dahi mümkün olabilir. Son zamanların bu aşırı varlıklı kızıkları ise, Marksist prensiplere aykırı(?) düşen bu durumlarını, artık gizlemeye veya perdelemeye dahi lüzum görmemektedirler. Sadece, sahip bulundukları aşırı varlıklara bir kulp takma gayreti içerisinde çabalamaktadırlar. Varlıklı oluşlarını haklı göstermek için ileri sürdükleri gerekçe “Biz, ezilmekte olan büyük ve zavallı kütlelerin haklarını savunmaktayız. Elbette rahat olacağız ve bu yolda çalışırken bir endişemiz bulunmayacak ki, o hakları hiçbir şey düşünmeden savunalım!” tekerlemesidir. (1975: 79)

Sançar, Nâzım Hikmet’in fakirliğinin bir “fakirlik oyunu” olduğunu söyler. Bu, “öteki kusurları ve suçları yanında” çok önemsiz kalabilir, öyle görünebilir ama “şişirile şişirile göklere çıkarılan bir adamdaki samimiyetsizliğin derecesini” göstermesi bakımından, yine de faydalıdır. (1975: 80) Üstelik Nâzım,

Rusya'daki kadar olmasa da “kafasına geçirdiği işçi kasketi, ütüsüz pantolonu ve boyunbağısız gömleği ile İstanbul sokaklarını arşınlamakta bulunduğu yıllarda da” aslında varlıklı bir kişidir. Çünkü “Kremlin'in büyük bir vazife ile Türkiye'ye gönderdiği” bir kişiyi gazetelerde tashih yaparak geçinmeye çalışan “bir zavallı halinde bırakması” imkânsızdır. (1975: 90) Yani Sançar'a göre Moskova'dan döndüğü andan itibaren Nâzım Sovyetler Birliği'ne hizmet etmekte, üstelik bunun için de para almaktadır.

“Burjuva tarzı yaşam”ın ve riyakârlığın ötesinde komünistler aynı zamanda ahlaksızdır. Antikomünizmin başat argümanlarından biri komünistlerin ahlakı bir “üstyapı” kurumu olarak gördüğü ve reddettiği yönündedir. Ahlak meselesi ise eninde sonunda “namus” meselesine bağlanır ve komünizmin tıpkı mallar gibi kadınları da ortaklaştırmak istediği öne sürülür, serbest cinsellik de bunun bir kanıtı olarak söyleme dâhil edilir. Darendelioğlu da Nâzım'ın “ahlaksızlığını” anlatmak için önce genel bir değerlendirme yapar ve şöyle der:

Komünizm her çeşit millî ve manevî değerlerin karşısında olduğu gibi aile ve ahlakın da düşmanıdır. 1917 Bolşevik ihtilalinden sonra karı-koca arasındaki nikâh müessesesi, aylık-yıllık mukaveleler şekline dönüştüğü için, Rusya'da gayrimeşru doğan çocukların sayısı birdenbire fazlaşmış, bilindiği gibi, bu gayrimeşru çocuklar kreşlerde yetiştirilmek suretiyle Kızılordu'nun nüvesini teşkil etmişlerdi. (1978: 134)

Nâzım Hikmet'in de “ölümünden önce evlendiği Vera adındaki dul bir Rus karısına kadar başından tam beş evlilik geçmiş, evlendiği kadınlarla ayrılırken de hiçbir meşru ve belli sebebi izaha lüzum duymamıştır” Nâzım âşık olduğu ilk kadının annesi olduğunu ve bunun bütün fikirlerine katılmasa da Freud'u doğruladığını söylemiştir. Darendelioğlu'na göre ise, “Ahlakı sapık olmayan hiçbir kişi annesi için ‘âşık olduğum ilk kadındır’ diyemez, demez.” Nâzım Moskova'ya giderken Türkiye'de “Münevver adında dul bir kadınla” evlidir ve ondan önce evlen-

diği kadın da bir duldur. Nâzım Moskova'ya gittikten bir süre sonra Münevver'i yanına çağırmıştır ama Münevver "Nâzım'ın kendisini çağırmasına rağmen Rusya'da Vera isimli dul bir Rus kadını ile evli olduğunu hayretler içinde" görmüştür. Dahası Nâzım Hikmet pazar günleri Vera'yı eski kocasının yanına göndermekte, hatta gitmek istemediği günlerde onu zorlamaktadır ve Vera eski kocasının yanına giderken "herhalde mutfak temizliği için" gitmemektedir.

Darendelioğlu, Nâzım'ın Vera'yı eski kocasıyla paylaştığına dair imalarının ardından sözlerini şöyle bitirir:

Anadolu'da bu tip erkekler aslında nadir bulunur. Olursa da böyle kişilere "domuz eti yemiş kişi" denir. Zaten Nâzım, domuz etinin en itibarlı bir gıda olduğu ülkede bulunuyordu. Evet, Nâzım ahlaki yönden de kelimenin tam anlamı ile sapık bir kişiydi. (1978: 136)

İlk aşkın anneye duyulması, dullarla yapılan evlilikler, Vera'yı eski eşiyle görüşmeye zorlama ve bunun üzerinden yapılan "ortaklık" iması, kullanılan "domuz yeme" metaforu üzerinden "gâvurluk" vurgusu ve Sovyetler Birliği'nde bunun sıradan bir hadise olduğunun belirtilmesi... Nâzım'ın ve dolayısıyla komünistlerin ahlaksızlığını ortaya koymak için elde ne kadar malzeme varsa kullanılmış ve sonuca varılmıştır: "Nâzım tam anlamıyla sapık bir kişidir."

Sonuç

Nejdet Sançar'ın *Nâzım Hikmet Masalı* adlı kitabının son cümlelerini biz de bu bölümün sonuç kısmı yerine kullanabiliriz. Sançar, kitabını antikomünizmin Nâzım'a duyduğu nefret ve husumeti okurun iliklerinde hissetmesini sağlayacak şekilde şöyle bitirir:

Bu milletin yakın çağlar tarihinde, nefret duyguları ile anılan bir hayli kişi vardır. Nâzım Hikmet Verzanski bunların en lanetlilerinden birisidir. O her şeyden çok ve her şeyden önce alnına ken-

disi tarafından yapıştırılmış Türklük düşmanlığı ve vatan hainliği lekeleriyle anılacaktır. Bu lekeler kendisinin davranışları ile hak ettiği kıızıl madalyalardır. Nâzım Hikmet masalı ilerde daha hangi şekillere büründürülürse büründürülsün bu iki madalyanın iğrenç ve tiksindirici hatırası Türk milletince unutulmayacaktır. Unutulmayacağı için de Nâzım Hikmet Verzanski, her zaman lanet ve tiksinti ile anılacaktır. (s. 142)

NECİP FAZIL VE NÂZIM

Hem Türk sağıının, İslamcılığın ve antikomünizmin en önemli isimlerinden biri olması hem de edebî kimliği nedeniyle Necip Fazıl'ın Nâzım'a dair söylediklerine ayrı bir başlık açmamız gerekiyor. Genel olarak Türk sağı, özel olarak ise İslamcılık, Necip Fazıl'ı "üstat" mertebesine çıkarmış, onu hem bir ideolog hem de edebiyatçı olarak doruklarda bir yerlere yerleştirmiştir. Dahası, Nâzım'ın karşısına doğrudan çıkarılan figür Necip Fazıl olmuş ve Necip Fazıl da kendisini sürekli Nâzım'la kıyaslayarak onun karşısında üstünlük iddiasında bulunmuştur. Necip Fazıl'ın Nâzım hakkındaki düşünceleri için, onun 15-18 Haziran 1965 tarihleri arasında *Yeni İstanbul* gazetesinde yayınlanan yazı dizisine bakacağız, çünkü bu yazı dizisi Necip Fazıl'ın düşüncelerinin ve Nâzım'a bakışının en veciz halde ifade edildiği metinlerden birisi olma niteliğini taşımaktadır.

Bahriye Mektebi'nde iki şair

Necip Fazıl Nâzım'la Bahriye Mektebi'nde tanıştıklarını söyler. Kendisi henüz aday sınıfındayken Nâzım da harp sınıfındadır ve ondan birkaç yaş büyüktür. Okudukları dönemde Bahriye Mektebi, Necip Fazıl'a göre bir "İttihat Terakki ütopyası"dır ve buradaki öğrencilere son derece elit ve disiplinli bir eğitim verilmektedir. Necip Fazıl kendisinin bu disipline pek riayet etmediğini, "1054 Necip Fazıl Efendi, haşarılıkları her gün divan taburlarında 'üç adım ileri marş' kumandasıyla ortaya çıkarılıp teşhir edilmeleri, 'koca kafa' lakabı ve 'şair' sıfatıyla meşhur" diye an-

latır. Nâzım'la ise doğrudan bir tanışıklıkları yoktur ama okulda edebiyat adına sadece onu bilmekte ve rakibi olarak da onu görmektedir. Yine de kendine has aristokratik kibriyle Nâzım'ın şiirlerini "makinenin dilleri/pamuk gibi elleri tarzında çocuk oyuncakları" olarak gördüğünü söylemeyi ihmal etmez.

Necip Fazıl'a göre Nâzım'ın "güzel bir çehresi" vardır ama bu çehre "asla Türk değil"dir: "Zaten Nâzım'ın Polonya kırması olduğunu bilenler, fiziğinde de bu hususiliğin senedini bulmuş olanlardır." Necip Fazıl'ın okul boyunca Nâzım'la herhangi bir yakın münasebeti olmamıştır ama ona dair yaptığı "karakter tahlili"nde şöyle diyecektir:

Bu şiir heveskârı çocukta, mizaç ve eda halinde, her şeyi sığına alan son derece yavaş, dış ölçüler bakımından becerikli bir hal vardı. İçinde yaşadığı dünyaya güveni olmadığı ve başka bir âlem hasretini çektiği, mücerret fikir nasibine son derece uzak olmasına rağmen her halinden belliydi.

Necip Fazıl da Nâzım'ı şöhrete kavuşturanlardan bahseder ama onun verdiği isim Yahya Kemal'dir. Yahya Kemal Bahriye Mektebi'nde edebiyat derslerine girmekte, dersler bittikten sonra ise Büyükkada'ya Nâzım Hikmet'in annesinin yanına gitmektedir ve aralarındaki ilişki bütün okulda konuşulmaktadır. Necip Fazıl, buradan hareketle Yahya Kemal'in Nâzım'ı himaye ettiğini ve Nâzım'ın şairliğe "meşhur bir şairin dürtüklemesi ve belletmesi yolundan" başladığını söyler. "Eyüp oyuncağı sarışın bebek suratlı" Nâzım Hikmet'i "çocukluğunun ilk şiir himayesini anne hatırı yüzünden" aldığı için hep küçümsemiştir, kendisinin şairliği ise "hamdolsun, böyle bir desteklemeden uzak"tır.

Emekleme döneminden asıl Nâzım'a

Bir süre sonra "komünizm ihtilali" patlak verecek, 1. Dünya Savaşı bitecek ve "mütareke dönemi" başlayacak, Necip Fazıl'ın harp sınıfına geçtiği sıralarda mezun olan Nâzım'ın adı ise Faruk

Nafiz, Orhan Seyfi, Yusuf Ziya gibi “Hececi” şairlerle birlikte anılmaya başlayacaktır. Necip Fazıl, Nâzım’ın “emekleme dönemi” dediği bu dönemi şöyle anlatır:

Bu devrinde Nâzım, şiirin kolay tarafından ustalığa namzet, kolay ağızlı ve üsluplu, büyük çile ve üstün ıstıraptan yana bomboş ama sağlığına da olsa bir şiir nefesine malik, her şeyden evvel ruhunu dayayacağı büyük mesnetten mahrum, şaşkın ve bomboş cemiye-ti içinde sade dille söz dermeyi ve mısra parendeleri atmayı bilen, hayli istidatlı ve kıvrak bir yavru cambazdan başka bir şey değildir.

Necip Fazıl “asıl Nâzım”ın Rusya’dan döndüğü ve Babıali’ye baskın verdiği 1928 sularında başladığını söyler ki, haklıdır. Nâzım 1928’de “Putları Yıkıyoruz” kampanyasıyla ünlenecek ve kamuoyunda tanınan bir figür haline gelecektir. Necip Fazıl bu kampanyayı *Aydınlık*, *Orak-Çekiç*, *Kurtuluş* dergilerinin ve Sabiha-Zekeriya Sertel’in birlikte düzenlediğini öne sürer. Nâzım bu kampanyada başta Abdülhak Hamit Tarhan olmak üzere “ihtiyar nesillere ve arkasından ‘Edebiyat-ı Cedide’ ve ‘Fecr-i Atı’ artıklarına” saldırmıştır. Taktiği ise “memleketteki kıymet ölçütlerini altüst etmek, şöhretleri topyekûn çürüğe çıkarmak, kendi şiir anlayışını ve ifade aletini hâkim kılmak, muhtevada da materyalizma ve komünizmayı sunmak” şeklindedir.

Necip Fazıl’a göre bu kampanya fazla etkili olmamış ve kısa süre içerisinde unutulup gitmiştir ama Nâzım “daima kolayına ve ucuzuna kayan bünyesi icabı, kendisine bir muhit kurmakta” gecikmemiş, “derhal birtakım müritler ve kaynana zırlıtısı isimli düdükten başka bir şeyi çalmayı bilmeyen goygoycularla etrafını” çevrelemiştir. Peki ya Necip Fazıl o sıralarda ne yapmaktadır? Necip Fazıl o sıralarda “Maarif Vekâleti’nin çıkarttığı ve o gün bugün kıymetine ulaşılammamış ‘Hayat’ isimli mecmuada” şiirlerini yayınlıyordu ve *Kaldırımlar* adlı kitabını yayınlamıştır. Şiirleri “müthiş bir alaka koparmış”tır ve *Kaldırımlar*’la ilgili olarak “ondaki mısralardan çok medh-ü sena”, yani övgü makaleleri yazılmıştır.

Necip Fazıl bu noktada öğrencilik hayatlarından sonra bir kez daha Nâzım'la kendisini karşılaştırır ve şöyle der:

Böylece, biri iç, öbürü dış diyarların bağılı, biri telkin, öbürü tebliğ yolunda, biri ney, öbürü davul çalan iki sanatkâr tipi, bir zamanlar Bahriye Mektebi'nde olduğu gibi şimdi de Babıali'de karşılaşmış oluyorlardı.

Tez zamanda Nâzım ve ben birbirine zıt iki cereyanın şefi halinde sivrildik ve eski hatıralardan gelen bir nevi bildik tavır içinde sonuna kadar birbirimize aykırı kaldık.

Necip Fazıl'a göre Moskova'dan dönen Nâzım artık o eski Nâzım değildir. "Küçük bir kurcalamada hemen bönlüğü meydana çıkan eski yarı ahmak tip" gitmiş, yerine "üstüne bir açık-gözlük (zekâ değil) ve küstahlık galvanizi çekilmiş olarak, tam bir Moskova 'darüssınaa'sı mamulü" gelmiştir. Dikkatlice bakıldığında "yarım milimetrelik bir galvaniz tabakası altında yatan bu ahmağ" tanımak hemen mümkündür ama Nâzım'ın "hali ve edası, tonu ve şivesi, herkese deha çapında" görünmektedir.

Necip Fazıl, Nâzım'ın Moskova'dan "beyni yıkanmış" bir şekilde döndüğünü şöyle anlatır:

Moskova bu adamı bir sigara kâğıdı kadar küçük bir pusula şeklinde eline almış ve o şekilde doldurmuştu ki orada tek sıfırlık kayda bile yer kalmamıştı. Bütün dünyayı, kainatı, insanı, cemiyeti, tarihi, ilmi, fikri, dibine kadar ölçmüş, biçmiş, kadastrolaştırmış ve geride hiçbir şey kalmadığına hükmetmiş bir emniyet, budalalıkta şaheser bir itminan içindeydi. Tek nefis şüphesi, tek ruh murakabesi, tek "acaba" suali, tek "kim bilir" istifhamına içinde yer kalmamıştı. Ne çalılımlı bir merkep olmuştu o...

Nâzım'dan "çalılımlı merkep" yani çalılımlı eşek diye bahseden Necip Fazıl, onun şiirini de yerden yere vuracak ve Nâzım'ın hem özgün olmadığını hem de şiirinin güçlü görünmesinin gerisinde şiirlerini okuyuş biçiminin olduğunu öne sürecektir.

Nâzım'ın şiiri

Necip Fazıl Nâzım'ın şiirini Mayakovski'den aldığını söyler; şiirinin içeriğinde Mayakovski, biçiminde ise yine onun etkisiyle Kübistler ve Dadaizm vardır. Nâzım Mayakovski'den etkilenmiş ama onun izinden sonuna kadar gidememiştir. Necip Fazıl “enteresan” bir akıl yürütmeye, Nâzım'ın “her taklitçi gibi” tabi olduğu şeyi sonuna kadar götüremediğini söyler ve onu “komünizma inkılabına inanmadığı için beynine bir kurşun sıkarak ölen ustadısının arkasından” gidememekle suçlar, Nâzım “o derece sadık ve namuslu” olamamıştır.

Necip Fazıl'a göre Nâzım'ın işi gücü “ezberleme hile tertiplerinden ibaret”tir. “Masum veya gafil burjuvaları şaşırtmak, çenelerini düşürmek, köhne alışkanlıklarını tepetaklak ederek gözlere görünmek...” Nâzım “şiirinde, hayatında, tesir avcılığında, şöhret parsacılığında” bu “hokkabaz hileleri”ne bağlı, üstelik “inanmış bir tipti” der. Nâzım'ın şiir okuyuşunun yarattığı etki de bir “hile”den ibarettir ve onun “hile esnafılığı”ndan kaynaklanmaktadır. Şiirinin yarattığı etkinin gerisinde “şiirin öz keyfiyeti” değil, “okunuş tarzından gelen etki” vardır: Belli başlı harfleri çatlatarak, heceler üzerinde yerli yersiz durarak, kelimeleri lastik gibi gererek, vahşi bir romantizma şivesiyle okunan ve “Aksaraylı daktilo Pembe Hanım veya Büyükkadalı terzi Bayan Ayten tiplerini hayran bırakan şiirler”dir bunlar.

Necip Fazıl bu iddialarını ispatlamak için Nâzım'la bir de anısını anlatır. Buna göre 1928'de Gülhane Parkı'ndaki Edebiyat Cemiyeti'nin lokalinde toplanılmıştır ve “eski ve yeni bütün ‘üdeba’ ve ‘şuara’ orada”dır. Nâzım, Necip Fazıl'ın “Ölümün Odası” adlı şiirini kendi üslubuyla okur ve “buna rağmen” şiir alkış alır, Necip Fazıl ise onun “Hazar Denizi”ni “gayet sönük bir eda ve kısıp bir tonla nesirleştirerek” okuduğunda “herkes bu hiçlik karşısında apışıp” kalır. Nâzım tekrar kürsüye çıkıp “şiiri kendi ağzıyla okuyunca” ise büyük bir alkış tufanı kopacaktır, yani Nâzım'ın şiirinin gücü şiirin kendisinden değil, okunuşundan kaynaklanmaktadır.

Nâzım'a dair anılar

Necip Fazıl bu noktada “iğrenç” olarak nitelendirmenin dahi hafif kalacağı bir şey yaparak, Nâzım'ın materyalizm anlayışını “çürütmek için” ona dair başka bir “anısını” daha anlatır. Babıali'deki Meserret adlı bir kahvehanede bir masanın etrafında Nâzım, Peyami Safa, Necip Fazıl ve tarihçi Emin Ali oturmaktadırlar ve Emin Ali, Nâzım'ın maddeciliğine çatmakta, onu sıkıştırdıkça sıkıştırmaktadır. Nâzım ise “papağanvarı” bir şekilde sürekli, “Her şey madde meselesidir ve madde zaruretlerine bağlıdır! Ruh ve ahlak diye bir kategori yoktur,” demektedir. Emin Ali bu “fikir hayasızlığına” çok kızmış ve Nâzım'a, “Şimdi ben sana 10 lira versem de seni bir fiil-i şenie davet etsem kabul eder misin?” şeklinde bir teklifte bulunmuştur. “Her şeye rağmen içinde eski ahlak telakkisi tortusundan bir şeyler saklayan” Nâzım bu teklifi reddetmiş ama yine “maddi” bir gerekçe öne sürerek, “Kabul etmem, maddi acısı vardır,” demiştir. Necip Fazıl “ne kadar müstehcen olursa olsun, bir ilim ve hakikat davası karşısında bulunduğumuz için asla kamuflej yapmaya lüzum görmeksizin” Emin Ali'nin Nâzım'a verdiği “şaheser” cevabı aktarır: “Öyleyse beş lira vereyim de badana edeyim razı mısınız?” Nâzım “küçük dilini yutar gibi” olmuş, “hık mık” demiş fakat “bunlar burjuva esprileri” demekten başka bir cevap verememiştir.

Materyalizmi “maddiyatçılık” olarak sunan antikomünist klişenin komünizmi “ahlaksızlık ideolojisi” olarak sunan antikomünist klişeyle sentezlenmesinin bir ürünü olan ve Necip Fazıl'ın ahlaksızlığının somutlaşması olduğunu söylemekte bir sakınca görmediğimiz bu “anı”nın ardından bir “anı” daha gelir. Necip Fazıl bir gün Nâzım'a Serteller tarafından “komünist yatağı” haline getirilen *Tan* gazetesinde yazdığı imzasız ve “aşağılık” yazıları neden yazdığını sorar. Nâzım ise bu soruya “geçinmek” için yanıtını verir. Necip Fazıl ise Nâzım'a, “Geçinmek için Yeni Cami önünde potin boyacılığı etsen de kalemini düşürmesen daha iyi etmez misin?” diye sorar. Nâzım'ın buna yanıtı şöyle olur:

Sen benim gözümde “eski”nin en iyisi ve en güçlüsü bir kalem-sin! Fakat eski olmaya eskisin! Bense “yeni”yi şiirlerime ayırıyor ve gerisini çanak çömlek diye yapıyorum. Telakkilerimiz arasında fark var!

Necip Fazıl’ın Nâzım’ın ağzından kendisini övmesinin ötesinde burada ciddi bir ikiye bölünme söz konusudur. Sırf imzasız yazılar yazdığı için Nâzım’a “kalemimi düşüreceğine ayakkabı boya” diyen Necip Fazıl, Menderes’e defalarca mektup yazarak para istemiş, Menderes de ona örtülü ödenekten para vermiştir. Necip Fazıl o paraların bir kısmıyla dergi çıkaracak, bir kısmı ile de kumar oynayacaktır. Nâzım’la ilgili yukarıdaki satırları yazdığı yıllarda bu hadise kamuoyunca bilinmektedir ama Necip Fazıl yine de Nâzım’ı maddiyatçılıkla ve ahlaksızlıkla suçlayabilmektedir.

Necip Fazıl, söz konusu yazı dizisinde Peyami Safa’yla birlikte Nâzım’a tartışma teklifinde bulunduklarını öne süren bir anısını daha anlatır. “Yahu sende beşeri hiçbir taraf kalmadı mı? İçinde küçük bir şüphe, tereddüt, antitez istidadı yaşamıyor mu? Meçhuller âlemine karşı en ufak bir ürperti, bir sevgi duymuyor musun? Gel seninle bu akşam bir köşeye çekilelim ve sabaha kadar çekişelim, tartışalım, kim üstün çıkacak anlayalım,” cümleleriyle yapılan bu teklifi Nâzım bir süre direndikten sonra kabul eder.

Necip Fazıl’ın Beylerbeyi’ndeki yalısında, bir meclis halinde, sabaha dek süren bu tartışmada “bizim hücumlarımız ve fikir kıtalarımızın manevraları” sabaha kadar devam etti der Necip Fazıl, Nâzım’ın “bütün müdafaaları” ise “niyet kuşlarının pusulalarındaki yazılar gibi” kısacıktır. Gün ağarmak üzereyken Nâzım “aranızda dünyamı ve şahsiyetimi kaybedemem” diyerek evi terk eder. Bunun üzere Peyami Safa Nâzım’ın arkasından “yuh” çeker ve şöyle der:

Nâzım her şeyden evvel bir ahmaktır; fakat açık yakasına rağmen giydirilmiş kuşamlandırılmış, kulaktan doldurulmuş, debdebeli bir ahmak olduğu için hemen anlaşılıyor.

Necip Fazıl, 2. Dünya Savaşı'nın başlamasına yakın günlerde Nâzım'ı Sultanahmet Cezaevi'nde ziyaret ettiğinde aralarında geçen diyalogu ise şöyle anlatır:

Nâzım, benim rejimim olsa seni asardım! Fakat bu hiçlik rejiminde (İnönü devri), fikirsiz ve imansız insanların seni süründürmesinden müteessirim. Onun için ziyaretine geldim.

Gözlerinde iki damla yaş, cevap verdi:

Benim de rejimim olsa seni asardım. Sonra da darağacının başında ağlardım. Seni anlıyorum! Bil ki bu soylu tarafının daima takdircisi kalacağım.

Bu ziyaret Necip Fazıl'ın Nâzım'ı son görüşü olmuş, Nâzım yıllarca hapis yattıktan sonra afla serbest kalmış ve Rusya'ya gitmiştir. Necip Fazıl, Nâzım'ın Rusya'ya gidişinin “vatan hainliği” olmadığını söyler. Nâzım'ın “bilinen manada vatan hainliği” yoktur ama “Türk'ün ruhuna ihaneti” vardır. Bu ihanet ise “yüz bin vatan satmaktan beterdir ve üzerinde durulması gereken biricik nokta”dır. Necip Fazıl yazı dizisini şu cümlelerle bitirir:

Nice vatanperver geçinen insanlar var ki; yurdumuzda suçları Nâzım'inkinden aşağı değildir ve onlar, hiç olmazsa inandığı batıla sadık kalmış olan Nâzım'ın fikir namusundan bile mahrumdurlar.

Nâzım işte bu gibilerini yetiştiren son asır başıboşluk ikliminden kurtulayım derken kendisini ateşe atmış, yanık bir kafadır.

Cemiyet ona ve kendine bakıp başını dövsün.

Sonuç

Necip Fazıl'ın bu yazı dizisini 1965'te yazması da, diziye bu cümlelerle bitirmesi de bir tesadüf değildir. Türk sağının 1940'lardan beri en büyük korkusu olan komünizm heyulası, Nâzım'ın ölümünden iki sene sonra, yani 1965 yılına gelindiğinde artık ete kemiğe bürünmüş, somutlaşmış durumdadır. Türkiye'de solun yükselişine paralel bir şekilde Nâzım da daha çok insan ta-

rafından tanınacak, sevicecek, şiirleri yüksek sesle okunacaktır. Dolayısıyla Nâzım üzerine yazmak demek heyulanın ete kemiğe bürünmesi üzerine yazmak demektir.

Solun yükselişinin “son asır başıboşluk iklimi”ne bağlanması ise Türk sağının komünizmle Türkiye modernleşmesi arasında kurduğu doğrusal ilişkiden kaynaklanmaktadır. Bütün milliyetçi muhafazakâr yazarların yaptığı gibi Necip Fazıl da Türkiye’de sol fikirlerin yaygınlaşmasını bir “maneviyat buhranı”na bağlar ve onun sonucu olarak görür. Bu buhranın gerisinde ise Tanzimat’tan Cumhuriyet’e uzanan “yanlış modernleşme” süreci vardır. Özellikle Cumhuriyet’le birlikte İslam medeniyetinden kopulmuş ve Batı medeniyetine iltihak edilmiştir, bunun sonucunda millî ve manevi değerlerinden uzak bir toplumsal yapı ortaya çıkmış, özellikle gençler “sapık” fikir akımlarına, “sapık” ideolojilere kendilerini kaptırmışlardır. Dolayısıyla Necip Fazıl’ın düşüncesinde komünizmle mücadele aynı zamanda Cumhuriyet’le ve Türkiye modernleşme süreciyle de mücadele anlamına gelmektedir ve bunun tam tersi de geçerlidir. Özellikle 1965-1980 arası, Necip Fazıl neredeyse bütün düşünsel mesaisini bu mücadeleye hasredek, komünizmle mücadele yazarlığının da ötesinde âdeta varoluşunun asıl gayesini oluşturacaktır.⁷

Öte yandan Necip Fazıl’ın Nâzım’a bakışındaki şair kıskançlığını da mutlaka not etmek gerekmektedir. Necip Fazıl olanca elitizmi ve egosuyla kendini Türk şiirinin en büyük ismi olarak görmekte, karşısına Nâzım’ın çıkarılmasına ve ikisi arasında sürekli kıyaslamalar yapılmasına büyük bir hınç duymaktadır. Bu nedenle Necip Fazıl’ın Nâzım hakkında söylediği her şey, onun antikomünizmine eklenen bu büyük hınçla birlikte değerlendirilmelidir.

7 Necip Fazıl’ın antikomünizmi için bkz. Yaşlı, 2016.

MÜCAHİT PEYAMİ

29 Ekim 1950’de *Cumhuriyet* gazetesinde bir Atatürk portresi yayınlanır. Zamanın antikomünist hezeyan yüklü ruhuna uygun bir şekilde bu portreyi Stalin’e benzetenler olur ve onların arasında antikomünizmin Türkiye’deki en ateşli isimlerinden biri olan ünlü edebiyatçı ve fıkra yazarı Peyami Safa (1889-1961) da vardır. Peyami Safa’nın lise arkadaşlarından biri olan ve Safa için, “Çatmadığı tek kişi bendim. Onun gözünde herkes komünistti,” diyen Elif Naci o tarihlerde *Cumhuriyet* gazetesinde çalışmaktadı ve Peyami Safa’nın öfkesinden o da nasibini alacak, Safa ona da çatacaktır. Naci bu hadiseyi şöyle anlatır:

Uzun yıllar beni herkesten ayırıp aklayan Peyami Safa, nihayet bir gün beni de hakladı. 29 Ekim 1950 günü *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan bir resmi diline dolayıp bununla hiç ilgisi olmayan saçma bir benzetme ile “Atatürk’ün kafasına Stalin’i yerleştirmek için patrondan kaç para aldın” demez mi? Unutulmaz ve dayanılmaz, kendimi güç zapt ettiğim bu harekete karşı sıksa vücuduna bakarak selamı sabahı kesmekten başka bir şey yapamamıştım. (Ayvazoğlu, 2017: 171)

Peyami Safa’nın en yakınındaki isimlerden biri olan Ergun Göze, onun, “Ben Safa’nın oğluyum, Merve’nin babasıyım,” sözünü hatırlatır ve “O, Safa ve Merve arasında şeytan taşıyanlar gibi komünist taşıyan bir milliyetçilik hacısıydı,” der. (Göze, 1995: 73) Sahiden de Safa daha Soğuk Savaş başlamamış, anti-komünizm Türkiye siyasetinin merkezine yerleşmemişken bile düşünsel faaliyetinin çok önemlice bir bölümünü komünizmin

şeytanlaştırılmasına ayırmış, Türkiye’de antikomünist söylemin inşasına en çok katkı koyan isimlerden biri olmuştur.

Ülkücü hareketin önemli teorisyenlerinden biri olan Galip Erdem, Peyami Safa’nın komünizm ve sol üzerine yazdığı fıkralarının bir araya getirildiği *Sosyalizm Marksizm Komünizm* (1977) adlı kitaba yazdığı sunuş yazısında ondan “Mücahit Peyami” diye bahseder; çünkü o, komünizme karşı neredeyse hayatı boyunca bir cihat yürütmüştür. Erdem’e göre “Peyami Safa mücadelelerin en büyüğünü, en devamlısını ve en unutulmazını komünistlere karşı” yapmıştır. O “diğer bütün vasıflarının yanı sıra ve hepsinin üstünde, gerçek bir milliyetçi”dir ve “bu sebeple ve gayet tabii olarak, millî hayatı tehdit eden her cereyana karşı son derece dikkatli”dir. Milliyetçiliğinden kaynaklı bu dikkati ise onu komünizmle mücadele etmeye âdeta mecbur bırakmıştır:

Yeryüzünde bütün milletlerin ve milliyetçiliklerin en amansız düşmanı komünizmdi. Tarihî ve coğrafi sebeplerin de ilavesi ile bu düşmanlık Türk milleti için çok defa tehlikeli bir şekil almıştı. Komünizmin ve komünistlerin gayesi milleti ortadan kaldırmak, Peyami üstadın gayesi de diğer bütün milliyetçiler gibi milleti yaşatmaktı... Eee... Düşman olmasın da ne olsun diye yani. Marksizmi gayet iyi biliyordu. Yerli malı komünist bozuntularının çoğundan daha iyi. Bir insanın hem komünist hem de milliyetçi olabileceği gibi safatalara inanacak kadar saflık gösteren veya öyle görünmeyi menfaatine uygun gören kimselere bazı şeyler öğretmek istemişse hata mı etmişti? (1977: 9)

Galip Erdem sunuş yazısında Safa’nın komünizmle mücadelesinin safhalarından bahseder ve onun ilk “çetin kapışması”nın “Moskova dönüşü ihtilal türkûleri söylemek hevesine kapılan tessilli vatan haini” Nâzım Hikmet’le olduğunu söyler. Sahiden de, Peyami Safa’nın komünizmle mücadelesi, bir zamanlar 9. *Hariciye Koğuşu* adlı romanını ithaf edecek kadar yakın arkadaş olduğu Nâzım Hikmet’le kavgasıyla birlikte başlayacak ve ölümüne kadar devam edecektir.

Yan yana ters akan sular:

Peyami Safa ve Nâzım Hikmet

Peyami Safa hayatının hiçbir döneminde sosyalist ya da komünist olmamıştır ama her döneminde antikomünist de değildir. 1920'lerin sonunda başlayıp 1930'lu yıllara uzanan edebiyat tartışmalarında kendisine yönelik Bolşeviklik suçlamalarını –haklı olarak– kesin bir dille reddeder. Ancak aynı yıllarda dönemin tanınmış solcu aydınlarından olan Sabiha ve Zekeriya Sertel tarafından çıkarılan *Resimli Ay* dergisinin yazar kadrosu içerisinde yer almıştır. Üstelik aynı dergide yazan Nâzım Hikmet'le sıkı bir dostlukları vardır. Öyle ki bu iki arkadaş *Resimli Ay*'da birbirlerinin eserlerini öven yazılar yazmışlardır. Örneğin Peyami Safa Nâzım'ın "Jokond ile Si-Ya-U" adlı şiiri üzerine yazdığı aynı adlı yazıda Nâzım'ın Türk şiiri üzerindeki etkisini şu cümlelerle anlatır:

Nâzım Türk şiirinin birçok unsurlarını inkâr etti. Birçok elzemleri lüzumsuz bıraktı. Türk nazımının şekillerinde hürriyet ilan eden ilk adam odur. Kelimeleri veznin mahbesinden kurtararak onlara ilk nefesini aldırان odur. Aruz-hece vezni, serbest nazım gibi mahdut müsellesin dallarını kırdı ve her zerresinden bir hava deliği açarak içeride mahpus kalan Türk nazmını asfeksinden kurtardı. (Göze, 1975: 111)

Nâzım ise kendisine ithaf edilen 9. *Hariciye Koğuşu*'nu büyük bir coşkuyla över. "Bu kitabın karşısında ben yıldızlı göklerin sonsuzluğuna bakan ve o layetenahi âlemde yeni pırıltılar, o zamana kadar hiçbir gözün göremediği acayip fakat hakiki âlemler keşfeden bir müneccimin hayranlığını duymaktayım," diyen Nâzım'ın bu hayranlığının nedeni, kitabın halkın gerçek sorunlarını anlatması ve toplumcu gerçekçi bir nitelik taşımasıdır. "Eğer ıstırapı, azabı ve neşeyi coşkun bir ciddiyetle duyan öz ve halis halk kitleleri okuma yazma bilseydi, bu romanın on bin, yüz bin, hatta bir milyon satılması" işten bile değildir Nâzım'a göre ve "bu kitap bütün fakir çocuklar hastanesinin romanıdır".

“Burjuvanın çocuğu Dokuzuncu Hariciye Koğuşu’nda yatmadı, o ve onun anası babası o beyaz duvarların kâbusunu duyamaz,” diyen Nâzım, Safa’nın romanının realist olduğunu ama bu realizmin “eski manada fotoğraf realizmi” değil “diyalektik bir realizm” olduğunu söyler.

Resimli Ay’ın kapanmasının ardından, Peyami Safa’nın Nâzım’la ve Sertellerle ilişkisi bir süre daha devam eder ama artık eski dostlukları söz konusu değildir. Peyami o yıllarda Ahmet Ağaoğlu ve çevresine yakınlaşacak ve liberal bir çizgi tutacaktır. 1932 yılında *Cumhuriyet*’te yazdığı “Bugünkü Türk Şiiri” adlı makalede Nâzım’dan hiçbir şekilde bahsetmeyecek, bunun ardından yayınlanan “Yeni Bir Şair” başlıklı iki yazısında Cahit Sıtkı’yı okurlara tanıtacaktır.

Kavganın yaşandığı yıl ise 1935’tir. Peyami Safa bir önceki yıl *Cumhuriyet*’ten ayrılmış ve *Hafta* adında bir edebiyat-sanat dergisi çıkarmaya başlamıştır. 1935’te ise *Tan* gazetesinde köşe yazmaya başlayacaktır ve Nâzım da aynı gazetededir. Üstelik şimdi aynı sayfayı paylaşacaklardır: İkinci sayfanın sağında Nâzım, Orhan Selim mahlasıyla “Bu da Benden” adlı köşede, Peyami Safa ise sayfanın solunda “Düşündükçe” adlı köşede yazmaktadır.

Peyami Safa aynı yılın Haziran ayında köşesinde Nurullah Ataç’ı eleştiren bir yazı yazar. Nâzım ise birkaç gün sonra bu yazıyı ima ederek “Ben Münekkitten Yanayım” adlı yazısını yayınlar. Peyami Safa ertesi günkü yazısında, Ataç’la olan polemiginde Nâzım’ın taraf olmadığını ve kendisini kastetmediğini düşündüğünü belirtir. Ancak tartışma tam böyle kapanmış gibi görünürken Peyami Safa, *Tan*’daki köşesinde 23 Haziran’da bir tiptlemeden bahsettiği ama Nâzım’a göndermede bulunduğu çok açık olan “Sürü Adamı” isimli bir yazı yayınlar. Peyami Safa’nın “sürü adamı” diye tarif ettiği tiptleme “hiçbir düşüncesinde hiçbir hareketinde kendi kendisi” değildir. Düşündükleri, yaptıkları ve söyledikleriyle kendini değil “dışarıdan aldığı telkinleri” dile

getiren bu sürü adamı, “başka birinin sisteminden aldığı fikirleri ve akideleri o sistemin sahibinden daha softaca müdafaa eder” ve “iradesi de böyle dışarıdan gelme, yanaşma, iğreti bir hareket mihrakıdır”. Yazının en vurucu yeri ise şu kısımdır:

Artık, ölünceye kadar hiçbir realitenin mili, onun yabancı bir telkinle perdelenmiş gözünü açamayacaktır; hayatın her şeyi her gün değiştiği halde, o; sakallı feylesofundan yahut iktisatçı şeyhinden bellediği hiç değişmeyen birkaç ayet içinde kalmaya mahkûm, ilerlediğini sanarak yerinde sayacaktır... İçinde hep sürü insiyakları teptiği için, şahsiyetten mahrum, insana en uzak insandır bu. Bir ferttir, fakat şahıs değildir, çünkü onu teşhis için kendisine bakmaya hiç lüzum kalmaksızın, çömezi olduğu ideolojinin, içinde uyduğu telkin âleminin firmasını bilmek, onu ipnotize eden sakallının adını öğrenmek yetiştir.

“Sakallı feylesof yahut iktisatçı şeyh”in Marx olduğu açıktır. Kast edilen ise genel olarak komünistler, özel olarak da Nâzım Hikmet’tir.

Nâzım Hikmet bu yazıya yine *Tan*’da “Küçük Adam” adlı yazısıyla yanıt verir ve Peyami Safa’yı “bodur ve yemişsiz bir ağaca, omurgası çürümüş bir gemiye ve gramofon plağına” benzetir. Safa ise tartışmayı *Tan* üzerinden değil, kendi çıkardığı *Hafta* dergisi üzerinden yapmaya karar vererek “Biraz Aydınlık” adını verdiği yazı dizisini başlatır ve dizinin ilk yazısı 8 Temmuz 1935’te yayınlanır.¹

Bu yazıda Peyami Safa “sürü adamı” derken Nâzım’ı değil “şahsiyetlerini kaybeden bütün sürü adamlarını” kastettiğini öne sürer. Bu yazıyla ilgili olarak kendisine yöneltilen “jurnalci” suçlamasını reddeden ve bunun abes bir suçlama olduğunu söyleyen Safa “hele mevzu Nâzım Hikmet olunca bu iddia büsbütün abes”tir der ve Nâzım’la olan ilişkisini anlatmaya başlar.

1 Peyami Safa’nın sosyalizm ve komünizm temalı yazıları “Objektif: 3 Sosyalizm Marksizm Komünizm” adıyla derlenerek yayınlanmıştır. Bu bölümdeki Peyami Safa atıfları, aksi belirtilmedikçe bu kitabın 1977 tarihli üçüncü baskısına yapılacaktır.

Safa yedi yıl önce Nâzım hapishanedekeyken kendisinin Güzel Sanatlar Birliği Edebiyat Kısmı'nın umumi kâtibi olduğunu ve *Cumhuriyet* gazetesinin de edebiyat sayfasını yönettiğini, “Nâzım'ın ismi etrafında uyanan merhamet ve sempatiyi kuvvetlendirerek affedilmesi ihtimalini çoğaltmak için” bir şiirini *Cumhuriyet*'te yayınladığını ve gazete yönetiminin buna verdiği tepkiye karşılık olarak *Cumhuriyet*'ten ayrıldığını söyler. Nâzım hapishaneden çıkıp İstanbul'a gittiğinde ise onu Güzel Sanatlar Birliği'nde takdim etmiş ve edebiyat çevreleriyle tanıştırmış, Yakup Kadri'nin aleyhinde yazdıklarına karşı da hep onu savunmuştur.

Nâzım'ın aslında kendisine bir vefa ve minnet borcu olduğunu anlatan bu satırlardan sonra Safa saldırıya geçer ve Nâzım'ın tek jurnalcisinin bizzat Nâzım'ın kendisi olduğunu söyler, bunu ise hem kılık ve kıyafetiyle hem de hal ve tavırlarıyla yapmaktadır:

Kellesine geçirdiği işçi takkesi, sırtına vurduğu ceket, düğümleri çözükle mintanından dışarı fırlayan isyankâr kıllar, ütüsüz pantolonu ve yıkık omuzla ve ayrık bacakla kendisine yedi kat yerin dibindeki maden ocaklarından açık havaya henüz çıkmış bir işçi edasını vererek tıkız ve gergin karınlı burjuvaların üstüne hamle eder gibi varda kosta yürüyüşü hep bir ağızdan “bu delikanlı Bolşevik'tir bakınız bakınız” diye avazları çıktığı kadar bağırıyorlar. (...) Polisin Nâzım'ı takip ettiği malumdur. Fakat kasketini, ceketini, göğsünü, pantolonunu, çarpık omuzlarını ve ayrık bacaklarını kendi aleyhine ayrı ayrı jurnal olarak kullanmak isteyen Nâzım da illaki beni yakalayacaksınız diye polisin peşine düşmüştür. (s. 199)

Nâzım'ın “polisin peşine düşmesinin” nedeni ise unutulmaktan duyduğu korkudur, çünkü “*Unutulan Adam* piyesinde de yazdığı gibi hapisten çıkmak ve unutulmak” onun için ölüm anlamına gelecektir. Bu nedenle de “şöhretinin büyük bir kısmını taklidi aslından güzel olan her sanat gibi kolay yazılarından çok daha ziyade polisin takibine borçlu olan bu Bolşevik fantoması,

gazetelerde sık sık ismi geçmezse unutulacağını bilir ve rahatsız olur. Velhasıl, “Nâzım fikirleri için değil kendi istediği için takip edilmiştir.” (s. 199)

“Biraz Aydınlik-2”, bir hafta sonra, 15 Temmuz 1935’te yayınlanır. Safa yazıya “Nâzım’ın kabiliyetini inkâr edenler”e çatarak başlar ama bu, sadece polemiği sürdürmek için başvurduğu küçük bir yazı numarasıdır. Bunların Nâzım Hikmet hakkında “fazla ileri gittiğini” ve “haksız” olduklarını söyledikten hemen sonra şu satırları yazacaktır:

Her köpükten balon içindeki sabun miktarını ve kalitesini inkâr etmeye kadar varan bu insanlar susuz ve sabunsuz köpük olmaya-
cağını anlamıyorlar. Nâzım’ın yazısındaki şişkinlik ve gaz dolu bir göbeğin gurultusu, onun kabiliyetsizliğinden değil, belki aslında kıt olan cevherini bir bumber gibi şişirerek daha geniş ve okkalı bir hacimde göstermek için hava tabakaları ile doldurmak istemesindedir. (s. 200)

Safa, “İnkâr etmesinler Nâzımcağız şairdir,” diyerek Nâzım’ın şairliğini kabul eder ama onu başka bir yerden vurmak için “fakat bütün materyalist iddialarının aksine gayet romantik, lirik, cıvık, hassas bir şair” olduğunu söyler. Nâzım’ın “mısralarının dibindeki gözyaşı birikintilerini keşfetmek için su mühendisi olmak şart değildir. Hemen her eserinde babayiğit rolüne çıkan bu tuluat kahramanı kulis arasında ahlayıp oflayan ağlamaklı ve içli bir aile çocuğu, bir ana kuzusudur” Safa’ya göre. (s. 200)

Safa yazının devamında Nâzım’ı kolaycı olmakla, kolayı aramakla suçlar. “Kolay fikir, kolay sanat, kolay şöhret avında” olan Nâzım, “felsefesini Karl Marx’ın berber ve kasap çıraklarına kadar kolayca öğretilen umumi fikirlerinden” almıştır. Estetiğini ve üslubunu aldığı kişi ise “Rusya’da bile modadan düşmüş” olan “Mayakovski isminde bir Rus şairi”dir. Safa, “Kolay fikir, o kadar kolay ki birkaç cümleye sığdırılabilir,” diyerek bir Marksizm-komünizm tanımına girer ve şöyle der:

İnsanlığın tarihi istihsal tarihidir. Faktör sadece ekonomiktir. Müstahsil ve müstehlik arasındaki münasebetin ıslahı mülkiyetin ortadan kaldırılmasına bakar. Proletarya esirdir. Ona hürriyet vermeyen burjuva cemiyeti için helak olmak mukadderdir. Kadın da esirdir ve cemiyetin iktisadi bünyesi değişmeden kurtulamaz. Mücerret sıfat ve estetik yoktur. İsterseniz şair diye bir adam da yoktur. Orak çekiç markalı kalemini mazlum sınıf lehine kullanan ve düz lakırdılarla yazan bir kavga adamı vardır. İşte o kadar. Arkasından da “hey bana bak, ulan, avanak, dangalak, salak, tom-balak” gibi birkaç sesli kafiye ve teşbih ve imza... (s. 201)

Aslında bu satırlarda komünizmin tanımından ziyade anti-komünizmin komünizme ilişkin argümanlarının bir kısmı yer almaktadır. Örneğin insanlığın tarihi Safa’nın iddia ettiği gibi istihsalin yani üretimin tarihi değil, sınıf mücadelelerinin tarihidir. “Faktör sadece ekonomiktir” cümlesi klasik “indirgemecilik” eleştirisini dile getirir ama Marksizmin topluma ve tarihe baktığında faktör olarak sadece ekonomiyi gördüğü iddiası da doğru bir iddia değildir. Devlet, hukuk, din, kültür, sanat vs. elbette ki üretim tarzının üzerinde yükselir ama Marksizm tarih ve topluma tüm bunların bütünlüğünü ve aralarındaki karmaşık ilişkileri gözetken bir perspektiften bakar. Marksizmin “müstahsil ve müstehlik”, yani üretici ve tüketiciler arasındaki ilişkileri ıslah etmek gibi bir meselesi yoktur. “Burjuva cemiyetinin helak olması” ise “mukadder” değildir, esas belirleyici, sınıf mücadelelerinin seyri ve gelişimidir.

Kadın sorunuyla, estetikle ve sanatla ilgili olarak söyledikleri de kaba bir antikomünizmin ürünü olan Safa’nın argümanları yanlış olmasına yanlıştır ama o, 1935’ten yaşamının sonuna kadar, yani 25 yıl boyunca, yazdığı yüzlerce yazıda, başka şekillerde ama sürekli olarak bunları dillendirecek ve bu argümanlar da geçmişten bugüne antikomünist söylemin repertuarında ciddi bir yer teşkil edecektir.

Safa’nın “Nâzım su katılmamış burjuvadır. Ve en sahte tarafı komünist tarafıdır,” diyerek bitirdiği bu yazının yayınlanması-

nın üzerinden iki gün geçmişken, yani 17 Temmuz'da, *Yedigün* dergisinde Nâzım Hikmet'in konuyla ilgili bir röportajı yayınlanır. Nâzım bu röportajda Safa için şunları söyler:

Peyami, sosyal bakımdan şayan-ı dikkat ve arsiulusal bir tiptir. Çünkü onun sürülerle benzerine, sade Türkiye'de değil birçok büyük Avrupa şehirlerinde de rastlanır. Ve onlar, yani Peyami ve benzerleri, sosyal temelleri çürümüş bir cins küçük burjuva münevverliğinin marka malı olmuş öyle numuneleridir ki, ideoloji bakımından karanlık bir çıkmaz içinde çırpınır dururlar.

Nâzım bunları Peyami Safa'yı tahkir etmek, yani aşağılamak için söylemediğini belirtir, çünkü "bir doktorun bir hasta için veremdir demesi nasıl onu tahkir sayılmazsa Peyami'nin bu sosyal hüviyetini anlatmak da öylece küfür ve hakaret değildir".

Röportajın ikinci bölümü ise bir hafta sonra yayınlanır. Dilini daha da sertleştiren Nâzım, röportajda, "Peyami'de fitne fücurluk, provokatörlük illeti 'provokasyon için provokasyon' mertebesine çıkmıştır. Provokatörlük onun ruhuna işlemiştir," der. Nâzım'a göre Peyami Safa "bizim küçük burjuva yazıcılığında zina ve keyif verici maddeler edebiyatının mucidi"dir, yarattığı Cingöz Recai ise "karanlık işler gören bir serseri tipi"dir. Nâzım, Peyami Safa'nın "mütereddit fikir dünyası"nı ise şöyle anlatır:

Peyami'nin Babiâli Caddesi'ne düştüğü andan bugüne kadar geçen fikrî hayatını tetkik edersek şunu görürüz: O boyuna sağ ve sol arasında bocalamıştır. Bir kapıya kapılandığı, cebi para gördüğü müddetçe sağa gitmiştir. Her kapılandığı kapıdan kovuluşunda, her maddi sıkıntıya düşüşünde sollaşmıştır. Fakat sağa gittiği zamanlar, sola karşı provokasyonlar tertip eden üstad, en sollaştığı vakitlerde bile sağı kollayacak kadar kurnazlık göstermiştir. (Karaca, 1998: 94)

Röportajın sonunda ise Nâzım, Peyami Safa'nın "jurnalciliğine" işaret edecek bir şekilde dostlarına bir tavsiyede bulunacak ve şöyle diyecektir:

Dostlara şu tavsiyede bulunmağı bir vazife bilirim: Üç kişi bir yerde oturmuş konuşuyorsunuz. Mevzuunuz havaların fena git-tiğidir. Eğer karşıdan onun sükün ettiğini görürseniz, susun! Peyami geliyor! Bir matbaanın penceresi önünde duruyor, caddeye bakarak dertleşiyorsunuz. Eğer kaldırımın üstünde onun gölge-sinin düştüğünü görürseniz, susun! Peyami geliyor! Bir mecliste-siniz. Kapı açıldı. O içeri girdi. Susun! Peyami geliyor!... Babîâlî Caddesi'ne düşen her gencin ilk öğrenmesi lâzım gelen bir parola vardır: Susun Peyami geliyor! (Karaca, 1998: 97)

Bu esnada Peyami Safa da “Biraz Aydınlık” serisine devam et-mektedir. Serinin üçüncü yazısında Nâzım'ın kendisine yönelik “jurnalcilik” iddialarına karşı kendisini, “Ben komünistim diyen bir adamın komünist olduğunu söylemek jurnal değildir,” diye savunacak, bir zamanlar Nâzım'la dost olmasını ise, “İlk zaman-lar halk gibi ben de onun fikirlerinde samimi olduğumu sanıyor-dum. Nitekim öyle olduğu için kendisiyle aynı fikirde olmadığım halde müdafaasını yapmak gafletinde bulundum. Fakat sonraları onun hakiki mahiyetini anlayınca birçokları gibi ben de sükûtu hayale uğradım,” diye açıklayacaktır. (s. 209)

Safa, Nâzım'ın, “Dünyanın hangi yerinde ve hangi polis, insa-nı kasketi, ceketi, göğsü, pantolonu ve bacakları için takip eder?” şeklindeki sorusunu ise bu kasket ve ceketi giyen kişi sıradan bir işçi olsaydı hiçbir polisin onun peşine düşmeyeceğini ama söz konusu olan kişi “yazılarından mahkeme salonlarına kadar her yerde cici Bolşevik süsünü göstermeye hevesli ve gençler arasında birkaç çömez avlamaya çıkmış propagandacı Nâzım Hikmet” ise onun giysisinin de yürüyüşünün de hesaba katılacağını söyleye-rek yanıtlar. “Zavallı işçilerin kılıkklarını benimseyerek” onları kandırmaya çalışan Nâzım'ın “bu numarasına ne milliyetperver Türk gençliği ne de Türk işçisi kolay kolay aldanmayacaktır” di-yerek de yazısını bitirir. (s. 210)

Safa serinin diğer yazılarında da Nâzım'a saldırmaya devam edecektir. “Biraz Aydınlık-4”te Nâzım için, “Nâzım Hikmet

ne Türk'tür ne de münevverdir. Sadece gayri mesul bir adamdır. Hayaletler görüyor. Ona makul söz söylemek faydasızdır. Tehlikeli azgınlıklar gösterirse yanındakiler onu yıldırma için 'sus aman sus Peyami geliyor...' deyiversinler," (s. 212) diyen Safa, beşinci yazıda lafı yine Nâzım'ın giyim kuşamına ve "samimiyetsizliğine" getirir. Safa'ya göre "bir adam Nâzım Hikmet gibi kâh aile sofrasında kâh 'benimle beraber' birçok burjuva ziyaretlerinde, kanlı bifteleri, ıstakozları, börekleri afiyetle yer, zamanına göre ayda yüzlerce lira kazanır ve gene de işçi kasketi, ot ceket ve ütüsüz pantolonla gezer, fotoğraf çektirirse, bu adam samimi bir komünist değil, bir Bolşevik mankendir."

Marksizmin bir sistem olduğunu ve her sistem gibi bilimsel bir eleştiri süzgecinden geçirildikten sonra kabul ya da reddedileceğini söyleyen Safa'ya göre, Nâzım "Hafız-ı Kapital olmak istiyorum" dizesini yazarak "Marx'ın *Kapital* isimli koskoca eserini ezber etmek istediğini" söylemiştir ve bu nedenle de "samimi bir komünist değil bir Bolşevik yobazıdır" Yine aynı şekilde Nâzım "ihtilalin en büyük şefi" olan Troçki'nin "sahteliğini iddia ettiği bir şairi", yani Mayakovski'yi birebir taklit ettiği için de "samimi bir komünist değil, sahte bir komünistin mukallididir". Peyami'ye göre eğer bir kişi, "Nâzım Hikmet gibi hapisten çıktığı zaman unutulmaktan korktuğunu itiraf edecek kadar şöhret düşkününü, şöhret kapitalisti olursa ve umumi dikkati kendine çekmek için kıyafetlerinden yazılarına kadar aykırılığın, suniliğin her türlüşünü yaparsa, bu adam samimi bir komünist değil, bir Bolşevik züppesidir". (s. 213)

Buna benzer iddialar ve ithamlarla akıp giden "Biraz Aydınlık" serisinin son yazısı 19 Ağustos 1935'te yayınlanır ve Safa o yazıyı şu paragrafla bitirir:

Tekrar ederim, evvelce kafasının ve yazılarının hışırılığında ısrar edenlere karşı müdafaasını yaptığım Nâzım Hikmet'in bu kadar mayasız, cevhersiz ve bomboş olduğunu ben bu polemige başlarken bilmiyordum. Bilseydim onu bu kadar silkelemeye lüzum

görmezdim. Kuru yapraklarını dökmek için hafif bir rüzgâr bekleyen bu ağacın budak budak çürümüş gövdesine doğru uzanan ellerim nafile bir iş yorgunluğuyla ceplerime dönüyor. Meğer bu hafif rüzgâr da onu kendisinden çıkaracakmış ve yazı âleminde son nefesi olmak mukaddermiş. (s. 216)

İmalarla başlayıp sonra doğrudan isimlerle devam eden bu kavga, düzyazıların ardından bu sefer şiire taşınacak ve Nâzım, Peyami Safa için “Bir Provokatör Üstüne Hiciv Denemeleri”ni, Peyami Safa ise “Cingöz Recai’den Nâzım Hikmet’e”yi yazacaktır. Nâzım şiirinde Safa’ya şöyle seslenir:

Bir düşün oğlum,
bir düşün ey yetimi Safa
bir düşün ki, son defa
anlayabilesin:
Sen bu kavgada
bir nokta bile değil,
bir küçük, eğri virgül,
bir zavallı vesilesin!..
Ben kızabilir miyim sana?
Sen de bilirsin ki, benim âdetim değildir
bir posta tatarına
bir emir kuluna sövmek,
efendisine kızıp
uşağını dövmek!

Safa ise şiirinde yine Nâzım’ın “burjuvalığına” ve “samimi-yetsizliğine” vurgu yaparak şöyle diyecektir:

Fakat sen ki Paşa konaklarında
Kuş dilinde, kuş tüyünde, kuş sütüyle beslendin;
Kuş beyninle Bolşevizme heveslendin.
Baban üç yıl önce ölünceye kadar
Zavallıdan para kopardın,
Nefesi kokan Türk işçisinin vekâletini apardın.
Götürüp onu sonra el altından,

Enternasyonale zula ettin;
 Kim bilir kaç aç biilaç.
 Türk işçisinin ciğerini pirzola ettin!

Şiirin devamında Safa, Nâzım için “Türk düşmanı”, “vatan haini”, “şarlatan”, “balon komünisti”, “salon komünisti”, “yırtık suratlı”, “kaltaban” diyecek ve şiiri şöyle bitirecektir:

Yüzünden maskeni başından kasketini at
 Sermayenin altına yat!
 Yerini şimdi buldun işte:
 Hak berekât versin asilzadem
 Berekâat!

Bu şiirlerin ardından, âdeta iki tarafın da söyleyecek başka sözü kalmayacak, kavga soğuyacak ve sonra da bitecektir. Peyami Safa ve Nâzım Hikmet ömürleri boyunca birbirleriyle görüşmeyecekler, ancak 16 yıl sonra Nâzım cezaevinden çıkıp Sovyetler Birliği’ne iltica ettiğinde Safa bunu kendi haklılığının kanıtı olarak görecektir ve konuya dair yazılar yazacaktır.

Safa bu olayın ardından yazdığı ve 26 Haziran 1951 tarihli *Ulus* gazetesinde yayınlanan ilk yazıda Nâzım için, “On beş yıl önce ‘Hafta’ dergisinde çıkan bir seri makalemde kendisi hakkında son hükmünü verdiğim tarihten beri ölmüş ve kokmuş bir hüviyettir,” der. Safa’ya göre Nâzım Hikmet’in kaçıışı ilk kez komünistleri ve milliyetçileri ortak bir sevinçte buluşturmuştur. Komünistler “mevhum bir değer kazandıklarına seviniyorlar”dır, Türk milliyetçileri ise “iblisçe bir propaganda ile gerçek hüviyeti Türk milletinden gizlenen adamın maskesinin düşmesinden ve millî huzurumuzu bozan bir şamataadan” kurtuldukları için memnuniyet duymaktadırlar. (s. 217)

Konuya dair ikinci yazısında Safa bu sefer “iblisvari bir propaganda narkozunun tesiri altında kalan” ve Nâzım’ın affı için çaba sarf etmiş olan isimlere seslenecek ve onlardan artık gözlerini açmalarını isteyecektir. Safa yazısında şöyle demektedir:

Vatanperver Nâzım Hikmet'in maskaraca bahanelerle Türk ordusundaki vazifesinden kaçıp Mehmetçiği kurşunlamaya hazırlanan Kızıl Ordu'ya kasideler yazmak için Demirperde arkasına sığışması, onu kurtarmaya çalışan gerçek vatansever arkadaşlarımızı uyandıracak mıdır bilmem. Çünkü aydın çevrelerimizi saran "ileri sol" büyüsünün korkunç narkozuna karşı fikir adamlarımızın çoğunluğu arasında uyandırıcı bir tepki hâlâ yoktur. Onları kendilerine getirmek için Sabahattin Ali ve Nâzım Hikmet'ten sonra kaç kişinin Türk düşmanları arasında özledikleri yere ve işe kavuşmaya can atıp hududu boylamaları lazım onu da bilmem. (s. 218-219)

Safa, Nâzım'ın Sovyetler Birliği'ne kaçışının ardından eski sıklığında olmasa da onunla ilgili yazılar yazmaya devam eder. 1955'te yazdığı yazılarından birinde ise Nâzım'la olan dostluklarını ve bu dostluğun bitişini *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*'nu ona ithaf etmiş olması üzerinden anlatır. Safa Nâzım'la dostluğunun 1928'de başladığını ve onun "Sovyetler hesabına çalışan faal bir ajan olduğunu" anladığı 1935-1936'ya kadar devam ettiğini söyler. Safa'ya göre "sırf şair ve coşkun arkadaş tarafıyla" onu seven herkes arasında "kendisi" de vardır. *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* henüz *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika olarak yayınlanmamışken, Safa kitaptan bazı parçaları bir dost meclisinde okumuş, Nâzım bu eseri hâlâ unutamayacağı büyük bir hayranlıkla karşılamış ve Safa da "teamüle uyarak" romanını ona ithaf etmiştir. Safa'nın anlattığına göre, bu yazıyı yazdığı tarihten birkaç sene önce kitabın yeni baskısı yapılırken yayınevi kendisine ithafın kalıp kalmayacağını sormuş, Safa da, "Ben yazdığını bozan adam değilim," diyerek ithafın kalmasını istemiştir. Çünkü bu ithaf "Nâzım Hikmet'in faal bir ajan olduğunu polisin bile bilmediği bir tarihe" aittir. (s. 236)

Safa'nın henüz daha polis bile "anlamamışken" Nâzım'ın ajan olduğunu "anlaması" şaşırtıcı değildir. Çünkü onun antikomünizminin en güçlü temalarından biri Türkiye'deki komünistlerin

esas olarak Sovyetler Birliği hesabına çalışan casuslar olduğu yönündeki iddiadır. Safa Türkiye'deki komünistleri “mahutlar ve gafiller” olmak üzere ikiye ayırır. Safa “bilerek veya bilmeyerek Sovyet emperyalizmine hizmet eden ajanlar”ı “mahutlar” olarak adlandırır; bunları “gazetelerinde, dergilerinde, kültür müesseselerinde koruyanlar” ise “gafiller”dir.

Safa'nın antikomünizminin ayrıntılarına ilerleyen sayfalarda gireceğiz ama bunu yapmadan önce, onun Türkiye solunun ve edebiyat dünyasının bir başka önemli ismi olan Aziz Nesin'le kavgası üzerinde durmamız gerekiyor.

Peyami Safa'dan Aziz Nesin'e “öğütler”

1958 yılının son günlerinde, 30 Aralık 1958'de, Peyami Safa'nın *Milliyet*'teki köşesinde “Bir Yazara Öğütler” adlı bir yazı yayınlanır. Safa'nın öğüt vereceği isim ise “her kitabı gibi sonuncusunu da” Safa'ya “göndermek nezaketinde bulunan” Aziz Nesin'dir. Safa'ya göre Nesin'in sevenleri de sevmeyenleri de onun çok yazarak kabiliyetini zorladığı ve kendi kendinin posasını çıkardığı hususunda mutabıktırlar ve Safa da “bu eşsiz kabiliyete” acımaktadır.

Ancak Safa, Aziz Nesin'e sadece çok yazdığı için acımamaktadır, esas mesele “mahut fikirlere bağlılığını azgınlık derecesine vardırın bu arkadaş”ın “büyük dünya meselelerini kavramaya müsait bilgiden mahrum” oluşudur. Safa “azgınlık derecesinde komünist” diye nitelendirdiği Aziz Nesin'i cahil olmakla suçlamakta ve hemen ardından, “Bir mizahçının her gün ciddi mevzularda fikir beyan etmesi, bir cambazhane ibişinin dünya ahvaline dair konferans vermesine benzer,” demektedir. Aziz Nesin güldürmemekte, gülünç olmaktadır. Her mesele üzerine konuşma hakkı “Bernard Shaw gibi büyük kültür adamlarına” tanınmıştır, “böyle bir kültürün büyüğünden değil zerresinden mahrum piyasa mizahçılıklarının sevimlilikleri” ise “ancak kendi hadlerini bilmeleri şartına bağlıdır”. (s. 186)

“Mahut fikirlere saplanmış olmasına rağmen”, Safa “bu müstesna kabiliyetin ziyan olmasına” razı değildir ve bu nedenle de “ona birkaç ağabey öğüdü” vermek ister ve bu öğütleri de şöyle sıralar:

- 1- Mizah mecmualarının çoğuna ve günlük bir gazeteye çalakalem yazı yetiştirmeye uğraşmak yüzünden kalitesi gittikçe düşen bir piyasa yazarı halinde kalmak istemiyorsanız, para kazanmak hırsınızı frenleyiniz ve daha az yazınız.
- 2- Yazdığınızdan fazla okuyunuz.
- 3- Bir yabancı dili karikatür lejandı sökecek kadar değil, Kapital'i okuyup çok iyi anlayabilecek derecede öğreniniz.
- 4- Herhangi bir ideolojiyi veya bir düşünce sistemini benimseyebilmek için, onun hakkında dünyaca verilmiş tenkit hükümlerini iyice bilmek ve onu diğer sistem ve nazariyelere tercih edebilmek için de dünyanın bütün fikir tarihini incelemek lazım geldiğini unutmayınız.
- 5- Halis düşünce ve kültür bakımından olgunlaşacağınız uzak ve mesut devreye kadar muhtaç olduğunuz şu ilk bilgiyi hemen elde ediniz: Haddinizi bilmek! (s. 187)

Aziz Nesin'i cehaletle ve had bilmezlikle suçlayan Safa'nın esas meselesi elbette ki onun “mahut fikirlere”, yani sosyalizme bağlılığının “azgınlık derecesinde” olmasıdır. Safa, Aziz Nesin'in edebiyat alanındaki popülarlığının Türkiye'de sol fikirlerin yayılması üzerindeki etkisinin farkındadır ve hedefinde de aslında bu vardır.

Aziz Nesin Peyami Safa'ya ilk yanıtını 2 Ocak 1959'da *Akşam*'daki “Az Gittik Uz Gittik” adlı köşesinde verecektir. “Bay Safa (1)” başlıklı yazısına, “Bay Safa'nın yazısını okuyunca bayram değil, seyran değil, Bay Safa beni neden ısırdı diye düşündüm,” diye başlayan Nesin önce, “Doğrusunu isterseniz ısıramıyor da. O ısırgan eski Peyami Safa kalmamıştır artık. Perdede gördüğümüz Metro Goldvin Mayer aslanı gibi başını yorgun yorgun bir sağa, bir sola çevirip kükreme taklidi yapıyor. Takma dişli aslan ısıramıyor, ısırma rolü yapıyor,” diyerek Safa'nın ih-

tiyarlığına bir göndermede bulunur. Ardından da başlatacağı tartışmanın kendisi ile Peyami Safa arasındaki kişisel bir tartışma değil, “bitik, saldırgan, jurnalci, dedikoducu, içi başka dışı başka bir eski kuşakla, yeni kuşağın çatışması” olacağını söyler. (Karaca, 1998: 234-235)

“Bay Safa (2)” adlı yazı ertesi gün, yani 3 Ocak’ta yayınlanır ve Aziz Nesin bu yazısında Peyami Safa’nın her taşın altında komünist görmesiyle ve jurnalciliğiyle inceden inceye dalga geçer. Nesin, yazısına Safa’nın “iyi saatte olsunlar” derken neyi kastettiğini anlatarak başlar:

Bay Safa demek ister ki:

Ey hükümet, ey polis, ey jandarma, ey bekçi, ey gençlik! Uyanın, gözünüzü açın! Bu Aziz Nesin, yazılarında komünizm propagandası yapıyor. Hem de şöyle böyle değil sadece inat ediyor yahut iyi saatte olsunların emrinden dışarı çıkmıyor.

Bay Safa’nın dilindeki bu iyi saatte olsunların kimler olduklarını elbette anlıyorsunuz. (Karaca, 1998: 235)

Nesin böylece Safa’nın kendisini “Sovyet ajanı” olmakla itham ettiğini ve jurnallediğini söyledikten sonra Safa’ya, “Siz yeryüzünün sayılı fabrikatörlerinden birisiniz. Ne fabrikatörü mü? Söyleyelim: Siz bir komünist fabrikatörüsünüz,” der ve “Hiçbir fabrika çıkardığı mallara sizin kadar bol etiket yapıştırmadı,” diye devam eder. Safa’ya, “Pek kestiremiyorum. Size göre kim komünist değil, söyler misiniz?” diye soran Nesin, Safa’nın baktığı her yerde komünistleri görmesini ise şöyle anlatır: “Komünizm her kılığa giriyor. Öztürkçeci komünist, yurtsever komünist, dindar komünist, gerici komünist, ilerici komünist, sizin gibi düşünmeyen herkes komünist.” (Karaca, 1998: 235)

Nesin, Peyami Safa’nın antikomünizminin paranoya derecesine varmasıyla ilgili olarak ise şöyle diyecektir:

Sizin gibi daha beş on Peyami Safa olsaydı, aramızda komünist olmayan tek kişi kalmayacak, en sonunda aynada o suratınızı gö-

rüp, kendinizden korkacak, aynadaki hayalinize başparmağınızı uzatarak: –Mahut, mahuuuut, azılı mahut! Yakalayın, tutun, azılı mahut diye bağıracaktınız. (Karaca, 1998: 236)

Serinin üçüncü yazısı 4 Ocak 1959’da yayınlanır. Aziz Nesin bu yazıya Peyami Safa’nın yazarlar arasındaki “dokunulmazlığından” bahsederek başlayacaktır. Ancak bu, övünülecek bir “dokunulmazlık” değildir. Çünkü diğer yazarlar Peyami Safa’yı gördüklerinde, “Aman Peyami mi, bırak bırak... yanından do-laşmak daha iyi...” demektedirler. Bunu demelerinin nedeni ise Safa’nın “yıllardan beri herkese çamur atıyor” oluşudur.

Nesin yazının devamında sahiden de bir yazıdan ötürü 16 ay hapis cezasına çarptırıldığını, ancak o yazıyı kendisinin yazmadığını, Fransızca bir felsefe kitabının önsözünden çeviri olduğunu söyler. Ancak Aziz Nesin herkesin kendisinin Fransızca bilmediğini bildiğini, dolayısıyla asıl çevirmenin kendisi olmadığını belirtir. O metni o yıl yüksek öğrenimini bitirip memurluğa girmek üzere olan ve evlenmesine çok az kalan bir genç çevirmiştir ve Nesin mahkemede ismini vermediği o gencin yerine “suç”u üstlenmiştir.

Yazının sonunda ise bir meydan okuma vardır ve Nesin kendinden, “Ben güvenli, rahat, ne yaptığını bilir bir yazarım,” diye söz etmekte ve on sekiz yıldır yazı yazdığını belirttikten sonra Sefa’ya, “Haydi bakalım, siz şimdi, bunca yazının içinden bir tek satır komünizm propagandası bulup da çıkarın, koyun ortaya,” diye seslenmektedir. (Karaca, 1998: 237-238)

Aziz Nesin dördüncü yazıda Peyami Safa’dan “azılı kiskanç” diye söz eder ve onun “ölülerin arkasından konuşmayı” huy edindiğini ve kendisini “Türk sanatının trafik amiri” olarak gördüğünü söyler. Nesin’e göre Safa “Cibali Karakolu’ndaki komiser gibi Türk sanat ve fikir hayatına gülünç bir komiser” kesilmiştir ve “ölülerin ün soyucusundan başka bir şey” değildir. Bu yazı ise şöyle son bulmaktadır: “Benim kültürüme gelince, onu tayin

etmek senin haddine kalmamış, sen kimsin a fikir komiseri?" (Karaca, 1998: 239)

Nesin beşinci ve son yazıda Safa'nın kendisine daha az yazma ve daha çok okuma yönünde verdiği tavsiyelerle dalga geçer, sahiden de İngilizcesinin yarım yamalak olduğunu belirtir ama devamında, "İş Kapital'i okuyup anlamaya gelince, orada biraz dur; yavaş gel Peyami Safa. Kendini Kapital'i okuyup anlamış bir yazar pozunda gösteriyorsun ki buna kimseyi inandıramazsın," der. Nesin serinin son yazısını şöyle bitirecektir:

Bay Safa, elinizden gelirse birkaç gün kimseye çamur atmayın, doğru olun, kendi kendinizle didişmeyin. Kıskançlıktan, çeke-memezlikten vazgeçin! Göreceksiniz ki, çok rahat edeceksiniz. Bundan sonra çurçurlarını paçama saldırtacak olan Bay Safa'ya sözüm burada bitiyor. Bu da ona yeter, çok bile... (Karaca, 1998: 241)

Safa, Nesin'e ilk yanıtını 10 Ocak 1959'da *Milliyet*'teki köşe-sinden verir. "Bir Habisin Akıbeti" adlı yazı şöyle başlamaktadır:

Burada, kendisine ağabeyce öğütler veren bir yazıma karşı, Aziz Nesin, bulunduğu gazetede bana beş gün sırtı sıra yazdı ve beş gün cevap vermeye uğraştı. Hiçbir zaman komünist olmadığını ve herkese de, ona da iftira savurduğumu tekrarladı. Mizacıma, kültürüme, manevi hüviyetime ait iddialar ortaya attı. Benim kendini beğenmiş ve cahil bir adam olduğum hükmünde hülâsasını bulan bu iddialar bütün mahutların dilinden düşmediği için basit cevap-larını başka bir yazıma bırakıyorum. (s. 187-188)

Devamında Safa "ağabeyce öğütler" verdiğini iddia ettiği Aziz Nesin'in komünistliğini "delil ve vesikalarla" ispatlamaya girişir ve iddialarını yedi madde halinde sıralar.

Safa'ya göre Aziz Nesin'in komünistliğinin ilk kanıtı Sabiha ve Zekeriya Sertel gibi iki komüniste ait gazetelerde yazılar yazmış olmasıdır. Safa, "Bu habis, Nâzım Hikmet'ten sonra Moskova'ya kaçan Sertellerin gazetelerinde uzun zaman günlük siyasi yazılar yazmıştır," der Aziz Nesin için.

İkinci kanıt, Nesin'in Sabahattin Ali'yle olan dostluğudur. "Bu habıs, Bulgaristan'a kaçarken vurulan Komünist Sabahattin Ali ile ortak olarak 'Marko Paşa' adındaki komünist mizah gazetesini çıkarmış"tır.

Üçüncü kanıt, Aziz Nesin'in yazdığı gazeteler ve dergilerdir. Safa bu gazeteleri şöyle sıralar: "Bu habıs, Sertellerin halk tarafından yakılan ve hükümetçe kapatılan 'Görüşler' adındaki komünist dergisinde, kapatılan komünist 'Ses' dergisinde, kapatılan komünist 'Gün' ve 'Zincirli Hürriyet' dergilerinde yazılar yazmıştır."

Dördüncü kanıt, Aziz Nesin'in aldığı sürgün cezasıdır. Safa, "Bu habıs hak ettiği 16 ay mahkûmiyetinden evvel, komünist faaliyetinden dolayı Bursa'ya sürgün edilmiştir," diyerek bu cezayı hatırlatır.

Beşinci kanıt, Aziz Nesin'in çıkardığı *Başdan* isimli haftalık dergidir. Aziz Nesin'in *Başdan*'la ilgili olarak, "Bu gazete bilindiği gibi Marksist kültürün halk arasında yayılması için çıkarılmaktadır," demesi onun komünistliğinin bir delilidir. Safa, "Aynı sayıda Nâzım Hikmet'in resmi vardır. O sayı toplattırılmış ve bu gazete kapatılmıştır," diyerek iddialarını güçlendirmeye çalışır.

Altıncı kanıt, *Başdan* kapatılınca yerine çıkarılan *Yeni Başdan* adlı haftalık gazetedir. Bu gazetenin "ikinci sayısının dördüncü sayfasında 'Başdan ve Yeni Başdan' serlevhası altında 'bıraktığımız yerden başlıyoruz'" yazmaktadır ve Nesin "bu gazeteyi de kendisinin çıkardığını" ilan etmiştir. *Yeni Başdan*'ın "27-1. sayısında Karl Marx'ın kocaman bir resmi ve Kapital'in Türkçeye çevrilip gazetede yayınlanacağını müjdeleyen çerçeveli bir ilan" bulunmaktadır ve gazete "işçilerin kalbinde bir ayaklanma hissi, mukavemet duygusu uyandırmak" için çıktığını ilan etmiştir.

Yedinci kanıt, Aziz Nesin'in komünistlikten hüküm giyme- siyle ilgilidir. Safa konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: "Bu habıs, iddia ettiği gibi bir arkadaşının yazısını üstüne aldığından

dolayı değil, ‘Başdan’ gazetesinde komünist propagandası yaptığından dolayı mahkûm olmuştur.” (s. 189-190)

Safa, Nesin’in komünistliğine ilişkin elindeki “kanıtları” böyle sıraladıktan sonra yazısını “onun leşini yere serdiğini” söyleyerek bitirir:

Komünistlikle alakası olmadığına, kendisinin bir masum ve benim bir iftiracı olduğuma hakikî masumları inandırmak için günlerce ve sütunlarca bana söven bu habis, avcının kurşunundan kaçmak için kendisini bataklığa atan yaban domuzu yavrusu gibi debelenip durmuş, fakat mukadder akıbetinden kurtulamamıştır. Onun leşini böylece yere serdikten sonra, şahsıma karşı mahutların arasında müşterek iftiraları da ayrıca cevaplandıracağım. (s. 191)

Safa bir sonraki yazısına “Boşuna Çırpınıyor” adını vermiştir ve bu yazı 29 Ocak 1959’da yayınlanır. Safa bir önceki yazıda söylediklerinin özetinin ne olduğunu, “Bu herif azılı komünisttir, millî menfaatlerimizin düşmanıdır, suiistimal ve hırsızlıklarından dolayı ordudan atılmıştır,” diye anlatır. Aziz Nesin’in aldığı mahkûmiyetlere dair resmî belgeleri de yayınladığı bu yazıda Safa, Nesin’in “halkın, işçinin ve köylünün müdafaasını yapar görüldüğü halde, Mehmetçiğin tayinini ve nafakasını çaldığı için” hapiste yattığını ve ordudan atıldığını ileri sürer. Ayrıca Aziz Nesin’in “Mehmetçiğin Kore’deki kahramanlıklarına karşı Sovyetler’in tarafını tutan, Sovyet basınının kampanyasına iştirak ettiği için sürgünde ve hapiste kalan, dine, millî duygulara, aile müessesine ve bütün mukaddes değerlere saldıran” bir habis olduğunu söyler. Safa bir önceki yazının sonunda olduğu gibi bu yazının sonunda da Aziz Nesin’i “öldürdüğünü” belirtmeyi ihmal etmez:

“Solucan olur, Mehmetçiğin bağırsağına girer, kızıl mikrop olur, genç ve saf okuyucuların beynine girer, cambazhane ibişi olur, soytarılık yolu ile propagandasına devam eder. Nihayet domuz olup mukaddes bölgelere saldırırken avcının kurşunu ile beyninden vurulur, sersemler, bir hayli bocaladıktan sonra da... Günlerce hırlaya hırlaya, homurdana homurdana geberip gider. (s. 194)

Aziz Nesin, Peyami Safa'nın bu yazısına yeni bir yazıyla yanıt vermez ama 4 Şubat 1959 tarihli köşe yazısının altına şöyle bir not koyar:

Terbiyesiz yazar Peyami Safa, *Milliyet* gazetesinde yine uzun uzun terbiyesizlik etmişsin. Utanmazca yazılmış o terbiyesiz sözleri artırmıyorum. Üzerinde kalsın. Bu son yazıda yenikliğin, bitikliğin, sinişin, çekilişin iyice belli oluyor. Eski on bir iftiranın, bu son yazıda üçünü bir daha tekrarlıyorsun. Ben onların cevabını verdim. Söyleyecek başka sözün varsa çık ortaya. Tarih öncesinden kalma salyangoz fosili! Sen yalnız nüfus sayımlarında insanlar arasında yer bulabilen bir yaratıksın. Peyami. Peyam. Peya... Pey... Pe Pe Pe.. peeh!

Aziz Nesin'in bu notla birlikte artık Safa'ya köşe yazısı seviyesinde bir yanıt vermeyeceğini ortaya koymasının ardından Safa da konuya dair başka bir yazı yazmayacak, 30 Aralık 1958'den 4 Şubat 1959'a kadar devam eden bu "kalem kavgası" sona erecektir. (Karaca, 1998: 249)

Habis ruh: komünizm

Antikomünizm adına Nâzım Hikmet ya da Aziz Nesin gibi solcu yazarlarla ateşli kavgalar eden Peyami Safa, komünizm, Marksizm ve sosyalizm üzerine ve özellikle bunların kültür, sanat, edebiyat dünyası üzerindeki etkilerine odaklanan çok sayıda yazı kaleme almıştır. Safa, komünizmden "habis ruh" diye bahseder ve onun her şeyden önce "her türlü millî, dinî ve manevî değere düşman" olduğunu söyler. Komünizm "ne kadar sevilmiş, milletin teveccühünü ve saygısını kazanmış, milliyetçi ve maneviyatçı şöhret ve otorite varsa onu yıkmaya çalışır". Bunu yaparken "yazı, karikatür, dedikodu ve iftira" gibi her türlü araç ve yöntemi kullanır. Bu habis ruh "kendinden olmayan her iktidara düşmandır" ve "kültür hazinesini darmadağın etmek için, dil, tarih, din, ahlak, sanat ve edebiyat, eskiye ait ne varsa, hepsini

halkın ve bilhassa gençliğin gözünden düşürmek için” mücadele eder. Komünizm propagandası yapmak için “teknikten, üsluptan, bilgiden, edepten, hayâdan nasibi olmayan iğrenç romanlara, şiirlere mükâfatlar kazandırır”. Bir yandan Atatürk’ün adına sığır ama öte yandan da onun “milliyetçi şahsiyetini dokuyan fikir unsurlarını ezmeye çalışır”. (s. 247)

Bir habis ruh olarak komünizm “ilmî sosyalizm veya Marksizm”den farklı olarak “yıkıcı, bozguncu, nesilleri birbirine katıcı” bir nitelik taşır ve bu haliyle “uydurma bir sosyalistlik”tir. “Kitabı, metodu, sistemi” yoktur ve “yalnız millî ve kutsal değerleri” yıkmaya odaklanmış bir “tahrip hareketi”dir, bu haliyle de “devirici ve devrimcidir. Hiçbir yapıcı fikri yoktur.” Yıkmaya çalıştığı “canlı ve güzel Türkçenin yerine koymaya uğraştığı dil, vahşi bir kabilenin anlaşılmasız ağız şamatası gibi ruhumuza, lisanimıza, edebiyatımıza, kültürümüze yabancı”dır. (s. 248)

Safa komünistlerin “solculuğu” ya da “sosyalistliği” bir kamuflaj olarak kullandıklarını ve bunların arkasına gizlendiklerini söyler. Kendilerine, “Ne biçim solcu ve sosyalist? Hangi sistem ve şubesi?” diye sorulduğunda açıklama yapmaktan kaçarlar ama “yazılarında ve sözlerinde komünizm aleyhine tek kelimeye rastlayamazsınız”. Aksine komünizm karşıtlarına “yobazlık, softalık, gericilik, bunaklık etiketlerini” yapıştırırlar. “Memleketi ikiye bölen, kardeşi kardeşe düşüren, parti ihtilaflarını fitilleyip kan davası haline getiren”ler hep komünistlerdir. Bunun nedeni ise komünizme karşı yeterince mücadele edilmemiş olmasıdır ve artık uyanmanın zamanı gelmiştir, çünkü sabırlar tükenmek üzeredir:

Atatürk’ün sağlığından beri bu habis ruhla yapılan mücadele hep yarım kalmıştır. Verilen hapis cezaları bir ağacı budamak gibi onun daha iyi serpilip gelişmesine yaramıştır. Üçü içeri girerse üç bini dışarıdadır. İhtiyatlı bir azgınlıkla işine devam eder. Yer yer dünyayı saran bu habis ruhun koyu sis perdeleri halinde kesafet kazandığı memleket Türkiye’dir. Zavallı yurdumu bölüyor doğruyor eziyor ve kendini gafillerden gizlemesini biliyor. Bu habis ruha

karşı temiz ruhları seferber eden bir uyanma hareketini bekleyenlerin sabrı son haddine gelmiştir. (s. 248)

Safa kendisini bu uyanma hareketinin öncüsü olarak görür ve savaşı yürüteceği yer olarak da en iyi bildiği alanı, kültür sanat alanını seçer. Zaten Safa'ya göre komünistlerin en yoğun şekilde örgütlendikleri alan da burasıdır.

Gafiller, mahutlar ve kültür sanat

Safa komünizmin Türkiye'deki serüvenine ve komünistlere dair değerlendirmelerine bir ayrıma giderek başlar. Ona göre, "Türkiye'de gerçek manasıyla Marksist yoktur." Türkiye'deki komünistler "bilgi ve idrak seviyeleri" itibarıyla Marksizmi de ona yönelik eleştirileri de anlamaktan çok uzaktırlar. Bu nedenle de Türkiye'de bilerek ya da bilmeyerek "Sovyet emperyalizminin emellerine hizmet eden ajanlar/mahutlar ve bunları gazetelerinde, dergilerinde, kültür müesseselerinde koruyan gafiller vardır". Gafiller ajanların ya da aynı anlama gelmek üzere mahutların etkisi altında "aynı telkin ve tahrik şebekesi içinde çalışırlar" ve komünistler tarafından kolayca kandırılırlar; çünkü "yenilik, ilerilik, Atatürkçülük, devrimcilik afyonu ile gözleri gerçeğe yumulu" bir halde yaşamaktadırlar. (s. 164)

Safa "mahutlar" olarak adlandırdığı ajanların en çok kültür sanat alanında örgütlendiğine ve faal olduğuna inanır. O yüzden de komünistler için, "Gazetelere, dergilere, radyolara, devlet hizmetlerine sokulmuşlardır. Yayınnevleri kurmuşlardır. Seri halinde kitaplar veya mecmualar çıkarırlar. Kültür edebiyat ve plastik sanatlar maskesi altında halkın ve gençliğin iliklerine zehirlerini akıtırlar," der. (s. 176)

Safa'ya göre, "Türkiye'de komünizm iki koldan çalışır: Biri politika, diğeri de kültür." Polisin yakaladığı ve mahkemelerin yargıladığı komünistler "gizli parti kuran ve teşkilat işlerinde çalışan politika elemanlarıdır" Polislerin operasyonlarında ko-

münistlerin “elebaşları çok defa gizli kalır”, yakalananlar ise komünizme sahiden inanmış olanlar, “yani bir çeşit enayiler”dir, “büyük servetler karşılığında işi idare edenler kazançlı ve keyifli bir burjuva ömrü sürerlerken, onların hesabına bu zavallı ızgara maşalar hapislerde sürünür, çürür giderler.” (s. 176) Safa burada antikomünizmin merkezi argümanlarından birini dile getirir: Beyinleri yıkanıp militanlaştırılan ve maşa haline getirilip kullanılanlar, komünist olmanın bedelini öderler ve örneğin işlerinden atılır, işkence görür ya da cezaevine konurlar. Komünist partileri ve örgütleri yönetenler ise bu işleri para için yapar ve zevküsefa içinde bir burjuva hayatı sürdürürler.

Safa’ya göre, “Türkiye’de komünizmin bir de yeraltı faaliyeti vardır ve asıl tehlikeli olan da budur.” Bu yeraltı faaliyetinin esas merkezi ise kültür sanat, özellikle de edebiyat alanıdır. Komünistler gerçek kimliklerini gizleyerek “snoplara, dandilere, züppelere ve şahsiyetsiz gençlere” cazip görünecek bir şekilde, “yenilik, ilerilik, solculuk makyajı altında, güzel sanatlar yoluyla, millî ruhun köklerine işlemek imkânını bulurlar”. Yayıncılık alanında son derece etkilidirler; çok sayıda kitap ve dergi basan yayınevleri kurarlar ve “bazı günlük gazetelerde sanat sayfalarını idare ederler”. Görünüşte herkesten fazla “Atatürkçü, köycü, folklorcu, yeni sanatçıdırlar” ama bu da komünistliklerini gizlemek için başvurdukları bir aldatmacadan başka bir şey değildir. (s. 177)

Komünistler eserlerinde sürekli burjuva topluma saldırırlar ve “burjuva hayatını kokmuş göstermek için erkekleri hırslı ve hayâsız, kadınları fahişe bir cemiyetin piyeslerini ve romanlarını yazarlar”. Köylü ağzıyla yazdıkları hikâyelerde ve romanlarda “köylüyü daima mazlum, ağayı ve devlet kuvvetlerini daima zalim gösteren klişe bir romantizmi ‘sosyal gerçekçilik’ diye yutturmaya çalışırlar”.² (s. 177)

2 1950’li yıllarda Köy Enstitülü yazarların köy romanları ardı ardına yayınlanmış ve büyük ilgi görmüştü. Peyami bu romanlardan söz etmektedir.

Şiir alanında da benzer bir durum söz konusudur. Komünistler “dili kaba, tekniği basit, konusu günlük hayattan alınma, küçük soluklu ve çok defa alelaide bir mizah gazetesi esprisiyle biten şiir kılıklı serbest nazımları” yenilik adı altında edebiyat sahasına sürerler. Burjuva zevkini altüst edeceğini düşündükleri için devrik cümleli “nesir kepazeliğini” moda haline getirmeye çalışırlar.

Tüm bunları yaparken ise “dine, ahlaka, tarihe, milliyete dayanan manevi değerlere hücum ederler”, zaten esas amaçları da budur. Bazı gazetelerde çıkan sanat sayfalarına, “sanat dünyasında” gibi sütunlara, “yenilik iddiasındaki solcu dergilere” baktığında, hepsinde bu vasıfların “müşterek olduğunu” görmek mümkündür. (s. 177)

Komünizmin en yoğun faaliyet gösterdiği yerin kültür sanat alanı olduğu iddia edildiğinde, mantıksal olarak komünizmle mücadelenin yoğunlaşacağı alanın da burası olması gerekir. Tam da buradan hareketle Safa kendi misyonunu şöyle anlatır:

Benim komünizme karşı davam, iştirak etmediğim herhangi bir düşünceye akideye ve sisteme karşı değildir. Yeraltında çalışan, sinsice arkadan vuran, memleketin bütün kutsal inançlarını, teessüs etmiş bütün millî değerlerini, zevkini, hayat anlayışını temelden yıkmaya çalışan ve bunu açıkça yapamayınca edebiyat, resim, tiyatro, karikatür, mizah, günlük makale ve fıkra, dedikodu, iftira, her çareye el atan ajanlara ve kandırabildikleri aptallara karşıdır. (s. 162)

Komünistliğin semptomları

Peki kimin komünist olduğu, kimin olmadığı nasıl anlaşılır, bir kişiye komünist teşhisi koymak için onda hangi “semptomların” görülmesi gerekir? Safa 11 maddelik bir liste hazırlar ve “komünizmin semptomlarını” şöyle sıralar:

- 1- Her millî dava ve davranışı ya tamamıyla tasasız karşılarlar veya onlara cesaretleri nispetinde düşman tavrı takınırlar.

- 2- Din düşmanıdırlar. Samimi dindarlıkla irticayı kasten birbirine karıştırıp ikisine birden saldırırlar.
- 3- İnanmadıkları ve geri bir merhalenin adamı saydıkları Atatürk'ü kendilerine şimdilik bayrak yapmışlardır.
- 4- Politikada, edebiyatta ve bütün kültür kollarında kendilerine yakın olmayanların dışında bütün şöhret ve otoriteleri yıkmaya çalışırlar.
- 5- Moskova Yazarlar Kongresi'nin direktiflerine uygun olarak, romanda, şiirde, resimde sistemli olarak işçinin ve köylünün sefaletini tema olarak kullanırlar.
- 6- Yine Moskova Yazarlar Kongresi'nin direktiflerine uygun olarak edebiyata halk ve köylü ağzını sokmaya çalışırlar.
- 7- Tercümelerinde Batı'nın komünist veya komünizan müelliflerinin eserlerini seçerler.
- 8- Amerika ve Amerikanizm düşmanlığı aşılama çalışırlar.
- 9- Eserleri Moskova Radyosu'nda propaganda edilir ve Rusçaya çevrilir.
- 10- Nizam düşmanıdırlar. Her yerde kargaşalıklar çıkarmak için muhalefet duygularını isyan derecesine çıkarmaya uğraşırlar ve daima muhalif siyasi teşekkülleri ve gazeteleri desteklerler.
- 11- Sendikaları, gençlik derneklerini ve topluluklarını ele geçirmeye çalışırlar ve çok defa muvaffak olurlar. (s. 167-168)

Liste antikomünizmin argümanlarını başarılı şekilde bir araya getirir. Komünistlerin “milli dava” diye bir tasaları yoktur, hatta o davalara karşı düşmanca davranırlar. Aynı şekilde dine de düşmandırlar ve bu düşmanlıklarını irticayla mücadele örtüsü altına gizlerler. Atatürk'e dair söyledikleri ve tutumları sahicidir ve emellerini gizlemek içindir. Siyasette olduğu gibi, edebiyatta ve bütün kültür sanat kollarında kendilerinden olmayanların şöhret ve otoritelerini yıkmaya çalışırlar. Sanat yapıtlarında işçilerin ve köylülerin durumlarını ortaya koyarlar ve bunu yapma direktifini SSCB'den almışlardır. Anti-Amerikancı bir tutumları vardır. Eserlerinin reklamları, tanıtımları ve çevirileri SSCB tarafından yapılır. Düzen düşmanıdırlar ve kaos yaratmak

için muhalif hissiyatı istismar ederek isyan derecesine vardırma-ya çalışırlar. Sendikalarda örgütlenmeye ve gençlik derneklerini ele geçirmeye çalışır ve üstelik bunu başarırlar da.

Safa'ya göre Türkiye'deki komünistler komünistliklerini gizlerler, Türkiye'de hiçbir komünist "ben komünistim" demez. Çünkü bunun "ben casusum" demekten farkı olmadığını bilir. Bu yüzden farklı kimliklerin ardına saklanırlar ve "ben solcuyum", "ben sosyalistim", "ben devrimciyim" derler. Safa, "Komünist olmayan solcular, sosyalistler, devrimciler olabilir," der. Peki komünistleri bunlardan nasıl ayırabiliriz? Safa yine bir semptomlar listesi hazırlar ve şöyle der:

Evvela komünist, komünizm aleyhine sistemli hücumlar yapmaz. Sovyetler Birliği aleyhine tek kelimesi yoktur. Fakat Amerika'ya düşman olduğu sezilir. Amerikan emperyalizmi, Amerika'da işsizlik, Amerikan sanayiinin geriliği, dışlerinin arasından sızan ima ve iddialardır. Komünist kendisine taraftar olmayan veya kendisine düşman bütün insanlara, otoritelere, fikirlere, derneklere, partilere saldırır. Onların gerici, yobaz, ırkçı, emperyalist olduklarını tekrarlar. (s. 163)

Aslında Safa'nın her taşın altında komünist aradığı ve komünist bir devrimin eli kulağındaymış gibi bir teyakkuz hali yaratmaya çalıştığı yıllarda Türkiye'de ne güçlü bir komünist hareket ne de güçlü bir işçi sınıfı hareketi vardır ama Safa için bu önemli değildir. O etrafına baktığında paranoya derecesinde bir komünizm tehdidi görmekte –ya da böyleymiş gibi yapmakta– ve o dereceye uygun bir antikomünist haletiruhiye ile yazıp çizmektedir.

Antikomünist paranoya

"Türk topraklarında gizli radyo istasyonları saati saatine olup bitenleri Kremlin'in kulağına fısıldıyor." (s. 180) Bu cümle Safa'nın paranoyasının ve tehdit algısının en veciz şekilde ifade

edilişidir belki de. Safa “komünistlerin ajanlığından” bahsederken aslında bir “objektif ajan” tanımlaması yapmaktadır. Ona göre her komünist kendi ülkesinin komünist partisinde örgütlenir ama bütün bu komünist partiler aslında merkezi Moskova’da bulunan Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nin uzantısı konumundadır. Dolayısıyla “her komünist, merkezi Moskova’da bulunan partinin üyesi olmak zorunda” olduğuna göre “tarih gereğince faal bir ajan” hüviyetine sahiptir.

Safa’ya göre “her ajan samimi Marksist değildir, paracığını alır, işini yapar”; ancak “her samimi Marksist ajandır, çünkü Marx’ın praksis anlayışına uygun olarak düşüncesini aksiyonla tamamlamak ve teşkilatta çalışmak zorundadır.” Safa praksis felsefesinin ajanlığı kaçınılmaz olarak beraberinde getirdiğini, Marksist olmanın ajan olmayı zaruri kıldığını şöyle anlatır:

Marx ayağı yere basmayan, havada zıplayan mücerret fikri, mefhumcu felsefe ve nazariye halinde kalan nazariyeyi tanımaz. Komünist misin? Teşkilata gireceksin, merkezden alacağın emre göre beyanname dağıtacak, millî ve mukaddes değerler aleyhine propaganda yapacak, icabında okul binasını tutuşturacak, fabrikayı havaya uçuracaksın. Gizli radyo istasyonu kuracak, en yakın dostun, ana ve kardeşin de dâhil davanın düşmanlarını merkeze casuslayacaksın. (s. 180)

Ajanlık Marksist olmanın bir gereğidir, peki bir komünist vicdanı ya da aklıyla bundan kendini kurtarabilir mi? Safa bu soruya “hayır” yanıtını verir, çünkü komünistin zihninde ve duygu dünyasında bunu engelleyecek herhangi bir şey yoktur: “Toprak sevgisi, tarih şuuru, mukaddes duygusu, aile tasası ve ahlak kaygısı olmayan adamın yabancı teşkilatla da çalışmasına hangi sevgi, hangi şuur, hangi duygu, hangi tasa ve kaygı engel olur?”

Safa’nın ajan tanımı, kaçınılmaz olarak baktığı her yerde komünist ajanlar görmesiyle sonuçlanır. Bu yüzden de kendisindeki paranoya halini toplumsallaştırma hevesiyle, nasıl yaptığını asla

bilemeyeceğimiz bir hesaplama yaparak “İstanbul’da 35 bin komünist ajanı”nın bulunduğunu söyler. Teyakkuz hissiyatını güçlendirmek için ise komünist masasında sadece “18 sivil [polis] vardır, yedisi büroda çalışır, geri kalan on biri melunları takibe ve teşhire uğraşır” diye ekler: “35 bin komünist ajana karşı sadece 18 gizli polis!” (s. 173) Durum bu kadar fenadır yani.

Safa sözünü ettiği ajanlardan “yılanlar” diye söz eder ve “bu yılanlar aramızdadır” der. Öyle ki bu ajanlar “günlük gazetele-
rin sanat sütun ve sahifelerine, haftalık ve aylık dergilere, üniversitelere, güzel sanatlar akademisine, güzel sanat çevrelerine, resmî, yarı resmî ve hususi birçok teşekküllere sokulmuşlardır”. Ancak kimse bu gerçeği görmemekte, Safa’ya inanmamaktadır. “Gazete sahipleri arasındaki eski dostlarımı yüz tekrarda bir defa bile tehlikenin büyüklüğüne inandırabilmiş değilim,” der Safa. O dostlarına on beş yıl boyunca “bugün Moskova’da bulunan Zekeriya Sertel’in” komünist olduğunu kabul ettirememiştir. Bazı gazete sahipleri ise “Nâzım Hikmet’in komünist olmadığını, haksız yere hapiste yattığını ve Namık Kemal hizasında bir vatan şairi olduğunu bile” yazmışlar, saf oldukları için de “onun kurtuluşunu hazırlayan” dilekçeye imza atmışlardır. Komünistlikten beş sene mahkûm olmuş sabıkalıların hâlâ bu gazetelerde romanları yayınlanmaktadır. Kızıl renkli solcu dergilerin her gün yenisi çıkmakta ve bu dergiler “körpe zekâsına yapılan aşılardan haberi olmayan masum gençliği zehirlemeye” devam etmektedir. (s. 177-178)

Bu “hakikatin” görülmeyişi ve tehlike karşısındaki uyarılmasının dikkate alınmaması Safa’yı kızdırır. O, komünizmle âdetâ tek başına mücadele eden bir mücahit olarak milleti gaflet uykusundan uyandırmaya çalışmaktadır ama millet bir türlü uyanmamaktadır:

Yıllardan beri bu tehlikeye dikkat çeken benden başka bir muhar-
rır yok gibidir ve yıllardan beri bu kurnaz talkıncıları yazı kadro-
ları içinde besleyen gazeteler, şiir ve hikâyelerini neşreden dergiler

eğer bir düşman propagandasının hizmetinde olduklarını bilmiyorlarsa tam bir koma halindedirler.

Onları ben uyandıramıyorum, okuyucu hiçbir şeyin farkında değil ve bu yeraltı fitnesi, muazzam bir teşkilat şebekesi halinde her yeri sarmış, sinsî telkinlerine devam ediyor. Uyan ey yareli şîr-i jîyan bu habı gafletten. (s. 179)³

Safa bir yerde, “Dostlarım, kominformun mahir hipnotizmaları sizi çoktan birer somnambül haline getirmişlerdir,” der, yani uyurgezer olduklarını söyler ve “Uyandığınız zaman bile uykuda aldığınız telkinlerin emrindesiniz,” diye devam eder. Safa’nın komünizmle ilgili her uyarı yazısına ajanlar “iftira” yafatasını yapıştırmakta, Safa’nın dostları da “evet gene vehimleri başına vurmuş” diyerek ajanları desteklemektedir. Safa bu noktada ölçeği büyüterek ulusal sınırların dışına taşar ve komünizmle mücadelede kendisi gibilerin uyarılarının dikkate alınmamasının sonuçlarını şöyle anlatır:

Sizler bir tarafa, dünya politikacıları benimkilere benzer vehimlerde hakikat olması ihtimalini bir an düşünebilselerdi Avrupa’nın yarısını ve Asya’nın daha fazlasını Sovyetler’e kaptırmazlardı. Onlar galiba ve inşallah en gerçek manasıyla uyandılar. Darısı başımıza somnambül dostlarım ve meslektaşlarım! (s. 220)

Peyami Safa’ya göre bütün bir basın ve kalem erbabı, komünizm mevzusu bahis olduğunda bir gaflet uykusuna dalmakta, esas tehlike olarak ise irticayı görmekte ve böylece komünizmin tuzağına düşmektedirler. Oysa esas tehlike, komünistlerin iddia ettiği ve herkesi kandırmayı başardığı şekilde irtica değil komünizmdir.

3 “Uyan ey yareli şîr-i jîyan bu habı gafletten” dizesi Namık Kemal’in “Hürriyet Kaside”inde yer almaktadır ve “Uyan ey yaralı aslan bu gaflet uykusundan” anlamına gelmektedir.

İrtica değil komünizm

Safa'ya göre Türkiye'de "antikomünist nümayiş yapan gençler, bekçi köpekleri, sos çanları ve emniyet ve ikaz düdükları, fareyi tutan kediler, velhasıl bütün ahlak, emniyet, din, milliyet ve bütün manevi değer muhafızları" gazetelerde mürteci gibi gösterilirler. Gazeteler bununla da yetinmez, "fabrika yakmak, heykel kırmak gibi komünistlere mahsus olduğu dünyaca bilinen sabotaj hareketleri"nin de gericilerin işi olduğunu söyler. Türkiye'deki gazetelerin genel eğilimine göre âdetâ "her kötü hareket yobazların ve her iyi hareket devrimbazların marifetidir". Türkiye'de basının ortak kanaati bu olmakla birlikte aslında gerçek hiç de böyle değildir Safa'ya göre; çünkü "emniyet bozguncusu, ahlak bozguncusu, millî güven ve birlik bozguncusu, manevi değerler bozguncusu olarak yakalananlar" hep komünistlerdir. (s. 253)

Safa'ya göre "bütün meslektaşlarımız irticaa karşı seferberdirlere". Safa "masum dinî ve millî tezahürleri de" gericilikle mücadeleyi de daima desteklediğini ve bundan sonra da destekleyeceğini söyler. Fakat "bu meslektaşlarımız komünizm tehlikesine karşı hiçbir hassasiyet göstermezler" ve Sovyetler Birliği tehdidini görmezden gelirler:

Sanki Türkiye Sovyetler'le sınırdış değildir, sanki dünyanın öbür ucunda bile propaganda yapan, rejimler, hükümetler deviren veya dinî ve millî duyguları ezmek yolu ile zemin hazırlayan bir komşumuz Türkiye'yi telkin sahasının dışında bırakmıştır, burada hiçbir gizli teşkilatı ve propaganda kolları yoktur, sanki tarafsızlık yemi ile Türkiye'yi batı müttefiklerinden ayırmak ve kendi nüfuz ve hâkimiyet sahası içine almak istemez. Sanki bütün tarihimizde Rusya Türkiye'nin daima dostu ve koruyucusu olmuştur. (s. 254)

Safa, meslektaşlarının "memlekette tehlike soldan değil sağdan gelir" diye düşündüklerini söyler. Bazılarına göre ise "Allah'a ve İslam dinine inanmak gerilik, Marx'a ve komünizme inanmak ileriliktir" Bazıları ise komünizmle mücadeleyi gereksiz

bulurlar, “memlekette bir tehlike teşkil edecek kadar komünizm faaliyeti olmadığı için onunla mücadeleyle lüzum yoktur” diye düşünürler. Bunlar tehlikenin farkında olmayan kimselerdir. Komünizmin dünyanın her yerinde “sinsi metotlarla fikirleri hazırladığını, en masum devrimcilik propagandası ile işe başlayıp dinî ve millî gelenekleri yıktıktan sonra, halkın ve gençliğin kanına zehirlerini akıttığını bilmeyenlerimiz pek çoktur” Komünistler tarafından aşama aşama “pembeden kırmızıya ve kızıla doğru götürülen memleketlerde ne kudurmuş iç savaşlar olduğunu gören de hatırlayan da azdır”. İşte bu farkında olmama ve hatırlamama hali nedeniyle “kahrolsun irtica diye bağırırız” ama ülkede “kahrolsun komünizm sesi duyulmaz”. Bilakis, “nereyseye yaşasın komünizm sesleri yükselecektir”. Bu nedenle esas tehlikenin komünizm olduğunu ve verilmesi gereken esas mücadelenin komünizmle mücadele olduğunu görmek gerekmektedir. “Komünizmle mücadelemizde bizi yalnız bırakanlar bilerek veya bilmeyerek düşman hizmetindedirler.” (s. 255)

Komünizmle mücadele

Peyami Safa’ya göre “Türkiye’de komünizmle savaş Marksizmle veya herhangi bir sol düşünce sistemi ile savaş” olmayıp “ajanlarla, sabotajcılarla, casuslarla mücadeledir”. Sovyetler tarafından “özel şekilde yetiştirilmiş 150 bin Bolşevik ajanının Türkiye’ye memur edilen bir kısmı, gençliğin, halkın, işçinin, köylünün, basınının, partilerin içine sokularak kışkırtıcı yıkıcı propagandasını” yapmaktadır ve bunun Marksizmle ilgisi yoktur. Türkiye’deki komünistler, “Tarihî materyalizm bir sentez mi getiriyor yoksa Hegel idealizminin bir antitezi midir?” ya da “Her toplumun esas münasebetleri yalnız istihsal münasebetleri midir?” gibi Marksizmin temel meselelerine dair tartışmalara girmezler. Çünkü Marksizmin ne olduğunu da bilmemektedirler. “Onların işi muarızlarını arkadan vurmak, aleyhlerine iftira propagandaları yapmak, çaktırmadan Sovyetler’e sempati, Amerikalılara nefret

uyandıran telkin bahaneleri bulmak, memleketin köşesinde bu-
cağında yangınlar, kavgalar, hadiseler çıkarmaktır.” Bu nedenle
de komünizme karşı mücadele sadece polisiye tedbirlerle olmaz,
topyekûn bir mücadele stratejisine ihtiyaç vardır:

Tek başına polis ve adliye bunlarla başa çıkamaz. Gençliğin, bası-
nın, bütün dernek ve kurumların da yardımı lazımdır. Eğer herkes,
“Bırakalım konuşsunlar. Cevabını düşünüyoruz” diye içine bütün hür
dünyanın katıldığı bir mücadeleden elini eteğini çekerse, düşmana
varımızı yoğumuzu bırakarak savaşı terk etmiş oluruz. (s. 250)

Komünizmle topyekûn bir mücadele şarttır ama öncelikli
ihtiyaç komünizme karşı mücadelede uzmanlaşmış bir polis gü-
cünün oluşturulmasıdır, Safa bu nedenle “ihtisaslaşma” çağrısı
yapar: “Memlekette sırf komünistlerle mücadeleye memur yüz
binlerce kişilik iyi yetiştirilmiş bir polis ordusuna ihtiyacımız ol-
duğunu söylersem düşmanı tam ölçüsünde tanıdığımdan zerre
kadar şüpheniz olmasın.” (s. 173)

İhtisaslaşma ise elbette ki Schmitt’çi anlamda bir istisna du-
rumunu ya da aynı anlama gelmek üzere süreklileşmiş ve olağa-
nüstü hali/sıkıyönetimi ve meşruiyetini buradan alan bir zor po-
litikasını gerekli kılar. Çünkü komünizmle “klasik hukuk devleti
baş edemez”. Bu nedenle de “büyük mukaddeslerin şuuruna ve
aşkına sahip, komünizmin açık ve sinsî bütün tecellilerine karşı
tereddüdü ve müsamahayı topuğunun altına almış bir müstesna
hukuk anlayışına ve devlet sıkısına ihtiyaç vardır”. (s. 176)

Peyami Safa Soğuk Savaş’ın ve küresel ölçekte sürdürülen an-
tikomünist mücadelenin mahiyetini de kavramış durumda ol-
duğu için, “Bugün Avrupa’da ve Amerika’da komünizme karşı
açılan savaş sadece mücerret fikir ve felsefe münakaşası değildir.
Soğuk harptir,” der. Antikomünistliği gereğince Soğuk Savaş için
“Üçüncü dünya savaşının Sovyetlerce icat edilen kansız şeklidir”
diye bir şerh düşmeyi ihmal etmez ama bundan ders çıkarılsın
diye komünizme karşı çok boyutlu bir mücadele yürütüldüğünü
de söylemek zorunda kalır:

Düne kadar batı aydını da komünistlerle mücadeleyi yalnız fikir sahasında bırakıyordu. Fakat komünistler Çin’de iktidarı ele aldıktan ve Uzakdoğu’da zaferler kazandıktan, Afrika’ya, Latin Amerika’ya ve Küba’ya el attıktan sonra Hür Dünya uyandı ve akademik münakaşaların bize hiçbir şey kazandırmayacağını anladı. Dava artık iki fikir arasında değildir. Komünizmin teori olarak iflas ettiğini bilmeyen aydın azdır. Dava iki kuvvet ve irade arasındadır. Bunu iyi anlamak lazımdır. (s. 250)

Safa, “komünizmin kökünü kurutmak için onu ortaya çıkaran koşulları ortadan kaldırmak gerekir” şeklindeki görüşlere de itibar etmez. Örneğin, komünizmin ortadan kalkması için önce yoksulluğun ortadan kaldırılması gerektiğini söylemek hayalcilikten başka bir şey değildir. Çünkü “insanlığın tarihinde yoksulluğun bulunmadığı hiçbir devir ve hiçbir memleket gösterilemez. Başta Sovyet Rusya ve demokrat Avrupa, sefaletin kökünü kazıyabilmiş devlet yoktur.” Dolayısıyla yoksulluğu ortadan kaldırmak öyle kolayca mümkün olmayacaktır. Safa hem yoksulluğun gerisinde toplumsal adaletsizliğin olmadığını düşündüğünden hem de kapitalizmde yoksulluğun ortadan kaldırılamayacağını farkında olduğundan, “Kapitalist bir nizamda içtimai adaletin yetersizliği sefaletin sebebi olmadığı için yeryüzünden fakirliğin kalkması kim bilir kaç yüz yıl daha sürecek bir tekâmül prosesine bağlı olmaktan kurtulamaz,” der. Dolayısıyla komünizmle mücadele yoksulluğun yok edilmesine bağlanamaz, çünkü “komünizme karşı mücadeleyi sefaletin kalkması şartına astığımız gün davayı asırlarca tecile mecbur kalırız” ve zaten “komünistin istediği de budur”. Safa “komünistin istediği”nin gerçekleşmemesi için hem hükümeti hem basını uyarır:

Hükümetteki ve gazetelerdeki arkadaşlar! Bu komünist sihrinden kendinizi kurtarınız. Sefaleti yok etmek uzun bir tekâmül işi, komünizmi yok etmek bugünden yarına başarmak zorunda olduğumuz millî bir varlık davasıdır. İkisini birbirine karıştırdığımız gün asırlarca mehil kazanan komünizme karşı mücadele tavsar ve beklenen neticeleri sıfırlarız. (s. 172)

Safa komünizmle mücadele için önce yoksullukla mücadele edilmesi gerektiği fikrine karşı olduğu gibi, Türkiye’de komünist bir parti kurulmasının ve komünist fikirlerin savunulmasının demokrasiyi güçlendireceği ve komünizmle mücadeleyi kolaylaştıracağı yönündeki görüşlere de itiraz eder. Türkiye’de bir komünist partisinin kurulmasının yararlı olacağını düşünenlerin iki temel argümanı vardır ve Safa bunları şöyle sıralar:

- 1- Türkiye’deki komünistler bugün gizli çalışıyorlar, halkı aldatıyorlar, polisi şaşırtıyorlar. Bir parti kurarlarsa meydana çıkarlar. Onları tanırız. Mücadelemiz kolaylaşır.
- 2- Demokratik bir nizamda her düşünceye hayat ve mücadele hakkı tanımak lazımdır. Hiçbir partiyi bu haktan mahrum edemeyiz. (s. 263)

Safa her iki argümanı da yanlış bulur. Öncelikle “Türkiye’de bir komünist partisi kurulursa bütün komünistlerin ortaya döküleceğini farz etmek hatalıdır.” Çünkü böyle bir durumda “ortaya göstermelik birkaç komünist çıkacak, fakat asıl ajanlar, kışkırtıcılar, sabotajcılar, sendika propagandacıları, yeraltı faaliyetlerine daha rahatça devam edeceklerdir. Komünist partisi olan bütün memleketlerde mesela yakın komşumuz Irak’ta böyle olmuştur.” Demokrasi meselesinde ise ABD’yi ve Batı’yı örnek vermekle yetinerek âdeta kestirip atar: “Demokrasiye gelince, komünistliği kanun dışı eden Amerika’dan, birçok Batı memleketlerinden daha fazla demokrat olmamıza ne lüzum ne de imkân vardır.” (s. 264)

Peyami Safa, dünyanın bütün antikomünizmlerinde görülen bir şekilde komünizmi sağlıklı bünyede maraz üreten bir virüse, yoksullukla mücadele ya da demokratikleşme gibi önerileri ise bünyenin kuvvetlendirilmesine benzetecek ve bununla uğraşmak yerine doğrudan virüsün yok edilmesi gerektiğine işaret edecektir:

Bünyeye dayanan her mikrop organizmada kendine uygun çareyi yakaladığı zaman ürer. Bu besbellidir. Fakat mikrobu doğrudan

doğruya öldürmek dururken bünyeyi kuvvetlendirmekle vakit geçiren bir hekimlik var mıdır? Hükümetteki ve gazetelerdeki arkadaşlar! Bu komünist sihrinden kendinizi kurtarınız. Sefaleti yok etmek uzun bir tekamül işi, komünizmi yok etmek bugünden yarına başarmak zorunda olduğumuz millî bir varlık davasıdır. İkisini birbirine karıştırdığımız gün, asırlarca mehil kazanan komünizme karşı mücadele tavsar ve beklenen neticeleri sıfırlarız. İktisadi bünyemizi kuvvetlendireduralım, fakat mikropların imhasına da hemen başlayalım. (s. 172)

Safa'nın paranoya derecesindeki antikomünizminin yazılarına damgasını vurduğu 30'lar, 40'lar ve 50'ler Türkiye'sinde Türkiye'de güçlü bir sol hareketin de güçlü bir emek hareketinin de olmadığını belirtmiştim. Ancak özellikle 27 Mayıs'ın hemen ardından Türkiye'de sol fikirler kendini daha rahat ifade etmeye ve daha geniş kesimlere ulaşmaya başlamış, Peyami Safa *Yön* dergisinin yayına başlamasına ve Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşuna tanıklık etmiştir. Ayrıca Türkeş'le birlikte 14 subayın Millî Birlik Komitesi'nden tasfiyesinin ve sosyal devlet vurgusu güçlü bir anayasa yapımının ardından 27 Mayıs rejiminin yüzünü sola döndüğünü düşünmeye başlamıştır. Tüm bunlar ise onun paranoyasının giderek bir hakikate dönüşmek üzere olduğunu göstermekte ve onu telaşlandırmaktadır. Safa 15 Haziran 1961'de yaşamını yitirmiş ve 1960'ların ortalarından itibaren yükselişe geçen büyük sol dalgayı görememiştir, ancak gelmekte olanın ayak seslerini duymaktadır. Safa'nın ölmeden kısa bir süre önce yazdığı "Azdılar" isimli yazısını, ruh halini göstermesi açısından olduğu gibi paylaşıp bu bölümü nihayetlendirebiliriz:

- Azdılar
- Kimler?
- Mahutlar.
- Nasıl?

– Yeraltı faaliyetlerini bırakıp ortaya çıkmaya başladılar. Düne kadar, gafillerin gözlerinden kaçan köstebek edebiyatı ile ayaklanan, yangın çıkaran, kaymakamı ve jandarmayı yere çalan köy romanları ile, kırılan zincir, ağaran ufuk, doğan dünya... gibi hasretini çektikleri bir geleceğin şiirleri ile kendi gibilere işmar edenler ve savcılıktan kasıtlarını gizleyenler, bugün takım halinde bir gazeteye dolmuş, eski nizamın harabeleri üzerine yeni bir dünya kurmaktan, solcu bir sosyalizmin temellerini atmaktan, mevcut düzeni yıkmaktan açık açık bahsediyorlar, avaz avaz bağıryorlar.

– Kimler bunlar?

– Halk Partisi devrinde de de, sakıt iktidar zamanında da polisçe takibata uğramış, suçüstü yakalanmış, ağır ceza mahkemelerince komünistlikten hapse mahkûm olmuş, malum ve müseccel komünistler.

– Bunlar gazetelere nasıl sokulurlar?

– Her yere sokulurlar. Kimi gizli ajan yetiştiren kurslarda ders görürler ve birbirlerine yol gösterirler. Çok ustadırlar. Bazı gazete patronlarını tavlamışlardır. Bazı gazetelerde de bunları himaye eden yazı işleri müdürleri vardır. Hepsi fişlidir. Bazı patronlardan, kiminin bölüğünden, kiminin devrimbazlığından, din ve ahlak düşmanlığından, kiminin züppece yenilik merakından faydalanırlar.

– Yazılarının edebî bir değeri var mıdır? Nobel mükâfatı filan almışlar mıdır?

– Onların yazış tarzı, köylü taklidi, sokak ağzı, külhanbey argosu, Sovyetler dâhil hiçbir memlekette yoktur. Hiçbir memlekette bu bayağılığın ve kolaylığın adı edebiyat değildir. Nobel masalı da kendi uydurmalarıdır. Burada onlardan birinin Musevi karısı muhabiri olduğu Fransız solcu Combat gazetesine güya mübareğin Nobel mükâfatına aday gösterileceği balonunu uçurmuş buradaki solcu gazeteler de bu haberi şişirerek propaganda yapmışlardır.⁴ Bittabi masalın aslı çıkmamıştır.

4 Safa'nın kastettiği kişi Yaşar Kemal'dir.

- Demek bunlar şimdi maksatlarını açığa vurdular.
- Çok açık. Sol sosyalizm istiyorlar. Kolektif çiftlikler kolhozlar istiyorlar, meşru servetleri kazançları ve sermayeyi dağıtmak istiyorlar.
- Bu yazıların piyasa üzerinde etkisi yok mudur?
- Olmaz olur mu? Piyasadaki sermaye hareketsizliğinin bir sebebi de budur. Kasıtları da budur. Türkiye'yi iktisaden zayıf düşürüp Sovyetler'e muhtaç etmek.
- Bunlar yalnız bir gazetede mi toplandılar?
- Sokuldukları başka gazeteler de var. Takım halinde bir gazetede kumpas kurmuşlardır.
- Demek bunlar adam akıllı...
- Azdılar azdılar. (s. 253)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİHAL ATSIZ'IN NÂZİM HİKMET VE SABAHATTİN ALİ'YE HÜCUMU

Antikomünizmin Türkiye'deki en önemli isimlerinden biri olan Nihal Atsız, hem edebiyat öğretmenliği yapmış hem de edebiyat alanında yapıtlar vermiş, roman ve şiirler yazmıştır. Atsız'ın edebî yapıtlarında doğrudan antikomünizme rastlanmaz. Onun esas meselesi, tarih ve edebiyatın milliyetçiliğin popülerleşmesindeki etkisinin bilinciyle, başta gençlik olmak üzere geniş kitleler üzerinde etki uyandıracak tarihî-mitolojik romanlar yazmaktır. Özellikle Orta Asya Türk tarihine ilgi uyandırmak için yazdığı “Bozkurtlar” serisi 1940'lardan günümüze birkaç kuşak gencin milliyetçiliği benimsemesinde büyük rol oynamıştır. Öğrencilerden Altan Deliorman'ın “Bozkurtlar”la ilgili söyledikleri geniş bir kesimin hissiyatına tercüman olabilecek bir niteliktedir:

“Bozkurtların Ölümü” ve “Bozkurtlar Diriliyor” romanlarını onuncu sınıfa geçtiğim yaz okudum. Feridun Fazıl Tülbentçi'nin, Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun, Turhan Tan'ın tarihî romanlarını da okumuştum ama bu iki eser onlardan ne kadar farklı, ne kadar güzeldi. “Bozkurtların Ölümü”nün son satırını okuyup kitabı kapadığım zaman bütün benliğimi kavrayan ve asla gerçekleşmeyecek olan bir dilekle kavrulmuştum:

– Keşke ben de o çağda yaşasaydım!

On yıl kadar sonra Millî Yol adında haftalık bir dergi çıkardık. Bu derginin ilk sayılarında bir anket açılmıştı. Okuyuculara sorulan

sorulardan biri de şuydu: “Elinizde olsa hangi çağda yaşamak istersiniz?”

Cevapların büyük bir kısmında, benim Bozkurtların Ölümü’nü bitirdiğim andaki duygu canlandırılıyordu: Gök Türkler çağında; Kür Şad’ın yaşadığı çağda yaşamak. (Deliorman, 2000: 33)

Atsız, Nâzım Hikmet’le Peyami Safa arasındaki kavgaya, edebiyatçı kimliğiyle değil, Türkçü kimliğiyle ve Nâzım’ın Peyami için yazdığı hicivde geçen bir dize nedeniyle dâhil olur. Nâzım o dizide Namık Kemal için “takma aslan yeleli” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bunun üzerine, Namık Kemal’i Türk milliyetçiliğinin kurucu figürlerinden biri olarak gören Atsız, “Komünist Don Kişot’u Proleter-Burjuva Nâzım Hikmetof Yoldaşa” isimli uzunca bir metin kaleme alır.¹ Atsız bu metinde Don Kişot’tan “kahramanlık martavallarıyla dolu kitapları okuya okuya zayıf sınırları büsbütün sarsılan ve aklını oynatan kahraman taslağı” diye söz etmekte ve Nâzım’ı da ona benzetmektedir.²

Atsız, Nâzım’dan “komünist Don Kişot’u” diye söz eder ve onun “modası geçmiş paslı bir mızrakla” ve kafasındaki “burjuva-proleter manisi”yle önüne gelene saldırarak “tulumbacı

1 Atsız’ın 1942 yılında *Çınaraltı* dergisinde yayınlanan “Namık Kemal” başlıklı makalesi, onun Namık Kemal’e nasıl baktığını net bir şekilde ortaya koyar. Atsız bu makalede şöyle demektedir: “Namık Kemal milliyetçi değildir, Osmanlıcı ve İslamcıdır diyorlar. Acaba 19. asır Türkiye’sinde bugünkü gibi bir Türkçülük yapılabilir miydi? Her şeyi zaman ve muhtle ölçmek hak ve insaf icabı iken neden Namık Kemal’in zamanı dikkate alınmadan tenkit olunuyor? Namık Kemal Osmanlıcı ve İslamcı idi. Fakat onun zamanının milliyetçiliği de ancak o şekilde yapılabilirdi. O kadar uluğladığımız, yakında heykelini dikeceğimiz Fatih Sultan Mehmet de bugünkü manası ile Türkçü değildi diye mi tenkit edeceğiz? Bu gülünç iddialar demagogiden başka bir şey değildir. Unutmamalı ki Namık Kemal, yurdumuzda herkesin ‘Memalik-i Osmaniye’ dediği bir sırada ‘Türkistan’ diyordu. Milletimiz için birçok yerlerde ‘Türkler’ tabirini kullanmıştı. Bunlar onun şuurlu bir milliyetçi olduğunu göstermez mi? Namık Kemal’in hakiki bir Türk milliyetperveri olduğuna bir delil daha vardır küçümsenemez: Türkiye’deki komünistler neden daima Namık Kemal’e saldırmışlardır? Herhalde kendilerinin tam zıddı olduğu için... Namık Kemal en büyük milliyetçi olmasaydı Türklük ve vatan düşmanları ilk önce ona saldırmazlardı.” (Atsız, 1997: 42-43)

2 Metin ve metinden yapılan alıntılar için bkz. <https://huseyinnihalatsiz.com/makale/komunist-donkisotu-proleter-burjuva-gospodin-nazim-hikmetof-yoldasa/>

ağzıyla” şiirler yazdığını söyler. “Basit ama pek yaman” diye nitelendirdiği amacını ise şöyle özetler: “Türkiye’de halk rejimi yani komünizmi kurarak bu çorak memleketi cennet haline getirmek.”

Atsız’a göre aslında Don Kişot payesini hak edenler komünizmin “elebaşları”dır ve Nâzım “onların müsveddesi” olarak ancak bir “Sancho Panza” olabilecektir ama “Türkiye’de baş komünist” Nâzım olduğu ya da öyle görüldüğü için Atsız Nâzım’a “Don Kişot’luk rütbesini” çok görmemektedir. Nâzım’la ilgili sessizliğini neden bozduğunu ise şöyle anlatacaktır:

Kara vicdanını Mujik cehenneminde kızartan ve Yahudi Marks’ın bayat felsefesinin altına bir köle gibi yatan, karanlık günlerimizde İstanbul’dan ve Anadolu’dan kaçarak Moskova’da ense yapan yurt kaçkını Nâzım Hikmetof Yoldaşa hiçbir sözüm yoktu. Çünkü türlü türlü maniler ve türlü türlü manyaklar olduğunu biliyordum. Fakat Hikmetof Yoldaş nebbaşılığa başlayarak büyük Namık Kemal’in kemiklerine diş uzatınca mesele değişti.

Atsız önce Nâzım ile Peyami Safa arasındaki kavgaya değinir ve onların “düne kadar birbirinin dostu ve bedava reklamcısı” olduğunu söyler. Bu kavgada Peyami Safa daha dürüst hareket etmiş ve münakaşayı münakaşanın çerçevesi dışına taşımamıştır; “Nâzım Hikmetof Yoldaş” ise fırsatı kaçırmamış ve “Ahmet Haşim’e, Hamdullah Suphi’ye, Yakup Kadri’ye saldırdığı zaman” kimse kendisine cevap vermediği için kendi kahramanlığından yıldıklarını düşünmüş ve bir saldırıda daha bulunmuştur.

Nâzım’ın “Putları Yıkıyoruz” kampanyası

Atsız’ın bahsettiği hadise, Nâzım’ın Sabiha ve Zekeriya Sertel tarafından çıkarılan *Resimli Ay* dergisinde Haziran 1929’da başlayan “Putları Yıkıyoruz” kampanyasıdır. Nâzım bu kampanyada başta Abdülhak Hamit Tarhan ve Mehmet Emin Yurdakul olmak üzere çok sayıda edebiyatçıyı “put” olarak nitelendirmiş ve bu

“putlara” karşı çok sert eleştiri yazıları yazmıştır.³ Dergide yayınlanan ve kampanyanın manifestosu denebilecek “Putları Niçin Kırıyoruz” adlı yazı Nâzım tarafından kaleme alınmıştır ve bu manifestoda Nâzım şöyle demektedir:

Cemiyetler son medeni devreye girdikten sonra putlara ihtiyaç hissetmezler. Doğrudan doğruya fikirlere ve cereyanlara inanırlar. Medeni ve mütekâmil bir fert, fikri kavrayıp ona inanabilecek hale geldiği için o fikri temsil eden müşahhas putlara muhtaç değildir.

O vakit yapılacak ilk iş fikri ve cereyanı eğilmez bükülmez bir taş haline getiren sahte putları yıkmaktır. Çünkü cemiyetin fikirlerini temsil ettiklerini iddia eden sahte putlar bu fikirlerin tahaccür etmesine sebep olurlar. İnsanlar artık bu sahte putların kutsiyetlerine hâle verebilecek her türlü yeni fikir ve cereyanları reddetmeye meylederler. Hâlbuki cemiyetin terakkisi için yeni fikirlere ve yeni cereyanlara ihtiyaç vardır. Bu yeni fikir ve cereyanlara inkişaf imkânı verebilmek için bu tahaccür etmiş fikir ve sanat putlarını ortadan kaldırmak ihtiyacı baş gösterir. O vakit insanlar kendi fikir ve hayallerini temsil edemediğine kani oldukları sahte putları devirip yeni imkânlar açarlar.

İşte biz de putları yıkmakla eskimiş çürümüş mütehaccir putları devirip yeni fikirlere yeni cereyanlara yol açmaktan başka bir şey yapmıyoruz. (Toprak, 2015: 35)

“Putları Yıkıyoruz” dizisinde Nâzım, eleştiri oklarını sırasıyla Abdülhak Hamit Tarhan, Mehmet Emin Yurdakul ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na yöneltir. Daha sonra sıra Ahmet Haşim ve Hamdullah Suphi Tanrıöver'e de gelecektir. Bu eleştiriler doğrudan politik olmayan edebî eleştirilerdir ve Nâzım özetle bu yazarların yapıtlarının çağın gerisinde kaldığını söylemektedir.

3 Zekeriya Sertel anılarında kampanyayı şöyle anlatır: “*Resimli Ay*’da ‘Putları Yıkıyoruz’ diye bir kampanyaya başladık. Putlaştırılmış ne kadar edebiyatçı varsa hepsini birer birer tahtlarından indirmeye karar verdik. Sanat hayatında, haklı ya da haksız ün kazanmış kimseler vardı. Bunlar yeniliğe giden yolu kapıyorlardı. İlerleyebilmek için bu engelleri ortadan kaldırmak gerekti. Ayrıca bu gerçek veya sahte ünlü kişiler, halkı ve gençliği etkileyebiliyorlardı. Gençleri yeni ideolojilerle zenginleştirmek için bu etkiyi kırmak gerekti.” (Sertel, 2001: 147-148)

Mehmet Emin ve Yakup Kadri ise Nâzım'a elbette ki komünistliğini hatırlatan yanıtlar verecektir. Yakup Kadri, Nâzım'dan "ipten ve kazıktan kurtulmuş kaşarlı sabıkalılarıdır" diye söz eder. Bunlar "daha yirmi beş yaşına basmadan hayatlarının en güzel çağını zindan köşelerinde çürütmüşlerdir" ve "komünist çekalarının Türk ırkdaşlarımızın kanı ile bulanmış ellerini öpmeyi ve onlara dair kasideler terennüm etmeyi bir maişet vasıtası haline koymuşlardır." Yakup Kadri, bunları derken Nâzım'dan ve en yakın arkadaşı Vâlâ Nureddin'den bahsetmektedir. Devamında ise şöyle diyecektir:

Anadolu harbi sırasında düşmana karşı çıkmaktan ürkererek, Maarif Vekâleti'ni dolandıran ve çaldıkları para ile Karadeniz'i aşır Bolşeviklere iltihak eden iki vatansızdan bir tanesi şimdi Akşam gazetesinin sütunlarında bir halayık ismi ve bir halayık şivesiyle, bir nevi ortaoyunu soytarılığı yaparak halkı güldürmeye çalışıyor. (Sülker, 1987: 95)

İlk başlarda Nâzım'ın şiirinden çok etkilenen ve 835 *Satır* için, "Eskiden şiir bir tek düdükle söylenirdi. Nâzım Hikmet Bey bir tek âlet yerine koca bir orkestra takımı vücuda getirmiş," diyen Ahmet Haşim de bu kavgada kuşağının yanında yer alacak ve bu sefer Nâzım'ın şiirinin özgün olmadığını iddia edecektir. Haşim'e göre Nâzım Mayakovski'yi taklit etmektedir ve "Mayakovski'den haberdar olmayanlar, bizde, yeri göğü sársan, emsalsiz bir dâhinin, bir mucizenin dünyaya geldiğini" zannetmişlerdir. Haşim "külhanbeyi lehçesiyle şiir yazmayı ilk düşünenü yapan" kişinin Mayakovski olduğunu söyler. Şiirde "efendiyi ihmal edip sokak serserisini intihap eden" yine Mayakovski'dir. 835 *Satır* da taklit bir şiirdir ve şiirde bahsedilen şeylerin hiçbirini bilmememiz bunun en büyük kanıtıdır: "Burjuva, nasıl şeydir? Proletarya ne cins bir kuştur? Kızıl süvarilerden, beyaz süvarilerden bahsediyor. Müthiş bir 'duvar'a meydan okunuyor. Hangi süvariler, hangi duvar? Bütün bunlar Merih gibi, dünyamıza tamamen yabancı bir âlemin dedikodusudur."

Hamdullah Suphi ise Ahmet Haşım gibi bir edebî tartışmaya girmek yerine, Yakup Kadri gibi davranacak ve meseleyi komünizme, Bolşevikliğe ve yıkıcılığa bağlayarak şöyle diyecektir:

Bir dinin diktiği putları, diğer dinin salikleri, eğer muvaffak olurlarsa parça parça eder ve atarlar ve yerine kendi dinlerinin putlarını dikerler. O halde yeni din hangisidir? Yani vatan ve milliyet dininin diktiği putları kıranlar, bunların yerine hangi putları dikeceklerdir, bunları bilmek lazım.

- Bolşevik dininin putlarını!

Hâlbuki kırılmak istenen putlar Mısır'daki Ebusenbil heykelleri gibi, Sultanahmet'teki Bizans yadigarları gibi, kaybolmuş bir milletin, kapanmış bir devrin metrukâtı değildir. O putların etrafında vatan ve millet mefkûresi için daha dün yüzbinlerce evladını kurban vermiş, yaşayan bir millet var. (Sülker, 1987: 106)

Hamdullah Suphi, Türkiye-SSCB ilişkilerinin iyi olduğu bir dönemden geçildiği için sustuğunu söylese de Nâzım'ın ve komünistlerin "Türk kanına bulanmış kızıl lokma"lar ile beslendiklerini, "Türk amelesini tahrik ettiklerini" ve "vatan ve milliyet dininin putlarını" yıkarak yerine Bolşevizm putunu koymak istediklerini söyler. "Karşımızdakiler kimlerdir?" diye sorduktan sonra ise yazısını şu cevapla bitirecektir: "Bolşevik kapısının müseccel köpekleri! Putları kıranlar bunlardır." (Sülker, 1987: 107)

Atsız ve "Nâzım Hikmetof"

"Putları Yıkıyoruz" tartışmasını yakından takip etmiş olan Atsız, o tartışmada diğer yazarlar tarafından Nâzım'a verilmiş yanıtların yetersiz olduğu kanaatindedir. Atsız'a göre Nâzım'ın Peyami Safa'ya yazdığı şiirde Namık Kemal'e de sert bir şekilde saldırmalarının gerisinde "Putları Yıkıyoruz" kampanyasında meydanı boş bulması vardır ve bugün ise artık meydan boş değildir; Nâzım'a gereken cevabı bizzat kendisi verecektir.

Atsız eğer kavga Nâzım'la Peyami Safa arasında cereyan etmeye devam etseydi bu kavgaya müdahil olmayacağını söyler. Oysa "Nâzım Hikmetof Yoldaş bu münakaşayı Türk milliyetperverliği üzerinde tepinmeğe yeltenmek için vesile" yapmış ve "Türkiye'nin en büyük adamlarından biri olan Namık Kemal'i aslan postu giymiş olmakla itham" etmiştir. Atsız, Nâzım'ın "aslan postu giyen eşek" hikâyesine göndermede bulunduğunu ve böylece aslında Namık Kemal'e "eşek" dediğini iddia etmekte ve bunun tam da "komünistlere yaraşır şekilde" son derece bayağı bir benzetme olduğunu söylemektedir. Oysa Atsız'a göre, "Namık Kemal aslan postu giymiş" değildir, "Namık Kemal aslanın ta kendisi"dir. Aslan olmasının nedeni ise Nâzım gibi "mezarda yatan aslanlara" değil, "kanlı cellat gibi tepemizde yaşayan kızıl sultanlara" yani Abdülhamid'e saldırması, "ağız dolusu küfrü onların suratına" haykırmasıdır.

Yazının devamında Atsız, Nâzım'ın Peyami Safa'ya "ölüleri mezarında rahat bırak" dediği halde "leş arayan sırtlanlar gibi Namık Kemal'in mezarını eştigini" söyler ve "görülüyor ki Hikmetof Yoldaş ne dediğini bilmeyen tezatlar içinde yüzen zavallı bir hastadır" diye ekler. Ayrıca Nâzım bir "megaloman"dır çünkü o Peyami Safa'yı üzerine saldırtanın başkaları olduğunu düşünmektedir. "Megalomaniye bakın ki," der Atsız, "herkes, milliyetperverler, hatta hükümet bile Nâzım Hikmet'e doğrudan saldırmaktan çekiniyor da Peyami Safa'yı çıkarıyor ve Peyami Safa da bu iş için para alıyor."

Atsız buradan bir "akıl yürütme"de bulunarak Nâzım'a önce, "Mademki her saldırış bir kışkırtma ile yapılıyor o halde seni Namık Kemal'in kemiklerine saldırtan kim?" diye sorar. İzleyen soru ise Marksizme dair karikatür eleştirilerden birinden türetilmiştir. Nâzım'ın Peyami Safa'yı kendisine saldırmak için para almakla suçlamasının gerisinde Marksist olması vardır, çünkü Marksistler her şeye maddiyat zaviyesinden bakmaktadırlar:

Dünyadaki her şeyi iktisadi gözle gören Gospodin Nâzım Hikmetof Yoldaş için her hareket iktisadidir. Her hareket iktisadi olduğu için de Peyami Safa Hikmetof Yoldaşa vereceği cevabın karşılığı olarak milliyetperver kaynaklardan para almıştır. O halde biz de soralım: Her hareket iktisadi olduğuna göre acaba Hikmetof Yoldaşın Namık Kemal'in kemiklerine saldırmasında hangi iktisadi amiller rol oynamıştır?

Atsız'a göre Nâzım "hülyalı ve manyak muhayyilesiyle kendisini devler arasındaki bir kahraman olarak gördüğü için" karşısına çıkan herkesi bir "kâfir" ve "her kâfiri de batıl dinin uluslarından yardım gören birisi olarak" görmektedir ve muhtemelen Atsız'ı da öyle görecektir ama "Hikmetof Yoldaş bu hızını ve cesaretini Moskova'nın orak ve çekicinden aldığı halde" kendisi damarlarındaki Türk kanından başka bir yerden almamaktadır.

Atsız o hız ve cesaretle, Peyami Safa'ya "okumalısın" diyen Nâzım'a "asıl sen okumalısın" diye seslenir ve onun cahil olduğunu iddia eder. Nâzım bir şiirinde Türkmen bir kayıkçıyı "Türkmenistanlı bir Buda heykeli"ne benzetmiş, başka bir şiirinde de Simavna Kadısı Şeyh Bedreddin'in komünist olduğunu iddia etmiştir ve ikisi de yanlıştır, bu nedenle de Nâzım'ın okuması lazımdır:

Okuman lazım Yoldaş! Buda dini Türkmenistan'a tarihin hiçbir devrinde girmemiştir. Türkmenistanlı Buda heykeli demekle İskoçyalı Şafi imamı demek arasında fark yoktur ve Şeyh Bedreddin senin sandığın gibi bir komünizm mübeşşiri değildir. Onun ne olduğunu senin bugünkü ilmin, kafan ve seciye anlayamaz. Okuman lazım Yoldaş! Mujikistan⁴ cambazhanesinde size bunları elbette öğretemezlerdi. Okuman lazım, okuman!

Atsız'ın sözünü ettiği "Türkmenistanlı bir Buda heykeli gibi" dizesi Nâzım Hikmet'in "Bahri Hazer" adlı şiirinde şu şekilde yer almaktadır: "Ve kayıkçı/ 'Türkmenistanlı bir Buda heykeli' gibi/

4 Atsız Mujikistan'ı Rus köylülerine Rusçada "mujik" denmesinden hareketle, bir aşağılama tabiri olarak Sovyetler Birliği yerine kullanmaktadır.

dümenin yanına bağdaş kurup oturmuş,/fakat, sanma ki Hazerin karşısında elpençe divan durmuş!/O da bir Buda heykelinin /taş-tan sükûnu gibi kendinden emin/dümenin yanına bağdaş kurup oturmuş.” Burada kayıkçının bir Buda heykeline benzetildiği açıktır. Atsız’ın buna Türkmenistan’da Budizmin hiç var olmadığını söyleyerek itiraz etmesi ve buradan yola çıkarak Nâzım’ı cahillikle suçlaması ise bir hayli komik görünmektedir.

Şeyh Bedreddin ise bu kitabın bağlamını da sınırlarını da aşacak bir meseledir ama özetle şu söylenebilir: Nasıl ki Atsız “Bozkurtlar” roman serisinde bir tür “Türkçü mitoloji” yaratmaya çalışmışsa Nâzım da kendi dünya görüşüne uygun bir şekilde “Şeyh Bedreddin Destanı”yla tarihe dönüp baktığımızda komünizan eşitlikçi isyanlar görebileceğimizi ve bu isyanlardan bazılarına Anadolu’da da rastlayabileceğimizi göstermek istemiştir. Üstelik Şeyh Bedreddin, Torlak Kemal ve Börklüce Mustafa, hayal kahramanları değil gerçek kişilerdir, Şeyh Bedreddin isyanı da mitolojik bir hikâye değil gerçektir.

Yazının devamında Atsız, Nâzım’ın yazdığı hicivde Peyami Safa’nın babasının Boer Savaşı’ndaki tutumuna dair eleştirilerinden söz eder. İngilizlerin Afrika’daki Boerlere karşı yürüttüğü kanlı savaşta 2. Abdülhamid’in alttan alta Boerleri desteklediği bilinmektedir. Peyami Safa’nın babası İsmail Safa’nın da aralarında bulunduğu bir grup aydın ise sırf Abdülhamid karşıtlıklarından dolayı İngilizleri destekleyen bir bildiri hazırlayacaklar ve bunun sonucunda sürgüne gönderileceklerdir. İsmail Safa’nın sürgün yeri Sivas’tır ve Safa burada vereme yakalanarak yaşamını yitirmiştir.

Atsız, İngilizlerin yanında saf tutmanın doğru bir şey olmadığını ama Nâzım’ın da Bolşevikler küçük Azerbaycan Cumhuriyeti’ni istila ettikleri zaman sevinçten takla attığını iddia eder ve “İngiltere’ye hulus çakmakla Moskova’ya dalkavukluk etmek arasında ne gibi bir fazilet farkı olduğunu anlayamıyorum,” der.

Atsız Türkçü faşist ideolojiye uygun bir şekilde kan ve ırk meselelerine girmeyi de ihmal etmez yazısında. “Ataları, bu toprağa kan katanlardan, halis kanlı Türk olanlardan bir komünist çıktığını da zaten şimdiye kadar” görmemiştir. “Bunlar daima kanı bozuk, sütü bozuk, yeri yurdu belirsiz, soyu soppu şüpheli ve Türk olmayan kimselerdir” ve “Nâzım Hikmetof Yoldaşın kendisi de Türk değildir.” Zaten Türkler “kanı Türk olmayan yurttaşlardan bu yurda ne kadar bağlılık beklenebileceğini birçok acı denemelerle” öğrenmişlerdir ve bu nedenle de “Misonlar, Kohenler ve Çerkes Ethemlerle Nâzım Hikmetof Yoldaş arasında hiçbir fark” görmemektedirler. Atsız, Nazi ırk kuramının Türkçülükle sentezine uygun bir şekilde, “kanın saflığı”nın sadece hayvanlarda değil insanlarda da söz konusu olduğunu öne sürerek, “Hayvanların en asil ve değerlileri halis kanlı olanlar olduğu gibi insanların en asilleri en saf kanlı olanlarıdır,” der. Atsız’a göre bu “ilmî bir hakikat”tir ve bu hakikatin gereği olarak komünistler sadece kanının saflığı bozulmuş olanlar, yani saf Türk olmayanlar arasından çıkar.

Devamında Atsız, Nâzım’a başka bir “ilmî hakikat”i daha hatırlatacak ve şöyle diyecektir:

Nâzım Hikmetof Yoldaşa yine ilmî bir hakikat olarak beyan edebiliriz ki, göçebe olduğu zamanlarda bile toprak mülkiyetini tanıyan Türk milleti komünist olamaz. En yoksul Türk köylüsünün bile el evinde el ekmeği yemeğe tahammülü yoktur. Kaldı ki, hiçbir şeye sahip olamayan ve esir yaşamağa alışan mujikler bile bir çanaktan yemeğe alışamadılar. Komünizm Rusya’da bile hakikat olmadı. Nerede kaldı ki, kanı, dili, dini ve dileği bütün olan Türk köylüsü komünist olacak.

Bu cümlelerden sonra, Nâzım’ı “beğenmediği Türkiye cehen-neminden çıkararak huri ve gılmanı bol olan komünist cennetine gitsin” diyerek Türkiye’den kovan Atsız, Nâzım’a kimse cevap vermediği için kendisinin bu işe soyunduğunu anlatır ve cümlelerinin arasında Nâzım’ı rejime ihbar eder. Buna göre Nâzım,

Peyami Safa'yla polemiginde rejimden “faşisto-demokrato liberal” diye söz etmiş ama ne gazeteler ne de polis bunun üzerine gitmiştir. Atsız “bir Türk şairi hakarete uğruyor da bu Türk gençliği sesini çıkarmıyor” diyerek Millî Türk Talebe Birliği'ne de kızar ve onları göreve çağırır.

Atsız elbette ki Nâzım'ın şairliğini de beğenmeyecektir. “Bazı budalalar tarafından asrın en yüksek şairi olduğu” ilan edilen Nâzım'ın şairliği Atsız'a göre “sıfır”dır. Atsız sanatta yeniliklere açık olduğunu söyler ama “tulumbacı argolarını, zevk fesadına uğramış naraları da” sanat diye kabul etmesi mümkün değildir. Şiirin vezin ve kafiye ile olacağını, böyle olmayan yazılara nesir deneceğini söyleyen Atsız devamında şöyle der:

Eğer onun şiirleri çok okunuyorsa bu da okuyucu kütlesinin bozuk zevkli olduğunu gösterir. Nitekim bazı edepsizce ve açık saçık kitaplar da el yazılarıyla yazıp dağıtılacak kadar çok rağbet bulmuştu. Nâzım Hikmetof Yoldaşın çok mukallitleri çıkıyorsa bu da o tarzın kolay oluşundandır. Çünkü vezin ve kafiyeli ve aynı zamanda manalı şiir yazmanın güçlüğüne anlayan kabiliyetsiz insanlar için başvurulacak yegâne yol vezinsiz, kafiyesiz, manasız, mantıksız yazı yazmaktan ibarettir.

Risalenin sonlarına doğru sıra Nâzım'ın burjuvalığına gelir ve Atsız, bir yazısında Piyer Loti için “domuz burjuva” dediği ve “domuzuna proleterlik” sattığı halde asıl burjuvanın Nâzım Hikmet olduğunu söyler. Nâzım'a, “Bu küfürler, bu palavralar, bu düzgünlü yaveler, bu Babıali sokaklarında Don Kişotça kişnemeler sözde hep Türk işçisi için, değil mi?” diye soran Atsız, bu soruyu kendisi şöyle yanıtlar:

Türk işçisi bu deli saçmaları, bu gerdan kırmalar, nara atmalarla mı kurtulacak, bolluğa tokluğa, sağlığa kavuşacak? Hayır, Nâzım Hikmetof Yoldaş! Aç adamlar maskaralık istemiyorlar. Aç adamlar ne yetim-i safanın kırık mızraplı udu ne de Namık Kemal'in ölüsüyle ve kemikleriyle beslenmek istiyorlar. Aç adamlar bol bol papel getiren naralı şiirler, mahkemelerde dile gelen tezler ve so-

kaklarda kişneyen ülkülerle avunmak ve aldanmak istemiyorlar. Aç adamlar iş ve refah istiyor. Aç adamlar açık sözlü, açık özlü, ak alınlı kahramanlar istiyor. Açıkgozlü taslaklar değil...

Atsız son paragrafta Türk sağıının kadim “Moskof” söylemine bir kez daha başvurmayı ihmal etmez. Türkçülerin komünistlere karşı şimdiye kadarki suskunluklarının nedeni güçsüz olmaları ya da çekinmeleri değildir. Komünistler “Deli Petro gibi bayrak açıp” gelseler bile Türkçüleri karşılarında “Baltacılardan mürekkep bir ordu halinde” bulacaklardır ve bu sefer her biri için ayrı birer Katerina gelse bile kurtulmaları mümkün olmayacaktır. Türk sağıının “Moskof” söyleminin merkezî unsuru olan Baltacı-Katerina anlatısı, sayısız metinde olduğu üzere burada da karşımıza çıkar ve kapanış böyle yapılır.

Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan*'ı

Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan* romanı, 2. Dünya Savaşı rüzgârlarının estiği bir dönemde yayınlanır.⁵ Ali romanında bir zamanlar dost olduğu Nihal Atsız, Peyami Safa ve Necip Fazıl'ı hem edebî hem siyasi hem de insani özellikleriyle masaya yatırır. Onların politik tutumlarını ve edebî tavırlarını çok sert bir dille eleştirir, imajlarıyla gerçek görünüşleri arasındaki açığa işaret eder ve her üç ismin de aslında aydın kimliğinden son derece uzak olduklarını gösterir.

İçimizdeki Şeytan'da Nihal Atsız, Nihat ismiyle karşımıza çıkar. Romanın başkahramanı olan ve Ali'den de izler taşıyan Ömer'den Nihat'ta yakın zamanda birtakım değişiklikler olduğunu, Nihat'ın Ömer'in daha önce hiç görmediği kimselerle gizli gizli bir şeyler konuştuğunu öğreniriz. Nihat'ın yeni bir dünya görüşü edinmeye başladığını onun “yaşamak, herkesten daha iyi, herkesten daha üstün yaşamak, insanlara hâkim olarak, kuvvetli, belki de biraz zalim olarak yaşamak” (s. 53) sözleri ortaya

5 Bu kısımda *İçimizdeki Şeytan*'a yapılan atıflar kitabın 1989 tarihli Cem Yayınevi baskınsadır.

koymaktadır. Sonraları, “Kuvvetli olmak her şeyin fevkindedir. Kuvvet her hareketi mazur gösterebilir,” de diyecektir. (s. 158) Bu dünya görüşü ise anlaşılacağı üzere faşizme işaret etmektedir.

Ömer’e göre Nihat aslında “gayet iyi bir arkadaş” ve “makul bir insan” olduğu halde, “o mahut mecmua ve gazetelere yazdığı makalelerde, ufak tefek vücudundan beklenmeyen bir hırs, pek sıhhatli olmayan bir sinirlilik” göstermektedir. Normalde son derece zeki bir insan olan Nihat’ın “nasıl olup da en kör bir taassubun ifadesi olan yazılar yazdığı, birtakım saf ve kendilerini bir şey zanneden cahil talebelerden başka kimseyi kandıramayacağı besbelli olan mantık oyunları ile taraftar toplamaya” çalıştığı Ömer’i hayrete düşürmektedir. (s. 159)

Nihat ise Ömer’e aldırmmamakta ve her fırsat bulduğunda ona nutuk çekmektedir. Bu nutuklardan birinde şöyle der:

Madem ki herkes gibi değilsin, onlardan daha akıllı, daha üstün-sün, onlara hükmetmek hakkın, hatta vazifendir. Yalnız bunu istemen lazım. Her şeyi feda edebilecek kadar şiddetle istemen ve bütün arzularını bir tek gayeye; insanlara hükmetmek, onların başına geçmek gayesine hasretmen lazım. Sonra senin gibi hayallerle, çocukça, daha doğrusu kadınca hislerle uğraşmak da insanı berbat eder. Hayatını nasıl olup da bir kadına bağladığına şaşıyorum. Kadın bir oyuncaktan başka nedir? Erkek, tam manasıyla erkek ol... Erkek sert, haşın, aciz hislere yabancı, sadece kuvvete tapan mahlûktur. Dünyaya bizim gibi insanlar kendi kafalarında tasavvur ettikleri şekli vermeli ve koyun sürüsünden farkı olmayan halk ise sadece tabi olmalıdır. Bunu sabit fikir halinde kafana yerleştirir ve maddi, manevi bütün kuvvetlerinle bu yolda çalışırsan muhakkak gayene varırsın. (s. 182)

Bu ateşli nutuğun üzerine Ömer’in Nihat’a bakıp “bu kadar kendinden geçerek zırvaladığını” ilk kez görmesi ve “Hasta mısın kardeşim?” diye sorması Sabahattin Ali’nin Atsız’a bakışının özeti gibidir. Nihat’ın Ömer’e cevabı ise “Aptal... ben de seni adam yerine koydum da konuşuyorum,” şeklinde olacaktır. (s. 182)

Nihat, Ömer'e kızsda da akabinde gönlünü almaya çalışır, çünkü dergi çıkarmak için paraya ihtiyaçları vardır ve Ömer'in bu parayı bir şekilde bulabileceğini düşünmektedir. "Düşmanlarımız var, onları cevapsız bırakamayız," der Nihat, dergi çıkarmaya neden devam etmek zorunda olduklarını açıklamak için. Peki düşmanlar kimlerdir? "İnsaniyet, hak, adalet gibi sözlere dayanarak gençliği zehirlemek isteyen cereyanlar"dan bahseder Nihat, onlarla mücadeleye mecburdurlar. Burada Atsız ve Türkçü faşizmin diğer mensuplarıyla solcu ve komünistler arasındaki mücadeleye gönderme yapılmaktadır. 2. Dünya Savaşı konjonktüründe Atsız çevresi ve genel olarak Türk sağıyla devlet Sovyetler'e karşı Nazileri desteklemekte, Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Serteller gibi az sayıda isim ise faşizm tehlikesine karşı toplumu uyarmaya çalışmaktadır.

Atsız ve Türkçü faşizmin Sovyetler'in yenilgisine dair beklentilerinin gerisinde, yenilgi sonrasında Türkiye Cumhuriyetlerinin bağımsızlığa kavuşacağına ve böylece tüm Türk devletlerini tek bir çatı altında, Turan çatısı altında toplayabileceklerine duydukları inanç bulunmaktadır.⁶ Zaten bu nedenle Türkiye'nin Nazi Almanyası safında savaşa girmesi gerektiğini düşünmekte ve bu doğrultuda bir propaganda yapmaktadırlar. Ömer, Nihat'ın etrafına topladığı gençleri bu hayallerle etkilediğini görmekte, bu gençlerin hiçbirinin gerçek anlamda bir fikir sahibi olmadığını bilmektedir. Nihat'a bunları söylediğinde aldığı cevap ise şöyle olacaktır:

Aklı başında adamlarla hiçbir iş görülmez. Bize itirazsız inacak ve düşünmeden harekete geçecek insanlar lazım! Bu gençleri romantik birtakım emellere bağlamak, onlara kabadayıcı sergüzeşterin hasretini duyurmak ve bugünkü hudutları dar gösterip büyük arzularla beslemek ve böylece hepsini avucumun içine almak daha kolay ve daha muvafık. (s. 236)

6 Turancılığın Türkçü faşizm öncesi tarihiyle ilgili olarak bkz. Önen, 2005.

Romanın finali, kehanetvari bir nitelik taşır; çünkü Ali, yaklaşık dört yıl sonra gerçekleşecek olan ırkçılık-Turancılık operasyonunu âdeta haber verir. Nihat ve arkadaşları, hükümet karşıtı faaliyetleri nedeniyle tutuklanır. Sahiden de Atsız ve Türkçü faşist akımın önemli isimleri, Nazilerin yenileceği anlaşıncı, Sovyetler Birliği'yle arayı düzeltmek adına 1944 ırkçılık-Turancılık davasında tutuklanacaklar ve bir süre cezaevinde kalacaklardır.⁷

Atsız ve “İçimizdeki Şeytanlar”ı

Atsız, Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan*'ına yanıt olarak yazdığı “İçimizdeki Şeytanlar”⁸ metnine Sabahattin Ali'den “önceleri milliyetçi iken sonradan sapıtarak komünist olan fakat düşüncelerini değiştirdiğini ispat etmedikçe kendisine iş verilmeyeceği söylendikten sonra sözde hükümet tarafına geçen Sabahattin Ali” diye bahsederek başlar. Romanın kısa bir özetini verdikten sonra, “Bu romanda hiçbir üstünlük yok. Sabahattin Ali ruhi tahliller yapmaya özenmiş ve Şekspirvari uzun ‘kendi kendini murakabe’lerle romanını şişirmiştir,” diye devam eder. Ancak Atsız'ın esas meselesi roman eleştirisi değildir, bunu da zaten, “Esasen ben romanı tenkit edecek değilim,” diyerek belirtir. Esas mesele *İçimizdeki Şeytan*'ın “hususî bir kasıtle” yazılmış olmasıdır:

Sabahattin Ali bu memlekette ırkçı Turancı ve Anadoluçu olan milliyetperverleri hep satılmış insanlar olmakla itham etmek istiyor ve romanını yazarken de bugün aramızda yaşayan bazı kimseleri tabii biraz değiştirerek romanına sokup onları küçültmek istiyor. Böylelikle de kendisini küçük gören insanlardan gizli bir ölç almak diliyor. Ben de ırkçı Turancı ve Türkçü olduğum için

7 1944 ırkçılık-Turancılık davası ve Atsız için bkz. Yaşlı 2014 ve 2016. Bu davanın ülkücü perspektiften anlatımı için bkz. Anadol, 1978, Sefercioğlu, 2009, Türkeş, 2020.

8 Bu Kısımda “İçimizdeki Şeytanlar”a yapılan atıflar bu metnin yer aldığı kitabın 1997 tarihli İrfan Yayınevi baskısıdır.

–evet övünerek söylüyorum ve tekrar ediyorum: İrkçı, Türkçü ve Turancı olduğum için– Sabahattin Ali'nin iftiralarına cevap vermek lüzumunu duyuyorum. (s. 10)

Atsız, Sabahattin Ali için, “Benim tanıdığım hem de çok iyi tanıdığım bir insandır,” der ve bundan dolayı cevabının “tepeden inme” olacağını ve onu çökerteceğini iddia eder. Sabahattin Ali’yi 1926-1927’de Türk Ocakı’nda tanıdığını söyleyen Atsız, kendisiyle birlikte birkaç kişinin daha ocakta “Kızıl Elma” diye bir oda açtıklarını ve “buraya genç mektepliler gelecekler ve ülkü ile aşılacaklar” diye düşündüklerini anlatır. O zamanlar henüz “Türk Ocakları’nda ırkçılık düşünceleri olmadığı için Kızıl Elma’ya Müslüman olmak şartıyla her ırktan vatandaşlar” gelmektedir ve “muallim mektebinde talebe olan Sabahattin Ali de oraya gelenlerden biri”dir. Atsız, Ali ile ilgili ilk izlenimlerini şöyle anlatır:

Lüzumundan pek fazla ve gürültü ile konuşan, ağır sözlere bile kızmayan ve herkesle hemen laubali olan bu çocuk birtakım manzumeler yazıyor ve emsaline göre muvaffak da oluyordu. Daima mübalağaya meyyal olan tabiatı dolayısıyla överken de hicvederken de şiddetli teşbihler yapıyor, etrafındakileri güldürüyordu. Hiç sıkılmayan, gayet serbest bir huyu vardı. (s. 11)

Atsız dünyaya ırk-merkezci bir perspektiften baktığı için herhangi bir insandan bahsederken onun hangi etnik kökenden olduğunu belirtmeyi ihmal etmez ve bunu da bir eleştiri yöntemi olarak görür. Sabahattin Ali için de aynısını yapar ve Kızıl Elma odasında yapılan tartışmaların Ali’de birtakım “milliyetperver” hisler uyandırır da “nesil ve menşe meselesinin münakaşa edildiği” bir gün “kendisinin Rum çünkü babasının Oflu olduğunu” itiraf ettiğini söyler. Atsız da “tecrübelerine” dayanarak şöyle diyecektir: “Hakikaten Sabahattin Ali İstanbul’daki kalaycı Rumlara çok benziyordu. Rumca’yı bildiğini de bir müddet sonra yazdığı bir yazıdan öğrendim.” (s. 11)

Atsız'a göre Sabahattin Ali'de "büyük bir ihtiras" vardır. "Yükselmek, büyük işler yapmak, meşhur olmak" istemektedir ama "bu kadar yükselmek için gereken maddi ve manevi kuvvet kendisinde olmadığından ruhunda derin bir yas" duymakta, insanlığa hınç beslemekte ve bu hınç doğal olmayan bir hal almaktadır. Ali'nin "diğer ve belki asıl büyük derdi de kadınlar üzerinde müessir" olamamaktır. "Genç olduğu için birtakım arzular" beslemekte, "etrafında muvaffak olanları" görmekte ama kendisinde kendi tabiriyle "kadınları cezbedecek hiçbir şövalye tarafı bulunmadığı için" hiçbir kadın onunla arkadaşı olmak istememektedir.

Sonrasında Atsız, Sabahattin Ali'nin Maarif Vekâleti tarafından dil öğrenmesi ve dönüşte dil hocası olması için dört yıllığına Almanya'ya gönderildiğini ama onun bir buçuk yılın sonunda geri döndüğünü, bunun gerekçesi olarak da kendisine "parazit" diyen bir Alman'la kavga etmesini gösterdiğini söyler. Ali dönüşte Muallim Mektebi'nde kalmaya başlamış, o zamanki Yüksek Muallim müdürü olan Giritli Hamdi "ihtimal ki ırki yakınlık dolayısıyla" Sabahattin Ali'ye yardım etmiştir. Atsız'a göre Ali bu dönemde "sapıtmaya" başlamıştır ve Atsız bu durumu şöyle anlatır:

O zamana kadar yalnız kendisini düşünen, yarı şaka bir tavırla kendisinin dâhi olduğundan bahseden Sabahattin'de artık milletin dertlerini görmek fazileti belirmeye başlıyordu. Aç köylüler, zulüm altında ezilen insanlar, harplerde başkalarının kazancı için ölen askerler, onun hodbin dimağına girmeye başlıyordu. (s. 15)

Atsız'a göre Sabahattin Ali bu değişimle birlikte başını belaya sokacak olan o ünlü şiiri yazmıştır. Atsız, o şiirden "aklımda yalnız tek bir mısra kalmıştır: Kel Ali'den hesap sorulmuş mudur" dese de o dizeyi yanlış hatırlamaktadır. Sabahattin Ali'nin devlet memurluğundan atılmasına ve 14 ay hapis cezası almasına neden olan şiirden o dizenin yer aldığı dörtlük şu şekildedir:

Cümlesi belî der enel hak dese,
 Hâlâ taparlar mı koca terese?
 İsmet girmedi mi hâlâ kodese?
 Kel Ali'nin boynu vurulmuş mudur?

Atsız hapisten çıktığında Sabahattin Ali'nin “artık buz gibi komünist” olduğunu söyler. Çünkü “Nâzım Hikmetof”la arkadaşlığa başlamış ve bermutat irade zaafı dolayısıyla her konuştuğunun tesirinde kaldığı için ‘solcu’ olmuştur. Hatta Ali kendisiyle bir iddiaya girmiş ve “on yılda Almanya’nın komünist olacağını, Almanya komünist olduktan sonra da bütün dünyanın aynı yola gireceğini” söylemiş, Atsız ise tam aksini savunmuştur. Ancak Atsız “bunu kendisiyle giriştiğim iddiayı kazandım demek için” yazmadığını söyler: “Maddeten olduğu gibi manen de miyop olan bir hastayı herhangi bir iddiada yenmek övünülecek bir şey değildir. Yalnız onun nasıl bir fırıldak gibi döndüğünü göstermek için yazıyorum.” (s. 16)

Atsız, Sabahattin Ali'nin hapisten çıktıktan sonra Maarif Vekâleti'ne iş başvurusu yaptığını belirtir. Ali açlıktan ölmektedir, dostları kendisine yardım etmektedir, “hatta açlıktan ölse bile bir komünistin bir burjuva hükümete baş eğmesi çirkin bir şeydir” ama Ali kendisini affettirmek için “Benim Aşkım” isimli bir şiir yazar ve bu şiir Ocak 1934 tarihli *Varlık* dergisinde yayınlanır. Bu şiirin son iki dördlüğü şöyledir:

Sensin, kalbim değildir, böyle göğsüme vuran,
 Sensin “Ülkü” adıyla beynimde dimdik duran.
 Sensin çeyrek asırlık günlerimi dolduran;
 Seni çıkarsam, ömrüm başlamadan bitiyor.

Hem bunları ne çıkar anlatsam bir dizeye?
 Hisler kambur oluyor dökülünce yazıya.
 Kısacası gönlümü verdim Ulu Gazi'ye.

Göğsümde şimdi yalnız onun aşkı yatıyor. (Ali, 2020: 118)

Atsız bu şiirle birlikte bakanlığa atanması üzerinden Sabahattin Ali'nin komünistliğine saldırma fırsatını kaçırmayacak ve şöyle yazacaktı:

Yarabbi! İnsanlar nelere tenezzül edebiliyorlardı! Daha dün Gazi'ye hiciv yazan bu komünist bugün ona methiye yazmaktan sıkılmıyordu. Herhalde bu onlara göre iktisadi bir kanun olmalıydı... Artık Sabahattin her şeyi Marksist bir gözle görmeye başlamıştı. O kalın camlı gözlüklerinin arkasından insanları nasıl bulanık görüyorsa karışık beyni ile de hadiseleri yanlış görmekte devam ediyordu. Kendisine vaktiyle verdiğim Kürşad mevzuunu da Nâzım Hikmetof'un tesiriyle Marksist bir kalıba sokmuş, "Esirler" diye yazdığı piyeste bizim büyük Kürşad'ımızı mümkün olduğu kadar küçülterek nefsine mağlup bir insan haline getirmiş ve bu piyesi Varlık'ta tefrika etmişti. Bereket versin Darülbeydi piyesi zayıf bularak oynamadı. Yoksa Sabahattin'in önceden söylediği gibi Şekspirvari bir piyes olsaydı, Kürşad sahnede bayağı bir adam olarak yıllarca gözüküp bizi incitecekti. (s. 18)

Atsız sonrasında birkaç kere daha Ali'yle karşılaştıklarını, Ali'nin "komünizmin Almanya'daki bozgunundan sonra bütün istikbalin İspanya ve Çin'deki meselelere bağlı olduğunu, bu iki ülkede komünizmin mutlaka galip geleceğini" söylediğini iddia eder. İspanya iç savaşının ardından ise tek ümidi olarak Çin kalmıştır ve Atsız müstehzi bir şekilde "Japon istilasından sonra bilmem bu ümit ne haldedir" diye sorar. (s. 18)

Sabahattin Ali için "*İçimizdeki Şeytan* romanıyla milliyetperverliği kötölemeye ve Türkçülüğü fena göstermeye yeltenen Sabahattin Ali böyle birisidir. Yani o bizim içimizdeki şeytanlardan birisidir. Zavallı ve saf bir şeytan..." diyen Atsız, bunun ardından romanla ilgili değerlendirmelerine geçer.

Atsız, Ali'nin romanında üç esas kahramanın olduğunu söyler. Bunlar Ömer, Macide ve Bedri'dir ve üçü de iyi insanlar olarak resmedilmiştir. "Fakat Sabahattin Ali'nin, yani bizim saf şeytanın bu 'iyi' tipleri acaba hakikaten iyi insanlar mıdır?" diye

sorar Atsız ve “Türk cemiyeti içindeki ahlak kaidelerine göre hayır” şeklinde bir yanıt verir:

Çünkü Ömer iltimasına güvendiği için vazifesine devam etmeyen, hırsızlık eden, şantajla para alan, karısına karşı kötü niyetlerinden şüphelenerek evinden kovduğu Bedri ile sonra tekrar barışan, karım olacaksın diye evine getirdiği Macide'yi bir iki ay sonra Bedri'ye veren bir tiptir. (s. 19)

Atsız, Macide'yi ise dünya görüşüne uygun bir şekilde “namus” üzerinden değerlendirecektir:

Macide, Balıkesir'in mazbut bir ailesinin kızı olarak İstanbul'a geldiği halde iki defa gördüğü Ömer'in aşkını hemen kabul ediveren, her akşam Ömer'le şurada burada gezip evine bazen gece yarısı gelen, sonra bu hareketin yanlışlığı kendisine ihtar olunduğu için evlerinde kaldığı akrabalarından bir gece yarısı bavulunu alıp kaçan, o gece hemen Ömer'in pansiyonuna giderek onunla aynı yatakta yatan, Ömer'le bir iki ay yaşadktan sonra onun ne miskin ve tahammül olunmaz bir adam olduğunu anlayarak ve Ömer'in kendisini ihmal etmesini sebep sayarak Bedri'ye kaçmayı tasarlayan, Ömer'in kendisiyle ilişkisi kesmesi üzerine de pervasızca Bedri'nin evine giden bir tiptir. (s. 19-20)

İlişkinin üçüncü kişisi olan Bedri için ise şunları yazar Atsız:

Arkadaşı Ömer'in karım dediği bir kadına karşı gizli alakasını içinde saklayan fakat bunu sezip kendisini kovan Ömer'in barış teklifini kabul ederek onunla hemen barışan, sonra hapishaneden çıkacağı gün Ömer'in onu kendisine mal hediye eder gibi vermesini kabul eden ve bunu aylarca nikâhsız yaşadıklarını bildiği halde kabul eden bir tiptir. (s. 20)

Atsız, romanın “ikinci derecedeki şahsiyetleri”nden biri olan “ihtiyar muhasebeci”nin “ahlaksız kayınbiraderinin serbest bırakılması için istediği 200 lirayı” işyerinin kasasından aşırıp verdiğini ve hesaplarda tahrifat yaptığını hatırlattıktan sonra bu dörtlüyle ilgili olarak şunları yazacaktır:

Türk cemiyetinin ahlaki prensiplerine göre Ömer’le Bedri mükemmel birer deyyus, her müşkül dakikada her erkeğin evine giden Macide mükemmel bir fahişe, ihtiyar muhasebeci hakiki bir hırsızdır. İşte bizim saf şeytanın dört faziletli insan diye ortaya attığı tipler... (s. 20)

Atsız böylece Ali’nin romanındaki “iyi” karakterlerin aslında “iyi” olmadığını gösterdikten sonra, sıra romanın “kötü” karakterlerine gelir. Sabahattin Ali bu karakterleri kötü göstermek için elinden geleni yapmıştır âdeta:

Nihat, Tatar suratlı herif, Profesör Hikmet, muharrir İsmet Şerif, şair Emin Kamil ve Nihat’la birlikte çalışan gençler zaten hep fena, dalavereci, milliyet ülküsü ardında koşuyor gözüktükleri halde yabancı devletler hesabına çalışan kimseler olarak gösteriliyor. Sabahattin Ali’nin iyi olarak gösterdiği insanlar bile bu kadar fena olursa, artık fena göstermek istedikleri üzerinde durmak boştur, değil mi? Fakat Sabahattin Ali bu romanı ile şunu veya bunu değil; milliyetçiliği, ırkçılığı, Türkçülüğü baltalamak istemiş, bu romana hem kendisini hem de tanıdığı, selamlaştığı insanlardan bazı milliyetperverleri sokarak tahtesşuurundaki bir kinin öcünü almak istemiştir. Bu kin, Kirye Sabahattinaki’yi kendi ırkının yurdundan ve devletinden mahrum eden Türk ırkına karşı duyduğu kindir. (s. 20-21)

Atsız *İçimizdeki Şeytan*’da “seciyesiz olarak gösterilmek istenen ediplerin ve milliyetperverlerin muhayyel tipler değil” Sabahattin Ali’nin tanıdığı ve ahablık ettiği kişiler olduğunu söyler. “Profesör Hikmet” tarihçi Mükrimin Halil Yinanç’tır ve Sabahattin Ali “daima kötü bir maksatla hareket ettiği için, Profesör Hikmet’i fena fikirli, vatan haini, yabancı devletler hesabına çalışan, faziletli gözüktüğü halde ırz düşmanı olan birisi” gibi göstermiştir. Bunun ise iki nedeni vardır:

1- Mükrimin Halil Anadolu milliyetperverlerdendir. Bütün hakiki milliyetperverler gibi aileye ve şecereye bakar. Hâlbuki

Sabahattin daha ikinci göbekten bozuk çıkıyor ve Mükrimin'e göre değersiz bir insan olarak kalıyor.

2- Mükrimin Halil bütün milliyetperverler gibi komünizme düşmandır ve şimdiye kadar liselerde verdiği tarih derslerinde şu sözü talebelerine sık sık tekrarladığı meşhurdur: Her memlekette komünizm gibi vatan aleyhtarı fikirlere saplanacak birkaç orospu çocuğu çıkabilir. Vazifeniz bu fikirlere karşı tarihten ders ve örnek olarak mücehhez olmaktır. (s. 25)

Anlaşılabacağı üzere, Atsız'a göre Sabahattin Ali'nin Mükrimin Halil'e düşmanlığının gerisinde onun ırkçı milliyetçilik anlayışı ve sıkı bir antikomünist olması bulunmaktadır. Sabahattin Ali de soyca Türk olmadığı ve komünist olduğu için kendisine hedef olarak onu seçmiştir.

Romanda yer alan kişilerden İsmet Şerif'in "milliyetperver ve kafalı gözüktüğü halde boş, manasız, ahlaksız bir insan" olarak resmedildiğini ve bunun da Peyami Safa olduğunun anlaşıldığını söyleyen Atsız'a göre, Sabahattin Ali'nin Peyami Safa'ya olan düşmanlığının gerisinde onun "milliyetçi ve tanınmış bir yazar olması" bulunmaktadır. Sabahattin Ali'nin Peyami Safa'nın "ölmüş babasına bile dil uzatacak kadar" ileri gitmesini "sırtlanlık" olarak nitelendiren Atsız, bunun "zaten bütün komünistlerin müşterek vasfı" olduğunu söyler. (s. 26)

Atsız'a göre romanda adı belirtilmeyen "Tatar suratlı herif" ya Zeki Velidi Togan ya da Abdülkadir İnan'dır. Çünkü bu kişiden romanda "umumi harpten sonra dünyanın muhtelif yerlerinde teşekkül eden ve birkaç ay veya birkaç sene sonra batan küçük ve uydurma devletlerden birinde reislik yahut nazırlık yapan" biri diye söz edilmiştir ve Sabahattin Ali'nin tanıdıkları arasında bu vasıfları taşıyan sadece bu iki kişi vardır. Ali'nin bu cümlesi Atsız'ı hayli kızdırmış olsa gerektir ki şu cümleleri kurar:

İkisi de Bolşeviklerle çarpışıp geldikleri ve Bolşevik düşmanı oldukları için Sabahattin Ali'nin de tabii düşmanları sayılır. Sonra

dünyanın muhtelif yerlerinde teşekkül ettiğini söylediği bu devletler hakikatte yalnız Rusya’da kurulmuştu. Hepsisi de Türk devletçikleri idi. Türk devletçikleri olduğu için Sabahattin Ali onları uydurma buluyor. Ama biz onların uydurma olmadığını kendisine ve bütün komünistlere ispat edeceğiz. (s. 26)

Atsız romanda “kim oldukları anlaşılmayan bir de muharrir Hüseyin Bey’le Nihat var. Nihat darülfünunlu gençlerle birlikte milliyetperverlik uğrunda çalışıyor gibi görüldüğü halde meğer casusmuş” dese de Nihat’ın Nihal Atsız olduğu açıktır. Bu noktada Nihal Atsız, “Artık doğrudan doğruya bu milletin milliyetperverlerini çirkefe batırmak için uğraşan komüniste hitap edebilirim,” diyerek Sabahattin Ali’ye olan öfkesini kusmaya başlar. Onun “Rumluğu”na vurgu yapmak için “Kirye Sabahattinaki” hitabını kullanan Atsız, komünistliğine vurgu için ise ona “Yoldaş Sabahattin Aliyef” diye seslenir. Sabahattin Ali “kanı bozuk Rum dönmesi ve Marx’ın fikrî veledi” dir. “Türk olmamanın, yüksek tahsilli olmamanın verdiği kıskançlıkla yanıp kavrularak kendinden üstün gördüğün herkese saldırıyor ve yetişemediğin her salkıma tilki gibi ‘olmamış’ deyip geçiyorsun,” der Atsız Sabahattin Ali’ye. Bilinçaltındaki kinin nedenini ise “Türk olmadığını bildiğin halde Türk gibi yaşamaya mecbur olmanın verdiği bir ruhi kargaşalık içindesin,” diye açıklar. Ali’ye, “Sen de her Türk olmayanın, tahsili yarıda kalmış her muhteris insanın saptığı yola sapıyorsun,” diyen Atsız, o yolu ise şöyle anlatır:

Bu yol, Türklüğün kutlu her nesi varsa hepsini inkâr ederek, hepsine söverek kendini aldatmayı temin eden komünistlik yoludur. Romanında insanlar arasındaki karanlık münasebetlerden ne diye bahsediyorsun? Sen o karanlık münasebetlerin şahıslaşmış örneğisin. Bu kitapta aşağı gördüğün, çirkefe batırmak istediğin ne varsa sen vaktiyle onların hepsine salık olmuş, fakat hepsinde sona kaldığın için onlara düşman kesilmiş bir hastasın. (s. 27)

Sabahattin Ali'ye eskiden bir "milliyetperver" olduğunu ve hatta Ziya Gökalp'i "peygamber tanıyarak" şiir yazdığını hatırlatan Atsız, "Milliyetperverlik yolunun çok çetin olduğunu anladığın, bu yolda çabucak yükselmeyeceğin için vazgeçtin değil mi?" diye sorar. Ali'nin *Yeni Adam* mecmuasının 261. sayısındaki Tefvik Fikret anketine verdiği cevapta, "Fikret'in insaniyetçiliği her kendini bilen insanda bulunması icap eden, hatta hakiki milliyetperver olmak için de esas şartı teşkil eden bir insaniyetçilik tir," dediğini aktaran Atsız, Ali'ye, "Zavallı Kirye Sabahattinaki!.. Erkekli dişili bütün yoldaşlar gibi sen de Türk milliyetperverliğine 'insaniyet' afyonu yutturmak istiyorsun değil mi? Boşuna..." diye seslenir. (s. 29)

Atsız'a göre Sabahattin Ali Rum olduğunu saklamak için kendisini "Garbi Anadolu" olarak göstermektedir. Oysa Atsız, "Sen Oflu Müslüman Rum'sun," der Sabahattin Ali'ye ve onun bundan utandığını iddia eder: "Saklamaya ne lüzum var? Sizin için seçere, soy, ecdat meselesi var mı? Irk meselesi yalnız yarış atlarında kalmıştır diyorsun ama görüyorsun ki hayvanların bile asilinde ırk aranır. Kimse sokak köpeklerinin ırkını sormaz." (s. 29)

Atsız, Sabahattin Ali'ye Turancılık hususunda da kızgındır. Onun *İçimizdeki Şeytan*'ındaki milliyetçi gençler bugünkü sınırları dar bulmakla itham edilmektedirler. "Sen Mujikistan sınırlarını dünyanın son ucuna kadar yaymak istedikten sonra Turancı Türkler neden Anadolu'yu dar görmesinler?" diye sorar Ali'ye ve onun Turancılığı bir hayal olarak nitelendirmesine karşı şunları söyler: "Senin düşüncenin tarihte hiç örneği olmadığı halde tabii oluyor da Turancıları bir kaç defa tahakkuk etmiş olmasına rağmen neden aykırı geliyor? Sana aykırı gelse de gelmese de biz günün birinde bütün Türkleri birleştireceğiz. Tarihte Türklerin olmuş olan her şey yine Türklerin olacak." (s. 29)

Metnin sonuç kısmı ise son derece enteresandır, Atsız Sabahattin Ali'ye "düello" teklifinde bulunur. Hayır, fikir münakaşası anlamında değil, "süngü veya kılıçla" yapılacak bir düel-

lodur tam olarak kastettiği ve bu düello Türkçülerle komünistler arasındaki kavganın bir sembolü olacaktır. Atsız, “Biz Türkçülerle siz komünistlerin, fikir sahasında anlaşmamıza imkân olmadığı için, toplu bir halde, yumruklarımızın hakkını vererek çarpışmamız pek hoş olurdu. Çünkü fikirlerin halledemediği davaları kan halleder,” dedikten sonra teklifine geçer:

Gerçi komünistler bu yiğitliği gösteremez. Fakat benim sana gayet samimi ve erkekçe bir teklifim var. Sen yedek subay olduğun için süngü kullanmasını bilmen icap eder. Bu davayı kökünden halledebilmek için benimle, şehirlerden çok uzak bir yerde süngü veya kılıçla bir ölüm-dirim çarpışmasını göze alacak kadar yüreğin var mı? Biz birbirimize ölüme kadar düşmanlık edecek iki zümreyiz. Fikir savaşından bir sonuç çıkmadığını biliyorsun. Herhalde senin de istediğin bir şeyler yapmalıyız. Türk gençliğini roman ve hikâye ile zehirlemekte devam etmene engel olmak için sana bu teklifi yapıyorum. Fikir sahasında bizimle boy ölçüşemezsiniz. Fakat gizlice bazı kimseleri kandırabilirsiniz. Bunun da önüne geçmek için sana en şerefli iki silahtan biriyle, ikimizden biri ortadan kalkıncaya kadar, vuruşmayı teklif ediyorum. Bilmem ki bu şerefi de tepecek misin? (s. 31)

Sabahattin Ali’yle Atsız arasında herhangi bir düello gerçekleşmez ama romanın ve Atsız’ın cevabının üzerinden yaklaşık dört yıl geçmişken, Nihal Atsız, dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu’na iki mektup yazarak, devlette çalışan ve Hasan Âli Yücel tarafından himaye edildiğini ileri sürdüğü bir grup insanı komünist olmakla itham eder ve gereğinin yapılmasını ister. Sabahattin Ali ise kendisine “vatan haini” dediği için hakaret davası açar. Sabahattin Ali şikâyet dilekçesinde şöyle demektedir:

Bu hakaret beni yalnız vatandaşlarımın kin ve husumetine maruz bırakmakla kalmıyor, aynı zamanda benim şahsi ve mesleki mevki ve haysiyetimi sarsacak, talebem üzerindeki şeref ve itibarımı kıracak bir mahiyet de taşıyor. Hakkında tahkikat yapılmak ve cezalandırılmak suretiyle cüretkârlığının önlenmesini ve mane-

vi zarar olarak on bin liranın tahsiline karar verilmesini dilerim.
(Ali, 2019: 76)

Ali'nin Atsız'a açtığı hakaret davası, Türkiye tarihinin en önemli davalarından birinin başlangıcına vesile olacaktır. 3 Mayıs günü görülen duruşmada Atsız yanlısı gençler Ankara Adliyesi'nin önünde bir nümayiş tertipler. Hükümet ise savaşın Naziler aleyhine sonuçlanacağını ve Sovyetler Birliği'nin savaş boyunca Nazilerle kurulan ilişkiler yüzünden Türkiye'ye kızgın olduğunu bilmektedir. Çok kısa bir süre sonra Türkçü faşizmin önemli isimlerine yönelik polisiye bir operasyon başlayacak, Atsız ve diğerleri, hem hükümete komplo kurmaktan hem de komşu ülkelerle Türkiye'nin arasını açmaya çalışmaktan yargılanacaklardır. Ancak bu yargılamanın politik bir manevra niteliği taşıdığı kısa süre sonra anlaşılacaktır; çünkü hızla Soğuk Savaş konjonktürüne giren ve anti-komünizmle Sovyet düşmanlığının siyasetin merkezine yerleştiği Türkiye'de yüksek yargı tutuklama kararlarını "ırkçılık yapmanın suç olmadığı" kanaatine vararak bozacaktır. Irkçılık-Turancılık davasının rövanşı ise bir sonraki bölümün konusunu oluşturan Yücel-Öner davasında alınacaktır.

KÜLTÜREL HEGEMONYA MAHKEMEDE: YÜCEL-ÖNER DAVASI

1947 yılına girildiğinde Türkiye siyasetinin en önemli gündem maddelerinden biri, 16 Aralık 1946 günü kapatılan siyasi partiler, sendikalar ve dergilerdir. 10 Mayıs 1946'da toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Olağanüstü Kurultayı'nda Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, "Biz kendi programımızda sınıf mücadelesini istemeyen ve sınıf menfaatleri arasında ahenk arayan esasta kalacağız. Vatandaşlardan sınıf menfaatleri üzerine parti ve cemiyet kurmak isteyenlere, kanun yolu ile, mani olmayacağız," demiş ve bu konuşmadan dört gün sonra Türkiye Sosyalist Partisi'nin (TSP) kuruluş dilekçesi İçişleri Bakanlığı'na verilmiş, 20 Haziran 1946'da ise Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (TSEKP) kurulmuştur.

Her iki parti de hızlı bir sendikacılık ve yayıncılık faaliyetine girişmiş, kısa sürede ciddi bir örgütlenme başarısı göstermişlerdir. Bu dönemde TSEKP önce İstanbul'da İstanbul Sendikalar Birliği'ni kurmuş, bunu Ankara, İzmir, Kocaeli ve Adana izlemiştir. TSP, *Gün ve Gerçek* adlı yayınları çıkarırken TSEKP ise *Sendika* ve *Yığın*'ı çıkarmıştır. TSP ve TSEKP'nin faaliyetleri ve örgütlenmede gösterdiği başarı, devletin dikkatini hemen çekecek ve her iki parti de, onlara bağlı sendika ve yayınlar da 16 Aralık 1946'da Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılacaktır.¹

1 1946 sendikacılığı, kurulan sosyalist partiler ve çıkarılan yayınlar için bkz. Çelik, 2010, Şişmanov 1990, Akkaya 2010 ve Toprak 1996.

Sökmensüer'in komünizmle mücadeleye dair konuşması

Yaklaşık bir buçuk ay sonra, 29 Ocak 1947'de, dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer, Giresun milletvekili Ahmed Ulus'un "komünist tahriklerinden dolayı Sıkıyönetim Komutanlığınca yapılan soruşturma hakkındaki sözlü sorusu"na kapsamlı bir yanıt vermek için Meclis kürsüsüne çıkar. Ulus'un soru önergesi tam olarak şöyledir:

Son günlerde kendini daha fazla gösteren komünist tahrikleri üzerinde, İstanbul'da Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yapılan tahkikatın bugünkü durumu ve şimdiye kadar alınmış olan sonuçları hakkında İçişleri Bakanlığı'ndan sözlü olarak açıklamada bulunulmasını rica ederim.

Sökmensüer konuşmasına, "1946 Aralık ayının 16'ncı günü İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı ve mahkemesi tarafından iki siyasi partinin ve bunlara bağlı sendikalarla gazetelerin kapanmasına dair alınan kararların tatbikat alanında verdiği neticeler ve bu hususta vesikalara dayanan müşahedeler üzerinde Yüksek Meclis'i aydınlatmak faydalı görülmüştür," diye başlar. Ancak Sökmensüer'e göre alınan kararların doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için "yurdumuzdaki komünist faaliyetinin kısa bir tarihçesini de en mühim hatlarıyla yüksek bilgilerine arz etmek artık kaçınılmaz bir ödev olmuştur".²

Sökmensüer, Türkiye'deki komünist faaliyetlerin tarihini beş aşamaya ayırır ki bunun aslında devletin yapmış olduğu bir değerlendirme olduğunu düşünebiliriz. Buna göre, "Türkiye'de komünizm faaliyeti 1919 ila 1925, 1925 ila 1928, 1928 ila 1935, 1935 ila 1945 ve 1945'ten bugüne kadar olmak üzere beş safhada açıklanabilir."

2 Konuşmanın tamamı için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c004/tbmm08004037.pdf>

Bakan ilk dört safhayla ilgili özet bilgiler verdikten sonra içinde bulunulan aşamaya gelir ve “Bu devirde demokratik gelişmelerden faydalanma faaliyeti canlı bir surette göze çarpmaktadır,” der. Kısa bir süre önce çok partili hayata geçilmiştir ve Sökmensüer’e göre Türkiye Komünist Partisi (TKP), parti, sendika ve yayın faaliyetleriyle bu durumdan faydalanmaya çalışmıştır:

Tan Gazetesinin neşriyatı, Şefik Hüsnü’nün Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi’nin kuruluşu, Esat Adil’in Türkiye Sosyalist Partisi’ni örtülü olarak kurması, işçilerimizin millî duygularını çürütecek telkinler altında bu iki örtü altında çalışan Komünist Parti’nin direktifi ile birçok işçi sendikalarının kurulması, komünizm zihniyetini besleyen gazete ve dergilerin basın alanında aşırı yayınlara başlaması, bu devirdeki faaliyetin ana hatları olup, Sıkıyönetim Mahkemesi kararıyla, örtülü bu komünist partilerin ve bunlara bağlı sendikaların, gazete ve dergilerin kapatıldığı yüksek bilgileri dâhilindedir.

Sökmensüer, Türkiye’deki komünistlerin “demokrasinin geliştirilmesi yolunda Halk Partisi tarafından atılan her adımdan komünist taktiğine uygun şekilde faydalanmakta” tereddüt etmediklerini söyledikten sonra polis tarafından ele geçirilen birtakım vesikalardan bahseder. Bu vesikalardan birinde “faşizme ve vurgunculara karşı demokratik cephe” adlı bir cephe örgütünün kurulması gerekliliğinden ve bu cephenin “her türlü sol temayüllü gruplar ve namuslu terakkiperver yurtseverleri içine alacak ve hatta faşizme gönül vermiş veya yabancı faşist hükümetlerin ajanları ile düşüp kalkmış unsurları temizlemek şartıyla” CHP’ye de yer verecek bir nitelik taşımasından söz edilmiştir.

Parti kadrolarına tebliğ edilen metne göre, komünistler başlıca vazifelerini “bu demokrasi cephesinin kurulmasına ve her çareye başvurarak legalleşmesine çalışmak” olarak tanımlamışlardır. Söz konusu cephenin kurulması için *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* gibi dergilerle *Tan* gibi gazetelerden faydalanan TKP, “müstakbel muhalefetin temsilcisi olacağını ümit ve tahmin et-

tikleri kişilerle” de ilişki kurmaya çalışmış ve bunun için de aracı olarak Tevfik Rüştü Aras’ı kullanmıştır. Sökmensüer buna örnek olarak Zekeriya Sertel’in evinde ele geçirilen ve Aras tarafından Sertel’e yazılan bir mektuptan söz eder. Bu mektupta Aras, Sertel’e Adnan Menderes’ten *Görüşler* dergisi için yazı istediğini, onun da ikinci sayı için bir yazı sözü verdiğini söyler. Yine Aras tarafından ama bu sefer Sabiha Sertel’e yazılan başka bir mektupta ise Celal Bayar ve Fuat Köprülü’nün Sabiha Sertel’le yaptıkları görüşmeyi teyit ettiklerinden ve Menderes’in derginin ikinci sayısına yazı göndereceğinden söz edilir. Dolayısıyla Sökmensüer’e göre TKP, “demokrasi cephesi” stratejisine uygun bir şekilde Demokrat Parti’nin (DP) yöneticileriyle de ilişkiler kurmayı ve onları etkilemeyi başarmıştır.

Bakan, konuşmasının tam bu kısmında, komünistlerin kimlere “kanca attıklarını” göstermek için, bu bölümün konusunu oluşturan hadiseyi, yani Hasan Âli Yücel-Kenan Öner davasını tetikleyecek sözleri söyler ve Cami Baykurt’la Zekeriya Sertel tarafından Mareşal Fevzi Çakmak’a yazılan bir mektuptan söz eder. Baykurt ve Sertel, Çakmak’a yazdıkları mektupta Halk Partisi’nin muhaliflere karşı oynadığı oyunda şimdiye kadar başarılı olduğunu, Demokrat Parti’nin ise halkın heyecanına yanıt verip taleplerini karşılayamadığını ve Halk Partisi’nin oyunlarına boyun eğdiğini söylemekte, buradan yola çıkarak da Çakmak’a bir çağrıda bulunmaktadır:

Millet bu heyecanına tercüman olmak hususundaki son ümidini zatı devletlerinize bağlamış bulunmaktadır. Mecliste kalıp mücadeleye Millet Kürsüsünden devam etmenin de imkânı kalmadığı son celselerdeki tecrübelerle sabit olmuştur kanaatindeyiz. Millet’in bu nezih ve mukaddes heyecanını kanallere ederek onun haklarının çiğnenmemesini temin için bizce radikal bir harekete ihtiyaç vardır.

Sökmensüer, konuşmasının devamında komünistlerin DP’de umduklarını bulamadıkları için Çakmak’a gittiklerini ve “devle-

ti yıkmak için Çakmak'ın saygınlığından faydalanmayı amaçladıklarını” şöyle anlatır:

Bu mektup, Büyük Millet Meclisinin meşru olmadığını millete göstermek için Demokrat Parti Meclis Grubunun Meclisi terk etmek hareketine teşvikte muvaffak olamayan solcuların, Demokrat Parti'den ümitlerini keserek Meclisin kanuni ve meşru durumunu baltalamak için Mareşal Çakmak'ı alet olarak kullanma yolunda ayartıcı teşebbüslere nasıl devam ettiklerini pek açık surette göstermektedir. Bu suretle Mareşal Çakmak'ın hizmet yıllarında kazandığı hürmet sermayesini devleti yıkmak için bir tahrik sermayesi olarak kullanmak teşebbüsü azami kuvvetini bulmuş demektir.

Sökmensüer'in anlattığı hadise, tek parti iktidarına karşı, Fevzi Çakmak'ın muhalefetin etrafında birleşebileceği bir isim olarak görülmesi ve bununla ilgili bir dernek kurulması girişimidir. Ancak bu girişim, Çakmak'ın korkuları nedeniyle âdeta başlamadan bitecektir.

İnsan Hakları Cemiyeti

Zekeriya Sertel, anılarında Cami Baykurt'la birlikte bir İnsan Hakları Cemiyeti kurma girişimlerini anlatır ve bunun için Fevzi Çakmak'la da iletişime geçtiklerini söyler. Sertel'in anlatımına göre solcular “Bayar ve Menderes'in er geç liberalizme kaçmak isteyeceklerini” bilmektedirler ama “hiç olmazsa demokratik bir yönetim kuruluncaya kadar” beraber çalışabileceklerini düşünmüşlerdir. Ancak Tan Matbaası baskını olayları hızlandırmış ve herkes kendi cephesine çekilmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine, Sertel ve Baykurt, Bayar ve Menderes'in “halkın özlediği özgürlük ve demokrasiyi kuramayacaklarını, hatta kurmak istemeyecekleri”ni anlayacak ve İnsan Hakları Cemiyeti'ni kurma kararı alacaklar, bunu için de Fevzi Çakmak'la görüşmeye başlayacaklardır. (Sertel, 2000: 235)

Sertel, Çakmak'ı ikna etmek için Tefvik Rüştü Aras ve Cami Baykurt'la kendisini evinde ziyaret ettiklerini ve ona, “Siz bir ko-

mutansınız. Şimdi de bir komutan gibi davranınız. Yanınızda bir Kurmay Heyeti kurun. Bu heyet memlekette olup bitenlerden size haber versin. Nasıl yürümek gerektiğini gösteren bir program hazırlasın, gidilecek yolu çizsin, siz bu plan çerçevesinde millete önderlik edin,” dediklerini anlatır. Devam eden görüşmelerde ise Çakmak’a İnsan Hakları Cemiyeti’nin başkanlığını teklif ederler; böylece Mareşal “partilerin ve hükümetin üstünde çalışabilecek” ve bu örgüt aracılığıyla “onların antidemokratik ve insan haklarına aykırı davranışlarının” denetlenmesi mümkün olabilecektir. Çakmak bu tekliften çok kısa bir süre önce bir yurt gezisine çıkmış ve halkta kendisine yönelik yoğun bir teveccüh olduğunu görmüştür, bu da Çakmak’ın özgüvenini artırmış ve başkanlık teklifine daha sıcak bakmasını sağlamıştır. (Sertel, 2000: 237)

Cemiyet, gazetecilerin de davet edildiği ilk toplantısını İstanbul’da, Kenan Öner’in avukatlık bürosunda yapar. Ne ironiktir ki çok kısa süre sonra Hasan Âli Yücel’i komünistleri himaye etmekle suçlayacak ve Hasan Âli Yücel tarafından hakkında hakaret davası açılacak olan Öner, dönemin komünist diye bilinen isimleriyle birlikte İnsan Hakları Cemiyeti’nin kuruluşunda yer almakta bir sakınca görmemiştir. Zekeriya Sertel, Cami Baykurt, Kenan Öner ve elbette ki Fevzi Çakmak’ın da katıldığı toplantı daha başlamadan kapı önünde bir arbeye yaşanacak ve sonradan Soğuk Savaş’ın önemli antikomünist figürlerinden biri haline gelecek olan Bekir Berk adlı bir genç, “Paşam komünistler sizi aldatıyor!” diye bağırarak toplantıyı sabote edecektir. Ertesi gün de özellikle sağcı basının cemiyeti hedef göstermesiyle birlikte Fevzi Çakmak gidişattan ürkecek ve elini eteğini siyasetten tamamen çekecektir.

Yücel’in açık mektubu, Öner’in yanıtı

Cemiyetin kuruluşunun daha baştan engellenmesine ve Çakmak’ın da Sertel ve Baykurt’la ilişkisini kesmesine rağmen, Sökmensüer’in Meclis’te yaptığı konuşmanın ardından konu bir

kez daha kamuoyunun gündemine gelir. Çünkü Fevzi Çakmak, bakanın kendisi hakkında söyledikleriyle ilgili olarak ve komünist olmadığını ispatlamak adına 5 Şubat 1947’de bir açıklama yapar ve kendisinin yetkilileri komünizm tehlikesine karşı uyarıldığını ama dikkate alınmadığını öne sürer:

Ben daha işbaşında iken eski bir Millî Eğitim Bakanı’nın bu faaliyeti destekleyen harekâtından dolayı hükümeti resmen ikaz ettim. Kimse kulak asmadı ve sonra Hamidiye Köy Enstitüsü’ndeki komünist yuvasından bahsettiler.

Çakmak’ın “eski bir Millî Eğitim Bakanı” derken bahsettiği kişinin Hasan Âli Yücel olduğu açıktır. Bunun üzerine Yücel, 7 Şubat 1947’de *Ulus* gazetesinde Çakmak’a yönelik bir açık mektup yayınlar ve bahsettiği bakanın kendisi olup olmadığını sorar. Yücel mektubunda şöyle demektedir:

Demecinizde adı söylenmeyen Bakan’ın ben olduğum, Bay Hikmet Bayur’un beyanatınızın hemen altında bulunan “samimiyetsizlikler” yazısında adımın geçmesiyle sarîh olarak anlaşılmış bulunmaktadır.

Hepimizin en yüksek ve kutsal vasfımız olan Türk vatandaşı sıfatıyla yine aynı namuslu Türk vatandaşlığı sıfatınıza hitap ederek sizden şu noktaları bütün vatandaşlar huzurunda soruyorum:

- 1-Beyanatınızda “eski Millî Eğitim Bakanı” dediğiniz hakikaten ben miyim?
- 2-Desteklenen komünistler kimlerdir ve nasıl desteklenmişlerdir?
- 3-Bu hususta hükümeti yazı ile mi ikaz ettiniz, sözle ise kime, ne zaman, ne söylediniz?

Bunları sizden soruyorum ve “sözünün sahibi bir Türk vatandaşı” olarak cevabınızı bekliyorum. (Ertuğrul, 2000: 47)

Çakmak’ın bu sorulara herhangi bir yanıt vermemesi üzerine Yücel, 12 Şubat’ta yine *Ulus* gazetesinde bir açık mektup daha yayınlar ve Çakmak’a vatandaş olarak yerine getirmediği

bir vazifeyi vekil olarak yerine getirmesinin mümkün olduğunu söyleyerek ondan Meclis'e kendisi hakkında sual yöneltmesini ister ve "Cevap vermek benim vazifem, karar almak, milli egemenliğin durağı ve tek kaynağı olan BMM'nin hakkıdır," der. (Ertuğrul, 2000: 48)

Çakmak, Yücel'in bu ikinci mektubuna da herhangi bir yanıt vermeyecektir ama ondan beklenen yanıt başka birinden, İnsan Hakları Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer alan ve kuruluş toplantısının onun avukatlık bürosunda yapıldığı Kenan Öner'den gelecektir. Öner, 17 Şubat 1947 tarihli *Yeni Sabah* gazetesinde "Evet O Maarif Vekili Sizsiniz" başlıklı bir açık mektup yayınlar ve Hasan Âli Yücel'e hitaben, "Eski Milli Eğitim Bakanı'nın siz olup olmadığınız ve hükümeti ikaz şekline taalluk eden kısmına cevap vermek bana düşmez, düşse de bunları bilmiyorum. Fakat desteklediğiniz komünistlerin kimler olduğuna ve nasıl desteklediğinize ait olanı hakkındaki merakınızı, tereddüdünüzü ben izah edeceğim," der. (Ertuğrul, 2000: 49)

Öner'in Hasan Âli Yücel'e yönelik ithamları esas olarak 1944 ırkçılık-Turancılık davası üzerine temellendirilmiştir. Zaten bu davanın sanık avukatlarından biri olan Öner, Yücel'in Atsız-Sabahattin Ali davası sebebiyle "milliyetçi gençler tarafından tertip edilen masum bir tezahürü Hükümet'e karşı ayaklanma şeklinde" gösterdiğini öne sürer. Dahası Ali'yi Atsız aleyhine "Ankara Mahkemesi'nde bir hakaret davası açtırmaya, *Ulus* avukatını kendisine fahri vekil tayin ettirmeye muvaffak" olan kişi de Yücel'dir Öner'e göre. Irkçılık-Turancılık davasında tutuklanan 23 kişiyi "mutena hücre veya tabutluk denilen yerlerde bir seneden fazla inim inim inlettikten sonra bunlardan birçoğunun seneler sürecektir ağır hapis cezaları ile mahkûmiyetlerine" yol açan da yine Yücel'dir.

Öner mektubunu 23 milliyetçi gence işkence ettirirken komünistleri himaye eden bakanın Yücel olduğunu söyleyerek bitirir:

Cami'lerden, Sertel'lerden yüz bin kat fazla komünist olan bir adamı himaye edebilmek için³ bu zavallılar aleyhine icat ettiğiniz hadise yüzünden milliyetçi gençleri işkenceler altında ezen, harap eden yine sizlersiniz. Bunlar birer hakikat olarak memleket adalet arşivinde nöbet beklerken sizin Mareşal'e sual tevcihi cüretini vicdanınızda bulmanız, komünist faaliyetini destekleyen Bakan'ın kendiniz olup olmadığını sormanız hakikaten cüret vericidir. Mademki soruyorsunuz, istediğiniz cevabı ben vererek iddia ediyorum ki:

Siz yalnız komünistleri bakanlığınızda beslemekle, uğradıkları hücumlara karşı onları müdafaa etmekle de kalmadınız. Bakanlığınızın telkinleriyle milliyetçilik belasını başlarına soktunuz tam 23 genci İspanyolların engizisyonlarına rahmet okutacak işkencelerle ezdirdiniz, harap ettiniz, hırpaladınız...

Bu açık mektup karşısında Hasan Âli Yücel, Öner'i savcılığa şikâyet edecek ve çok geçmeden de Yücel-Öner davası başlayacaktır.

Hasan Âli Yücel, Kenan Öner'e dava açıyor

Hasan Âli Yücel, bu mektubun yayınlandığı gün, yani 17 Şubat 1947'de Ankara Cumhuriyet Savcılığı'na bir dilekçe vererek Kenan Öner'e hakaret davası açar, davanın ilk duruşması ise 17 Nisan 1947'de yapılır. Yücel, mahkeme heyetine Öner'e neden dava açtığını şöyle anlatır:

Sayın Yargıç;

Bu açık mektubu kızarak, hırçınlaşarak, nefretle, istikrahla okuyabilirdim. Fakat geçirdiğim haletiruhiye asla bu olmadı. Derin bir teessür duydum. Bu kadar sene elimden gelen gayreti sarf ederek çalıştıktan sonra, memleketin münevver bellenen bir insanı, Meclis'te tek muhalif partinin İstanbul gibi mühim bir bölgesinin başı, aynı partinin kongresine başkan, imzasının üzerine profesörlüğü yazılı bir vatandaş tarafından böyle bir hakarete uğra-

3 Kastedilen kişi Sabahattin Ali'dir.

yışımın bende uyandıracığı ıstırapı tahmin etmek güç değildir. Sadece siyasi bir tenkit yazısı olsaydı onu ya bir cevap yazarak veya birçoklarına yaptığım gibi susarak karşılardım. Öyle yapmadım, yapamadım. (Yücel, 1947: 6)

Davayı her ne kadar Yücel açmışsa da, Kenan Öner “zamanın ruhu”nu oluşturan antikomünist teyakkuz halinden yararlanarak duruşmalarda son derece aktif bir tutum takınmış ve Yücel’i kamuoyu nezdinde mahkûm ettirmeye çalışmış, Yücel ise âdeta sanık sandalyesine oturtulmuştur. Davayı esas önemli kılan ise bir “rövanş” davası olmasıdır. Aynı zamanda Nihal Atsız’ın da avukatı olan Öner, bu dava aracılığıyla 1944 ırkçılık-Turancılık davasının intikamını almaya çalışmıştır ve zaten başta Atsız olmak üzere Yücel aleyhine tanıklık eden isimlerin birçoğu ırkçılık-Turancılık davasında yargılanan isimlerdir. Yücel mahkemeye bu durumu şöyle anlatmıştır:

Sanığın bu hakaret dâvasını açmama sebep olan yazısında (23 milliyetçi genç) diye andığı insanlar kimlerdir? Hakikatte, tahrikçi bir siyasi grup teşkil eden ve ırkçılık-Turancılık dâvasının sanıkları olan bu 23 vatandaşın hemen yarısı Kenan Öner’in etrafına toplanmış, davamızın müdafaa tanıklarıdır. İstisnasız aleyhimde konuşmuşlardır. (Yücel, 1947: 13)

Aslında bu davanın kökenleri ırkçılık-Turancılık davasının da ötesine götürülebilir, çünkü her iki davanın da arka planında 2. Dünya Savaşı boyunca solcularla Türkçü faşistler arasında yaşanan kavga bulunmaktadır. Solcu gazeteciler, sanatçılar, aydınlar ve akademisyenler savaş boyunca antifaşist bir tutum almış ve Sovyetler Birliği ile müttefik güçleri desteklemişlerdir; Türkçü faşizmin yayın organlarında ise Nazi Almanyası’nın propagandası yapılmış ve Türkiye’nin Nazi Almanyası saflarında savaşa girmesi lehine bir politika yürütülmüştür.

Bu dönemde TKP Genel Sekreteri Reşat Fuat Baraner tarafından yazılan ama Faris Erkman imzasıyla yayınlanan “En Büyük

Tehlike” adlı broşür (1943) hayli ses getirmiş, ayrıca Sabiha Sertel de “Niçin Sovyetler Birliği’nin Dostuyum” (1944) isimli bir broşür yazmıştır. Türkçü cenahın yanıtı ise gecikmeyecek, Nihal Atsız “En Sinsi Tehlike”yi (1943), Reha Oğuz Türkkan “Solcular ve Kızılar”ı (1943), Orhan Seyfi Orhon ise “Maskeler Aşağı! En Büyük Tehlike’nin İç Yüzü”nü (1943) yazacaktır.

Ancak “rövanş” bununla sınırlı değildir. Yücel-Öner davası, Soğuk Savaş’a hızlı bir şekilde giren Türkiye’de, dinselleşme ve milliyetçiliğin dozajının artırılmasına paralel bir şekilde, Türk sağının komünizmi besleyen ana kaynaklardan biri olduğunu düşündüğü Cumhuriyet dönemi eğitim, kültür ve sanat politikalarına ve elbette ki ismi Hasan Âli Yücel’le birlikte anılan Köy Enstitüleri’ne yönelik bir saldırısına dönüşmüş, antikomünizmin önemli uğrak noktalarından biri olmuştur.

Yücel’in Milli Eğitim Bakanlığı ve Köy Enstitüleri

Hasan Âli Yücel, 28 Aralık 1938’den 5 Ağustos 1946’ya kadar Maarif Vekilliği, yani Milli Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Kemal Tahir’in “gözde nazır” dediği Yücel’in bakanlık koltuğuna oturması kültür ve edebiyat çevrelerinde büyük bir sevinç yaratmış, “muharrirler ve edipler muhitinde bir armağan gibi karşılanmıştır”. (Bora, 2021: 226)

Yücel’in kültür politikalarına yönelik en önemli icraatı, 1939’da düzenlenen 1. Türk Neşriyat Kongresi’nin ardından başlatılan yayıncılık ve tercüme faaliyetidir. “Kuvvetli bir kesafetli tercüme devresi geçirmeyen kültürler, rahmetsiz kalmış topraklar gibi kurumaya, verimsiz kalmaya mahkûmdurlar,” diyen Yücel’in inisiyatifıyla 1940 yılının Şubat ayında bakanlık bünyesinde bir Tercüme Heyeti kurulmuş, heyet başkanlığına ise Adnan Adıvar getirilmiştir. Heyet, tercüme faaliyetlerini yürütmesi için bir Daimi Büro oluşturacak, Saffet Pala, Sabahattin Eyüboğlu, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal ve Nusret Hızır’ın görev al-

dığı büronun başkanlığını Nurullah Ataç üstlenecektir. Yücel'in bakanlığı döneminde çevirisi yapılan eserlerin sayısı 468'dir ve bunların ezici bir çoğunluğu Batı klasikleridir. (Bora, 2021: 243)

Beşir Ayvazoğlu, bu çeviri faaliyetinin de içerisinde yer aldığı icraatının Türk sağında nesilden nesle aktarılan bir Hasan Âli Yücel imgesini nasıl yarattığını şöyle anlatır:

Hasan Âli Yücel adının benim neslim için son derece olumsuz çağrışımları vardır. Köy Enstitüleri'ni kurup bu okullarda komünist yetiştiren, milliyetçileri ezip tabutluklarda inletirken komünist aydınlara kol kanat geren, Türk-İslam kültürünü yok ederek onun yerine Greko-Latin kaynaklı hümanist kültürü yerleştirmek için Yunan, Latin ve Batı klasiklerini tercüme ettirmiş bir Maarif Vekili, o kadar. (Ayvazoğlu, 2008: 47)

Milliyetçi muhafazakâr cenahın eleştirisi ise tam olarak bunun üzerine kurulacak, Batıcılığın memleketi ait olduğu medeniyetten uzaklaştırdığı ve kültür, sanat ve eğitim politikalarının üzerine kurulduğu hümanizmin komünizmin zemin bulmasına yol açtığı iddia edilecektir. Hümanizm, antikomünist literatürde “aşırı-batılılaşmanın, yabancılaşmanın alameti olarak, dahası komünist temayülleri hoş gösteren bir fesat olarak” gösterilmiş ve şiddetli bir saldırıya uğramıştır. (Bora, 2017: 100)

Yücel'in eğitim alanındaki icraatı Köy Enstitüleri'nde somutlaşır. Aslında Yücel bakanlık koltuğuna oturduğunda buna dair birtakım adımlar zaten atılmıştır ama projenin kurumsallaşması ve yaygınlaşması onun bakanlığı döneminde olacaktır. Köy Enstitüleri projesinin esas ismi İsmail Hakkı Tonguç'tur elbette ama onun önünü açan, işlerini kolaylaştıran, Tonguç'a ve enstitülere yönelik saldırıları göğüsleyen isim Yücel olmuştur. Bu nedenle de Köy Enstitüleri'nin ismi Tonguç'la ama ondan daha çok Yücel'le birlikte anılmıştır.

İlk Köy Enstitüleri Yücel'in bakanlığından önce Eskişehir Çifteler, İzmir Kızılçullu, Kırklareli Kepirtepe ve Kastamonu Gököy'de “köy öğretmen okulu” olarak açılmıştır. (Kirby, 2019:

193 vd.) Tonguç'un geliştirerek Yücel'e sunduğu proje 1940 Nisan'ında kanunlaşmak üzere Meclis'in önüne gelir. CHP içerisindeki milliyetçi muhafazakâr kanat en başından itibaren enstitülere mesafeli davranmış ve projeyi sürekli eleştirmiştir. Oylamaya vekillerin üçte biri katılmamış ve 40'a yakın vekil tasarıya karşı çıkmış ama kanun yine de kabul edilmiştir. 1942'deki başka bir oylamada ise yine üyelerin üçte biri salonda yoktur, oy vermeyenler arasında ise daha sonradan toprak reformuna muhalefet üzerinden Demokrat Parti'yi kuracak olan Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü gibi isimler göze çarpmaktadır. (Bora, 2021: 265)

1946 seçimlerinin ardından kurulan Recep Peker hükümetinde "zamanın ruhu"na uygun bir şekilde, Milli Eğitim Bakanlığı'na Hasan Âli Yücel'in yerine CHP'nin sağ kanadında yer alan milletvekillerinden ve toprak ağalarından biri olan Şemsettin Sirer getirilir. Köy Enstitüleri'nin Anadolu'daki feodaliteye karşı bir tehdit olarak görüldüğü akla getirildiğinde, yapılan atamanın hayli sembolik olduğu fark edilecektir. Sirer'in bakan olmasıyla birlikte enstitüleri sıkıştıracak şekilde teftişler hızlandırılır. Örneğin Meclis Başkanı Kâzım Karabekir başkanlığında bir heyet Hasanoğlu Köy Enstitüsü'ne denetime gider ve "antikomünist cadı avı" havasındaki bu teftişte Karabekir şiir okuyan öğrencileri, "Moskoflar için yazılmış bir şeyleriniz yok mu?" diye sıkıştırır. Sirer'in enstitülere yönelik siyaseti, Demokrat Parti tarafından da takdir edilecek ve DP'nin ilk Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri, "bir Reşat Şemsettin Sirer gelmemiş olsaydı bu temizliği yapmakta çok daha fazla ter dökmeye mecbur" olacaklarını söyleyecektir. (Bora, 2021: 271)

Antikomünist konjonktür

Davanın yaşandığı konjonktüre yakından bakıldığında, bunun yeni bir antikomünist dalganın yükselişine tekabül ettiği görülecektir. 11 Şubat 1947'de Eskişehir Çifteler Hamidiye Köy

Enstitüsü öğretmenlerinden Asiye Eliçin komünist faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle tutuklanır. Eliçin'in suçu öğrencilere *Karamazov Kardeşler*, *Kadın ve Sosyalizm* vb. kitapları okumaktır. Antikomünizm açısından, içeriğine ve yazarının komünist olup olmadığına bakılmaksızın Rusça literatürün hepsi komünist sınıflandırmasına girmektedir, dolayısıyla Rus klasikleri de kriminalize edilmekte ve komünizm propagandası olarak görülmektedir.

Mart ayının başında Ankara'da 67 öğrenci tarafından imzalanan ve komünizme karşı daha sıkı tedbirler alınmasını isteyen bir dilekçe hükümete sunulur. Öğrenciler *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* dergilerinin TKP'nin yayınları olduğunu öne sürmekte ve kapatılmalarını istemektedirler, diğer bir istekleri ise bu dergilerde yazan öğretim üyelerinin üniversiteden uzaklaştırılmasıdır. 5 Mart günü Dil Tarih Coğrafya Fakültesi (DTCF) hocalarından Pertev Naili Boratav'ın konferansı sağcı öğrenciler tarafından basılır ve konferans iptal edilir. Ardından yapılan eylemlerde ise sol eğilimli *24 Saat* gazetesi ve *Marko Paşa* dergileri parçalanır.⁴ 7 Mart'ta Ankara Üniversitesi Senatosu komünistlikle suçlanan öğretim üyeleri hakkında soruşturma kararı alır ve 11 Mart'ta soruşturmaya başlanır.

19 Nisan günü İzmir'de Mehmet Ali Aybar tarafından çıkarılan *Zincirli Hürriyet* dergisi saldırıya uğrar. "Nereye Gidiyoruz" adlı broşürü yazdığı için 21 Mart günü gözaltına alınıp 25 Mart'ta serbest bırakılan Aziz Nesin, 30 Nisan 1947'de tutuklanır, *Marko Paşa* dergisi de Mayıs ayında kapatılır. Sabahattin Ali ise *Marko Paşa*'da yayınlanan "Topunuzun Köküne Kibrit Suyu" adlı yazı

4 Darendeliöğlu, sağcı öğrencilerin taleplerini şöyle sıralamaktadır:

Rektörden rica edelim, konferanslarda bu kürsüden mukaddesatımız aleyhinde bulunmalara mani olunmalıdır - Üniversiteden solcu profesör ve doçentler kovulmalıdır,

- Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in tesiriyle mekteplere ve yüksekokullara alınılan, abone edilen *Yurt ve Dünya*, *Adımlar* mecmuaları toplattırılıp, haklarında zaten takibat yapılmakta olan solcu öğretim üyeleri hiç olmazsa nezarete alınmalıdır. (Darendeliöğlu, 1975: 178)

nedeniyle 10 Mart'ta dört aylık bir hapis cezasına çarptırılır ve 28 Mayıs'ta cezaevine girer. (Koçak, 2013: 327-329)

Niyazi Berkes anılarında 2. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'yi anlamak için ABD'deki gelişmelere ve ABD-Türkiye ilişkilerine bakılması gerektiğini söyler. (Berkes, 1997: 378) Aynı günlerde, yani 10 Mart 1947'de ABD Başkanı Truman'ın Kongre'de Yunanistan ve Türkiye'ye yapılacak yardımları görüşecek olması ve 11 Mart'ta Türkiye'nin IMF ve Dünya Bankası'na üyeliğinin kabul edilmesi elbette ki bir tesadüf değildir. (Yaşlı, 2019: 51) Türkiye Soğuk Savaş'a hızlı bir giriş yapmıştır ve ABD'yle yakınlaşmaya paralel bir şekilde antikomünizm adım adım inşa edilmekte, siyasetin tam merkezine yerleşmektedir.

Dava ve tanık ifadeleri

Böyle bir konjonktürde başlayan davada, Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nın hazırladığı iddianame Kenan Öner'in açık mektubundaki Hasan Âli Yücel'e yönelik ithamları altı maddede toplar. Savcılık bu ithamları şöyle sıralamaktadır:

- 1- Komünistleri himaye etmek ve uğradıkları hücumlara karşı müdafaa etmek,
- 2- Bakanlığını, eski içişleri bakanı Şükrü Sökmensüer'in nutkunda istismar edilen insanlarla doldurarak oranın bir komünizm yatağı haline gelmesine bilerek veya bilmeyerek sebebiyet vermek,
- 3- Sabahattin Ali-Nihal Atsız arasında çıkan hakaret davasının neticelenmesinin ertesinde bir kısım gençlik tarafından yapılan masum bir tezahürü hükümete karşı bir ayaklanma şeklinde göstermek,
- 4- Hadise Ankara'da vuku bulmuş iken İstanbul Sıkıyönetim Adli Amirliği görevine sokarak İstanbul zabıtasının elbirliği ile tahkikatı istediği şekle sokmak,
- 5- Irkçılık-Turancılık davasının hazırlık ve ilk tahkikat safhalarında 23 sanığı mutena hücre veya tabutluk denilen yerlerde inletmek,

6- Cami'lerden, Sertel'lerden yüz bin kat fazla komünist olan bir adamı himaye edebilmek için milliyetçi gençler aleyhine hadiseler icat ederek İspanyolların engizisyonlarına rahmet okutacak işken-
celer altında ezdirmek. (Öner, 1948: 11-12)

Kenan Öner'in tanık olarak gösterdiği isimlerden Nihal Atsız, mahkemede Hasan Âli Yücel'in komünist olduğu bilinen isimlere bakanlıkta görev verdiğini ve onları kolladığını iddia etmiştir. Atsız'ın bahsettiği isimler dava dosyasında "Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Profesör Pertev Nail Boratav, Doçent Niyazi Berkes, karısı İlmi Yardımcı Mediha Berkes, İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde Profesör Sadreddin Celal, konservatuvar öğretmen Sabahattin Ali, lise öğretmeni Adnan Cemgil, Ankara Dil Tarih Fakültesi'nde doçent Behice Boran, devlet matbaasında memur Hasan Âli Ediz" şeklinde sıralanmıştır. (Öner, 1948: 52)

Bir başka tanık Necdet Özgelen ise listeye İsmail Hakkı Tonguç'u ve "dil kurumunda üye" Ahmet Cevat'ı da eklemiştir. Ayrıca Özgelen, "komünistlikten altı aya mahkûm ilköğretim hocalarından Rıfat Ilgaz'ın, "mahkûmiyetini müteakip Niğde civarında bir mektebe tayin edilmiş, Millî Eğitim Bakanlığı tercüme odasına komünist olarak tanınan Orhan Veli'nin getirilmiş olduğunu" söylemiştir. (s. 56) Tanık Hikmet Tanyu'ya göre "Hasan Âli'nin oğlu Can Yücel" ile Nabi Dinçer ve Nezih Fıratlı da komünisttir. (s. 57) Tanık Zeki Sefneğin ise listeye "Adana erkek lisesinde İngilizce hocası Rasuhi Gökmen, musiki hocası Nureddin, Kız Enstitüsü'nde öğretmen Nazife Cemgil ve Leyla Baykal" isimlerini ekler. (Öner, 1948: 56)

Atsız, Yücel tarafından himaye edilen komünistlerin isimlerini sıraladıktan sonra, bakanlık bütçesinden ayrılan tahsisat ile satın alınıp okullarda dağıtılan *Yurt ve Dünya* dergisinin "Moskova'dan talimat alan Şefik Hüsnü'nün direktifiyle" yayınlandığını öne sürer ve peşinden de diğer iddialarını sıralar. Cumhurbaşkanı hakareten mahkûm olan Sabahattin Ali, Yücel tarafından "konservatuvar hocalığına ve yüksek bir mek-

tebin muallimliğine” tayin edilmiştir. Yücel, komünistlikten mahkûm edilen Hasan Âli Ediz’i de bunu bildiği halde “devlet matbaasına yüksek bir memuriyetle tayin etmiş”tir. Sadreddin Celal, “921 ve 924’te *Aydınlık* adıyla çıkardığı dergide komünist propagandası yapmaktan mahkûm olduğu halde doçentlik devresi geçirtmeksizin ve bir imtihana tâbi tutulmaksızın” Yücel tarafından profesörlüğe alınmıştır. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dekanı Şevket Aziz Kansu, “*Aydınlık* mecmuasında neşrettiği bir yazı ile millet ve vatan mefhumlarının boş şeyler olduğunu söyleyerek Türk gençlerini beynelmilel sosyalizme çağırmış olmasına rağmen en büyük kültür müessesesinin başına” getirilmiştir. “Turancılık isnadıyla tevkif edilen hocalara mevkuf kaldıkları sırada hiç maaş verilmediği halde” komünistlik suçlamasıyla tutuklanan Abdülbaki Gölpınarlı’ya tutukluyken de maaş verilmiştir. (Öner, 1948: 52-53)

Hüseyin Namık Orkun da tanıklığında Hasan Âli Yücel’in komünistleri himayesine dair kimi “örnekler” vermiştir. Orkun da Atsız gibi Sabahattin Ali, Hasan Âli Ediz vb. isimlerden söz ettikten sonra Gazi Terbiye Enstitüsü’nden Haydar Gönenç adlı bir öğrencinin Şeyh Bedreddin üzerine bir tez yazdığını ve mezun olduktan sonra, önce öğretmen olarak Kurtuluş Ortaokulu’na, ardından da müdür olarak İnebolu Ortaokulu’na atandığını söyler ve Hasan Âli Yücel’in Maarif Vekâleti sırasında “komünistlerin maarifte himaye edildiğinin muhakkak olduğunu” öne sürer. (Öner, 1948: 49)

Tanıklardan Orhan Şaik Gökyay’a göre, Hasan Âli Yücel tarafından himaye edilen komünistlerden en ünlüsü Nâzım Hikmet’tir. Yücel, “Çankırı Cezaevi’nde bulunan Nâzım Hikmet’e opera tercümeleri yaptırıldığını” söyler. Gökyay’a göre adını hatırlayamadığı ama 1940 sonrası tercüme edildiğini bildiği bir operanın tercümesi konservatuarda hoca ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestra şeflerinden olan Hasan Ferit Alnar’a verilmiş, Alnar da defalarca Çankırı’ya giderek Nâzım Hikmet’le çalışmış,

Nâzım mahkûm olduğu için tercüme ücreti sadece Alnar'a verilmiş ama Alnar Nâzım'ın payını ayırmıştır. (1948: 51)

Tanık Mehmet Külahlı da ifadesinde komünistlerin himayesine dair kimi örnekler verir ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun baskıları neticesinde Hasan Âli Yücel'in *Yurt ve Dünya* dergisinin kapatılmasını istediğini ama derginin sahibi olan Pertev Naili Boratav'a kapanmadan doğacak zararı ödemeyi vaat ettiğini öne sürer. Ayrıca "açık bir komünist olduğu herkesçe anlaşılmış olan Sabahattin Ali'ye konservatuarda öğretmenlik verilmesi" ve milliyetçi hocalar vekâlet emrine alınırken Ali'nin de vekâlet emrine alındığı gazetelerde yazmasına rağmen bunun "fiile çıkmaması"nın Sabahattin Ali'nin "himaye edildiğinin delili olduğu"nu öne sürer. Yine Külahlı'ya göre ırkçılık-Turancılık davası esnasında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan kitapta *Tan* gazetesinden yazarların yazılarına yer verilmesi de komünistlerin Hasan Âli Yücel tarafından himaye edildiğine dair en önemli kanıtlardan biridir. (1948: 54)

Tanık Necdet Özgelen, Rıfat Ilgaz'ın Niğde civarında bir okula tayin edildiğini, Orhan Veli'nin de bakanlığa bağlı tercüme bürosunda görevlendirildiğini söyledikten sonra, Maarif Vekâleti tarafından hazırlanan klasikler serisinin içerisinde yer alan kitapların "Türk harsı aleyhinde olduğunu" ve bu kitapların "komünistlerden Adnan Cemgil, Pertev Naili Boratav, Abdülbaki Gölpınarlı" gibi isimler tarafından tercüme edildiğini söyler. Okullarda okutulan kitapların düzenlenmesiyle ilgili komisyonda da yine "Pertev Naili Boratav, Mustafa Nihat, Sabahattin Eyüboğlu, Adnan Cemgil gibi solcu tanınmış şahsiyetler" bulunmakta ve bunların hazırladıkları kitaplarda "milliyetçi olan" Mehmet Akif ya da Namık Kemal gibi isimlerin şiirlerine yer verilmemekte, Tevfik Fikret'in ise "yalnız milliyetçilikle uzlaşmaz olan" "Tarih-i Kadim" şiiri yer almaktadır. (1948: 56)

Tanıkların ifadeleri, çeviri faaliyetlerinden üniversiteye, Köy Enstitüleri'nden Millî Eğitim Bakanlığı kadrolarına uza-

nan bir genişlikte davanın komünizmle ve onun zemin bulduğu Cumhuriyet dönemi politikalarıyla bir hesaplama davasına dönüştürülmek istendiğini çok net bir şekilde gösterir. Öner ve tanıklar, “zamanın ruhu” sayesinde bunu başaracaklardır.

Köy Enstitüleri ve komünist faaliyetler

Tanıl Bora, Hasan Âli Yücel biyografisinde Köy Enstitüleri projesinin “teknik” yönden başarısının kuşku götürmez olduğunu söyler:

1934'te 40 bin köyde 5 bin okul, 6786 öğretmen mevcutken; 1946'da enstitülerden 5442 öğretmen, 8756 eğitmen, 521 sağlık memuru mezun olmuştu ve 17 bin öğrenci eğitim görmekteydi. Köy okullarındaki öğrenci sayısı 380 bin küsur iken 1 milyon 150 bine yaklaşmıştı. Ayrıca yetiştirilen 521 köy sağlık memuru, 8 bine yakın köye sağlık hizmeti götürmüştü. Ülke 21 “eğitim kesimine” bölünerek, belirli bir yayılım dengesi gözetilmişti. Gerçi eğitim harcamalarının bütçedeki payı 1938'de %4.7'den 1946'da %7.8'e çıkmıştı fakat özellikle köy eğitiminde sağlanan gelişme, bu artışın takatinin misliyle üzerindedir. Az zamanda kıt imkânlarla alınan sonucun hakkını teslim etmek gerekir. Enstitüler projesi, modern Türkiye tarihinde emsali az bulunur bir seferberlik olarak anılmayı tamamen hak etmiştir. (Bora, 2021: 310)

Öte yandan, Türk sağ en başından beri Köy Enstitüleri'ne büyük bir husumet duymuş, enstitüleri doğrudan komünizmle ilişkilendirmiştir. Özellikle tek parti iktidarının sonlarına doğru ve Demokrat Parti iktidarı döneminde, yani “hava döndüğünde”, sağda enstitülerle ilgili geniş bir literatür ortaya çıkmış, hümanizm, ateizm, komünizm, ahlaksızlık vb. argümanlar kullanılarak bir “nefret külliyyatı” yaratılmıştır.

Necip Fazıl'ın enstitüler hakkında yazdıkları bu külliyyatın âdeti bir özeti niteliğindedir. Örneğin Hasanoğlu Köy Enstitüsü'ne tayin edilen “Amerika'da tahsil görmüş, komüniz-

ma düşmanı bir zat”, enstitüye giderken yolda genç bir öğretmen kıza rastlamış ve genç kız bu zata, “Bana şu bu vız gelir; ben ancak Stalin için ölebilirim,” demiştir. Mezunlardan bazıları ilk uygulama olarak “masum köylüleri toplayıp onlara ‘Allah yoktur’ diye telkinde bulunmuşlardır”. Mersin’de 14 yaşındaki bir Köy Enstitüsü öğrencisi kız hamile kalmıştır ve “piçinin kimden olduğunu bilmemektedir”. Enstitülerde “sırf Anadolu köylüsünün ananevi inancını yıkmak için şarap ve domuz eti propagandası yapılması hususunda” Tonguç tarafından resmî genelgeler yayınlanmıştır. Adana’daki Köy Enstitüsü’nde “Tonguç Baba şerefine verilen ziyafette çağlayanlar gibi şarap akıtılmış ve kızlara sakilik yaptırılmıştır”. (Kısakürek, 1962: 32-34)

Tüm bu millî değerlere ve dine düşmanlığın ve ahlaksızlığın bağlandığı yer ise elbette ki komünizm olacaktır. Necip Fazıl devamında şöyle der:

Sanki bunlar, Türk anavatanı Anadolu’nun iffetini kirletmeye ve tarihi İslav intikamını almaya memur Moskof ajanlarıdır.

Bir Köy Enstitüsü’nde Rusça kitaplar bulunuyor ve bazı talebelerin “Güzel Ukrayna” şarkısını söyledikleri tespit ediliyor:

Güzel Ukrayna

Yeşil yuvalarında

Su içmek isterim!

1949 yılının Köy Enstitüsü rezaleti o zaman gazetelere kadar düşmüştü:

Enstitüde bir tahkik heyeti bulunurken, direktan gizlice Türk bayrağı indiriliyor ve yerine komünist Rus bayrağı çekiliyor. (Kısakürek, 1962: 34)

Demokrat Parti döneminin Millî Eğitim Bakanlarından Tevfik İleri’nin Meclis’te Köy Enstitüleri ile ilgili olarak verilen bir soruya cevabı Türk sağının enstitülere bakışının derli toplu bir sunumu olarak görülebilir. Bakan, enstitülerde yürütülen sol-

culuk faaliyetleri ile yapılan ahlaksızları bir araya getirir ve mad-
deler halinde şöyle sıralar:

- 1- Tanınmış bir komünistin aynı illetle malul karısı, bu müesseselerden birisine öğretmen olarak alınmış, bazı öğrenciler bu yolla zehirlenmiş.
- 2- Bu enstitülerde, serbest okuma saatlerinde, öğrencilere solcu neşriyat incelettirilmiş, bu konuda çeşitli eserlerin hülasaları talebe konferansları adı altında gençlere dinletilmiştir.
- 3- Enstitülerde “hükümetin devrilmesi” ve “aile kutsiyetinin saçmalığı” gibi konulara dair konuşmalar yapıldığına şahitlik eden ifadeler vardır.
- 4- Bir öğrenciye “Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nde Eğitim” adlı konferans hazırlanmış ve öğrencilere dinletilmiştir.
- 5- Karl Marx’ın hayatı, eserleri ve mezhebi hakkında konferanslar da verilmiştir.
- 6- Ahlaki gelenek ve göreneklerimize aykırı her türlü hakaretler mazur görülmüş ve hatta teşvik edilmiştir. Çirkin muamelelere hedef olan ve mukavemet gösteren kızlarımızdan bıçaklarla tecavüze uğrayanların bulunduğunu, içki âlemlerine iştirak ettiklerini gösteren vesikalar ve şahitlikler vardır.
- 7- Komünist Parti Manifesto’sunun teksir edilerek öğrencilere dağıtıldığı da tespit edilmiştir.

Şu ciheti de arz etmeden geçemeyeceğim. Millet’in bel bağladığı irfan müesseselerinde bu korkunç hareketler cereyan ederken; birtakım milliyetçi gençler komünizme karşı harekete geçtiklerinden ırkçı-Turancı ithamı ile tabutluklarda işkencelere maruz bırakılmakta idiler. (Meşe, 2017: 88)

İşte Yücel-Öner davasına damgasını vuran olgulardan biri, Türk sağının Köy Enstitüleri’ne yönelik öfkesi ve birer komünizm yuvası olarak görülen bu kurumların dava boyunca hedef tahtasına yerleştirilmesi olmuştur. O tarihe kadar bu kurumlarla ilgili olarak dile getirilen bütün tezvirat, Öner’in tanıkları tarafından

mahkemenin karşısında dile getirilmiştir. Türk sağ, enstitüleri Yücel’le ve komünizmle özdeşleştirmiş durumdadır ve antikomünist hınç dava boyunca bu özdeşlik üzerinden somutlaşmıştır.

Öner’in tanıklarından Ahmet Ellezoğlu, ifadesinde Köy Enstitüleri’nin başındaki isim olan İsmail Hakkı Tonguç’un komünistliğinin herkes tarafından bilindiğini ve Köy Enstitüleri’nde “Tonguç baba başımızda” isimli bir türkü söylendiğini belirterek, enstitü “müdür ya da müfettişi Şinasi’nin ‘göreceksiniz İsmail Hakkı Tonguç bu memlekette büyük devrim yapacak, bu hükümeti devirecek, komünist rejim olacak’ dediğini” öne sürüyordu. (Öner, 1948: 56) Tanık Necdet Özgelen’e göre ise “Arifiye ve Savaştepe Köy Enstitüleri’nde ahlak aleyhinde propaganda yapan muallimler” vazifelendirilmiş durumdaydı. (Öner, 1948: 56)

Bir başka tanık Hikmet Tanyu’ya göre Hasanoğlu Köy Enstitüsü’nde “yazı makinesi ile teksir edilmiş bir komünist beyannamesi” elden ele dolaşmaktaydı ve “talebinin ellerinde komünizme ait kitaplar bulunduğu halde haklarında bir muamele” yapılmamıştı. Milliyetçi gençler durumu Emniyet Genel Müdürlüğü’ne bildirdiklerinde ise “bu işin bizzat organizatörü olan” İsmail Hakkı Tonguç “gençleri toplayarak yarı tehdit eder vaziyette ‘Sizi gidi Turancılar! Onlar da size Turancı diyorlar’” diyerek işi kapatmıştı. (Öner, 1948: 58)

Şahitlerden Mustafa Soylu, Afyon Kız Enstitüsü’nde bakanın ziyareti için bir müsamere hazırlandığını, ancak bakanın gelmemesi üzere, Kızılçullu Köy Enstitüsü’nden gelen ve “komünist olduğunu açıkça söylemekten çekinmeyen” Türkçe öğretmeni Burhan Eliç’in, “komünist Nâzım Hikmet’in kitapları ortadan kaldırıldığı ve onun herhangi bir yazısının bir toplantıda okunması yasak olduğu halde” Nâzım’dan şiirler okuduğunu ve buna müsamaha gösteren okul müdürünün de Ankara Gazi Lisesi’ne terfian tayin ettirildiğini söylemiştir. (Öner, 1948: 62)

Kenan Öner, Köy Enstitüleri dergilerinde yer alan bazı yazıları enstitülerde komünizm propagandası yapıldığının delili olarak

mahkemeye sunmuş, mahkeme de bu yazıları incelemiş ve bunun doğru olduğuna hükmetmiştir. Verilen kararda, *Köy Enstitüleri Dergisi*'nin 4. sayısında yayınlanan "Demokrasi ve Sosyalizm" başlıklı yazıda "komünist diktatörlüğünün vatandaşlığın gelişmesini sağladığı ve planlaştırdığı, dünyanın siyasi ve ekonomik bakımdan bir çöküntü arifesinde olduğu, evvela bu harple siyasi iktidarın, sonra da kapitalist sistemin çökeceği, böylece burjuva ekonomisinin ortadan kalkacağı ve sosyalizmin çökmekte olan kapitalizmin şiddet ve gürültüsünü unutturacağı" şeklindeki satırların yer aldığı söylenmiştir. (Öner, 1948: 114)

Ayrıca derginin çeşitli sayılarında yer alan yazılarda Türk köylüsünün "madden, manen, ahlaken perişan ve çöküntü içinde olarak" gösterildiği ve "tanrı başlıklı kitap tanıtma saatinde" *Sosyalizm ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi* kitabının çevirmeni Zühtü Uray'ın yazdığı *Tanrı* adlı kitabın tanıtıldığı, kitapta ise "Muhammed'in haber verdiği tanrının ilk tanrılara benzeyen tarafları vardır" dendiği belirtilmiştir. Mahkemeye göre, "Allah'ın inkâr edildiği ve din ve itikada tecavüz edilmiş olduğu görülmesine göre Köy Enstitüleri'nde komünist tahrikatı yapıldığı yolundaki Kenan Öner'in iddiası sübut" bulmakta, yani kuşkuya yer bırakmayacak bir şekilde doğrulanmaktadır. (Öner, 1948: 115)

Tanrı adlı kitabın ve diğer kitapların nasıl suç unsuru olarak görüldüğünü ve hedef tahtasına yerleştirildiğini Köy Enstitüleri'nin önemli isimlerinden Mahmut Makal anılarında şöyle anlatır:

Sonradan Eğitim Bakanlığı'nın kendine uygun müfettişleri eliyle "komünist yazarların eserleri ve hepsi de komünizmi telkin eden eserlerdir" diyerek toplayıp, büyük kanıtlar bulduk diye sevindikleri kitaplar şunlardır; Köy Enstitülerinde okutulan: Uyandırılmış Toprak, Ekmek ve Şarap, Ana, Şahika, Reaya ve Köylü, Sarı Esirler, Gölgele Ordusu, Minka Abla, Sünger Avcısı, Fontamara, Resim Öğretmeni, Değişen Dünya...

Demokrasi ve Sosyalizm, İnsanlığın Kurtuluşu, Sosyalizm ve Sosyal Mücadeleler Umumi Tarihi... gibi kitapların da Yüksek Köy Enstitüsünde tanıtıldığını öğrenenler “bu kitapların mahiyeti artık öyle belli ki” demekteydiler... Hele “Tanrı” adlı kitabın tanıtılması büyük suç olarak gösterilmektedir. Oysa gizli bir şey yok. Harold Laski’nin “Demokrasi ve Sosyalizm” adlı kitabını bir öğrenci tanıtmış ve tanıtma yazısı Köy Enstitüleri Dergisi’nde yayımlanmıştır. İhsan Güvenç’in “Tanrı”yı tanıtma yazısı da öyle... (Makal, 1979: 22)

Soğuk Savaş’a giriş ve antikomünizmin siyasetin merkezine yerleşmesiyle birlikte, CHP içerisindeki milliyetçi muhafazakâr kanat sesini daha çok çıkarmaya başlayacak, İnönü ve CHP yönetimi de antikomünizm ekseninde birleştikleri bu kanadın söylediklerine daha çok kulak verecek ve Köy Enstitüleri’nin kapanmasına giden yol açılacaktır. Yücel-Öner davası ise anlaşılacağı üzere bu yolun kilometre taşlarından birini teşkil etmiştir.

Üniversitedeki komünistler

Niyazi Berkes anılarında Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’ndeki antikomünist teyakkuzun 2. Dünya Savaşı yıllarında ortaya çıktığını anlatır. DTCTF’deki kavganın bir tarafında solcu hocaları kollayıp gözetken Hasan Âli Yücel, diğer tarafında Reşat Şemsettin Sirer gibi isimler vardır:

Atatürk’ün ölümünden sonra, bakanlığın içine sızmış olan ırkçı eğilimli militanların etkisi altında bakanlık o yöne çevrilmeye çalışılıyor; o zaman toplanan Maarif Şuraları’ndaki sert tartışmaların gösterdiği gibi, Yücel de bunu göğüslemeye, “ırkçı”, “şoven” doğrultuya karşı “hümanist” doğrultuyu itmeye çalışıyordu. (Berkes, 1997: 153)

Berkes’e göre Hasan Âli Yücel, “bakanlığı içindeki hümanist-şoven antagonizminden doğan eğilimleri dengeleme siyasetini tek başına yürütmeye” çalışmaktadır; ancak çok yalıncıdır ve bu

dengeleri belli bir yere kadar koruyabilmiştir. (Berkes, 1997: 157) Soğuk Savaş rüzgârları ile birlikte solcu üniversite hocalarının adım adım tasfiye süreci başlayacaktır. Daha 1944 yılında Hasan Âli Yücel, Pertev Naili Boratav, Muzaffer Şerif Başoğlu, Behice Boran ve Niyazi Berkes'i *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar*'ı kapatmaları için uyarır. 15 Mayıs 1944 tarihinde de başbakanlığa bu iki derginin kapatılması teklifini içeren bir yazı gönderir, başbakanlık ertesi gün iki dergiyi de kapatacaktır.

Yeni dergi girişimi 1945 yılının sonunda gelecektir. DTCF'nin solcu hocaları, Bayar'ın ve Menderes'in de aralarında bulunduğu isimlerle yaptıkları görüşmelerle birlikte, Demokrat Parti'yle bir tür düşünsel ittifak anlamına gelecek *Görüşler* dergisini çıkarırlar. Derginin 29 Kasım 1945'te çıkmasının üzerinden yaklaşık bir hafta geçmişken, tek parti iktidarı tarafından organize edildiği açık olan Tan Matbaası baskını gerçekleşir ve derginin ikinci sayısının çıkması mümkün olmaz.

Tan Matbaası baskınıyla birlikte tasfiye süreci de başlar ve Boratav, Boran ve Berkes 15 Aralık 1945'te bakanlık emrine alınırlar ve haklarında bir soruşturma açılır. Hocalar ise Danıştay'a bu kararla ilgili olarak iptal davası açar ve davayı kazanıp görevlerinin başına dönerler. İkinci deneme, 1947 yılında ve Şükrü Sökmensüer'in Meclis'te yaptığı konuşmanın sonrasında gerçekleşecek, sağcı öğrencilerin eylemleri eşliğinde, ikinci bir soruşturma daha açılacaktır. 7 Mart 1947'de toplanan senato "İçişleri Bakanı'nın Meclis'teki konuşmasından sonra birkaç öğretim üyesinin yabancı ideolojilerle ilgisi üzerine" 11 Mart'ta bir soruşturma başlatacak ve bu soruşturma 21 Haziran'a kadar devam edecektir.

27 Aralık 1947'de, Soğuk Savaş'a girişin ikinci önemli baskını olan DTCF baskını gerçekleşecek, çok geçmeden de, yani 10 Ocak 1948'de de Boratav, Berkes ve Boran üniversite öğretim üyeliğinden çıkarılacaklardır. (Çetik, 2019: 81 vd.)

Yücel-Öner davasında “üniversitedeki komünistler” diye anılan isimler Pertev Boratav, Niyazi Berkes, Mediha Berkes, Behice Boran, Muzaffer Şerif Başoğlu ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nden Sadreddin Celal Antel ve yine aynı fakülteden Abdülbaki Gölpınarlı’dır. Türkiye tarihinin en ateşli antikomünistlerinden biri olan tanık Osman Yüksel Serdengeçti, mahkemedeki ifadesinde DTCF’de milliyetçi ve solcu hocalar olduğunu, öğrencilerin iki kampa ayrıldığını, Berkes, Boran ve Muzaffer Şerif’in öğrencilere komünist fikirler aşıladığını, Boran’ın *Yurt ve Dünya* isimli bir dergi çıkardığını ve bu dergide Adnan Cemgil’le Pertev Naili Boratav’ın da bulunduğunu söylemiştir. (Öner, 1948: 49)

Atsız da aynı isimleri sıraladıktan sonra, İçişleri Bakanı Sökmensüer’in konuşmasına atıf yaparak *Yurt ve Dünya*’nın “Moskova’dan talimat alan Şefik Hüsnü’nün direktifi ile neşriyat yaptığını” ve Hasan Âli Yücel zamanında bu derginin bakanlık tarafından satın alınarak okullara dağıtıldığını söyler. Atsız, DTCF dekanı Şevket Aziz Kansu’nun da zamanında *Aydınlık* dergisinde yazdığını ve o yazılarda “millet ve vatan mefhumunun boş olduğunu söyleyerek Türk gençlerini beynelmil sosyalizme” çağırdığını öne sürer. (Öner, 1948: 52-53)

Başka bir tanık Mehmet Külahlı’ya göre Hasan Âli Yücel, Başbakan Saraçoğlu’nun ısrarıyla komünist öğretim üyelerinden *Yurt ve Dünya*’yı kapatmalarını istemiş ama kapanmadan doğacak zararı ödemeyi de vaat etmiştir. Tanıklardan Ahmet Ellezoğlu’na göre DTCF’ye “komünist fakülte” denilmeye başlamıştır ve yedek subay okulunda komünistlikten takibata uğrayan öğrencilerin çoğu DTCF mezundur. Tanık Necdet Özgelen’e göre ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan ve “Türk harası aleyhine” olan kitaplardan bazılarının tercümelerini Adnan Cemgil, Pertev Naili Boratav ve Abdülbaki Gölpınarlı yapmıştır. (Öner, 1948: 54-56)

Anlaşılacağı üzere suçlamalar uzayıp gitmektedir ama ana tema, yani komünistlik suçlaması değişmemektedir. Dolayısıyla Yücel- ner davasının bir boyutunu “ niversitedeki komünist faaliyetler” oluşturmuş, adı geçen hocalar kısa süre sonra DTCF’den uzaklaştırılmıştır. Sonuç olarak, Yücel- ner davası antikomünizmin inşasında ve siyasetin merkezine yerleşmesinde son derece önemli bir aşama teşkil etmiş, antikomünizmin akademi, düşün, kültür, sanat ve edebiyat alanına yansımalarının kristalize olmasını sağlamış ve sadece siyasal alan değil, bu alanlar da devletle Türk sağının ortaklığında antikomünist politikaların doğrudan hedefi haline gelmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BÜYÜK KOMPLO VE KOMÜNİZM: *GENÇLİĞİM EYVAH*

Milliyetçi muhafazakâr cenahın en önemli yazarlarından biri olduğunu söyleyebileceğimiz Tarık Buğra'nın romanlarının esas meselesini Türkiye modernleşme süreci oluşturur. Fethi Naci, Buğra'dan “siyasal görüşleri ‘sağ’ da olsa, yetenekli bir yazarın, gerçekliklere bağlı kaldığı zaman, başarılı bir romancı olabileceğinin günümüz Türk edebiyatındaki en tipik örneği” diye söz ederken haklıdır. (Naci, 2007: 327) “Tezli roman”ın Türk sağındaki en iyi örneklerini sunan yazarlardan biri olarak Buğra, Türkiye modernleşme sürecini muhafazakâr bir perspektiften eleştirir, “yanlış Batılılaşma”ya ve onun sonuçlarına odaklanır, Türkiye'nin içinde bulunduğu toplumsal ve siyasal bunalımın gerisinde de bunun olduğunu öne sürer.¹

Gençliğim Eyvah, onun romanları arasında “ayrıkısı” bir yere sahiptir. Çünkü Buğra, *Gençliğim Eyvah*'ta tarihsel değil güncel bir meseleye eğilir; bunu yaparken de fantastik öğeler içeren bir hikâye anlatır. Bu hikâye aynı zamanda komplocu bir perspektiften yazılmıştır, bütün bir yakın Türkiye tarihi tek bir adam tarafından tezgâhlanan bir büyük komplo üzerinden okunur. Bu büyük komplo ise aslında Osmanlı-Türkiye modernleşme sürecinden komünizmin kitle tabanı bulmaya başladığı 1960'ların ikinci

1 Buğra, *Küçük Ağa*'da (2020) ve *Firavun İmanı*'nda (2019) Milli Mücadele dönemini, *Dönemekte*'de (2019) çok partili hayata geçişi, *Yağmur Beklerken*'de (2020) Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesini milliyetçi muhafazakâr bir perspektiften anlatmıştır.

yarısına kadar uzanan çizgiye, o hatta işaret eder. Türkiye’de solun kitle tabanı bulması Osmanlı-Türkiye modernleşme sürecinin yanlışlarından, hatalarından ve eksiklerinden kaynaklanır. Romanın kötü karakteri “İhtiyar” âdetâ bu sürecin ete kemiğe bürünmüş halidir. Hedefi ise fitne fesat çıkararak devletle milleti birbirine düşürmek ve devleti yıkmaktır; dolayısıyla İhtiyar, devletin ve düzenin karşısındaki kaosu ve anarşiyi temsil eder. Türk sağının Türkiye tarihinde eleştirel olarak baktığı bütün hadiselerin gerisinde İhtiyar vardır ve bu hadiselerin hepsinde de hedef anarşinin düzen karşısındaki zaferidir. Elbette ki Türkiye’de solun 1960’ların ikinci yarısından itibaren başlayan yükselişi de İhtiyar’ın bir projesidir: İhtiyar devletin karşısına anarşiyi bu sefer komünizm kisvesi altında çıkarmış, hem işçileri hem de öğrencileri karanlık planlarına alet etmiştir.²

Sonun başlangıcında

Gençliğim Eyvah, “Son’un Başlangıcında” adlı bir girişle açılır. Burada romanın iki ana karakteriyle tanışırız: “İhtiyar” ve “Delikanlı”. Anlarız ki elindeki silahı İhtiyar’a doğrultmuş olan Delikanlı, birtakım karanlık işler çeviren bu yaşlı adamın çok yakınındaki adamlarından biridir; ancak Delikanlı henüz bilemediğimiz bir nedenle onun yanından ayrılmak istemektedir.

İhtiyar, Boğaziçi’nin Anadolu yakasında yer alan ve yoldan ya da sandal ve küçük motorlardan asla görülmeyen, sadece gemilerin üst güvertelerinden, o da dikkatli bir şekilde bakılırsa fark edilebilen gizemli bir köşkte yaşamaktadır ve bütün işlerini sağır ve dilsiz bir uşak görmektedir. Oysa İhtiyar’ın yaşadığı ve neredeyse kimsenin varlığından haberdar olmadığı bu köşk “Türkiye’yi sarsan, Türkiye’nin insanlarını her alanda derinden

2 *Gençliğim Eyvah*, “12 Mart romanları” diye adlandırılan romanlardan biridir. *Gençliğim Eyvah*’ın ve başka 12 Mart romanlarının toplumsal cinsiyet açısından incelendiği bir çalışma için bkz. Günay-Erkol, 2021. 12 Eylül’ün edebiyattaki yansımalarına dair bir çalışma için ise bkz. Özger, 2012.

etkileyen bütün olaylarda ve bu olayların her hazırlanışında bir çeşit Başkomutanlık Karargâhı olmuştur”. (s. 10)³

İhtiyar'ın Türkiye tarihindeki yeri istihbarat birimleri tarafından ancak “basın terminolojisinde Anarşik Olaylar diye geçen devrim denemelerinden birincisi, yığınla yargılama, tutuklama ve sonunda da Genel Af ile kapandıktan sonra” anlaşılabilmektedir. (s. 10) Buğra “anarşik olaylar ve devrim denemeleri” derken 12 Mart darbesi öncesini, “yığınla yargılama ve tutuklama” derken 12 Mart'ı ve “genel af” derken de 1974 affını kastetmektedir.

Yazar, kitabın yazıldığı tarihte artık köşkün yerinde olmadığını söyler. Çünkü İhtiyar, köşkü kendi kurdurduğu “Sersemlikleri Koruma Geliştirme ve Yayma Vakfı”na bağışlamıştır. Vakıf da köşkü yıktırıp arazisini satmış ve çok büyük bir servet kazanmıştır. İşte “1971'den sonra da sürüp giden ve gelişen, yaygınlaşan sersemlikler.. kimimize ihanet, kimimize de idealizm gibi görünen, aslında ise İhtiyar'ın uygulama rotasına yerleştirmeyi becerdiği felsefesinin küçümsenemeyecek çapta bir başarısından başka bir şey olmayan anarşi, bir bakıma da bu Vakfın eseridir.” (s. 11)

İhtiyar'ın sağ kolu ama aynı zamanda en büyük zaafı olan Delikanlı'yla ilgili ayrıntılı bilgileri yazar bize daha sonra verecektir ama anlarız ki Delikanlı son bir göreve hazırlanmaktadır. Bu yüzden İhtiyar onun için “Kaya Yılmaz” adına sahte bir kimlik kartı hazırlar. Kaya Yılmaz ise Suadiye'de gerçekleştirilen bir banka soygununda yaralanan ve sonra da yaşamını yitiren Hukuk Fakültesi öğrencisi, 1944 Lice doğumlu bir “anarşist”tir. Esas meselenin ne olduğunu, İhtiyar'la Delikanlı arasındaki ilişkiyi ve İhtiyar'ın Türkiye tarihindeki yerini anlamak için ise romanın ilerleyen sayfalarını okumamız gerekmektedir.

3 Bu kısımda *Gençliğim Eyvah*'a yapılan atıfların hepsi kitabın 2016 tarihli Ötügen Neşriyat baskısınadır.

İhtiyar'ın hikâyesi: devlete karşı

Zikrettiğimiz giriş kısmından sonra, İhtiyar'ın hikâyesinin anlatılmaya başladığı birinci bölüme geçeriz. 1. Dünya Savaşı'na doğru gidilirken, İhtiyar henüz üniversiteden yeni mezun olmuş “boy lu, pos lu, sı rım gi bi er ke ke gü zeli” dir. İyi at bi ner, kılıç kullanmada ustadır, iyi bir atıcıdır. Bir kaç di li bir den ko nu şur, zekâsı, hafızası korkunçtur. (s. 33)

İhtiyar tüm bu özellikleri nedeniyle “parlak” bir nikâh yaparak çok güzel bir kadınla evlenir ve “ilk işi”ne de evlilikten hemen sonra girişir. İhtiyar, girişimlerini ve yaptıklarını hep “iş” olarak adlandırmaktadır ve ilk işi “üç başlı canavar” diye adlandırdığı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin lider kadrosundaki üç isme, yani Talat, Enver ve Cemal paşalara bir suikast planlamak olacaktır.

Peki ama neden? Neden öldürmek istemektedir İhtiyar bu isimleri? Yazardan öğreniriz ki İhtiyar “o Fransa işi özgürlük âşık ların dan” de ğil dir, Namık Kemal'lerle, Tefvik Fikret'lerle dal ga geç mek te dir. Suikastı halk için gerçekleştirmek gibi de bir der di yok tur, çün kü halk tan da tiks in mek te dir ve bu nu bel li et mek ten de hoş lan ma k ta dır. Hürriyet âşığı de ğil dir ve in san ları sev me mek te dir ta mam ama ya va tan? Hayır, İhtiyar'ın öyle bir der di de yok tur; hat ta bir gün, “Va tan mış! Aptal.. Hâl â kav ra ya ma dı nız ya pa ca ğı mız işi,” di ye azar la mış tır et ra fın da ki le ri. (s. 34-35)

İhtiyar'ın bu işe neden kalkıştığı onu yakından tanıyan “ye di, sek iz bü yü k a da mı” ta ra fın dan da hep sorulmuş ama ce vapsiz kal mış tır ve hep ce vapsiz ka la ca k tır; çün kü İhtiyar bu iş le ve son ra dan ya ptık ları yla il gi li ol ar ak kim se ye bir a çık la ma ya p ma ya ca k tır. İhtiyar'ın kim se ye an lat ma dı ğı sı rrı ise onun “sapık gurur”unda gizlidir. İhtiyar, en kuvvetli, en mutlu, en başa rılı, en ya kı şık lı ya da en zen gin ol mak istememektedir; fakat “çevresinde, yani kendisini ona duyuran hiçbir kuvvete, hiçbir mutluluğa, hiçbir üstünlüğe ve övülen başarıya” katlanamamakta, bunları “varlığına ve yaşam hakkına” bir saldırı gibi görmektedir. (s. 37)

İhtiyar bu sapık gurur nedeniyle kendi alanlarında başarılı olmuş ve/veya ün yapmış herkesi küçümsemekte ve onları umursamamaktadır. Ancak “Meşrutiyet”le birlikte karşısına bütün ülke hayatı üzerinde ve kendi hayatı üzerinde etki iddia eden, ülke yaşayışına ve –ülke de ülkedeki bütün insanlar da vız gelir– kendi yaşayışına, düşüncelerine, değer yargılarına burnunu sokan bir kuvvet çıkmıştır. Politika ve Politika adamları!” (s. 37)

İhtiyar henüz 19 yaşındayken “devlet” diye bir şey olduğunu fark edecek ve onun “ciğeri beş para etmez adamların gaspına açık” olduğuna ve dolayısıyla da “kendi onuruna, kendi üstünlüğüne karşı kullanılabilecek ve kullanılan bir yutturmaca ilahtan başka bir şey olmadığına ve olamayacağına” inanacaktır. Dolayısıyla İhtiyar’ın devlet düşmanlığının gerisinde o “sapık gurur”u vardır, İhtiyar o sapık gurura yönelik en büyük meydan okumanın devletten geldiğini düşünecek ve hayatını onu yıkmaya adayacaktır:

Artık onun gözünde devlet yoktu, onun yerine hak etmedikleri, hak edemeyecekleri bir fantom kuvveti, “adinin bayağısı üçkâğıtçılık ve yutturmacalarla” ele geçiren “çeteciler ve hergeleler” vardı.

İhtiyar işte bu çeteci ve hergelelere katlanamıyor, onları düşündükçe çileden çıkıyor, kuduruyordu. (s. 38)

İhtiyar’ın İttihatçı liderleri öldürme planı daha başlamadan suya düşecektir, çünkü bacanağı İhtiyar’ı ihbar etmiştir. Suikast planından bir gün önce etrafındakilerle birlikte yakalanacak ve idamla yargılanacaklardır. Ancak ne hikmetse plana dâhil olan herkes bir şekilde ceza alırken İhtiyar kurtulacaktır ve kendisi de nasıl kurtulduğunu anlayamayacaktır. Onu kurtaran ise karısıdır ve İhtiyar bunu öğrendiğinde deliye dönecektir, çünkü dedikodulara göre “kocanın can kuşu karısının yatağından azat edilmiştir”. (s. 39)

İhtiyar o “sapık gurur”u nedeniyle çok geçmeden karısını intihar süsü vererek öldürecek ve herkes onu her şeyden elini eteğini

çekmiş yaşlı bir koca olarak görse de o işlerine devam edecektir, ancak bu sefer tekniğini, yöntemini değiştirecektir. Yeni tekniğin çıkış noktası bir tür “sosyal Darwinizm”dir: “Sen, ben, biz.. ve çınarlar, ardıçlar, sidikli meşeler ve kurbağalar ve bülbüller ve kediler ve sinekler.. herkes ve bütün canlılar kendileri olarak büyürler ve kendileri olarak gelişirler.” (s. 42)

Bu yeni teknik, insan mizacının değişmezliğine dayanmaktadır ve İhtiyar buradan yola çıkarak gençlik yıllarından itibaren politika, basın, ticaret, edebiyat ve sanat gibi farklı alanların “üne, paraya ve sandalyeye aş erenlerini” devşirmeye başlayacak, özellikle de “üçkâğıtçıları ve işlenmemiş suçlar işleyenleri” arayacak ve “ele geçirdiği” her insanın yanında en az bir kişi daha getirmesiyle birlikte “aralarında sapıklar da bulunan ve kendisine gık diyemeyecek duruma düşen bir yığın ağır hizmet mahkûmu’ yaratacaktır”. (s. 42)

İhtiyar’ın en büyük hedefi “Sersemlikleri Koruma ve Geliştirme Vakfı” adlı bir vakıf kurmaktır. Yaşarken beceremese de, öldükten sonra bütün serveti mirası gereği vakfın kuruluşuna harcanacaktır. Peki İhtiyar “sersemlik” derken neyi kastetmektedir? “Yeteneklerini ve imkânlarını ve güçlerini aşan isteklere ve özellikle tutkulara kapılmak sersemliktir,” der İhtiyar ve devam eder: “Terazinin bir kefesinde kuvvet ve yetenek ve imkânlar, öteki kefesinde de istekler ve tutkular! İnsanlara hükmedenler, hükmetmiş olanlar ve hükmedebilecek olanlar bu dengesizlikten yararlanır ve bu dengesizliği körükler ve kışkırtır.” (s. 43)

İhtiyar aslında “tüzüksüz, ilansız, tecilsiz” olarak bu vakfı çoktan kurmuş durumdadır. Çünkü yaşı daha otuz olmadan “sersem”in peşine düşmüş ve onları “şöhretin, servetin, itibarın ve iktidarın labirentlerine” çekmiştir ve sersem her yerdedir: “Basında, politikada, ticarete, sanatta, edebiyatta!” (s. 43) Peki tüm bu sersemliği neden bir araya getirmiştir İhtiyar, tam olarak hedefi nedir? Bütün bu çılgınlığın tek bir gayesi vardır:

“Devleti yıprata yıprata yıkmak, gururunu sürekli olarak sancılandırıran bu KUVVET’i yok etmek.” (s. 44)

Bunun için yapılması gereken ise çok basittir. “Bütün mesele, üzerine sineklerin üşüşeceği, yani insanları kendi devletleri ile boğuşa boğuşa düşürecek sloganları ve saçma özlemleri” sahneleyebilmekten, ilgileri bunun üzerine çekeebilmekten geçmektedir. Sonrası ise kendiliğinden kolaylıkla gelecektir. Bu kolaylık ise İhtiyar’ın “dik sürüngenler” dediği insanlardan daha çok nefret etmesini, daha çok tiksinsmesini beraberinde getirmektedir. İhtiyar’a göre insanlar “sevmekten, doğruda, haklıda, yararlıda, gerçekte anlaşılmaktan çok, anlaşmazlıktan, didişmekten, küçümsemekten, düşman olmaktan” hoşlanmaktadır. İhtiyar’ın malzemesi budur ve “İhtiyar bütün ömrü boyunca bu malzemeden devleti çökertmek için” yararlanmış, anlaşmazlıkları körüklemiş ve insanlar arasında akıllalmaz anlaşmazlıklar icat etmiştir. (s. 46)

İzmir suikastı ve “milletin adamları”nın tasfiyesi

İhtiyar, İttihatçı liderlere yönelik suikast planının boşa düşmesinin ardından yaşadıklarından sonra “kendisini öğrencilerine ve bilime adanmış genç bir müderris” olarak yaşamaya devam etmiş ama bir yandan da kafasındaki planları hayata geçireceği günleri sabırsızlıkla beklemiştir. İhtiyar’ın yeni işi “1926 İzmir Suikastı olacak” ve bu sefer kimse ondan şüphelenmeyecektir. Oysa “olayın körükleyicisi de, kışkırtıcısı, sağa sola bulaştırıcısı ve jurnallerin düzenleyicisi de” İhtiyar’dır. İttihatçı liderleri öldürmeye kalkışmış ve idam cezasıyla yargılanmış eski bir suikastçı olarak “zavallı budalalar”ın, yani İttihatçıların arasına sızmış ve onların güvenini kazanmayı başarmıştır. Çok geçmeden suikast planını boşa düşürecek bütün bilgileri polise iletmış, ancak polise verdiği isim listesine “milletin sevdiği, övdüğü, saydığı İsmet Paşa muhalifleri”ni de eklemiştir, oysa bu isimlerin suikastla uzaktan yakından bir bağlantıları yoktur.

İhtiyar bunu yapmasının nedenini ise şöyle açıklamıştır:

Bu mendeburlar değerli ve dürüsttüler, halk da onları çok seviyordu. Ve bu mendeburlar koltuk moltuk da istemiyorlardı. Aksine Gazi Paşa'ya bağlı idiler ve Devlet adına bel bağlıyorlardı ona. İstedikleri biricik şey, Paşa'nın çevresindeki ve hükümetindeki kötülerin ve beceriksizlerin ve yutucuların temizlenmesi idi. Bıraksaydım becereceklerdi de pisler. Ve o zaman da benim felsefem hapı yutacaktı. Hem de iki yönlü olarak.. ve iki değil, üç yönden hapı yutacaktı. Anlatayım bak: Becerselerdi, önce memleket işleri düzelecekti ve halk Devlet'e daha çok bağlanacaktı ve gözler ve kulaklar bana kapanacaktı. İkincisi, muhalefet silikleşecek, hatta uysallaşacaktı. En önemlisi de bu mendebur halk yiğitlerinin asılması veya zindanlara atılması veya sürülmesi ve ezilmesi ile yaygınlaşan ve yoğunlaşan hoşnutsuzluk ve kin doğmayacaktı. Oysa benim mesleğim bunalımlar ve hoşnutsuzluklar ve kinler oluşturmaktır, olan ve olmak istidadında bulunan hoşnutsuzlukları, bunalımları, kinleri beslemektir, körüklemektir, azmanlaştırmaktır, üretmektir, türetmektir. (s. 50)

Bu konuşma milliyetçi muhafazakâr dünya görüşünün ve onun içinden konuşan Tarık Buğra'nın Türkiye tarihine bakışını göstermesi açısından önemlidir. Buğra, İzmir Suikastı vesilesiyle tasfiye edilen isimlerin "milletin has adamları" olduğunu söylemektedir.⁴ Politik kariyer dertleri olmayan ve Gazi'ye bağlı olan bu isimlerin temel hedefi İsmet Paşa'nın ekibinin devletten temizlenmesidir. Buğra'nın milliyetçi muhafazakârlığın retoriğine uygun bir şekilde öne sürdüğünün aksine, tasfiye edilen isimlerin Gazi Paşa'ya bağlı oldukları iddiası doğru değildir. Hem Cumhuriyet'in ilanı tartışmalarında hem de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ve kapatılması esnasında bu isimlerle Mustafa Kemal arasında ciddi bir ihtilaf yaşanmıştır. Ayrıca İzmir Suikastı, İttihatçılardan geriye kalan kadroların tas-

4 Türk sağının anlatısında sağ siyasetçiler, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e millete yabancılaşmış olan modernleşmeci elitlerin karşısında milleti, milletin değerlerini ve milli olanı temsil ederler, dolayısıyla "milletin adamları" dırlar.

fiyesi için kullanılan bir gerekçe olmuş, çok sayıda kişiye bu doğrultuda idam ve sürgün cezaları verilmiştir. Türk sağının genel anlatısı uyarınca Buğra sürecin sorumluluğunu İnönü'ye yüklemeye çalışsa da Mustafa Kemal olan biten her şeyden haberdardır ve süreci başından beri kontrolü altında tutmaktadır.⁵

Buğra, İhtiyar'a, "Becerselerdi, önce memleket işleri düzelecekti ve halk Devlet'e daha çok bağlanacaktı," dedirtirken, Mustafa Kemal-İnönü ikilisi yerine "muhafazakâr" olarak nitelendirebileceğimiz Kâzım Karabekir ve arkadaşlarının hâkim olduğu bir devlet yapısının memleket ve millet açısından çok daha faydalı olacağı tezini dile getirmektedir. Zaten İhtiyar da bunun böyle olacağını bildiği için planını yürürlüğe koymuş ve devleti yıpratma ve toplumsal hoşnutsuzluğu artırma hedeflerini hayata geçirmeyi başarmıştır.

Parti devletinin kuruluşu: millete karşı devlet

Muhالیflerin tasfiyesinin ardından başlayan "parti devleti inşası" da elbette ki İhtiyar'ın oyunlarından biridir. Buğra burada biraz daha kapalı bir anlatımı tercih etmiştir. İhtiyar önce Meclis'teki adamlarından birine muhalefet numaraları yaptırmış, sonra onu hırslı bir gazete sahibine göndererek çok büyük paralar teklif ettirmiştir, bunun karşılığında ise "dehşetli bir yazar" gazetede köşe yazıları yazacaktır. Bu yazar ise elbette ki İhtiyar'ın kendisinden başkası değildir ve bu yazılar kamuoyunda çok büyük ses getirecektir.

İhtiyar yazılarında hükümetin başarılı icraatlarını ve namuslu, başarılı yöneticileri sert bir dille eleştirirken, kötü yapılan ve memleketin zararına olabilecek işleri övmektedir. Böylece "gerçeği görebilecek durumda olanları tiksintiye, umutsuzluğa, küskünlüğe, karamsarlığa düşürmekte, görmeyen ve göremeyecek olanlarda dış gıcırtilarına sebep olmakta, kinleri büsbütün

5 İzmir Suikastı ile ilgili olarak bkz. Zürcher, 2003 ve suikastı merkeze alan bir roman için bkz. Tahir, 2005.

alevlendirmektedir.” Esas amacı ise “İktidar’ı zıvanadan çıkartmaktır”. Çünkü iktidar halkın kendisine duyduğu tiksinti ve kinin karşısında “tek savunma yolu olarak şiddeti görmektedir” ve “baskı haklı görülebilir ve gösterilebilir hale gelmektedir”. Baskı ise İhtiyar’ın planlarını gerçekleştirmesi için en faydalı şeydir, çünkü “ortalık ancak onunla kızışabilir”. (s. 52)

Ortalığın kızışmasıyla birlikte, iktidar ve muhalefet sadece partiler olarak ve parlamentoda kavga etmeyecek, bu kavga köy ve mahalle kahvelerine kadar uzanacak, bu da beraberinde devletin şiddetini getirecek, şiddetle birlikte kurunun yanında yaşın da yandığı çok büyük haksızlıklar ortaya çıkacak ve “en temiz devlet endişeleri de kurban” gidecektir. Peki tüm bunlar sonunda gerçekleşecek olan şey nedir? Bu, “parti devleti”nin kurulmasıdır:

Alev Ankara’dan ve İstanbul’dan atlamış, köyler, kentler, bütün Türkiye’yi sarmıştır, çünkü eylemi her uygulamada olduğu gibi kıytırık polisler, jandarmalar, muhtarlar, savcılar, parti başkanları üstlenmiştir.

Parti Devlet’in üstüne çıkmış onun yerini almıştır: Bucak müdürleri, kaymakamlar, valiler silinmiş, yerlerini partinin ocak, bucak, ilçe, il başkanlarına bırakmıştır. Bu bir şey değil, savcılar parti görevlisi olup çıkmış, yargıçlar da onların buyruğuna girmiştir.

Zaten düzenini –yasalarını– iddialarına göre tamamlayamamış durumda bulunan Cumhuriyet devleti büsbütün toz olmuş, geriye kalan gücü de bir avuç insan parti adına eline geçmiştir. (s. 53)

Buğra burada da Cumhuriyet’le ve tek parti iktidarıyla İhtiyar’ın ağzından ve görece üstü örtük bir şekilde hesaplaşmaya devam etmektedir. Tek parti iktidarı İhtiyar’ın sayesinde, onun fitneyi tetiklemesiyle kurulmuştur ama burada önemli olan CHP’nin devletleşme ve tek parti iktidarının yerleşme sürecinin anlatılmasıdır. Parti devleti halka yönelik şiddetin neticesinde kurulmuş, parti yöneticileri devlet bürokratlarının yerini alırken yargı da bağımsızlığını yitirmiştir. Yeni kurulan Cumhuriyet henüz tam anlamıyla oturmadığı için de ayaktakımı devleti parti

adına ele geçirmiştir. Oysa bilinmektedir ki Türkiye’de tek parti rejiminin kuruluşu çok net bir şekilde Mustafa Kemal’in inisiyatifinde gerçekleşmiştir. Buğra bunu doğrudan dile getiremediği için, hadisenin “korkunçluğunu” okura anlatmakta ama sorumluluğu İhtiyar’a yıkmaktadır. İhtiyar’ın amacı akla getirildiğinde ise tablo tamamlanmaktadır: İhtiyar, devleti çökertmek için onun partinin kontrolüne geçmesini sağlamıştır, böylece hedeflerine daha çabuk ulaşabilecektir.

Üniversite reformu: nesillerin heba edilmesi

Parti devletinin inşasının ardından İhtiyar’ın yeni işi “Darülfünun Reformu” olacaktır. Cumhuriyet’in kuruluşunun üzerinden on yıl geçtiği halde, üniversite çevrelerinin yeni rejime ve onun felsefesine destek vermemesi nedeniyle Mustafa Kemal üniversite reformuna girişmiş ve Cumhuriyet’e mesafeli akademisyenlere yönelik ciddi bir tasfiye operasyonu yapılmıştır. Buğra bu durumu yine üstü kapalı bir şekilde şöyle anlatmıştır: “Bütün bu olup bitenlere karşı ses çıkarmak ne haddine düşmüş? Ama onlara alkış tutmuyor, övgüler düzenlemiyordu Darülfünun.” (s. 55)

İşte İhtiyar, Ankara’nın dikkatini Darülfünun’un kendilerine destek vermemesine çekecek ve o sihirli sözcükle, reform sözcüğüyle Ankara’dan tam destek alacaktır. Reformun gerekçesi “bir demagoji şaheseri”dir. İhtiyar, üniversite reformu için “en büyük işlem” demekte ve eklemektedir: “Ben geberip gitsem de etkileri en azından iki nesil önlenemez.”

İhtiyar’ın reform için sunduğu gerekçede Batı’nın en önde gelen üniversitelerinin aksayan yanları bir kenara atılarak en iyi yönleri öne çıkarılmış ve bunların hepsi tek bir model olarak sunulmuştur. İhtiyar hazırladığı raporda ellerinde doğru düzgün araç gereç ve hatta kütüphane olmayan bölümlerin müderrislerini (öğretim üyelerini) modern dünyadaki gelişmelere ayak uyduramamakla; fizikte, kimyada, biyolojide ve tıpta hiçbir bilimsel

buluş yapamamakla suçlamıştır. Bu nedenle de üniversite reformu “millet, memleket ve devrim adına vazgeçilemez, daha fazla geciktirilemez, karşı durulamaz ve durulmaması gereken şartın ta kendisi” haline gelmektedir.

İhtiyar'ın dehasının “doruğa ulaştığı” yer ise raporda yer alan şu cümledir:

Bu Osmanlı medrese kalıntısında ve orada yuvalanan şarklı kafaların elinde inkılaplara ayak uydurabilecek ve aziz cumhuriyetimize layık olacak nesillerin yetiştirilemeyeceği açıktır. (s. 56)

Buğra bu kısımda ironik bir dille, üniversite reformu ile birlikte “bilim kavramına ulaşmamış” müderrislerin reform gereği üniversiteden uzaklaştırıldığını, yerlerine de “devrimlere layık, cumhuriyetin ilkelerini gönüllerine sindirmiş genç kabiliyetlerin” getirildiğini söyler. Artık “yerden bitme ve türedi profesörler” yanlarına kendilerinden daha yeteneksiz olanları alacak ve üniversite kürsülerinin çürüyüşü önlenemez bir hale gelecektir. (s. 57)

Buğra yine ironik bir dille reform sonrası üniversiteyi “inkı-laphane” olarak adlandırır. “Devrimin çiçeği burnunda profesörleri soylu bir heyecanla devrimcilik yarışı” yapmaktadırlar. Bilim ise “sonraki iş”tir, önce genç dimağlara devrim bilinci aşılanmalıdır. Türk sağıının söyleminde, Cumhuriyet bağlamında “inkılap” ve “devrim” sözcükleri pejoratif anlamda kullanılır ve “Batılılaşma”ya işaret eder. “Devrimbaz” sözcüğü de yine benzer bir anlama sahiptir. İnkılaplar ya da devrimler, milleti mensubu olduğu medeniyet dairesinden çıkartıp başka bir medeniyet dairesine yani Batı medeniyetine sokmaya çalışmış, taklitçi bir zihniyetin ürünü olan bu çaba da büyük bir felakete yol açmıştır, bugün yaşanmakta olan sorunların gerisinde de esas olarak bu vardır.

Özellikle 60'ların ikinci yarısından itibaren, milliyetçi muhafazakâr yazarlar Türkiye modernleşme süreci ve Cumhuriyet'le solun gençlik nezdinde taban bulması arasında doğrusal bir ilişkinin olduğunu iddia etmişler, “yaşanan siyasal ve toplumsal buhran”ı da buna bağlamışlardır. Örneğin Samiha

Ayverdi, 1969’da verdiği bir konferansta konuya dair şunları söylemektedir:

Ne çare ki kendi vatanının çatısı içinde, kendi devletinin kolu kanadı altında hür yaşayan fakat hürriyetinin tadını çıkaramayan gençliğin, uzun yıllardır kendisine verilen ters eğitim yüzünden, toprağı ile kendisi arasında bağlantı noktaları koparılmıştır. Öyle ki, bugün Türk gencinin ne dili dildir, ne tarihi tarih, ne dini din, ne ananesi anane... Şu halde bağları ve bağlantıları kalmamış bu gençliğe de, sokağa dökülerek kendi kendini tahrip eylemekten başka yapacak iş kalmamış bulunuyor.

Eğer gençlik hocasını tanımıyor, kanuna karşı geliyor, mektebini işgal ediyor, boykot ve anarşi oyunu oynuyorsa, ona bu senaryoyu hazırlatanın biz olduğumuzu nasıl inkâr ederiz? (Ayverdi, 1976: 141)⁶

Buğra da üniversite reformunu bu perspektiften okumakta ve İhtiyar’ın devlete karşı yürüttüğü anarşi ve kaos projesinin en önemli adımlarından biri olarak görmektedir. Buğra burada Cumhuriyet’in en radikal uygulamalarından birini eleştirmektedir, ancak bunun da vebalini “devleti yıkmayı” hedefleyen İhtiyar’ın sırtına yüklemektedir. Darülfünun Reformu öylesine kötü bir uygulamadır ki etkileri en az iki nesil sürecektir, zaten bu nedenle İhtiyar reform için “en büyük işim” demektedir. Dolayısıyla biz anlarız ki erken Cumhuriyet’in üniversitede reform adına yaptıklarının birkaç nesil sonrasını da etkileyecek yıkıcı sonuçları olmuştur. Yani 60’ların ikinci yarısından itibaren yükselen gençlik hareketlerinin gerisindeki en önemli faktörlerden biri bu reform aracılığıyla millî-dinî değerlerden uzaklaşılması ve “devrimbaz”ların üniversitede hâkimiyeti ele geçirmesidir.

6 Tasavvufa ve mistisizme son derece ilgisi olduğu bilinen ve bunu da sürekli “hoşgörürü” kavramıyla bağlantılandıran Ayverdi’nin hoşgörüsünün sınırlarını komünizm belirlemektedir: Soğuk Savaş Türkiye’sinin diğer bütün milliyetçi muhafazakârları gibi Ayverdi de “millî bütünlüğün ve ‘bizi biz yapan değerlerin en büyük düşmanı’ olarak gördüğü komünizm ile mücadeleye büyük önem verir”. Çünkü nasıl ki bir zamanlar dönmeler ve Yahudiler Osmanlı devletini yıkmak için seferber olmuşsa şimdi de komünistler Türkiye’yi yıkmak için seferber olmuş durumdadır. (Azak, 2003: 254)

Darülfünun Reformu ile ilgili olarak yazdıklarıyla birlikte, Tarık Buğra'nın ve dolayısıyla milliyetçi muhafazakârlığın erken Cumhuriyet döneminin üç önemli hadisesine nasıl baktığını anlamış oluruz. 1926 İzmir Suikastı gerekçesiyle gerçekleştirilen tasfiyeler, parti devletinin inşası ve üniversite reformu, devletin altını oyan, devlet-millet ilişkisini bozan, hem devleti hem de milleti çürüten uygulamalardır. Eğer bunlar gerçekleşmemiş olsa, devletin sağlam temeller üzerine oturtulması ve devletle millet arasında sağlıklı bir ilişki kurulması mümkün olabilecektir.

Buğra bu uygulamalarla ve sorumlularıyla, yani Mustafa Kemal'le ve Cumhuriyet'i kuran kadrolarla doğrudan hesaplaşmak yerine, tüm bu olayların gerisinde “devleti yıkmayı amaçlayan” gizli bir gücün olduğu kurgusuyla okurun karşısına çıkar. Buradan çıkan sonuç ise aslında açıktır: Yeni kurulan rejimin temelleri daha baştan çürüktür, bunlar ancak kötücül bir aklın ürünü olabilir ve günümüzde yaşanan hadiselerin kökenlerinde de bu kötücül akıl tarafından baştan yanlış kurulan rejim bulunmaktadır.

Devleti yıpratmanın ilkeleri

Bu bölümün ikinci kısmında hem İhtiyar'ın ilk gençlik yıllarından itibaren kendini geliştirme serüvenine tanıklık ederiz hem de sahip olduğu ilkeleri ve kullandığı araçları öğreniriz. Buna göre İhtiyar'ın değişmez ilkeleri şunlardır:

- Anlaşmazlıkları çoğalt ve körükle, bile, düşmanlıklara dönüştür.
- Her şey yorum işidir, elinden geliyorsa, bir tek şey için bin yorum bul ve yadırt.
- Bencillikleri, kendini beğenmişlikleri, burnu büyüklükleri besle ve beslet.
- İyileri ve başarıları kötület, yerdirt, kötüler ve beceriksizleri desteklet, övdürt.
- Zayıf iktidar ve düzenlere en verimli muhalefet dalkavukluktur.

- İnsanoğlu denilen mendebur yaratığın dişe dokunur üç beş buluşundan biri de oltadır: Kırk para etmeyen bir karides parçası enfes bir lüfer getirir. Olta kullan, olta kullan, yine olta kullan. (s. 63)

İhtiyar bu ilkeleri oluşturduktan sonra hiç yanlış adım atmamıştır. Dinamit, bomba, tabanca vesaireyi kullanmanın ise ayak takımının işi olduğu kanaatindedir. Suikast araçlardan sadece biridir ve asla hedef değildir. İttihatçı liderler için, “Gebertseydik ne olacaktı yahu? İt sürüsü kadar yedekleri vardı ve bu türün nöbete girmiş yedekleri her zaman olacak,” diye düşünmüş ve o andan itibaren “mizaç şuurla antlaşmasını” yapmıştır: “Hedef düzen bile değil, doğrudan doğruya devlet”tir. (s. 64)

İhtiyar, adamlarını bir tarikat gibi örgütlemiştir ve kendisine bağlı “derviş”ler vardır. Dervişler ülkenin dört yanında faaliyet göstermekte, halkın sevip saydığı yöneticileri rapor etmektedir. İhtiyar da başkentteki adamlarını harekete geçirip o yöneticilerin görevden alınmalarını sağlamaktadır. Bunları yaparken devlete ve devlet kavramına bağlı olanlara “daha haşin daha haksız” davranılmakta, onları etkisizleştirmek için büyük komplolar kurulmaktadır. “Milleti devletten soğutmak ona düşman hale getirmek için yapılan bu işlere” İhtiyar, “Devlet’i Devlet eliyle yıpratmak” demektedir. Tüm bunlar yapılırken “çirkef yöneticiler” arkanlamakta ve kollanmakta, başkentteki bağlantılar aracılığıyla bu isimler ödüllendirilmektedir.

“Devleti yıpratmak” Türkiye’de hem Türk sağıının hem de devletin fetiş tabirlerinden biridir. Her türlü muhalefet hareketi ya da hükümete veya devlete uzanan herhangi bir kirli ilişkiyi ifşa etme çabası, hak ve özgürlük talepleri ya da bir grev veya öğrenci eylemi kolaylıkla “devleti yıpratmak”la itham edilebilir ve buradan her türlü polisiye operasyon, soruşturma, dava ve elbette ki ceza çıkarılabilir. Buğra da burada bu kavrama başvurmakta ve devleti yıpratma faaliyetlerinin arkasında bizim asla varlığından haberdar olamayacağımız karanlık güçlerin, kukla oynatıcıların

olduğunu söylemektedir. Aynı şekilde bizim “masum” sandığımız ve desteklediğimiz birtakım eylemler de, örneğin bir çevre direnişi ya da bir boykot da aslında devleti yıpratma faaliyetlerinin bir parçası olabilir ve tüm bunların arkasındaki “mihraklar” karşısında uyanık olmak millet için bir zarurettir.

Laiklik ve irtica

İhtiyar, devleti yıpratmak ve sonra da yıkmak için elindeki kozların en önemlilerinden birinin laiklik olduğunu söyler. Öyle ki, “Bu fazladan ve nereye konulacağı pek bilinmeyen altıncı okun benim felsefeme ve mesleğime ne kadar yararlı olabileceğini milimi milimine kavrayamadığımı kimse söyleyemez,” der İhtiyar ve “irtica hortluyor” deyimini bulan da “ölümsüzlüğe kavuşturan” da bizzat kendisidir. (s. 66)

Bu noktada tekrar resmî tarih yazımına karşı milliyetçi muhafazakârlığın tarih yazımına döneriz ve Buğra, isimlerini telaffuz etmekten kaçınsa da Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TpCF) ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) deneyimlerine geliriz. Buğra bu iki partinin “laiklik” bahane edilerek ve “irtica hortluyor” denilerek kapatıldığını söyler. Bunların gerisindeyse elbette ki İhtiyar vardır:

Gerçekten de iki büyük muhalefet hareketini ve kendi değerlendirişi ile iki iyi iktidar istidadını, İhtiyar, bu laiklik ve irtica kozlarını inanılmaz bir ustalıkla kullanarak, daha doğrusu, her alandaki adamlarına kullandırarak, bir isyan hareketi, bir cumhuriyete ve çağdaşlaşma, uygarlaşma atılımına başkaldırı karakteri vererek tepelettirmiş, sonuç olarak halkı devletinden daha da kopartmıştır. (s. 66)

İhtiyar’ın, daha doğrusu Buğra’nın “iki iyi iktidar istidadı” olarak nitelendirdiği TpCF ve SCF, milliyetçi muhafazakâr tarih yazımında rejimin aşırılıklarını törpüleyebilecek ve devlet-millet bütünlüğünü sağlayabilecek iki parti olarak görülmüşlerdir. Buğra, “erken Cumhuriyet’in günahlarına” bu iki partinin kapa-

tılmasını da eklemekte ve bu kapatmaların ülkeye verdiği zararı, İhtiyar'ın "devleti yıkma" projesi bağlamına yerleştirerek, roman aracılığıyla alternatif bir tarih yazmaya devam etmektedir.

Bu iki partinin kapatılmasının Millî Mücadele'yi veren kadrolar arasındaki mücadelenin ve Mustafa Kemal'in iktidarı kimseyle paylaşmama isteğinin bir ürünü olduğu da, kapatmalarda "irtica"nın bir meşrulaştırma aracı olarak kullanıldığı da doğrudur. Ancak milliyetçi muhafazakâr anlatı buradan yola çıkarak Türkiye'de hiçbir zaman irtica/siyasal İslam diye bir tehlikenin bulunmadığını, laikliğin de mütedeyyin Türk milletine yönelik bir baskı aracı olmaktan ve ona dinsizliği aşılarmaktan başka bir anlamı olmadığını iddia etmektedir. Buğra'nın temel meselesi de bu anlatıyı güçlendirmektir ve bu yüzden de laikliğin milletle devlet arasında ihtilaf yaratmaktan başka bir işe yaramadığını ve laiklik adına atılan adımların devleti yıpratmaya hizmet ettiğini İhtiyar'ın komploları üzerinden anlatmaktadır.

Ve Soğuk Savaş...

Tek parti dönemi 1945 sonrası adım adım kapanacaktır. Dünya iki kutuplu hale gelir ve Soğuk Savaş'a doğru gidilirken, Türkiye'de de çok partili hayata geçilecek ve Demokrat Parti kurulacaktır. Savaş faşizmin yenilgisiyle sonuçlanmıştır ama "ZAFER karnında aynı habis ur'la doğmuştur, çünkü yenenlerin arasında Rusya da vardır." Buğra, Sovyetler Birliği'nin iki kutuplu dünyada sosyalist blokun lideri haline gelişini "Nazi Almanya'sının yerini Rusya aldı" tarzı bir bakış açısıyla açıklar ve "Gülsüm gitmiş başka bir Gülsüm gelmiştir" tabirini kullanır. Üstelik Sovyetler Nazi Almanya'sının "bilek zoruyla ve kendisini ortaya koyarak yapmak istediğini, şirretlikle, üçkâğıtçılıkla, yutturmacalarla" elde etmeye kalkışmaktadır ve üstelik sabırsızdır:

İlk ağızda Polonya'yı, Macaristan'ı, Romanya'yı, Çekoslovakya'yı, Bulgaristan'ı, Finlandiya'yı, Litonya, Lituvanya, Etonya ve Estonya'yı, kısacası eli nereye uzanabildiyse orayı luup diye yutu-

vermektedir. Ve daha avurtları dolu iken Türkiye demeye başlamıştır. Türkiye'yi Kars'tan, Ardahan'dan ve Boğaz'dan dışlemek istemektedir. (s. 67)

1945'e kadar tarih anlatısında farklılaşan resmî ideoloji ile milliyetçi muhafazakârlık tam olarak bu tarihte, 2. Dünya Savaşı'nın bitişi sonrasında kendilerine bir "ortak düşman" ve bir "ortak payda" bulurlar. Bu düşman komünizm ve Sovyetler Birliği, ortak payda da antikomünizm ve Sovyetler Birliği düşmanlığıdır. Türkiye tarihini sınıflar mücadelesi ve emperyalizmle ilişkiler üzerinden okumayan liberalizmin sol ve sağ varyantları da milliyetçi muhafazakârlık da bu ortaklığı inkâr etmektedir. Oysa;

Türkiye egemen sınıflarının emperyalist sistem içerisinde konumlanma biçimleriyle antikomünizm arasında ve antikomünizmle de milliyetçileşme ve dinselleşme arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Bunun siyasete yansımaları ise devletle Türk sağ ve dinsel yapılanmalar arasındaki ilişkilerdeki dönüşüm üzerinden okunmalıdır. Türkiye'nin yakın tarihi, devletle toplumun ya da merkezle çevrenin mücadelesinin tarihi olarak değil, dünya kapitalist sistemiyle ve emperyalist merkezlerle kurulan ilişki doğrultusunda devletle Türk sağının "komünizmle mücadele" adına yaptıkları dönemsel ittifakların tarihi olarak, buradan yola çıkarak okunmalıdır. (Yaşlı, 2016: 15)

Dolayısıyla devlet, değişmez bir özü ve ideolojisi olan, sınıflar üstü ve "kendi için" bir yapı değil, sınıflar mücadelesinin somutlaştığı alandır. Türkiye yönetici sınıfı Soğuk Savaş'a ABD saflarında hızlı bir giriş yaptığında, antikomünizm adına bir yandan devlet içerisindeki görece daha ilerici kadroları tasfiye ederken, öte yandan da dinselleşmenin ve resmî milliyetçilik dışı milliyetçilik biçimlerinin önünü açmıştır. IMF, Dünya Bankası ve NATO gibi kuruluşlara başvuruyla müfredatta din derslerine yeniden yer verilmesinin ve Kuran kurslarıyla imam hatiplerin yeniden açılmasının aynı konjonktürde gerçekleşmesinin bir tesadüf olmadığı açıktır. Yine aynı şekilde çok partili hayata geçilirken sı-

nif esası üzerine sendikacılık ve siyaset yapmanın önce serbest bırakılması ama çok geçmeden yasaklanması da bir tesadüf olarak görülemez. Dolayısıyla Türkiye yönetici sınıfı, 1945 sonrası, antikomünizm adına Cumhuriyet'in kurucu felsefesinden gideyerek uzaklaşmış, Türk sağı da antikomünizmle birlikte devlete sahip çıkma ve onu yeniden kendisinin olarak görme şansına sahip olmuştur.⁷ Bu da devletle Türk sağı arasındaki gerilimli ama varoluşsal ilişkinin temelini oluşturmuştur.

Komünizmin Sovyetler Birliği şahsında uluslararası bir güç olarak sahneye çıkışı, “çağımıza da pek yakışan bu barbarlık ve budalalık”, İhtiyar’a fena kayıplar verdirtmiş, onu geriletmiştir. Çünkü artık insanların elinde komünizme karşı tek araç olarak demokrasi kalmıştır ve devletler de kendilerini komünizme karşı demokrasinin koruyucusu olarak sunabilmişlerdir. Bu nedenle de İhtiyar bir yandan komünizmi Sovyetler Birliği’yle, Sovyetler Birliği’ni de komünizmle özdeşleştirirken, öte yandan da “kundağından yeni çıkan” demokrasiyi yozlaştırmaya soyunacaktır. (s. 68) Yani İhtiyar işlerini artık Soğuk Savaş konseptine göre yapmak zorundadır ve zaten öyle yapacaktır.

Sıdika ya da Güliz, Raşit ya da Delikanlı

İkinci bölüm “Güliz Dönemi” adını taşır ve bu bölümde İhtiyar’ın en yakınındaki isimlerinden biri olan ve Delikanlı’ya “olta atmak” için kullanacağı Sıdika’yla, yani Güliz’le nasıl tanıştığı anlatılır. İhtiyar onu ilk kez bir vapur yolculuğunda gördü-

7 Yüksel Taşkın, devletle Türk sağı arasındaki mutabakatı, farklı bir terminoloji kullansa da isabetli bir şekilde teşhis etmektedir: 2. Dünya Savaşı’na girerken “çevre”nin çocuklarına eğitim olanakları tanıyan rejim, bir yandan da “taşra asabiyesi”nin “Medine”lerini kuşatmasından çok ürküyordu. Bu kuşak kısa sürede Cumhuriyet kurucularının seçkinlik mitoslarını süsleyen milliyetçi dilin büyüsunü keşfetti ve salt varlıkları seçkinlere tehdit oluşturmakla beraber, onlarla “ortak paydalarını” öne çıkarmaya başladı: Antikomünizm, yüksek siyasette yer talep eden “taşra asabiyesinin” çocuklarının seçkinlere uzattığı zeytin dalı oldu. Bu asabiye kuşatmasının, rejimin temellerine karşı olmadığı, sadece meşru görülen iktidarı talep ettiği anlaşılmak isteniyordu. (Taşkın, 2007: 73)

günde kız henüz dokuz yaşındadır ve vapurda dilencilik yapmaktadır. İhtiyar adını sorduğunda kız ona yalan söyleyerek “Güliz” diyecek ve o günden sonra da hep Güliz olarak kalacaktır. İhtiyar, kızın tavrından, duruşundan, öfkesinden çok etkilenecek ve kısa süre içerisinde onu yanına alarak okutacak, aynı zamanda işlerini öğretip örgütteki en güvendiği isimlerden biri yapacaktır.

Üçüncü bölümün adı “Delikanlı”dır ve bu bölümde hem Delikanlı’nın, yani Raşit’in geçmişini, hem de İhtiyar’ın onu nasıl keşfettiğini öğreniriz. Yoksul bir ailenin beş çocuğundan biri olan Raşit her türlü imkânsızlığa rağmen çalışarak okumuş ve üniversite sınavlarını kazanarak büyük şehre gelmiştir. İhtiyar’la karşılaşması da üniversitede derste olacaktır. İhtiyar, sınıfta öğrencilerle dalga geçerek, “Öğrenmek ve bilmek zorunda değilsiniz. Sizden, yani büyük sınıflardan böyle şeyler istediğim de yok,” dediğinde, Raşit ısrarla elini kaldırarak söz isteyecek ve ona, “Sayın profesörüm, öğrenmek ya da bilmek zorunda kalırsak bir sakıncası olur mu?” diye soracak, İhtiyar ise soru karşısında önce şaşırarak, sonra coşkun bir ruh haline bürünerek ve Delikanlı’yı gözüne kestirmiş bir şekilde ona, “İstediğiniz zaman benimle konuşmaya gelebilirsiniz,” dedikten sonra derse devam edecektir.

Dördüncü bölümde, gözüne kestirdiği Delikanlı’nın kendisiyle konuşmaya gelmemesi nedeniyle İhtiyar’ın bunu nasıl bir gurur meselesi haline getirdiğini ve ona “olta atmak” için neler yaptığını görürüz. Raşit yokluklarla uğraşırken kısa süre içerisinde onun bir ek iş daha bulmasını sağlayan kişi aslında İhtiyar’dır ama Raşit’in bundan haberi olmayacaktır. Bu esnada İhtiyar’ın örgütündeki gençler Raşit’i İhtiyar’ın “Lokanta” adlı mekânındaki sofrasına oturtmak için büyük çaba gösterecek ve bunu başaracaklar, ancak İhtiyar’la Delikanlı’nın yıldızı bir türlü barışmayacak ve İhtiyar bu sefer en büyük kozunu yani Güliz’i sahneye sürecektir.

Beşinci bölümün adı bu nedenle “Aşka Davet” adını taşımaktadır. Raşit Güliz’le tesadüf sandığı ama aslında bizzat İhtiyar

tarafından planlanmış olaylar neticesinde tanışacak ve çok geçmeden kıza âşık olacaktır. Ancak kısa süre sonra Güliz de “görev icabı” değil, gerçekten Raşit’e âşık olduğunu fark edecektir. Güliz’i İhtiyar’ın gönderdiğini anlamasından sonra Raşit kıızı terk etmek istese de Güliz onu ikna edecek ve Delikanlı’yla aralarında ikisinin de nefret ettiği ve birbirlerine duydukları aşkı kendisinden sakladıkları İhtiyar’a karşı bir suç ortaklığı doğacaktır. Öte yandan İhtiyar da Delikanlı’yı ezmek, onun boynunu eğdirmek ve biat etmesini sağlamak için her şeyi yapacaktır.

“Atatürk putu”nu kırmak

Olay örgüsünü geliştirmek için uzun sayfalar boyu tüm bunları anlattıktan sonra, Buğra “Kırkıncı Oda” adlı altıncı bölümde tekrar siyasete döner. Dönüş ise Mustafa Kemal Atatürk’le yapılır. İhtiyar’ın amacı Atatürk’e olan sevgisini bildiği Delikanlı’nın kafasını karıştırmaktır. İhtiyar, “Dur sana Atatürk’ü anlatayım,” dedikten sonra, “harcadı kendini harcadı,” der, “sanki kendini bile bile mahrum bıraktı.” İhtiyar bahsettiği şeyin “içkiye ve bir takım mendeburlarla, gece çenebazlıklarına düşkünlüğü” ve “intihara benzeyen tutumu” olmadığını söyler. Bu aslında bir sonuçtur ona göre ve asıl mesele bambaşkadır. Atatürk, “Türkiye’nin dağ gibi ekonomik ve sosyal meseleleri dururken” dehasını tarih gibi, dil gibi önemsiz meselelere harcamıştır ve İhtiyar’a göre bunun ancak iki nedeni olabilir:

Bir, umutsuzluk.. bedbinlik, yani karamsarlık, yenilmişlik, pes ediş! Senin anlayacağın, hakiki meselelerle baş edemeyeceğini kabulleniş. İki, bu meseleleri kavrayamayış veya umursamayış.

İhtiyar âdeta pimi çekmiş ve Raşit’in kucağına bombayı bırakıp gitmiştir. Raşit’in kafası şimdi karmakarışıktır:

Delikanlı bu konuyu, özellikle de hükmünü son dakikalara kasten bıraktığına emindi. Çünkü işte kafasını bu konudan ve bu şaşkıncı yorumdan bir türlü kurtaramıyor, yalnız bunu düşünmek

istiyordu. Yalnızlığının ve inançsızlığının tek dayanağı gibi dört elle sarıldığı adama şimdiye kadar bu açıdan hiç bakmamıştı. Dürüstlüğü ve yiğitliği söylenenlerin üzerinden kalaylayıp geçmesini engelliyordu. Dinlediklerinin karşısında ise kökleşmiş yargıları vardı. Kısacası bunalım başlıyordu. (s. 174)

Raşit, İhtiyar'dan habersiz buluşmalarından birinde Güliz'e onun Atatürk'le ilgili söylediklerini anlatır ve "Sevdiğini beğendiğini bilmesem matrağa alıyor derdim," der; İhtiyar'ın Atatürk'ü sevdiğini zannetmektedir. Oysa Güliz buna şiddetle itiraz ederek, "Sevdiği bir tek adam yoktur onun," der. Beğendiği tek isim ise Troçki'dir ve Güliz'e göre İhtiyar'ın Delikanlı'ya bu kadar önem vermesinin nedenleri arasında onu Troçki'ye benzetmesi vardır.

Güliz İhtiyar'ın Atatürk'le ilgili söylediği şeylerin gerisinde esas olarak Raşit'e "putunu kırdırmak" olduğunu söyler; çünkü İhtiyar, Raşit'in Atatürk'ü "evrensel budalalığın tapma içgüdüsü" ile sevdiğini düşünmektedir. Sahiden de Delikanlı'nın kafası giderek İhtiyar'ın yorumuna göre çalışmaya başlayacak ve o da yeni bir "put" peşine düşecektir: Raşit artık Marksizmi öğrenmeye ve anlamaya çalışmaktadır. (s. 176-177)

Bu kısımda Buğra iki şeyi birden yapmaktadır. İlkin, İhtiyar'ın ağzından, Atatürk'ün özellikle 1930'ların başından itibaren gündelik siyasetten giderek daha fazla uzaklaşmasına ve kendisini neredeyse bütünüyle Türk Tarih Tezi veya Güneş Dil Teorisi gibi kültürel meselelere vermiş olmasına yönelik bir eleştiri getirmektedir. Bunun ise iki nedeni olabileceğini öne sürmektedir. Atatürk ya gerçek meselelerle baş edemeyeceğine dair bir karamsarlığa kapılmıştır ya da bu meseleleri umursamamış ya da kavrayamamıştır. Dolayısıyla yıkılan "put" basitçe Delikanlı'nınki değildir, Buğra'dan okura doğru, milliyetçi muhafazakâr bir "Atatürk putu" kırma girişimi vardır burada.

İkincisi ise Atatürkçülükle Marksizm arasındaki geçişkenliğe yapılan göndermedir. Milliyetçi muhafazakârlara göre gençlerin Marksizme kolayca yönelebilmelerinin gerisinde Türkiye

modernleşmesinde benimsenen tutum ve Cumhuriyet'in eğitim sistemi bulunmaktadır. Gençlerin kafası Atatürkçülük üzerinden karıştırıldığında ve putları yıkıldığında ise kolaylıkla Marksizme yönelmeleri sağlanabilmektedir. İhtiyar da Delikanlı'ya tam olarak aynı yöntemi uygulamış ve onun Marksizmle tanışmasını sağlamıştır.

Boykot kutlaması ve “budalaların en budalası”

Bölümün devamında Güliz'le Raşit, İhtiyar'ın tertip ettiği bir davete katılırlar. Gecenin sonuna doğru masalardan birine bir divan sazı getirilir ve ışıkların çoğu söndürülür. Masadakilerden biri okumaya başlar: “Yürü bre Hızır Paşa/Senin de çarkın kırılır/Güvendiğin padişahın/O da bir gün devrilir.” Pir Sultan'lar birbirini kovalamaktadır: “Koyun beni halk aşkına yanayım’.. sonra ‘Gelin canlar bir olalım’, arkasından da ‘Yorulan yorulsun ben yorulmazam/Devrim yolundan ben ayrılmazam’ ve yenisinden coşku.”

Raşit'in Marksizm üzerine yaptığı okumalar devrim türküleriyle buluşmuş durumdadır şimdi ve Delikanlı kaptırıp gitmiştir, yeni bir heyecanla karşı karşıyadır:

Cephede idi, içi esiyordu. Yıllarca aramıştı o cepheye giden yolu. Ama karşısına hep kendisi gibi yol yordam bilmez arayıcılar çıkmıştı. Omuz omuza dövüşmek istediği savaşçılar işte burada idi. Kalkıp o uzun masaya gitmek, orada oturmak, kolunu onlardan bazılarının yaptığı gibi kim olursa olsun.. kim olduğunu bilmeden ve düşünmeden yanındakinin omzuna atmak.. onlarla olmak istiyordu. (s. 195)

Raşit o geceki coşkunun nedenini ertesi gün Güliz'den öğrenecektir, “boykotun şerefine”dir o coşkunluk. Bu fakültede ilk kez başarılmış ve bir boykot örgütlenmiştir, İhtiyar'ın şimdiye kadar bir türlü giremediği yerdir orası. Ancak artık girilmiştir ve “Ay geçmez sıra işgale gelir,” der Güliz. Öte yandan, “İhtiyar se-

nin gazino'daki halini görseydi işin bitikti," der. Çünkü İhtiyar'ın Raşit'te ilgiye değer bulduğu şey "hiçbir şeye inanmayan, hiçbir şeye bağlanmayan, her şeyi küçümseyen" bir adam olmasıdır.

"Oynamadan Önce" adlı yedinci bölüm Delikanlı ile İhtiyar arasındaki o gece yaşananlara dair diyalogla başlar. İhtiyar'ın Raşit'in gecedeki coşkusundan haberi vardır ve "Kendinden geçmişsin. Yerinde duramıyormuşsun. Bayrağı bana verin der gibi bir halin varmış. Kısacası, o budalaların en budalası imişsin," diye dalga geçer Raşit'le. Ancak Raşit de hazırlıklıdır. Masadakileri "afyonkeşlere" benzetir. Hasan Sabbah'ı hatırlatmışlardır kendisine. "Kırkı bir araya gelince bir kendileri var" sanmaktadırlar. Geri kalan milyonlar ise "koyun bile değil toz" durlar. İyice kızdırmak için, "İyi uyutmuşsunuz. Bravo!" der Raşit İhtiyar'a, "Doğrusu bu ya, gerçekten çok eğlenceliydi. Teşekkür ederim." (s. 203)

O günden sonra sık sık bu tür konuşmalar yaparlar ve bunlardan birinde konu Marx'a gelir. Raşit'in, "Ama siz de hayransınız ona," demesine korkunç bir şekilde öfkelenir İhtiyar: "Ben.. ben birisine hayran olacaktım ha! Hem de ona, Marks'a, koca eşşeğ!" Delikanlı dakikalarca Marx'ı ve Marksizmi övmüş ve "Siz de hayransınız ona," deyince olanlar olmuş, İhtiyar'ı kızdırmıştır. Marx üzerine fikirlerini ise daha sonra çok daha ayrıntılı bir şekilde anlatacaktır Delikanlı'ya.

Oyun, piyonlar, silah

İhtiyar ve Delikanlı artık daha sık sohbet etmekte, İhtiyar kafasındakileri ona daha ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. İhtiyar anlattıkça, her ne kadar inanılmaz gelse de, Delikanlı Türkiye'deki neredeyse bütün hayatı meselelerin İhtiyar tarafından icat edildiğini ve derinleştirilerek içinden çıkılmaz hale getirildiğini anlamaktadır. Örneğin İhtiyar, "Ben anadili bile bir anlaşmazlık bir kavga konusu yapmışımdır," der. Âdeta bir satranç oyunu gibi "kurumları, grupları, partileri, piyonlar, atlar, filler, kaleler misali, dile dair çekişmelerin tarafı haline getirmiş-

tir ve taşlar o istediği için kırmakta, gene o istediği için ve onun isteğine, onun hesaplarına göre kırılmaktadır.”

Bu sadece dil konusunda değil hemen her şeyde böyledir. Soldaki ve sağdaki gruplaşma ve bölünmeler, basındaki sanat ve edebiyat alanındaki sert tartışmalar, sendika ve dernek kavgaları... Bunların hepsi İhtiyar'ın sahneye koyduğu bir oyundan ibarettir: “Bu sistem bin nebülöz'den milyonlarca yılda oluştu. Ben onu bir pimpirik ömür içinde tekrar kaoslaştıracığım.. kaosa döndürdüm bile!..” (s. 209)

Delikanlı İhtiyar'ı daha yakından tanımaya başlamışken İhtiyar da işlerine devam etmektedir. Bu süreçte başardığı şeylerden biri, öğrenci tartışmalarında ve köşe yazılarında adamlarına “devrimciye silah da lazımdır” fikrini işletmeye başlamasıdır. Kısa süre sonra birkaç sol grup bu fikre ikna olacak ve silahlanmaya başlayacaktır zaten.

İhtiyar, kurulan örgütlerden birine emrindeki gençlerden birini sızdırır ve bu gencin güya kaçakçılık işleriyle uğraşan bir dayısı vardır, bunu gören “Merzifon eşekleri, yani Marksistler” (s. 213) ise genci daha bir benimsemişlerdir. İhtiyar böylece yeni kurulan devrimci örgütü silah kaçakçılığı işine sokar. Bu sırada dayı da giderek örgütün güvenini kazanmaktadır ve hatta örgüt içi uyuşmazlık ve anlaşmazlıklarda arabuluculuğu artık o yapar hale gelmiştir. Böylece artık perde arkasındaki elebaşları ile tanışabilecektir.

Artık “yeraltı komünizminin protokolünde Kossigin'e eşit bir yer almış” olan dayı, bu noktaya ulaştıktan sonra örgüte “kadınıyla isterik, erkeğiyle züppe ve snop sosyete ve üniversite kesimlerinde uyuşturucu maddelerden yararlanmak” fikrini vermiş ve örgütü uyuşturucu kaçakçılığı işine de sokmuştur. Onlara verdiği öğütlerden birisi ise Mao'yla ilgilidir: “Mao uyuşturucu madde kaçakçılığını bir devlet ticareti yapmıştı. Onlar niçin denemisinlerdi?” Deneyeceklerdir ve tüm bu sürecin sonunda örgütün kontrolü tamamen İhtiyar'a geçecektir. (s. 214)

Bir kez daha Atatürk, bir kez daha eğitim

Tüm bunlar olurken İhtiyar bir yandan da Raşit'in "zihnini bulandırma" çalışmalarına devam etmektedir. Atatürk'ten sık sık "deha" olarak söz eden İhtiyar, hemen ardından lafı onun "dehasına ihanet etmesine" getirmektedir. "Dil, tarih, içki ve 'haysiyetsiz bir çevreye tahakküm düşkünlükleri'ni bir kaçış, bir teslim bayrağı gibi" göstermekte, "gündüzlerin yerini alan Çankaya geceleri"ni, "o gecelerden günlere kalan kırıntılarda da tarih ve dil saplantıları"nı anlatmaktadır uzun uzun. Devamında ise "açık açık" şunu söylemektedir:

Atatürk'e hayata sarılır gibi sarılan bir sen değildin ki.. Türkiye zamanlarını 1880 ile 1938 arasına kilitleyen, zaman kavramını Atatürk ile sınırlayan eğitimi ben yarattım. Aslında benim de-hama yakışmayacak kadar basittir bu strateji: Her şey bir şeyden ibaret hale getirilince o bir şeyi yıktın mı her şey pofff.. ve bir şeyi yıkmak her şeyi yıkmaktan her zaman çok daha kolaydır. O tek şey istediğin kadar çetin, her şey de tek tek, istemediğin kadar püf-ten olsa da. (s. 225)

Burada bir kez daha eğitim meselesine geliriz. Tüm olan bitenin müsebbibi Cumhuriyet'in Atatürk kültü üzerine kurulu eğitim sistemidir. Bu bakış açısı, milliyetçi muhafazakârlığın Kemalizmi değişmez bir öz olarak devletin ideolojisi olarak görmesinden ve milli eğitim ideolojisinin de 30'lardan beri hiç değişmediği iddiasından kaynaklanır. Elbette ki bugün bile eğitim sistemine ve müfredata yüzeysel olarak bakıldığında Kemalizmin devletin resmî ideolojisi olduğu kanaatine varılabilir. Oysa 1945 sonrası devletle Türk sağı arasındaki "büyük uzlaşma"ya uygun bir şekilde eğitim sistemi de adım adım dinselleşmiştir ve eğitim sisteminin niteliğini belirleyen şey siyasal güç ilişkileri olmuştur. Kitapta anlatılan 1960'lı yılların sonlarında Türkiye'deki eğitim sisteminde artık sadece Kemalist ideoloji yoktur; müfredatta ve kurumsal düzeyde hem milliyetçi muhafazakârlığa hem de din-

selleşmeye çoktan yer açılmış durumdadır ve bunlardan hangisinin üstün geleceğini, hangi şehirde, hangi semtte, hangi okulda, hangi sınıfta okuduğunuz ve öğretmeninizin kim olduğu belirlemektedir esas olarak.⁸

Velhasıl, eğitim sistemi ve okullar da çoktan devletle Türk sağı arasındaki uzlaşmanın doğasına uygun bir şekilde dönüşmüş durumdadır. Şekilsel bir Kemalist eğitim çatısı altında, kendini Kemalist, ilerici demokrat ya da solcu gören öğretmenlerle/hocalarla, Türk sağının rahle-i tedrisinden geçmiş öğretmenler ve hocalar, güç dengeleri il il, ilçe ilçe, okul okul değişecek bir şekilde birbirleriyle mücadele etmektedirler ve bu mücadelede devlet aygıtının Kemalist, ilerici, devrimci, solcu öğretmenlerin yanında olduğuna dair tek bir kanıt bile gösterilemez. Özellikle taşranın mutaassıp şehirlerinde ya da genel olarak mutaassıp ilçelerde ise ibrenin kimden yana olduğu çok net bir şekilde bellidir.

Marksızlık ve Marksistler

İhtiyar'ın Atatürk'le ilgili söyledikleri Raşit'i giderek daha fazla etkileyecek, onun Marksizme olan ilgisini daha da artıracaktır. İhtiyar ise Marksizmi de kendi çıkarları için kullanmaktadır ve bunu da Delikanlı'ya anlatacaktır.

İhtiyar önce sadece yönetici kadroya karşı olduğuna inanılan bir savaş başlatmış, sonra da bu savaşı “sömürücülükle, çıkarıcılıkla ve ezicilikle damgaladığı demokrasi düzenine” doğru çevirmiştir. Bu çevriliş ise hemen kendine yandaşlar bulmuştur; halkı ve işçi sınıfını kurtaracağını, sömürü düzeniyle savaştığını sananlar hemen tuzağa düşmüştür. İhtiyar “kokuşmuş halk yığınları”nın ve “çürük sözde aydınlar”ın arasında kök salan düzen karşıtı bir cephe oluşturmıştır ve bu birinci raunttur.

8 Milli Eğitim ideolojisinin antikomünizmden kaynaklı bir biçimde yaşanan dönüşümüyle ilgili olarak bkz. Copeaux, 2006. Türk sağının eğitim meselesini değerlendirmeye biçimi için ise bkz. Deren, 2003.

İkinci rauntta İhtiyar bu sefer Karl Marx'ı karşısına almış durumdadır. İhtiyar, "Dünya işçileri birleşiniz!" sloganının hayli kurnazca bir buluş olduğunu söyler ve bunu över. Çünkü "devlet itliği dışında yeni bir ordu kurabilmenin ilk ve yepyeni bir buluşu"dur bu. Ancak "meyvesi alınamayacak, alınsa bile 'yığınla ortağı bulunacak budala bir tutku', 'çirkin bir çıkarıcılık' ve 'aşağılık bir çıkarıcılık'tır" bu. Çünkü "devleti yok edecek, kâinatın tek amacına yönelecek bir girişim değil, onu sahibinden bir anonim şirket adına gaspa kalkışmak"tır. Başarıya ulaşıncı hiçbir şeyin değişmeyeceği görülecektir ve nitekim görülmüştür de. (s. 230)

İhtiyar'ın Marx'a yönelik öfkesinin nedeni tam olarak budur: Marx, işçi sınıfının "devlet dışı bir ordu" haline gelmesinin temellerini atmıştır ama proletarya devleti yok etmeyecek, sadece sahibini değiştirecektir. İhtiyar devamında Marx'ın "bir gerçeğe dayanarak bütün gerçekleri ve hakikati gebertmek" hususunda bir "üçkâğıtçılığı" olduğunu ve bunun milyonlarca enayiye deha gibi görüldüğünü söyler, ardından da olanca nefretiyle şu cümleleri kurar:

Bilgiyi onun kadar bilginin, mantığı onun kadar mantığın aleyhine kullanan bir demagog daha çıkmamıştır diyebilirim. Ve Marks bütün kavramları, özellikle de erdemleri ve değer ölçülerini ve yargılarını, kabul edilmiş klasik ve namuslu anlamlarından söküüp koparan yorumlar bulabilmiştir. Ve bu yorumları, döküntü insanları uyutan klasik oluşumu çökertmek için kullanabilmiştir. Marks esareti ve köleliği özgürlük, hakları boyunduruk altına girmek ve nihayet boğaz tokluğuna ağır ve güdümlü işçiliği de – domuzca tabulaştırdığı ve kutsallaştırdığı– toplum için çalışmak gibi göstermiş, üstelik çömezleri ile sahte mirasçılarına bu dolmayı milyarlarca yutturmanın yollarını da öğretmiştir. (s. 231)

İhtiyar'a göre Marx "dini afyon saydırtabilmiş, öteki dünyayı saçma göstermeyi becermiştir" ve İhtiyar bu bakımlardan övmektedir onu. "Öteki dünyayı zırva sayan.. cennet hayali ile

canlarını feda edenlere ve millet için, vatan için bir şeylere katlananlara enayi diyen” bir doktrinin “yığınla enayi bulabilmesi gerçekten de övülecek bir hergeleliktir.” Ancak “aynı Marx, toplumu tastamam öteki dünyanın yerine koydurtmuş” ve İhtiyar’ın kutsal amacı uğruna verdiği savaşı zorlaştırmış, “ezmek üzere olduğu cepheye yeni ordular türetmiştir”. İhtiyar burada bir kez daha Marx’a ve Marksizme yönelik esas eleştirisini dile getirir: “Değişen sadece tavukların sahibi” olmuş, “devlet yani düzen gene kalmıştır”. (s. 232)

İhtiyar Türkiye’deki Marksistleri ise hiçbir zaman “ciddi bir rakip” olarak görmemiştir. Onlar İhtiyar’a sadece vakit kaybettirmişlerdir. Ancak Marksistler de bir bakıma İhtiyar’ın felsefesine çalışmışlardır, İhtiyar’ın en iyi malzemesi onlar olmuştur. İhtiyar da onlarla sıkı işbirliklerine girmiş, bir çeşit ortaklık kurmuş, onlara “en ileri gelenlerini” kendisine minnettar ve müteşekkir bırakacak yardımlarda bulunmuştur. Marksistler ise bu yardımların hem hareketi hem ideolojiyi “kısı kıvrak bağlamakta olduğunu” anlamamışlardır. İhtiyar yardımlarını artırdıkça onların “ciğerlerine nüfuz etmiş”, onları bölmüş ve birbirlerine düşürmüştür. İhtiyar bu yardımlar sayesinde onları “birbirlerine, burjuvaziye ve kapitalizme karşı duyduklarından bin beter düşmanlıklar duyan gruplara” bölme imkânı bulmuştur. Onlar ise İhtiyar’ın felsefesine “hava gibi, su gibi gerekli olan kaossal ve keşmekeşsel ortamı” İhtiyar’ın kendileri aracılığıyla yarattığını da “düzenle birlikte kendilerini çürütmekte” olduğunu da anlamamışlardır. (s. 234)

Konuşma bu noktada sosyalist liderlere gelir ve İhtiyar, “Lenin, Stalin, Mao, Kruşçof” diye sıralayarak “o çetenin bütün elebaşları da aynı şeyin şeyidir” der, ancak bir ismi istisna tutar: “Büyük adam yoktur onların arasında da. Büyük adam yutturmacası vardır o çete adına da. Bir Troçki.. belki. O da şöyle böyle.” (s. 234)

Raşit’in “neden Troçki” sorusuna verdiği yanıt ise yine “devlet ve düzen”le ilgilidir. İhtiyar, Troçki’nin her şeyden önce “dış-

li bir anti Leninist” olduğunu söyler. Öyle ki “bizzat Lenin’i ve Lenin’den sonra gelen en azılı Leninist’leri bile kendi yolundan çekip almış, kendi taklitçisi yapabilmektedir.” İhtiyar’a göre Lenin bir “dönek”tir ama Troçki “iki misli bir dönek”tir, ancak “Lenin’in döneklikleri iktidar hırsıyla ve devleti ele geçirmek, devleti sürdürmek hırsıyla olurken”, Troçki eşsiz denebilecek bir soylulukla “döneklik ve kalleşliklerini devleti çürütmek için yapıyor ve böyle yapılmasını” istiyordur:

Troçki, diksürüngenleri varabilecekleri en yüksek doruğa ulaştırmak, yani onları devlet zilletinden, devlet aşağılamasından kurtarmak için dönekti.. bu yüzden kalleşti. Ve daha başka büyük sayılanların bulunduğu yerde gerçekten büyük olunamayacağını kavrayabilen ender dehalardan biriydi o. Bir yığın büyük.. hatta sadece saygıdeğer adamın bulunduğu, yani devletin yani bir düzenin bulunduğu yerde.. yani kendilerini öyle yutturabilenlerin bulunduğu bir toplumda kuvvetin ve kudretin, kısaca ve bayağı söylenişi ile iktidarın mutlaka ama mutlaka bir çete yağmasına, bir korsan işi ganimet paylaşılmasına dönüşeceğini kavramıştı Troçki. (s. 236)

Sanki Bolşevik devriminin liderlerinden birinden değil de Proudhon ya da Bakunin gibi bir anarşistten söz eden ve Lenin’le yaptığı karşılaştırma ise bütünüyle uydurma olan bu “fantastik” Troçki yorumunun ardından İhtiyar yine “işlerini” anlatmaya başlar ve amacına ulaşmasının yolunun kişiyi kendisinden kopartmak, onun kişileşmesini engellemek olduğunu söyler. Bunun için de “toplum için, halk için masallarını” işlemiştir yıllar boyunca. Söz burada tekrar eğitim sistemine ve Atatürk’e gelir. Eğitimciler Atatürk’ün bambaşka bir bağlamda yaptığı “Gençliğe Hitabe”yi yoz bir şekilde yorumlamış ve “görev ve sorumluluk kavramlarından kopmuş, vatani kurtarmaktan, bunun için de tam bir paranoyak titizliğiyle düşman aramaktan, kavga sebebi icat etmekten öte bir endişesi bulunmayan bir gençlik” takdim etmişlerdir İhtiyar’a. O da bu fırsatı değerlendirmiş ve gençliği alıp kendi planları doğrultusunda kullanmıştır.

İhtiyar'ın çizdiği tablo

Raşit artık sürekli İhtiyar'a gitmekte ve onu daha yakından tanımakta, ondaki mahvetme tutkusunu ve bundan aldığı hazzı açık bir şekilde görebilmektedir. Ona baktığında, artık özel bir çaba göstermeksizin Türkiye çapındaki büyük tabloyu gözlerinde canlandırabilmektedir. İhtiyar da artık ona karşı daha açıktır ve yaptıklarını da yapacaklarını da şehvetle anlatmaktadır. Amaç sadece yıkmaya değil, bütünüyle yok etmedir ve Raşit dinlediklerini Türkiye'de yaşananlarla birleştirence gerçeğin farkına giderek daha güçlü bir şekilde varmaktadır:

Üniversite.. basın.. sendikalar.. dernekler.. partiler, sanat, edebiyat, sinema, tiyatro, radyo, televizyon, işgaller, boykotlar, gösteri yürüyüşleri, sabotajlar, cinayetler, çatışmalar, sloganlar, kısacası kıran kırana bir dövüşe giden ve boyuna bölündükleri için savaş cepheleri boyuna çoğalan uyduruk inançların grupları. (...) Şimdi o anlattıkça bunların bütünleştiğini, ortaya bir tablo bütünlüğünün çıktığını görüyordu. Bir ressamın bir tabloyu tamamlayışını görür gibi. (s. 243)

Anlaşılabacağı üzere Buğra, 70'ler Türkiye'sinin bir tablosunu vermekte ve bu tablonun ressamının da İhtiyar olduğunu söylemektedir. İhtiyar, eğitim sisteminin kendisine yarattığı kolaylıkla gençleri ağına düşürmekte, onlara örgütler kurdurmakta ya da kurdukları örgütlerin içerisine adamlarını sızdırmakta, başka örgütlerle aralarındaki ihtilafları derinleştirmekte, üniversiteyi, basını, sendikayı, dernekleri de kullanarak kutsal amacına, yani devleti ve düzeni yıkarak mutlak anarşiyi yaratma hedefine doğru doludizgin ilerlemektedir. Delikanlı ise tüm bu olan biteni dehşet duyguları içerisinde izlemekte ve ne yapacağını düşünmektedir.

"Bedel" adlı sekizinci bölüm de bu minvalde açılır ve açılış sahnesinde yine İhtiyar ve Delikanlı vardır. İhtiyar ve Delikanlı İhtiyar'ın köşkteki çalışma odasında ayakta karşı karşıya durmaktadırlar ve Delikanlı sormuş olduğu bir soruya İhtiyar'ın "evet" ya da "hayır"dan ibaret bir yanıt vermesini istemektedir.

Raşit yanıtı beklemektedir ama kesin kararını zaten vermiş durumdadır: “Ya önemli bir eyleme katılacak” ya da “emekliye” ayrılacaktır ve söze “ya bir tabanca ya da emekliliğim” diye başlamıştır. İhtiyar, Raşit’in yapacağı eylem aracılığıyla “tekleşmek, tek olarak kabul edilmek, üstün sayılmak hevesi”nde olduğunu düşünmektedir. Bu ise onun elindeki en büyük kozlardan biridir ve bu hevesi sürekli körüklemektedir. O nasıl ki “fahişe bile olamayacak kadın kız döküntülerinden” büyük sahne, radyo ve televizyon yıldızları çıkartmayı başarmışsa, “ilericiler, devrimciler, halkçılar, antiemperyalistler, sosyalistler, komünistler, Marksistler, antimarksistler, Leninistler, Maocular, Troçkistler, Goşistler” üretip türetmeyi başarmıştır. İhtiyar bunların hepsinin sürüden olduğunu söyler: “Hepsi de kuzu kuzu melerler ve ben de onların elverişlilerini yeni yeni otlaklara götürür ödüllendiririm.” Asıl soru ise bundan sonra gelir: “Sana ne kuzuluktan be? Yakışır mı sana?” (s. 251)

İhtiyar, Raşit’e onu kurmuş olduğu imparatorluğun varisi olarak gördüğünü ama onun bu güce sahip olmaktan korktuğunu söyler. “Rusya’da, Çin’de, Küba’da, İspanya’da ve bir zamanlar İtalya’da, Almanya’da” geniş kadrolarla ve ortaklarla çetelerin yaptığını, o Türkiye’de tek başına denilebilecek kadar küçük bir ekiple yapmaktadır. Oralarda partiler kurulmakta, devleteler gasp edilmekte, kâr ve vurgun yüzdelere paylaşmaktadırlar. Kendisi ise kimseye haraç vermemekte, zırnık koklatmamaktadır. Amacıysa devleti gasp etmek değildir, “devleti devlet eliyle toz etmek için kurmuştur” o örgütünü. (s. 253) Onun şan, şeref, şöhret gibi dertleri yoktur. O, kendisini hiç tanımayan ve tanıyamayacak olan milyonları gütmektedir. Başbakanlar, bakanlar, muhalefet liderleri, bilim adamları, sendika yöneticileri vs. hepsi var olduklarını sanmaktadırlar ama aslında hepsi İhtiyar’a aittir. “Birbirlerini yemek” ve böylece “devlet denen yutturmacayı çamura, çirkefe, katrana bulamak için” vardırırlar. (s. 254)

Tam bu noktada Raşit'i daha da çok etkilemek için bir olay anlatır İhtiyar. 2. Dünya Savaşı'nın karaborsa yıllarında piyasada bulunmayan şeylerden birinin en pahalı sigara Sipahi ve diğerinin de en pahalı rakı olan Kulüp rakısı olduğunu fark etmiş ve bunun nedenlerini öğrenmek istemiştir. Sonra anlar ki bu sigara ve rakılar Anadolu'nun tarım bölgelerine gitmektedir. Çünkü buğdayın fiyatı iki kuruştan kırk üç kuruşa çıkmış ve "efendimiz köylünün cepleri tomar tomar para" ile dolmuştur. Köylü ise bu parayı nasıl harcayacağını bilemediğinden efendilerine özenmiş, bu yüzden de "atlı sigara ile efendili rakı" istemeye başlamıştır. (s. 255)

Yıllar geçecek ama İhtiyar bu meseleyi hiç unutmayacak, "özentî"nin sadece rakı ve sigarayla sınırlı olmadığını fark edip yeni özentiler yaratacaktır:

Ben de o dönemde başlayan demokrasi furyasında daha başka özentî konuları buldum ve bu özentî konuları yaymaya bulaştırmaya aşlamaya koyuldum: İlericilikse ilericilik.. devrimcilikse devrimcilik.. sosyalistlikse sosyalistlik! Övgüler ve övünmeler hep ve sadece baba fırını has çıkaran tüysüzlerle devlet kapısında ense yapan aydınların mı olacak? Madalyalar hep onlara mı takılacak yani? İşçiysen adam değil miyiz yani?.. biz de kendimize göre devrimciyiz yani.. biz de haddimiz olmayarak biraz sosyalistiz yani. Hor görme bizi bey, iyi kötü azıcık da biz Marksistiz yani. (s. 256)

Burada Türkiye'deki işçi kitlelerinin sosyalist fikirlerle tanışmasına ve sosyalist dünya görüşünü benimsemesine Buğra'nın getirdiği açıklamayı görürüz aslında. İhtiyar onların "özentî" duygularını kullanmıştır ve alttakiler nasıl ki 1940'larda efendilerinin içki ve sigaralarına özenmişlerse şimdi de onların benimsemiği kavramlara ve sıfatlara özenmektedirler. İşçi artık sadece baba parası yiyenlerle devlet kapılarından nemalanan aydınların değil, kendisinin de sosyalist olabileceğini göstermek istemiştir. Haddi değildir belki ama o da artık "biraz" sosyalisttir ve "hor görme bizi bey" demektedir yukarıdakilere.

İhtiyar şiddet dönemini başlatıyor

Bölümün sonunda Raşit tüm bu konuşmalara ikna olmayacak ve İhtiyar'ın dolabındaki tabancalardan birini alıp çıkacaktır. Ancak çok geçmeden Güliz Raşit'i arayarak İhtiyar'ın onu görmek istediğini söyleyecek, Raşit de bu görüşmeye gidecektir. Bu sefer İhtiyar'ın başka bir teklifi vardır Delikanlı'ya ve bu teklif "çok daha önemli, çok daha tehlikeli ve çok daha şaşıla ve gürültülü"dür. Raşit silahı seçtiğini ve kararını değiştirmeyeceğini söyler ama İhtiyar hazırlıklıdır. Yapacağı teklifin kararını değiştirmesi anlamına gelmeyeceğini söyler, çünkü İhtiyar tedhiş dönemini açmaya karar vermiştir ve açılışı değerli biri yapsın istemektedir.

Şiddet dönemini başlatma kararı alan İhtiyar, bunun için de solcuları kullanacaktır. Raşit'in "neden" sorusuna ise şöyle yanıt verir:

Fazla sevimli.. hatta haklı sanılmaya başladı mendeburlar. Ölçüyü biraz fazla kaçırdım sanırım, fazla destekledim onları. Maksudım kavgayı kızıştırmaktı ama şu lanet olası halk benim bile kestiremediğim bir iştahla yuttu oltayı. Solculuk ileride başıma dert açacak kadar yaygınlaşma istidadında. Halk için savaş halkı ürkütecek, mendebur canı için endişelere düşürecek bir biçim almalı. (s. 265)

Raşit İhtiyar'a nasıl bir eylem yapacağını sorar. İhtiyar ise onu, "Bir konsolosluğun yazlık bahçesini bombalayacaksın," şeklinde yanıtlar. Delikanlı, "İçeride kimse olacak mı?" sorusuna "hayır" yanıtını aldıktan sonra eylemi kabul edecektir. Köşkten çıktıktan sonra cebinde bir not bulur. Güliz ona "vazgeç" dememektedir ama eylemden önce görüşmek istemektedir.

Dokuzuncu bölümün adı "Taş Sürmek"tir ve bu bölümde Raşit'in eylemine ve sonrasındaki iç hesaplaşmasına tanıklık ederiz. Salı günü Güliz'le Raşit buluşurlar. Güliz'i Raşit'i hem onu hâlâ sevdiğine ikna etmeye hem de bombalı saldırıdan vazgeçirmeye çalışır ancak bunu başaramaz, Raşit bombalı saldırıyı

gerçekleştirecektir. Güliz'den ayrıldıktan sonra, eylemi gerçekleştireceği ekiple buluşmaya giderken bir karar verir ve onları atlatır. Hedefini değiştirmiştir, elçilik binasını değil İhtiyar'ın davetlerini verdiği mekânı, yani Gazino'yu bombalayacaktır. O saatte Gazino'da bir iki garson dışında kimsenin olmayacağını, onların da bombayı yerleştireceği yere pek yaklaşmayacağını düşünmektedir. Zaman ayarlı bomba kısa süre sonra patlayacak, Raşit de patlamayı uzaktan bir yerden seyredecektir.

Ertesi gün gazetelere bakarken İstanbul'da iki ayrı patlama olduğunu öğrenir. Birisi Gazino'dakidir, diğerini ise İhtiyar'ın adamları elçilikte ve kararlaştırılan saatte gerçekleştirmişlerdir. Yaptığı şey Raşit'i son derece sarsmış durumdadır ve büyük bir korku duymaktadır. O korkuyla kendini öldürmeyi dahi düşünür ama başka birini öldürmeye karar verir: İhtiyar'ı öldürecektir.

İhtiyar ise Raşit'in niye Gazino'yu bombaladığını anlamamıştır ama sonrasında yaşanacakların farkındadır, o yüzden de Güliz'e şöyle der: "Ya sana gelecek, ki o zaman yaşamayı seçmiş demektir.. ya da buraya beni gebertmeye, yani gebermeye."

Robotlaşmış devrimciler

Bölümün devamında Raşit bir iç hesaplaşmaya girer. Aklından İhtiyar'ı bir türlü defedememekte, İhtiyar'la birlikte de bambaşka görüntüler kafasına üşüşmektedir. Raşit kimi vuran, kimi vurulan, kimi kaçan, kimi kovalayan gençleri düşünür. Kendi özlerinden, kendi hayatlarından kopmuş, robotlaşmış gençlerdir bunlar. Sadece birkaç cümle söyleyebilmektedirler ve sadece bu cümleleri söylemeye mahkûm edilmişlerdir. İhtiyar gençleri robotlaştırmaktadır ve bunu yaparken demagojiyi ve sloganları kullanmaktadır. Kişiliği öldürmekte ve böylece insanları, insanın ve toplumun gerçek sorunlarından, gerçek değerlerinden ve güzelliklerinden koparmaktadır. Pençesine aldığı gençleri duygulardan, erdemlerden ve hatta içgüdülerden ayırmakta, sloganlar ve paradokslar dışındaki her şeyi anlamsızlaştırmaktadır:

Forumlar.. hücre içi, hücreler arası tartışma toplantıları.. dünyanın ta öbür ucunda ve adı bu olayla duyulan mikroskobik ve daha embriyo halindeki bir toplumda çıkan bir olay üzerine yorumlar, genellemeler, sonra da genelden, bu defa, kendi toplumumuz için kesin yargılar.. bir başka önemli nokta, kavramları ve değer yargılarını klasik ve sosyal içeriklerinden boşaltıp birer paçavra haline getirmek için açılan, tez elden de paçavranın rengi, biçimi, niteliği üzerinde bir tartışma haline getirilen oturumlar! (s. 289)

Delikanlı genç bir teknikeri anımsar tüm bunlardan sonra. Ve “vatan” kavramından vazgeçmediği için nasıl dövüldüğünü. Tekniker “hiçbir etki ile oluşmayan bir seçimle öğrenmek, propagandanın ona zannettirdiği gizli kızıl orduya katılmak, bir ideal için çarpışmak, madalyalar almak” istemektedir. Solcular bu genci “çok güçlüyüz, aramızda subaylar, generaller var” diye kandırmışlar, onu düzmece gizli toplantılara götürerek düzmece subaylarla, generallerle tanıştırmışlardır. Ancak genç tekniker Marksizmi bir türlü kavrayamamıştır ve “vatan onun için hâlâ vatan”dır. İşte bu nedenle de “gebertmecesine” dövülmüş, kaşı gözü burnu patlatılmış, parmakları kırılmıştır. Peki ya sonra, sonrasında ne olmuştur? Sonrasında ise “ateş hattına” sürülmüştür:

Babasının servetinden utanan –kompleks–, bu serveti toplumdan çalıp çırpma sayan, işçilerle ilişkisinde meşin çizmeli, eli kırbaçlı Gulak’ları gören bu genç, kendisi gibi üç kişiyle birlikte, yanlarında bir kız çocuğu rehine, polisle çarpışırken, Tanrı bağıışı çiçeklerden birini bile koklayamadan, sevgiyi, aşkı, bir işin, bir evin sorumluluğunu ve eşliği, babalığı tatmadan can verip gitti.. daha niceleri gibi. (s. 290)

Türk sağının klasik anlatısının *Gençliğim Eyvah*’ta da devrede olduğu kolaylıkla görülebilmektedir. Devrimciler kim olduğunu asla anlayamayacakları perde arkasındaki güçler tarafından –romanda İhtiyar’dır bu– robotlaştırılmışlardır. Sloganlar ve demagoji onların zihinlerini, kişiliklerini, karakterlerini esir

almış ve onları özlerinden koparmıştır. Dolayısıyla devrimciler sadece kendilerine değil, yaşadıkları topluma ve onun değerlerine de yabancılaşmışlardır. Bu ülkeyi de bu ülkenin insanını da tanımamaktadırlar. Dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen bir hadise üzerine saatlerce, günlerce konuşmakta ve oradan birtakım genellemelere varmakta, sonra da o genellemeyi buraya uyarlamaya çalışmaktadırlar. Bu da ülkeye dair yabancılıklarını ve cehaletlerini daha da artırmaktadır.

Yine klasik anlatıya uygun bir şekilde, örgütler saf, temiz ve idealist gençleri saflarına çekmekte, onları bazen parayla, bazen de güçle kandırmaktadırlar. Bu gençler kendi istedikleri gibi birine dönüşmeyince de onlara şiddet uygulamakta ve sonra da ellerine silah verip onları ölmeye ve öldürmeye yollamaktadırlar. Türkiye’de devrimcilik, komünistlik bütünüyle bir “kandırılma” hikâyesidir. Önce birileri kanmakta ve sonra robotlaşmakta, sonra onlar da başkalarını kandırmakta ve robotlaştırmaktadır ve böylece sürüp gitmektedir bu.

Komünizmin psikanalizi

Delikanlı tüm bunlardan sonra İhtiyar’ın kendi hakkında söylediklerini ve yaptığı “psikolojik çözümlmeleri” hatırlar. Aslında burada Buğra, sola dair bir “psikolojik çözümleme” yapmaktadır. İhtiyar, “Doğrusu bu ya, şaşıyorum sizin Marksist bir devrimci oluşunuza,” demiştir Raşit’e. Bu şaşkınlığının nedenini ise, “Baktım, sizin soydan gelme veya kalma günahlarınız yok,” diye açıklamıştır. Çünkü “Marksizmi, özellikle de devrimciliği komplekse” bağlamaktadır. Dolayısıyla devrimci olmanın gerisinde, çoğu aileden miras alınmış psikolojik sorunlar ve özellikle çocukluktan kalma “yara”lar bulunmaktadır. (s. 291)

Delikanlı’nın ise ilk bakışta böyle “günahları” yoktur, aksine babasını taparcasına sevmektedir. Ancak babası ve Atatürk hariç kimseyi sevmemektedir ve onun da “yarası” budur işte. Raşit kör değildir, topal değildir, cinsi sapıklığı veya yetersizliği yoktur;

demek ki kompleksi bunlardan değil, sevgisizlikten kaynaklanmaktadır. İhtiyar devamında şöyle diyecektir Raşit'e:

Babalarının ve analarının ve bacılarının günahları yüzünden ve bu günahların itişiyi ve verdiği hınçla ve sırf olmak için goşist ve ultra goşist ve troçkist.. anarşist ve anarko sendikalist.. ve maoist kelimelerini öğrenmeleri yeten bir yığın kuzu ve kuzularla kırılma heveslisi kart koyun.. ve orospulaşma yeteneklerine veya heveslerine kılıf arayan kız ve kadın gördüm. Ve sizin devrimciliğinize böyle bir sebep bulamadım. Sizin devrimciliğiniz, babanızın acze ve sefalet düşüşü ve düşürülüşü yüzünden sosyal planda kırılan ve bunun için de sizin hayatınızın çerçevesinde her şey ve en üstün şey ve tek şey ve tek put olan onurunuzun kırılışından doğuyordu. (s. 292)

Antikomünist edebiyatın temel argümanlarından biri, ilerleyen sayfalarda inceleyeceğimiz diğer romanlarda da göreceğimiz üzere, komünistliğin psikolojik bir sorundan kaynaklandığı yönündeki iddiadır. Komünistler, devrimciler, solcular, antikomünist romanların hepsinde kişilik bozukluğu olan, kompleksli, sevgisiz, şiddete ve özyıkıma eğilimli tipler olarak resmedilirler. Devrimcilik de tüm bunların bir yansıması olarak karşımıza çıkar ve bir akıl hastalığı olarak kodlanır. Bu nedenle, dünyanın farklı yerlerinde, cezaevlerindeki komünistlere, devrimcilere birtakım sözde psikolojik tedavilerin –ki bunlar kimi zaman işkence raddesine varmaktadır– uygulanmasına kalkışılması şaşırtıcı değildir.

Gençliğe yakılan ağıt

Raşit iç hesaplaşmasına devam ederken, bu sefer de aklına “türküler” ve türkülerle coşulan o geceler gelecektir. O gecelerde “türküler insanın o yüce yanına.. soylu bir amaç için hayatı hiçe sayan ve saydırtan yanına seferberlik davulu” çalmakta ve “ölüme değen yiğitliklerin” türküleri olmaktadır. Türküler, “benimsetilen sloganları o soylu amaçların ta kendisi” yapmak-

tadır. Ve delikanlı da o gecelerde bu türkülerle “hiçliğinden, cı-lızlığından, öksüzlüğünden” arınmakta, Köroğlu kesilmekte, Pir Sultan’laşmakta, Ali’leşmeye can atmaktadır. Bu noktada yazarın mı yoksa Raşit’in mi sorduğu bir soruyla karşılaşırız: “Pir Sultan nerede, Ali nerede, Marx nerede?” (s. 295)

Sorunun ardından yine türkülerle ilgili bir anı canlanacaktır Delikanlı’nın zihninde ve o gecelerden birinde duyduğu Çanakkale türküsünü hatırlayacaktır: “Çanakkale içinde vur-dular beni/Ölmeden mezara koydular beni/Gençliğim eyvah!.. Çanakkale içinde sıra sıra testiler/Anneler babalar ümit kestiler/ Gençliğim eyvah!.” (s. 297)

Anlaşılabacağı üzere Buğra’nın romanı adını türkünün naka-ratından, “Gençliğim eyvah!”tan almaktadır ve delikanlı geç de olsa anlamış durumdadır olan biteni. Çanakkale “pırlanta gibi genç bir kuşağı” yok etmiştir ve Türkiye bunun acılarını hâlâ çekmektedir. Nesiller ise sadece savaş meydanlarında yok olma-makta, savaşlar da sadece ordular ve ülkeler arasında gerçekleş-memektedir. Raşit’in nesli de Çanakkale’dekiler gibi kırılıp gi-decek ama kimse arkalarından “gençliğim eyvah” diye ağıtlar yakmayacaktır. Çünkü gençlikleri “Çanakkale’ye saldıranlardan daha sömürücü güçlerin ortaya koyduğu teneke madalyaların pe-şinde” çürüyüp gitmektedir. (s. 298-299)

Raşit artık tam anlamıyla aydınlanmış, “büyük oyun”u gör-müştür. Gençlik, “devrimcilik” adı altında sahnelenen bir oyun-da önce robotlaştırılmakta sonra da kurban edilmekte ve yaşam-dan koparılmaktadır:

Ne vurulan ne vuran.. ne Leninist ne Maoist ne anarkosendika-list veya Troçkist! Bütün kişiliklerinden ve özelliklerinden sıyrılıp çıkmış insanların oluşturduğu birlikler. Birlikler de birimler gibi birbirlerinin tıpatıp benzeridir. Bir flamaları, bir bayrakları bile yoktur. (s. 300)

Bunun gerisinde ise devleti ve düzeni yıkmak ve mutlak bir anarşi isteyen bir güç, yani İhtiyar vardır, ölümler İhtiyar’ın önün-

de âdeta geçit resmi yapmaktadırlar. Bu nedenle de Delikanlı İhtiyar'ı öldürmeli, oynanan büyük oyunu bozmalı ve tüm bunların intikamını almalıdır!

Delikanlı'nın aydınlanması ve İhtiyar'ın ölümü

“Anahtarı Nerede” adını taşıyan onuncu bölümün hemen başında, Raşit Güliz'in İhtiyar'dan sakladığı evlerinden birine gider ve onunla orada buluşur. İkisi de birbirlerine âşık olduklarının farkındadırlar. Güliz, Raşit'in İhtiyar'ı öldürmeye kesin olarak karar verdiğini anlamıştır ve onu bunun imkânsızlığına ikna etmeye çalışmaktadır. Ancak Raşit'in geri adım atmayacağını anlayınca onu kendisinin öldürmesinin çok daha kolay olduğunu, çünkü İhtiyar'ın hâlâ kendisine güvendiğini ve hiçbir şeyden şüphelenmeyeceğini söyler. Delikanlı sonunda Güliz'in planına ikna olur. Güliz İhtiyar'ı öldürmeye giderken, Raşit de evdeki kitapların ve plakların arasında onu bekleyecek ve iç hesaplaşmasını kitaplar üzerinden sürdürecektir.

Güliz'in kitaplığında bulduğu kitaplardan birinin ismi *Gençlik Türküsü*'dür ve yazarı İhtiyar'ın kara listesindeki isimlerden biridir. *Gençliğim Eyvah*'a olan isim benzerliğiyle dikkat çeken ve kara listedeki yazarının da bizzat Buğra'nın kendisi olduğu bu kitapta “biz” yerine “ben” olmaktan söz edilmekte, “Yazıklar olsun ben demeyip de sünepeliğin, silikliğin avuntusunu bizde arayan gençlere,” denmektedir. Kitaba göre, gençliğin türküsünü “aşkları için derinliklerden iyilikler, güzellikler, yiğitlikler, dürüstlükler çıkarmak için didinenler” söyleyebilirler ancak; “gençlik armağanını, Tanrı'nın o aziz ateşini hazırlop sloganların peşinde, meyhane tartışmalarında, sokak kavgalarında, sürü eylemlerinde küllendirenler” değil. Bu türkü, “biz denizine katılmak için önce beni kurtarmak, kafasıyla, kalbiyle beni kurmak ve yüceltmek” isteyenler tarafından söylenebilir ancak; “benin bütün şanslarını ve haklarını bizim ucuz ve bayağı yal-

dızlarına davul gürültülerine satıp sürü malı olanlar” tarafından değil. (s. 328-329)⁹

İhtiyar, Raşit’e bir gün, “İyi okuyucu yazarı tamamlar,” demiştir. Raşit bunu hatırlar ve Marx yorumcularını, “dünyanın tek gerçek bildiricileri yapmak için didinen gençleri” düşünür. İhtiyar’ın teşkilatı, gençlerin bir bölümüne Lenincileri, başka bir bölümüne Maocuları, geriye kalanlara Troçkistleri ya da goşistleri okutturmaktadır; “militan yetiştirmenin, yobaz yetiştirmenin, kavgacı ve kavga konusu üretmenin” en iyi yoludur bu çünkü. Basındaki ya da üniversitedeki “birtakım hödükler” istedikleri kadar bu düzene ya da faşizme karşı olmaktan söz ededursunlar, keşmekeşi, kör dövüşünü ve kaosu pekiştirmek için en etkili yol budur. Çünkü İhtiyar, bu düzeni yıkarak yerine başka bir düzen kurmak istemektedir, onun istediği hiçbir düzenin olmamasıdır.

Ve delikanlı şimdi artık “olanın koskoca bir gençlik nesline olduğunu” çok iyi bilmektedir. Artık uyanmış, aydınlanmasını tamamlamış durumdadır; bu uyanışa şükrederek ve o aydınlanma haliyle, elinde tuttuğu kitabın şu cümlesini tekrarlayacaktır: “Eli silahlı bir komünist üzerinize gelir ve siz kendinizi korumaya kalkışırsanız size faşist der.” (s. 331)

Bölümün devamında Güliz’in Köşk’e doğru giderken aklından geçenleri öğreniriz. İskeleyle geldiğinde daha önce burada simitçilik yapan gariban bir kadını hatırlar, bir gün o kadına hikâyesini anlattırmış ve işportacılıkla geçinen kocasının “biti kanlanınca” evi terk ettiğini öğrenmiştir. Kocasını “kimi hırpani, kimi kravatlı heriflerle düşer kalkar olmuş, Alevilik, Sünnilik boşboğazlıklarına başlamış”tır. Bunun karşılığında da kendisine kocaman bir manav açılmıştır ki bu da aslında İhtiyar’ın örgütünün işlerinden biridir. Çünkü sağ-sol çatışmasını umursamayan veya kavrayamayan halk, “kavganın evrensel tadını, düşmanlık ve kin gereksinimini bu oyunda” bulacaktır. (s. 336)

9 “Sürüden olmamak” ve “biz yerine ben olmak” temalı bu satırlarda hayli Nietzsche’ci bir tını olduğu açıktır.

Güliz tam bu noktada İhtiyar'ı bir sembol olarak düşünecektir:

Anarşinin, çürümenin, çirkinleştirmenin, yozlaştırmanın, yabancılaştırmanın, kısacası insanı tek ve cırlıçiplak.. tıpkı bir mağara devrindeki gibi bırakma sapıklığının milyarlarca kııntısına sembol! (s. 337)

Anlatıda eksik kalmasın ve boşluk yaratmasın diye yapıldığını düşünebileceğimiz bir şekilde mezhep çatışması meselesine de şöyle bir değinilip geçilmesinin ardından yine Raşit'e döneriz. Raşit Güliz'i beklemeye dayanamayıp yola düşmüştür, İhtiyar'ı kendisi öldürecektir ve o esnada yine İhtiyar'ın kendisine anlatıklarını hatırlamaya devam edecektir.

27 Mayısçılar İhtiyar'a "çok değerli zamanlar" kaybettirmişler ama ona istediği ortamı vererek borçlarını ödemişlerdir. Ele geçirdikleri devlet gücünün propaganda kısmını onların ruhları dahi duymadan İhtiyar yönetmiş ve ortaya "bir aşama uyduruğu" çıkarmıştır. "Aşama" ile kastedilen "aşamalı devrim stratejisi"dir. Yani önce millî demokratik devrim yapılacak, sonra sosyalizme geçilecektir. Aşamacılıkla birlikte şiddeti de devrimcilerin gündemine getiren yine İhtiyar'dan başkası değildir:

Onları ben.. ilericilik, Atatürkçülük, özgürlük, bağımsızlık, halkçılık, parlamenter sosyalizm, devrimcilik ve nihayet "bu düzen değişmelidir"i eylemciliğe bağlayarak dağ çarpmasına uğrattım. Tedhişi kendilerine yoldaş ve yol gösterici yaptım, gülüm ve güzelim anarşiyi sırtlarına vurdum. (s. 346)

Böylece İhtiyar kendi haline bıraksa uzun vadede de olsa başarıya ulaşacak sosyalizmin önünü kesmiş, "Marksist alanı oportünistlerle, çıkarıcılarla, züppelerle, snoplarla" doldurmuş, kuşatmış ve başarısızlığa uğratmıştır.

Raşit tüm bunları düşünürken hedefine ulaştığını fark eder. Bağ evine varmıştır. Güliz İhtiyar'a yaptığı ıhlamuru içirmeyi ve onu zehirlemeyi başarmıştır ama Raşit'le İhtiyar'ın adamları

arasında çıkan çatışmada Güliz de ölür. İhtiyar'ın cenazesini ise para dünyasının, üniversitenin, basın, politikanın ve işçi kesiminin tanınmış simaları ile bir grup devrimci genç kaldıracaktır. İhtiyar'ın kukla misali oynattığı bütün kesimler, onun kuklası olduklarından habersiz bir şekilde cenaze törenine katılmışlar ve onu uğurlamışlardır.

Sonuç

Gençliğim Eyvah, diğer Buğra romanlarına nazaran edebî niteliği daha düşük olmakla birlikte, Türk sağının “anarşiye karşı devlet ve düzen savunusu” söyleminin roman formunda dile getirilişinin en yetkin örneklerinden biridir. Cumhuriyet tarihinin “kötü” olarak addedilen bütün hadiseleri ile solun palazlanmasının arkasındaki güç, aynı kişi, yani İhtiyar'dır ve İhtiyar bu haliyle âdeta Hegel'in “tarih tini”ni andırmaktadır. Ancak İhtiyar'ın amacı, mutlak tinin tarihsel rolünün tersine, Türkiye'yi düzenden kaosa, devletli durumdan devletsiz duruma sürüklemektir.

Buğra burada “dünya komplosu” yaklaşımından esinlenmiş gibidir. “Dünya komplosu” küresel ölçekte işleyen ve devletleri, dinleri, gelenekleri çökerterek kafalarındaki dünya düzenini hâkim kılmak isteyen ezoterik/gizli güçler fantezisi üzerine kuruludur ve bu güçler, Yahudiler, Masonlar, Tapınak Şövalyeleri, İlluminati ya da günümüzde olduğu gibi Küreselciler adını alabilir ama amaçları hiçbir zaman değişmez. İhtiyar, bu güçlerin hepsinin bir toplamı gibidir ama yine de onlardan bir farkı vardır; o, mevcut düzeni yıkıp yeni bir düzen kurmak istemez, o mutlak bir anarşi ve kaos istemektedir.

Elbette ki tüm bunlar devrimcilerin birtakım karanlık güçler tarafından kullanılan robotlar ya da kuklalar olduğu anlatısının altyapısını oluşturmak için kullanılır. İhtiyar “anarşiyi körükleyen iç ve dış mihrakları” temsil eder. Amacı ise “devletin milletiyle olan bölünmez bütünlüğü”nü ortadan kaldırmak, “devleti yıpratmak”tır. Tüm bu kalıplar Türk sağının ve devletin lügatine

ait kavramlardır ve Buğra *Gençliğim Eyvah*'la İhtiyar nezdinde devlet ve düzen adına bütün “anarşi”yle savaşılmaktadır.

Buğra'nın romanında dikkat çekici olan bir başka nokta da onun klasik “sağı da solu da kullandılar, kardeş kavgası çıkarıldılar” gibi söylemlerden çok net bir şekilde uzak durmasıdır. Romanda bir kukla ya da robot misali kullanılanlar sadece devrimci gençlerdir, sadece devrimci gençler şiddete meftundurlar. Onların karşısına bir şiddet aygıtı olarak devlet zaten çıkarılmaz, devlet görevlilerinin insanlıktan çıkışlarını, robot haline gelişlerini ve şiddete kimi zaman görev, kimi zaman zevk için başvurmalarını zaten hiç görmeyiz ama ülkücü, milliyetçi muhafazakâr ya da İslamcı bir tipe de rastlayamayız romanda; onların hangi motivasyonla hareket ettiklerini, nelere inandıklarını, şiddete başvurup vurmadıklarını, kullanılıp kullanılmadıklarını bilemeyiz. Sadece bir yerde, eli silahlı bir komüniste karşı koymanın faşist damgası yemek için yeterli olduğunu söyleyerek ülkücülere bir “selam” göndermekle yetinir Buğra.

Buğra'nın romanının böyle bir sorunsalı da yoktur zaten; Türkiye modernleşmesinden 1970'ler Türkiye'sine uzanan milliyetçi muhafazakâr bir tarih anlatısı inşa etmek ve “yanlış modernleşme”nin yarattığı “buhran”ı, yani komünizmin Türkiye’de taban bulmasını gözler önüne sermek onun temel sorunsalını oluşturur. Bu buhranın bir tarafında anarşi, diğer tarafında ise devlet ve düzen vardır. Sorunun çözümü ise bellidir: “yanlış modernleşme” ile bağlarını koparıp milletin değerleriyle bütünlenmiş bir devlet ve bu değerler üzerinde yükselen bir düzen. “Buhran” ve onun somutlaşması olan “anarşi” ancak böyle sona erecektir. Aradığını 12 Eylül’de bulan Buğra'nın “12 Eylül ve Sayın Kenan Evren Türkiye’yi uçurumdan kurtardı” ve “12 Eylül, kelimenin bütün anlatım gücüyle söylüyorum, kurtuluştı” (Doğan, 2003: 546) sözleriyle darbecilere şükran ve minnetlerini iletmesi bu nedenle şaşırtıcı değildir.

BİR “YANSITMA” METNİ: SANCI

Bu kitabın yazıldığı sırada yaşamını yitiren Emine Işınsu, ülkücü hareketin edebiyat alanındaki en önemli isimlerinden biriydi. Işınsu sadece Türkiye tarihine ülkücülüğün perspektifinden bakan romanlar yazmakla yetinmedi; 12 Eylül öncesinde, sahibi olduğu *Töre* dergisiyle ülkücülüğün sol karşısında zayıf olduğu bir alana, kültür sanat alanına müdahale etmeyi denedi.¹ *Türk Edebiyatı* dergisinin onun ölümünün ardından yayınlanan Haziran 2021 tarihli 572. sayısında Işınsu için yazılan yazılardan birinde, ülkücüler için “karşıt görüşlerin epey işlenmiş ve popüler olmuş eserlerinin, şarkılarının, sanat ürünlerinin karşısına konmaya layık eser arayışı önemli ve acıklıdır” deniyordu. Hiçbir siyasi görüşü olmayanlar dahi “sol yahut İslamcı politik mesajlar taşıyan romanları, şiirleri okuyor, filmleri, dizileri izliyor ve beğeniyorlardı”. İşte Işınsu, ülkücülerin bir sanat ürünü olarak sahiplenebilecekleri, propaganda metinlerinden ibaret olmayan, estetik değeri yüksek yapıtlar ortaya koyuyor ve bu yapıtlar ülkücülerin aradığı şeye karşılık geliyordu:

Işınsu kaliteliydi, siyasi görüş fark etmeksizin değerlendiren göze değerini gösterebiliyordu; alerjik tarafları yoktu ve asildi. Salt mesaj kaygısıyla yazmıyordu, romancı olduğunu biliyor, işin ciddiyetine siyasi mesaj kaygısının gölgesini düşürmüyordu, ancak Dursun Önkuzu’yu ondan okuduğunuzda politik mesajı almak isterseniz alıyordunuz. Aynı kitap, mesela İspanyolcaya çevrilse de

1 *Töre*’yle ilgili olarak bkz. Gözübüyük, 2018.

Meksika’da yayına çıksa da kıymetini kaybetmiyordu, bir trajedinin doğru örölmüş kurgusu ve etkileyici diliyle roman formuna bürönmüş halini okumuş oluyordunuz. (Dinçaslan, 2021: 11)

Işinsu’nun romanlarının evrenselliğı yazarın iddia ettiğı seviyede midir tartışılır ama onun ölkücü edebiyatın vasatının üzerine çıktığı, sahici estetik kaygılar taşıdığı ve ortaya bir sanat yapıtı koymaya çalıştığı söylenebilir. Öte yandan Işinsu’nun romanlarının ana belirleyeni elbette ki siyasettir ve Işinsu’nun politik kaygıları estetik kaygılarının üstündedir; o kaygıların merkezinde ise Işinsu’nun dünya görüşü olan ölkücölük vardır. Biz bu ve izleyen bölümde Işinsu’nun iki romanına odaklanacağız, bunlardan ilki olan *Sancı* 12 Mart’a, *Canbaz* ise 12 Eylül’e giden Türkiye’yi ölkücü dünya görüşüne göre, ölkücülerin bakış açısından ve ölkücü tarih yazımına uygun bir şekilde anlatır. Romanların olay örgüsünü, kurgusunu ve karakterlerini belirleyen de bu bakış açısı ve tarih yazımıdır.

Emine Işinsu *Sancı*’da sadece Türk sağının sola ve devrimcilere bakışını, onlar hakkındaki söylemini, anlatısını ve yaratmak istediğı imajı edebî bir metin formunda sunmakla kalmaz, ölkücüler ve devrimciler hakkındaki kamuoyundaki hâkim kanaati de ters yüz etmeye soyunur. Romanda âdeta bir “yansıtma” mekanizması devreye sokulur ve olgular da hakikat de baş aşağı edilir. Ölkücülere yönelik çoğı gerçek olan iddia, isnat ve ithamların hemen hepsi devrimcilerin üzerine yıkılırken, kamuoyu tarafından bilinenlerin ve genel kanaatin tamamıyla tersine çevrilmesi, toplumdaki ölkücü imajı ile devrimci imajının yer değıştirmesi hedeflenir.

Sancı’daki devrimci tipler, Türk sağının hâkim anlatısında olduğı üzere, zengin ailelere mensup, yurtdışından talimat alan, davalarına hiçbir şekilde inanmayan, tamamen kendi çıkarlarının peşinde koşan, masum Türk işçisini istismar eden, özentî, ahlaksız tipler olarak sunulur. Romandaki devrimcilerin

hepsi ya burjuva ailelere mensuptur ya da burjuva gibi yaşarlar, memlekete ve onun değerlerine yabancıdırlar, saf ve temiz gençleri para ve sevgili vaadiyle kandırırlar, onları eline silah verip ölmeye ve öldürmeye gönderirken kendileri ise ellerindeki içki kadehiyle güvenli bir yerden olayları takip ederler.

Romanda devrimci erkekler de kadınlar da ahlaken yozlaşmış ve çürümüş figürler olarak tasvir edilir ve bu elbette ki aralarındaki ilişkilere de yansır. Devrimci erkekler devrimci kadınları cinsel açlıklarını doyumak için kullanır ve hatta onlara tecavüz dahi ederken, devrimci kadınlar ise burjuva ailelerine kendilerinin "prens" olmadığını ispatlamaya çalışan ya da hayatları boyunca hiç sevilmemiş, sevgi ve ilgiye aç, topluma karşı hınç yüklü, görevleri devrimci erkeklerle yatmak olan tipler olarak tasvir edilirler.

Ancak mesele basitçe ve sadece tüm bu anlatılanlar değildir; *Sancı*, az önce söylemiş olduğum üzere bir "yansıma" metnidir. *Sancı*'da devrimciler şiddet fetişisti, ülkücüler ise hümanisttir. Pusu kuranlar, baskın yapanlar, insan kaçırıp işkence yapanlar hep devrimcilerdir. Ülkücüler sürekli kitap okuyarak kendilerini geliştiren ve hür fikirlere sahip olan insanlarken, devrimciler ezberledikleri metinlerin ve kendilerine öğretilen klişelerin dışına çıkamamaktadırlar. Devlet görevlileri, hâkimler, savcılar, polisler ve askerler devrimcilerin yanında yer alıp onlara yardım ederlerken, ülkücülerin karşısında yer alırlar. Devrimcilere sürekli bir yerlerden para ve silah gelir, istedikleri dergiyi, gazeteyi çıkartırlar. Ülkücülerde ise para ve doğru dürüst silah yoktur, büyük zorluklar içerisinde mücadele ederler. Örneğin dergilerini dışlerinden tırnaklarından artırdıklarıyla, envai çeşit zorluğa göğüs gererek çıkartırlar. Devrimciler kaçırdıkları ülkücülere akla hayale gelmeyecek işkenceler yaparken, ülkücüler kaçırdıkları devrimcilere insanlık dersi verirler; örneğin kendileri bulgur pilavını ekmekle yerken, devrimcilere iskender kebab ısmarlarlar. Velhasıl *Sancı*'da taraflar yer değiştirmiş, olgular ters yüz edil-

miş, ülkücüler “mutlak iyi”, devrimciler “mutlak kötü” statüsüne yerleştirilmiştir.²

Romanın kurgusu 1970’te öldürülen ülkücü Dursun Önkuzu’nun merkezinde yer aldığı bir çerçeve içerisine yerleştirilmiştir. Türkiye 12 Mart darbesinin hemen öncesindedir ve Süleyman Demirel iktidardadır. Masumane okul boykotlarıyla başlayan öğrenci hareketi, solcular, devrimciler tarafından istismar edilmiş ve politikleştirilmiştir. Devrimciler ellerinde silahlarla, molotof kokteylleriyle, dinamit lokumlarıyla kampüslerde dolaşmakta, üniversiteleri işgal etmekte, ülkücü öğrencilerin okuma haklarını ellerinden almakta, onları kaçırıp sadistçe işkence etmektedirler.³ Ülkücüler de üniversite işgallerinin gidecek bütün bir ülkeyi işgal etmeye dönüşeceğini düşünmekte ve okuma haklarıyla birlikte bu “iç işgal”e karşı vatani savunmaktadır. Üstelik bu mücadelelerinde yalnızdırlar da. Rektörler,

2 Bora ve Can’ın çizdiği ülkücü profili, Işınsu’nun “romantize” bakış açısına mukabil, bize gerçeğin ne olduğunu çok net bir şekilde gösterir. Buna göre, ülkücü hareketin taşradaki/Anadolu’daki gençlik tabanının “antikomünistliği, Batıcı-laik Kemalist geleneğe ve kentli kozmopolit kültür unsurlarına karşı duyduğu muhafazakâr tepkinin uçlaşmasına” dayanır. Bu taban, “geleneksel değerlere bağlıdır; İslami ideolojiyi bütünlüklü biçimde sindirememiş olsa da, İslam’ı bir manevi-ahlaki kimlik olarak taşımakta kararlıdır. Kapitalizme tam entegre olamamış, büyük sermayeye tepki duyan kasaba eşrafının (çoğu kez aynı zamanda ebeveyninin) sıkıntılarından, siyasal yönelimlerinden etkilenir.” Kentlerdeki taban ise birkaç kuşaktır kentte yaşayanların yanı sıra taşradan okumak ya da iş bulmak için kente yeni gelenlerden oluşur. Bu tabanın “refleksleri muhafazakâr ve geleneğe bağlı olmakla birlikte, değer sistemleri çevrelerinde ve kendi içlerinde hayli erozyona uğramış, İslami kökleri de oldukça zayıflamış, flulaşmıştır. (...) Antikomünizm, önceki ülkücü kuşağından sorgulamadan devraldıkları bir özelliktir; bir ölçüde kentsel kozmopolit kültürel etkilere karşı tepkiyle beslenir. Genel olarak entelektüel donanımdan, ideolojik, hatta manevi-ahlaki eğitimden yoksundurlar. Güvensiz, doyumsuz bir yapıdadırlar. Lümpen yönelimleri çok belirgindir.” (Bora ve Can, 2000: 669)

3 Antikomünist romanlarda tek tek örgütlerden değil “devrimciler”den, komünistlerden bahsedilir ve bir “devrimci/komünist” tiplmesi anlatılır. Bu anlatı, komünist partilerin ve devrimci örgütlerin şiddet konusundaki farklı tutumlarını bilinçli bir şekilde görmezden gelir ve hepsini aynı kategoriye dâhil eder. Oysa Türkiye solunda, şiddetin en yoğunlaştığı zamanlarda bile silah taşıma fikrini reddedenlerden, devrimci şiddeti temel propaganda aracı olarak görmeye uzanacak genişlikte bir yelpaze mevcuttur. 1960-80 arası Türkiye solu ile ilgili olarak bkz. Atılğan, 2008; Şener, 2010; Yurtsever, 2008.

dekanlar, üniversite hocaları, hatta polisler bile, ya açıktan devrimci öğrencilerin safında yer almakta ya da tarafsızlık görünümü altında devrimcilerin çıkarlarına hizmet etmektedir. Dahası ülkücüler isteseler de devrimciler kadar zalim olamamaktadır, çünkü "Türk töresi" buna izin vermemektedir.

Bir ölüm, bir cenaze, bir konuşma

Roman, 12 Mart darbesinden yaklaşık bir yıl önce, 18 Mart 1970'te Ankara Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'ndaki çatışmayla ve ülkücü öğrencilerden Süleyman Özmen'in bu çatışmada ölmesiyle açılır. Okul devrimci öğrenciler tarafından 72 saattir kuşatılmış durumdadır ve bir gün önce Ülkü Ocağı'nda yapılan toplantıda kuşatma altındaki ülkücü öğrencilere yiyecek ve silah götürülmesi kararı alınmıştır.

Bunun için, Öğretmen Okulu'na yakın bir yerde bulunan İlahiyat Fakültesi'ne bir gece önceden yaklaşık 400 ülkücü öğrenci yerleşir. Ülkücüler dekanla yaptıkları görüşmede hadise çıkarmayacaklarına söz verir ve buna karşılık olarak da dekanın polis çağırmamasını talep ederler. Bu görüşmede ülkücülerle Millî Türk Talebe Birliği (MTTB) arasındaki gerginliğe işaret eden bir diyaloga da tanıklık ederiz. MTTB 1965'ten itibaren muhafazakâr-dindar öğrencilerin kontrolüne geçmiş ve antikomünist gençlik hareketlerinin merkezi haline gelmiştir. Ancak birkaç sene içerisinde Ülkü Ocakları kurulacak ve ülkücüler şiddeti kullanarak MTTB'yi geri plana iteceklerdir. MTTB de gidecek daha İslamize bir karaktere bürünecek, sokaktan çekilecek ve çatışmalara dâhil olmaktan kaçınacaktır.⁴ Romanda bu durum şöyle anlatılır:

O zamana değin Dekan'ın arkasında kendisini gizlemeye çalışan bir genç -fakültenin öğrenci birliği başkanıydı- aniden patladı:

4 MTTB ile ilgili olarak bkz. Okutan, 2014.

Ülkücü sözüymüş!... Sanki sizin komünistlerden ne farkınız var, onlar gibi kavga etmiyor musunuz dinsizler?...

Yedi genç hayretle baktılar. Çocuğun toparlak yüzü kıpkırmızı olmuş, öylesine saftı ki... Ona cevap vermek gereğini duymadılar. (s. 9)⁵

Ülkücü gençler İlahiyat Fakültesi'ne yerleşir ve ertesi günkü baskının planı üzerine konuşurlar. “Bütün mesele, silahlı bir çatışmaya meydan vermeden, eldeki malzemeyi ülkücülere ulaştırmak”tır. “Silahlı bir çatışmaya meydan vermeden ülkücülere ulaştırılacak malzeme”nin ne olduğunu ise yazar “tabanca, sopa, zincir paketleri, fileler içinde ekmekler” diye anlatır.

Ülkücü gençler ertesi gün yaşanacakların heyecanıyla o gece uyuyamazlar ve pek çoğu “fakültenin mescidinde iki rekât” namaz kılar, mutfakta buldukları salça ve kuru üzümü ekmeğe katık edip yer. Bu, roman boyunca sıkça rastlayacağımız temalardan biridir: Yoksul aile çocukları olan ülkücü öğrencilerin öğrencilik hayatı da yoksulluk içinde geçmekte ama bundan hiçbir şekilde şikâyet etmemektedirler. Yedikleri yemekler onların “kutsal mazlumiyetleri”nin⁶ bir simgesi olarak sunulacaktır âdeta. “Delikanlı yürekleri”nde kimileri “ilk sefer”in kimileri ise “taze sefer”in heyecanını duymaktadır. Yazar “sefer” tabiriyle ülkücüleri Osmanlı akıncılarına benzetir, karşıda ise doğal olarak “gâvurlar” vardır. Akıncı sözcüğü o yıllarda ülkücüler tarafından da kullanılacak, ancak zamanla İslamcı gençler tarafından sahiplenilecek ve İslamcı gençler “Akıncılar” olarak anılacaktır.⁷ Devrimcilerin gâvurlara ve işgal güçlerine, ülkücülerin ise gâvurun işgaline direnen millî güçlere benzetilmesi, roman boyunca sıkça karşımıza çıkacaktır.

Ülkücü öğrenciler ertesi günü beklerken heyecanlı ama endişesizdirler ve kendilerine güvenmektedirler. Kendilerinden başka

5 Bu kısımda *Sancı*'ya yapılan atıfların hepsi kitabın 1989 tarihli Ötüken Neşriyat baskısıdır.

6 Kavram için bkz. Açıkel, 1996.

7 Akıncıların tarihiyle ilgili bir çalışma için bkz. Zengin, 2021.

herkesi küçümsemekte ve "ölkücü olmanın şerefiyle" bunu kendilerine en doğal hak olarak görmektedirler. Devrimcilerde ise durum tam tersidir. Güçlü oldukları ve her türlü zalimane yöntem başvurmayı planladıkları halde sınırları bozulmuş, moralsiz ve yorgun bir halde olacakları beklemektedirler; çünkü silahları olsa da "maneviyattan" yoksundurlar, gerçekten inandıkları bir değer yoktur:

Yüksek Öğretmen Okulu'nu elinde tutan, ölkücüleri dışarı koyuvermeyen gençler de bekliyorlardı. Silahları vardı, kurşunları bol. Bina kapılarına, merdivenlere demir karyolalar bağlamış, cereyan veriyorlardı. Kendi çaplarında iyi tahkim edilmiş birer kale idi binaları, ki girip çıkmanın imkânı yok... Yine de İlahiyat'ta yanıp sönen ışıklar, arsadaki dövüşme olayı... Caddeyi kaplayan polis arabaları sınırlarını bozuyordu. Bir hücumla, her an hazır, bekliyorlardı. Beyinleri donmuş gibiydi, küfür etmeye bile takatleri kalmamıştı. Ufak bir gürültü ile tetiklere basabilirlerdi. (s. 10)

Kuşatma altındaki binanın içindeki ölkücü öğrenciler de sabahı beklemektedirler ve hiçbir ölümü aklına getirmemekte, içinde bulundukları binayı devrimcilere vermemekten başka hiçbir şey düşünmemektedirler. Çünkü "varlıkları ile tutabildikleri bu iki bina, on sekiz, yirmi yıllık ömürlerinin ilk vatanı"dır. (s. 11) Yazarın kitap boyunca yapacağı vurgu burada daha net bir şekilde karşımıza çıkar: Devrimcilere karşı okulları savunmak, vatanı savunmaktır. Yazar kitap boyunca örtük ya da açık bir "iç işgal"den ve buna karşı verilen bir savaştan söz edecek, buna uygun bir dil kullanacaktır. Solcular dış güçlerin kontrolündeki işgal güçleri, ölkücüler ise buna direnen millî unsurlardır. Dolayısıyla ortada adı konulmamış bir savaş vardır. Nitekim "gece, İlahiyat'ta yanıp sönen ışıklar, dost kuvvetlerin ulaştığını" haber verecektir ölkücü öğrencilere. (s. 10)

Ölkücülerin Öğretmen Okulu'na baskınıyla birlikte taraflar birbiriyle çatışmaya başlar ve beş gün sonra yaşamını yitirecek olan Süleyman Özmen çatışmada aldığı kurşun yarasıyla hastane-

ye kaldırılır, ancak romanın birinci bölümü burada bitmez. Önce ismi telaffuz edilmeksizin dönemin Başbakanı Süleyman Demirel çıkar karşımıza. Işınsoy, Demirel'den “büyük binanın büyük odasındaki kabak kafalı adam” diye bahseder. Çatışma haberi kendisine iletilmiştir ve Demirel bunun sonuçlarını kestirmeye çalışmaktadır. Önce, “Vurulanlar ölmüş mü?” diye sorar. “Her iki taraftan da birer öğrencinin durumu ağır,” cevabını aldıktan sonra ise “tombul beyaz eliyle çenesini” sıvazlayarak şöyle der:

İti ite kırdırıyoruz... İti ite bu kadar. Yalnız ölürlerse cenazede merasim yaparlarsa merasim olay demektir. Olay istemem. Sıkı çok sıkı güvenlik tedbirleri alınmalı. Ses çıkaranın sesi var demektir. O ses kesilmeli anlaşıldı mı? (s. 11)

Burada yazarın roman boyunca birkaç kere daha dile getireceği bir iddiayla ilk kez karşılaşırız: 1965-1980 arası bütün bir siyasal stratejisini komünizmle mücadele üzerine inşa eden ve MHP'nin de içinde bulunduğu Milliyetçi Cephe hükümetleri kuran Demirel'in, aslında devrimcilerle ülkücüler arasındaki çatışmada tarafsız olduğu ve tarafların birbirini öldürmesinden herhangi bir rahatsızlık duymadığı iddiasıyla. Bunun hemen ardından ise ülkücü öğrencilerden, arkadaşlarının devrimci öğrenciler tarafından kaçırıldığını ve buna yapılacak misillemeyi öğreniriz. Işınsoy bu noktada kitap boyunca sıkça işlenecek o temayı ülkücü öğrencilere söyler: “Türkler esirlere iyi muamele eder, töre budur.” (s. 12)

Sahiden de hemen ardından gelen kısımda ülkücüler tarafından kaçırılan devrimcilerin kapatıldıkları bodrum katında “yoğurtlu kebab” yemelerine tanıklık ederiz. Başlarındaki nöbetçi olan Ahmet, kendisine, “Peki şimdi ne yapacaksınız bize?” diye soran devrimci öğrencilerden birini, “Kıyma yapıp yiyeceğiz,” diye korkuttuktan sonra ona bir sigara uzatır: Ülkücüler aslında devrimcilerin sandıkları gibi kişiler değillerdir ve ülkücüler de bununla dalga geçmektedir. Karşılıklı olarak sigaralar içilirken

Ahmet devrimci öğrencilere, "Bari biriniz kalkın da tabakları toplayıp köşeye yığın," der. "Sen bir şey yemeyecek misin?" şeklindeki soruyu ise, "Bütün paramızı toplayıp sizin kebablarınıza yatırdık," diye yanıtlar. (s. 15) Devrimci öğrenciler kaçırdıkları ülkücü öğrencilere akla hayale gelmeyecek işkence yöntemleri uygularken ülkücüler "Türk töresi gereği" devrimci öğrencilere ceplerindeki son parayla yoğurtlu kebab ısmarlamakta ve sigara ikram etmekte, devrimciler ise yedikleri yemeklerin bulaşığını bile toplayıp kaldırmamaktadırlar.⁸

Beş gün sonra Süleyman Özmen yaşamını yitirir ve Özmen için büyük bir cenaze töreni düzenlenir. Işınsu'nun dili burada son derece hamasi bir tona bürünür ve cenaze töreninin havası okura şöyle aktarılır:

Sükût!

Sıralı muntazam yürüyen kalabalıkta.

Sükût!

Gözlerde donan yaşlarda.

Sükût!

Boğazlarda düğümlenen lanette.

Anasında sükût. Arkadaşlarında sükût... O al bayrağa sarınmış en önde. Dalgalar insan dalgaları. Onu tanıyanlar ismini duyanlar... Hiç bilmeyenler sıralarından ne bir adım geri ne bir adım ileri dosdoğru yürüyorlar... Yürüyorlar. O şehittir. O'nun sahibi bir Tanrı bir de al bayraktır gayri. Gelip geçenler dahi susuyor. Otomobil kornaları susuyor. Kızılay'ın günlük gürültüsü susuyor.

Sükût:

Yerler esirgenerek adımlar atılıyor. Aslında esirgenen O'dur, şehittir. Süleyman Özmen'dir. (s. 17)

Cenazenin uhrevi havasının anlatımına törene katılan kitlenin disiplinine yönelik övgünün eşlik ettiği bu satırlardan sonra, cenazede taşınan pankartlarda neler yazdığını öğreniriz. Bu pankart-

8 Burada, Işınsu'nun çıkardığı derginin adının *Töre* olduğunu bir kere daha hatırlayalım.

larda yazanlar bize ülkücülerin komünistlere nasıl baktığına dair çok net bir fikir verir. Ülkücülerin pankartlarında “O’nu Moskof uşakları vurdu”, “O’nu Çin köpekleri vurdu”, “O’nu komünist itleri vurdu” yazmaktadır. Devrimci öğrenciler Sovyetler Birliği’nin ve Çin’in kontrolünde hareket eden, Türkiye’yi onların işgaline hazırlayan işbirlikçilerdir. Diğer pankartlarda ise “Bozkurt Süleyman ölmedi”, “Akıncı Süleyman ölmedi”, “Ülkücü Süleyman ölmedi” yazmaktadır. Süleyman Özmen’den “akıncı” diye söz edilmesi ise ilginçtir; çünkü o tarihlerde “akıncı” tabirinin ülkücüler tarafından sahiplenildiğini ve kullanıldığını göstermektedir. Cenazede taşınan pankartlardan birinde yer alan “Demirel katilleri korudu” yazısı ise roman boyunca yazarın okuru ikna etmeye çalıştığı şeylerden birinin, yani Demirel iktidarının tarafsızlığının ve anti-komünist olmadığına kanıtlarından biri olarak cenaze töreninin anlatımındaki yerini almış durumdadır.

Cenaze töreninin tasvirinin ve pankartlarda yazanların aktarılmasından sonra Işınsoy, Dünder Taşer’in cenazede yaptığı konuşmayı anlatır. Taşer, 27 Mayıs darbesini yapan Millî Birlik Komitesi (MBK) üyesi askerlerden biridir. Darbe sonrası MBK üyeleri arasında 27 Mayıs’ın geleceği üzerine bir ihtilaf yaşanmış, bir an önce çok partili hayata dönülmesini isteyen Cemal Gürsel’in başını çektiği ekip MBK’nın ülkeyi yönetmeye devam etmesini isteyen ekibi tasfiye ederek sürgüne göndermiştir. Başını Alparslan Türkeş’in çektiği bu 14 kişilik subay grubu Türkiye’nin siyasal yaşamında “14’ler” olarak anılmış, 14’ler askerlikten istifa edip Türkiye’ye döndükten sonra siyasete girmişlerdir. Taşer Türkeş’le birlikte Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’ne (CKMP) katılmış ve hareketin ideoloğu/teorisyei olarak temayüz etmiştir. MHP bayrağındaki “üç hilal”in de fikir babası olan Taşer, 1972 yılında kimi çevrelerce şüpheli addedilen bir trafik kazasında yaşamını yitirmiş, bu erken ölümle birlikte de hareketin içerisinde bir efsane haline gelmiştir.⁹

9 Taşer’in hayatı ve fikirleri için bkz. Aksun, 2012.

Taşer “kan yerde kalmaz” diye başlar konuşmasına ve Özmen’in komünist kurşunları ile vurulduğunu söyler. Yüksek Öğretmen Okulu’ndaki solcular “azıtmış” ve “aynı yerde yattıkları arkadaşlarını öldürmek için” harekete geçmişlerdir. Okuldaki ülkücüler canlarını kurtarmak için kendilerini binaya kapatmış, ODTÜ’den ve Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden gelen devrimci öğrenciler ise ellerindeki tabancalarla, dinamitlerle, molotof kokteylleri ile kuşatma altına aldıkları binanın elektriğini, suyunu kesmişlerdir. Yazar sanki önceki sayfalarda 400 ülkücü öğrencinin kuşatmayı kırmak için toplandığını ve binaya “malzeme” yani silah, sopa, zincir götürmeyi hedeflediğini kendisi bizzat anlatmamışçasına, Taşer’in “Süleyman Özmen okuldaki arkadaşlarına ekmek götürürken yaralanmış, beş gün sonra da yaşamını yitirmiştir” şeklindeki sözlerini olduğu gibi aktarır.

Taşer ise tüm bunları anlattıktan sonra konuşmasını şöyle bitirir:

O şehittir. Yeri şüheda katıdır. Fakat biz artık ölmeyeceğiz. Bu sallanan topraklar üzerinde, doğum sancısı, yeni, güçlü, büyük Türkiye’nin sancısını çeken bu topraklar üzerinde biz artık ölmeyeceğiz. Süleyman ülkücülerin son şehididir. Biz artık ölmeyeceğiz. (s. 18)

Bu konuşmadan romanın adının neden *Sancı* olduğunu anlarız. Emperyal bir vizyonu dile getiren “Büyük Türkiye” fikrinin teorisyenlerinden Taşer, 1970’lerin başındaki Türkiye’ye ve Türkiye’de yaşananlara baktığında, bu emperyal vizyona uygun bir şekilde “güçlü ve büyük Türkiye’nin doğum sancılarını” görmektedir. Ülkücülerin ölümü âdeta büyük Türkiye’nin doğumu anlamına gelmektedir, ülkücüler bu doğum uğruna yaşamlarını feda etmektedir.¹⁰ Öte yandan Taşer elbette ki Özmen’in ölen

10 Ülkücü hareketin önemli teorisyenlerinden Galip Erdem de Özmen’in ölümünün ardından yazdığı yazıda Taşer’in konuşmasından söz ettikten sonra benzer bir şekilde şunları söylemektedir: “Süleyman’ı niçin vurdular? Bu sorunun cevabı çok basittir, ama çok acıdır, çok ibretlidir. Süleyman, uğruna bahar çağında şehit düştüğü ülküsü yüzünden vuruldu. Hayatını zaten her gece rüyalarına giren, hayallerini süsleyen

son ülkücü olmadığını bilmektedir. “Biz artık ölmeyeceğiz” sözü, tersinden “biz daha fazla ölmek için artık daha çok öldüreceğiz” sözü ve savaşı yükseltme çağrısı olarak okunabilir bu nedenle.¹¹

Birinci bölümün bu kısmında romanda anlatılan hikâyenin üzerine kurulduğu Dursun Önkuzu ile ilk kez karşılaşırız. Önkuzu, Özmen’i hastaneye taşıyan ülkücü öğrencilerden biridir ve şimdi ceketinden Özmen’in kanını yıkadığına pişmandır. “Niçin yıkadın kardeşinin kanını, öcü alınacak bu kanı, davası olan bu kanı?” diye sorar kendine ve “Özmen’in yerine ben ölseydim keşke” diye düşünür. (s. 21) Bunu düşündüğü anda ise aklına annesinin bu acıya dayanamayacağı ve ardından onun da öleceği gelir. Annesi Dursun’a memleketleri olan Zile’ye gittiğinde olaylardan uzak durmasını tembih etmiş ve “Hangi taraf kalabalıksa sen de onlardan ol. Peki peki deyiver be oğlum. Yumuşak başlı ol, peki deyiver. Ne olacak sanki, şu mektebin bitsin hayırlısı ile,” demiştir. Önkuzu’nun buna cevabı ise sert olacaktır. Işinsu, Önkuzu ile annesi arasındaki diyalogu şöyle anlatır:

ülküsüne adamıştı. ‘Yüz milyonluk Büyük Türkiye’ diyerek gür sesiyle haykırdığı vakit genç yüzü nurlanıyor, genç yüreği gururla şişiyor, cümle sıkıntılarını, dertlerini fukaralığını unuttuyor, hayallerinin zenginliğine dalıyor, bir başka ve mutlu dünyada yaşamının tadını çıkarıyordu. Öyle bir dünya ki Türk illeri bağımsızlığını kazanmıştır. Türklüğün dertli çağı bitmiş, yücelme çağı başlamıştır... Şehit Süleyman’ımızın ve cümle bozkurtların ülküsü böylesine açıktır, sadedir ve büyüktür! Süleyman’ı işte bu yüzden vurdular. Her gece rüyalarına giren, hayallerini süsleyen cümle sıkıntılarını unutturan ülküsünün düşmanları kıydı ona.” (Erdem, 2012: 237)

- 11 Erol Güngör, Dündar Taşer’le ilgili bir yazısında Taşer’in Erzurum’a yaptığı bir seyahatte oradaki köylülerden duyduğu cümleler karşısında nasıl büyük bir mutluluk duyduğunu anlatır. Köylüler Taşer’e şöyle demişlerdir: “Beyler, siz bizim yoksulluğumuzu anlatıp duruyorsunuz. Aslında sizin bildiğinizden daha yoksul haldeyiz, ama bütün bunlara katlanabiliriz; bizim yüreğimizi asıl yakan şey, devletimizin üç tane haydut talebe ile başa çıkamayacak kadar aciz kalışdır.” (Güngör, 2004: 120) Köylüler sahiden de böyle şeyler söylemişler midir bilmiyoruz ama bu aktarım Türk sağının hem halk tahayyülünü hem de kendi misyonunu göstermesi açısından önemlidir. Halk yoksuldur ama bu yoksulluk önemli değildir; halk kendi yoksulluğundan çok devletin anarşiyle baş edememesine üzülmemektedir. İşte o noktada ise devreye Türk sağı/ülkücü hareket girmekte ve anarşiyle savaşında devlete yardım etmektedir.

"Senin aklın ermez bu işlere anacığım" demişti. "Şimdi mesela Zile'nin kalabalığı Hıristiyan olurse sen de olur musun? Onlar kalabalık diye peki der misin anne?"

Annesinin gözlerinin dehşetten irileştiğini,

"Tövbe tövbe nasıl gâvur olurmuş Zile'nin kalabalığı? Tövbe de oğlum günaha giriyorsun."

Deyişini hatırlıyordu... Ne cevap vermişti kendisi?...

"İşte bu bizim dövüştüklerimiz gâvurdan da beter anne, gâvurun bir Allah'ı, bir peygamberi var hiç olmazsa. Bunlar tümünden imansız." (s. 24-25)

Bu diyalog aracılığıyla hem komünistlerin "gâvurlar" dan daha tehlikeli olduğunu, hem de komünizme karşı savaşın imansızlara karşı verilen bir cihat anlamına geldiğini öğreniriz. 1970'lerin başı, ülkücü hareketin İslamizasyonu için son derece erken bir yıldır ve o süreç ancak 70'lerin sonlarına doğru söz konusu olacaktır ama yine de bu dönemde bile İslam Türklüğün mütemim cüzü olarak görülmekte, "Tanrı Dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslümanız" sloganı ortalama ülkücü tipolojisini, yani taşradan büyük şehirlere okumaya gelen ülkücülerin tipolojisini belirlemektedir.

Bu bölüm Önkuzu'nun bir duvar yazısı görmesiyle sona erer. Duvarda "Bağımsızlık Savaşı Kanla Yazılacaktır" yazmaktadır ve Önkuzu "göğsünden boğazına doğru yükselen tarifsiz bir nefretle" kendi kendine konuşur: "El hak yazıyorsunuz... Ama neyi? Ne için?" Bu noktada yazar bir kez daha konuyu "ekmek"e getirerek, "Süleyman kan çukurunun içinde yatıyordu. Ekmekler de kanlanmıştı," der. Dursun ise kendi kendine konuşmaya devam etmektedir:

Bağımsızlık savaşı içinmiş... miş... Kimin bağımsızlığı?

Süleyman'ı vuran kurşunların bağımsızlığı, merminin bağımsızlığı, terörün bağımsızlığı... Allah kahretsin ne yaptığınızı biliyor musunuz acaba? (s. 26)

Burjuva ailesinin prenses devrimcisi: Leyla

Romanın ikinci bölümü bir burjuva evinde oynandığını anladığımız bir poker sahnesiyle açılır. Saadettin Bey ve eşi Sabiha Hanım ile misafirleri Ercan Bey ve eşi Esin Hanım, bir yandan poker oynamakta, bir yandan da ülkede yaşananlar ve gençliğin durumu üzerine sohbet etmektedir. Sabiha Hanım ve Saadettin Bey romanın kadın kahramanı Leyla'nın anne ve babasıdır. Sabiha Hanım "cahil, silik ve evhamlı" bir ev kadını iken, Saadettin Bey parlak bir akademisyendir. Leyla ise Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okumakta ve devrimciliğiyle anne babasına özellikle babasına bir "prens" olmadığını ispatlamaya çalışmaktadır.

Misafirler gittikten sonra, Leyla üniversitede hocalar tarafından yapılan bir toplantıyla ilgili olarak duydukları üzerinden babasını bir tür sorguya çeker. Babasının tarafsızlığından ve "orta yolculuğundan" âdeta tiksiniyor, bunu babasının yüzüne vurmaya istemektedir. Babası toplantıda öğrenci hareketleri ile ilgili olarak, "Bizler gençliğin bunalımı karşısında aşırı hareketlere kapılmak yerine bu bunalımın sosyo-ekonomik nedenlerine inmeye, gençleri anlamaya çalışacağız," şeklinde bir cümle kurduktan sonra, "fakat onların bize baskı unsuru teşkil etmelerine de müsaade etmeyeceğiz," demiştir.

Bu sözlerini ve tutumunu Leyla'nın tasvip etmediğini gören babası, kızına öfkeli bir şekilde, "Ercan gibi koyu bir devrimci olup bir sürü itin, senin gibi çocukların emir kulu mu olayım, yoksa gerici damgası yiyip aydın çevrelerden itileyim mi? Yoksa faşistlerle birlik olup aşırı eylemlere mi karışayım?" diye sorar. Leyla'nın cevabı ise babasına duyduğu nefretin nedenini çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. "Hangisini isterseniz, fakat bir şey olun!" diye yanıtlar babasını. Babası ise, "Bir şeyim ben. Ne demek istiyorsun Leyla, adı sanı saygı ile anılan, Atatürkçü, aydın bir üniversite profesörüym. Memleketin aydın, elit tabakasındayım," diye yanıt verir kızına.

Leyla ise babasının pokerdeki hali ile gerçek yaşamdaki hali arasında bir benzetme yaparak, "Bu oyundan da tapi çıkacağınızı umuyorsunuz," der ve ekler: "Annem gibi ben de hoşlanmıyorum hep tapi oluşunuzdan." Tapi oyun masasından kazanç ya da kayıp olmaksızın kalkmak demektir ve Leyla bunun babasının hayat felsefesi olduğunu düşünmektedir. Babasına yönelik Leyla'nın bir diğer kızgınlığı ise babasının kendisini de tıpkı annesi gibi bir "süs bebeği" yapmak istediğini düşünmesinden kaynaklanmaktadır. "Yakın zamana kadar kendimi gerçekten bir prenses zannediyordum," der Leyla babasına. Saadettin Bey ise kızını bir prenses olarak görmeye ve onu bir hariciyeci ile evlendirmenin planlarını yapmaya devam etmektedir.

Bu sahne ile bir burjuva ailenin "prens" olarak yetiştirdiği Leyla ile tanışırız. Leyla ailesine karşı öfkeli ve bu nedenle devrimci olmayı seçmiştir. Bu, Türk sağının sola dair anlatısındaki "zengin ailelerinin sorunlu çocukları olarak devrimciler" tipolojisinin bir örneğidir. Romandaki bütün devrimci figürler gibi Leyla da gerçekten inandığı için değil, bir şeye tepki olarak ve bunalımlarından kaynaklı devrimci olmuştur, devrimciliği hayata karşı duyduğu hıncın ve öfkenin ürünüdür.

Leyla ertesi gün okula gidecek ve kendisine babasının toplantıdaki konuşmasını anlatan Turgut'la konuşacaktır. Turgut okulun genç hocalarından biridir ve Leyla'nın da dâhil olduğu örgütün üyelerindendir. Işınsoy, roman boyunca Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu'ndan, ya da daha bilindik adıyla Dev-Genç'ten "Örgüt" olarak söz edecektir. "Örgüt" yurtdışından kontrol edilmektedir, son derece gizli bir örgütlenme ağına sahiptir, eli kolu her yere uzanmaktadır ve neredeyse sınırsız bir maddi kaynağa sahiptir, parası ve silahı boldur.

Leyla ile Turgut sevgili değildirler ama birbirlerine karşı davranışlarından ve konuşma biçimlerinden aralarında bir yakınlık olduğu bellidir. Öte yandan Turgut "Örgüt"te Leyla'nın üstü konumundadır. Leyla'nın babası hakkında konuşurlarken, belki

de bunu ona hissettirmek için fişinde tehdit edilmeye müsait olmayan bir karaktere sahip olduğunu yazdığını söyler. Leyla ise “demek fişlerimiz var ve Turgut bunu okumuş” diye düşünür. “Örgüt” bütün üyelerini fişlemiş, hepsi hakkında dosyalar hazırlamıştır ve yeri zamanı geldiğinde bu fişlerde yazanları üyelerine karşı kullanmaktadır.

Leyla Turgut’un odasından çıkarken, odaya fakültedeki bir başka hoca olan ve bir gün önce Leyla’ların evinde Leyla’nın anne ve babasıyla poker oynayan Ercan Bey girer. Ercan Bey Turgut’a daha sonra tanıyacağımız figürlerden biri olan “Örgüt”ün üst düzey sorumlularından Seyhan’ın talimatını getirmiştir. Seyhan öğrenci olmasına rağmen “Örgüt”ün hiyerarşisi içerisinde hocalara talimat verebilmektedir. Ercan Bey de çıktıktan sonra Turgut “Örgüt”le şifreli bir telefon konuşması yapar. Bu konuşmadan Turgut’un kod adının “Kuşçu” olduğunu anlarız. Kuşçu “Örgüt’e Leyla hakkında rapor verecek ve “Kuşlardan biri hastalanıyor galiba,” diyecektir. “Hangisi?” sorusuna verdiği yanıt ise “bebek olanı” şeklindedir. “Örgüt”te Leyla’dan “bebek kuş” şeklinde söz edilmektedir ve Turgut Leyla’nın gidişatından pek memnun olmadığı için onu örgüte rapor etmiştir.

Telefonu kapadıktan sonra Turgut yazmakta olduğu bir yazıya geri döner ve yazının aklına getirdikleri sayesinde Leyla’dan sonra bu sefer de Turgut’un “neden devrimci olduğunu” anlarız:

Turgut duraladı, bir hayal gelmişti gözünün önüne: Domuz eti gibi pembe yağlı suratı olan bir adamdı bu... O hep sinekkaydı tıraş olur, hep gülerdi. Sağ çenesinin üst yanında, yan yana üç altın diş vardı, yeşile kaçan bir sarıydı bu dişler... Turgut’un gözü hep onlara takılırdı.

– Amcacığın sana çukolata getirmiş Turgut yavrum, al, al da hadi biraz sokağa çık, oyna sen. Annesinin sesi nanca riyakardı.¹²

12 İşinsu’nun sıkça kullandığı sözcüklerden biri olan nanca, “ne kadar”, “pek çok”, “bir parça” anlamına gelmektedir. Burada “ne kadar” anlamında kullanılmıştır.

Altın dişli hep gülerdi, bazen tombul eliyle Turgut'un poposuna bir şaplak indirdiği olurdu. O zaman çocuğun belinden bacaklarına doğru bir sıcaklık yayılır, terlerdi. (s. 50)

Turgut bir an çocukluğuna dönmüş ve annesinin belki de para için birlikte olduğu ve kendisini de taciz ettiğini düşünebileceğimiz o altın dişli adamı aklına getirmiştir. İşte Turgut'un burjuvaziye yönelik öfkesinin ve devrimci olmasının gerisinde bu çocukluk travması vardır. "Daha sert daha açık yazmalı, o sermayenin yerli işbirlikçilerinin canına okuyacağız, altın dişlerine... altın dişlerine... pembe suratlarına..." der kendi kendine Turgut ve bu bölüm başka önemli bir gelişme olmaksızın sona erer. Tarih 25 Mart 1970'tir.

Yoksul Anadolu çocukları ve solcu kızlar

Üçüncü bölüm Dursun Önkuzu'nun ailesine yolladığı mektupla açılır. Dursun mektubunda ailesine ülkücü gençlerin durumunu anlatır: "Erkek arkadaşlar ocakta yatıp kalkıyorlar, dörtte bir dilim ekmeğin içine sekiz zeytinle öğle, yine aynı şekilde akşam yemeklerini yiyorlar. Ülkücü çocuklar ekseri yoksul anlayacağınız. Neyse ki kızları evinde misafir edecek bazı ülkücü büyükler bulduk." (s. 53)

Anlaşılabileceği üzere vurgu burada da bir kez daha ülkücülerin yoksul ailelerin çocukları olduğuna dairdir. Bu vurgu ikili bir işlev görür: Birincisi, zengin aile çocuğu devrimcilerin yoksullar, emekçiler için siyaset yaptıkları iddiasına karşı, ülkücülerin bizzat o yoksulların, emekçilerin içinden geldikleri yönündeki ve ikincisi, devrimciler sürekli yurtdışından ya da yurtiçinden parasal destek alırken, ülkücülerin arkasında kimsenin olmadığı ve tek başlarına vatan savaşı verdikleri yönündeki tezi güçlendirir. "Ülkücü kızlar"dan roman boyunca sadece bu mektupta bahsedilir, Emine Işınsu'nun romanda bir anlığına görünerek *Devlet* dergisinin ofisine gidip yazısını teslim etmesinin dışında romanda herhangi bir ülkücü kadın karaktere rastlanmaz. Bu doğal ola-

rak böyledir, çünkü ülkücülük bir “erkek hareketi”dir. Bu noktada, kendisi de bir ülkücü olan Yağmur Tunalı’nın anılarından ülkücülerle ilgili bir pasaj aktarmak yerinde olacaktır:

Çoğu köy-kasaba çocuklarıydı. Kızlarla nasıl bir ilişki içinde olmaları gerektiği konusunda şaşkın ve beceriksizdiler. Hem kendileri yapmaz veya yapamazlar hem de yaptırmazlardı. Eski mahalle kabadayılarının esirgemesine benzer bir durum muydu? Emin değilim.

Burası üniversiteydi. Kız da erkek de vardı. Beraber okunuyor, aynı saflarda ve sıralarda bulunuluyordu. Sadece ders çerçevesinde kuru bir iki laf bile edilemez miydi? Edilirdi mutlaka. Ama bir kızla kantinde oturup çay içmek veya yemek yemek, kampüs içinde bile konuşarak yürümek epeyce bir işt. Abarttığımı zannetmiyorum. (Tunalı, 2014: 127)

Ülkücü kadınlar çok az sayıda da olsalar elbette ki vardılar ama kendilerini partide ya da ocakta ön saflarda ya da karar alma mekanizmalarının içerisinde göremeyiz, onlar cephe gerisinde ve erkeklerin kendilerine uygun gördüğü biçimde çalışırlar. Yine Tunalı’dan aktaracak olursak;

Bu karışık psikoloji kızların çoğunun solcu olmasına yol açardı. Tek tük milliyetçi kız çıkar ve onlar da bu hava içinde epeyce boğulurlardı. Herkes onları koruma refleksine girerdi. Bazıları âşık olur ve bu marazi durum bin türlü problem çıkarırdı. Gördüğüm birkaç kızın ruh sağlığının, bu ve benzeri sebeplerle bozulduğunu o zaman da düşünürdüm. (Tunalı, 2014: 128)

Dursun mektubu yollayıp postaneden çıktığında henüz ilk gençlik çağlarında olduğunu bildiğimiz ve ülkücülere sempati duyan Ali isimli gençle karşılaşır. Henüz ergenlik çağındaki bir lise öğrencisi olan Ali, Leyla’nın kardeşidir: Devrimci Leyla’nın kardeşi ülkücü Ali... Leyla’nın “samimiyetten uzak ve tepkisel-likten beslenen” devrimciliğinin karşısına Ali’nin “sahici” ülkücülüğü konulacaktır roman boyunca.

Ali, Dursun'a büyük sevgi ve saygı duysa da karşılaşmaları için tedirgin olur; çünkü ablasıyla buluşacaktır ve ablasının Dursun'u görecektir olmasından endişe duymaktadır. Dursun çocuğun tavırları karşısında şaşırınca ne olduğunu anlamaya çalışır. Ali ise gözlerini kaçırarak, "O, onlardandır," der. Dursun'un, "Bunda korkacak ne var?" sorusu karşısında çocuk, "Ben kendim için korkmuyorum. Bozkurtlar korkmaz," yanıtını verir; ancak aslında Dursun için korkmaktadır. O esnada Leyla gelir ve Dursun Leyla'nın güzelliği karşısında şaşkına döner: "Herhalde güzellik budur" diye düşünmektedir. Leyla Dursun'la dalga geçerek, "Yoksa siz Ali'nin o meşhur komando ağabeylerinden misiniz?" diye sorar ve Dursun da bu soruyu "evet" diye yanıtlar. Leyla müstehzi bir tavırla gülerek, "Ben de Ali'nin ablasıyım ama komando değilim," der. Dursun altta kalmamaya çalışır ve "yazık" diyerek oradan uzaklaşmaya çalışır. Leyla ise Dursun'la dalga geçmeye devam ederek, "Durun gitmeyin," der, "ben... şimdiye kadar hiç komando görmedim. Bozkurt da görmedim." Dursun son kez konuşur ve "Hayvanat bahçesine gidin öyleyse," dedikten sonra çekip gider. Leyla kardeşi Ali'ye dönerek, "Gördün mü canım, hayvan olduklarını itiraf etti," der, Ali ise kızgınlıkla, "Hiç değil, asıl sen ona görülmedik bir hayvan muamelesi yaptın," diye yanıt verecektir ablasına. (s. 55)

Buradaki devrimci Leyla ile ülkücü Dursun'un karşılaşmasını anlatan sahne, ülkücü hareketin devrimci kadınlara yönelik "güzel ama küstah şehirli zengin kızları" söylemiyle örtüşmektedir. Ülkücü erkekler ise çekingen, mahcup, "kavruk Anadolu çocukları"dır ve devrimci kadınları gördüklerinde çoğu kez elleri ayaklarına dolanmakta, ne diyeceklerini, ne yapacaklarını bilememektedirler. Dursun da zaten kendi kendine şöyle der: "İmansız kıza şöyle güzel bir cevap vereceğime kaçtım. Tüh Allah kahretsin! Yahu koskoca adamlarla pek güzel konuşuyorum pes ettiriyorum onları. Bir damlacık kızdan kaçtım. Ne ayıp." (s. 55) Yine aynı anlatı, ülkücü erkeklerin "töre gereği" devrimci kadın-

lara hiçbir şekilde şiddet uygulamadıklarını, hatta onlara karşı son derece centilmence davrandıklarını da iddia eder. Oysa devrimci kadınlar da dönem boyunca erkeklerinki kadar olmasa da ülkücü şiddete maruz kalmışlardır.

Dursun bir yandan Leyla'yı ve güzelliğini düşünürken bir yandan da Ali'yle nasıl tanıştıklarını hatırlar. Bir "dokuz ışık yürüyüşü"nde Ali yanına yanaşarak, "Ağabey bu söylediğiniz marşların plağı var mı?" diye sormuş, Dursun da Ali'ye o plaklardan getireceğini söylemiş ve böylece tanışmışlardır. Dursun, Ali'ye, "Ülkücü olmayı neden istiyorsun?" diye sorduğunda Ali'nin verdiği yanıt ise tipik bir ülkücü diskurdu:

Ben Türk'üm, bundan gurur duyuyorum, eskiden Türklerin çok çok kahraman olduklarını biliyorum. Ergenekon Destanı'nı da biliyorum. İşte bunun için komando olmak istiyorum, çünkü komandolar Bozkurturlar. Bozkurt'un önderliğinde Ergenekon'dan çıktığımız gibi yine Bozkurtların önderliğinde Türklerin ataları gibi kahraman olacaklarına, güçlü ve büyük Türkiye'yi kuracaklarına inanıyorum. (s. 58)¹³

Ali'nin "güçlü ve büyük Türkiye" vurgusunun daha sonra *Devlet* dergisinde tanışacakları Dünder Taşer'in cenazede yaptığı konuşmada yaptığı vurguyla birebir olması dikkat çekicidir. Ali ise tüm bunları "ilkokul öğretmeni Mukadder Hanım"dan öğrenmiştir. Dursun Mukadder Hanım'ın kim olduğunu öğrenemediği için hayıflanır, çünkü böyle öğrenci yetiştiren öğretmenleri hemen tespit etmek ve davaya kazanmak gerekmektedir.

13 Mustafa Çalık'ın kitaplaştırılan doktora tezinde yer alan mülakatta, "Neden MHP'li/ülkü oldu?" sorusuna verilen yanıtlardan ilki "komünizm tehlikesine karşı" şeklinde olmuştur. İkinci sırada "Türk milletine karşı her türlü düşmanlığa karşı 'yegâne dayanak' olarak" milliyetçi hareketin görülmesi vardır. Üçüncü yanıt ise "milli ve İslami nitelikte yeni bir düzenin ancak milliyetçi hareketin iktidarı ile kurulabileceği" şeklindedir. (Çalık, 1995: 149-150)

MDD tartışması, aşk ve tecavüz

Sancı'nın dördüncü bölümü Turgut'la Leyla arasındaki millî demokratik devrim (MDD) tartışmasıyla açılır. Leyla Turgut'un yazdığı metni beğenmemiştir, çünkü MDD teorisini yanlış bulmakta, burjuvazinin "millî" de olsa sosyalistlerle işbirliği yapacağı fikrinin mantıklı olduğunu düşünmemektedir. Tartışma devam ederken Leyla dayanamaz ve "devrim devrim diye sıktıklarınız, hep beraber öğrendiklerimiz ve söylediklerimiz" şeklinde bir söz eder. Hemen ardından ise sesi sertleşmiş bir şekilde, "Ezberlediklerimiz! Ee sonra? Papağanlar! Evet, öyle görüyorum seni, kendimi, hatta Seyhan'ı," der. (s. 72)

İşinsu ve diğer antikomünist yazarlar, romanlarında sık sık devrimcilere kendi düşünce ve inançlarını kötületirken ülkücüleri ise onlara övdürürler; gerçek hayatta karşılaşmanın mümkün olmadığı bu ülkücü fantezi, antikomünist romanlarda sürekli karşımıza çıkar. Burada devrimci öğrencilerin aslında kendilerinin de bir ezberi papağan gibi tekrarladıklarının farkında oldukları yönündeki iddiayla karşılaşırız. Ülkücülerin hareketin içindeki hiyerarşik yapının niteliğinden kaynaklı bir şekilde emirlere sorgusuz sualsiz itaat ettikleri yönündeki yaygın kanaatin karşısına bu iddia konur. Devrimci öğrenciler yabancı ya da yerli Marksist teorik metinleri okumakta ve bunları hiç sorgulamaksızın ezberden tekrar etmektedirler. Hep özeleştiri den bahsetse de pratikte buna asla başvurmamakta ve teorik hiçbir eleştiri getirmemektedirler.

Tartışma buradan "aşk"a geçer. Turgut Leyla'nın kendisine âşık olmasını istemektedir. Leyla ise ona, "Bir burjuva yanılmasına sürüklemek istiyorsun beni," diye yanıt verir. Anlatıya göre devrimciler aşkı bir "burjuva yanılması" olarak görmekte ve bundan kaçmaktadır. Öte yandan aynı anlatının merkezinde devrimcilere yönelik "ahlaksızlık" damgası da yer alır, devrimciler cinsel özgürlükten yanadır ve devrimci kadın ve erkeklerin hemen hepsi birbiriyle cinsel ilişkiye girmektedir. Bunun "ka-

dınsız” bir “erkek hareketi” olan ülkücülüğün fantezi evreninde çok önemli bir yeri vardır. Devrimciler bir yandan ahlaksızlıkla suçlanmakta ama öte yandan devrimci kadınların “hafifliği” ve “elde edilebilirliği” üzerinden bir fantezi evreni yaratılmakta, devrimci kadınlar ulaşılamayan bir arzu nesnesine dönüşmektedir.¹⁴ Burada bir kez daha Tunalı’nın anılarına başvurabiliriz. Tunalı konuya dair şunları söylemektedir:

Sol tarafta daha esnek bir durum vardı. Onlar yan yan görülmeyi, ikili veya grup halinde karşı cinsle olmayı daha normal karşılıyorlar ve belki de öyle olmasını istiyorlardı. Bizimkiler arasında “komünist ya bunlar, kadınlarını hiç de kıskanmıyorlar...” gibi gerçeğe alakası zayıf sözler ederlerdi. (Tunalı, 2014: 128)

Turgut’la Leyla’nın sohbeti odanın kapısının çalınmasıyla bölünür. Gelen kişi Seyhan’dır. Seyhan Turgut’a örgütsel işlerle ilgili birtakım talimatlar verir ve Leyla’yla yalnız konuşmak istediğini belli eder. Turgut odadan çıkarken ona, “Dolmakalemini ver,” diye seslenir. Dolmakalemle kastedilenin Smith-Wesson marka bir tabanca olduğunu anlarız. Turgut silahı Seyhan’a uzatır, ancak Seyhan masanın üzerine koymasını ister. O an Turgut’un aklına çığınca bir düşünce gelir, Seyhan Leyla’yı öldürecek, sonra da tecavüz edecek ve suçu da onun üzerine atacaktır.

Bu noktada, tüm o yoldaşlık edebiyatına rağmen devrimcilerin birbirilerine asla güvenmediklerini, cinayet işleyip diğerinin üzerine atmak da dâhil her türlü çirkeflığe başvurabileceklerini öğreniriz. Ancak mesele bununla da sınırlı kalmaz. Seyhan aynı zamanda bir “sapık”tır. Çünkü aylar önce gerilla eğitimi için gittikleri dağda geceyi bir mağarada geçirirlerken Turgut’a, “Ölü bir

14 Yüksel Taşkın’ın da belirttiği üzere; “antikomünist söylemin en dikkat çekici unsurlarından biri, yoğun bir ahlak/namus vurgusudur. Reel sosyalizmin cinsiyet ilişkilerindeki koyu ahlakçılığı hiçbir şekilde görülmek istenmemiştir. Çarpıcı olan, Müslüman çocuklarının hem ahlaklı, irfanlı oldukları hem de (genellikle aynı yazıların içinde) ‘komünistlerin’ cinsel serbestlik silahıyla bu gençleri kolayca tuzaklarına düşürdükleri türünden yakınmaların sıklıkla karşımıza çıkmasıdır.” (Taşkın, 2002: 631)

kadın nasıl olur acaba?" diye sormuştur, "taze ölü, dışı soğuk, içi sıcak." Burada bir kez daha o "yansıma mekanizması" ile karşı karşıya kalırız. Dünyadaki faşist hareketlerin ölüme ve şiddete yönelik tapıncı biliniyor olsa da *Sancı*'da ölüm ve şiddet devrimcilerle özdeşleştirilir. Öyle ki örgütün en önemli isimlerinden biri ölü bir kadına tecavüz etmeyi hayal etmekte ve bunu örgütten başka birine anlatmaktadır.

Bunun okuru birazdan gerçekleşecek bir tecavüz sahnesine hazırlamayı amaçladığı ise çok geçmeden anlaşılır. Seyhan Leyla'ya niye geldiğini merak edip etmediğini sorar, Leyla, "Turgut'a talimat vermek için," der, ancak bunun bir bahane olduğunu anlar ve "Söyle de rahatla," der. Seyhan'ın cevabı açıktır: "Evet rahatlamak için geldim," dedikten sonra, "Kaç aydır kadınısızım biliyor musun o delikte?" diye soracaktır. Leyla ise masanın üzerindeki silahı gözüne kestirmiştir ve Seyhan'ı oyalamaya çalışmaktadır. Ancak Seyhan durumu anlar ve cebinden silahını çıkartır. Leyla Seyhan'ı ikna etmek için "öyle namus numaralarına" girmeyeceğini, "en kıymetli şeyimi sana nikâhsız veremem" diye ağlamayacağını söyler, ancak sevmediği biri ile de yatmayı kabul etmeyecektir. Seyhan ise umursamazca ve psikopatlık derecesinde bir soğukkanlılıkla şöyle der Leyla'ya:

Sevme hikâyesi var ya, işte o da yaldızlı cinsinden bir oyuncak! Senin kapılacağını sanmazdım. Peki şekerim, adam gibi konuşalım, sen ister yat benimle, ister yatma umurumda değil. Soyun, uzan ve gözlerini kapa, o kadar. Ne sevicecek, ne arzu edilecek adam olduğumu biliyorum, aynaya baktığım olmuştur, merak etme sen. (s. 80)

O an Leyla'nın aklından kendisini bir hariciyeci ile evlendirmek isteyen babası, "Aman ahlak çok bozuldu güzel kızım, dikkat et ha!" diyen annesi, "Sizin çocuklar gösterişte nazık, aslında çok kaba oluyorlar. Bizim ülkücülerin gösterişi yok ama kızlara gerçekten efendi gibi davranırlar," diyen kardeşi Ali gelir. Ülkücülerin kadınlara efendice davranmalarına mukabil, dev-

rimci erkekler devrimci kadınlara soğukkanlı bir şekilde tecavüz edebilmektedirler.

Seyhan artık sabırsızlanmaktadır: “Sesi o eski militan sesi, soğuk, emredici, hâkim, sağ elini kaldırdı, yavaş yavaş nişan alıp indirirken silahı, tetiği düşürdü: –Hemen soyun ve yat, dişlerini sıkmana ve gözlerini kapatmana müsaade ediyorum.” Leyla çaresiz bir şekilde soyunmaya başlarken Seyhan’ın nasıl olsa elindeki silahı elinden bırakacağını ve onu üzerinden atabileceğini düşünür, ancak “Leyla, günler geçtikten sonra bile o ‘sıskacık şey’in ezici kuvvetini” aklına sığdıramayacaktır.

Böylece Işınsoy, en ağır ülkücü politik metinde bile karşımıza çıkmasının imkânsız olduğu bir ithamı kurgu aracılığıyla gerçeğe dönüştürmeye çalışır: Devrimci erkekler devrimci kadınlara tecavüz etmektedir. Bu, klasik “kadınları ortaklaşa kullanma” iddiasının ve ahlaksızlık anlatısının da ötesine geçen, gerçek anlamda sapkın bir fantezidir.

Bölüm, tecavüz sahnesinden Demirel’in makam odasına atlayarak kapanır. Demirel karşısındaki “lacivert elbiseli adam” ile ülkücülerin kontrolündeki Ankara Site Yurdu’na yapılan polis baskınını konuşmaktadır. Işınsoy bu kısımda da Demirel’in devrimciler ve ülkücüler karşısındaki tarafsızlığını hatta ülkücülere düşman olduğunu ispatlamaya çalışır. Yazar, yurt baskınını onaylayan Demirel’i şöyle konuşturur:

Biz... evet biz her şeyden önce demokrasiye inanmış bir iktidar olarak sağ ve sol tahriklere kapılmadan üzerimize aldığımız tarihi görevi, milletin bize emanet ettiği iktidar görevini, tabii bir objektivite içinde yürütmek mecburiyetindeyiz. Göz önüne alacağımız nokta bütün demokratik memleketlerde bu gibi olayların cereyan ettiğiidir. (s. 86-87)

“Lacivert elbiseli adam” Demirel’e Hacettepe Üniversitesi’ndeki son olayları ve Dr. Necdet Güçlü’nün öldürülmesini hatırlatır ve şöyle der:

Düşündüm ki memleketin bu dağdağalı günlerinde Hacettepe Üniversitesi olayları ve Doktor Güçlü'nün öldürülmesi halkın bozulan asabını daha çok bozacak, iktidarımızın iktidarsızlığı hakkında ileri sürülen iddiaları tekrarlatacak... Bilhassa baskın yapan komandalardan birini katil ilan etmemiz, ayrıca iki uç arasında tarafsızlığımızı belgeleyeceği gibi, solun bize karşı saldırgan tutumunu da muhakkak ki yumuşatacaktır. (s. 87)

Demirel "İlacıver ceketli adam"a baskının nedenini sorar. Aldığı izahat ise ülkücü anlatıya uygundur: "Aşırı uçları temsil eden gençler" birbirlerini kaçırmakta ve kaçırdıkları kişilere işkence yapmaktadır ancak "bilhassa solcu gençler bu kaçırma olaylarında çok başarılı" olmaktadır. Arkadaşlarının Hacettepe Üniversitesi Morfoloji Enstitüsü'nde işkence gördüğünü öğrenen ülkücü gençler, onları kurtarmak için okula baskın düzenler, ancak "orada hazır bekleyen silahlı solcu kuvvetlerle" karşılaşır. Çatışma çıkar ve tesadüfen oradan geçmekte olan Necdet Güçlü bir kaza kurşununa hedef olur.

Baskını "tarafsız" bir ağızdan haklılaştırıp işlenen cinayeti önemsizleştiren, hatta suçun bir ülkücünün üzerine yıkıldığını ima eden bu anlatım elbette ki hakikati yansıtmamaktadır. O gün okulu basan 12 ülkücü kaçarken rasgele ateş açmışlar ve sahiden de oradan geçmekte olan Dr. Güçlü kendisine isabet eden kurşunlarla yaşamını yitirmiştir. Ancak cinayet silahı Ülkü Ocakları'nda bulunmuş, ocak başkanı İbrahim Doğan da suçunu itiraf etmiştir. Doğan 12 yıla mahkûm edildikten sonra 1974 affıyla cezaevinden çıkacak ve yıllar sonra Meclis'te doktorluk yapacaktır. Yine aynı davadan yargılanan başka bir isim olan Osman Durmuş ise DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümetinde Sağlık Bakanlığı görevini üstlenecektir.

Beşinci bölümde, onun "şehit" ve "kurban" kimliğine uygun bir şekilde, Önkuzu'nun atalarının Türklüğü ve İslam'ı Anadolu'ya yayan "Alp erenler" olduğu ve onun sülalesine "Kuzu imamlar" dendiği anlatılır. Soyadı kanunu çıktığında "imam"lı

soyadı almak yasak olduğu için aile Önkuzu soyadını alacaktır. Öte yandan Dursun ilk gençlik yıllarında kendi adından memnun olmadığı için adını değiştirme arayışına girmiş, öğretmenin “ona yakışır bir şekilde” senin adın bundan sonra “Ertuğrul Dursun olsun” demesiyle adını değiştirmekten vazgeçmiştir.

Tecavüzden sonra: ülkücü cinsel fanteziler

Altıncı bölümde tekrar Leyla’yı görürüz. İki günden beri yataktan çıkamamış, yaşadığı şokun etkisiyle titreme nöbeti geçirmiş ve sürekli sayıklamıştır. Ailesi Leyla’nın hasta olduğunu düşünür ve eve doktor çağırır. Doktor da önemli bir şeyi olmadığını ve bir sinir krizi geçirdiğini, sakinleştirici bir iğne yaptığını ve sabaha bir şeyinin kalmayacağını söyler. Doktor gittikten sonra Ali ablasının yanına gider ve onunla konuşmaya çalışır. Ancak Leyla hâlâ şoktadır ve kâbuslar, halüsinasyonlar görmektedir. Seyhan sarı bir örümcektir ve kocaman gövdesi ve olanca ağırlığıyla Leyla’nın göğsüne oturmuştur. O sırada Leyla devrimci kadınlardan biri olan Gül’ü görür. Gül ülkücülere yapılan işkencelerden sadistçe zevk alan biridir: “Ağzı yüzü kan içinde kaldı kerizin, nefis bir manzaraydı canım, görecektin. Yine de konuşmadı.” “İşkenceden sapıkça bir zevk alan devrimci kadın” imgesine “her şeye rağmen konuşmayan yiğit ülkücü” de eklendikten sonra, Gül Leyla’ya “eylemin zevki”nin burada olduğunu söyler: “Böyle şeyler olmasa eylemin ne zevki kalır?” Devamında Gül Leyla’ya, “Bir daha getirirlerse birini, karar verdim, ağzına yapacağım. O zaman gel seyret,” der.¹⁵ Leyla’nın ise midesi bulanmaktadır. O sırada Seyhan konuşmaya başlar ve Gül için Leyla’ya, “Ona dokunma, o denizanasıdır, hepimizi besler,” der. Leyla’nın, “O senin metresin değil mi, nasıl müsaade ediyorsun?” şeklindeki sorusuna ise, “En kolay paylaşacağım mal, kadındır, helal olsun,” diye yanıt verir. “Tecavüzcü devrimci erkek”, “kadınları

15 İnsan, dışkılama noktasına kadar getirdiği fantezilerine bakarak, Işınsu’nun sıkı bir Marquis de Sade okuru olduğunu düşünmeden edemiyor.

birbiriyle paylaşan komünistler", "devrimci erkekler tarafından seks objesi haline getirilmiş devrimci kadınlar" ve "işkenceden sadistçe zevk alan/dışkı fantezisi kuran kadın" imgelerinin iç içe geçişinden sonra Işınısü rüya sahnesini bitirir. Leyla yatakta "korkuyorum" diye inlemeye devam etmektedir.

O an Ali'nin aklına ablasını ülkücülerin korkutmuş olma ihtimali gelir, "Bizimkiler mi korkuttu seni abla, lütfen söyle, konuş," diye ablasını sarsar, ancak Leyla uyumaktadır. Ali ağlamaya ve kendi kendine, "Ülkücüler kızlara karşı saygılıdır, kızları korkutmazlar, onları korurlar," diye telkinde bulunmaya devam eder. O an yardım için gittiği *Devlet* dergisinde konuşulanları hatırlar. Ülkücü gençlerden biri Dünder Taşer'e, "Kızları sürüyorlar önümüze, bizim kızlara dokunmayacağımızı bildikleri için silahları onlara taşıtıyorlar, ne yapacağımızı şaşırdık," diye dert yanmaktadır. Taşer buna "duygulu ve yumuşak" bir sesle şöyle cevap verir:

Gayet tabii kadınlara kızlara bir şey yapamazsınız. Türkler tarihler boyunca kadınlara saygılı olmuşlardır. Onları korumuşlardır. Sizin temsil ettiğiniz cephe, Türk töresinin, görgüsünün örneği durumundadır. Çocuklar, Milliyetçi Hareket'in içindesiniz, başka türlü hareket etmeniz mümkün değil... Ha şunu da biliyorsunuz değil mi, Türkler tutsaklarına da iyi muamele ederler. (s. 114)

Leyla ertesi gün uyanır ve Ali ablasına ısrarlı bir şekilde onu kimin korkuttuğu sorar. Leyla geçiştirmeye ve saklamaya çalışsa da birden çocuğun ne düşündüğünü anlar: "Bu çocuk, kendi arkadaşlarının, komandoların beni korkuttuğunu sanmış galiba, hay çocuk seni!" O an içinden bir ses Leyla'ya, "Tam fırsat işte, Ali'yi onlardan soğutacak bir fırsat, kullan bunu Leyla," diye fısıldamaktadır. Leyla kısa bir süre kendisiyle mücadele ettikten sonra Ali'ye, "Evet, onlar korkuttular, ölümle tehdit ettiler, yanlarında sana plak veren çocuk da vardı," der. Ali çok büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır, Leyla ise Ali için "kurtulsun, rahat yaşasın babam gibi" diye düşünmektedir. Sadece Ali değil, kendisi için de "keşke ben de babam gibi olsaydım" diye düşünmekte-

dir artık. Üç yıl önceki “heyecanlı günler” aklına gelir ama şimdi hiçbirine inanmamaktadır ve bu üç yıldan geriye kalan sadece nefrettir, Leyla nefret yüklü bir insana dönüşmüştür:

Biraz önce tatlı bir heyecanla düşündüğü geçen üç yıl aslında bir nefreti büyötmüştü içinde. Nefret, şuursuz, amaçsız, hedefsiz bir nefret... Sonraları birtakım hedefler sürölmüş önüne ve daha çok kendi benliğini yıpratın duvgu, bu hedeflere doğru dal budak sarak, habire boy atmıştı. Ali’ye karşı davranışına ille de bir sebep aramak gerekirse, elbet bu nefret olacaktı. (s. 124)

Yaşadığı büyük hayal kırıklığıyla Ali bir hışımla *Devlet*’in bürosuna girer, ölkücülerden ablasına yaptıklarının hesabını soracaktır. Ablasının “beni korkutanlar arasında o da vardı” dediğı Dursun Önkuzu’nun nerede olduğunu sorar. Önkuzu ise memleketine, Zile’ye gitmiştir. Ali buna inanmaz ve derdini nihayet dergide çalışan ölkücülerden birine açar: “Mehmet ağabey, dün akşam ölkücüler ablamı korkutmuşlar, hastalandı kızcağız.” Mehmet şaşırılmıştır, “Sen kimsin be çocuk?” diye sorar. Ali, “Ben Ali Koç, Saadettin Koç’un oğluyum,” diye tanıtır kendini. Mehmet hatırlar ve “Anlat bakalım Ali Koç, ne olmuş ablana?” diye sorar. Ali olan biteni anlattıktan sonra Mehmet birden Ali’ye, “Sen bir bozkurtsun değil mi” diye sorar. Ali, “Evet ağabey, fakat.. ablama..” derken Mehmet, Ali’nin omuzlarını sıkıca kavrayarak, “Ali,” der, “sen gerçek bir bozkurt olsaydın, böyle bir şeyin asla yapılmayacağını da bilirdin.” Ali hâlâ Mehmet’e inanmamaktadır, “Ama ablam söyledi, o bana yalan söylemez ki,” der. (s. 127-128)

Mehmet çocuğa acımıştır. Bir sigara yakar, derin derin içini çeker. Tereddüt içindedir, çünkü “bir yanda aile bütönlüğü, öbür yanda davanın yepyeni bir filizi” vardır. Mehmet tereddüdünü yener ve Ali’ye Dursun’un Zile’den yazdığı mektubu gösterir. Ali böylece ablasının kendisine yalan söylediğini anlayacaktır ama mesele bununla sınırlı kalmaz, yazar bize bu mektup aracılığıyla “Türkiye İşçi Partisi’nin (TİP) taşradaki yıkıcı ve bölücü faaliyet-

lerini" ve özellikle mezhepçilik vasıtasıyla "halkı nasıl birbirine düşürmeye çalıştığını" da aktarır:

Kıymetli ağabeyim. Geleli iki gün oldu, hemen size yazmaktaki maksadım, buradaki durumlardan sizleri haberdar etmek. Eğer dergide, münasipse, yayınlarsanız, faydalı olur kanaatindeyim. Burada bizim çocuklar, fikrî mücadelede başarılı oluyorlar, fakat bunun üzerine, karşı taraf işi zorbalığa döküyor. Zile'de karı koca avukat iki kişi var. Nur Yüce, Kenan Yüce isimleri. Aklınızın alamayacağı şekilde, artık iyi mi demek lazım, çalışıyorlar işte. Birçok kişiye bedava avukatlık yaptıkları gibi, köy köy de gezip propaganda yapıyorlar. Parayı nereden buluyorlar dersiniz, orası meçhul. Yalnız köylülere tesir eden propaganda malum: zenginlerin malını, toprağını alıp size dağıtacağız. Köylü yutuyor. Amasya'da TİP'in kurulmasına da bunlar ön ayak olmuş. Ayrıca en önemlisi, bölücü mezhep kışkırtıcılığını yürütüyorlar. Şimdiye kadar kimsenin aklına gelmezdi birinin Alevi, öbürünün Sünni olduğu. (s. 128-129)¹⁶

16 Ülkücü hareket, şiddete dayalı stratejiye bağlı bir şekilde 1977 sonrası Alevilerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde kitle katliamlarına girişmiş ama bunu asla kabul etmemiştir. Ülkücü tarih yazımına göre, yaşananlar komünistlerin Alevileri kıskırtmak ve mezhep çatışmasını körüklemek için tertiplemediği provokasyonlardır. Örneğin Ümit Özdağ, Maraş Katliamı'na dair şunları söylemektedir: "Kahramanmaraş olaylarından Devrimci Halkın Birliği Örgütü lideri Garbis Altınyan olayların tertipçisi olduğu gerekçesi ile Adana Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından 1982'de mahkûm edilmiştir. Kahramanmaraş'ta olayların çıkmasına neden olan iki sol görüşlü öğrencinin öldürülmesinin DHKP-C Dev-Savaş örgütü içinde bir fraksiyon çatışmasının sonucu olduğunu ve bu cinayetlerden dolayı bu örgütün iki militanının 1984'te idam cezasına mahkûm olmuşlardır. PKK'lı teröristlerin olaylarda etkin rol üstlendiği Adana Sıkıyönetim Mahkemesi'nin 1986/104 tarihli kararı ile tespit edilmiştir. Ve basın tarafından Kahramanmaraş olaylarının 1 no'lu sanığı olarak sanki suçlu imiş gibi takdim edilen Ökkeş Kenger (Şendiller) Adana Sıkıyönetim Mahkemesi'nin kararı ile beraat etmiştir. Bütün bunlardan sonra Kahramanmaraş olayları için MHP-Kontrgerilla işbirliği demek bence eğer cahillik değilse büyük bir çarpıtmadır." (*Türk Yurdu*, sayı 277, 2010) Ancak mahkeme kararına göre Özdağ'ın söylediklerinde çok ciddi bir çarpıtma vardır. Mahkeme çok net bir şekilde ülkücülerin Alevileri hedef aldığını ve bunun da gerisinde antikomünizm olduğunu söylemektedir. Sloganları, saldırgan sağ grupların hedefinin Alevi vatandaşlar olduğunu göstermektedir. Saldırganlara göre Aleviler kıvılcık komünistlerdir, bunlara yaşamak haramdır, bunları öldüren hacca gitmiş sayılır, cennetlik olur, Aleviler milliyetçi değildir. Burada şu husus hemen dikkati çekmektedir. Saldırganların Alevilere karşı

Ali, Dursun'un ablasını korkutanlar arasında olmadığını anlamıştır ama yine de “başka ülkücüler korkutmuş olabilir” diye düşünmektedir. Bunun üzerine Mehmet, Ali’yi Dünder Taşer’in yanına götürür. Taşer durumu öğrendikten sonra Ali’ye, “Bizim çocuklar kızları korkutmazlar, ablanı da korkutmadıklarına emim,” der. Ancak buna sadece Taşer’in inanması yetmez, Ali’nin de inanması gerekmektedir. Taşer, Ali’ye ablasının arkadaşlarının isimlerini sorar ve öğrendiği isimlerin, yani Seyhan, Turgut ve Gül’ün dün nerede olduklarının öğrenilmesi talimatını verir. O esnada Ali dergide çalışanlarla iyice kaynaşacak, onlara yardım edecek, çay demlemeyi öğrenecek ve hem Dünder Taşer’e hem de dergiye yazısını vermeye gelen ülkücü hareketin önemli isimlerinden Galip Erdem’e çay servisi yapacaktır. Akşamüzeri Taşer, Ali’ye edindiği bilgileri aktarır ve “Şimdi düşün bakalım sana göre ablanı kim korkutmuş olabilir?” der. Ali artık her şeyi anlamıştır.

Taşer, saat geç olduğu için Ali’nin eve tek başına gitmesini istemez ve onu “Fen Fakültesi’nden Mustafa”yla evine yollar. Mustafa çatışmalarda yaralandığı için topallayarak yürümektedir ve meraklanan Ali’ye nasıl vurulduğunu anlatır. Burada bir kez daha dekanların ve polislerin ülkücülere karşı hasmane tutumuna dair anlatıyla karşılaşırız. Devrimciler milliyetçi bir profesöre saldırmak için Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’ne sopalarla gelmişler, arabasını çevirmişlerdir. Ülkücüler polise telefon ederler ancak polis gelmez, iş başa düşmüştür:

Biliyorsun ya canım üniversite özerktir, resmî çağrı olmadan polis içeri giremez. Ülkücü gençler bakmışlar ki resmî çağrı çıkmayacak, polis de bu tarafa geçemeyecek, iş başa düştü deyip dağıtmışlar öbürlerini. Öğrenci, hocasını, başka öğrencinin saldırısından

olmalarının birinci nedeni onların o zamanki siyasi iktidara oy veren kişiler olarak bilinmeleridir. Aleviler zamanın iktidarı ile özdeş kabul edilmişler ve yine onların şahsında zamanın iktidarı hedef alınmıştır. Bu nedene Kahramanmaraş olaylarında Sünni-Alevi zıtlığından ziyade, sağ-sol siyasal görüş ayrılığının daha ön planda geldiğini söylemek yanlış olmasa gerektir. (Akt. Küçük, 1990: 526) Maraş Katliamı ile ilgili olarak Kenger’in anlatımı için ise bkz. Kenger, 1989.

koruyor, polis de karşıdan seyrediyor. Görüyorsun ya garip oldu memleketimiz, çok garip. (s. 143)

Mustafa ile Ali'nin sohbeti, ülkücülerin şiddete ve demokrasiye bakışına dair bir propaganda aracı olarak da kullanılır metinde. "Bak Ali," der Mustafa, "ülkücüler demokrasiye inanıyorlar ve hâkimiyetlerini, milletin menfaatine bile olsa, zorun, kuvvetin yolundan geçirmek istemiyorlar, bunu unutma." Ali, "Siz de silah kullanıyorsunuz," diye düşünse de bunu dile getirmez, çünkü milliyetçi bir duygu patlaması, bir esriklik yaşamaktadır: "Çocuk, sesi, gönlü, bütün varlığı ile çırpınıyordu, sanki 'ha' deseler, koşup, o millet denilen varlığı sarsacak, kendine getirecek!" (s. 143)

Ali bu duygularla ve ablasına duyduğu öfkeyle eve gider. Nerede olduğunu soran anne babasına âdeta meydan okurcasına *Devlet* dergisine gittiğini, Dündar Taşer ve Galip Erdem'le tanıştığını, onlara çay yaptığını söyler ve odasına gider. Leyla Ali'den özür dilemeye, durumu izah etmeye çalışır, ancak Ali ablasına, "Siz komünistlerden başka bir şey beklenmez ki," der. Leyla'nın kendisini bağışlaması çabaları karşısında Ali'nin son sözü şöyle olacaktır: "O bana plak veren ağabey Dursun, bir haftadır memleketindeymiş, Zile'de. Dokuz Işık yürüyüşüne gelecekmış, ben de katılacağım o yürüyüşe."

Ali'nin katılmayı planladığı Dokuz Işık yürüyüşü 9 Mayıs 1970'te gerçekleşmiştir. *Sancı* ise bize o yürüyüşü provoke etme çabalarının "arka planı"nı gösterecektir. Yürüyüşteki bayram coşkusuna mukabil, devrimciler sinsice ortalığı kana bulama planları yapmaktadır. Işınsu devrimcilerin provokasyon hazırlıklarını şöyle anlatır:

Öte yanda hummalı bir faaliyet var; asit tenekeleri, molotof kokteylleri, silahlar ikişer kol halinde Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesi'nin çatısına taşınıyor, gençler terliyorlar. Biraz sonra, Cebeci Caddesi'nden "Faşistler", "Amerikan Emperyalizminin yerli işbirlikçileri" geçecek. Hepsini onlara atacaklar. Bazıları içe-

ride kökleşmiş, bazıları filizlenen kinleri ile ve olanca sesleri ile bağıracaklar, küfredecekler. Karşılık bekleyecekler... Sıralar dağılacak, gençler damarlarında alev alev yanan delikanlılık heyecanı ile çarpışacaklar! Silah sesleri saracak çevreyi, halk korkacak. Arslan kovboyar, at tepip ileri atılacaklar. Şaşkın şerif ve adamları büsbütün şaşırıp oradan oraya koşacaklar. Çabuk silah çekenlerin mermileri uçuşacak, kan seller gibi akacak... Ta ki... Delikanlılık heyecanı durula, söne bugünde!... (s. 150)

Burada “şiddete tapan, kin ve nefretten gözü kör olmuş devrimciler”le bir kez daha karşılaşırız. Buna bir de “kovboyculuk oynamak” benzetmesini ekler Işınsoy: Devrimciler kovboyculuk oynamaktan zevk alan, silah sıkmayı, insan öldürmeyi oyun zanneden heyecanlı delikanlılardır. Ardından “mutlak kötü” olarak Seyhan bir kez daha çıkar sahneye. “En çabuk silah çeken”dir o ve öğrenci birliği odasında grup başkanlarına provokasyon için neler yapacaklarını anlatmaktadır. “Önemli olan tahrik etmek,” der odadakilere, “her türlü hakareti yağdırın, bol küfredin. Bir kere kafaları kızdı mı, ondan sonrası kolay, unutmayın ilk hedef sıraları dağıtmak, muntazam yürüyüşü, kafası kızmış bir kalabalık haline getirmek.” Konuşmanın devamında ise Seyhan’ın sadece karşı taraftakilerin değil yoldaşlarının hayatını da umursamadığını, adam harcamaktan çekinmediğini öğreniriz:

Biz siperlerde olduğumuz için avantajlı durumda kayıp vereceğimizi sanmıyorum. Ama ille de biri aptallık edip vurulacak olursa ne yapalım onu aptallığı ile değil eylemimize ettiği büyük hizmet ile anarız. Ölüsü şanlanır keratanın. (...) Evet onu saygı ile günlerce anarız, belki birkaç ay, belki birkaç yıl sonra da heykeli Hukuk Fakültesi’nin bahçesini süsler! (s. 151)

Ancak mesele birkaç kişinin ölümüyle sınırlı değildir. Asıl hedef ülkücülerin kampüse girip katliam yapmalarını sağlayarak “ihtilalin ilk mermisi”ni atmaktır. Yazar kötü senaryolu ve ucuz prodüksiyonlu filmlerdeki karikatür kötü adamlara benzer bir şekilde konuşturmaya devam eder Seyhan’ı:

Dokuz ışık bilmem ne bok yürüyüşü adı altında yola çıkan azgın komandaların Hukuk ve Siyasal'ı basması, ana kuzularını öldürüp yaralaması elbette küçük burjuvaziye de, asker sivil aydın zümreyi de sarsacak, eylemimize hak kazandıracaktır, Türkiye emekçi halklarının şahlanışını destekleyeceklerdir. İstedığımız de bu değil mi, milli demokratik devrimi gerçekleştirmek, evet bugün ilk mermi, gerçek mermi olabilir. –Trajik bir eda ile kollarını açtı: Ve bu ilk mermi sizlerin eylemi sayesinde gerçeğe dönüşecek, sosyalist ihtilalin ilk emekçileri ter ve kanla yazılacak isminiz. Yaşasın emekçi halkların kurtuluş savaşı! (s. 152)

Konuşması bittiğinde öğrencilerden biri Seyhan'a, "Sen de kaçacak mısın?" diye sorar. Seyhan, "Elbette hayır," diye cevap verir, fakat yakınlarda olacağını söyler. Herkese son bir kez daha talimatları hatırlattıktan sonra Adnan adlı arkadaşıyla birlikte arka taraftan çıkarak kampüsten ayrılırlar ve Seyhan'ın Leyla'ya tecavüz ettiği eve gelirler. Seyhan Adnan'a bundan sonra Leyla ile örgütsel bağlantıları onun kuracağını söyler ve "Umarım güzelliği etkilemez seni," der. Adnan ise, "O biçim midir?" diye sorar. Seyhan umursamaz bir tavırla, "Beni ırgalamadı hiç," dedikten sonra Adnan'ı yollar ve elindeki şişeden votkasını yudumlayarak yaşanacak olayları beklemeye başlar. Akli ise hâlâ Leyla'dadır ve tahrik olmuştur. Az önce belki de bir iç savaşın fitilini ateşlemiş olan adam, şimdi bütünüyle kösnül duygularına teslim olmuş, kendinden geçmiş durumdadır. Üstelik bu sefer Seyhan'ın sadist fantezilerini de öğreniriz:

Seyhan votka içiyor ve fotoğraflara bakıyordu, sonra gözlerini kapattı: Süt aklığında beyaz vücudu! İnce ince çizmeli, incecik kan sızmalıydı, hiç dağılmadan yol yol inmeliydi kanlar! Genç adamın bütün bedenini bir titreme aldı, kendini divana attı, kıvrandı. Cebinden çakısını çıkardı, açtı fotoğrafları çizmeye başladı. (s. 155)

Ancak Seyhan sadece sadist değil mazoşisttir de:

Seyhan kızın edip etmediği ve aklından geçen bütün küfürleri yüksek sesle saydı döktü, birtakım anlaşılmaz kelimeler mırıldandı. Dişleri kilitlenmiş kapalı dudaklarının kenarlarından ince beyaz bir salya akıyordu. Çakısını sıkı sıkı tuttu elinde, pantolonunu indirdi, kaba etine sapladı: bir çığlık attı debelendi, inledi. Ufak tefek vücudu dertop olmuş sarsılıyordu... Divanın yayları gıcırdadı... Sonra gevşedi, hâlâ elinde tuttuğu çakısını fırlattı. Yüzükoyun yatıp ağlamaya başladı. (s. 156)

Seyhan Leyla'nın hayaliyle girdiği krizden çıktığında ortalıkta hiçbir ses olmadığını fark edecek ve "Vay ibneler beceremediler galiba," diyerek sokağa fırlayacaktır. Sokakta karşılaştığı bir çocuktan ise "mektebin damından atılan kurşunla" yürüyüşçüleri izleyen bir işçinin öldüğünü, yürüyenlerin ise kendilerine açılan ateşe ve edilen küfürlere aldırmayarak ve disiplinlerini koruyarak yürüyüşlerine devam ettiklerini öğrenecektir. Seyhan'ın "ilk mermi" planı suya düşmüştür.

Okur elbette kurgudaki mantıksızlığı fark edecektir. "Psikopat ruhlu mutlak kötü" Seyhan'ın öncülüğündeki devrimciler, ülkücülere saldırmak için uzun hazırlıklar yapmışlar, asit tenekelerini, molotof kokteyllerini hazırlamışlar, ancak ne hikmetse bunları "etkili" bir şekilde kullanamamışlar, ya ülkücülerin üzerine yürüyüşü dağıtacak kadar ateş açmadıkları ya da onca mermiye, molotof kokteyline, asit saldırısına rağmen binlerce kişilik kitle bunlardan hiç etkilenmeden yürüyüşe devam etmeyi başardığı için provokasyon girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Önkuzu Zile'de

Yedinci bölümde yeniden Dursun'a ve Zile'ye döneriz. Dursun "DİSK'in tahriki ile başlayan işçi grevini, solcu militanların sloganları ile 'halk savaşı vermeye yürüyen' işçileri, yaralanan askerleri" Zile'deyken öğrenmiştir. Kastedilen grev ise 15-16 Haziran

direnışidir.¹⁷ Bu bölümde Dursun'un Zileli esnaf bir "amca" ile sohbetine tanıklık ederiz. Işın bu sohbet aracılığıyla bize "irfan sahibi Anadolu insanının siyasete bakışını" ve "ölkücülerin Anadolu'nun bağrından kopup gelen memleket çocukları" olduğunu göstermeyi hedeflemektedir.¹⁸

Dursun "amca"ya dergideki yazılarını nasıl bulduğunu sorar, "amca" ise, "Ne bileyim be oğlum, okumuş değilim ki aklım ersin, herhalde doğru söylüyorsun, şu imansızların karşısındasın ya, o bize yeter. Yoksa, biz cahiliz, o okumuş avukatlarla, onların yetiştirmeleriyle nasıl baş ederiz?" diye yanıtlar Dursun'un sorusunu. İkilik bellidir: Bir tarafta "cahil ama iman sahibi halk", karşıda ise "okumuş ama imansız olanlar" vardır. Dursun yazdığı yazılardan birinden bir paragraf okur ve kalkınmanın, yani mad-di refahın tek başına yeterli olmayacağını, önemli olanın milliyetine, dinine, törelerine bağlı bir gençlik yetiştirmek olduğunu söyler. Amcanın yanıtı ise "tanıdık"tır:

17 15-16 Haziran direnişisiyle ilgili son derece ayrıntılı ve titiz bir çalışma için bkz. Aydın, 2020. Ölkücü anlatının Türkiye solunun 60'lı yılların ikinci yarısındaki yükselişini "burjuva ailelerin sorunlu çocuklarının isyanı"na indirgemesine mukabil, söz konusu yükselişin ana öznelerinden biri işçi sınıfıdır. Tıpkı öğrenci hareketi gibi emek hareketi de bu yıllarda yükselişe geçmiştir ve emek hareketinin mensupları, kanlı canlı işçiler, emekçilerdir. Solu elitizmle ya da burjuva yaşam biçimiyle özdeşleştiren anlatı ise bunu görmezden gelmektedir elbette. O dönemin emek hareketinden profiller için bkz. Aydın, 2021.

18 Taşra, ölkücülüğün kadro kaynağı ve kendini var ettiği kültürel iklimin adıdır. Taşra insanına ve köylüye atfedilen değer de bununla bağlantılıdır. Taşra insanı/köylü, Türklüğün ve Müslümanlığın saf, katışıksız, bozulmamış halinin somutlaştığı kişidir. Taşraya bu bakış, ölkücü hareketin bir "iç savaş ideolojisi" olmasının da zeminini oluşturur: "Ölkücü hareketi, kökenindeki Türkçü akımdan farklılaştıran önemli bir özelliği, taşralı halk tabanına nüfuzu ve bununla birleşen popülist söylemidir. Solla özdeşleştirilen modernist-bürokratik elitin Batılılaşmış/yabancılaşmış hal ve tarzına karşı basit halkın yaşattığı söylenen o milli-manevi şahsiyete atıf yapar; onun dini hassasiyetlerini, milli-halkı ayırt eden bir gösterge olarak sahiplenir. Milli-halk, dinin taşıyıcısı olan, hatta bir bakıma dini var eden organik cemaate tekabül eder. Bu milli şahsiyet özelliklerini ve o organik cemaate mensubiyet bilincini taşımayanları halktan/milletten dışlayan bakış, 'yabancılaşmış' saydığı hasım unsurları bir de üstelik komünist istila tehdidinin ajanları olarak damgalayınca, tam anlamıyla bir iç savaş ideolojisine dönüşmüştür. Yetmişlerin ikinci yarısındaki siyasi şiddet ve cinayetler, Alevi topluluklarına dönük kırım girişimleri, ölkücü ideoloji açısından, böyle bir aciliyet içinde meşrulaştırılıyordu." (Bora, 2001, 659)

Sanki memlekette açlığından ölen mi var? Eli iş tutan, karnını da doyuruyor pekâlâ, yahu bir aydır bir çırac arıyorum kendime de, burun kıvırıyor elalemin oğlu. Verdiğim 350 lirayı az buluyor, yahu bir de sanat öğreneceksin diyorum, ohoo laf anlayan beri gel-sin. (s. 161)

Dursun devamında “amca”ya, kalkınmanın ne olduğunu uzun uzun anlatır. “Amca” ise Anadolu insanına özgü bir sadeleştirmeye, “Kafamın aldığı kadarıyla diyorsun ki, inek olup sahibimize bol süt vermek için ot davasına düşeceğimize, insan olup insanca bir hayat kuralım kendimize,” der. Dursun’un yanıtı ise, “Çok iyi dedin amca, o sahip de işte, solcuların sahibi Rusya yahut da Çin,” şeklinde olur. “Amca”nın, “Yahu Moskof kini bizim damarlarımıza işlemiştir be!” demesi karşısında ise Dursun şöyle bir “tirat” atacaktır:

Aman be amca ne diyorsun ki sen, o eski kin unutulmak üzere, çünkü solcuların başındaki idareciler öyle bir sürüklüyorlar ki gençliği, anasından babasından öyle köklü bir gelenek eğitimi almamış yahut para hırsı içinde olan çocukları öyle bir kandırıp üçkağıda getiriyorlar ki... Dokunaklı laflar da ediyorlar hani, fakir fukaranın haline acındırıyorlar, bağımsız Türkiye diyorlar, bizi Amerika’nın tutsağı halinde gösterip falan filan işte – Dursun kötü kötü içini çekti: –düzen bozuk, biz düzelterek diyorlar. (s. 162)

Sohbetin devamında Dursun devrimcilerin “Amerika bizi sömürüyor” söylemiyle üniversiteleri işgal etmeleri arasındaki “tezat”a dikkat çeker. Devrimciler hem sömürüden, geri kalmışlıktan bahsetmekte hem de boykotlarla, işgallerle gençlerin okumasını engellemekte ve böylece Türkiye’nin kalkınma sürecini baltalamaktadır. “Amca” ise, “E peki Dursun oğlan, bunca okumuş etmiş adam, avukatından öğretmenine kadar hiç mi düşünmezler bu işler üzerinde, o kadar tahsil edip mürekkep yalamışlar, hiç mi düşünmezler de Dev-Genç’ten yana çıkarlar?” diye sorar Dursun’a. Dursun bu meseleleri arkadaşlarıyla konuşmanın daha kolay, hal-ka izah etmenin ise daha güç olduğunu düşünür. İzahıysa “eğitim

sistemi"yle ilgilidir. Önemli olan ne kadar çok mürekkep yaladığın değildir, o mürekkepte ne yazdığdır: "Bizim okullarda ta ilkokullardan itibaren ne veriliyor çocuklara, ne öğretiliyor? Yabanın tarihi, yabanın kültürü, bizimkisi ise yalan yanlış bir tarih, bol bol dedelerimize küfreden bir tarihtir." (s. 163)

Burada bir kez daha Türk sağının modernleşme ve Cumhuriyet'le komünizm arasında kurduğu ilişkiyi görürüz. "Bizim okullarda Türk müziği öğrenmek yasaktır ama gâvurun müziğini bilmezsen çakarsın sınıfta," der Dursun. (s. 163) Türk sağına göre yanlış Batılılaşma ve Türk-İslam medeniyetinden uzaklaşma genç kuşakların yozlaşmasına neden olmuş, verilen Batılı eğitim sistemi gençleri Marksizme ve "sapkın ideolojilere" kapılmaya müsait hale getirmiştir.

Dursun'un "yaban tarih", "yaban kültür" dediği budur. "Osmanlı'ya küfreden" eğitim sisteminin sonucudur yaşananlar. Bu noktada, Türk sağının önemli isimlerinden Osman Turan'dan yapacağımız bir alıntı açıklayıcı olacaktır. Turan'a göre Türkiye'de komünizmin taban bulmasının esas nedeni yaşanan manevi buhrandır ve bunun da gerisinde Türkiye'nin yaşadığı modernleşme sürecinin özellikle düşünce dünyasındaki ve eğitim alanındaki yansımaları vardır. "Komünizm Türk inkılabının çocukluk hastalığıdır" diye özetlenebilecek (Özden, 2003: 560) bir bakış açısıyla Turan şöyle der:

Gerçekten yurdumuzda dinî müesseselerin tamamıyla yıkılmış ve yeni nesillerin dinî tahsil ve terbiyeden mahrum bırakılmış olması, inkılapların manevî kıymetler nizamında husule getirdiği sarsıntı ve nihayet Maarif ve Üniversitenin sağlam bir aydın kütle yetiştirme kudretinde bulunmaması, aslında, çok kuvvetli ve ahenkli bir içtimâî bünyeye tevarüs eden Türkiye'yi çok hassas bir duruma düşürmüştür. Nitekim bugün siyasî sarsıntılar bu hassasiyeti açığa vurmuş ve Avrupa milletlerine nazaran komünizme karşı daha dayanıksız bir hale düştüğümüzü göstermiştir. Solcuların, inkılapları kendilerine mahsus metotlarla benimsemeleri ise bu hassasiyeti daha da artırmıştır. (s. 4)

Romanın devamında, yine Dursun'un ağzından Türk sağının Türkiye'de aydın sorununa bakışını dinleriz. Türk sağına göre Türkiye'de aydın başka bir kültürün ve medeniyetin eksenine girerek milletin değerlerine yabancılaşmıştır, onun dilinden anlamaz, onun dertlerini bilmez ve anlatmaz, onu küçümser:

Gâvurun kültürüne, fikrine şartlanmış, onunla yıkanmış daracık bir kafa. Bu yüzden de kendini, kendi milletini küçümseme illetine tutulmuş. Gayri yabandan gelen ne verirsən hepsini yutuyor. Midesine ağır gelirse de kusuyor. Meseleler üzerinde düşünmüyor.¹⁹ (s. 164)

“Amca”, Dursun'un anlattıklarını tam anlamıyla idrak edemekte, “Gençlerin bunlar için birbirini öldürmesine değer mi?” diye düşünmektedir. Bu düşüncesini dile getirdiğinde Dursun'la aralarındaki diyalog ise şöyle olacaktır:

Yunan girdiği zaman memlekete, sen de çok gençtin, millicilere katıldın, di mi? Ya şimdi maşallah yine girse Yunan, belki direkt savaşa katılmazsın ama, elinden geleni yapmaz mısın?

Yaparım elbet.

İşte biz de amca genciz ve komünistlerin karşısındayız, fikirle, yumrukla, gereğinde silahla. Tıpkı senin Yunan'a, Moskof'a kinin gibi, nasıl gençken de, yaşlıyken de duyuyorsan o kini. (s. 165)

Dursun eve dönerken düşünceleri daha da netleşmiştir. “Diplomaları var fakat değer yargıları, sağlam inançları yok,”

19 Türk sağının sosyoloji alanında yaptığı çalışmalarıyla bilinen önemli akademisyenlerinden Orhan Türkdoğan, solun yükselişi, aydınlar, eğitim ve Batılılaşma arasındaki ilişkiyi şöyle anlatır: “Türkiye'nin, bir yüzyılı aşan süreden beri Batı değer ve normları içinde hızlı veya 'aşırı' bir Batılılaşma sürecine maruz kaldığı şüphesizdir. Bilhassa eğitim ve öğretim sistemi ve okullaşma süreci neticesi, Batı'dan aktarılan yeni kültür unsurlarının sosyal yapıda bir uyum ve bütünleşme meydana getirememesi, halk tabakası ile aydın kadro arasındaki kültürel yarılıma sebep olmuştur. Aydınların halk katlarına yabancılaşması ülkemizde ikili toplum (*dual-society*) yapısının kök salmasına neden olmuştur. Gerek kültür çevreleri ve oturma alanları, gerekse sosyal ilişkileri bakımından giderek tabandan kopan bu aydın kadro, başlangıçta da belirttiğimiz gibi, siyasi ideoloji açısından 'sol' a açık bir eğilimi yansıtmışlardır. Topluma yeni bir ruh ve kimlik kazandıracakları, 'bekçi' rolünü oynayacakları yerde, değerler sistemini tüketen bir yol izlemişlerdir.” (Türkdoğan, 1985: 134-135)

diye düşünür. Oysa "okumamış zümrede dinden ve törelerden gelen birtakım kıymetli hükümler" vardır ki bu onları aydınların karşısında akliselim sahibi yapmaktadır. Türk sağıının söyleminde milletin değerlerine yabancılaşmış aydınlarla okumamış ama feraset sahibi/milletin değerlerini şahıslarında cisimleştiren köylüler üzerinden bir ikilik üretilir. Köylülük hem yanlış "modernleşme"nin hem de komünizmin önündeki en büyük engeli oluşturur. Yine Osman Turan'a başvuracak olursak;

"İlerilik" namına sar'aya tutulan bütün "devrimbazlar"ın zavallı, tımarhanelik veya hapishanelik olduklarına dair bir teşhisin isabetinden emin olarak mutlaka tesirlerini sıfıra indirmek zaruridir. Esasen bu hususta akliselimin bir zaferi olarak da Türk köylüsü rehberimizdir. Gerçekten Türk kasabası ve köyünü "gerilik"ten kurtarmak maksadıyla gidip orada mukaddesat ve anane düşmanlığıyla işe başlayan boş kafa "devrimbaz"ların ya milletin sinesinden posa halinde atılmaları veya temiz ve akliselime sahip halk tarafından tamamıyla ıslah ve tedavi edilerek faydalı bir insan haline getirilmeleri bizim için mükemmel bir örnektir.

Dursun'a göre solcularla kendilerinin bir terazinin iki kefesine konulması yanlıştır. Çünkü solcular "büyük şehirlerin burjuva tabakalarına teşekkül" ediyordu, kendileri için ise "Anadolu'dan gelmiş kasaba kültürü almış ve genellikle fakiriz" der. Burada klasik ikilik bir kez daha tekrarlanır: "Burjuva ailelerin devrimci çocukları ve yoksul ailelerin ülkücü çocukları." Ancak mesele burada kalmaz. Dursun buradan başka bir sonuca daha ulaşır. Zengin çocuğu devrimcilere mukabil ülkücü gençler "cahil ana babanın dinden ve törelerden gelen hükümleriyle" yetişmişlerdir ve "işte sağlıklı düşüncemiz, kendimize güvenişimiz, solcu arkadaşların karşısına rahatlıkla" çıkabilme bundan kaynaklanmaktadır. (s. 167) Bu noktada Dursun bir kez daha "eğitim" meselesine döner. Ülkücülere verilen siyasi eğitim onları özgürleştirmektedir. "Biz bir yerde hürüz, seçme imkânımız var," diye düşünür Dursun. Oysa devrimcilerin yoktur, "o zavallı şehir çocukları

hür değil”dir. Devrimciler “temel hükümler”e sahip değildir. Kendilerine “uzatılanı, üzerine düşünmeden, mukayese imkânı bulmadan, kapmaya hazırlar”dır. (s. 167)

Devrimci figürüne dair anlatı katmanlanmıştır bu kısımda. İkilik sadece “şehirli zengin çocukları”na karşı “yoksul halk çocukları” üzerine kurulmaz. Ülkücüler din ve töreden kaynaklı olarak daha baştan devrimciler karşısında üstün durumdadırlar. Dahası kendilerine hareket tarafından verilen eğitim, dine ve törelere, yani “temel hükümler”e ters düşmediği için onları özgür kılmaktadır. Devrimcilerin öğrendikleri ise aydınının milletin değerlerine ters düşmesi nedeniyle daha baştan “temele ters”tir ve devrimciler özgür iradeleriyle düşünememekte, kendilerine sunulanları sorgusuz sualsiz kabul etmektedirler.

Şiddet üzerine: esirler ve hürler

Bu bölümün ikinci kısmında Dursun’un Ankara’ya döndüğünü görürüz. Üniversitede çatışmalar hızla devam etmekte, devrimcilerin ülkücülere yönelik saldırılarına üniversite yönetimi ve polis göz yummaya devam etmektedir. Bir akşam Dursun ve arkadaşları ülkücü öğrencilerden birinin evinde toplanırlar. Ülkücülerin sohbetleri aracılığıyla okullarda yaşananların “iç yüzü”nü öğreneceğimiz bir sahnedir bu.

Devrimciler Halim adlı bir ülkücüyü tek başınayken yakalamış ve fena halde dövmüşlerdir, “Zaten teke tek çıkamazlar ki karşımıza, sürü halinde vuruyorlar,” der içlerinden biri. Bunu da “kuvvet ve korkutma gösterisi” için yapmaktadırlar ve bu gösteri sayesinde tarafsız gençleri de kendi taraflarına çekmektedirler. İçlerinden biri ise meselenin sadece bu olmadığını söyler: “Sadece gösteri peşinde değiller, zalim bunlar, basbayağı zalim. Çünkü öyle olmak için özel eğitim görüyorlar.” (s. 181) O sırada Ali isimli arkadaşlarının başına gelenleri anlatmaya başlar içlerinden birisi. Devrimciler Ali’yi kaçırıp “halk mahkemesi”nde yargılamış, dört kişi Ali’nin kollarından bacaklarından tutarken aralarında-

ki "en zayıf, en sıksa oğlan" olan Kemal'e Ali'yi dövdürmüşlerdir. Böylece Kemal'in hem kendine güveni gelmekte hem de dövmeyle alışmaktadır, işte eğitim budur. (s. 182)

Burada bir kez daha bir "tersine çevirme" işlemi ile karşı karşıya kalırız. Kavga, şiddet, pusu kurma, bir kişiye grup halinde saldırma, bunlar için alınan eğitimler, komando kampları vb. konularda ülkücüler hakkında bilinenler ve genel kanaat devrimcilerle yansıtılır. Pusu kuran, şiddeti güç gösterisi için kullanan, sırf zalimlik için şiddete başvuran, bunun için eğitilen taraf devrimcilerdir. Ülkücüler ise savunma pozisyonundadır ve sadece intikam almayı amaçlayan misilleme eylemleri yapmaktadır.

Sohbetin geri kalanında bu temanın işlenmesine devam edilir. Nasıl bir intikam alacaklarını konuşurlarken, Dursun, "İyi ama hepimiz biliyoruz ki biz onlar kadar..." dediğinde bir arkadaşı, "Zalim olamıyoruz! Tamam. Ama olacağız arkadaşlar, çünkü mecburuz," diye keser onun sözünü. Dursun ise, "Midem bulanıyor," der ve aldığı yanıt, "Midenin canı cehenneme Dursun, amma nazik bebesin sen. Görmedin mi Halim'i dayak yerken, ulan imansızlar demirlerle vurdular, bayıldıktan sonra bile tekmelediler, oğlan çuval gibi yatıyordu kan içinde," olur. (s. 183-184)

Dursun, "Onlar hayvansa biz de mi hayvan olacağız?" der, gelen yanıt ise, "Karşıdakinin silahı ile vuruşmak gerek," olur. Dursun'un buna yanıtı, "Hayır ben bir silah bilirim, erkeklerin kullandığı, Türklerin kullandığı, eşit imkânlarla ya ölürüz ya da öldürürüz ama erkekçe," olur. Fazla romantik olmakla suçlanıp, "Anlıyorlar mı insanlıktan... biz de enayi miyiz be?" sorusuna maruz kaldığında ise şöyle yanıt verecektir:

Eksiğimiz yok fazlamız var, mesele bu dedi Dursun, -gururluydu- Bugün pencereden olayı seyrederken o çocukların hepsinden öğrendiğimi, tiksindiğimi anlatamıyorum. Sanki hepsi de yamyam-mış gibi geldi bana, onca geri, iptidai. İnsanlıktan yoksun! Kuvveti böylesine kullanmak, başka bir anlam ifade eder mi? Şimdi kendimi onların yerinde görürüm, nasıl? (s. 184)

Sohbetin devamında, Dursun arkadaşlarına Zile’de olgunlaştırdığı fikirlerini anlatır. Solcu gençlik ne yaptığını ve niçin yaptığını bilmemektedir, hür seçim imkânına sahip değildir, bağlanacağı, dayanacağı değer yargıları yoktur. Kendileri Anadolu’nun kasabalarından, köylerinden gelmişken, onlar şehirli zengin çocuklarıdır. Arkadaşlarından biri, “Biz ülkücüler var gücümüzle bir şeyler öğrenmek için çalışıyoruz, karşı fikirleri de okuyor öğreniyoruz, bu şekilde seçimimiz sağlıklı oluyor, biz hürüz,” diye destek verir Dursun’a. Bir diğeri ise, “Onlar hür olmak gereğini de duymuyorlar,” der. “Marx, Lenin, Ho, Mao yollarına sırt dayamak varken kendilerini zahmete sokmuyorlar zaar,” diye katılır Dursun’un söylediklerine.

Sohbet buradan ilginç bir noktaya gelir. Yazar, devrimci öğrenciler dışındaki solcuların varlığına dair de bir şeyler söylemek zorunda olduğunun farkındadır. Arkadaşlarından birinin, “Solcuların arasındaki Anadolulu çocuklara ne demeli?” sorusuna Dursun, “Yozlaşmış Anadolu kasabaları, köyleri yok mu, daha ziyade doğulular demek gerekir, onlarınki de malum Kürtçülük sorunu,” diye yanıt verir. “Dev gençlilerle Kürt milliyetçileri” bir-birini kullanmaktadır. (s. 190)

Bölüm kimi arkadaşlarının Dursun’u fazla kitabı bulduklarına ve aksiyon istediklerine dair diyaloglardan sonra ülkücü gençlerin varmış oldukları şu mutabakatla sona erer:

Biz onları dogmatiklikle, yobazlıkla suçlarken niçin kendimizi aynı tuzağa düşürmek istiyoruz? Büyük kafalı, büyük yürekli olmalıyız. Bakış açımız alabildiğine geniş olmalı, katı kalıplara saplanıp kalmamalıyız. “Bilmiyorum” iyi bir kelime, fakat hemen arkasından “öğreneceğim”, tartışmasını yapacağım, gerçeği bulacağım gelmeli. . (s. 195)

İşinsu, ülkücü hareketin reaksiyoner karakterinin farkındadır. Bu yüzden romanında bir yandan ülkücüleri sahip olmadıkları hasletlerle donatırken öte yandan da devrimci gençlere ait olan nitelikleri ülkücülere atfeder ve ülkücülerin sahip oldukları

nitelikleri de devrimcileri suçlamak için kullanır. Bu tersine çevirme mekanizmasıyla ülkücü hareketin reaksiyoner karakterini kırmaya ve belki de romanı 70'li yılların ikinci yarısında okuyacak olan ülkücü gençlere kimi mesajlar vermeye çalışır.

Leyla ve Adnan

Sekizinci bölüm, Seyhan'ın görevlendirdiği Adnan'ın Leyla'yla iletişime geçmesiyle açılır. İkili bir pastanede oturup sohbet etmeye başlar. Leyla Adnan'ın "parkaları, postalları özentili bulduğunu" söylemesinden ve giyim tarzından etkilenmiştir. Adnan ise içinden "pis burjuva sürtüğü" demektedir Leyla'ya. Burada bir yandan sohbet bir yandan da iç sesler aracılığıyla hem devrimcilerin kafa karışıklıklarını, tutarsızlıklarını, aşağılık komplekslerini ve pişmanlıklarını hem de birbirlerine olan güvensizliklerini öğreniriz.

Leyla, "Böyle olacağını hiç tahmin etmemiştim ki," diye geçirir içinden. Her şey bir heyecanla ve "prenseslikten gayri bir sıfat" arayışıyla başlamıştır. Leyla devrimcilikle "önemli bir insan" olduğunu anlamıştır. Bir yandan yeni devrimci olduğu zamanları hatırlarken, öte yandan akli az önce vitrinde gördüğü bluzdadır: "Ben prenses!.. Eli tabancalı prenses!.. Ah ne güzeldi o bluz... Sonra seçemedim vitrinde. Ben odamı istiyorum odamı... Burasını, bu çocuğu değil!" (s. 202)

Leyla çelişkileriyle boğuşurken Adnan ondan hiç beklemediği bir şey ister. Leyla, Ali'yi Dursun Önkuzu'yla ve *Devlet* dergisinin ofisinde olan bitenlerle ilgili örgüte bilgi vermeye, yani ajanlık yapmaya ikna edecektir. Leyla buna şiddetle itiraz eder, çünkü kardeşini korumak istemektedir. Adnan ise Leyla'nın kardeşine yönelik zaafını fark eder ve "zayıf" yanına yüklenmeye devam eder. Leyla, "Aileden tek kurban..." diyecekken vazgeçer ve "Aileden tek militan yeter," diye yanıtlar Adnan'ı.

Laf ülkücülere geldiğinde Adnan MHP'nin parası olmadığını, "gericilerde, Müslüman zenginlerde" para olduğunu ama "ko-

mandolar dinsiz diye yutturduğumuz için” MHP’ye yardım et-mediklerini söyler. Bu noktada Leyla’nın ağzından, “Belki de çocuklar hiç para almıyorlar. Zaten yaşayışları, durumları, giyinişleri falan da parasız olduklarını ispat ediyor,” sözlerini duyarız. Adnan da, “Ve inanır mısın galiba para almıyorlar laf aramızda,” der. (s. 207) Roman boyunca tekrarlanan o teknik ve anlatı burada bir kez daha iş başındadır: Işınsoy, söylemek istediklerini devrimcilerin ağzından söyletir, onların da “ülkücüler hakkındaki gerçeğin farkında olduklarını” okura gösterir. Aslında devrimciler de “dışarıdan aldıkları destekle her türlü mali olanağa sahip devrimciler ve hiçbir yerden yardım almadığı için ancak sınırlı imkânlarla devrimcilerle mücadele eden ülkücü hareket ve ülkücüler gerçeği”nin farkındadırlar ve bunu arada sırada da olsa kendilerine ya da birbirlerine itiraf etmektedirler.

Ülkücü hareketin mali olanaklarının kısıtlılığına ve ülkücülerin bu işi para için yapmamalarına mukabil, örgüt, gençleri etkilemek ve kendi saflarına katmak için her türlü maddi imkânı kullanmakta ve onların gözünü parayla boyamaktadır. Leyla bunu nasıl yaptıklarını şöyle anlatır:

Yeni gelenlerin yanına ilgi ve sevgi ile yaklaşacaksın, büyük şehirdeki problemlerinde yardımcı olacaksın, yurtlarda yer temini, ya da bir arkadaş yanında oda. Bir iki kez lokantalara götüreceksin, Kızılay’da tur attırıp sık giyinenleri göstereceksin, güzel kızlarla arkadaşlık kurabilmek için, iyi giyinmenin ve onlara para harcamanın şart olduğunu ileri süreceksin, çocuk bunlara iyice alıştığı zaman, sömürü düzeninden laf açacaksın, sınıf kavramı ile bilinçlendireceksin (...) Zengin sınıfa karşı haset, nefret yaratacaksın... Hasedini işleyip onlar gibi olma onlar gibi yaşama hırsı aşılayacaksın... Artık av hazır! Gel arkadaş bu sömürü düzenini yıkalım el birliği ile, para mı lazım, o kolay! Bir bankada hesap açtıralım senin için, her ay muayyen bir para yatar hesabına... (s. 195)

Anlaşılabileceği üzere örgüt bir yandan gençlere sınıf kını aşılamakta, öte yandan onları zengin gibi yaşama hırsıyla doldurmak-

ta, bunları yaparken de hepsine birer banka hesabı açıp düzenli olarak ödeme yapmaktadır. Türk sağıının fantezi evreninin ve sola dair anlatısının en uçuk iddialarından biriyle karşılaşmış oluruz böylece: üyelerinin banka hesabına para yatırabilecek kadar güçlü bir örgüt ve o paraya kanıp zenginler gibi yaşayabilmek için devrimci olan gençler. Rahat yaşama zaafı ile örgüte katılan bu gençlerin nasıl aynı zamanda kolaylıkla ellerine silah verilip ölmeye ve öldürmeye gönderildikleri sorusu ise elbette ki yanıtsızdır.

Leyla ve Adnan bir süre daha gergin bir şekilde sohbet ettikten sonra kalkıp yürümeye başlarlar. Yolda tartışma sertleşir. Leyla Adnan'ı faşistlikle, Adnan da Leyla'yı burjuvalıkla suçlar ve Ali'yle ilgili teklifini kabul etmemesinin bir bedeli olacağını söyler. Tartışma iyice sertleşince Adnan Leyla'ya, "Ah burjuva piçi, pis sürtük, heyecan isterisine dalmış orospu!" diye bağırır. Leyla Adnan'a hiç beklemediği bir tokat atar ve bir taksiye binip gider. Adnan ise yaşadığı aşağılanmayı "erkeklik gururuna" yediremez ve kendisine, "Geçmiş olsun," diyen birine, "Kıskançlık," der, "eğer iki karıyı birden idare ediyorsan ayrı ayrı semtlerde olsun."

Leyla kendini kardeşine affettirmek için örgütün Dursun Önkuzu ile ilgili kararını Ali'ye söylemeyi düşünmektedir. Önce kardeşiyle barışmaya çalışır, birbirlerine bir daha yalan söyleme sözü verirler. Ardından Ali'ye, "Dursun ağabeyin var ya Ali... onu öldürmek istiyorlar," diyerek haberi verir. Ali'nin, "Olmaz olamaz. Yapamazlar!" şeklindeki tepkisine Leyla "bir garip" gülümsemeyle, "Olabilir, şimdiye kadar kaç ülkücü öldü, kan içmeye başladığımızı da biraz evvel kendin söyledin," der. (s. 220) Devrimcilerin ülkücü kanı içmeye ahdetmiş şiddet bağımlıları olduğu, kendisi de halen örgütün içerisinde olan Leyla'nın ağzından okura aktarılmış olur böylece.

Leyla ve Ali bir süre daha sohbet ederler. Ali sessiz sessiz ağlamaya başlar ve ablasına, "Ablacığım neden böyle oluyor, neden?" diye sorar. "Bunu galiba ben de anlamıyorum Ali, anlamıyorum," diye yanıt verir Leyla. Bu noktada Ali ablasına kimi sorular sorar:

- Diyorlar ki birtakım adamlar doğuda Kürt devleti kurmak istiyorlar.
- Evet öyle.
- Mesela sen abla böyle bir şeye nasıl razı olursun yani memleketimizi bölünmesine.
- Razı olduğumu kim söyledi, mamafih bizimkilerle Kürtçüler bir bakıma anlaşma içindeler.
- Fakat Dursun ağabey dedi ki Kürt milleti diye bir millet yokmuş, onlarla aynı soydanmışız, törelerimiz, dinimiz birmiş, dilleri de yarı Türkçe yarı İranca falanmış.
- İranca denmez Farsça denir! Evet.. belki.. Dursun ağabeyin haklı fakat bunları düşünme Ali, bu sorun bizim dışımızda bir şey, büyük devletlerin el attığı bir konu, Kürtçülük uğraşında bulunanlar dış merkezden idare ediliyorlar.
- Biliyorum komünist Kürtçüler Fransa'daki bir merkezden, milliyetçi Kürtçüler de Hollanda'daki bir merkezden. (s. 221)

Hikâyenin geçtiği 1970 yılında Kürt siyasi örgütleri henüz son derece etkisiz olduğu ve Türkiye solunun söyleminde Kürt sorunu merkezî bir yer teşkil etmediği halde, yazar bu diyalog aracılığıyla Türk sağının Kürt sorununa dair ana anlatısını da özetlemiş olur: Aslında Kürtler Türk'tür ve Kürtçe diye bir dil yoktur, Kürtler yarı Türkçe yarı Farsça bir dil kullanmaktadır, Kürt sorunu aynı anda hem komünizm hem de bölücülük demektir, Kürt sorunu emperyalist güçler tarafından kullanılan bir silahtır, "Kürtçülük" faaliyetleri ile uğraşanlar dış merkezlerin kontrolündedir, öyle ki Fransa ile Hollanda arasında bir işbölümü dahi yapılmıştır.²⁰

Dursun ve Nurten hemşire

Dokuzuncu bölümde Dursun'un ilk gençlik yıllarında kaza geçirmesi sonucunda tanıştığı Nurten hemşirenin evine yıllar sonra yaptığı ziyaret anlatılır. Nurten hemşire romanda işinden ve has-

20 Türk sağının 1980 öncesi Kürt sorununu komünizmle ilişkilendirmesi ve Kürt sorununa bakışını antikomünizmin belirlemesiyle ilgili olarak bkz. Koca, 2021.

talarından nefret eden, hastalara kötü davranan, memnuniyetsiz, hınç dolu bir karakter olarak resmedilmiştir. Dursun ise Nurten'i bir şekilde iyileştirebileceğine, onun özündeki iyi insanı açığa çıkarabileceğine inanmıştır. Zile'deyken tesadüfen artık Ankara'da yaşadığını öğrendiği ve adresini aldığı Nurten'i yıllar sonra tekrar görmek ister ve evine gider. Üstelik Nurten'in artık devrimcilerin safında yer aldığını duymuştur ama buna pek de ihtimal vermemiştir. Ancak gerçekten de Nurten artık bir devrimcidir.

Nurten Dursun'u sıcak bir şekilde karşılar ve onu içeri davet eder. Duvarlarda Cüneyt Arkın, Yılmaz Güney, Türkan Şoray ve Che Guevara'nın posterleri asılıdır. Buradan Nurten'in devrimciliğinin "lümpen" karakterini anlarız. Kitaplar, dergiler ve teksirler ise evin her tarafına dağılmış durumdadır. Nurten Dursun'a içki ikram etmek ister ama Dursun reddeder, çayda anlaşırlar. Nurten mutfığa gittiğinde Dursun teksirlerden birini eline alıp okuduğunda Nurten'in devrimci olduğuna dair haberlerin yalan olmadığını anlar.

Nurten döndüğünde Dursun'u yüzü asılmış bir halde görür. Konuşmakta zorluk çekmektedir âdeta. Nurten'e evlenip evlenmediğini ve işini değiştirip değiştirmediğini sorar. Nurten evlenmediğini ve iş değiştirmediyi söyler ama artık çok meşguldür. Dursun anlayamaz. Nurten ise, "Bir şeyim ben, çok şeyim, hem de devrimciyim be Dursun, ya ben de devrimciyim," diye coşkuyla devam eder. Nurten çevreyi bildiği için devrimci çalışma yapmak üzere Zile'ye gönderildiğini söyler. Dursun'un, "Köylerde devrimcilik söküyor mu?" sorusunu ise şöyle yanıtlar:

Nasıl anlatsam, zenginin malını alıp size dağıtacağız deyince pek yutmuyorlar da Sünnilik Alevilik bilmem ne davasını ortaya atınca kızışıyorlar. Kırmızı görmüş boğa gibi yapıyoruz adamları. (s. 231-232)

Burada bir kez daha devrimcilerin mezhep çatışmasını körüklediği, Alevileri istismar ettiği ve halkı birbirine düşürmeye

çalıştığı yönündeki klasik sağcı anlatıyla karşılaşırız. Devamında Nurten Dursun’a nerede okuduğunu sorar ve Erkek Teknik’te okuduğunu öğrenince “Adnan’ın okulu” deyip Adnan Parmaksız’ı tanıyıp tanımadığını sorar. Tanıdığını öğrenince “sıkı devrimci” Adnan’la neden arkadaş olmadıklarını öğrenmek ister ve nihayet Dursun’un “kafalarımız uymaz” sözünü duyduğunda şaşkınlıkla Dursun’un ülkücü olduğunu anlar.

Nurten Dursun’a hastanede fakir fukaranın babası olduğunu ve herkese yardım etmeye çalıştığını hatırlatarak devrimciliğe nasıl karşı olabileceğini sorar. Dursun onu, “Devrimciliğin fakir fukara ile ilgisi var mı, şu birbirine düşürdüğünüz köylülerin falan?” diye yanıtlar. Nurten ise romandaki bütün devrimciler gibi klişe sözlere konuşmaktadır: “Biz ne için çalışıyoruz biliyor musun, işçi sınıfının şu iktidarı ele geçirmesi için, her şeyin hâkimi işçiler olsun diye.” Dursun’un buna yanıtı, “O zaman bu çalışanlar ne olacak? Devrimciler arasında pek işçi yok, olsa bile ayak işlerini görüyorlar, bu Adnan’la sen, öbürleri ne olacak?” şeklinde olur. Ancak Nurten’in bu sorulara verebilecek bir yanıtı yoktur. Hayatlarına özendiği zenginlerden biri olamadığı için onlardan nefret etmiş ve devrimci olmuştur çünkü. Mesele “o namussuz zenginlerin canına okumak”tır. Yani Nurten de hayata karşı duyduğu hınçla ve patolojik nedenlerle devrimciliği seçmiştir diğerleri gibi.

Sohbetin devamında Nurten Dursun’a devrimci fikirlerin onu etkileyip etkilemediğini sorar. Dursun ise onu, “Niçin etkilesin, bir sürü palavra!” diye yanıtlar. “Bu millet halk savaşı istemiyor. Memleketin akli başında, ülkücü, milliyetçi bir idareci kadrosuna ihtiyacı var,” diye devam eder sözlerine. Nurten’in, “Ülkücü ne demek?” sorusuna ise, “Kendi şahsi menfaatlerinin üstünde milletin menfaatlerini gözetmek ve bu amaçla harekete geçmektir,” diye yanıt verir. Nurten bütün devrimciler gibi sadece kendi menfaatleri için devrimci olduğundan Dursun’u şöyle yanıtlayacaktır: “Asıl senin bu dediklerin palavra, insan kendinden önce bir başkasını düşünür mü, ne demişler kuzum, önce can sonra ca-

nan!" Dursun Nurten'i sıkıştırmak için, "Sen de işçi sınıfı dedin ya," dediğinde Nurten'in verdiği yanıt, "A kuzum işçi sınıfı diyorsam bana öyle söyledikleri için," olur. (s. 235) Roman boyunca hiç değişmeyen tasvir burada da devam etmektedir: Devrimciler kendilerine öğretilenleri sorgulamaksızın kabul eden ve sadece kendi menfaatlerinin peşinde koşan tiplerdir.

Çay içerek sohbete devam ettiklerinde Dursun Nurten'in üç gün "dağa gittiğini" ve "mağarada yattığını" öğrenir. Onları aramak için, "o Zile'deki meret hastanede kimsenin takmadığı Nurten hemşire var ya, onun için" helikopterler havalanmıştır. Nurten kendini önemli hissetmek istemektedir ve devrimci olmak önemli biri olmaktır. "Başhekimin azarladığı, hademe Süleyman'ın takmadığı Nurten hemşire" artık koskoca bir devrimcidir ve "dağa oğlanlara moral vermeye" gitmektedir.

Dursun "oğlanlara moral verme" ile kastedilenin ne olduğunu anlar ama "nasıl bir moral verme" diye soramaz. Anlarsız ki devrimci erkekler Nurten hemşireyi cinsel tatmin aracı olarak kullanmakta, bunun için de onu zaman zaman dağa götürme riskini bile almaktadırlar. Oturdıkları evi de Nurten'e örgüt tutmuştur ve başta Seyhan ve Adnan olmak üzere devrimci erkekler düzenli olarak bu evi ziyaret etmektedir. Sonunda Dursun Nurten'e onunla yattıktan sonra onu terk eden sevgilisini hatırlatarak, "Peki, Nurten abla," der, "devrimcilerle yatıyorsun, onlardan biri alıyor mu seni?" diye sorar. Nurten şaşkınlığına ama şaşkınlığını belli etmeyecek şekilde, "Git artık Dursun," der, "onlardan biri almıyor beni, çünkü evlenme önemli değil bizim için."

Türk sağının devrimcilere yönelik "özgür cinsellik" fantazilerinin zirve noktalarından birini oluşturur bu bölüm. "Komünistler kadınları ortak kullanırlar" anlatısının da ötesinde, burada bütün örgüte hizmet eden bir kadın vardır ve belki de örgüt Nurten gibi birçok kadını bu şekilde kullanmaktadır. Nurten hayattan ve zenginlerden hıncını devrimci olarak çıkartmak isteyen, önemli hissetmek için devrimci olan ve kendisinin

en iyi bildiği işin devrimci erkeklerle yatmak olduğunu düşünen bir kadındır. Dursun ise ondan ve devrimcilerden iğrenmektedir. O sadece bir enkazdır; “bir küçük aptal kadının bir küçük aptal enkazı!”

“Örgüt”ü yöneten Bulgar

Onuncu bölüm Leyla’ya gelen bir resim sergisi davetiyle açılır. Leyla, ressam İhsan Kemal’i tanımadığı ve sergilere gitmek gibi bir âdeti olmadığı halde, davetiyenin örgüt tarafından gönderildiğini sezerek sergiye gider. Tedirgindir, çünkü Dursun’a Ali aracılığıyla öldürüleceğini haber vermesinin örgüt tarafından duyulmuş olma ihtimalini düşünmektedir.

Sergide Leyla’yı Adnan karşılar ve onu sohbet eden bir grubun yanına götürür. Seyhan’la birlikte “hukuktan bir profesör”, “bir asistan”, “Siyasal’dan bir doçent ve profesör”, “bir de hiç tanımadığı uzun boylu, gözlüklü bir zat” sohbet etmektedir. Seyhan Leyla’yı uzun boylu, gözlüklü zatla tanıştırır: “Mösyö Bakof, Leyla Koç”. Bakof, Leyla’ya, “Arkadaşlarınız sizden o kadar bahsettiler ki bu tanışmayı bilhassa istedim,” der. Leyla ise Seyhan’a dönerek burada Turgut’u göreceğini düşündüğünü söyler. Seyhan ifadesiz bir suratla Leyla’ya Turgut’un öldüğü haberini verir. Leyla aldığı haberle sarsılrsa da belli etmemesi gerektiğini düşünerek kendini toparlar. Turgut’un nasıl öldüğünü ise ona Bakof açıklayacaktır.

Bakof Leyla’nın koluna girerek onu grubun dışına sürükler ve İhsan Kemal’in resimlerini övmeye başlar. İhsan Kemal “yaşadığı sosyal ortamı ve mensup olduğu sınıfı” resimlerinde gerçek bir sanatçının sorumluluğuyla yansıtmaktadır. Leyla Bakof’u terslemek için, “Bizim toplumumuzda klasik bir anlamda sınıf ayrımı yoktur, sınıf kelimesini yanlış kullandınız,” dedikten sonra tekrar Turgut’u sorar. Bakof ona Turgut’un sınırdan vurulduğunu, “faşist Türk jandarmasının kurşunlarına” hedef olduğunu söyler.

Leyla Turgut’un jandarmalar tarafından değil, kendi arkadaşları tarafından vurulduğunu düşünmektedir. “Turgut’u jandar-

maların vurduğundan emin misiniz?" sorusuna Bakof, "Başka ne olabilir ki?" diye yanıt verir. Leyla ise "konyağın verdiği cesaretle" konuşur: "Arkadaşları olabilir efendim, bizimkiler yani... Siz de kendisinden artık kıvanç duymadığınız için öldürtmüş olabilirsiniz."

Yeniden grubun yanına döndüklerinde Leyla Seyhan'a patlayacaktır:

Artık işi bitmişti değil mi cicim, o gün odada temizlemek çocuğu problem çıkartabilirdi sana, tatlı canını üzebilirdi. Böyle çok daha kolay oldu değil mi? Zaten Engin'den talimat almasında vardı bir iş. Peki ya o köpek nerelerde? Hâlâ daha senin arkanda mı havlıyor? (s. 267)

Seyhan Leyla'yı dışarı çıkartır ve Turgut için üzülmemesi gerektiğini söyler. Leyla ise artık "kendisi için" ağlamaktadır çünkü "gerçeği" net bir şekilde görmüştür:

Birden siyahımsı bir dehşet açıldı gözlerinde: –Seyhan, dedi. Seyhan yoksa örgüt örgüt denilen o Bulgar mı? Aman ne aptalım, daha önce düşünemedim, tabii o herif, bizi yöneten, bize emirler veren o süm-sük gâvur! Benimle tanışmak istemiş vay canına! (s. 268)

Leyla sergiye çağrılmasının nedenini de anlamıştır. Bakof, Leyla'nın hâlâ örgütün işine yarayıp yaramayacağını görmek ve bir karar vermek istemiştir. Şuh bir kahkaha atarak, "Beni de faşist jandarmalar mı vuracak?" diye sorar Seyhan'a. Seyhan ise umursamaz bir şekilde, "Genellikle şekerim," der, "şehirde jandarmaların yerini polis alıyor, bazen de komandolar."

Bir süre daha yürüdükten sonra Leyla "acılı ve sakin" bir şekilde şöyle diyecektir:

Demek Seyhan, dedi, emekçi halk kitleleri önderliğindeki ihtilalin ve de bağımsız, gerçekten demokratik memleketin yaratılmasında, demek önderlik ve söz bu gâvurun? Hayranı olduğumuz örgüt bu Bakof'muş demek, bok! (s. 269)

Leyla evine gider ve iç hesaplaşmalara gömülür. Artık gerçeği görmüş durumdadır. Devrimciler ipleri dış güçlerin elinde olan kuklalardan başka bir şey değildir. “Örgüt” bir Bulgar tarafından yönetilmekte, emirler ise Moskova’dan gelmektedir. Kendisi ise artık devrimci değildir ama eskisi gibi prenses de olamayacaktır. Bir yandan öldürülme korkusu hissederken bir yandan da “yalnız Türkiye için, Türkler tarafından olgunlaştırılan bir sosyalist idare”nin yaratılması için mücadele etmesi gerektiğini düşünür. Bölümün sonunda ise babasının bulduğu bir çalışma programıyla ailece ABD’ye gideceklerini öğrenecek ve “kurtuldum” diye düşünecektir.

Bu bölüm romanın antikomünist karakterinin zirve yaptığı yerdir. Türk sağının sol hakkındaki ana anlatısını oluşturan ve roman boyunca dile getirilen tez, yani solun kökünün dışarıda olduğu ve dış mihraklar tarafından yönlendirildiği yönündeki iddia, devrimci bir kadının kimler tarafından yönetildiklerini görmesiyle ete kemiğe bürünür. “Örgüt”, doğrudan Moskova’ya bağlı bir Bulgar ajanı tarafından yönetilmektedir. Işınsoy, 1970 Türkiye’indeki devrimcilere SSCB’nin bakışını da SSCB ile Dev-Genç arasında organik bir bağ bulunmadığını da bilmiyor olamaz elbette ama inşa edilen anlatı bunun tam tersinin iddia edilmesini gerektirmektedir.

Roman Dursun Önkuzu’nun devrimci öğrenciler tarafından kaçırılıp işkence edildikten sonra öldürüldüğü sahneyle sona erer. Devrimci öğrenciler işkence sonrası Dursun’u kollarından ve bacaklarından tutup binanın camından aşağı atarlar. Önkuzu ise ölmeden önce içinden son kez Dünder Taşer’e seslenir: “Erenler ölmez efendim, suret değiştirirler.”

Sonuç

Işınsoy’un *Sancı’sı* “antikomünist roman” diyebileceğimiz kategorinin en “yetkin” örneklerinden biridir. Roman boyunca antikomünist anlatının bütün unsurlarını güçlü şekilde bir ara-

da görürüz. Bu anlatı birtakım ikilikleri sürekli yeniden üretir. Bu ikiliklerden en önemlisi “şehirli zengin aile çocukları”na karşı “taşralı yoksul aile çocukları” şeklinde formüle edilmiştir. Devrimciler milletin değerlerine yabancılaşmışken ülkücüler milletin içinden çıkmıştır. Devrimcilerin ipleri Moskof’un elindeyken ülkücüler sonuna kadar yerlidir. Devrimciler her türlü mali olanağa sahipken ülkücüler kısıtlı olanaklarla “iç düşman”a karşı mücadele etmektedir. Devrimciler kendilerine öğretilen ezberleri tekrar eden robotlarken ülkücüler hür iradeleriyle düşünmekte ve eylemektedir. Devrimciler “iç işgalci”dir, ülkücüler ise işgale karşı vatan savunması yapmaktadır. Devrimciler şiddeti esas araç olarak görürken ülkücüler kendilerini müdafaa etmenin dışında şiddete başvurmayı tercih etmemektedir.

Ancak İşinsu bunlarla da yetinmez. Esas niyeti devrimcileri “mutlak kötü” olarak resmetmektir. Romandaki devrimci karakterlerin hepsi sorunlu, nefret ve hınç yüklü, sapık eğilimleri olan, sadece kendi çıkarlarını düşünen ve şiddete bağımlı, şiddetten zevk alan tiplerdir. Ülkücüler ise isteseler de “onlar kadar zalim olamayan”, mecbur kalmadıkça şiddete başvurmayan, “mertçe” dövüşmekte ısrar eden bir tipolojinin içerisinden resmedilirler. “Mutlak kötü devrimci” figürü ise ülkücülerle şiddet arasındaki varoluşsal ilişkiye dair bilinenleri ve kanaatleri “yansıma” mekanizması üzerinden devrimcilere yöneltmeyi hedefler: Ülkücüler hakkında bilinen ve anlatılan her şey yalandır ve onlara atfedilen niteliklerin hepsi aslında devrimcilere aittir. Nihai amaç ise bütün antikomünist romanlarda olduğu gibi hakikati baş aşağı ederek tersine çevirmek ve yeni bir hakikat inşa etmek, yeni bir tarih yazmaktır.

YEDİNCİ BÖLÜM

KUKLA VE KUKLACILAR: CANBAZ

Sancı'da 12 Mart'a giden Türkiye'yi anlatan Emine Işınsu, *Canbaz*'da (2013) ise 12 Eylül'ün hemen öncesindeki birkaç seneyi merkeze alır, ancak romanda anlatılanlar 1965-1980 arasına dağılmış durumdadır. *Canbaz* da *Sancı*'yla benzer temalara sahiptir ve kişiler de olaylar da yine antikomünist bir perspektifle ve ülkücülüğün bakış açısından ortaya konulur. *Sancı*'dan farklı olarak, *Canbaz*'da sadece öğrenciler ve öğrenci hareketi yer almaz, özellikle 70'lerden itibaren Türkiye'de siyasal denkleme sermayedarlar ve sendikacılar da sınıflarının birer temsilcisi olarak dâhil olmuş durumdadır ve bu da kaçınılmaz olarak romana yansır. Bu nedenle de *Canbaz*'da *Sancı*'dan daha fazla karakter vardır ve bunlar daha derinlemesine resmedilmiştir. Ben de bu bölümde buna uygun bir şekilde ve *Sancı*'da yaptığımdan farklı olarak, *Canbaz*'ı bölüm bölüm değil, romandaki karakterler üzerinden inceleyeceğim.

Ali adlı devrimci bir gencin Akif Koçsa adlı Türkiye'nin en büyük sermayedarını öldürmesiyle açılan roman, bu cinayeti merkeze alarak ilerler.¹ Karakterler ise "Sevim abla" tarafından işletilen Ankara'daki bir pansiyonda yolu kesişen toplumun farklı kesiminden insanlardır: devrimci Ali, solcu bir akademisyen olan Profesör Haluk Bozkır, Akif Koçsa'nın kızı devrimci Tülin

1 Okuyucu, Koçsa soyadının Koç ve Sabancı soyadlarının birleştirilmesinden türetildiğini ve büyük sermayeyi işaret ettiğini hemen anlayacaktır.

Koçsa, Eğitim Enstitüsü mezunu Sevgi Selen Atasoy, Selen'in annesi sendikacı Gülnaz Atasoy, ODTÜ'deki ilk Ülkü Ocakları'nı kuran "çift tabancalı" İlhan Kasapoğlu, Selen'in amcası ve Yurt İşçileri Sendikaları Konfederasyonu görevlisi Atakan Atasoy, Yurt İşçileri Konfederasyonu Genel Başkanı Mahmut Güleriyüz...

Bu karakterlerin bir kısmı romanda daha fazla yer kaplarken kimileri daha az görünür ama neticede hepsi 70'li yılların ikinci yarısındaki Türkiye'nin siyasal/toplumsal yaşamını ve o yaşam içerisinde yer alan farklı sınıflardan ve farklı dünya görüşlerinden bireyleri temsil eder. Doğal olarak bu karakterler ve aralarındaki ilişkiler Işınsu'nun dünya görüşüyle onları gördüğü yerden resmedilirler, o görüşe damgasını vuran ise bir kere daha söylemek gerekirse antikomünizmdir.

Ali Çubuk: devrimi arayan adam

Ali 1970'lerin başında Sivas'tan Ankara'ya göç eden bir ailenin çocuğudur ve en başından beri Ankara'ya göçme fikrine ikna olmamıştır. Ali ve ailesi Ankara'da Sivaslıların yoğun olduğu bir gecekondu mahallesine yerleşirler önce. Ali burada dikkatli bir şekilde hemşerilerini gözlemleyecek ve ilk dikkatini çeken şey onların "arada kalmışlığı" olacaktır. Onlar artık Sivaslı değildir ama Ankaralı da olamamışlardır. Ankara'ya ulaşamamışlardır ama Sivas'a da geri dönemeyeceklerdir. Ve hepsinden önemli si Ali onların "sınıfsal" konumlarını bir türlü kestirememektedir:

O insanlar amelelik ediyorlardı, şurada burada çalışıyorlardı. İşçi de vardı aralarında, hademe, hatta bir dairede küçük bir memurluk koparabilmiş olanlar da. Köyde "azap"tı isimleri, küçümsüyorlardı. Burada "işçi", mühimsiyorlardı. Nihayeti işçi bir kişilikti a canım, hakları vardı. Sendikalı olmasalar bile bilhassa evlere gündeliğe giden kadınlar ücretlerini asgari işçi ücreti ile denk tutuyorlar, yaz tatillerinde çalışıyorlardı, artık nerede nasıl bir iş bulurlarsa. (s. 130)

Sivaslı hemşerileri Ali'nin babasına bir kapıcılık işi bulmasını ve imarsız bir araziye de bir gecekondu dikmesini tavsiye ederler, seçim zamanı geldiğinde hükümet nasıl olsa imar izni verecektir. Işinsu Ankara'daki ikiliği Çankaya ile gecekondu-lar arasında kurar. Elbette ki bu ikilik sağın anlatısına uygun bir şekilde sınıfsal değil kültürel, Çankaya'da "seküler", gecekondu-larda ise "mütedeyyin" hayatlar yaşanır. Peki bu çatışmaya önerilen çözüm nedir? Işinsu çatışmayı kültürel düzleme çekmeye çalışsa da "sınıfın hayaletinden" kurtulamaz. İlk cevap üniversite gençliğinden gelmiştir, gençlik çözüm olarak "devrim" istemekte, duvarlara kırmızı boya ile "devrim kanla yazılır" yazmaktadır. (s. 133)

Henüz sol fikirlerle tanışmadığı halde "bilinçsiz bir sınıf bilinci"ne sahiptir Ali. Konuşurken "biz ve onlar" ayrımı yapmakta, köydeki zenginlerin bile kendilerine benzediğini, şehirdekilerin ise onları aşağıladığını, hor gördüğünü düşünmekte, ailesiyle de şehre göçtükleri için sürekli tartışmaktadır. Yine de "okuyup adam olma" fikri Ali'yi az da olsa teskin etmektedir. Henüz on beş yaşındadır ve Çankaya Lisesi'ne kaydını yaptırmıştır. Mühendis olacak ve sonrasında memleketine, Sivas Zara'ya dönecek, oranın gelişmesine katkı verecektir.

Ali sınıfsal farklılıkları okulda daha net hisseder. Diğer çocuklar aynı muhittendir, ilkokulu, ortaokulu aynı okullarda okumuşlardır. Oğlanlar kızlarla, kızlar oğlanlarla rahat rahat konuşmakta, Ali ise ne yapacağını bilememektedir. Okulun ilk günü yanına oturan "yaşı Ali'den büyük gösteren, uzunca saçlı, yakışıklı bir oğlan"la, yani Kemal'le tanıştıktan sonra ise bütün hayatı değişecektir.

Kemal daha ilk gün Ali'ye, "Sen not tutar mısın?" diye sorar, eğer Ali not tutacaksa kendisi tutmayacak ve ikisi birden yorulmamış olacaklardır. Kemal'in Ali'yi istismar edeceğini daha bu sorudan anlarız. Ali ilk başta, "Ben senin kapıcın değilim," şeklinde bir tepki vermeyi içinden geçirirse de "başını kaldırıp

Kemal'in pek ciddi, dikkatli, araştırmacı gözleriyle karşılaşınca" yumuşayacak ve "olur" diyecektir.

Ali'yle Kemal arkadaş olurlar ve Kemal hemen Ali'ye anlatmaya başlar:

Bunlar burjuva sınıfının faşist öğretmenleridir. Çocukların sınıf geçip geçmemesi, daha doğrusu öğrencilerin bir şey öğrenip öğrenmemesi onları ırgalamaz. İş ki ceplerini doldurabilsinler, yani gayeleri burjuva düzenlerini yürütebilmektir, o kadar. (s. 140)

Ali henüz "burjuva" nedir, "faşist" nedir, bunları bilmemektedir ve Kemal'e bunların anlamlarını sormaya utanmaktadır ama yine de kastedilenin "zenginler" olduğunu az buçuk anlamıştır. Bir gün öğretmeni Ali'yi şivesi nedeniyle sınıf arkadaşlarının önünde azarladığında Kemal buna müdahale edecek ve öğretmene, "Hoca, yoksa halk çocuklarına okuma hakkı yok mu bu memlekette? Ali Sivaslı olduysa ayıp mı? Ayıp mı Anadolu olmak, halk çocuğu olmak?" diye soracaktır. Öğretmenin, "Sen ne karışıyorsun?" şeklindeki sorusunu ise, "Hepimiz, ben, Ali, buradakilerin hepsi aynı halkın çocuklarıyız," diye yanıtlayacaktır. (s. 141)

Ali "bu konuşmada ince hesaplar olduğunu bilmeden" Kemal'in söyledikleri karşısında şaşkınlığa düşecek ve Kemal'e büyük bir minnet duymaya başlayacaktır. Ali'yle Kemal artık sürekli birlikte vakit geçirmektedir ve Kemal Ali'ye ve yaşça küçük birkaç öğrenciye daha "devrim"i anlatmaktadır. Devrim "faşist komprador düzeni yıkıp yerine adil, ezen ve ezilenin olmadığı, herkesin eşit sayıldığı başka bir düzeni" yani sosyalizmi getirecektir. Ali ise henüz meseleleri tam olarak kavrayamamaktadır ve Kemal'e, "Mesele sadece düzen mi?" diye sorar, önemli olan "insanları düzeltmek" değil midir? Kemal ise bu soruyu Ali'nin zayıf karnı olan yerden, yani "kapıcı çocuğu" olması üzerinden şöyle yanıtlar:

İşte oğlum iyi dedin, insanları yola getirecek olan düzendir. Başka ne düzeltir insanları? Bak gördüğün bu fenalıklar, ahlaksızlıklar, asıl sömürü oğlum zenginin fakiri sömürmesi işte bu düzenin gereğidir anladın mı? Senin yüreğin alıyor mu insanın insanı sömürmesini? İnsan bu be! Şimdi bak sizin evin kaloriferini yakan, pislik içinde kalan baban değil mi? Ama kim temiz ısınıyor? Yukarı kattaki burjuvalar. Şimdi söz gelimi onlar insan da senin baban değil mi? İşte devrimci arkadaşlar, senin babanı düşündükleri, işçi sınıfının da hakları vardır dedikleri için poliste işkence görüyorlar. Senin baban için, halk için yani. Sosyalizm budur, halk için, halkça bir düzendir. (s. 149)

Bu noktada Ali, “Peki benim ne yapmam lazım?” diye sorar ve bütün hayatını değiştirecek olan o cevabı duyar: Tek başına Ali olarak hiçbir şey yapması mümkün değildir, bilinçlenecek ve bir örgüte girecektir, örgüt onu “adam edecek” ve ne yapması gerektiğini söyleyecektir. Ali örgütün “teşkilat” gibi bir anlamı olduğunu bilmektedir ama tam olarak ne olduğunu kavrayamamakta, bu yüzden de onu kafasında giderek bir fetiş haline getirmekte, “her derde deva bir ilaç” gibi görmektedir. (s. 150)

Öte yandan Ali devrim ve örgüt hayalleri kurarken, bir emekçi olan babası meseleye hiç de öyle bakmamaktadır. Işınısı “yoksulların devrimcilere bakışı budur” alt metnine sahip bir şekilde şöyle konuşturur Ali’nin babasını:

Devrim devrim dedikleri zengin piçlerinin yeni oyunu olmalı. Daha kızıllarını yıkamayı öğrenmeden devletin düzenini değiştirmeye kalkıyorlar! Olacak iş mi, elleri babalarının cüzdanında, babalarına küfrediyorlar. Hayat yükü sırta alınmadıkça, kendi cüzdanına sahip çıkılmadıkça, ne düzen anlaşılır ne hayat. Ne de insanlar. Rahmetli söylerdi bunu böyle, doğru imiş. Şimdi sokaklarda bağırانlar hele bir okuyup girsinler hayatın içine, sırtlasınlar bakalım yükleri, o zaman karar versinler siyasete mi bulaşacaklar, devrime mi, düzene mi? Hele bir adam olsunlar önce. (s. 151)

Işinsu burada da tıpkı *Sancı*'da olduğu gibi devrimciler için “zengin çocukları” ifadesini kullanır: Emekçi halkımız onların baba parası yiyen ve ekmek parası kazanmak ne demektir bilmeyen, hayatın gerçeklerinden bihaber bir grup “zengin piçi” olduğunun farkındadır. Bu noktada, antikomünist söylemdeki “zengin komünistler” vurgusuna bir örnek olarak Alparslan Türkeş'ten bir alıntı yapmak yerinde olacaktır. Türkeş şöyle der:

Aşırı solcular “sistem bozuktur, bu sistemle çağdaş uygarlık düzeyine ulaşamaz, tek çıkar yol kol ırgatlarının hâkim bulunacağı bir idare kurmaktır” diyorlar. Fakat bununla neyi nasıl çözebileceklerini söylemiyorlar. Bu iddiayı ortaya atanların hiçbirisi kol ırgatı olmadığı gibi, işçi ve köylülerimizin fakir ve yoksul yaşam muhitleri içinden yetişmiş veya bu çevrelerde yaşayarak halkın ıstıraplarını paylaşmaya yanaşan kimseler değildir. Çoğu İstanbul ve Ankara'nın konforlu muhitlerinden fakir halk muhitlerine hiçbir zaman uğramayan ve aylık kazançları da on binlerin üstünde olan kimselerdir. Her akşam toplantı yerleri Ankara ve İstanbul'un meşhur lüks otelleridir. (Türkeş, 1979: 49)

Kuşkusuz Işinsu, Ali'nin babasını konuştururken bütünüyle hayali bir karakteri konuşturmuş olmamaktadır. Gerçekten de emekçilerin, yoksulların bir bölümü hatta bazen geniş bir bölümü bu tür cümleler kurabilir, meseleye böyle bakabilir. Ancak Işinsu'nun “Anadolu insanının bilgeliği” diye sunmaya çalıştığı şey özsel değildir, ideolojinin ve ideolojik aygıtların bir ürünüdür. Sınıfsal çatışmanın üzeri bu aygıtlar aracılığıyla örtülmekte, mesele kültürel çatışma düzlemine taşınmaktadır. Işinsu ise bir kez daha ideolojiyi iş başına koşarak ideolojinin ürünü olan bir bakış açısını ve söylemi değışmez bir öz ve hakikat olarak kabul ettirmeye çalışmaktadır.

Ali bir yandan devrim ve örgüt hayalleri kurarken bir yandan da üniversiteye gitme hayalleri kurmaktadır; memleketine dönme ve orayı kalkındırma ideallerinden ise hâlâ vazgeçmiş değildir. Ancak Kemal, Ali'ye “gerçeği” anlatacak ve onu bu ide-

allerinden vazgeçirecektir. “Senin düşündüklerini tek bir insan yapamaz, geri kalmış ülkelerin sorunları tek tek çözülemez,” diye başlar söze. Bunlar, “bilinçlenip örgütlenmiş işçi sınıfının, işçi devletinin işidir”. Zaten “şu burjuva düzeni” Ali’nin gidip orada çalışmasına müsaade etmeyecektir; çünkü böyle bir durumda “köy bin yıllık uykusundan” uyanacak ve devrim yapacaktır. Sonrasında konuşmanın seyri değişmeye başlar ve mesele bir antikomünist tema olarak “insanların kolayca harcanabilirliği”ne gelir. Kemal şöyle der:

Ağabeyler diyorlar ki, köyler bu haliyle iyidir, daha da beter olsunlar ki beterlikten akılları başlarına gelsin. Büyük şehirleri görsünler ki buralarda görüp işitip akılları başlarına gelsin. Başka türlü nasıl devrim yapılacak kuzum? (...) Bırak açlıktan, açlık yok ya, geri bırakılmışlıktan, imkânsızlıktan ölsün insanlar. Şunu unutma, her ölen her kalan için devrime atılmış büyük bir adımdır. (...) Sizin oraları düşünme, şimdi buradakilerin gözünü açmaya çalış. Bırak oradakiler ezilip ölsünler! (s. 153)

Ali bu sözleri kafasında ölçüp biçmekte, köyde tanıdığı, hısım akraba olduğu insanların devrim uğruna ölmeleri fikrini kendine kabul ettirmeye çalışmaktadır; “devrimci sert ve acımasız olmalı”, “karı yumuşaklığından sıyrılmalı”dır, “devrim yolunda tek tek insanların hiç önemi” yoktur. Işinsu burada “öldürmekten ve ölmekten sadistçe ve mazoşistçe hazlar alan devrimci” anlatısına yeni bir eklemede bulunur: Devrimciler devrim uğruna, insanların daha çok yoksullaşmasını, daha çok ezilmesini, daha çok acı çekmesini istemektedir. Işinsu, Marksist jargondaki “çelişkilerin keskinleşmesi” meselesini buraya evriltir. Oysa çelişkilerin keskinleşmesinin beraberinde bir devrimci durum getirebileceğini söylemek başka bir şeydir, “daha çok insan acı ve yoksulluk çeksin ve hatta ölsün ki devrim yaklaşsın” demek başka bir şey. Antikomünist edebiyata göre ise devrimciler, komünistler ikinciye söylemektedir.

Ali'nin kafası karışmıştır. Önce kafasını dağıtmak için kitapları, defterleri bir kenara fırlatıp apartmanın işlerine girer ve babasının üzerindeki ağırlığı alır, böylece okumayı ve düşünmeyi erteleyebileceğine inanmaktadır. Bir süre sonra ise bu sefer bütün bu işleri bir kenara bırakarak cılgınca okumaya başlar. Ancak bu sefer de Marksist klasiklerde yazanları, orada anlatılanları, kullanılan kavramları anlayamayacak ve başka türlü bir bunalıma girecektir.

Neyse ki çözümü çok geçmeden bulur ve fikir kitaplarını bir kenara bırakarak roman ve hikâye okumaya girer. Köy romanlarını sevmeyecek ama şehirdeki sınıfsal ilişkileri anlatan romanlara bayılacaktır. Çünkü kendi yaşadığı köyle romanlarda anlatılan köy aynı değildir. O romanların yazarları ya köyü bilmemektedir ya da köyü kötü göstermeye çalışan faşistlerdir. Oysa şehirdeki “zalim patron”u, onun “fingirdek karısı”nı, “aç gözlü metresi”ni ve “şımarık çocukları”nı anlatan romanlara bayılacaktır. Çünkü onun gerçekliği budur, çünkü o bir kapıcı çocuğudur ve “Ankara eşittir burjuva” demektir. Üstelik Ali burada da kalmayacak, romanlardan sonra tekrar fikir kitaplarına döndüğünde bu sefer “düzen eşittir baba” diye düşünecek ve oradan da “babada Ankara, Ankara’da bütün burjuva faşistler” denklemine ulaşacaktır, bütün “burjuva ve faşistler”in ise kahrolması gerekmektedir.

Ali bir yandan fikir kitapları ve romanlar okurken bir yandan da büyümekte, cinsellikle tanışmaktadır. “Açık saçık fotoğraflar basan gazete ve dergiler” satın almakla başlayan bu macera, babanın cebinden aşırılan paralarla düzenli olarak geneleve gitmek şeklinde devam edecektir. “Bu kız kadın meselesinden ötürü” Kemal’in de bir “burjuva” olduğunu anlayacaktır Ali. Kemal ve arkadaşları bütün bir yaz “yazlıkta kızlarla oynasırken” Ali onun verdiği kitapları okuyup düşünmüş ve bu sonuca varmıştır. Kemal ise ona, “Burjuva çocuğu olarak suç benim mi?” diye karşılık verecek, “bütün burjuva faşistleri ezilmeli” derken anne babasını ayırmadığını söyleyecektir ve hâlâ böyle bir soru sora-

bildiği için Ali'ye kızacak, ona, "Senden utanıyorum," diyecektir. Ali ise Kemal'i kaybetmekten korktuğu için ona, "Sana söz veriyorum, çok iyi bir devrimci olacağım, seni utandırmayacağım," diye yanıt verecektir. (s. 163)

Bu konuşmadan sonra Ali'yle Kemal'in arasındaki arkadaşlık bir daha eskisi gibi olmayacak ve aralarına bir soğukluk girecektir. Ali, o sıralar Kemal'in "örgütlü ağabeyleri"nden biri ile tanışacak ve ona kafasındaki soruları soracaktır. Bu "saçları sakalları birbirine karışan, pis kot pantolon giyen ağabey" Ali'ye Kemal'den daha yakın görünür, çünkü bu hırpani haliyle o da bir köylüye benzemektedir. Ali "ağabey"e düzenin "boktan"lığını, "Devrim için çalışırken bile üzerimize çöken eşitsizliği atamıyoruz," diyerek anlatır. Ali devrim için bodrum katta çalışırken Kemal üst katta çalışmaktadır. Ali istemektedir ki Kemal de bodruma onun yanına insin. Ama bunun da olmayacağını farkındadır. Bu yüzden de, "Herkes kendi yerinde kendi düzeyinde yapar savaşını değil mi?" diye sorar ağabeye.

"Ağabey"in bu soruya yanıtı "evet" olur. Devrim için "herkes kendi yerinde, kendi muhitinde" çalışmalıdır. Kemal Ali'nin yanına inerse onun yeri boş kalacaktır. Devrim için işbirliğine ihtiyaç vardır, devrimden sonra ise işçi hâkimiyeti kurulacaktır. Konuşmanın burasında "ağabey" ağzındaki baklayı çıkartır ve Ali'ye, "Ben senin yerinde olsam okula gitmem," der. Çünkü "şu sırada işçi sınıfının boş derslerle kafasını yormasına gerek yok"tur. Okulda öğretilenler devrim konusunda Ali'nin işine yarayacak şeyler değildir. Ayrıca okusa bile kendini burjuvaların hizmetine sunmuş olacaktır ve bu da "sınıfına ihanet" demektir. (s. 169)

Burada burjuva çocuğu devrimcilerin yoksul ve saf işçi sınıfı çocuklarını nasıl kullandıklarına dair anlatıyla bir kez daha karşılaşırız. Zengin çocukları işçi çocuklarının okumalarını değil, işçi olarak kalmalarını istemektedir. Böylece onları fabrikalardaki örgütsel faaliyetlere yollayabilecek, sendika işlerinde, grevlerde, direnişlerde ön cepheye sürebileceklerdir.

Ali zamanla örgütten başka “ağabeyler”le de tanışır. Hepsinden aynı şeyi istemektedir: okulu bırakıp bir fabrikada çalışmaya başlamasını. İş onlar bulacaklarıdır Ali’ye, çünkü “emekçileri canlandıracak, içlerindeki alevi yakacak kişiler” lazımdır “ağabeyler”e. Onun gibi kaç kişi daha okulu bırakıp işe gitmiştir, kızlar da vardır aralarında üstelik, devrimin eli kulağındadır ve Ali’nin fabrikaya girip mücadeledeki yerini alması gerekmektedir. (s. 173)

“Ağabeyler” sık sık ODTÜ’den, oranın bir kale olduğundan bahsetmektedir Ali’ye. “Polis kaçakları orada saklanmakta, kaçırılan ülkücüler devrimci tokadını orada yemekte”dir. “Silahlar üniversite binalarının kalorifer dairelerinde türlü dehlizlerde gizlenmekte, gece gündüz atış talimleri Ortadoğu’nun uçsuz bucaksız arazisinde” yapılmaktadır. Daha önceki yıllarda tamamlanabilecektir aslında bu işler ama ülkücüler engel olmuştur ve ancak İstanbul’dan yardım çağırarak okuldan püskürtebilmişlerdir ülkücüleri.

Bu noktada romanın diğer önemli karakterlerinden İlhan Kasapoğlu’ndan söz açılır. O da Ali’nin memleketindendir ve Ali İlhan’ı tanımaktadır. Ağabeyler, “Hergeleyi defetmeseydik seninle karşılaştırırdık,” derler Ali’ye, “biri ağa çocuğu, öbürü çelik gibi bir emekçi devrim kahramanı! Bir yumruk da sen atardın suratına iyi olurdu.” Ali ise hemşerisi olduğu için İlhan’ı savunmak ister. Onların oraların ağaları iyidir. Kasapoğulları da iyidir. Yanlış yola sürüklenmiştir. Yoksa mümkünü yok ülkücü olmayacaktır. Bu noktada ağabeylerden biri ülkücülerin ne kadar iyi örgütlendiğinden bahsedecek, Ali ise şaşkınlıkla, “Onlar da mı örgütlü?” diye soracaktır. Çünkü Ali için örgüt kutsaldır ve insanlar sadece devrim için örgütlenebilirler. Ali’nin kafasında “örgüt her bir renge” bürünmüştür de “faşist olabileceği” hiç aklına gelmemiştir: Meğer burjuvalar halkın kıymetli her şeyi gibi örgütünü de çalmışlardır. (s. 174-175)

Ali ağabeylere kendisinin de ODTÜ’de silah talimi yapmak istediğini söyler ama “Vakti gelmedi daha,” yanıtını alır. Ali ise artık itiraf etmesi gerektiğini düşünerek, “Bilinçlendim ama bilgim kıt,” der. Verdikleri her kitabı iki üç kere okumakta ama tam olarak kavrayamamaktadır. Ağabeylerin buna verdiği yanıt ise, “Marksist öğreti sana fabrikalarda fazla gerekmeyecek Ali,” şeklinde olur, Ali’nin kendisini anlatması yeterli olacaktır. Bu noktada ağabeyler Ali’yi küçük bir sınava tabi tutarak, “Şimdi söyle bakalım, bu kimin düzeni?” diye sorarlar. Ali, “Faşist burjuvaların,” diye yanıtlar. “Memnun musun?” şeklindeki soruya ise ezberden ibaret cümleleri bir robot misali hızlıca ardı ardına sıralayarak şöyle yanıt verir:

Hayır, düzenden de bu düzenin yağını kaymağını yiyenlerden de nefret ediyorum. Çünkü o bala, yağa emekçinin, bizim kanımız damlamıştır. Onlar halklarımızı, bizi sömürüyorlar, bizim, emekçilerin sırtından yaşıyorlar, sömürücü ve parazitler. Kendi çıkarları uğruna yapmayacakları hiçbir şey yoktur, ahlaksızdırlar. Bak bizim apartmanda oturan çocuklar iş yapmak değil ders bile çalışmıyorlar. Yegâne sorumlulukları ders çalışmak olduğu halde. Oysa biz emekçiler burjuva okullarına gidemediğimiz gibi, emeğimizle kendimizi ve ailelerimizi geçindirmek zorundayız. Bu düzen halka, emekçilere açık değildir. Halkın uyanmasına, uyandırılmasına müsaade etmezler. Köylerimiz geri kalmıştır, her yerde eşitsizlik vardır. Okullardan umumhanelere kadar eşitsizlik bu kokuşmuş düzenin bir neticesidir. Ben onların kirl ettikleri merdivenleri siliyorum, onlar ısınsınlar diye kalorifer yakıyorum, ter ve pislik içinde kalıyorum. Onlar beni, emekçiyi sömürüyorlar. Benim, emekçinin kanını iliğini sömürüyorlar, türlü aldatmacalarla gözümüzü boyuyorlar. Oysa devrim bizim düzenimizi, emekçilerin düzenini getirecek ve biz egemen olacağız. (s. 176)

Bu ezber karşısında ağabeylerden biri çok heyecanlanır ve Ali’yi tebrik eder. Artık bütün bunlardan sonra “Marksist öğretinin detaylarına dahi gerek yok”tur. Onu zaten kendileri yapmak-

tadır ve o bilgiler üniversite gençliği için gereklidir. Emekçiler için ise bunlar yeterlidir. Bu noktada Ali'ye bir soru daha sorar: "Ne dersin, bu bozuk düzen devrilmeli mi?" Ali, "Devireceğiz az kaldı," diye yanıtlar bu soruyu. Ağabey devam eder: "Evet dediğin gibi onlardan ve onların düzeninden nefret ediyorsun, içinde durmadan büyüyen bir kin var değil mi? Çünkü kendi sınıfının bilincine erdikçe nasıl ezik olduğunuzu, ezilmiş olduğunuzu görüyorsun, anlıyorsun, kinin artıyor. Sen bu düzene yabancısın Ali. Öyle mi?" Ali'nin yanıtı, "Nasıl da biliyorsun ağabey, çok doğru... içim nefretle doluyor her geçen gün," şeklinde olacaktır bu soruya. Ağabey ise şöyle diyecektir: "İşte fabrikalarda bu nefretini, düzene böyle yabancı kalışını anlatsan yeter. Çünkü orada herkes senin gibi, fakat işin farkında değiller. Onlar uyutulmuş bir sürü. Uyandırmak, uyarmak lazım. Sonra biz gireceğiz fabrikalara, hepsine." (s. 177)

Ali bunları duydukça bir tür esrime yaşamakta, "ölesiye bir zevk" duymaktadır. Bu zevkin kaynağı ise içindeki "sınıf kini"dir. "Ağabeyler" onun komplekslerine oynamakta, içini kinle doldurmakta ve o kinden zevk almasını öğretmektedirler ona. Komünistlerin "işçi sınıfına bilinç taşıma" dediği şeyin aslında "işçi, emekçi çocuklarının zaafları ve komplekslerini istismar etme" olduğunu anlatır burada yazar bize. O zaaf ve kompleksler üzerine bir sınıf kini inşa edilmekte, sonra da cahil Anadolu çocukları, okumuşlar tarafından ölmeye ve öldürülmeye gönderilmektedir.

Bu karikatürleştirilmiş "sınıfa dışarıdan bilinç taşıma" anlatısı burada kalmaz ve devam eder: Ağabeyler kendi çıkarları için Ali'nin geleceğini çalmakta, onu okulu bırakıp bir fabrikada çalışmaya zorlamaktadırlar. Bunu yaparken ise onun Marksizmi gerçekten öğrenip öğrenmediğini dahi umursamazlar. Ali'nin ezber halinde söyledikleri emekçiler için yeterlidir. Çünkü teori üniversite gençliğine lazımdır. Dolayısıyla devrimciler işçilere dışarıdan bilinç taşıırken bile hem onları istismar etmekte

hem de gerçek anlamda bilinçlendirmek gibi bir çaba içerisine girmemekte, onların gerçek anlamda düşünmeye başlamalarını istememekte, kalıplaşmış cümleleri tekrar etmelerini yeterli bulmaktadır. Bu da onların asıl dertlerinin “işçi sınıfı iktidarı” olmadığını göstermektedir. Komünistlerin amacı işçileri kafalarındaki fanteziler doğrultusunda istismar etmek, kullanmaktır ve bu nedenle de işçileri sömürenler asıl olarak komünistlerdir.

Devamında Işinsu meseleyi “bir deneyde kobay olarak kullanmaya” kadar vardırır. Ali yanlarından ayrıldıktan sonra, ağabeylerden biri diğerlerine Ali için, “Bence mükemmel bir hayvan, içgüdülerinin emrinde patlamaya hazır bir bomba,” diyecektir. Ağabaya göre bu bir “kişisel deney”dir ve ağabeyin amacı Ali’nin evini ve okulunu ne zaman ve hangi telkinle bırakacağını saptamaktır. Kişisel deney ise onu bir genellemeye götürecektir: “Şu kadarcık bir kişisel deney sonucu, en kısa ve en etkili yöntem sayesinde, pek çok çocuğu, Ali gibi Anadolu orijinli, kentte sıkıntı çeken küçüklük kompleksine düşmüş çocuğu, saflarımıza çekebileceğiz.” (s. 178)

Amerikan filmlerindeki ya da çizgi romanlarındaki şeytani figürler misali anlatılan, onlar gibi planlar yapan, cümleler kuran devrimciler, gençlerin beyinlerini yıkamakta, onlar üzerinde çeşitli zihin kontrol yöntemleri denemekte ve bunda da başarılı olmaktadır. Devrimci mücadeleye katılmış emekçi, yoksul ailelerin çocukları ise devrimciler tarafından beyni yıkanmış, kandırılmış masum Anadolu çocuklarıdır bu anlatıya göre.

Çok geçmeden Ali üzerinde uygulanan deney “başarıya ulaşacak” ve Ali babasıyla kavga edip evi terk edecektir. ODTÜ’ye jandarma baskını yapıldığı gece olanları ailecek ve misafirleriyle birlikte televizyondan izlerken, Ali’nin babası, “Görüyor musunuz len şu orospu çocuklarını,” der; “üç buçuk akıllarıyla devletimize ne hayınlıklar planlamışlar. Kıymışlar Mehmetçiğe,” diyerek devrimcilere küfür eder. Ali ise dayanamayıp babasına, “Orospu çocuğu dediklerin devrimcilerdir ki, senin benim tüm

halklarımızın kurtuluşu için almışlardı o silahları. Ölen jandarmaya ne acıyorsun? Faşist ordunun bir uşağıydı o!” diye bağırır. Donup kalan ve duyduklarına inanamayan baba, misafirlerden biri, “Çubuk ağa baksana senin oğlan da anarşik olmuş meğer görüyon mu,” deyince Ali’yi feci bir şekilde dövecek ve Ali o dayığın ardından bir daha dönmek üzere evi terk edecektir.

Ali evden çıktıktan sonra, “Ağabeylerle temas etmeliyim,” diye düşünür ve Kemal’in evine gider. Kemal ise onu ağabeylere değil, edebiyat öğretmeni Nebahat Hanım’a götürecektir; çünkü edebiyat öğretmeni de “onlardan”dır. Nebahat öğretmen Ali’yi büyük bir sevecenlikle karşılar. Ali kendi evlerine benzemeyen bu evde büyük bir yabancılik çekmektedir. Öğretmeni ise daha önce hiç içki içmemiş olan Ali’ye bir yandan konyak içirmekte bir yandan da sorular sormaktadır. Ali Alevi değil, Sünni Kürt değil, Türk olduğunu söyler. Öğretmeni ise onu fabrikaya yerleştirmekten söz etmektedir ama asıl mesele başkadır. Nebahat öğretmen Ali’ye Kürtlere devlet kurma davalarında yardım edip etmeyeceğini sorar, Ali ise önceliğinin devrim olduğunu söyler. Nebahat öğretmen Ali’nin sandığından çok daha saf olduğunu anlar. “Devrimi Kürtlerle birlikte gerçekleştireceğiz,” derken bir yandan da sabahlığını çıkarıp “kısa kollu pembe bir gecelik”le kalır.

Ali konyağın da etkisiyle öğretmenine karşı bir çekim hissedecektir ama hâlâ öğretmenin “onlardan” olmasının şaşkınlığını yaşamaktadır. Nebahat Hanım’a kendisini niye azarladığını sorar. Öğretmenin buna yanıtı ise, “O bir taktikti Ali,” şeklinde olur ve o taktiği anlatmaya başlar. Nebahat öğretmen de bütün solcular gibi kompleksli ve hayata karşı nefret yüklü bir insandır. Onun böyle olduğunu, “İnsanları birbirine sevgi bağlar derler ya, inanma... Can, öfkededir! Kin yaşatır insanı kin,” sözlerinden anlarız. Mesleğinden nefret etmekte, kendinden “üç kuruş için elin piçlerine ders öğreten biri” diye söz etmektedir. Dahası o gerçek anlamda bir “kadın” bile değildir. Rahminde ur olduğu

için anne olamayacaktır ve “içine edeyim böyle kadınlığın” diye kendisine kızmaktadır.

Burada kompleksli ve nefret yüklü devrimci anlatısına bir de gerçek anlamda kadın ve anne olamama eklenir. Nebahat öğretmen işini de insanları da sevmeyen, kadınlık ve annelik hislelerinden uzak biridir ve bu yüzden komünist olmuştur. Övündüğü şey ise Kemal’i ve diğer devrimcileri yetiştirmektir. Ali’ye onu da kendisinin yetiştirdiğini söylediğinde Ali şaşırarak ama sonra gerçeği anlayacaktır. Nebahat öğretmen o gün sınıfta Ali’yi bir plan doğrultusunda azarlamış ve ona arka çıkan Kemal’le tanışmalarını sağlamıştır. Yani daha baştan bir tuzak kurulmuş ve Ali bir ağın içine düşürülmüştür.

Ali’nin tüm bu duyduklarından midesi bulanmakta, içtiği içkiler ise bulantısını daha da artırmaktadır. İçindeki öfkeyi sözcükleriyle kusar ve öğretmenine, “Sen bir burjuvasın, faşistsin,” der, “çocuğun yok diye üzülyyorsun, ne bileyim işte bu yüzden devrime karışmışsın bir kenarından, yani halk değil senin sorunun, senin sorunun kendin. Sakatlığını dert edinmişsin, kötü bir dert ama...” (s. 192)

Ali elindeki içkiyi halının üzerine boşalttıktan sonra kapıyı çarpıp çıkar. Gecenin içinde yapayalnız hissetmektedir kendini. “Bir Allah bir ben.. İşte yalnızım,” diye düşünür ve bir an için kendisini güvende hissetse de bu hissi hemen yitirir, çünkü Kemal ona Allah’ın “bir burjuva yutturmacası” olduğunu söylemiştir. Ali nereye gideceğini bilmez bir şekilde karanlık sokaklarda yürürken “örgüt”ü ve “devrim”i aramakta, onları çağırmaktadır. Bütün mesele “örgüt”ü bulmak ve sonra da “şu anda uyuyan insanları, sıcak odaları, ocağa çay koyan babaları, bebek bekleyen anaları, tümünü birden hızla baş aşağı ediverecek olan” devrimi yapmaktır!

Çift tabancalı ülkücü: İlhan Kasapoğlu²

Romanın diğer kahramanı “çift tabancalı İlhan” lakaplı İlhan Kasapoğlu’dur. İlhan da tıpkı Ali gibi Sivas, Zaralıdır. Ancak yoksul bir köylü çocuğu değildir. Merkez sağıın Sivas’taki önemli temsilcilerinden yerel bir siyasetçinin oğludur. “Çift tabancalı” olarak anılmasından rahatsız olmamaktadır, çünkü göçtüğü büyük şehirde ve dahası ODTÜ’de tutunabilmesinin yolunun bundan geçtiğine inanmaktadır: “ODTÜ’nün kolej menşeli Batı hayatı tarzını kabul etmiş, yaşantıları ile tam Batı özentili gençlerine karşı, ben de ağırlığımı, tabancalarımı, işte o zaman efelik adına inandığım ne varsa hepsini koydum.” (s. 233)

Değmiş midir buna peki? İlhan değdiğini düşünmektedir. Yapması gerekeni yapmıştır ve hiç pişman değildir, “ülkü ocağının kuruluşunda, solcularla münasebetimde, bütün tehditlere dayanabilme gücümde, hep o çift tabancalı İlhan hayaline” yaslanmıştır ve hayatta olmasını bile o hayale borçludur. (s. 233)

İlhan ODTÜ’de tutunabilmek için belindeki tabancayla “efelik, ağalık” yaparak yola çıkmıştır ama, “Kurtuluşumu sağlayan, beni sarsıp iki ayağım üzerine kaldırıveren ise ülkücülük oldu,” der. Babasının, “Tarihimizi oku, ders kitapları kâfi değil,” demesi üzerine tarih okumaya başlamış, buradan “millete dönük, millet tarafından gerçekleştirilecek, çağın gereklerine uygun, bambaşka fakat özü bizde” olan bir çözüm arayışı içerisine girmiştir ve sonunda Türkeş’le tanışmıştır: “Türkeş ‘kimine göre bir umacı, kimine göre bir kurtarıcı’ idi. Ortası yoktu. İlhan kurtarıcıyı benimsedi.” (s. 236)

Bu noktada Işınsu, bir mevcut durum tasviri yapar. 60’ların sonundaki Türkiye’de örnek alınacak isimler değişmiştir. Artık Fatih’in, Yavuz’un, Atatürk’ün yerine Marx-Engels-Lenin üçlüsünden söz edilmektedir. Daha sonra ise onlara Mao ve Ho Şi

2 İlhan Kasapoğlu karakteri doğrudan İlhan Kesici’den yola çıkarak yaratılmıştır. Kesici de Sivas, Zaralıdır ve Demokrat Partili bir babanın oğludur. Kesici ODTÜ’de Ülkü Ocakları’nı kurmuş ve ilk genel başkanlık görevini üstlenmiştir.

Minh isimleri eklenecektir. Gençlik parçalanmaya, bölünmeye başlamıştır ve sert tartışmalar yapılmaktadır. “İşçi sınıfının egemenliği”nden söz edenler vardır ama “Niye yalnız işçi sınıfının egemenliği de millet egemenliği değil?” diye sorulmaktadır. “Sosyal adalet” diyenler vardır ama “haklı” bir soru olarak, “Şüphesiz fakat, niçin Rus modeli ile?” diye sorulmaktadır. “Kahrolsun Amerika!” sloganları atılmaktadır ama niçin Rusya’ya “kahrolsun” denilmemektedir?

Anlaşılaçağı üzere bu “haklı” soruları soranlar ülkücü gençlerdir. Işınısı devamında meseleyi “Kürtçülüğe” getirir. Dev-Genç’le Devrimci Doğu Kültür Ocakları bir anlaşmaya varmıştı ve artık sokaklara “sömürüye karşı devrim” değil “devrimler kanla yazılır” yazılmaya başlamıştır. Eylemlere artık “Kürtçüler” de katılmaktadır ve “Kürtçülerin varlığı ile” silahlar patlamakta, gençler parçalanmaktadır. Silahlı çatışmaların başlamasının faturasının “Kürtçüler”e kesilmesinin ardından “düzen siyasetçileri” de “sola taviz verme suçlamasıyla” hedef tahtasına yerleştirilir. İnönü zaten “ortanın solundayım” demiştir. Başbakan Demirel ve kabine üyelerinin çoğu ise ülkede “komünist bir tehlike” görmediklerini söylemektedir. (s. 236-237)

Tüm bunlar olup biterken İlhan’ın “Anadoluluğuna, inançlarına, fikir ve duygularına” en uygun gelen Ülkü Ocakları olacaktır ve İlhan ODTÜ’de “teşkilatın bir şubesi”nin açılması fikrini kafasına koyacaktır. Kendisine destek vereceklerin ise “ODTÜ’nün memur, esnaf, yarı taşralı” ailelerden gelen çocukları olacağını hesaplamaktadır. Henüz çatışmaların başlamadığı ve ayrışmanın sadece “fikrî düzlemde” olduğu günlerde okulda yapılan öğrenciler arası bir açık oturumda İlhan etkileyici bir performans sergileyecek ve o gün 26 öğrenci gelip Ülkü Ocağı’na kaydını yaptıracaktır.

İlhan yeni gelenlerden memnundur ama “Niye daha çok değil?” diye düşünmekten kendini alamamaktadır. Yerli yerliyi bulmaktadır ama “yabancı olanlar” ve “müdahalesiz hayat şar-

kısını tutturmuş olanlar” Sosyalist Fikir Kulübü’ne gitmektedir. Milliyetçilik, millilik gibi fikirler gençler tarafından modası geçmiş olarak görülmektedir. Solculuk ise başkaldırmayı telkin ettiği için ilgi çekici gelmekte ve buradan “tek yol devrim” fikrine ulaşılmaktadır. (s. 240-241)

İlhan, ocak faaliyetlerine devam ederken düşündüklerinin “doğru” olduğunu görecektir. Diğer gençler onunla, “Boşver be İlhan, bu seninkisi iş değil, eskileri alıp satma. Bak millet aya gidiyor, bizim çağa uymamız gerek.. Boş ver milliyetçiliği,” diye dalga geçmekte ama Ay’a gitmenin bile “Amerikan milliyetçiliği ile Rus milliyetçiliğinin yarışından kaynaklandığını” anlamamaktadırlar. (s. 255)

Anlaşılabacağı üzere, Türk sağının anlatısına uygun bir şekilde bu romanda da solcular, devrimciler “yabancı”, milliyetçiler ise “yerli”dir. Bu nedenle de asıl kavga, yerli ve millî olanla gayri millî olan arasındadır. Yerlilik iddiasıyla ilgili olarak Alparslan Türkeş şöyle demektedir:

Yabancı ideolojilerle savaşıacak tek güçlü ideoloji, Türk milliyetçiliği ideolojisidir. Türk milliyetçiliği ideolojisi iktidar olmadıkça, meselelerin görülüp çözülmesi mümkün değildir. Millet ve ülkemizi bölüp yıkmak isteyen her türlü yabancı ideoloji zehirlerinin panzehri, Türk milliyetçiliği ideolojisidir. Millet ve ülke bütünlüğümüzü bölücü her türlü sınıfçı, mezhepçi ve ırkçı sistemlerin amansız düşmanıyız. Sınıfçı sosyalizme, kapitalizme, bunların birer sapması olan komünizme, faşizme ve nasyonal sosyalizme karşıyız. Başka milletlerin bir kültür ve tarih ürünü olan bu yabancı ideolojilerin Türk Devlet felsefesinde yeri yoktur. (Türkeş, 1979: 43)

Öte yandan, Kasapoğlu’nun ODTÜ’deki gözlemlerine göre, özellikle Batılı eğitim nedeniyle gençler milliyetçilik ve millilikle ilgili fikirleri “eski” bulmakta, ilgi göstermemekte ve giderek yabancılaşmaktadır. Dolayısıyla gençliğin sola yönelmesinde yanlış eğitim politikalarının rolü bulunmaktadır. Yanlış eğitim poli-

tikaları ile gençliğin komünizme yönelmesi arasındaki bağlantı daha önce de belirttiğimiz üzere antikomünist literatürün temel argümanlarından birini oluşturur. Yanlış eğitim politikaları, komünistlerin tahrifatı da eklendiğinde, gençlik üzerinde son derece yıkıcı sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bununla ilgili olarak örneğin Osman Turan, *Türkiye’de Siyasi Buhranın Kaynakları* adlı kitabında şöyle demektedir:

Türk köyünde ezen muhtar ve tahsildar ile ezilen köylü diye iki düşman sınıf keşif ve icat etmek isteyen komünistler, bu kafa ile gülünç duruma düşünce, gayretlerinin beyhude olduğunu anlamışlar; manevi buhran ve millî mefkûre sıkıntısından faydalanaarak faaliyetlerini daha fazla gençlik ve aydınlar üzerinde teksif etmişler; üniversite ve maarif müesseselerini bozarak milletin beynini çürütmeye ve bu sayede devleti ele geçirmeye ve parçalamaya çalışmışlardır. (s. 257)

Bunların dışında, Kasapoğlu’na göre, sol vaat ettiği “hedonizm” ile gençlerin ilgisini çekmektedir. Bu da yine Türk sağındaki “serbest cinsellik” anlatısına uygundur. Solculuk, devrimcilik *Canbaz*’da da tıpkı *Sancı*’da olduğu gibi, “kapiya asılan kasket” hikâyesinden hareketle “kadınların paylaşılması” olarak sunulmakta, devrimci kadınlar da “önüne gelenle düşüp kalkan ahlaksızlar” olarak resmedilmekte ve gençliğin solun cazibesine kapılmasının en önemli nedenlerinden biri olarak devrimci gençler arasında cinselliğin serbest bir şekilde yaşanması gösterilmektedir.

Kasapoğlu okuldaki örgütlenme faaliyetlerine devam ederken, yavaş yavaş fikrî mücadelenin yerini çatışmalar alacak, bu çatışmalar da üniversiteden liselere, liselerden de ortaokullara sıçrayacaktır. Çünkü uluslararası komünizm, planlarını devreye sokmuş durumdadır: “Doğu Berlin’deki komünist Bizim Radyo’nun tekstlerinden” ve “yerli Marksist kalemlerden” kan damlamaya başladığında, gençlerin de kanı akmaya başlayacaktır; çünkü nihayetinde “devrimler kanla yazılmakta”dır. (s. 257)

İlk çatışmalardan biri Fen Fakültesi'nde yaşandığında iki taraf da ODTÜ'den yardım ister ve ODTÜ'lü devrimcilerle ülkücüler arkadaşlarına yardım etmek için aynı otobüsle kampüsten hareket eder. Hâlâ belli bir hukuk gözetildiğinden taraflar otobüste bir hadise çıkmaması için aralarında anlaşır. Fakülteye varıldığında ise arkadaşlarının safında birbirleriyle dövüşmeye başlarlar. Bu esnada Sosyalist Fikir Kulüpleri Federasyonu başkanı olan ve "Kürtçü" olarak da bilinen Zülküf "esir alınıp" İlhan'ın yanına getirilir. İlhan, "kafasındaki komando imajından olacak, korkulu ve tedirgin" görünen Zülküf'e, *Sancı*'da da gördüğümüz üzere, "Türkler esirlere iyi davranırlar," diyecek ve onun bağlanmasını engelleyecek, dahası yerler çamurlu olduğu için cebindeki mendili vererek onun üzerine oturmasını isteyecektir. (s. 258)

Çatışmalarla birlikte "ODTÜ operasyonu" da derinleşmiştir. ODTÜ'nün "kendini solcu ve bağımsız hisseden coşkulu ve şaşkın gençlerini yönlendirmek" gerekmektedir çünkü. "Mesuliyetlerini teslim edip itaat edecekleri yeni bir baba" arayan bu gençleri yönlendirmek için "meşhur edilmiş solcu militanlar" ODTÜ'yü ziyarete başlamışlardır. Seminerler, forumlar tertip edilmekte, üniversitenin uçsuz bucaksız arazisinde silah talimleri yapılmaktadır.

Çok geçmeden "Yusuf ve Hüseyin başkanlığında" yirmi otuz kişilik bir grup İlhan'ı bir köşeye çekecek ve ondan Ülkü Ocağı faaliyetlerini durdurup okulu terk etmesini isteyecek, aksi halde ise vurulacağını söyleyecektir. İlhan ise ilk defa belindeki silahların gerçekten lüzumlu olduğunu anlayacak ve bu tehdide, "Beni vurmaya gelecek olan, önce kendinin vurulacağını bilmelidir," cevabını verecektir. (s. 258-259)

İlhan korkmamıştır ama tehdidi de ciddiye almıştır. Henüz ölmek istememektedir, çünkü yapacağı işler vardır. "Millet değerlerinin iktidarda olmasını" görmek istemektedir her şeyden önce, "bizden olmayanın yenilip ölmesini". Kozmopolitler, şaşkınlar azınlıkta olmalıdır artık, milliyetçiler değil. Başkente ve bütün

Türkiye'ye "biz" yani "yerli olanlar" hâkim olacaktır. Kimse "halkın omuzlarına basıp devrim nutukları çekemeyecek"tir. "Milletin başına milletin iktidarı gelecek"tir ve İlhan da bu iktidarın hizmetkârı olacaktır. (s. 261-262)

Çok geçmeden İlhan, daha önce arkadaş olduğu ama şimdi Sosyalist Fikir Kulübü üyesi olan iki öğrenci tarafından takip edildiğini fark eder. Silahları yağlanmış ve temizlenmiş bir şekilde eli sürekli tetikte gezmektedir artık. Ancak bir gün dayanamaz ve arkasını dönüp kendisini takip edenlerden Şükrü'ye, "Naber Şükrü?" diye sorar. Şükrü önce bocalasa da İlhan'a bir buluşma randevusu verir, çünkü söyleyeceği şeyler vardır.

Şükrü İlhan'a artık arkadaş olmadıklarını, yollarının ayrıldığını, kendisine onu uyarma değil öldürme görevi verildiğini, ancak eski hukukları nedeniyle bunu yapmayacağını söyler. Yine de İlhan bir hedeftir ve eninde sonunda öldürülecektir, dolayısıyla üniversiteyi terk etmesi gerekmektedir. Eğer İlhan ölürse üzülecektir ama "bir faşist daha eksildi" diye de sevinecektir. İlhan ise Şükrü'ye nasıl silah kullandığını hatırlatır ve "Bana gelecek kişinin kendi hayatı tehlikededir," der. Şükrü'nün buna yanıtı, "Hepsi biliyor, bu yüzden seni arkadan vuracaklar, tuzağa düşürecekler," şeklinde olur, "bakma en sakın görüneni donunda saklar silahını, raconudur bu işin." (s. 265-266)

İşinsu romanlarında sıkça şahit olduğumuz klasik bir sahnedir bu. Herhangi bir devrimci bir ülkücüyle karşı karşıya geldiğinde mutlaka onların "mertliğini" ve kendilerinin "kalleşliğini" itiraf eder. Devrimcilerin ağzından devrimciler yerilir ve ülkücüler övülür. Burada da aynısı olmuştur. İlhan herhangi bir çatışmada "delikanlı" bir tavır sergileyecek, âdeta "düello" eder gibi çatışacaktır, devrimcilerin yöntemi ise "pusu"dur ve onu arkadan vuracaklardır. Bir kez daha belirtmek gerekirse, bu anlatının da tıpkı *Sancı*'da olduğu gibi ülkücülerle ilgili bilinenlerin ve kamuoyu kanaatinin tersine çevrilmesine dair bir niyetin ürünü olduğu açıktır. Pusu kurmanın, sırtından vurmanın ya da bir ki-

şeye kalabalık bir şekilde saldırmanın Türkiye tarihinde kimlerle özdeşleşmiş olduğu ise bilinen bir gerçektir.

Sohbetin devamında Şükrü'nün ağzından ülkücülüğün haklılığının tesciline tanıklık ederiz. İlhan Şükrü'ye, "Bize milliyetçi de, ülkücü de, fakat faşist deme," der, çünkü faşist değildir. "Bugün memlekette ülkücü hareket başlamışsa ve güçlenerek devam ediyorsa Türkiye ne bölünür ne de komünist olur." Kan akaçağı doğrudur ama bunu da ülkücüler başlatmamıştır, "silahı ilk çeken Kürtçüler" olmuştur. Şükrü bunu "doğru" diyerek onaylayacaktır. Devamında ise İlhan, "Senin canına, malına, ırzına kastediyorsa biri ve devlet koruyamıyorsa, senin elin armut mu toplayacak? Hangi delikanlılığa sığar bu?" diye sorar. Şükrü bu soruya da "sığmaz" diye yanıt vererek İlhan'ı onaylamış olur ama yine de "kan akacak" demeye devam etmektedir. *Sancı*'da da karşılaştığımız üzere, ülkücülerin kafaları net ama devrimcilerinki hep karışıktır, sürekli klişelere, ezberlere sınırlar ve ne dediklerini bilmezler. Bu nedenle de biraz konuşmayla ve karşı argümanla kafalarındaki karışıklığı artırmak daha da mümkündür. Ancak robotlaştıkları için neticede klişelerinden, ezberlerinden vazgeçemezler. Bunun dışında, bu sohbetle bize bir kez daha "ilk kan"ı devrimcilerin "Kürtçüler"le birlikte akıttıkları ve saldırgan taraf oldukları, ülkücülerin ise meşru müdafaada bulundukları yönündeki klasik ülkücü tez hatırlatılmaktadır.

İlhan artık sadece silahla değil üzerindeki bombalarla gitmektedir okula ve eğer toplu bir saldırıya uğrarsa beraberinde kaç devrimciyi götüreceğinin hesabını yapmaktadır. Öte yandan okulun kontrolü artık büyük ölçüde devrimcilerin eline geçmiş durumdadır ve aradığı desteği bulamayan İlhan derin bir hayal kırıklığı içerisinde. O, "Anadolu'yu, yerli olanı, yabancı kültüre hâkim kılmak istemiş, Sivas'ın yüreğini, daha doğrusu Sivas Kongresi'nin heyecan ve arzularını Ankara'ya getirmek istemiş" ancak başarılı olamamıştır. Yabancı olan, kontrolü ele geçirmiştir. Yerli-yabancı, millî-gayri millî, büyük şehir-Anadolu taşrası;

Türk sağının bütün ikilikleri iş başındadır. Türkiye’de bir sınıf mücadelesi yoktur bu anlatıya göre, savaş iki kültür arasında, yerli olanla yabancı olan arasındadır esas olarak.

İlhan olan biteni bir işgal gibi görmektedir. Kendisi, tarihi ve felsefesi ihanete uğramıştır. Üstelik bunlar işgal altındaki bir ülkede düşmanlar tarafından yapılmamaktadır; “Sözde TC vatandaşları görünen insanlar batırdı hançeri,” der İlhan kendi kendine. “Meğer Türk, Türkiye’de azınlıkta, Türkiye’de değersizmiş.” Bu “kutsal mazlumiyet” hali en iyi Necip Fazıl’ın “Öz vatanında gariptir öz yurdunda parya” ya da Nihal Atsız’ın “Bin cihana değişmem şu öksüz Türklüğümü” dizelerinde anlatılmıştır. Türk sağı başından itibaren kendisini “kendi ülkesinde sürgün ve yabancı” olarak tarif etmiştir. Önce modernleşme ve Cumhuriyet, sonrasında da solun yükselişi bu hissin zeminini oluşturmuştur. Bu anlatıya göre modernleşme ve Cumhuriyet’le birlikte milletin değerlerine yabancı bir düzen ortaya çıkmış ve milleti dışlamış, ona parya muamelesi yapmış, öksüz gibi görmüştür. Solun güçlenmesi bu yabancılaşmış düzenin bir sonucu olduğu gibi, devlet solun güçlenmesini izlemiş, millete, milliyetçiliğe sahip çıkmamış, hem millete hem de onun değerlerini savunanlara, yani milliyetçilere, ülkücülere zulmetmiştir.

Burada da yine ters yüz edilmiş bir tarih anlatısıyla karşılaşırız. Türkiye’nin yakın tarihi özellikle Soğuk Savaş’la birlikte devletle Türk sağının kurduğu antikomünist ittifakların tarihyken, buradaki tersine çevirme işlemiyle, devletin solu kendisine daha yakın gördüğü ve tarafsızlık adı altında solun faaliyetlerine göz yumduğu, hatta bazen de solu desteklediği şeklindeki bakış açısı bu anlatının özünü oluşturur. Özellikle Cumhuriyet değerlerini savunan ve kendisini Kemalist olarak tarif eden bürokratların sola duydukları sempati ve onların çocuklarının 60’lı yıllardan itibaren sosyalist sol içerisindeki varlığı bu anlatıyı güçlendirmeye hizmet etmiş, ordunun, istihbaratın ve polisin sola karşı tutumu ise görmezden gelinmiştir.

1970 yılına gelindiğinde “olaylar çığırından çıkmış” durumdadır artık. Sağcı hocaların odaları basılmakta, ülkücüler yakalanıp dövülmektedir. Üniversite “polis kaçakları için açık bir koruma kampı”na dönüştürülmüştür. “Kalorifer daireleri, her türlü gizli bölme, geçitler, kaçak silahlarla doldurulmuş”tur ve bu haliyle ODTÜ artık bir “devrim karargâhı”dır. (s. 285) Bu esnada iktidar, istihbarat teşkilatı ve aydınların çoğu bu saldırıyı görmek yerine bir “denge” siyaseti izlemekte ve “sağ ve sol tehdit”ten söz etmektedir. Bu birinci aşamadır. İkinci aşamada ise esas tehdit olarak sağ işaret edilmekte ve sol masumlaştırılmaktadır. Yılmaz Güney şöhret basamaklarını tırmanmakta, gerçekçi sinema adına propaganda filmleri yapılmakta, TRT ise yeterince yerli yapım olmadığı için yabancı filmlerle bu sürece destek vermektedir.

İşte böyle bir atmosferde, İlhan Ülkü Ocağı’nı kapatmış olduğu ve okula sadece sınavdan sınava uğradığı halde Mahmut adlı başka bir ülkücüyle birlikte devrimciler tarafından kaçırılacaktır. Yedikleri dayanın ardından kanlar içindeki gözünü açtığında İlhan’ın gördüğü ilk kişi ise Deniz Gezmiş olacaktır:

O bir sandalyede oturmuş, burada tek komutan gibidir. İlhan’la Mahmut’a oturmalarını emrediyor, ikisine de kendince öğütler veriyor. Artık onların ve bütün faşistlerin hayatı solcuların elindedir. Yaşayıp yaşamamalarına o karar verecektir.. İlhan ve Mahmut bir zamanlar üniversitede sevilen gençler oldukları için şu anda hayatlarını bağışlamaktadır; ancak vatan, millet, dava vs. gibi her türlü kavram ve faaliyetten uzak durmak ve üniversiteye hiç uğramamak şartıyla... (s. 288)

Saldırının ardından İlhan rektörlüğe gidip şikâyetçi olacak ancak herhangi bir sonuç alamayacaktır. Bu esnada kampüs içerisindeyse “görüldüğü yerde vurulacaktır” denilerek İlhan’ın fotoğrafı elden ele dolaştırılmaktadır. İlhan okuldaki son gecesinde kendisine saldıranlardan üçünü tespit edecek ve onları kıyasıya dövecek, ertesi gün de Sivas’a hareket edecektir.

İlhan'ın hayal kırıklığı çok daha büyüktür şimdi. Onca tehdide, onca saldırıya rağmen okuldan hiç kimse arkasında durmamıştır. Rektör ve okul yönetiminin tutumu ise çürümenin boyutlarını göstermektedir. “İnsanları sevmiyorum,” diye düşünmektedir artık, “hele bizim milleti. Kendine bu kadar yabancı ve kendi ölümünü hazırlayan bizim milleti.” (s. 293)

İlhan “yaşayan bir ölü”ye dönüşmüşken onu “uyandıran” hadise ise 12 Mart darbesi olacaktır: “Radyodaki haber ile ruhu sıyrılıp bedeninden, sanki birden ortaya fırlayıp oynamaya başlayan genç adamı seyrediyor.” Kendi kendine hayret etmektedir: “Demek bekliyormuşum, demek ümidimi kesmemişim. Ve ölmemişiz daha.” İlhan'ın tavrı ülkücü hareketin tavrıyla aynıdır 12 Mart hususunda. Çünkü ülkücü hareket de 12 Mart'ı büyük bir sevinçle karşılamış, “ölmemişiz” diye düşünmüş, 12 Mart da solun üzerinden silindir gibi geçerken ülkücülere dokunmamış ve Ülkü Ocakları'nı kapatmakla yetinmiştir.

12 Mart sonrası İlhan için bir değişim dönemi olacaktır. Okulu bitirip yüksek lisansa başladıktan sonra “yarı aydın çevrelere” girecek, “o kesimin kızları ile diskotek diskotek gezecek”tir. İlhan bu dönemde “hakikaten sola inanmış olanlar”ı da tanıyacak ve onların “sınıflar mücadelesi” dışındaki hiçbir realiteyi göremediklerini fark edecektir. Sol fikirleri kişisel çıkarları için kullananların çoğunluğu ise “yazarından, sinemacısından, sahne şarkıcısı, türkücüsüne kadar” sanatçılardır.

İlhan bir gün bir gecekondu da diğer solculara hiç benzemeyen bir solcuyla, “kara gözlerinde garip pırıltılar oynayan lise kaçkını” Ali'yle tanışır ve Ali ilk anda ilgisini çeker: “Çocuğu sarsmak, kendi doğrusunu hakikatini anlatmak, düştüğünü sandığı çamurdan çekip çıkarmak” istemektedir.

İlhan'ı gecekonduya götüren ise Sivas'tan Ankara'ya çalışmaya gelen Alevi bir arkadaşı olmuştur. Burada bir kez daha “solcuların etnik ve mezhepsel meseleleri nasıl körüklediğine” dair

anlatıyla karşılaşırız, hem de bir Alevinin ağzından. Arkadaşı İlhan'a şöyle der:

Yahu İlhan, senin aklın daha çok erer galiba. Hayır, galiba değil öyle. Bu solcular bizi birbirimize düşürmek istiyorlar, yani Alevilerle Sünnileri. Âşık Mahzun'u tanır mısın, işte âşık kıtlığında âşık! Zorlama... Neyse o, İSK'ten bazı temsilciler, Vehbi Işık falan ve bazı emekçiler sık sık toplanıyoruz. Sofra açılıyor, çiğ köfte yoğruluyor, bir iki şişe rakı içtikten sonra bakıyorum, ezilen halklar olmuş "ezilen Aleviler". Nasıl oluyor, nasıl dönüp dolaşıp bu noktaya varılıyor bilmiyorum. Fakat bazen ben dahi elime geçen silahı alıp sokağa fırlamayayı düşünüyorum, hani önüme ilk çıkan Sünni'yi öldürmek için! Acayip... (s. 299)

Bu kısım Işinsu romanlarının alamet-i farikası olan "tarihin tersinden yazılması"nın en çarpıcı örneklerinden biridir. Özellikle 1977 sonrası MHP'nin iktidar stratejisine bağlı bir şekilde, Sivas'ta, Çorum'da ve Kahramanmaraş'ta kitle katliamlarına girişilmiş, bu girişimlerde devrimcilerin yaşam alanını oluşturdukları gerekçesiyle Alevi mahalleleri ve Aleviler hedef alınmış, Alevilere karşı milliyetçi muhafazakâr Sünni kitleler kışkırtılmıştır. Buna mukabil, sırf Sünni olduğu için siyasal şiddete maruz kalan bireylerden ya da gruplardan da, motivasyon kaynağı bu olan kitle katliamlarından da söz etmek mümkün değildir. Ancak Işinsu "solcuların propagandasına maruz kalan bir Alevi" üzerinden, Alevilerin eline silah alıp önüne çıkan Sünni'yi öldürme hayalleri gördüğünü iddia edebilmektedir.

Sabaha kadar içkilerin içilip türkülerin söylendiği gecenin sonunda İlhan tıpkı kendisi gibi Anadolu'dan gelen Ali'nin ve diğer Ali'lerin nasıl bu tuzağa düştüğünü sorgulayacak ve hem daha çok okumaya hem de yazmaya başlayacaktır. Batılı düşünürlere ve yazarlara, Kafka'ya, Schopenhauer'a, Nietzsche'ye fena halde takılan ve intiharı yüceleştirmeye başlayan İlhan, son anda intiharın eşiğinden dönecek ve üç yıl boyunca okuduklarından yaptığı çıkarımla "Batı akılcılığı ile Doğu hissiyatı" sentezine ulaş-

caktır. Üçüncü yılın sonunda ise başvurduğu CENTO sınavını kazanacak ve 1974 yılında İngiltere'ye gidecektir.

Bir sermayedar:

Ali Koçsa, bir sendikacı: Mahmut Güleryüz

“Çiftten çubuktan, ziraattan, hayvancılıktan hiç hoşlanmadığı için” köyünü bırakıp büyük şehre göçme planları yapan Mahmut için Akif Koçsa “yarı tanrı” bir adamdır. Çünkü hemşerisi, Sivas Zaralı olan Koçsa, köyden çıkıp şehre gitmiş ve orada akla hayale gelmeyecek büyüklükte bir servetin sahibi ve memleketin en önemli kişilerinden biri olmuştur.

Mahmut köydeyken Türkiye’de sendikacılık hareketlerinin başladığına ve bunun Koçsa’yı köşeye sıkıştıracağına dair haberler duyar. Ancak Mahmut “işçilerin birleşip bir çeşit dernek kurmaları” ne demektir, ne ifade etmektedir anlayamamakta, bunun Koçsa gibi bir yarı tanrıyı neden köşeye sıkıştıracağını bir türlü çözememektedir. Nihayetinde işçilerin birleşmesinin “o zamana kadar emekçiden yana pek dertsiz yaşamış olan patrona bazı mesuliyetler yükleyeceğine” kanaat getirir ve acaba hangi tarafta “yer almalı”, daha doğrusu hangi tarafta “görünmeli” diye düşünür.

Kısa süre sonra Mahmut kararını vermiş durumdadır, işçilerin tarafında görünecek ama patronun yanında yer alacaktır. Bunun için de Demokrat Parti Sivas İl Teşkilatı’ndan Osman Nuri Bey’den aldığı tavsiye mektubuyla büyük şehrin yollarına düşer. Günler boyunca didinip uğraştıktan sonra Akif Koçsa tarafından kabul edilir. Osman Nuri Bey, Koçsa’nın çocukluk arkadaşısıdır ve Koçsa o zamanlar onunla ettikleri kavgayı asla unutmamaktadır.³

Koçsa’nın nasıl zenginleştiğini anlamamıza yardımcı olan bu kavga, “cıncık”, yani misket yüzünden çıkmıştır. Akif Koçsa oyunda ütülen çocuklara borç misket vermekte ama verdiği her

3 Burada Osman Nuri Bey diye bahsedilen kişi, İlhan Kesici’nin babası Osman Nuri Kesici’dir.

bir misketin karşılığında iki misket istemektedir ve eğer geri verme süresi uzarsa misket sayısı üçe çıkmaktadır. Bir süre sonra çocukların hiçbirinde misket kalmayacak, misketler Koçsa'da birikecektir. Çocuklar olan biteni anladığında artık Koçsa'dan almak yerine bakkaldan misket almayı tercih edeceklerdir. Ancak bakkal Koçsa'nın babasıdır. Koçsa bu sefer babasının dükkânındaki bütün misketleri babasına borçlanarak satın alır ve misketsiz kalan çocuklara bakkalda üç tanesi bir kuruşa satılan misketlerin tanesini bir kuruştan satmaya kalkışır. İşte Osman Nuri, Koçsa'nın bu uyanıklığına ilk itiraz eden ve onunla dövüşen ilk çocuk olacaktır. Kavgadan sonra Osman Nuri ile barışmışlar, arkadaşlıkları iyi kötü devam etmiştir ama Osman Nuri sonradan kendisi de ticarete atıldığı halde ona hiç akıl danışmamış, ondan hiçbir şey istememiştir. (s. 105)

Koçsa Mahmut'a, "Osman Nuri seni tavsiye ediyorsa sende hakikaten iş var," dedikten sonra tahsilini, askerliğini yapıp yapmadığını, elinden ne iş geldiğini sorar. Mahmut lise mezunu olduğunu, askerliğini yaptığını, babasının çiftliğinin başına geçmek istemediğini anlattıktan sonra Koçsa'yı şaşırtacak olan şeyi söyler: sendikacı olmak istemektedir. İçinden geçenleri asla suratında göremeyeceğimiz insanlardan biri olan Akif Koçsa, Mahmut'a olanca hayretiyle bakar ve "Seni sahiden de Osman Nuri mi gönderdi yoksa bu mektup bir düzmece mi?" diye sorar. Mahmut ise mektubun gerçek olduğunu söyledikten sonra aklındakileri ona izah eder ve ikna olan Koçsa, "Fabrikalardan birine gir hele çalışmaya başla bakalım... düşünürüz," diyerek Mahmut'u işe alır. Çok geçmeden fabrikada bir sendika kurmasına izin verecektir.

Mahmut'un fabrikada attığı nutuklar anında Koçsa'ya iletilmekte, Koçsa Mahmut'u çok dikkatli bir şekilde takip etmekte ve ne yapmak istediğini anlamaya çalışmaktadır. Mahmut'un işçilere yaptığı bir konuşma ise kurduğu sendikanın mahiyetine dair önemli ipuçları sunmaktadır:

İşverende hakkımızı bırakmayalım, on kuruluşumuzu bile bırakmayalım. Bakın bana icabında ciğerini söke söke alırız. Çünkü bu haktır. Hak, hakkınızı arayın buyurur. İşte ben bu sözden, Allah'ın ayetinden güç alıp harekete geçtim, sendikayı kurduk. Bilirsiniz arkadaşlar, ben abdestli, namazlı bir kulum, milliyetçiyim. Milliyetçi, mukaddesatçıyım. İşte şu ekmek, Cenabı Hakk'ın nimeti, öpüp başıma koyuyorum. Şunu takdir edin, işverenin durumu da pek iyi değildir şu günler, laf aramızda, öğrenin bunu böylece. Çünkü bilirsiniz, bende yalan yok. Koçsa bey fedakârlık yaptı, sendika kurmamıza karşı çıkmadı. Bakın pek çok işveren sendika kurdurmuyor fabrikasında, teşebbüs edenleri kovuyor, biliyorsunuz, biliyoruz. Fakat Koçsa ne yaptı? Madem kanunda yeri vardır, işçilerim sendika kurmalıdır dedi. Ne istiyorlar söylesinler dedi. Bunu unutmayacağız. Fakat arkadaşlar, patron patrondur, elbet o da kendi çıkarlarını gözetecektir, biz de kendimizinkini, çünkü el elin eşiğini türkü çağıra çağıra arar derler, hesap bu hesap. Kendi meselelerimize sahip çıkacağız bundan böyle. Bana güvenin, hakkınızın her kuruluşunu gerekirse, anladınız mı gerekirse, söke söke alırım patrondan. (s. 107)

Ertesi gün Koçsa fabrikaya gelecek ve Mahmut'un liderliğindeki sendikayla toplu iş sözleşmesi imzalanacak, o esnada Mahmut payına düşen parayı bir zarf içerisinde bizzat Koçsa'nın elinden alacaktır. Toplu sözleşmede işçilere yüzde yüz zam, on bin lira evlilik, beş bin lira doğum yardımı öngörülmüştür. Her ne kadar işçiler arasında evlenecek kimse ya da doğum yapacak kadın olmasa da toplu sözleşme basında büyük ses getirmiş ve Mahmut'un yıldızını parlatmıştır. Mahmut'un gözü şimdi yükseklerde, Yurt İşçileri Sendikaları Konfederasyonu (YİSK) başkanlığındadır ama Koçsa bunun için henüz erken olduğunu düşünmektedir.

Mahmut'un gözü yükseklerdedir ama işçiler çok geçmeden nasıl bir oyuna getirildiklerini anlamışlardır. Fabrikada boşanıp yeniden evlenmek gibi bir "uyanıklığa" kalkışan işçiler evlilik yardımından yararlandırılmayacak ve işten atılacak, çocuk yar-

dımı bekleyen işçiler ise o hükmün “doğum yardımı” olduğunu fark edecek ve bu da fabrikada büyük bir huzursuzluk yaratacaktır. Bu ise ülke genelinde yaşanan huzursuzlukla birleşecektir. Çünkü 27 Mayıs darbesi gerçekleşmiştir.

Bu noktada Işınsoy’un ağzından bir 27 Mayıs tasviri dinleriz. “İnönü’nün idaresine tam on iki sene sessiz ve sakin bir teslimiyetle katlanan halk, demokratların getirdiği bir avuç hürriyeti” hazmedememiş ve kusmuştur. Hem de “ona bu bir avuç hürriyeti sağlayan kişilerin üstüne”. 27 Mayıs sabahı yer gök kendince inlemektedir, çünkü “çocuk kaprisli fakat iyi niyetli, çalışkan bir başvekilin boynuna geçecek ilmeği” çoktan hissetmişlerdir. “Ne dir peki Menderes’in suçu?” diye sorar Işınsoy. “Geniş halk kitlesine dayanıp ona yalnız maddi menfaat sağlamak mı?” Menderes “geniş halk kitlelerine dayanmış, onlara güvenmiş, onlara maddi menfaatler sağlamış”tır ve bu arada tepedeki bir avuç aydın ihmal edilmiştir. Ankara’da bürokrasi ve İstanbul’da basın “Anadolu’nun hâkimiyeti”ni çekememiş ve ordunun aklını çelmiştir. (s. 110)

“Milletin adamı Menderes’e karşı vesayetçiler” olarak özetleyebileceğimiz bu darbe anlatısından sonra Koçsa’nın darbe karşısındaki tavrını görürüz. Koçsa 27 Mayısçılara külçe altınlarını bağışlayacak ve böylece işlerine devam edecektir. Memleket durulduktan sonra ise dönemin iki önemli işçi konfederasyonunun liderlerinin kendisini Mahmut Güler yüz konusunda, “Sizi leke liyor, işçi yi aldatıyor,” diye uyarmasıyla Mahmut’u görevden alacak ve bir süreliğine ortadan kaybolmasını, memleketine dönüp evlenip barklanmasını isteyecektir. (s. 111)

Mahmut köyüne dönmüş evlenmiştir ve eşi de hamiledir ama akıllı fikri İstanbul’da, gözü kulağı Koçsa’dan gelecek haberlerdedir. Koçsa *Durum* isimli bir gazete satın almıştır ve bu gazete haberlerde CHP yanlısı bir tutum sergilerken gazetenin iki köşe yazarı Adalet Partisi’ni desteklemektedir. Bir diğ er isim ise Mahmut’a göre “kompradorlara çatıp emekçiler diye diye nere-

deyse Moskof rejimini örnek verecek”tir. Bir de işçi meseleleri üzerine yazılar yazan, yorumlar yapan, sendika temsilcileriyle röportajları yayınlanan Atakan Atasoy isimli biri vardır ki Mahmut onun “Koçsa’nın öz adamı” olduğunu anında sezmiştir.

Gerçekten de Atakan, Koçsa’nın adamıdır; ancak kültürlü ve eğitilmiş olmasına rağmen Koçsa onda Mahmut’un kıvrak zekâsını görememektedir. Oysa o sıralarda YİSK’le başı derttedir ve konfederasyona tam olarak hâkim olamamanın tedirginliği içerisindeydi. Nihayet bir karar verir ve Atakan’la Mahmut’un birbirlerini tamamlayacaklarını düşünerek Mahmut’u geri çağırır. Uzun süredir beklediği müjdeli haberi alan Mahmut âdeta koşarak İstanbul’a, Koçsa’ya gidecek ve yeni görevini öğrenecektir. Mahmut’un görevi, Koçsa’ya ait kibrit fabrikasındaki sendikaya girmek ve onun üzerinden de YİSK’e nüfuz edebilmektir. Bunun için de Atakan Atasoy’la beraber çalışacaktır. Mahmut’la Atakan çok geçmeden yakın arkadaş olacak ve Koçsa’nın istediği gibi YİSK’i ele geçirmeye başlayacak, sonunda da Mahmut Güleriyüz konfederasyon başkanı olacaktır.

Mahmut’un başkanlığında YİSK hızla büyüyecek, birçok sendika da konfederasyona üye olacaktır. Koçsa, istihbarat teşkilatından anlaştığı kişileri işyerlerine sokup sendika kurdurmakta, sonra da o sendikalar YİSK bünyesine katılmaktadır. Toplu sözleşme görüşmelerine ise artık hiç karışmamaktadır. Mahmut ve Atakan “hem nalına hem mihına bir gösterişte, ancak daha fazla Koçsa’nın yararına” olacak şekilde bu işleri halletmektedir.

YİSK büyümektedir ama 1967 yılında ona bir rakip çıkacaktır: İşçi Sendikaları Konfederasyonu (İSK). Burada İSK’le kastedilenin 1967’de kurulan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu olduğu açıktır. Solcu sendikacılar tarafından kurulsaydı da Mahmut İSK’in arkasında Koçsa’nın olduğundan şüphelenmektedir. Çünkü Koçsa *Durum* gazetesinde hem sağa hem sola oynasa da yeni kurdurduğu haftalık dergi “sade kızıl, hepten kızıl”dır. Peki

Koçsa'nın niyeti nedir? Mahmut'un bu soruya verdiği yanıt şöyle olacaktır:

Umut veren bir fidan gibi büyüyen sol hareket akıllı patronun gözünden hiç kaçmıyordu. Er geç nasıl olsa bir federasyon kurulacak ve sol sendikaları toplayacaktı. İşte Akif Koçsa bu sol federasyona da hâkim olmak istiyordu eli erdiğince. (s. 208)

Mahmut çok geçmeden haklı olduğunu anlayacaktır. Koçsa'nın elektrikli ev aletleri yapan fabrikasında İSK'e bağlı sendika greve gitmiştir. Ancak bunun arkasında Koçsa vardır, çünkü bu grev aracılığıyla piyasadaki mal bolluğunu azaltmayı ve beyaz eşya fiyatlarına zam yapmayı hedeflemektedir. Mahmut bundan haberdar olduğunda Atakan'a, Koçsa İSK'e onu greve götürecek kadar hâkimse, İSK'le ilgili anlatılanların, yani İSK'in solcu ve Rusya güdümlü olduğu yönündeki iddiaların yalan olduğunu söyler. Koçsa İSK'i, hem YİSK'i hem de solu kontrol etmek için bizzat kendisi kurdurmuştur.

Atakan ise buna itiraz eder ve "İSK'in sol görünümünün hep-ten yalan düzen olduğu doğru değil," der. Koçsa'nın belki birkaç sendika ağası üzerinde etkisi olabilir ama İSK'in tümünde böyle bir şey söz konusu değildir. İSK üyesi emekçiler ise örgütlerine gerçekten inanmaktadırlar ama Atakan bunun sloganlara duyulan inanç olduğunu söyler. Sloganlar işçilerin kulağına hoş gelmektedir ve kendileri YİSK'i sola çekmeyi akıl edememişlerdir. Mahmut ise Atakan'ı şöyle yanıtlar:

Birader sol nedir? Yaygara! Öğrenci piçlerin, biraz budala aydın tabakanın, biraz da aydın görünmeye meraklı eşeklerin yeni modası! Basın, sanat manat dümenleriyle, fındık fıstık yer gibi eğleniyorlar. Bu millet komünist olmaz üstat, olmaz. Ben köyden geliyorum, tanırım milleti, dinine geleneğine göreneğine bağlıdır. (s. 209)

Atakan Mahmut'a devrimi köylülerin ya da kitlelerin değil, küçük grupların, aydın tabakanın yapacağını anlatır. Çünkü kit-

leyi onlar kışkırtmaktadır. Mahmut'un "o sanat manat" dediği "fındık fıstık" saydığı şeyler hep bu kışkırtma faaliyetleri içindir. "Ortam müsait olunca da emir verilir. İşte bu kadar." Mahmut bu noktada Atakan'a, "İSK sahiden komünist ise nasıl düşmanı olduğu bir patronla anlaşmaya girip en büyük sendikasının greve gitmesine izin verir, kendi prensiplerine ihanet eder?" diye sorar. Atakan'ın buna cevabı ise şöyledir:

Sen de bazen sahiden pek dürüst düşünüyorsun. İSK'in başında kim var, İSK'in idare heyetinde kimler var baksana... Onlar prensip tanırılar mı? Geç efendim geç... Sülukoğlu rahatça YİSK'in de başına gelebilirdi bir zaman, sağ türkü söyleyebilirdi bir zaman. İş ki önce cebini doldursun. Sonra sıra komünistliğe gelir. Yahut iki tarafı hem nalına hem mihına... Bilmez misin bu işleri? Birkaç tarafı idare etmek çok mu yabancı düştü sana, hem az çok patrona yaranmadan daha yeni kurulan bir federasyonun başında dikiş tutturabilmenin imkânı var mı? Az çok yaranma, biraz öteberi kollama, sonra da gelsin devrim, komünizm bilmem ne sloganları. (s. 209-210)

Mahmut kendisine yönelik bu "ihanet"i basına açıklayacağını söyler Atakan'a. Ancak Atakan, "Güldürme beni başkan," der, "hangi gazete, hangi dergi Koçsa aleyhine bir kampanyaya cesaret edebilir?" Mahmut ise, "Peki yahu prensiplerine sadık tek bir solcu gazete yok mudur bu memlekette?" diye sorar. Atakan, "Vardır tabii," der, "ancak namusları ve prensipleri doğrultusunda Koçsa'ya çatacak, doğrudan onu hedef alacak seviyeye yükselmemiştir." (s. 210) Mahmut basından da umudunu kesince başka bir plan üzerinde çalışmaya başlayacaktır. Plan Koçsa'nın fabrikalarında örgütlü YİSK bünyesindeki sendikalardan birini greve götürmek, üstelik bunu yaparken sol bir jargon kullanmak ve Koçsa'yı buradan sıkıştırmaktır. Seçilen fabrika Adana'daki tekstil fabrikası, seçilen sendika ise Tüm-Tek-İş'tir. (s. 212)

Mahmut'un bu greve destek için ikna etmesi gerekenlerden biri, aynı zamanda Atakan'ın yengesi olan Birleşik Yağ-İş Genel

Başkanı Gülnaz Atasoy'dur. Mahmut dürüst ve işçiler tarafından sevilen bir sendikacı olan Gülnaz'ı ikna etmesi halinde elinin daha da güçleneceğini düşünmektedir. "Gülnaz hanım kardeşim," der Mahmut, "bu hareket işçi haklarını yiyen, namuslu, temiz, milliyetçi Türk işçisine karşı komünist emekçilere gizlice İSK vasıtasıyla yardım eden Koçsa'ya karşıdır aynı zamanda." Koçsa hapishaneye düşen İSK'li emekçileri özel bir fondan beslemektedir Mahmut'un söylediğine göre. Ayrıca çıkardığı *Seda* isimli dergiyle "memlekette devrimci, kızıl devrimci rüzgârı estirmektedir". Yardım yaptığı Gönen'deki İSK kampında ise solcu gençler militan olarak yetiştirilmektedir. Çünkü Koçsa, "sağla da solla da top oynar gibi oynayıp aklı sıra denge sağlamak" istemektedir. Kendilerine düşen görev ise memleketin gerçek sol tehdidin farkına varmasını sağlamaktır. Böylece "memleketsever Türk işçisinin haklarını korumuş" olacaklardır. (s. 214)

Mahmut'un anlattıklarının çoğunu Gülnaz da bilmektedir: 15-16 Haziran eyleminde Koçsa'nın arabaları işçiler için çalışmıştır. Kamplara, hapishanedekilere yapılan yardımlar, anlaşmalı grevler her yerde anlatılmaktadır. Ancak Gülnaz sırf Koçsa'ya bir ders vermek için "evlat gibi benimsediği işçilerini bir alet gibi" kullanmayacak ve "kanunsuz bir grevi" desteklemeyecektir. Ayrıca Koçsa ne yaparsa yapsın, Gülnaz "nankörlük" yapmayacak, "çeşitli teşebbüsleriyle kendisine ve pek çok kişiye ekmek kapısı açmış bir adamı arkadan" vurmayacaktır. (s. 215)

Gülnaz'ın destek vermemesine rağmen Mahmut geri adım atmayacak ve planını uygulamaya sokacaktır. Düzenlediği bir basın toplantısıyla grev ilan edecek, bunu yaparken de sol jargonlar kullanacak ve Ecevit'in "toprak işleyenin, su kullananın" sloganının yanına "fabrikalar emekçilerindir" sloganını da ekleyecektir.

İşçiler Mahmut'un bu sözlerinden güç alarak fabrikayı işgal ederler ve ücret artışı talepleri "kokuşmuş düzen devrilsin"e dönüşür. Makineleri tahrip ederler, kumaşları yakarlar. Bu hengâmenin ortasında bir işçinin bile aklına, "Bizim gayemiz üç-

retlerin artırılmasıydı, devrimci savaşın gerekliliğini ispat etmek değildi,” gibi bir düşünce gelmeyecek ve hem İSK’li hem YİSK’li işçiler bir “devrim sarası”na tutulmuşçasına tahriplerine devam edeceklerdir. Olayların kontrolden çıkması üzerine Mahmut Adana’ya grevi kırmaları için YİSK’li militanları gönderecek ve “işçi işçiyi kıracaktır”. Olaylar durulduğunda Mahmut gözaltına alınıp bir süre içeride tutulacak, sonra da salınacak ve Koçsa’nın isteği üzerine sendikadaki görevine devam edecektir çünkü “huzursuzluğun beslenip taze tutulması” gerekmektedir.

Sancı’da sınıfların ve emek-sermaye çelişkisinin hikâyesinin dışında bırakılmasına karşın, *Canbaz*’da hem Akif Koçsa şahsında büyük sermayeyi hem de YİSK-ISK bağlamında ve Mahmut Güteryüz, Atakan Atasoy ve Gülnaz Atasoy karakterleri üzerinden sendikal hareketin temsilcilerini görürüz. Tabii ki burada da tezler Türk sağının ana anlatısı çerçevesine yerleştirilmiş durumdadır. Buna göre ortada aslında gerçek anlamda bir sınıf mücadelesi bulunmamaktadır. Çünkü sermaye kendi adamları sayesinde sendikal hareketi de kontrol etmektedir. Sağ ya da sol fark etmesizin sendika yöneticileri sermayenin çıkarları doğrultusunda hareket ederek emekçileri kandırmaktadır. Öyle ki kamuoyunun sınıf mücadelesinin somutlaşması olarak gördüğü grev ya da işgaller dahi sermayenin ve sendika yöneticilerinin kapalı kapılar arkasında yaptıkları işlerin ve aralarındaki kirli ilişkilerin bir sonucudur, danışıklı dövüştür. Örneğin beyaz eşya fabrikasındaki grevin gerisinde piyasadaki ürün bolluğunu azaltmak ve fiyatları artırmak vardır. Adana’daki grev ise Koçsa ile Mahmut Güteryüz arasındaki kavganın bir sonucudur.

Bunun dışında Koçsa’nın, bizzat çıkardığı dergi ve gazeteler üzerinden Türkiye solunu da kontrolü altında tuttuğunu, sol sendikalara destek verdiğini, o desteklerle kamplarda devrimci gençlere silah talimi yaptırıldığını ve bir “denge siyaseti” adına sola alan açıldığını öğreniriz. Öyle ki 15-16 Haziran’ın gerisinde dahi Koçsa vardır, o gün araçlarını işçilerin hizmetine sunmuştur.

Tüm bunlar anlatılırken ülkücülerle sermaye arasındaki ilişkiler ise görünmez kılınmıştır. Onlar hiçbir şekilde bu kirli ilişkilerin içerisinde değildir. Arkalarında devletten ya da sermayeden gelen bir destek yoktur. Kendi ayakları üzerinde durur, olanca imkânsızlığa rağmen vatan müdafaasına devam ederler. Bunun *Sancı*'da işlenen temanın aynısı olduğu fark edilecektir. Çoğu zengin çocuğu olan devrimcilerin arkasında Rusya, devlet ve yerli sermaye varken, fakir Anadolu çocukları onca yoksullukları içinde memleketin işgaline karşı bir savaş vermektedirler.

Hakikat elbette ki burada da tersine çevrilmiştir. Türkiye sermaye sınıfının özellikle 15-16 Haziran'dan sonra 12 Mart'a nasıl davetiye çıkardığı açıktır, bir sermaye örgütlenmesi olarak Türk Sanayici ve İşadamları Derneği de (TÜSİAD) 12 Mart sonrası kurulmuştur. 12 Eylül ise 1977-1980 arası işçi sınıfının militanlaşan mücadelesine sermayenin verdiği bir yanıttır. Sermaye sınıfı 70'lerde kısa süreli zaman dilimleri için "ortanın solu"ndaki CHP'ye destek vermiştir ve bunun nedeni de ortanın solunun işçi sınıfının daha da radikalleşmesini önleyebileceği düşüncesidir. "Sopa"nın işe yarayacağı dönemde desteklenenler ise Milliyetçi Cephe hükümetleri olmuştur. Bunların hiçbirisi işe yaramadığında ve Türkiye'de birikim rejiminin değiştirilip Türkiye ekonomisinin neoliberalizm doğrultusunda dönüştürülmesi gerektiğinde ise sermaye açısından darbeden başka bir çare kalmamıştır. Tüm bunlar olurken ülkücü hareketin misyonu ise emek hareketinin zor aracılığıyla bastırılması ve özellikle DİSK'e karşı verilen mücadele olmuştur.⁴ Yani Türkiye sermaye sınıfı ile ülkücü hareket,

4 DİSK, sendikal alanda ülkücü hareketin ana hedefi olmuş, DİSK üyeleri düzenli bir şekilde ülkücüler tarafından saldırıya uğramıştır. Bunun dışında Milliyetçi İşçi Sendikaları'yla (MİSK) DİSK'e rakip olunmaya çalışılırken Türk-İş'in sola kaymasını engellemek de hedeflerden birini teşkil etmiştir. Yüksel Akkaya'nın da belirttiği üzere MİSK, "özellikle DİSK'e bağlı sendikaların güçlü ve örgütlü olduğu bölgelerde ve işyerlerinde, MHP yandaşı Ülkü Ocakları militanlarına alternatif sendikalar kurdurarak" işçi kesimine hâkim olmaya çalışmış, ayrıca milliyetçi ve antikomünist söylem üzerinden "Türk-İş'in DİSK ile giriştiği mücadelede sola kayışını" önlemeyi amaçlamıştır. (Akkaya, 2001: 838)

antikomünizm başlığında bir araya gelmiş ve aralarındaki ilişki zaman zaman organik bir karaktere bürünmüştür. Işınso ise burada bir kez daha gerçekliği ters yüz etmiş ve bu anlatıların tam tersinin söz konusu olduğu bir “kurmaca hakikat” yaratmıştır.

Sermayedar Akif Koçsa’nın devrimci kızı Tülin Koçsa

Romanda hacimce daha az yer kaplamakla birlikte, Tülin’in Koçsa’nın kızı olması ve sonunda yaşadığı “aydınlanma” hali *Canbaz*’ın antikomünizmini anlamak açısından son derece önemlidir. Ailesinden ayrı yaşayan üniversite öğrencisi Tülin, YİSK içerisine de sızmış olan Maocu örgütlerden birinin üyesidir. Babası ise kızının devrimci olduğunu bilmekle birlikte yer aldığı örgütü de eylemciliğini de bilmemektedir.

Tülin’in örgütteki şefi, günün birinde Tülin’in de aralarında olduğu gençleri toplayıp Koçsa’nın yağ fabrikalarında devam etmekte olan grevi kırmaları gerektiğini anlatır. Grevi Gülnaz Atasoy’un başında olduğu Birleşik-Yağ-İş örgütlemiştir. Grevi kırmalarını isteyen ise YİSK yöneticilerinden Zühtü’dür. Tülin bu eyleme itiraz eder. Çünkü Gülnaz’ı tanımakta, “onun parti tutmadığını, ideolojilere karşı ilgisiz kaldığını, yalnız emekçi hakları uğruna mücadele eden bir idealist olduğunu” bilmektedir. Zühtü’nün söylediklerinden duyduğu rahatsızlıkla şöyle der:

Bu grev kırıcılığı da nereden çıktı? Yağ fabrikasında devam eden bu grev hem Koçsa’ya –babasından bahsederken daima soyadını kullanırdı– hem YİSK ağalarına karşı. Bize ne bundan? Doyum-İş’in desteği ise özel bir ilgiye dayanıyormuş baksanıza. Bu da bizi ilgilendirmez. Grevi kırmamız saçma hatta bana sorarsanız desteklememiz gerek. (s. 353-354)

Zühtü itirazlara karşı hazırlıklı geldiği için, ikna edici olmak adına grevi el altından ÜSK’ün yani Ülkücü İşçiler Konfederasyonu’nun desteklediğini söyler. Tülin ise ikna olma-

mıştır. Grevi bizzat Koçsa'nın ve Mahmut Güteryüz'ün kırdır-
mak istediğinin farkındadır. Zühtü ikna çabalarına devam etse
de Tülin prensip olarak Koçsa'ya karşı düzenlenen bir grevi kır-
mayacağını söyler. Bu noktada devreye şef girer ve örgütsel me-
selelerde bireysel prensiplerin geçerli olmayacağını söyleyerek
Tülin'i toplantıdan kovar.

Tülin toplantıdan ayrıldıktan sonra kafasındaki sorulara ya-
nıt bulabilmek için bir süre önce tanıştığı Ali'yi arar ve görüş-
mek istediğini söyler. Kafasındakileri ona açtığında ise Ali onun
“uyanmasına” vesile olacak şeyleri tek tek anlatacaktır. YİSK'i
ele geçirmek için Zühtü'yle yaptıkları işbirliği bir bataktır Ali'ye
göre. Çünkü bütün raporlar önce Mahmut'a sonra da Koçsa'ya
gitmektedir. Tülin bir tür şok içerisinde ama Ali konuşmaya
devam eder:

Kusura bakma ama ip babanın elindedir. Çünkü artık iyice an-
ladım ki Mahmut ağbi nasıl dümen döndürürse döndürsün, bize
solcu ayakları bilmem kime sağcı ayakları atsın (...) YİSK'in işle-
rinde dolaplarında asla Koçsa'yı aşamaz. Kendi kafasına göre iş
yapamaz o. Koçsa'dan ayıramaz kuyruğunu böyle bil. (s. 357)

Tülin artık “gerçeği” anlamıştır. Babası sadece YİSK'i değil
İSK'i de kontrol etmektedir. Önce fabrikalarındaki işçilerin bir
kısımının İSK'e geçmesini sağlamış, sonra da yeni başkanı tavla-
yarak İSK üzerindeki hâkimiyetini kurmuştur. Solcu *Seda* dergi-
sinin sahibi de yine babası Koçsa'dır. Bu sefer Ali şaşkınlık içeri-
sindedir çünkü “şimdilerde bu dergi basbayağı bizden”dir.

Tülin'in kaldığı pansiyonun önüne geldiklerinde aynı binada
yaşayan ve Tülin'e bu pansiyonu ayarlayan “Marksist profesör”
Haluk Bozkır'la karşılaşır. Bozkır'ın davetiyle eve çıkarlar ama
Tülin duyduklarının etkisinden kurtulamamıştır hala. Nihayet
Bozkır'a patlar ve kendisine âşık olmadığını söyledikten sonra,
“İlk ırzıma geçen Haluk Bozkır olmadı. Daha önce geçilmişti, o
sadece devam etti,” diye Ali'ye bir itirafta bulunur. Bunları söy-

lemesinin nedeni ise Bozkır'ın da Koçsa'nın adamı olduğunu anlamasıdır:

Hoca, sen, ben ve Ali biliriz ki ırza geçmenin çeşitli şekilleri vardır. Sen benim gibi daha pek çok öğrencinin, gazete okuyucusunun, hatta TV seyircisinin ve daha bilmem kimlerin ırzına geçiyorsun. Geç de, geç istediğin kadar da, Koçsa'nın emriyle yahut sırf ona karşı gelmek için ya da ona yaranmak için yapma. Bak eğer senin de Koçsa'nın adamı olduğunu sezmeseysen, ah bilmiyorum demin salona bakarken nasıl hissettim bunu, şimdi eminim ama bir yerlerden ona tutunmuşsun sen. Bunu anlamasaydım öyle oynamazdım bu salonda. Belki başımı omzuna koyar ağlardım “cici babam, sevgilim, aşkım, meğer Koçsa...” derdim. (s. 363)

O gece Tülin Koçsa devrimci mücadeleyi bırakarak babasının Sait Halil Paşa Korusu'nda yaptırdığı köşkün üst katında kendisine ayrılan “minik daire”ye dönecek, Ali ise Koçsa'yı öldürmeyi kafasına koyacaktır. Aynı saatlerde Maocu gençler Koçsa'ya hizmet ettiklerini bilmeden Birleşik-Yağ-İş'in grevine saldırmakta ve ülkücülerin örgütlediği bir grevi kırdıklarını düşünmektedirler.

Sonuç

İşinsu hem *Sancı*'da hem *Canbaz*'da antikomünist edebiyatın “estetik” sayılabilecek örneklerini sunar; her iki roman da kurgusu, olay örgüsü, karakterleri ve diliyle bir propaganda metninin ötesine geçerek roman olarak adlandırılmayı hak eder. Ancak her iki romanda da ülkücüler “mutlak iyi”, devrimciler ise “mutlak kötü” olarak resmedilir ve şeytanlaştırılır. Dahası, ülkücülere ait olduğu kamuoyu tarafından bilinen niteliklerin hemen tamamı devrimcilere isnat edilir ve böylece hakikat baş aşağı çevrilir.

Canbaz'da *Sancı*'dan farklı olarak, sermaye sınıfının temsilcilerini ve sendikacıları da görürüz. Ancak bunlar sınıf düşmanları olarak değil, bir büyük komplonun parçaları olarak çıkarlar karşımıza. Büyük burjuvaziye şahsında cisimleştiren Akif

Koçsa, sahip olduğu gle hem sendikaları hem de genel olarak solu kontrolü altında tutar, “denge siyaseti” adına onları destekler, ülkücülerle sermaye arasında ise hiçbir bağlantı yoktur. Dolayısıyla Işınsu bize 12 Mart’ın üzerinden birkaç yıl geçmesinin ardından keskinleşen sınıf mücadelesinin de bir yalan olduğunu söyler. Sermaye ile emek mücadele etmemekte, sermaye emek hareketi içerisindeki adamları aracılığıyla işçi sınıfını da kontrolü ve gözetimi altında tutmaktadır. Dolayısıyla, *Sancı*’daki “yoksul Anadolu çocuklarını eline silah verip sahaya süren zengin komünistler”e, *Canbaz*’da “solu ve sendikaları kontrol eden burjuvazi” de eklenir. Dolayısıyla devrimci mücadele de, ğrenci ve işçi hareketi de bir kandırmacadan, yanıltmacadan ibarettir. Komünizm bir “büyük yalan”ın adıdır ve lkcler de bu “büyük yalan”a karşı “hakikat” adına mücadele etmekte, onun için savaşımaktadır.

KUYU:
ÜLKÜCÜ ELİTİZMİYLE
POLİSİYENİN KESİŞİMİ

Adnan İslamoğulları'nın 2020 tarihli ve antikomünist klişelerle bezeli *Kuyu*'su diğer ülkücü-antikomünist romanlardan bir noktada ayrışır: Romanın başkahramanı Yusuf, diğer romanlardakinden farklı olarak, yoksul bir aileden gelen “kavruk Anadolu delikanlıları”ndan biri değildir. Yusuf'un ailesi Rumeli göçmeni, hali vakti yerinde ve yaşattığı gelenekler itibarıyla “aristokrat” diyebileceğimiz bir ailedir. Nesiller boyu devlete hizmet eden bu aile İttihatçıdır ve Yusuf'un ülkücülüğündeki esas faktör de budur; o da tıpkı dedesi ve babası gibi İttihatçı bir ruhla devlet için mücadele etmektedir.¹ Ancak Yusuf resmî olarak bir devlet görevinde değildir; çocuk yaştan itibaren ülkücülüğün “derin” isimleri tarafından özel olarak yetiştirilmiş ve lise yıllarından itibaren de solun içerisine yerleştirilmiştir. Yakın dövüş tekniklerini ve silah kullanmayı bildiği kadar, sosyolojiyi, tarihi, felsefeyi ve edebiyatı da bilmektedir. Romanı diğerlerinden farklı kılan bir

1 Bu “devletlü” hal, esas olarak MHP'nin üst kadrolarına özgüdür, ana anlatıdaki ya da tabandaki yeri ise kıyılarda bir yerdedir. Bora ve Can'ın da belirttiği üzere, “Türkeş'in ‘yakın çevresi’nde yer alan kadroların siyasal çizgisini, bu çizginin temel veçheleri tanımlar. Devletlü olma özelliği, bu çizginin hem ideolojik-siyasal hem de reel politik yönelimlerine damgasını vurur. Devlet'in ‘her şey’ olduğu Osmanlı geleneğini sahiplenerek devlet otoritesinin düzenleyici ve mutlak kudretine bağlılık, sarılmaz temel değerdir. Bu bakımdan, ülkücü hareketin devletlü eliti, siyasal-ideolojik arayışlarını ‘devleti kurtarma’ saikiyle yürüten ve Türk siyasal felsefesinde ‘İttihat ve Terakki geleneği’ ile tanımlanan soykütüğüne bağlanır.” (Bora ve Can, 2000: 362)

özellik de budur: *Kuyu*, solun içine sızan entelektüel süper kahramanıyla birlikte, polisiyeye de göz kırpan bir tür politik-macera romanıdır. Ancak *Kuyu*'nun da esas sorunsalını antikomünizm oluşturur ve *Kuyu*'da da antikomünist romanlardaki ortak temaların hemen hepsi bulunur.

1979 yılında Türkiye

Kuyu, Maraş Katliamı'nın hemen sonrasındaki Türkiye'nin politik durumunun tasviriyle başlar. Sonradan Yusuf'u yetiştiren kişi olduğunu öğreneceğimiz "Ağabey", birkaç arkadaşıyla buluşmuş sohbet etmektedir. Ağabey, önce aralarında "komutan" diye anılan üst düzey bir askerin de bulunduğu arkadaşlarına ülkücü gençliğin rolünü anlatır:

Bu çocuklar ihtiyat akçeleridir. Marksist yayılmacılığın karşısında canları pahasına bu ülkeyi savunmaktan geri durmayacaklardır. Çeğen Tepesi'nde Enver kim ise, Konak Meydanı'nda Hasan Tahsin kim ise, Kocatepe'de Mustafa Kemal kim ise, bu çocuklar da onlardır. Umarım devletimiz bir gün bu çocukları da kurunun yanında külhanına atıp yakmaz. (s. 18)

1980 öncesinde de bugün de ülkücü hareketin ana söyleminde İttihatçılıktan Millî Mücadele'ye, Enver Paşa'dan Mustafa Kemal'e uzanan bir şecere referansına rastlanmaz, ülkücülük kökenlerini buraya dayandırmaz ama bu açılış, romanın ülkücülüğü İttihatçılığın mirasçısı olarak gösteren temel izleğine uygundur.

Ardından Ağabey, 1979 Türkiye'sinde ülkücülerin nasıl hedef tahtasına oturtulduklarını, "Marksist yayılmacılığın" nasıl büyük bir tehdit haline geldiğini ve bunda istihbarat örgütlerinin rolünü anlatmaya koyulur. "Maraş olaylarının aslı astarı bilinmesine rağmen, tüm bu provokasyonlar alenen ortada iken, Topal'ın gazetesinde halk mezhep kışkırtıcılığı ile birbiri aleyhinde tahrik edilirken" fatura sadece ülkücülere kesilmekte, ülkücüler yok yere tutuklanmaktadır. Oysa "Suriye ile bağlantılı Acilciler

grubunun bölgedeki vatandaşları silahlandığı”, “Dev-Savaş örgütünün köyler arasında cirit attığı” ve “birtakım istihbarat elemanlarının Maraş’ta yaptıkları toplantılar” ve “seyircisinin tamamı ülkücülerden oluşan bir filmin izlendiği sinemaya ülkücülerin bomba koymayacağı” herkes tarafından bilinmektedir. Antikomünist romanların hepsinde olduğu gibi *Kuyu*’da da başta Maraş Katliamı olmak üzere ülkücülerin yaptığı katliamlar ve işlediği cinayetler ya solcuların ya da karanlık güçlerin üzerine atılmakta, ülkücüler ise komünist taarruza karşı meşru müdafaa pozisyonunda bekler gibi tasvir edilmektedir.²

Sohbet bittikten sonra yazardan Ağabey’in aslında siyaseti de siyasetçileri de hiç sevmediğini öğreniriz: “Onun derdi Türk milleti idi. Kendisini adadığı Türk milliyetçileri, ülkücüler... Komünizm yayılmacılığının önünde ülkede örgütlenen Marksist-Leninist örgütlerin saldırıları karşısında kendilerini siper eden ülkücüler.” (s. 22) Ülkücülük komünist yayılmacılığa karşı ortaya çıkmış bir harekettir ve hem siyaset hem de partiler üstüdür, çünkü ülkücüler vatan savunması yapmaktadır ve işte Ağabey tarafından yetiştirilen Yusuf da sol örgütlerden birinin içine sızarak “siyaset üstü” bir vazifeyi yerine getirecektir.

Yusuf, Mehmet Selim Efendi’yle tanışıyor

Liseyi henüz bitirmiş olan Yusuf’la İzmir’e yaptığı yolculukta tanışırız. Sürekli olarak etrafını kollamasından takip edilmeye karşı eğitim aldığını anladığımız Yusuf’un ziyaret edeceği kişiye bir hediye almak için girdiği antikacı dükkânında beğendiği

2 İlerleyen sayfalarda Ülkü Ocakları Başkanı ile sohbet eden Ağabey’in ağzından şu cümleleri duyarız: “Bazı hadiseler kör gözüm parmağına gibi olmuyor mu sence de? Maraş’ta olanlar mesela. Ülkücülerin, Türk milliyetçilerinin Alevi vatandaşlarımızla ne husumeti olabilir. Özbeöz Türk’tür Aleviler.” Devamında ise Başkan’ı şöyle uyaracaktır: “Uzak durun başkan, uzak durun çatışmadan. Hele ki mezhep çatışmasından uzak tutun ülkücülerini. Teşkilatını kontrol et, sızmaları kontrol et. Provokasyonlara izin verme. Tespit ettiklerini derhal bildir bana. Araştıralım kimler sokuyor aramıza bunları, kimin maksadı ne bilelim ki, memleketin bir felakete doğru gidişini kimler çiziyor görelim, ona göre tedbirlerimizi alabilelim.” (s. 40)

eşyalar, onun ne kadar ince zevklere sahip olduğunu okuyucuya gösterir. Yine bu kısımda Yusuf'un başta klasikler olmak üzere çok sayıda kitabı genç yaşta okuduğunu ve Türk yazarlardan da en çok Kemal Tahir'i beğendiğini öğreniriz; çünkü "onun hem Osmanlıcı hem Marksist tarafını" sevmektedir Yusuf. Daha sonra aralarına sızacağı solcular Yusuf'u hep fazla "millici" bulacaklardır zaten. Çünkü o "keşke millî bir solumuz olsaydı" diyecektir hep. Yani Yusuf ajanlık yapmak için bir solcu militan kılığına büründüğünde dahi, onu kendisi yapan özelliklerin bir kısmını ifşa etmekten kaçınmayacak ve "milliciliğinden" taviz vermeyecektir.

Yusuf İzmir'e Ağabey tarafından gönderilmiştir ve devletle bağlantılı ülkücü isimlerden biri olan Mehmet Selim Efendi ile görüşecektir. Mehmet Selim Efendi, İzmir'in ilçelerinden birindeki küçük bir camide imamlık yapan ve caminin lojmanında yaşayan yaşlı bir imamdır. Kendisi de İttihatçı gelenekten gelen ve nesillerdir devlete çalışan bir aileye mensup olan Mehmet Selim Efendi, "Sancak Bey'imizin torunu" diye karşılar Yusuf'u. Yeme içme faslından sonra asıl konuya gelinir ve Mehmet Selim Efendi Yusuf'a şöyle der:

Dört yılı aşkın zamandır onların içindesin ve dolaylı olarak bize çok önemli bilgiler verdin ama biliyorsun ki asıl tehlikeli yola şimdi giriyorsun artık. Sana güveniyorlar. Senin üzerine plan yapacaklardır örgütün İzmir yapılanmalarıyla ilgili. Tam da bu planların ortasına düşeceksin. Gitgide artırıyorlar eylemlerini. Artık daha büyük hedeflere yönelecekler. Ne kadar vatan evladını kurtarırsak şükredeceğiz ve tabii bunların çanına da ot tıkayacağız. (s. 57)

Sohbetin devamında Mehmet Selim Efendi'den Enver Paşa ve Mustafa Kemal'e dair sözler duyarız ve romanın izleğine uygun bir şekilde ülkücülüğün miraslarını devraldığı iddia edilen bu iki ismin hem "Türkçülük" ve "ebed müddet devlet" fikri etrafında bir araya getirilmesine hem de tarihsel olarak uzlaştırılmasına dair bir arayış görürüz. Enver Paşa "Türk dünyasındaki uyanış

ve savaşı Asya'ya yayarak Anadolu'yu" rahatlatmıştır. Mustafa Kemal ise "Anadolu denilen coğrafyada Türk'ün vatanında tutunmasını sağlamak için" kalmıştır. Enver Paşa'nın hayalleri sınırlı tanımamaktadır. Oysa Mustafa Kemal tedbirlidir ve "evvela bu topraklarda tutunmak" istemektedir. Enver Paşa ile Mustafa Kemal arasındaki liderlik rekabeti ve bizzat Mustafa Kemal'in 1926'daki İzmir Suikastı ile tamamlanan İttihatçıları tasfiye etme süreci ise sessizce geçirtilir elbette yazar tarafından; her ikisinin de "milliyetçilik" düzleminde buluşturulması için zaruri bir zorunluluktur bu hiç şüphesiz.

Sohbet bittiğinde Mehmet Selim Efendi son talimatlarını verir Yusuf'a: Yusuf sınav sonuçları belli olup kayıt tarihleri açıklandığında, kayda gitmeden iki gün önce kendisini yeniden ziyaret edecektir. O zamana kadar ise tatilini yapmalı, ailesiyle vakit geçirmeli ve bol bol okumalıdır. Bu arada bir de Ankara'ya gidip Ağabey'i görecek ve kendisine Mehmet Selim Efendi'nin selamlarını ve hürmetlerini iletecektir.

Yusuf evine dönerken, Mehmet Selim Efendi'nin Ağabey'e yazdığı mektup da elden teslim edilmek üzere yola çıkmıştır bile. Mehmet Selim Efendi mektubunda Yusuf için, "Ailesinin tüm mazisini kuşanmış ve üzerine de vatanın ve milletin istikbalini kuşanmış bir Türk evladı. Yaralı bir ruh, pervasız bir cesaret, bazen hadsiz bir cedel, hayatı hiçe sayan bir diğerkâmlık, şekle pek dikkat etmeyen bir hürmeti var," değerlendirmesinde bulunmuştur. Yusuf İzmir'e gittiğini kız arkadaşı Defne'ye söylemiş ama bunu söylediğini Mehmet Selim Efendi'den gizlemiş ve bu da not edilmiştir. Oysa Defne de "babası vasıtasıyla malum sisteme dahil"dir ve henüz Yusuf'un bundan haberi yoktur. Üniversite hayatı bu yıl başlayacaktır ve "asıl vazifesi" de. Bu vazifeye hazır olduğu ise görülmektedir. İsmi İzmir komitesindekilere "usulünce" fısıldanacak ve zaman zaman Mehmet Selim Efendi'yle görüşmeye gittiğinde örgüttekilere "bugün onlarda kalacağım" diyeceği bir aile ayarlanacaktır. (s. 67)

Mektup vesilesiyle Ağabey’le Yusuf’un nasıl tanıştıklarını da öğreniriz. Bundan beş yıl önce Yusuf annesiyle birlikte, Ağabey’in Balkanlar’ın fethini ve Türk cihan hâkimiyeti mefkûresini³ anlatacağı bir konferansa gelmiş ve konferans bitimi sorduğu bir soruyla onun dikkatini çekmiştir. Sonrasında annesi onu Ağabey’le tanıştırmış ve ertesi gün kahvaltıda buluşmak üzere sözleşmişlerdir. O görüşme sonrası Yusuf artık bir daha ocağa hiç gitmeyecektir, çünkü artık Ağabey tarafından asıl görevine hazırlanacaktır.

Yusuf, Nazif ve Defne

Yusuf eve döndükten sonra bir zamanlar ocağa birlikte gittikleri Nazif’i ziyarete gider. Nazif artık evden çıkamamaktadır, çünkü henüz kendisi Lise 2’de, Yusuf ise Orta 2’deyken mahallerinde komünistlerin düzenlediği bir silahlı saldırıda yaralanmış ve tekerlekli sandalyeye mahkûm olmuştur. Bir zamanlar “ülküdaş” olduğu Yusuf’un nasıl ve neden solcu olduğunu bir türlü anlayamasa da bu durumun arkadaşlıklarına halel getirmesine izin vermemeye çalışmaktadır.

Nazif biraz da sitemli bir şekilde Yusuf’a neden İzmir’de okumak istediğini anlamadığını söyler ve sözü bir kez daha Yusuf’un solculuğuna getirir:

Biliyor musun Yusuf korkutuyorsun beni bazen. Senin bu solculuk hikâyen garip geliyor bana nedense. O malum olayı birlikte yaşadık, sen de ölebilirdin ben de. Ben gördüğün bu sandalyeye mahkûm oldum, çok şükür ki sana bir şey olmadı. Buna rağmen sana ne olduysa o sene oldu ve sen solcu oldun. Olmakla da kalmayıp sol örgütlere karıştın. İşte bunun sebebi ne? (s. 75)

Yusuf’un solcu olmasının, daha doğrusu öyle görünmesinin nedenlerinden en önemlisi Ağabey’in emrinde sol örgütlerle

3 *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, önemli ülkücü akademisyenlerden biri olan Osman Turan’ın kitabının adıdır. Bu perspektife göre Türklerin tarih sahnesine çıktıkları andan beri dünyaya hâkim olma fikri Türklüğün varoluşsal ve ayırt edici özelliğidir. (Turan, 2020)

mücadele etmektir ama aynı zamanda Nazif'in öcünü almak da istemektedir. Bunu Nazif de dahil kimseye söylemesine ise imkân yoktur. Bu yüzden de her zaman yaptığı gibi onu geçiştirecek ve arkadaşlıklarının siyasi bir tercihten kaynaklanmadığını söyleyecektir.

Yusuf Nazif'in yanından ayrıldıktan sonra kız arkadaşı Defne'yle buluşur. Sohbet ederlerken söz yine Yusuf'un solculuğuna gelir ve Yusuf kendi solculuğunu şöyle anlatır:

Benim solculuğum milli bir solculuk kuzum. Hep söylüyorum sana ama anlamak istemiyorsun. Gökten inmedik biz, binlerce yıllık bir tarihimiz var. Hanların keyfini çıkarırken iyi, Süleymaniye ile Sinan ile gurur duyarken, Cemil'in tamburunu dinlerken, ferahfeza ayinini dinlerken iyi, Osmanlı aristokrati bir paşanın oğlu olan Nâzım'ın şiirlerini okurken iyi, Osmanlı paşası Mustafa Kemal ile gurur duyarken iyi ama solcu olunca bütün bunlar hep kötü öyle mi? Nâzım iyi, Akif kötü, neden? Çünkü Akif mistik. Türk solunun açmazı da bu işte kuzum. Sizin devletçi sağınızın açmazlarına hiç girmeyelim istersen, çıkamayız çünkü. (s. 78)

Yusuf solcuların arasına sızmış bir ajan olmasına rağmen yine de kendini onlardan ayıştırmakta ve onların "gayri milliliğine" karşı kendisini "millî sol"da konumlandırmaktadır, "yerli" bir sol arzulamaktadır. Böylece sağ anlatıdaki komünistlerin köklerinin dışarıda olduğu, dış mihrakların uzantısı olarak görev yaptıkları, tarihsel köklerini inkâr ettikleri ve milletin değerlerine yabancılaştıkları gibi klişeler bir kez daha dile getirilmiş olur.

Yusuf Ankara'da

Yusuf sınav sonuçlarının açıklanmasını beklerken Ağabey tarafından Ankara'ya davet edilir. Zeki bir kadın olan annesi ise solcu oğlunun ülkücülüğün önemli isimlerinden biriyle düzenli olarak görüşüyor olmasını bir türlü anlayamamaktadır ama oğlunun da ailenin yolundan gittiğine dair birtakım sezgileri vardır. Yusuf da şakayla karışık bir şekilde, "İttihatçı torunu ola-

rak yolda olmak gerekiyor,” diye gizli birtakım işler çevirdiğini dolaylı olsa da kabul eder ama yine de annesinden endişelenmemesini ister. Yazar, Yusuf’un Ankara’ya gidişini Emine Işınsu’ya, Sancı’ya ve Dursun Önkuzu’ya bir “selam çakmak” için vesile olarak görür ve şöyle der:

Puslu ve kirli bir havada sabahın yedisinde Ankara terminaline girdi otobüs. Yusuf yol boyunca kitap okumuş ve nihayet yolculuğun sonuna doğru uykuya dalmıştı. Koridor ışıkları yanınca uyandı. Gerindi, uykusunu alamamıştı. Ağır hareket edip herkesin inmesini bekledi. Terminalden çıktı, Tandoğan’a doğru yürümeye başladı. Meydana vardığında Beşevler’e doğru döndü. Öğrenci bölgesiydi ve okullarına giden öğrencilerle doluydu cadde. Yoldan geçenler hep ülkücülerdi. Beşevler ülkücülerin bölgesiydi. Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu ve Gazi’nin ülkücülerinin. Emine Işınsu’nun *Sancı* isimli romanını geçen yıl okumuştı ve sanki bu bölgeyi tanıyor gibiydi. Önkuzu’nun hunharca öldürüldüğü Yüksek Öğretmen Okulu buraya yakın bir yerde olmalıydı. Ciğerlerine hava basılarak öldürüldüğü odayı görmek istedi o an. Bir evin bir oğluydu Önkuzu. Tek suçu ülkücü olmaktı ve önünden yüzlerce Önkuzu geçiyordu şu an Yusuf’un. (s. 98)

Yusuf, Ağabey’le “yayınevi”nde buluşur, kastedilen yayınevi ise *Kuyu*’nun ve bu çalışmada incelenen romanların çoğunun yayınlandığı Ötüken’dir. Ağabey Yusuf’a Mehmet Selim Efendi’nin ziyaretinden çok memnun kaldığını söyler. İzmir’de paravan olarak kullanacağı bir aile bulunmuştur. Ayrıca Mehmet Selim Efendi ona zor durumda başvuracağı irtibat adresleri verecektir. İsmi de tedbir amaçlı olarak Nazif’in vurulduğu dava dosyasından çıkarılmıştır.

“Çok zor ve çok tehlikeli bir oyunun içindesin. Asıl büyük tehlike şimdi başlıyor,” diye Yusuf’u uyararak Ağabey, onu bugün “Başkan”la tanıştıracığını da söyler. Başkan’ın da operasyondan haberi vardır ve “örgütün içindeki bazı isimlerin özellikleri, kabiliyetleri, zaafı ile ilgili bilgiler” verecektir Yusuf’a. Sohbet es-

nasında Yusuf, Ağabey'e ne zamandır sormak istediği o soruyu, "Ailemi tanıyor musunuz?" sorusunu sorar. Ağabey'in buna yanıtı, "Biliyoruz diyelim oğlum," şeklinde olur. Yusuf, "Nasıl biliyorsunuz peki, hangi sebeple?" dediğinde ise Ağabey ona, "Nilüfer Hanım da devlete nesillerdir hizmet eden bir ailenin ferdidir. Kendisi de vatanperver bir hanımdır, devlete hizmet eden aileleri biliriz biz," diye yanıt verecektir. (s. 100)

Yusuf ve annesi

Yusuf Ankara ziyaretinden sonra tekrar eve döner ve okulların açılmasını beklemeye başlar. Bu esnada annesiyle bol bol sohbet eder ve onu rahatlatmaya çalışır. Annesi ona İttihatçıların kahramanlıklarını ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın üç kıtadaki faaliyetlerini anlatmakta, İtilafçılardan ise öfkeyle söz etmektedir. Bu sohbetlerden birinde Yusuf annesine, "Bir İttihatçı damardan hep söz edilir, peki günümüzün İtilafçıları kimler anneciğim?" diye sorar. Nilüfer Hanım ise şöyle yanıtlar bu soruyu:

Alparslan Türkeş "solun ihanet derecesine varan davranışları karşısında sağ ile olan kavgamızı erteledik" demişti. Kavgaya edeceği sağcılar kimlerse İtilafçılar da onlardır oğlum." (s. 121)

Yusuf annesine, "Ne ertelemeymiş ama. İptal ettik dese daha doğru olur," diye yanıt verir. Yusuf'a göre eğer bu erteleme olmasaydı, Türkiye belki bugün yaşadığı kavgayı yaşamayacak, Türkeş ve ülkücüler de solcu gençler de hedef olmayacaktır. Türkeş yanlış karar vermiştir.

Bu diyalog ülkücü hareketin söylemindeki "üçüncü yolculuk" iddiasından kaynaklanır. Buna göre ülkücüler komünizmle mücadele etmektedirler ama "sağcı" da değildirler, daha doğrusu sözcüğün "klasik" anlamında sağcı değildirler.⁴ Ülkücülük kapi-

4 Galip Erdem ülkücülerin sağcılığa bakışında "tam bir ortaklık" olmadığını söyler. Buna göre Türk milliyetçilerinin bir bölümü sağcılığı reddetmekte, diğer bir bölümü ise sağcılığı benimsemekte, hatta onu milliyetçilikle eşit tutmaktadır. "Sağcılığı Batı'daki manasına bağlı kalarak anlayanlar" a göre sağcılık, "kapitalizm, liberalizm, kral-

talizmin ve sosyalizmin dışında üçüncü bir yol sunmakta, onun için mücadele etmektedir. Bu “üçüncü yolculuk” iddiası ise tıpkı klasik faşizmde ve nasyonal sosyalizmde olduğu gibi korporatizm üzerine kuruludur. Faşizmin evrensel ideolojik şemasına uygun bir şekilde, ülkücülük de sınıfların ahenk içerisinde yaşadığı, emek-sermaye çelişkisinin olmadığı bir toplum tahayyülünü dile getirir. Korporatizmde her sınıfın temsilcileri siyaset alandaki yerini alacak, işçiler mülkiyete ortak edileceklerdir. Uygulamada ise böyle bir şey söz konusu olmamış, hem İtalya’da hem Nazi Almanyası’nda faşistler büyük tekellerin çıkarları doğrultusunda hareket etmişlerdir.

Bu sohbeti ilginç kılan başka bir nokta ise Yusuf’un Türkeş’in sağ derken kimi kastettiği yönündeki sorusuna Nilüfer Hanım’ın verdiği yanıtıdır. Türkeş o konuşmada aslında merkez sağ ve Demirel’i işaret etse de Nilüfer Hanım’a (ve aslında yazara) göre söz konusu olan İslamcılar ve Erbakan’dır. Nilüfer Hanım “siyasetin içinde dinî saiklerle mevzi alanlar”ın Türkiye’nin ahengini bozacağı yönünde bir “kehanet”te bulunur. Yusuf ise annesinin mübalağa ettiğini düşünmektedir ve ona, “İslamcılar biz solcularla hareket ediyorlar,” ve “Ülkücüler gibi kavganın bir tarafı bile değiller,” diye itiraz eder. Annesinin cevabı ise şöyle olacaktır:

Bugün öyleler oğlum. Ama şunu unutma ki bütün Yeniçeri isyanları “Şeriat isterük” diye başlamıştır tarihimizde, nice haydutluk da aynı şekilde. Milletimizin dinî hassasiyetleri yüksektir ama yüksek olduğu kadar da istismara açıktır. “Din elden gidiyor” diye başlatılan fitnenin ateşi büyük olur oğlum, söndürmesi de zor olur. Siyasi kavgalara benzemez. Asıl itilafçılar da bunlardır. Atatürk’ü sevmezler hatta düşmandırlar. Enver Paşa’mızı sevmezler, hat-

cılık ve nihayet kilise hâkimiyetine taraftarlık” demektir. Bu doktrin ve fikirler “Türk milliyetçiliğine faydalı oldukları sürece değerlidir ama hiçbirisi gaye değil vasıttır”. Bu nedenle de “sağcılığı benimsemeyen milliyetçilere hak vermemek imkânsızdır”. Ancak Erdem, sağcılığın Türkiye’de Batı’dakinden farklı bir anlamı olduğunu ve milliyetçilikle maneviyatçılığa işaret ettiğini söyler. Erdem, Atsız’ın “bir parti milliyetçi olduğu ölçüde sağcıdır” sözüne referansta bulunarak, bu açıklamanın “Türk milliyetçilerinin büyük çoğunluğu tarafından” paylaşıldığını belirtir. (Erdem, 2018: 91-92)

ta düşmandırlar, cumhuriyetle bitmeyen bir hesapları ve kinleri vardır. Yusuf ise annesinin bu sözleri vesilesiyle Falih Rıfkı'nın Zeytindağı kitabındaki şu satırları hatırlayacaktır: “Medine, dini mallaştırmış ve maddeleştirmiş bir Asya pazarıdır. Kudüs, dini oyunlaştırmış bir Garp tiyatrosudur.” (s. 122)

Falih Rıfkı göndermesi de dâhil, hayli “Kemalizan bir ülkücülük” anlayışı vardır bu satırlarda. Oysa 12 Eylül’e doğru gidilirken üst yöneticilerinin ve teorisyenlerinin çoğu hâlâ “seküler” bir yaşam tarzı sürse de, ülkücü hareketin hem söylemi hem tabanı giderek İslamileşiyor, şiddet yoğunlaştıkça “şehitlik” ve “cihat” vurgusu artıyordu. Kuşkusuz, İslam’ın hareketin söylemine eklemelenmesi, 1969 Adana Kongresi’ndeki “Tanrı Dağı kadar Türk, Hıra Dağı kadar Müslüman” söylemiyle ve sonrasında da Aydınlar Ocağı’nın Türk-İslam sentezini “icadıyla” başlamıştır ama burada her şeye rağmen kurucu öge Türklük, yardımcı öge ise İslam’dır. Oysa 70’lerin sonuna doğru Müslümanlık Türklüğün de önüne geçmeye başlayacak ve örneğin Türkeş hacca gidecek, Necip Fazıl da MHP’ye desteğini açıklayacaktır. Bunlar bilinmesine rağmen, yazar kahramanını “İttihatçı” ve hatta “Beyaz Türk” diyebileceğimiz bir figür olarak kurguladığı, ülkücülüğün soykütüğünü de İttihatçılığa ve Millî Mücadele’ye bağladığı için, böyle bir diyalogu yazmakta bir sakınca görmemiştir.

Yusuf üniversitede

Okulların açılma zamanı geldiğinde, Yusuf tekrar İzmir’e gider ve daha önce konuştukları üzere ilk olarak Mehmet Selim Efendi’yi ziyaret eder. Mehmet Selim Efendi, Yusuf’a okulda irtibatla olacağı ülkücü öğrencilerin isimlerini verir. Öğrenci işlerinde çalışan Feriha isimli bir memur da yine “bizim evladımız”dır, başı sıkıştığında Yusuf ona gidebilecektir.

Sohbetin devamında, Yusuf tatilde *Türkiye’de Sosyalizmin Tarihine Katkı’yı* ve Osmanlı sosyalistlerini okuduğunu ve kitapta sözü edilen kimi makalelerin çok ilgisini çektiğini söyler.

Mehmet Selim Efendi'nin, "Ne düşündün peki?" şeklindeki sorusunu ise şöyle yanıtlar:

Nereden nereye diye düşündüm efendim. O günkü makaleler oldukça diri bir fikrî zenginlik aslında. Yani Osmanlı yıkılırken bile fikrî bir zenginlikle yıkılıyor. Bugün ise devrim adı altında sloganlara hapsolmuş bir ideoloji ile halkların kardeşliği adı altında alttan alta yürütülen Kürtçülük arasına sıkışmış bir sol söz konusu. Üstelik gözünü kan bürünmüş örgütlerin savaş alanı. (s. 127)

Burada da antikomünist romanlardaki ortak temalardan bazılarını görürüz. Ülkücüler okumaya, teoriye, düşünceye çok meraklıyken, devrimciler sloganlara hapsolmuşlardır; sadece bu da değil, sloganlarla Kürtçülük arasına sıkışmışlardır ve birbirlerine karşı da şiddet uygulamaktadırlar. Ancak sanki solun durumu hakkında konuşanlar, devlete çalışan ve temel misyonları komünizmle mücadele olan ülkücü ajanlar değil de, biraz mesafeli olmakla birlikte solda duran ve "ne olacak bu solun hali" diye kaygı duyan kişilerdir. Bunun böyle olmasının nedeni ise yine yazarın İttihatçılığa bakış açısından ve hem İttihatçılıktan hem Kemalizmden feyzalan bir "millî sol" tahayyülünden kaynaklanmaktadır. Hatta bu sohbetin devamında Yusuf dinlenmeye çekildiğinde eline Attila İlhan'ın bir kitabını alacak ve şu dizeleri okuyacaktır:

kim kaldı eski selanik'ten?
laternalar sustu
sürahiler تنها
tek kibrit çakılmıyor
kim kaldı ittihat ve terakki'den
o jöntürkler ki – hariçten
evrak-ı muazzara celbederlerdi
o fedailer ki barut öksürürler
sakal tıraşları mavi
kırmızı bıyıkları biber.⁵

5 "Kim Kaldı" adlı bu şiir Attila İlhan'ın ilk baskısı 1982'de yapılan *Elde Var Hüzün* adlı kitabında yer almaktadır.

Ancak “millî sol” bahsindeki amaç “üzüm yemek” değil “bağcıyı dövmek”tir. Çünkü “millî sol”a bu kadar sempati duyan Yusuf’un ya da başka birinin ağzından, örneğin Yön-Devrim hareketiyle ya da Doğan Avcıoğlu ile ilgili herhangi bir değerlendirmeye, beğeni ya da eleştiri cümlesi duymayız. Millî demokratik devrim (MDD) tartışmaları da solu bu kadar iyi bilen ve “millî sol”a sempati duyduğunu düşünmemiz istenen isimlerin gündeminde değildir. Çünkü yazarın esas meselesi bu diyaloglar aracılığıyla solun “millî olmayan” karakterini ve “kökü dışarıda” niteliğini ortaya koymaktır.

Kitabın bu bölümünde Mehmet Selim Efendi ile Yusuf arasındaki –Yusuf’un bilmediği– bağlantıyı da öğreniriz. Yusuf’un büyük dedesi Ferit Bey, Mehmet Selim Efendi’nin babasının arkadaşısıdır ve her ikisi de İttihatçıdır. Mehmet Selim Efendi’nin Ferit Bey’e dair hiç unutamadığı anısı ise onun komitacılar tarafından yaralandıktan sonra üniformasını çıkartıp “çetelerle mücadele” için savaşıma dağlara gitmesidir. Giderken Mehmet Selim’e, “Uzun bir süre görüşemeyeceğiz, sen de büyüdüğünde büyük bir kumandan olacaksın inşallah,” diyen Ferit Bey’le Mehmet Selim bir daha hiç görüşmemiş ama üniversite için Paris’e gitmeden bir gün önce Mehmet Selim’in babası ona bir “emanet” teslim etmiştir:

Bak oğlum, bu üniforma, mendil ve ayrıca bu kılıç Ferit Bey’in emanetidir. Bir gün bunları sen Ferit Bey’in torununa vereceksin.

Peki ailesi nerede?

Ferit Bey cepheden cepheye savaşarak yaşadı. Torunlarına gelince, bir gün bulursun. Kaderinizde varsa görüşürsünüz, görüşemezseniz de baba dostu yadigarı olarak muhafaza edersin. (s. 133)

Burada “kuşaklar boyu devlete çalışan İttihatçılar” anlatısının ötesinde bir mesaj daha verilir. Nasıl ki Yusuf’un büyük dedesi zamanında komitacılara, çetecilere karşı üniformasını çıkartarak bir gayri nizami harbe girişmişse, şimdi de onun

emanetlerinin teslim edileceği Yusuf, günümüzün komitacıları, çetecileri olan komünistlerin arasına sızacak ve onlara karşı yürütülen gayri nizami harbin bir parçası olacaktır.

Yusuf, Mehmet Selim Efendi'nin yanından ayrıldıktan sonra önce örgüte akrabaları olduğunu söyleyeceği karı kocayı ziyaret eder, ardından da Mehmet Selim Efendi'nin verdiği isimlerden biri olan Cem'le buluşur. Cem Yusuf'a "örgüt"ün İzmir'de ne kadar güçlü olduğunu anlatır: "Gün geçmiyor ki bir teşkilatımıza, bir arkadaşımıza saldırmassınlar. Daha geçen hafta bir arkadaşımızı şehit ettiler." (s. 136) Örgüt, cezaevinden çıkan militanlarını doğrudan İzmir'e göndermektedir ve okullar açılınca "kahpe pusular" kurmak için hazırlanmaktadır. Gelenler arasında ise Yusuf'un bir hemşerisi vardır. Cem Yusuf'a, "Necati'yi tanıyor musun?" diye sorar ama Yusuf onu geçiştirmeye çalışır. Necati, Nazif'i tekerlekli sandalyeye mahkûm eden saldırının failidir ve Yusuf zamanı geldiğinde intikamını alacaktır. Cem, "İzmir'le ilgili önemli bir eylem istihbaratı olduğu zaman arayacağım seni. Ulaşamazsam şifreli not bırakacağım sana," diyerek Yusuf'a şifrelerin yazılı olduğu bir kâğıt verir ve ayrılırlar. Cem'den ayrıldıktan sonra ise Yusuf Necati'yi düşünecektir:

Cem'in verdiği ilk bilgi Necati'nin İzmir'de olduğuydu. Biliyordu zaten cezaevinden çıktıktan sonra İzmir'e geldiğini. Tahmin ettiği gibi de çıkmıştı. Necati'nin hiçbir şeyden şüphelenmemesi için özel bir gayret sarf etmeyip acele etmeyecekti tanışmak için. Kendiliğinden gerçekleşsin istiyordu. Yakınlık kurarak arkadaş olacaktı. Onunla kavgalara girecekti, faşistlerin gazabından koruyacaktı onu. Kendisini o kadar sevecekti ki sırlarını paylaşacaktı Necati. (s. 137)

Yusuf örgüttekilerle tanışıyor

Yusuf okula başladıktan çok kısa bir süre sonra ataklığı, zekâsı ve hitabetiyle dikkatleri hemen üzerine çeker. Yaptığı bir konuşma sonrası örgütün İzmir sorumlusu Erdal ile tanışır. Burada bir

kez daha “millicilik” meselesi ile karşılaşırız. Erdal, “Üzerinden atamadığı bir millilik var,” der Yusuf için. “Oysa bizim için vatan değil, yurttaşlıktır kutsal olan. Dünya coğrafyasının tamamı devrimciler için yurttur. Nerede bir proletarya mücadelesi varsa orası yurttur. Nerede bir sömürü varsa orası da düşmandır,” diye devam eder. Muhtemelen sol jargona hâkimiyet eksikliğinden kaynaklı olarak, yazar proletarya enternasyonalizmini yanlış bir şekilde “yurttaşlık” üzerinden kavramsallaştırmıştır bu satırlarda ama önemli olan bir şekilde solun gayri milliliği izleğinin devam ettirilmesi olduğu için, böyle şeyler pek de sorun edilmez antikomünist literatürde.

Sohbet esnasında yanlarına Nazif’i vuran Necati de gelecek ve Yusuf Necati’yle ilk kez karşılaşacaktır. Yusuf intikam planının bir parçası olarak Yusuf’la yakınlaşmak için neler yapabileceğini düşünmektedir. Zaten artık aynı örgüt evinde yaşayacaklardır. O akşam Yusuf’la Necati arasındaki ilk tartışma yaşanır. Daha doğrusu Yusuf Necati’nin ağzını aramakta, zaaflarını tespit etmeye ve zihnini bulandırmaya çalışmaktadır. Yusuf’un, “Neden girmiştin cezaevine?” şeklindeki sorusunu Necati, “Faşistlerin oturduğu bir karpuz sergisini taradım, o sebeple girdim,” diye yanıtlar. “Kaç kişi öldü?” sorusunun yanıtı ise “hiç kimse” olur. Yusuf Necati’yle, “Tarayamamışsın demek ki,” diye dalga geçer. Necati ise “Ölümden beter oldu asıl hedefim,” diye yanıtlar ve Nazif’in tekerlekli sandalyede yaşadığını, “camın kenarında oturup sokaktan geçenleri” saydığını söyler. Yusuf Necati’ye, “Cinayet mahalline katiller gider, sen devrimcisin,” der ve diğerlerine bir şey olup olmadığını sorar. Necati’nin “Serginin sahibi hafif yaralandı,” demesi üzerine Yusuf, “Neden kafalarına sıkmadın peki de araçtan taradın?” sorusunu soracak, Necati de “Sen kafalarına sıkarsın Yusuf,” diyecektir. Yusuf tartışmayı istediği noktaya getirmiştir ve Necati’ye, “Ben bu tür eylemleri tasvip etmiyorum. O sergide o anda tesadüfen bir çocuk da olabilirdi. Doğrudan hedefe yönelmek olmalı bir devrimcinin eylem biçimi bence,” der ve

“Orada bir çocuk ölseydi devrimci vicdanın rahatsız olmayacak mıydı?” diye sorar. Necati’nin yanıtı ise, “Devrimcinin vicdanı devrimciler için faaldir Yusuf,” şeklinde olacaktır. (s. 164-165)

Antikomünist romanlarda ülkücü şiddet görünmez kılınırken, devrimcilikle şiddet âdeta özdeşleştirilmekte ve devrimcilerin şiddete robotlaşmış bir şekilde ve psikolojik sorunlardan kaynaklı olarak başvurdukları iddia edilmektedir. *Kuyu*’da ise bu iddia bizzat “sol içi bir tartışma” üzerinden okurun karşısına getirilir. Necati yine jargona hâkimiyet eksikliğinden kaynaklı olarak yazar tarafından “kitlesel eylemler” diye kavramsallaştırılan kör şiddeti savunmakta, Yusuf ise, “Devrimci eylem doğrudan hedefe yönelik olmalıdır,” diyerek bunu mahkûm etmektedir.

Gecenin ilerleyen saatlerinde Yusuf saz çalıp “Drama Köprüsü”nü söylerken, “Adam öldürmeyi oyun mu sandın?” kısmını Necati’nin gözlerinin içine bakarak söyleyecek, Necati ise buna, “Senin yüzünden gidip o Nazif’in kafasına sıkacağım,” diye tepki verecektir. Yusuf türküyü okuyup bitirdiğinde Necati’ye, “İşte o zaman Ali gibi güzel bir mağlup olur kafasına sıkacağın adam ama sen galip bile olamazsın. Yalnızca bir katil olursun,” diye yanıt verir. Necati’nin, “Her faşist devrimci mücadelenin önünde bir engeldir ve kaldırılan her engel devrim için kazanımdır,” demesi üzerine Yusuf, “Her sağcı faşist mi sence peki?” diye soracak, Necati de, “Evet, dolaylı olarak her sağcı faşisttir,” diyecektir. Yusuf’un buna yanıtı ise şöyle olur:

Çok insan öldüreceğiz yani, öyle mi? Sonra da biz ve sağ kalanlar hep birlikte devrimi mi kutlayacağız? O kalanlarla, yani öldürdüklerimizin geride bıraktığı acılı insanlarla birlikte devrimi mi kutlayacağız bir kan gölünün etrafında? Belki kutlamalarda ateş yakar, gitar bile çalarız değil mi? (s. 166)

1979 Türkiye’sinde, yani Maraş Katliamı gibi büyük ölçekli bir kitle katliamının üzerinden daha bir yıl bile geçmemişken ve ülkücü hareket şiddeti siyasal stratejinin en önemli ayağı olarak kullanıyorken, yazarın Yusuf’a devrimci şiddet üzerine âdeta ti-

rat okuttuğu bu satırlar, antikomünist edebiyatta hakikatin tahrif edilmesinin zirve noktalarından biri olarak görülebilir. Kitap da zaten esas meselesini tam da bunun üzerine, yani 12 Eylül öncesi şiddetin esas kaynağının sol olduğu argümanı üzerine kurmuştur ve bu minvalde ilerleyecektir.

Yusuf örgütte yükseliyor

Yusuf bir yandan okuldaki solcu öğrencilerin ve örgütün güvenini kazanırken bir yandan da aynı örgüt evinde kaldıkları Ender'le çok sıkı bir arkadaşlık kurar. Bu ilişkileri kullanarak örneğin örgütün “ülkücü işçiler lokali”ni tarayacağını öğrenir ve kendisine numarası verilen isimlerden biri olan Cem'i arayarak bunu bildirir. Örgüt aynı gece saldırıyı gerçekleştirdiğinde lokal boş olacak ve dolayısıyla eylem başarısızlığa uğrayacaktır. Yusuf'tan ise hiçbir şekilde şüphelenilmeyecektir; çünkü silah kaçırma ya da soygun yapma gibi eylemlerde Yusuf hep cesurca davranmakta, bir lider gibi hareket etmekte ve arkadaşlarının da güvenini kazanmaktadır.

Tüm bunlar olurken Mehmet Selim Efendi örgüte sızdırdıkları başka bir isim olan ve sürekli Yusuf'u gözleyen Nadir'den onunla ilgili bilgiler almaktadır. Nadir, Mehmet Selim Efendi'ye Yusuf'un örgütün gençleri arasında bir idol haline geldiğini, kürsüde başarılı bir hatip olduğunu, evdeki tartışmalarda inisiyatifi ele aldığını ve çok iyi roman tahlilleri yaptığını anlatır. Mehmet Selim Efendi'ye göre yine de Yusuf'un zayıf bir noktası vardır: kız arkadaşı Defne. Yusuf Defne'ye âşıktır ve henüz onun kim olduğunun, nereye çalıştığının farkında değildir. Defne de onun ardından ve ona bir sürpriz yaparak üniversite için İzmir'e gelmiştir ve gelmesinin esas nedeni Yusuf'u takip etmektir. Çünkü Defne'nin babası bir askerî istihbaratçıdır ve ondan kendisine Yusuf'la ilgili düzenli bilgi getirmesini istemiştir. Defne ise bunu Yusuf'u bir gün devrimcilikten ve örgütten kurtarabileceği inancıyla kabul etmiştir.

Yusuf kısa süre içerisinde örgütün İzmir komitesine girmeyi başarır ve İstanbul'dan gelen merkez komite üyesi Şemsi ile tanıştırılır. Şemsi duydukları itibarıyla Yusuf'a karşı nasıl bir tutum izleyeceğini henüz tespit edememiştir ve onu daha yakından tanımak istemektedir. Yusuf ise daha büyük eylemleri engellemek için ne yapabileceğini düşünmekteyken, Şemsi komiteye önümüzdeki dönemde İstanbul'da sansasyonel eylemler yapacaklarını ve maddi desteği İzmir'den beklediklerini söyler. Paranın iki hafta içinde İstanbul'a ulaşması gerekmektedir. Sonrasında faşistlerin İstanbul'daki kurmaylarını "bir bir devirecekler"dir.

Bunun üzerine Yusuf bu eylemlere katılmak istediğini söyler ve Şemsi'nin, "Neden?" diye sorması üzerine yine bir eylem tartışması başlar. Yusuf, "Nokta hedeflere yönelmeyi doğru buluyorum," diye yanıtlar Şemsi'yi. Şemsi'nin, "Peki Yusuf. Aldık diyelim seni İstanbul'a. Hedefinde kim olur?" sorusuna ise şu yanıtı verir:

Hedefimde ülkeyi ABD'ye peşkeş çeken yüksek bürokrasi, yüksek sermaye, ABD yanlısı kalem sahipleri olurdu. Onlara yapılacak saldırı karşısında sesin nereden geldiğine bakardım. Sonra da sesin geldiği siyasilere yöneltirdim eylemleri. Böylelikle hem eylemlerimizden hem de bize yönelecek karşı eylemlerin siyasi neticelerinden sonuç almış oluruz. Üniversitelerdeki faşistlere yönelik eylemler kardeş kavgası fikrini besliyor, halk nezdinde iki tarafı da suçlu kılıyor. Ayrıca ülkücülerin de bizden bir farkları yok, onlar da bu halkın çocukları bizim gibi. Onlar her ne kadar güçlerini ve meşruiyetlerini MHP'den ve Türkeş'ten alıyor olsalar da yine de gençliğe yönelik eylemleri doğru bulmuyorum. (s. 220)

Öncelikli görevi ülkücülere yönelik saldırıları durdurmak olduğu için Yusuf hedef şaşırtmaya çalışmaktadır ama Şemsi net bir şekilde merkez komitede MHP'nin üst düzey yöneticilerine yönelik eylem kararı aldıklarını söyler. Onun söylediklerini ise fazlaca romantik bulmuştur. Yusuf burada bir kez daha söze girer ve şöyle der:

Sokaktaki vatandaşın fikrini alırsanız romantik değil, tam tersine gerçekçi olduğunu göreceksiniz. İçlerinde zengin çocuğu ve yüksek bürokrat çocuğu yok. Üstelik Türkiye’de marjinal olan biziz onlar değil. Ülkücüler bu toprakların azami müştereklerine sahip çıkıyorlar. Vatan diyorlar, millet diyorlar, bayrak diyorlar, mukaddesat diyorlar, dinî değerlere sahip çıkıyorlar, halka daha yakınlar, halkla daha fazla müşterekleri var. Bu sebeple onlara yönelik devrimci eylemler halk nezdinde haksız görülüyor ve onlar halkın nezdinde daha da kahramanlaşıyor. Biz ise millîği reddediyoruz ve altüst ediyoruz halkın değerlerini. Marksizmin üniversal değerlerini koyuyoruz önlerine. Oysa bu topraklarda Rus’a Rus demezler, Moskof derler. “Ayıdan post, Moskof’tan dost olmaz” derler. Kolay değil bu yargıları yıkmak. Hele bizim devrimci mücadele kavgamızın kardeş kavgası olarak yorumlandığı bir halk zihninde. (...) Evet Türkes de ABD yanlısı ama kendisine bağlı gençlik, yani ülkücüler ABD emperyalizminin bir parçası olamaz herhalde! Öyle olsa bile bizim gibi ve bizim kadar idealist olmaları mümkün olmazdı bana göre. Ülkü Ocakları faşizan bir gençlik yapılanması evet ama ABD yanlısı olduğunu söylemek bana düşmanı yanlış tanımlamak gibi geliyor. Kaldı ki aynı hataları onlar da yapıyorlar ve devrimci gençlere yöneltiyorlar eylemlerini. Galiba bizim de onların da düşman önceliği sıralamaları-mızda hata var. (s. 221-222)

Antikomünist romanlarda sıkça rastlanan sahnelerden birinin devrimcilerin bir anlığına da olsa “hidayete ermeleri” ve ülkücüler hakkındaki “gerçekler”i dile getirmeleri olduğunu daha önceki bölümlerde görmüştük. Burada, bir devrimci değilse de devrimci kılığındaki bir ülkücü, ama aynı zamanda sağcı olmadığını iddia eden ve “millî sol”a sempati duyan bir ülkücü, benzer bir şeyi yapmaktadır. Bu “gerçeklik” ise yine diğer romanlardaki argümanlar üzerine kuruludur: Ülkücüler yoksul halk çocuklarıdır, vatan için savaşmaktadır, Amerikancı değildir, solcular marjinaldir, “Moskof”un hizmetindedir vesaire...

Darbe yaklaşıyor

Örgütün MHP'nin üst düzey yöneticilerini hedef almaya başladığı günlerde, Ağabey, Mehmet Selim Efendi ile görüşmek için Ankara'dan İzmir'e gider. Önce yaklaşan darbe üzerine konuşurlar: "Silah sevkiyatları hızlanıyor ülkeye. Sanki bir el çatışmaları hızlandırıyor. İşin tuhaf tarafı hem istihbarata hem askerî istihbarata bütün bilgiler akıyor ama kamyonlarla, teknelerle silah giriyor ülkeye." Ağabey'in bu anlattıkları karşısında Mehmet Selim Efendi Ağabey'e, "Komutanlarla görüşüyorsunuz, hissetmiyor musunuz hiç? Türkeş Bey'e bilgi gelmiyor mu?" diye sorar. Ağabey ise kesin bir bilgi gelmediğini söyler. Örgütün MHP yöneticilerine yönelik eylemler düzenleyeceği bilgisi söz konusu isimlere aktarılmıştır ama onlar bir tür "feda" hissiyatı içinde vakur bir şekilde ölümü beklemektedir:

Ölüme gidiyor ülkücüler, ölümle eğleniyorlar âdeti. Ölümünün ülkeyi kurtaracağına inanıyorlar. Vurulmakla tükenmeyiz diyorlar. Tüyü bitmedik çocuklar ölüyor hem de kahramanca. Öğrenci, öğretmen, esnaf, kadın, hatta çocuklar ölüyor. On beş, on altı yaşında çocuklar ölüyorlar. Her şehit cenazesi, bir gün sonra belki aynı gece şehit olacakların resmîgeçidine dönüşüyor. Hepsinin gözünde ölümün huzuru var diyeceğim ama dilim varmıyor Mehmet Selim Efendi, dilim varmıyor, ölüm kararlılığı var. (s. 254)

Ülkücülerin bir kez daha savunma pozisyonunda resmedildikleri ve devrimcilerin "öldürenler" ülkücülerin ise "ölenler" şeklinde kodlandıkları bu mazlumiyet anlatısından sonra Ağabey ile Mehmet Selim Efendi yeniden darbe bahsine dönerler. Ağabey'e göre ABD tüm dünyada siyasal İslam'ı büyütmeye ve İslamcıları desteklemeye başlamıştır ve bu da milliyetçilerin devrinin bitmesi anlamına gelmektedir. Darbe sonrası İslamcılara alan açılacak, milliyetçiler ise devletten uzak tutulacaktır. Burada bir kez daha "düzen karşıtlığı"na dair bir iddia ile karşılaşırız. Ülkücüler ABD'nin İslamcılığı küreselleştirme projeleri nedeniy-

le darbeciler tarafından tasfiye edilmişlerdir. Ülkücü hareketin söyleminde sürekli 12 Eylül'ün MHP'ye ve ülkücülere karşı yapıldığı iddia edilir. Burada ise daha da ileri gidilerek İslamcılara alan açılması için milliyetçilerin tasfiye edilmesi gerekliliğinden ve 12 Eylül'ün de tam olarak bunu yaptığından söz edilecektir.⁶ 12 Eylül'ün İslamcılara alan açtığı doğrudur ama bu süreç milliyetçilikle İslamcılığın bir sentezi şeklinde gerçekleşmiş, çoğunluğu MHP'ye yakın akademisyenlerden oluşan Aydınlar Ocağı'nın ortaya attığı bu sentez 12 Eylül'ün ardından âdeta devletin resmi ideolojisi haline gelmiştir. Bunun için tasfiye edilmesi gerekenler ise milliyetçiler değil emek hareketi ve soldur.

Mehmet Selim Efendi bazı zamanlar, “Türkeş Bey hiç siyasete girmese de yalnızca milliyetçi kadro hareketinin başında mı dursaydı,” diye düşünmektedir ve bunu da Ağabey'e söyler. Böyle düşünmektedir; çünkü bu yüzden milliyetçilik Türkeş'le ve MHP'yle sınırlanmıştır ona göre. MHP'nin tek başına iktidar olması ise imkânsızdır. Peki, “İçtimai yapımızın en güçlü dip dalgasını oluşturan milliyetçi hissiyat siyasi alana gelince neden siyasi ve politik güç olarak MHP'de toplanmamaktadır?” Ağabey, “Neden sizce?” diye sorduğunda, Mehmet Selim Efendi'nin buna vereceği yanıt, “Bugün ülkücüler cenaze omuzlamaktan Türkiye'nin geleceğini tasavvur edemiyorlar. Okullarını, sokaklarını komünistlere kaptırmamak gibi öncelikli bir vazifeleri varken, müreffeh bir Türkiye hayali kuramıyorlar,” olacaktır. (s. 256)

Ülkücülüğün Türkiye'ye bir gelecek tasavvuru sunamamasının, entelektüel ve sanatsal üretiminin kısıtlı olmasının, yani sol

6 *Kuyu'nun* yazarı kendi seküler ülkücülüğünden kaynaklı olarak İslamcılığa alan açmak için ülkücülüğün tasfiye edilmek istendiğini söylemesine mukabil olarak ülkücülüğün İslami kanadının sembol ismi Muhsin Yazıcıoğlu, 1988 yılında *Zaman* gazetesine verdiği röportajda 12 Eylül'ün ülkücü hareketin İslamileşmesine karşı düzenin bir yanıtı olduğunu söyleyecektir. Yazıcıoğlu'na göre 12 Eylül'e yaklaşıırken ülkücü hareket hem iktidarı alacak kadar güçlenmiş hem de fikri olarak netleşmişti. Bu fikri netleşme “liberal-kapitalist sistemin getirmiş olduğu ferdiyetçi yapıdan daha çok İslami şuurlanmayı, cemiyetçi bir yapılanmayı” öngörüyordu ve “düzen” bunu fark ettiğinde ülkücüleri tasfiye etmeye karar vermişti. (*Zaman*, “Açıklık En Doğru Yoldur”, 14-15 Ağustos 1988)

karşısında hegemonik üstünlüğü ele geçirememesinin nedenini de öğrenmiş oluruz böylece. Ülkücüler komünistlere karşı bir “beka savaşı” vermektedirler ve bu savaş onların entelektüel ve sanatsal meselelerle ilgilenmesini engellenmekte, buna izin vermemektedir.

Sohbetin devamında, darbe olduğunda askerlerin “kardeş kanını durdurduk” diyeceklerini ve halkın nezdinde kendilerini böyle meşrulaştıracaklarını söyleyen Ağabey’e Mehmet Selim Efendi, “Peki bunları Türkeş Bey bilmiyor mu, bu darbeyi önlemek için yapacağı bir şey yok mu?” diye sorar. Ağabey’in yanıtı ise şöyle olur:

Cok istemesine rağmen çatışmaları önleyemiyor, çünkü ülküçülere saldırılar çok yoğun. Saldırıları arttıkça, istemese de çatışmaların da bir parçası haline geliyor ülkücüler ve dolayısıyla Reis de. Bu darbeyi önlemenin yolu, çatışmaları önlemek ve darbenin meşruiyetini elinden almaktır. Nasıl yapacağız bunu? Siz kardeşsiniz demekle olmuyor, desek bile sesimiz duyulmuyor. (s. 258)

Burada ülkücülerin savunma pozisyonunda oldukları yönündeki argümana bir de hareketin liderinin “sağduyusu” argümanı eklenir. Türkeş çatışmaları önlemek, şiddeti durdurmak istemektedir ama komünistler öylesine yoğun saldırmaktadır ki bunu yapmak mümkün olamamaktadır. Oysa tabandaki kendiliğinden inisiyatif alma anlamına gelen istisnai kimi eylemler hariç, gerek kitle katliamı girişimlerinin gerek siyasi suikastların ve topyekûn olarak ülkücü hareketin şiddet stratejisinin merkezî bir hiyerarşi içerisinde yürütüldüğü, hiyerarşinin en tepesindeki ismin ise Türkeş olduğu açıktır. Yani çatışmalar Türkeş’in hilaflına rağmen devam etmemektedir; bizzat hareketin stratejisi şiddet üzerine kuruludur ve bu strateji de hiyerarşik bir şekilde işlemektedir.

Yusuf intikamını alıyor

Aynı günlerde örgüt, MHP İstanbul İl Başkanı Recep Haşatlı'yı ve oğlunu öldürür. Yusuf, Şemsi'yi onunla birlikte İstanbul'a gitmeye razı edemediği ve suikastı önleyemediği için üzgün ve aynı zamanda da devlete karşı öfkeli: "Bu devlet kendisine bu kadar bağlı kadroları nasıl oluyor da korumasız bırakıyordu, nasıl feda ediyordu bu katiller sürüsüne? Suçları MHP yöneticisi olmak mıydı? Türkiye kadar devlete bağlı kim vardı bu ülkede? Devlet kendi evlatlarının böyle ekin biçilir gibi biçilmesine neden kayıtsız kalıyordu?" (s. 269)⁷

Yusuf, Recep Haşatlı'nın öldürülmesini engelleyememiştir ama en azından örgütün diğer bir hedefi olan İzmir Ülkü Ocakları Başkanı Mehmet Ali'yi kurtarabileceğini düşünmektedir. Bunun için de inisiyatif alır ve eylemin kendisi tarafından organize edileceğini söyler, artık iyice güvenini kazandığı Necati de onunla birlikte eyleme katılacaktır. Yusuf'un amacı hem Mehmet Ali'yi kurtarmak hem de vaktinin geldiğini düşündüğü Nazif'in intikamını almaktır. O gece Yusuf ve Necati, Mehmet Ali'yi takip etmeye başlarlar. Mehmet Ali'nin bir eve girmesinin ardından, Yusuf Necati'ye Mehmet Ali'yi girdiği evin sokağındaki bir inşaatta bekleyeceklerini söyler, onu evden çıktığında öldüreceklerdir.

İnşaatin en üst katına çıktıklarında Yusuf silahıyla kafasına vurup Necati'yi bayıltır. Necati uyandığında kendisini elleri, ayakları ve ağzı bağlı bir şekilde, bir sandalyede oturur halde bulur. Necati bu işin arkasında Şemsi'nin olduğunu, Yusuf'un bir iç infaz yapacağını düşünmektedir. Yusuf ise ona Nazif'i ve kendisini nasıl taradığını ve Nazif'in tekerlekli sandalyede geçen hayatını anlatacaktır. Necati Nazif'i tekerlekli sandalyeye ve "yarım erkekliğe" mahkûm etmiştir ve sevdiği kız gidip başkasıyla evlenmiştir. Necati ise Yusuf'a kendisini öldürmemesi için

7 Haşatlı'nın ülkücü perspektiften yazılmış hayat hikâyesi ve öldürülmesi ile ilgili olarak bkz. Cengiz, 2009.

yalvarmakta ve “Sen nereye çalışıyorsan ben de oraya çalışırım,” demektedir. Yusuf Necati’ye, “Bir yere çalışmıyorum Necati, ben ülkücüyüm,” der ve soğukkanlı bir şekilde onu inşaattan aşağı atarak öldürür.

Necati’yi öldüren Yusuf, şüpheleri üzerine çekmemek için onun cenaze işlemlerini de üstlenir ve Necati’nin cenazesini almaya gelen aile ile birlikte İstanbul yollarına düşer. Cenaze arasında Necati’nin babası bir yandan ağlamakta, bir yandan da öfkeyle konuşmaktadır:

Defalarca söyledim oğlum, biz fakir insanlarız, neyimize bizim örgüt. Karışma bu işlere dedim, okulunu bitir, ailine sahip çık dedim. Neyimize bizim komünistlik dedim. Hapislerde yattı, devlet af çıkardı da aftan yararlandı ama yine de bırakmadı bu örgütü. Evladım, biz namazlı abdestli insanlarız. Ne işimiz olur komünistlikle? Ama dinlemedi. O çocuğun ahı tuttu. (s. 281)

Antikomünist romanlarda devrimcilerin genel olarak zengin çocukları olarak anlatıldıklarını görmüştük. Kurgu gereğince yoksul çocuğu bir devrimciden söz edildiğinde ise “bizim neyimize devrimcilik” söylemi devreye girer ve bu da babaya ya da anneye söylenir. Yoksul aileler aynı zamanda dindar insanlardır ve çocukları bu ikisini gözetmeden yanlış işlere bulaşmışlar, okuyup kendilerini ve ailelerini kurtarmak yerine örgüte katılmışlardır. Dolayısıyla devrimciler yoksul halkı örgütleyeceklerini ve kurtaracaklarını söylemekte ama daha en yakınlarındaki insanları bile ikna edememektedirler; irfan sahibi yoksul Anadolu halkı, din ve milliyet düşmanı komünistlere pirim vermemektedir yani.

Yusuf kimden söz ettiğini bildiği halde Necati’nin babasına, “Hangi çocuğun ahı amca?” diye sorar devamında. Baba da Nazif’i anlatır. Saldırı sonrası kimsenin yüzüne bakamadıkları için mahalleden taşınmışlardır ve Nazif hep rüyalarına girmektedir. Necati’yi cezaevinde ziyaret edip, “Senin gibi evladım yok,” demiş, Necati hapisten çıkıp helallik istediğinde ise vermemiştir. Bunun üzerine Necati evi terk etmiş ve o günden sonra da

hiç görüşmemişlerdir. Yusuf’a, “Sen de solcu musun Necati gibi, komünist misin?” diye soran baba “evet” cevabını duyduğunda, “Ne istiyorsunuz evladım, neyi bölüşemiyorsunuz, neden öldürüyorsunuz birbirinizi?” dedikten sonra şöyle devam edecektir sözlerine:

Vazgeç evladım dön bu yoldan. Bu yol yol değil. Komünistlik ne demek? Moskof gâvurundan olmak ne demek? Bu Moskof gâvurundan dost olmaz (...) Bak Allah biliyor ya, evladımın acısına bile yanamıyorum çünkü biliyorum Allah çekmedi. Nazif’in annesinin feryatları kulaklarımda hala, bedduaları göğü inlettiydi Nazif’in vurulduğuna öğrendiğinde. Nazif’in annesinin ahı tuttu Necati’mi. (s. 282)

Böylece hem bir devrimcinin babası olmasına rağmen yoksul ve dindar bir insanın komünist olmayı “Moskof gâvurundan olmak” diye gördüğünü hem de bir kez daha öldürenlerin hep komünistler, ölen ya da yaralananların ise hep ülkücüler olduğunu görürüz. Ülkücü şiddete yönelik sessizlik ise burada da devam etmektedir.

Yusuf devletle tanışıyor

Cenazenin üzerinden çok geçmemişken Yusuf polis tarafından “örgüt arkadaşını öldürmek” suçlamasıyla gözaltına alınır ve işkence altında suçunu itiraf etmesi istenir. Yusuf suçlamayı kabul etmeyecek ve işkenceye direnecektir. Kısa süre sonra polise “yukarılardan” bir telefon gelir ve müdür Yusuf’u, “Bir yanlışlık olmuş Yusuf, bizimkiler biraz da sert davranmışlar galiba. Bizim işlerde olur böyle şeyler. Allah devlete zeval vermesin deriz biz bu durumlarda. Şimdi gidebilirsin, arkadaşlar seni istediğin bir yere bırakabilirler,” diyerek salar. Yusuf işkencede devletin bir yüzüyle daha tanışmıştır ama sonrasında göreceklelerinin yanında bu henüz hiçbir şey değildir.

Yusuf gözaltından çıktıktan sonra bir süre dinlenmiş ve hemen ardından da kendisini ihbar ettiğini düşündüğü örgüt arka-

daşı Burhan'ın kafasına silahı dayamıştır. Sahiden de Yusuf'u ihbar eden Burhan'dır ama ihbar nedeni bir sürprizdir. Burhan'ın babası jandarma istihbarat albayıdır ve Burhan ona bilgi sızdırmaktadır. Yani örgütte kendisinden başka devlete çalışan bir kişi daha vardır ve üstelik Yusuf'un da devlete çalıştığını bilmektedir. Zaten gözaltına alınmasının nedeni de budur:

Yusuf, devletin içinde bir grup senin ve senin gibilerin devletin köklü bir damarı için çalıştığını düşünüyor. Seni işkenceye almalarının asıl sebebi Necati falan değil, tepkinin nereden geleceğine bakmak, seni kimlerin kurtarmaya çalıştığını görmek ve o damarı açığa çıkarmaktı. Ardından da etkisiz hale getirmek ve o damarı saf dışı bırakmaktı. (s. 330)

Burhan tüm bunları babasından öğrenmiştir. Yusuf'un, "Bunları konuşacak kadar meslektaş mısınız siz babanla?" şeklindeki sorusuna Burhan, "Hayır ben ısrar ettim," diye yanıt verir ve kendisini ikna etmek için anlatmış olabileceğini söyler. Çünkü liseden beri örgütün içindedir ve babasına bilgi sızdırmaya devam etmektedir. Yusuf, "Babana rağmen nasıl güvendi örgüt sana, nasıl bu kadar içine girebildin peki?" diye sorduğunda ise Burhan, "Babam solcu bir subaydır, ayrıca o kadar çok eyleme girdim ki," der. Yusuf bu noktada silahını tekrar Burhan'ın kafasına dayayacak ve içindeki devlete çalışan elemanlar da dâhil olmak üzere örgütle ilgili tüm bilgileri bir dosya halinde kendisine vermesini isteyecektir. Burhan birkaç gün sonra sahiden de tüm bilgileri içeren bir dosya getirdiğinde Yusuf bir kez daha şaşıracaktır. Çünkü örgütün merkez komitesine kadar yükselmiş olan ve MHP'li yöneticilerin infaz emrini veren Şemsi'nin de istihbarat elemanı olduğunu, yani devlete çalıştığını öğrenecektir. Peki her yerde elemanları olan, her şeyi bilen devletin amacı nedir, neyi hedeflemektedir? Yusuf'un kafası bütünüyle karışmış durumdadır:

Nasıl bir devletti bu? Solcu subay bir baba, devlet için oğlunu sol örgütlerin içine sokuyor, oğlu eylemlere giriyor, ölebilir ama ba-

bası bunu göze alıyor. Nadir devlete bağlı! Burhan devlete bağlı! Kantinde yanına geçmiş olsun bahanesiyle gelerek “Burhan’ın Nazan isminde bir sevgilisi var ve Burhan örgüt için topladığı paraları kendisi yiyor. Ayrıca Şemsi üç gündür Karşıyaka’da kalıyor bunları kullan, Şemsi ve Burhan’a karşı onlara yetecektir” diyen bölüm sekreteri Feriha devlete bağlı. Şemsi istihbarata bağlı! Ağabey devlete bağlı, Mehmet Selim Efendi devlete bağlı. Nasıl bir devletti ki bu, hem bu kadar kanın akmasını seyrediyor hem kan akıtanları kontrol ediyor hem işkence ediyor. Çok güçlü olduğu için mi böyle, yoksa güçsüz olduğu için mi? (s. 340)

Yusuf hem Burhan’dan aldığı dosyayı vermek için hem de sorularına bir cevap bulabileceği umuduyla bir kez daha Mehmet Selim Efendi’yi ziyarete gider ve “Bu nasıl bir devlet anlamıyorum,” diye lafa girip ardı ardına sorular sorar: “Devlet neden çöktürmüyor bu örgütleri? Arkalarında kim var bunların? Ne umuyorlar bunlardan?” Mehmet Selim Efendi konuyu değiştirmeye çalışsa da Yusuf, “Şemsi’nin ve benzerlerinin bizzat öldürdüğü ya da ölüm emrini verdiği kaç kişi vardır? Kimlerdir onlar? Ya bir devlet görevlisidir ya askerdir ya polistir ya da bir ülkücüdür, MHP’lidir. Kendilerini devletiebetmüddete adanmış fedakâran, yani ülkücüler, devletin bir biriminin örgütlerin içine soktuğu katil ajanlar tarafından ya da onların emirleriyle katlediliyor, devlet bütün bunları biliyor, kontrol ediyor ve yol veriyor. Bu nasıl bir devlet efendim?” diye devam eder.

Mehmet Selim Efendi, “12 Mart öncesi de böyleydi, Dev-Genç’li bir öğrencinin MİT’e çalıştığı ortaya çıkmıştı,” şeklinde bir cevap verse de bu Yusuf’u tatmin etmeyecektir. “Şemsi de devlete çalıştığına göre Recep Haşatlı’yı devlet öldürdü diyemez miyiz efendim?” diye sorar ve şöyle devam eder:

Bu kadar güçlü bir devlet varken neden içeride savaş var o zaman, neden kırıyor gençlik birbirini? Devletin bu büyük gücü komünist yayılmacılığın önünü alamıyor mu ki ülkücüler siper ediyor kendini bunca Marksist örgüt karşısında ve binlercesi düşüyor topra-

ğa daha gençliklerinin baharında? Bu çok acımasız bir tercih değil mi devlet adına ve efendim Şemsi gibilerin ölkücülerin içinde de bir kontenjanı var mı? (s. 346)

Yusuf'un ağzından dile getirilen ve ölkücü harekette pek rastlanmayacak sertlikteki devlet eleştirileri ilk bakışta şaşırtıcı gelse de kitabın 12 Eylül'e dair ana tezi açısından bu eleştiri bir zorunluluktur. Bu teze göre 12 Eylül'ün doğrudan milliyetçileri tasfiyeye yönelik bir operasyon olduğunu görmüştük. Mehmet Selim Efendi, kendi kuşağının zaten yaşlandığını, dolayısıyla tasfiye edilecek olanın Yusuf'ların nesli ve ölkücülük olacağını söyler: "Bizleri değil sizleri, sizin neslinizi ve bizlerin temsil ettiği değerleri, üniter yapıyı, Türk milliyetçiliğini saf dışı edecekler." Bunu yaparken ise "akan kanı durdurma" argümanını kullanacaklardır. Dolayısıyla kanın akmaya devam etmesinin ve bunun engellenebileceği halde engellenmemesinin nedeni budur.

Yusuf benzer soruları Ağabey'e de soracaktır ama o da çoğunu yanıtsız bırakacak ve Yusuf, "Devlet aynı tanrı gibi, tartışılabilir bir şey değil, yalnızca sadık kalınır ve uğruna ölünür bir şey. Tanrı için akan kanlar devlet için de kan akıyor ve ne Tanrı kana doyuyor ne devlet," diye düşünecektir. Ağabey'e, "Örgütlerin dergilerinde yazılan, senatör evinde merkez komite üyelerine 'darbe olursa ne yaparsınız?' diye sorulan Türkiye'de Alparslan Türkeş'e ve size hiçbir bilginin ulaşmaması garip değil mi, bir anlamı yok mu bunun?" diye soran Yusuf'a Ağabey'in, "Sence nedir bunun anlamı?" diye sorması üzerine Yusuf bir kez daha aynı tezi tekrarlar:

Gerçekten size bir bilgi gelmiyorsa bunun bir tek anlamı olabilir, kanımca bu darbe sizleri devletin ve her şeyin dışında bırakacak, sizinle birlikte Türk milliyetçiliğini de. Başkaları yönetecek Türkiye'yi. Darbe ve darbeciler bunun altyapısını hazırlayacaklar yalnızca. Kimlerin iktidar yolu hazırlanıyor, bunu ancak darbeden sonra görebileceğiz. (s. 420)

Yusuf kafasındaki sorulara hiçbir yanıt bulamamış halde Ağabey'in yanından ayrılırken, "Galiba bunların tek derdi vardı, o da ülkedeki komünizm tehlikesiydi," diye düşünür. Oysa kendisi iki yıldır örgütün İzmir komitesindedir ve "gördüğü en büyük gerçek hem içinde olduğu örgütün hem de diğer sol örgütlerin hepsinin devlet kontrolünde" olduğudur. Yusuf da bu nedenle ülkücü harekete kızmaktadır:

Bir darbe hazırlanıyordu ve basın, senatörler, sol örgütlerin tepe yöneticileri ve sermaye biliyordu bunu ama kavganın bir tarafı olan Türk milliyetçilerinin hiçbir tedbiri ve hazırlığı yoktu. Bir ateş yakılıyordu alevlerin en kızgın olduğu anda, gençlik o ateşe atılacaktı ama ateşi söndürmeye kimsenin gücü yetmeyecekti. (s. 421)

"Fena fi'd devle"ye dönüş

Yusuf'un kafasındaki sorularla birlikte endişelerinin arttığı ve artık darbenin ayak seslerinin iyiden iyiye hissedildiği günlerde, Gün Sazak'ın öldürülmesi hadisesi de romanın ana tezini güçlendirmek için kullanılacaktır. Buna göre, daha bir yıl önce Sazak'ın sahibi olduğu şirketin üst düzey yöneticilerinden biri öldürülmüş, olaydan sonra Sazak'ın korumaları geri çekilmiş ve koruma talepleri Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yanıtsız bırakılmıştır. Sazak ülkücüler tarafından korunmayı ise, "Bu çocuklardan biri vurulur da ben sağ kalırsam kurtulmuş mu olacağım?" diyerek istememiştir.

Mehmet Selim Efendi, Gün Sazak'ın ölüm haberini aldığı anda, "Cennette iki ağamız var artık. Dünder Bey'imizin yanına gitti Emin Ağa'nın oğlu Gün Bey'imiz," der sessizce. "Dünder Bey'imiz" Dünder Taşer, Emin Ağa ise Gün Sazak'ın babası ve tüccar-siyasetçi Emin Sazak'tır. Burada bir kez daha "İttihatçılık" bağlantısı devreye girer ve Mehmet Selim Efendi Yusuf'a, Emin Ağa'nın İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde (İTC) "Küçük Efendi" olarak bilinen Kara Kemal'le birlikte çalıştığını anlatır. Kara Kemal İTC'nin "millî iktisat" anlayışının ve yerli burjuvazi ya-

ratma projesinin en önemli isimlerinden biridir ve Mehmet Selim Efendi bundan, “Bir orta sınıf meydana getirme ve iktisadi Türkçülük düşüncesinin hayata geçirilmesine Kara Kemal öncülük ediyordu,” diye bahseder. Onun kurdurduğu şirketlerden biri olan Millî Mahsulat Şirketi’nin sahibi de Gün Sazak’ın babası Emin Sazak’tır. İşte İttihatçılık bağlantısı bu devamlılığı göstermeyi amaçlar: Nasıl ki Emin Sazak “iktisadi Türkçülük” için mücadele etmişse Gün Sazak da bakanlığı döneminde bunun için mücadele etmiş ve bu mücadelenin bedelini canıyla ödemiştir.⁸

Yine romanın ana tezi uyarınca, Gün Sazak cinayeti bağlamında bir kez daha ölkücülerin mağduriyetini ve yalnızlığını, solun ise gücünü ve devletle yaptığı işbirliğini görürüz. Şöyle der Mehmet Selim Efendi:

Ulaştırdığımız bilgiler Gün Bey’i korumaya yetmedi. Haşatlı ve oğlunu korumaya yetmediği gibi, Rıza Altınok ve ailesini korumaya yetmediği gibi. Bizim ulaştırdığımız bilgiler, partinin koruma talepleri, Gün Bey’i korumaya yetmedi ama Uğur Mumcu’nun hedef gösterdiği yazısı yetti katledilmesine. “Liberal kapitalizmin yıkılması demek Gün Sazak’ın yıkılması demektir” diye yazmıştı Mumcu.⁹ Sıkıyönetim Komutanı olan deyyus, korumasını çektiği gibi yeni koruma da vermedi. Savunmasız bıraktı kasten. (...) Kapitalizm hem devrim için savaşan çocuklara sermayenin taşeronluğunu yaptırıp Gün Bey’i katletti hem de gazetesini yeraltı dünyasına satmamak ve kaçakçılıkla mücadele etmek için direnen İpekçi’yi de sözüm ona bir ölkücüye kıydırdı. Ülkenin ekonomik bağımsızlığı için çalışan hiç kimsenin can güvenliği olmadı. Kara Kemal Bey gibi. Ne acı değil mi? 1971’de Mahir Çayan ve arka-

8 Gün Sazak’ın ölkücü perspektiften yazılmış bir biyografisi için bkz. Kayhan, 2016.

9 Bahsedilen yazı, Uğur Mumcu’nun 12 Nisan 1979’da *Cumhuriyet*’te yayınlanan “Aman Yıkılmasın” başlıklı köşe yazısıdır. Mumcu, iddia edilen aksine, yazısında Sazak’ı hedef göstermemiş, ölkücü harekete dair çok kritik bir tespit yapmıştır. Mumcu şöyle demektedir: “Gün Sazak, ‘liberal kapitalizm’ yoluyla gün geçtikçe zenginleşen bir işadamdır. Ve aynı zamanda MHP’nin ileri gelenlerinden biridir. Rastlantı tabii! Şüphesiz her yurttaş ticaret yapabilir. Yalnızca ‘dökülen kan bizim, yıkılın liberal kapitalizm’ diye duvarlara yazılar yazan gençlerle, onların ağabeyleri arasındaki çelişkiye işaret ediyoruz.”

daşlarını Maltepe Cezaevi'nden kaçıran güçler de aynı güçler. (...) Gün Bey'in çomak soktuğu arı kovanının siyasi temsilcisi olan şahıs Gün Bey'den sonra bakan yapıldı. Yeraltı dünyasının istediği tüm tayinleri yaptı ve çok yüklü miktarlarda rüşvet aldı. Bulgar gizli servisi ve dolayısıyla KGB'den ciddi destek alıyorlar. Çarkları yine dönmeye başladı. Ok yaydan çıkıyor ve yayı geren biz değiliz. Tabiatıyla ok bizim değil, yayı gerenlerin istediği yere gidecek, asıl derdimiz bu. (s. 426-427)

Bu konuşmada kitabın bütün tezleri neredeyse bir aradadır: Ülkücüler devletin içerisinde yer alsalar ve sol örgütlerin tepe noktalarına kadar adamlarını sızdırmayı başarsalar bile solcular o kadar güçlüdürler ki istedikleri kişiyi öldürebilmekte, bunun için de bir gazetecinin o kişiyi hedef göstermesi yeterli olmaktadır. Hedef gösterilen kişilerden devlet de korumasını çekmektedir. Solcular sermayenin taşeronluğunu yapmaktadır ve aynı güç Abdi İpekçi'yi de "sözüm ona" bir ülkücüye öldürtmüştür. Yani devrimciler "sözüm ona devrimci" değildirler ama Mehmet Ali Ağca "sözüm ona ülkücü"dür, çünkü "gerçek" ülkücüler böyle şeyler yapmazlar. Mahir Çayan'ı da, "sözüm ona ülkücü" Ağca'yı da aynı güçler, yani ABD'den emir alanlar cezaevinden kaçırmıştır, çünkü ABD iki tarafı da kullanmaktadır. Ama buradaki "iki taraf" "solcular ve ülkücüler" değil, "solcular" ve "sözüm ona ülkücüler"dir. Gerçek ülkücüler ise yalnızdır, savunma pozisyonundadır, mağdurdur ve şiddete mecburen başvurmaktadır.

Kitabın sonlarına doğru devlete yönelik bütün eleştirilere rağmen tekrar "öz"e dönülür ve yaşananlar Dünder Taşer'in "fena fi'd devle" kavramı üzerinden değerlendirilir. Mehmet Selim Efendi Yusuf'a, ülkücü tarih anlayışına uygun bir şekilde, Kürşad'dan 12 Eylül'e uzanan bir silsile çizer. Türk devleti Kürşad ve arkadaşlarının savaşıp ölmesi üzerinde yükselmiştir. Osmanlı, "devletimizin banileri Türkmenleri" yerleşik düzene geçmedikleri için devletin çıkarları adına öldürmüştür. Millî Mücadele'de "aynı cephede omuz omuza vuruşan Kuvayı Milliye

kahramanları birbirlerini ipte sallandırdılar” der Mehmet Selim Efendi ve “Bize biçilen yazgı değişmez evladım, fenafiddevle kanla yazılır,” diye ekler.

Dündar Taşer “fena fi’ d devle”yi tasavvuftaki “fenafillah” kavramından türetmiştir. Fenafillahın “tanrı sevgisiyle kendi benliğini tanrının benliğinde eritmek” olması gibi “fena fi’ d devle” de kişinin devlet için kendi benliğini devletin benliğinde eritmesi demektir. İşte Mehmet Selim Efendi Yusuf’un, “Devlet ülkücülerin ölmesine neden izin veriyor?” sorusunun yanıtını böyle verir: Recep Haşatlı’lar, Gün Sazak’lar, Dursun Önkuzu’lar ve öldürülen diğer tüm ülkücüler ölümleriyle devleti yaşatmaktadır, onlar kendi varlıklarını devletin varlığı içerisinde erittikçe, yani öldükçe, devlet yaşamaya devam edecektir.

Sonuç

Kuyu, “elit” karakterleriyle, “İttihatçı” perspektifiyle, macera/polisiye türüne göz kırpmasıyla, daha “entelektüel” bir problematiği olmasıyla ve hem ülkücü harekete hem de devlete yönelik kimi eleştirilerde bulunmasıyla, ilk bakışta diğer antikomünist romanlardan farklı bir yerde duruyormuş gibi görünmekle birlikte, özü itibarıyla onlarla aynı yerededir. Çünkü *Kuyu*’da da devrimciler şiddetin asıl faili olarak sunulur, şiddetten haz aldıkları iddia edilir, ülkücü hareketin şiddete mecburen başvurduğu ve nefsi müdafaada bulunduğu anlatılır, siyasi cinayetler ve kitle katliamları “derin” odaklara havale edilerek ülkücü hareket aklanır. Birtakım eleştirilere rağmen, nihayetinde bütün antikomünist romanlardaki gibi devlete yönelik metafizik ve kutsayıcı bakış burada da devreye girer ve ülkücülüğün temel misyonu olan “anarşiye karşı devleti koruma” misyonu övülür ve yüceltilir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

HATIRLA BENİ: ÜLKÜCÜ BİR KADININ ROMANI

Daha önceki bölümlerde incelediğimiz *Sancı* ve *Canbaz*, kadın bir yazar tarafından yazılan romanlardı. Misli Baydoğan'ın *Hatırla Beni*'si de (2018) yine bir kadın tarafından yazılmış olmakla birlikte, başkahramanının ve anlatıcısının da bir kadın olmasıyla onlardan ayrılır. *Hatırla Beni*'de 1979-80 Türkiye'sinin politik görünümü aktif bir ülkücü militanın kız kardeşi ve ülkücü bir kadın olan Gülden'in gözünden anlatılır. Gülden'in âşık olduğu ülkücü gencin kendisine hediye ettiği deftere tuttuğu günlüğüne yazdıkları, romanın biçimini oluşturur ve biz bu günlük üzerinden genç bir ülkücü kadının düşünce ve duygu dünyasına gireriz.

Azrail'in zulmü

Ankara'da geçen romanın hemen başında, Gülden'in yoksul bir semt olan Abidinpaşa'daki derme çatma bir evde ağabeyi ve yengesiyle yaşadığını, lisede öğrenci olduğunu ve ülkücü ağabeyi yüzünden solcu bir hocanın kafayı kendisine taktığını öğreniriz. Adı Cebail olan ama sağcı öğrencilerin Azrail dedikleri bu hoca, her fırsatını bulduğunda, aktif siyasetin içinde hiçbir şekilde yer almadığı halde, sırf ağabeyi ülkücü olduğu için Gülden'i tehdit etmekte ve onu okuldan attıracağını söylemektedir. Gülden bu durumu günlüğünde şöyle anlatır:

Değil okulda, okula yakın herhangi bir yerde bile kavga çıksa ya da gazetede bir çatışma, kendi taraflarından ölü yaralı haberi okusa, gelip doğruca bizim sınıfın ortasında soluğu alıyor. Bir bağlantı kurabilse muhakkak mutlu olur, lakin kuramadığı için iyice çileden çıkıyor ve “faşistlere bu okulda yer yok, hepinizi tek tek takip ettiriyorum, bir telefonuma bakar, topunuzu deliğe tiktiririm” diye avazı çıktığı kadar bağıyor. O bağırdığında herkes dönüp bana bakıyor. Sanki benim alnımda faşist yazıyor! Sınıftakiler konuşurken duydum, emniyette müdür eniştesi mi ne varmış, ona güveniyormuş. Sabredip sesimi çıkarmadan bekliyorum. Şurada mezuniyetime kalmış dört beş hafta. Sonrasında zaten şeytan görsün yüzünü. (s. 15)

Gülden okulun bitmesini beklerken ülkücü ağabeyi de onu, “Hele şu zor günleri bir atlatalım, sıkıyönetim gelsin, ortalık dirlik düzene kavuşsun, bu kez seçimlerde hayal bile edemediğimiz büyük bir başarı bekliyoruz, bak her şey nasıl da senin istediğin gibi olacak,” diye teselli etmektedir. Ancak yazar burada bir tarih hatası yapmıştır. Gülden günlüğüne bu satırları 8 Mayıs 1979’da yazmıştır, oysa sıkıyönetim Maraş Katliamı’nın ardından, 26 Aralık 1978’de ilan edilmiştir; yani Gülden’in ağabeyinin “hele bir sıkıyönetim ilan edilsin” dediği günlerde sıkıyönetim zaten ilan edilmiş durumdadır. Yine de yazar muhtemelen bilinçsiz bir şekilde ülkücülerin sıkıyönetimle ilgili beklentilerini dile getirmiş olmaktadır. Çünkü 1978 yılı boyunca ülkücü hareketin temel stratejisi Ecevit hükümetini devirmek ve sıkıyönetim ilan ettirmek için siyasal şiddeti yükseltmek olmuştur. Sıkıyönetimden sonra ise ordu içindeki ülkücü subaylar aracılığıyla iktidara el koyma hesapları yapılmaktadır. Maraş Katliamı ile birlikte sıkıyönetim ilan ettirme hedefine ulaşılmışsa da bir sonraki aşamaya geçilmesi söz konusu olmamış ve 12 Eylül gerçekleşmiştir.

Gülden Abidinpaşa’da yaşamaktan şikâyetçidir. Semte su bile yeni bağlanmıştır, elektrik ise verilse bile sıkça sigortalar atmaktadır. Akşam beşten sonra sokakta in cin top oynamaktadır ve

“zaten bizim evin olduğu yerin iki sokak aşağısından sonrası bir tarihte birilerince kurtarılmış”tır. Gülden henüz doktriner anlamda ülkücü değilse de ağabeyinden kaynaklı olarak ülkücülere sempati duymakta, devrimcilere ise husumet beslemektedir. Bu yüzden de, “Artık kimden kurtardılarsa mahalleyi bilmiyorum. Asıl oralarda bizim başımıza bir şey gelse bizi onların elinden kim kurtaracak, o hiç belli değil,” der. Duvarlara yazılan yazılardan da rahatsızlık duymaktadır. “Hak, eşitlik, devrim, aydınlık, çağdaş bağımsız Türkiye lafları... sen bir kere aydınlık kafalı ve çağdaş olsan, eline boyayı alıp milletin evinin duvarına babanın kendi sokağındaymış gibi yazı mı yazabilirsin? Bir de düzgün yazabilse içim yanmaz. Özel mülkiyete karşılar ya, kendilerine hak görüyorlar insanların mahremiyetine saldırmayı. Herkes eşit olmalı! O halde ben de gelip bir balkondan bir balkona bayrağımı asayım sizin sokağınızda? Olmaz? O niye? Ancak bizim gibi düşünürsen eşit sayılabilirsin,” diye yazar günlüğüne.

Bu söylediklerini Azrail Hoca’ya söyleyecek olsa hemen sözlüye kaldırılır Gülden. Neyse ki dersleri çok iyidir ve liseyi bitirince de üniversiteye gidecektir. “Görelim bakalım Azrail Hoca ne yapacak? Şu çok güvendiği, ülkenin geleceği dediği ve sınavlara bile girmeden sınıf geçirttiği ‘çocukları’ elleri böğürlerinde sonuçları öğrendiklerinde acaba bir nebze utanacak mı? Hiç sanmam,” diye devam eder anlatmaya.

Burada da solcuların okulları ele geçirdiğine, öğretmenlerin solcu öğrencileri kayırıp ülkücü öğrencilere baskı yaptığına ve onları mağdur ettiğine dair klasik anlatıyı görürüz. Buna karşın ülkücü öğrenciler ise şiddete bulaşmamak için ellerinden geleni yapmakta ve derslerine çalışıp bir an önce okullarını bitirmeye çalışmaktadırlar.

Kızıl Cem ve “erkeklik yasası”

Bir gün Gülden’in yolunu mahallede herkesin “Kızıl Cem” dediği bir genç keser. Gülden bunu önemsemediği için evdekile-

re anlatmaz. Ancak ağabeyi olayı öğrenmiştir ve Gülden'e olayı kendisine anlatmadığı için çok kızar. Gülden, "Ateş olsa cürmü kadar yer yakar," dese de ağabeyi onu sert bir şekilde uyarır:

"Sen onların ardında kimler olduğunu bilmiyorsun ondan böyle rahat konuşuyorsun" diye bağırdı. Aptal bir kız da değilmişim ama nasıl bunu düşünemiyormuşum? "Bu çocuklar durup dururken bir sabah yataklarından kalktıklarında mı böyle oldular" dedi, "her biri büyüyünce köşe başlarında bizlere ateş etmek üzere yetişiyor, kandırılıyor, beyinleri yıkanıyor, artık o tarlalarda top oynadığımız günler geride kaldı. (...) Hele ki benim kardeşim olduğunu öğrenseler hiç ondan yardımı esirgerler mi sanıyorsun" dedi. "Sırf bana zarar vermek için yaparlar bunu hem de. İnsanı kız kardeşiyle yaralamayı bile hanesinde artı olarak görebilecek insanlar var dışarıda. Senin nasıl ağabeyin olarak arkanda ben varım, ben olmasam sana ağabeylik edecek arkadaşlarım var, onların da çevrelerinde böyle bizler gibi bir sürü yetişkin var. Bizler gibi dediysem de lafın gelişi biz kimsenin bacasına, kızına yan gözle bakıp onun önünü kesmeyiz." (s. 28)

Diğer antikomünist romanlarda olduğu gibi burada da devrimciler beyni yıkanmış, robotlaşmış, şiddete eğilimli ve her türlü kötülüğü yapabilecek tipler olarak resmedilmektedir. Burada buna bir de "kadın" meselesi eklenir. Devrimciler sırf bir ülkücüye zarar vermek için onu kız kardeşiyle dahi vurmadan çekinmezler, ülkücüler ise bir "erkeklik yasası" olarak kimsenin "bacısına, kızına" yan gözle bakmazlar, onun yolunu kesmezler ve birbirlerinin bacılarına, kızlarına da "ağabeylik" ederler.

Gülden'in ağabeyi

Gülden, ağabeyinin aktif bir ülkücü olduğunun farkındadır. Ağabeyi ömrünü yollarda geçirmektedir. Adana, Konya Antep, Ordu, Giresun, sık sık İstanbul... Sürekli bir yerlere gitmektedir "başkan"la birlikte. Gülden "başkan"ı hiç yakından görmemiştir ama gazetelerde sık sık resimlerine rastlamaktadır.

Başkan televizyonda da bir kere beş on saniye kadar görünmüş ve tütün üreticileri için hükümeti göreve çağırmıştır. Başkanın sadece üç beş cümlesi verildikten sonra ise “işçi federasyonlarından birinin kızının düğünü, kızın altınların ağırlığından bükülen ince beli ve ardından grevde halay çeken işçiler, duvar yazıları, anarşi nedeniyle ‘bugün’ hayatını kaybedenler” görünmüştür ekranda.

Başkanın TV’de görünme süresiyle diğer haberlerin süresi arasında yapılan karşılaştırma elbette ki nedensiz değildir. Ülkücüler “Amerikan sigaralarının yerli üretime vurduğu darbe”den bahsederken yani hem antiemperyalist bir tutum alıp hem de köylünün yanında yer alırken, işçi haklarını savunduğunu iddia eden sendikaların yöneticileri kiloyla altının takıldığı düğünlerde kızlarını evlendirip eğlenmekte, o sendikalara üye işçiler ise kandırıldıkları için greve gitmekte, solcular duvarlara yazılar yazmaktan başka bir şey yapmamakta ve “anarşi nedeniyle” insanlar ölmeye devam etmektedir.

Güliden’in ağabeyi kısa süre sonra “daha fazla sorumluluk ve yetkiye sahip olacağı yeni bir göreve” getirilir. Ağabeyi “varını yoğunu, zamanını, ömrünü” adamıştır bu işe. “Hiçbir şahsi beklentisi olmadan, hırs yapmadan, payına düşen ne varsa fazlasıyla yapmaya her daim” hazırdır ve tek bir gayesi vardır: “o da komünizm zulmünün kökünü bu topraklardan kazımak ve ülkeye komünist bir diktatörlüğü uğratmamak.” (s. 48)

Güliden kendini bildi bileli, ağabeyi “namazdan arta kalan vakitlerini” hiç boş geçirmez ve hep bir şeyler okuyup öğrenmeye çalışır. Öyle ki “uyumadan sobanın üzerinde demlik demlik çay demleyip üç gün üç gece” *Kapital*’i okumuş, Güliden, “Birisi bunu bizim evde görse ne düşünür?” dediğinde ise onu, “Neye itiraz ettiğini bilmeden konuşan boş konuşmuş olur,” diye yanıtlamıştır. Ağabeyi her şeyi ama her şeyi okumuştur:

Şimdi benim odamda duran tüm o kitaplar, dergiler, o Devlet’ler, Millî Hareket’ler, Orkun’lar, Ötüken’ler, Serdengeçti’ler, Ocak’lar,

Töre'ler, sanmam ki "benim" diyen kütüphanede o muntazamlıkta ve tamlikta bulunsun. Ve hatta Engels, Hegel, Heidegger... Kapital de kenarda köşede bir yerlerde hâlâ duruyor. Polis evde arama yapmaya kalkışsa bizim kitaplığın önünde şaşırıp kalır herhalde. (s. 49)

Güliden'in ağabeyi iyi de bir öğrenci olmuştur üniversitedeyken ama "öldürülen bir arkadaşının cenazesinin ardından, kalabalığa karşı o herkesi duygulandıran konuşmayı yapmasa fark edilmeyecek, birilerinin gözüne girip görev üstüne görev alarak topun ağzına gelmeyecek" ve mezun olup öğretmen çıkacaktır. Ağabeyi "bu ülkenin taşına, toprağına, havasına ve suyuna" aittir ve "diğer her şey, karısı, ben, her şey ikinci planda" diye düşünmektedir Güliden.

Güliden'in "sınavı"

Okulların "anarşi ve terör" nedeniyle bir ay kapalı kalmasının ardından, Mayıs ayının sonlarına doğru eğitim ve sınavlar yeniden başlamıştır. Bu sırada solcular ülkücü öğrencileri sıkıştırıp dövmekte, onları okuldan kovmaktadırlar. Hatta o öğrencilerinden biri öldürülmüştür. Böylesi bir ortamda Güliden de solcu hocaların hedefindedir ve Güliden'i odasına çağıran müdür muavini ona, "Senin mezuniyetin biraz sıkıntıda, not ortalaman diploma için yeterli görünmüyor kayıtlarımızda," diyecektir. Güliden olan bitenin farkındadır, mezun olmasını engellemek için notlarıyla oynanmıştır. Güliden bu duruma itiraz ettiğinde, müdür muavini ona, "Ağabeyine mi güveniyorsun sen!" diye çıkışacak ve propaganda yapmaya başlayacaktır:

Artık meydan onundu nasılsa, sürdürdü sözlerini, "eğer ağabeyine güveniyorsan söyleyeyim, onun kaba kuvveti, tabancası, tüfeği geçmez bu okulda" diye üstüne yürüdü. Bu okulun bahçe duvarlarının dibinden itibaren, kurulması an meselesi olan aydınlık ve özgür bir ülkenin küçük bir modeli başlarmış. Karanlık tipler ve onların bağlı olduğu emperyalist güçler bu okulun ancak müs-

tahdem olmak için kapısından içeri girebilirlermiş, ancak ona da layık görülmezlermiş. Başım önde, içimde kuvvetli bir ağlama isteği yükselerek dinliyordum. Okul müdürümüz sene başında kâğıt üzerinde kim bilir hangi gerekçeyle açığa alındığı için onun yerine vekâleten baktığını unutmuş gibiydi ve kendisini müdür değil besbelli padişah gibi görüyordu karşımda. Sözcükler uçuşuyordu zihnimde, özgürlük, eşitlik, adalet, faşizm, sosyalizm, aydınlık bir gelecek... Sanki hepsi de taşıdıkları anlamlarından sıyrılmış, bu odada bambaşka ve sadece bu adamın bildiği hallere bürünmüş, farklı bir dil oluşturmuşlardı. (s. 64)

Müdür muavininin konuşması bittiğinde Gülden alttan almayla çalışır ve kendisinin ağabeyiyle de onun işleriyle de bir ilgisinin olmadığını, bir an önce okulu bitirip üniversiteye gitmek ve öğretmen olmak istediğini söyler. Muavin Gülden'e ne öğretmeni olmak istediğini sorduğunda Gülden, "Türkçe, tarih, felsefe, hangisine puanım yeterse," şeklinde bir karşılık verir. Bunun üzerine muavin Gülden'e, "Pekiye çocuklara ne öğreteceksin?" diye sorar ve "Bizim ırkımız diğer ırklardan üstündür, şöyle şanlı tarihimiz var, böyle kahraman ceddimiz var, kanımız asildir, bizim gibi düşünmeyenler vatan hainidir, dinsizdir, hepsini tek tek asmalı, hiçbirine yaşam hakkı tanınmamalıdır mı diyeceksin?" diye devam eder.

Gülden neye uğradığını şaşırmış durumdadır ama müdür muavini konuşmasını sürdürür ve "Sizin gibiler öğretmen olsanız ne olur, olmasanız ne olur, hepiniz bu ülkeyi Hitler Almanya'sına benzetmek için güçsüz gördüğünün üzerine saldıran, gözünü kan bürümüş, gerici, yobaz, faşist katillersiniz," der. Gülden şaşkın bir şekilde "ben mi" demeye çalışsa da müdür muavini kendini kaptırmış bir şekilde sözlerine devam eder: "Ülkeyi Amerikan işgalinden kurtarmak isteyen, herkes eşit olsun, insanlar hak ettikleri hayata sahip olabilsinler diye mücadele eden yoksul Anadolu köylüsünün çocuklarını, gencecik fidanları, hiç acımadan, gözlerinin yaşına bakmadan infaz ediyorsunuz."

Antikomünist romanlardaki bütün komünist karakterler gibi *Hatırla Beni*'de de müdür muavini karikatürleştirilmiş ve klişeleşmiş cümlelerle gencecik bir kıza kin kusan bir kötülük timsali olarak resmedilmiştir. Ancak Gülden ağlamaklı olunca müdür muavini yumuşar gibi olacak ve Gülden'e bir şans daha verecektir:

Bir peçete ile kalem uzattı yazayım diye. Saymaya başladı: "Karl Marx, Vladimir Lenin... Yazıyor musun? Stalin, Ernesto Che Guevara, Fidel Castro, Nâzım Hikmet Ran. Yazdın mı, hah bu yazdırdığım kişilerin kısaca hayat öykülerini, dünya görüşlerini ve ideolojik olarak ortak noktalarını bulacak, Nâzım Hikmet'in şiirlerinde bu görüşleri destekleyen unsurları tespit edecek ve en nihayetinde bir tartışma bölümüyle diğer tüm siyasi görüşlere olan üstün yönlerini yazacaksın. Ha bir de semavi dinlerin bugüne dek dünya tarihinde insanlığa vermiş olduğu zararları ve bu sebeple uğranılan kayıpları anlatan bir kompozisyon istiyorum senden. Yazdın mı? Güzel... Aslında daha bir sürü isim var, ilk etapta bunları bir öğren sen, hele bu muhteşem fikir dünyasına bir adımını at, gerisini zaten kendin araştırıp öğrenirsin. (s. 66)

Müdür muavini Gülden'i zorla "komünist" yapmak istemektedir anlaşılan ve verdiği ödevin de bu işe yarayacağını düşünmektedir. Ancak karikatür düzeyindeki antikomünizme bu da yetmez; "semavi dinlerin insanlığa verdiği zararlar" ödeviyle de Gülden'in ateist olma yolunda önemli bir adım atması sağlanacaktır.

Gülden müdür muavinin odasından çıkıp sınıfa gittiğinde karmaşık hisler içerisinde. Ağabeyine öfke duymaktadır, çünkü "bu işlere hiç girmemiş kendi halinde bir ülkücü olarak kalmış olsa" kimse onun mezuniyetini engellemeye çalışmayacaktır. Dönüp az ilerisinde oturan Emine'ye bakar. Çoğu sınava Emine'yi o çalıştırmıştır ve derslerini kendi sayesinde vermiştir Emine ama okul yönetiminin nazarında makbul bir öğrenci konumundadır.¹ Gülden'e göre etliye sütlüye karışmayan öğrenciler

1 Yazar burada doğrudan belirtmez ama romanın daha önceki sayfalarında Emine'nin Alevi bir aileye mensup olduğundan söz edilmiştir. Dolayısıyla ima yoluyla da olsa

de diğerlerine göre bir adım öndedir. Demek ki ağabeyi “elini taşın altına koymanın gerekliliği hakkında” yanılmış ve ona, “Sen daha küçüksün, okuluna bak, memleketi kurtarmayı da şimdi-lik bana bırak,” derken olan biteni iyi okuyamamıştır. Çünkü Gülden istediği kadar siyasete bulaşmasın, yine de solcu öğretmenler tarafından hedef alınmıştır. Ancak öte yandan meydana “Azrail Hoca” gibilere de bırakmamak gerekmektedir:

Evet birileri elini taşın altına koymalı... Ve biz şimdi elimizi taşın altına koyduğumuz için bertaraf ediliyoruz... Ülkemizin geleceğinde görev almamıza mani olunuyor. Ama şimdi, aman siyasete bulaşmayalım, sağcısı da solcusu da anarşist diyen ne kadar çekingen varsa hayatın önlerine sunduğu basamakları birer birer çıkacak ve bir gün söz sahibi olacakları makamlara gelecekler. Neyiz biz öyleyse? Jandarma mı? (s. 67)

Öğrenim hakkı gasp edilen ülkücüler

Gülden okulu bırakmaya karar vermiştir ve birkaç gündür de okula gitmemektedir. Ağabeyinin arkadaşlarından biri olan ve Gülden’in yıllardır platonik aşk beslediği Murat ise bunu öğrendiğinde Gülden’i okula dönmeye ikna edecek ve ona ödevini beraber hazırlamayı önerecek, Gülden de Murat’ı daha çok görebilmek için bu teklifi kabul edecektir. Ağabeyi de buna onay verecek ve “İnsan zorda kalırsa, zulüm görüyorsa, doğru bildiğini diliyle inkâr edebilir. Bu gönlündeki gerçeği değiştirmez. Biz seni biliyoruz. Allah da senin kalbinden geçeni biliyor. Sen verilen ödevi yap, mezun olmaya bak. Bu yaptıklarının bedelini bir gün ödersen,” diyerek onu teselli edecektir.

Ağabeyi o sıralarda “öğrenim hakkı ellerinden alınan gençlerin haklarını savunmak için” yine yollardadır. Yani Gülden’in başına gelenler münferit değildir, komünistlerin izlediği sistemli

bir politikanın ürünüdür. “Başkan”la birlikte İstanbul’a gitmişler ve kavga çıkan bir üniversitenin rektörünü “fakültede güvenlik tesis etmek için polisten yardım istemeye ikna etmeye” çalışmışlardır. “Orman fakültesine giremedikleri için devamsızlıktan kalmak üzere olan bir grup öğrenciyi güç bela finallere sokmayı başarmışlar” ve geri dönmüşlerdir.

Ağabeyi dönüşte eve üç gazeteyle gelmiş ve Gülden’e gazetelerin her satırına, her sütununa bakmasını ve olan bitenlerle ilgili herhangi bir haber görüp görmediğini söylemesini istemiştir. Gülden gazeteleri inceler ama hiçbir haber göremez, çünkü gazeteler gerçeği saklamaktadır. Ağabeyinin İstanbul’da olduğunu bilmedikleri için yengesiyle birlikte endişelendikleri bombalı saldırının “iç yüzünü” ise yine ağabeyi anlatacaktır Gülden’e: Bombalı saldırı ağabeyiyle adı soyadı aynı olan bir emekli diplomatı hedef almaktadır. Ama “diplomatın geliş saatini hesaplayamadıkları için, onu kaçıran teröristler, bombanın ‘boşa gitmemesi için’, o an dağılmakta olan teknik liseye yönelmişler” ve “bizim çocuklar tam durağa gelirken” bombanın patlamasıyla bir kişi ağır yaralanmış, diğerleri de hafif yaralı olarak kurtulmuşlardır.

Katliamların haklılığı

Gülden derslerine çalışır ve ödevini hazırlarken ülkedeki şiddet dalgası da hızla yükselmektedir. Güldenlerin semtine yakın yerlerden biri olan ve devrimcilerin kontrolünde bulunan Tuzluca’yı’daki kahvehanelerden birinin taranması sonucu çok sayıda insan hayatını kaybeder. Diğer öğrenciler gibi “bugün ders yok” denilerek okul kapısından geri gönderilen Gülden, “İnsanın canını en çok yakan, birilerine gerçekten zarar verenlerin değil de belki de olan bitenle hiç ilgisi olmayanların ödenen bedeli üstlenmesi,” diye düşünür. Ancak bir yandan da, “Gerçi deniyor ki o kıraathanede oturan herkesin az çok ödemekle yükümlü olduğu bir bedel varmış,” diye düşünmektedir. Bu “kafa karışıklığını” ise ağabeyinin anlattıkları bitirecektir.

Güliden taranan kahveyle ilgili gazete haberini okurken ağabeyi, “Ne yazmışlar?” diye sorar, Güliden de yüksek sesle söz konusu haberi ağabeyine okur. Duyduklarına canı sıkılan ve suratı asılan ağabeyi ise olayın “iç yüzünü” şöyle anlatacaktır:

O saydığın isimlerden biri Ulus’taki postane soygunu nedeniyle aranıyordu, bir tanesi ODTÜ’de çıkan bir çatışmada yirmi arkadaşımız içerideyken yurt yemekhanesini ateşe veren, üniversiteyle falan ilişkisi olmayan bir teröristti, biri de onları evinde saklayan kişiydi. Sadece gazetelerden öğrenmeye kalkışırsanız taranan kıraathaneyi, ölenlerin her türlü bilgisini tastamam öğrenirsiniz. Ama aynı gazetede su deposunda öldürülüp cesedi bir kenara atılan çocuğun suçunun ocağa gidip gelmek olduğunu göremezsiniz. Ya da teknik lisede bomba isabet eden diğer çocuğun dört kardeşle birlikte annesinin gündeliğe giderek kazandığı parayla ne zorluklarla o yaşa geldiğini, o çocuk o okula gidebilsin diye aksamaları evde ailesinin kuru ekmekle soğana talim ettiklerini de bulamazsınız. (s. 87)

Bu satırlarda ülkücülerin mağduriyeti ya da basının solcuları desteklemesi gibi klişelerin ötesinde, çok daha önemli bir şey vardır. Daha önce incelediğimiz romanlarda ülkücü şiddetin sessizce geçirildiğini ya da “derin” odaklara fatura edildiğini görmüştük, burada ise çok net bir şekilde kahvehane saldırısı ve gerçekleştirilen katliam Güliden’in ağabeyi tarafından ülkücüler adına üstlenilir, ölenlerin “suçları” teker teker açıklanarak meşrulaştırılır. Ülkücülerin Ulus’taki “postane soygunu” nedeniyle aranan birini ve diğer “suçlu”ları tarayarak öldürme meşruiyetini nereden aldıklarına dair bir tartışma ise kitapta yer almaz elbette.

Güliden’in başarısı

Güliden Murat’ın yardımıyla sonunda ödevini teslim eder ve sözlüde başarılı olur: “Emek, proletarya, işçi, artı değer, sosyalizm, eşit toplum, sınıf mücadelesi, idealizm, materyalizm, son

üç haftada ne okuyup öğrendiysem sular seller gibi anlattım.” (s. 91) Gülден’in kafası “şu diyalektik materyalizm” konusunda biraz karışık olsa da “bu adamların ne demeye çalıştıklarını anlamak için kafa patlatmış biri olarak” komünizm artık Gülден’in gözüne korkutucu gelmemektedir. Murat ise, “Ağabeyin böyle dediğini duyarsa bizi topa koyar, aman diyeyim evde şakasını bile etme,” diyerek uyarır Gülден’i. Gülден ise, “Komünizmin kendisi komünistler kadar tehlikeli olamaz,” diye düşünmektedir öğrendiklerinden sonra.

Gülден’in sözlüde yaşadıkları “mizahi” bir üslupla ve solcu öğretmenler tiye alınacak şekilde anlatılır romanda. Gülден, “Hocam aslında Mao’dan da bahsetmek gerekirdi belki ama Lenin gibi bir dehayı tanıdıktan sonra açıkçası bunu zaman kaybı olarak gördüm,” dediğinde Azrail Hoca, “sekte-i kalpten gidecektir neredeyse”. Mutluluğunu ise, “Ne mutlu bir memleket evladını faşizmin pençesinden kurtarabildiysek,” diyerek dile getirecektir. Gülден de sınav bitip sınıftan çıkarken yaşananları şöyle yazacaktır günlüğüne:

Sağolun var olun hocam, siz olmasaydınız ben bu sınıf bilincine kavuşamayacak, emperyalizmin dişlileri arasında içi yenip dışı sokağa tükürülmüş bir ay çekirdeği gibi atıl ve biçare, bir köşede görücü bekleyecektim. Yaşasın tam bağımsız Türkiye, yaşasın sosyalizm diye bağırdım. Son ana kadar onlarla dalga geçip geçmediğimden emin olamayarak şaşkınlıkla beni izledi. Çıkarken yanında oturan felsefeciye “Mao’yla Lenin iyi geçinemiyor muydu yahu” diye sorduğunu duydum. Zannederim ben odadan çıktıktan sonra mutluluktan ağlamış bile olabilir. Merdivenlerin başında durup bahçeye doğru bağırdım sonra: Yoldaşlarım! Mezun oldum! (s. 92)

Yazarın hayal gücünü ziyadesiyle zorlayarak kurguladığı ve son derece tiyatral bir biçimde anlattığı bu sahne bir tür “ülkücü fantezi”, hatta bir masal olarak okunabilir. Karşıda genç bir kızın geleceğini çalmaya hevesli ama aynı zamanda zekâdan yoksun, üstelik de cahil bir komünist toplam, onların karşısında ise iyi

kalpli ve zeki ülkücü bir genç kız vardır. Ülkücü genç kız kötü kalpli komünistlerin kendisine kurduğu tuzağı çalışkanlığı ve zekâsıyla bozacak ve kötülüğü alt edecektir. Yani sonunda kötüler (komünistler) yenilecek ve iyiler (ülküçüler) kazanacaktır.

Gülden üniversitede

Gülden liseden mezun olur ve Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ni kazanır. Murat da ona olan ilgisini yavaş yavaş belli etmeye başlamıştır. Bu ilgi ise “erkeklik jestleri” şeklinde olacaktır: Gülden artık bir çocuk değildir, çok güzel bir genç kızdır. Yolda onu gören birinin dönüp de bir daha bakmamasına imkân yoktur. Mümkün olduğunca sütü bozuklarla karşılaşmamaya çalışmalı, dikkat çekici bir şekilde giyinmemelidir. Artık onu okula Murat götürecektir ve oradaki tanıdığı arkadaşlarına, kardeşlerine emanet edecektir. Dersler biter bitmez de çıkıp doğruca eve gelecektir. Murat ne bir “yabancı arkadaş, ne de orada burada oyalanma” istemektedir. Gülden ise tüm bunların Murat'ın kendisini sevdiğini belli etmek için söylediği cümleler olduğunu ve âdeta bir rüya gördüğünü düşünmektedir.

Okulların açılmasına kısa bir süre kala Murat'la birlikte “Başkan” ve eşi Güldenlerin evine misafir olurlar. Gülden başkanı şöyle anlatır:

Benim tahmin ettiğimden daha genç birisi. Tok sesli ve şiir okur gibi düzgün cümlelerle konuşuyor. O konuşurken ağabeyim, Murat ve diğer arkadaşlarından çıt çıkmıyor, kendilerini pür dikkat ağzından çıkacak kelimelere veriyorlar. Sanki bir sözülle her şeyi yapabilecek gibiler. Öylesine bir sevgi, koşulsuz bir teslimiyet ve sonsuz bir itimat... Tavırları müşfik bir ağabey sözüne kıymet verilen bir aile büyüğü gibi. (s. 119)

Ülkücü hareket içerisinde “lider”in yerine ve hiyerarşinin sorgulanamazlığına işaret eden ama yazarın “övgü” için kurduğu bu cümlelerin ardından, başkanın eşinin de siyasetin içinde ol-

duğunu ve ülkücü kadınları da siyasete davet ettiğini görürüz. Başkanın eşi Gülden'in ağabeyine ve diğerlerine, "Gençler, hanımlarınızı, bacılarınızı da mücadelemize öyle veya böyle dâhil etmek zorundasınız," diye çıkıştıktan sonra sözlerine şöyle devam eder:

Sokakta taşlı sopalı kavga etsinler demiyorum ama öyle çok geriye gitmenize lüzum yok, millî mücadele yıllarını bir düşünseniz yeter, orada kadınlar da hayatlarını ortaya koymasaydı düşmanı kovabilir miydik bu vatandan, cumhuriyeti kurabilir, bağımsızlığımızı elde edebilir miydik? (s. 119)

Başkanın eşi, ardından doğrudan Gülden'e hitap ederek, "Sen madem artık üniversite öğrencisisin, tez vakitte üniversite teşkilatlarımıza dâhil olursun," der. Gülden ise "yenge"yi ilk başta biraz erkek gibi bulsa da saatler ilerledikçe ona kanı ısınacak ve dobralığına hayran kalacaktır.

Gülden hevesle okula başlamayı beklemektedir ama okullar "anarşi" nedeniyle bir türlü açılmamaktadır. Bu esnada "Kızıl Cem" annesini Gülden'i istemeye yollar. Gülden'in yengesi onun üniversitede okuduğunu ve evlenmeyi düşünmediğini anlatmaya çalışsa da kadın ısrarcıdır ve tahsilli bir gelinlerinin olmasından memnuniyet duyacaklarını söyler. Bunun üzerine yengesi biraz daha üst perdeden Cem'in Gülden'in yolunu kestiğini ve kendilerini çok üzdüğünü hatırlatır. Cem'in annesi "gençtir, delikanlıdır, cahildir" diye durumu geçiştirmeye çalışırken Gülden kendini tutamayacak ve meseleyi Cem'in komünistliğine getirecektir:

"Teyzeciğim" dedim sonra, "sizin oğlan komünist haberiniz var mı?" Yengemin suskunluğu devam et, arkadayım der gibiydi. "Allah'a peygambere inanmayan, herkes eşit olacak diye milletin malına mülküne göz diken, fırsatını bulsa ağabeyimi gözünü kırpmadan öldürmeye ant içmiş ne idüğü belirsiz insanların gölgesinde dolaşıyor Cem, siz bunları nasıl duymamış olabilirsiniz?" (s. 128)

Cem'in annesi, "Komünist değildir benim oğlum, solcudur biraz, o da amcalarından görüp duymayla, karıncayı incitmez benim oğlum," dese de sonuç değişmeyecek ve evden eli boş ayrılacaktır.

Gülden okuldaki ilk vukuatını eğitim öğretim yılının başlamasından çok kısa bir süre sonra yaşar. "Üzerleri parkalı, sakalları en az beş günlük, yürüdükçe arkalarından kesif bir sigara kokusu havalanan, sınıfta kendilerinden başka hemen herkesi hakir görürcesine yürüyen ve burnu havada bir grup, derse yaklaşık yarım saat sonra" girer ve özür bile dilemeden amfinin arka tarafına dizilir. Gülden bu durumun kendisinden başka kimseyi rahatsız edip etmediğini anlamak için sınıfa göz gezdirdiğinde en ön sırada oturan ve birinin elinde tespih olan iki öğrenciden başkasını göremez. Onlar da hoca ders arası verdiğinde amfiyi hızlıca terk eder. Ders bitiminde Gülden ülkücü olduklarını anladığı iki öğrenciyi bulacak ve yanlarına yaklaşıp, "Merhaba," dedikten sonra, "Bir şey mi istediniz?" şeklindeki sorularına, "Derse geç giren o tiplere hadlerini bildirirsiniz sandım ama siz çıkıp gittiniz, bir daha da gelmediniz," diyerek onları şaşırtacaktır.

Ertesi gün başka bir hocanın dersinde yine aynı sahne tekrarlanmak üzereyken Gülden duruma müdahale eder ve "parkalıların" karşısına dikilir. "Ders çoktan başladı arkadaşım, dikkatimizi bozmaya hakkınız yok, geldiğiniz yere geri dönün," diyerek amfinin kapısını suratlarına çarptığında hem öğrenciler hem de hoca taş kesilir. Parkalılar ise tekrar kapıyı açıp içeri girmeye cesaret edemezler. Gülden olan biteni ağabeyine anlattığında ağabeyi, "Ne gerek var, kendini hemen ilk günden açık ediyorsun," diye kızacak, Murat ise, "Geleyim de bizim çocuklara emanet edeyim seni," diyecektir.

Okulda sadece devrimcilerle ülkücüler kavga etmemekte, devrimciler kendi aralarında da kavga etmektedir. Gülden "parkalılar"ın kendi aralarındaki kavgalarına şaşırdığında onu

“aydınlatma” görevi okuldaki kadın ülkücülerin sorumlusu Sevcan’a düşecektir. Sevcan olan biteni şöyle anlatır:

“Solcular iki türlü” dedi. “Bir kısmı Atatürkçü geçinir ve Ecevit’i destekler. Onlar misak-ı milli sınırları içinde sosyalist bir Türkiye kurulsun, küçük Sovyetler Birliği olalım isterler. Diğerleri de Türkiye’ye, Atatürk’e, Misak-ı Milli’ye ana avrat söver, ülkeyi bölüp doğu ve güneydoğuda kendi devletlerini kurmak isterler. Her halükarda iki hizip de biz milliyetçilere düşmanlık etme ve gördükleri yerde indirme konusunda ant içmişlerdir. Devrimlerini kanla yapmakta beis görmezler. Yasal veya değil, haklı veya haksız, kanlı veya kansız, halka rağmen, halk adına hareket ettiklerini iddia ederler.” (s. 151)

Türkiye soluna dair bu tasnif elbette ki gerçeklikle örtüşmemektedir ama zaten ülkücü anlatı açısından önemli olan da bu değildir. Önemli olan solun her fraksiyonunun kanlı bir devrim peşinde koştuğu ve halk adına halka rağmen hareket ettiği yönündeki iddianın bir hakikat olarak sunulmasıdır.

Başka bir gün ise Gülden okuldaki sıra dışı sessizliğin nedenini merak edecek ve solcuların “arabasından inerken” öldürülen bir yazarın cenazesine gittiğini öğrenecektir. Okul sorumlusu Sevcan’a yaklaşıp, “Bizimkiler mi vurmuş?” diye sorduğunda aldığı yanıt ise şöyledir:

“Bu rahmetli” dedi, “sürekli ama sürekli bizler hakkında ipe sapa gelmez yazılar yazar, bizi yerden yere vururdu. Partiyi, ocakları kapatsınlar diye imza kampanyaları düzenler, bir dilekçesi işleme konmadan savcılığa yeni dilekçe verirdi. Kim vurdu bilmiyorum ama böyle bir eylem geçmişle düşmanı az değildir. (s. 162)

Burada da bir kez daha politik bir cinayetin dolaylı şekilde de olsa meşrulaştırılmasını görürüz. Yazar ülkücüler tarafından öldürülmüşse bile bunu hak etmiştir; çünkü ülkücülüğe karşı hukuki bir mücadele vermekte, kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadır. *Hatırla Beni* daha önce de söylemiş olduğum üzere bu

konuda “dürüst” bir romandır. Ülkücü şiddeti saklayıp gizlemek yerine onu meşrulaştırmaya, öldürülenin öldürülmeyi hak ettiğine okuru ikna etmeye çalışır.

Güliden okulda giderek politize olurken “orta yolcu” öğrencilere haddini bildirmeyi de ihmal etmez. Sınıflarındaki “mini eteklilerden” birinin Güliden’e, “Senin gibi güzel bir kızın orada ne işi var?” demesi üzerine Güliden ona, “Aklın varsa kendine sakla, senin o beğenmediğin insanlar sayesinde bu kılıkta okula gidip gelebiliyorsun, onlar yüzünden siyasetle ilgilenenler hakkında böyle ileri geri konuşabiliyorsun,” diyecektir. Yazar, “ülküçüler sayesinde mini etek giymek” argümanının saçmalığının farkında olsa gerektir ki kendisiyle çelişecek bir şekilde “mini etekli”ye, “Hiç de bile, sizinkiler kaç defa beni çevirip bu kadar kısa etek giyme, yok efendim ramazanda kantinde yiyip içme diye beni tehdit ettiler, nereden onlar sayesinde okula geliyormuşum ben?” dedirtir. Güliden ise bunun “ilkokul talebesi düzeyinde mantık yürütmek” anlamına geldiğini düşünür ve “Sen komünizm nedir biliyor musun?” diye sorar. Mini etekli, “Biliyorum ama bu ülke zaten hiç komünist olmaz, buna izin vermezler,” dediğinde Güliden ona şöyle yanıt verecektir:

Biraz az gezip daha çok oku bence de bir fikrin olsun dünyada olup bitenlere dair, komünizme senin o beğenmediğin ve “sağcılar” dediğin insanlar müsaade etmiyor, onlar sokaklarda ölüyor, senelerdir onlar fakülteleri terörist yatağı olmaktan kurtarıyor ve benim ağabeyim de onlardan birisi, sen yanlış kişiye geldin. (s. 167)

Ülkücülüğün “mini etekliler”in üniversitede okumasının garantisi olduğu yönündeki iddia bir kez daha hakikatin baş aşağı çevrilmesi anlamına gelir. Ülkücülerin ya da İslamcılarının yoğunlukta olduğu okullarda ve özellikle taşra üniversitelerinde, kadın öğrenciler –yazarın da kabul etmek zorunda olduğu üzere– düzenli olarak “edepli, ahlaklı” giyinmeleri şeklinde uyarılır, yaşadıkları ilişkilere müdahale edilir, sevgilileriyle sarılmalarına, el

ele tutuşmalarına dahi müdahale edilir, uyarılar yapılır. Politik olmayan öğrencilerin rahat oldukları ve yaşam tarzlarını devam ettirebildikleri yerler ise esas olarak solun güçlü olduğu üniversitelerdir, diğer okullarla kıyaslandığında buralarda daha üniversiter bir atmosferin mevcut olduğu kolayca görülebilir.²

Darbeye doğru

Ülke 1980 yılına da yoğun bir şiddet dalgasıyla girmiştir. Üniversitede hocalardan birinin arabasına bomba yerleştirilir ama patlamadan tespit edilir. Polise bombayı arabaya ülkücülerin yerleştirdiği yönünde bir ihbar yapılır ve polis okuldaki ülkücülere ve teşkilatlara operasyon yapar. Bunun üzerine okullar bir kez daha kapatılır. Bu esnada Gülden de sıkça “yenge”nin yanına gidip gelmektedir. Ülke Çorum Katliamı’na doğru giderken, Gülden günlüğüne, “Bugün de yengenin yanındaydım. Çorum’da kızıl militanlarca Alevi düşmanı olduğu gerekçesiyle öldürülen bir posta memurunun karısıyla üç çocuk gelmişlerdi. Gencecik bir kadın. Çocuklardan birisi daha memede bebek. Yazmasının kenarıyla gözlerini silerek ‘biz kimseye bir şey etmedik, gözünün üstünde kaşın var demedik, kim Alevi, kim Sünni bilmeyiz bile’ diyerek ağlıyordu,” diye yazar. (s. 215)

“Politik olmadığı iddia edilen bir aile neden Ülkü Ocakları başkanının eşini ziyaret etmiştir?” sorusu bir yana, burada yakın zamanda başlayacak katliama dair bir meşrulaştırma çabası gizlidir. Çorum’da aslında solcular “Alevi düşmanı” oldukları gerekçesiyle Sünnileri öldürmekte, dolayısıyla yaşanacakların alt-

2 1971 tarihli bir ülkücü yayında “mini etek” meselesiyle ilgili olarak şunlar söylenmektedir: “Evet bugünün Türk kızı milli mazisi, tarihi, örf ve ananesi ve mahalli kıyafetleri ile her zaman iftihar etmelidir. Eğer ‘maksî’ giyiyorsa ve giyecekse moda olduğu ve batılı hemcinsleri giydiği için değil de; gazi nenehatunlar giydiği için ‘maksî’ giymelidir. Eğer ‘mini’ giymiyorsa ve giymiyorsa, gazi nenehatunlar şu menhus ‘mini’yi giymediği için o da inat ve ısrarla giymemelidir. (...) Eğer bir milletin kızları bir ‘formasyon’a, ‘nosyon’a ve ‘entelleksiyon’a sahip değilse o millet için inhilal, inkıraz ile vatan ve millet bütünlüğünün çökmesi ve yok olması mukadder bir akıbetir...” (Özdemir, 2020: 119)

yapısını hazırlamaktadır, yani katliamın sorumluluğu da aslında solculara aittir.

1980 yılının Temmuz ayı ise Gülден'in günlüğüne son satırlarını yazdığı tarih olacaktır. Bu noktada önce 1 Temmuz 1980 tarihli bir gazete haberiyle karşılaşırız. Haberde şöyle yazmaktadır:

Dün öğlen saatlerinde Ankara Tandoğan Meydanı'nda toplanan ve Sıhhiye istikametine doğru yürüyen sağ görüşlü kişilerin üzerine kimliği belirsiz kişilerce bombalı ve silahlı saldırı gerçekleştirilmiştir. Çıkan olaylarda 12 sağ görüşlü öğrencinin ve 5 sol örgüt üyesi militanın öldüğü, çok sayıda yaralı olduğu öğrenilmiştir. (s. 271)

Sağcıların "öğrenci" solcuların ise "sol örgüt üyesi militan" olduğunu öğrendiğimiz bu haberin ardından ikinci bir haber daha aktarılır ve haberde şöyle yazmaktadır:

Akşam saatlerinde Mamak İlçesi Abidinpaşa semtinde Partisi'nde yönetici olarak görev yapan Nihat Yılmaz'ın evi kimliği belirsiz kişilerce bombalı saldırıya uğramıştır. Olay yerinde yapılan incelemelerde Nihat Yılmaz'ın olay yerinde, eşi Yasemin Yılmaz'ın da ağır yaralı olarak kaldırıldığı Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde hayatlarını kaybettikleri anlaşılmıştır. Yılmaz çiftinin 8 aylık bebeklerinin cansız bedeni tüm aramalara rağmen bulunamamıştır. Ankara Emniyeti il giriş ve çıkışlarında denetimleri artırarak mahalle sakinlerince eşkâli bildiren zanlıları aramaktadır. (s. 270)

12 Eylül öncesinin siyasal şiddet ortamında ve şiddetin en yoğun olarak görüldüğü zaman dilimlerinde bile sağcı öğrencilerin yürüyüşlerine doğrudan bombalı bir saldırı yapılmadığı gibi, MHP yöneticilerinin evleri de bombalı bir saldırının hedefi olmamıştır. Ancak yazar antikomünist edebiyata uygun bir şekilde gerçekliği bir kez daha tahrif edecek ve kitabını trajik bir sonla nihayetlendirecektir. Bombalı saldırı esnasında yaşanan silahlı çatışmaya karıştığı gerekçesiyle polis tarafından aranan Gülден günlüğüne son kez şöyle yazacaktır:

Şimdi sırtımdaki çantayı benden başka kimsenin aklına gelmeyecek bir yere gömeceğim. Eğer bu defteri bulacak olan olursa Allah rızası için defteri yaksın. Vicdanı ne diyorsa onu yapsın. Bu satırların sahibi ülkesi, bayrağı ve dini için yürürken kendisine “faşist” diyenlerce bombalı saldırıya uğramıştır. Arkadaşlarının bir kısmı ölmüş, bir kısmı yaralanmış, diğerlerinin de büyük çoğunluğu tutuklanmıştır. Ailesinin akıbeti meçhuldür. Polis her yerde onu aramaktadır. Bir ölüp bin dirilen bir milletin başı dik bir neferi olarak kısacık ömründe Türk milliyetçiliği, Türkçülük ve Turancılık davasına hizmet edebilmiş olmayı bir şeref madalyası gibi göğsünde taşımaktadır. (s. 269)

Sonuç

Kitabın devamında Gülden’in 12 Eylül sonrası yaşadığı zorluklar anlatılır ama çalışmanın bağlamı antikomünizm olduğu için, *Hatırla Beni*’nin devamı üzerinde durmaya gerek yoktur. Sonuç itibarıyla söylenebilecek olan şey ise mağduriyet anlatısının bu sefer ülkücü bir kadın figürü üzerinden okurlara anlatılıyor olduğudur. Gülden lisede solcu öğretmenler, üniversitede ise solcu öğrenciler tarafından mağdur edilir. Romanın sonunda ise hem ağabeyi hem yengesi komünistler tarafından öldürülür, kendisi de büyük zorluklarla karşı karşıya kalır.

Kitabın yazarı kadın olmasına ve bir kadın karakterin romanın merkezinde yer almasına rağmen, kitapta ülkücülüğün bir “erkek ideolojisi”, ülkücü hareketin de bir “erkek hareketi” olduğuna dair herhangi bir özeleştirici ile karşılaşmayız. Gülden kendisine biçilen geleneksel kadınlık rolünü de kadınların hareket içerisindeki ikincil pozisyonunu da hiçbir şekilde sorgulamaz, buna dair herhangi bir soru sormaz.

Hatırla Beni’de de diğer antikomünist romanlardaki gibi kanlı canlı, gerçek bir komüniste rastlanmaz, komünistler antikomünizmin klişeleri üzerinden karikatürleştirilir ve “mutlak kötü” olarak resmedilir. Öyle ki liseli bir genç kızın mezuniyetini en-

gellemek için ona komplolar kurabilirler, öte yandan o komployu nihayete erdiremeyecek kadar da akılsızdırlar.

Kitabı diğer antikomünist romanlardan ayıran temel nokta ise yazarının 1980 öncesi ülkücüler tarafından yapılan katliamları ve işlenen cinayetleri meşrulaştıracak argümanlar üretmesidir. Yazar bu katliam ve cinayetleri failsizleştirmek, bunların üzerini örtmek gibi bir çabanın içerisine girmek yerine, meşrulaştırmaya, neden gerçekleştirildiklerini açıklamaya ve okuru bu açıklamaya ikna etmeye çalışır. Gülden'in günlüğüne son satırları yazdığı gün yapılan sağcı öğrencilere yönelik bombalı saldırının gerçekte hiç yaşanmamış olması ise tıpkı diğer anti-komünist romanlar gibi *Hatırla Beni*'nin de esas sorunsalının hakikati baş aşağı etmek olduğunu göstermesi bakımından son derece manidardır.

ONUNCU BÖLÜM

ÜLKÜCÜLER VE CEZAEVLERİ: SECDEDEN SEHPAYA

Ş. Adnan Şenel'in *Secdeden Sehpaye* (2019) adlı romanında ana tema ülkücülerin 12 Eylül darbesinin ardından cezaevlerinde yaşadıklarıdır. Bu tema ise yanlışlıkla idama mahkûm edilen ülkücü bir genç olan Ömer'in yaşadıkları üzerinden anlatılmıştır. Ömer'in öyküsünden hareketle anlatılan paralel hikâyede ise ülkücü yazar Nedret Neşe ile solcu öğretmen Sevda'nın aşklarına tanıklık ederiz. Romanı ilginç kılan şeylerden biri sadece karşı cephelerde yer alan iki kişinin aşkını anlatması değildir. Ülkücü hareketin önemli teorisyenlerinden biri olan Necdet Sevinç'in Nedret Neşe adıyla bir roman karakteri olarak karşımıza çıkmasıdır. Benzer bir şekilde yine hareketin önemli isimlerinden biri olan Galip Erdem de ismi değiştirilmeden ama sadece "Galip bey" ya da "Galip ağabey" diye anılarak romandaki yerini almıştır.

Roman "Eylül 1979 ile Eylül 1980 arasındaki bir yıl içinde anarşi ve teröre kurban giden 2182 kişinin nezdinde 12 Eylül'ün öncesinde ve sonrasında hayatını kaybeden bütün insanlara ve onların acılı yakınlarına" ithaf edilmiştir. İthafın sadece Eylül 1979'dan Eylül 1980'e kadar yaşamını yitirenlerle sınırlı olmasının nedeni ise yazarın bakış açısından ve anlattığı hikâyeden kaynaklanmaktadır. Buna göre Kenan Evren ve kuvvet komutanları darbe yapmaya 1979 yılının Eylül ayında karar vermişler ama "şartların olgunlaşmasını beklemek" gibi bir karar daha almışlardır. Dolayısıyla bu bir yıl boyunca yaşanan siyasal şiddetin

gerisinde darbeciler vardır. Darbeciler halkı darbeye razı etmek için siyasal şiddete göz yummakla yetinmemiş, şiddeti de kışkırtmışlardır.

12 Eylül’e doğru giden Türkiye’de, askerin şartların olgunlaşmasını beklediği de siyasal şiddetin derinleşmesindeki payı da açıktır; ancak yazar buradan yola çıkarak bu süre zarfında ülkücülerce işlenen cinayetleri ve yapılan katliamları öznesizleştirmekte ve bunların hepsini “karanlık güçler”in/darbecilerin üzerine yıkmaktadır. Öte yandan devrimciler ise darbeciler tarafından kullanılıyor olsalar da cinayetlerin öznesidir ve bu cinayetleri belli bir plan program dâhilinde işlemektedirler.

Ömer ve Sevda öğretmen

“Secdeden sehpayı” gidecek olan Ömer’le, telaşlı bir şekilde Sevda öğretmenin edebiyat dersi yazılısına yetişmeye çalışırken tanışırız. Ömer sınava son anda yetişmeyi başarır ama terini silmek için cebindeki mendili ararken kucağındaki kitapları yere düşürür. Ders kitaplarının arasındaki bir kitap ise Sevda öğretmenin dikkatini çeker. Kitabın adı *Milliyetçi Gence Notlar*, yazarı ise Nedret Neşe’dir. Sevda öğretmen Nedret Neşe adını daha önce duymuştur. Neşe “sağ kesimin önemli ve etkili kalemlerinden biri”dir ve Sevda öğretmen yazdığı hiçbir şeyi okumamışsa da onun “faşist cenahın önde gelen fikir adamlarından biri olduğunu” bilmektedir. Sevda öğretmen Ömer’in “sağ görüşlü bir genç olduğunu” az çok tahmin etmektedir ama onun “Nedret Neşe’nin kitabını okuyacak ve hatta sınıfa getirecek kadar ‘aşırı’ olduğuna” ihtimal vermemiştir. “Biraz hayal kırıklığı biraz da sitemkâr duygularla” kitabın kapağını çevirdiğinde, Nedret Neşe’nin kitabı “kıymetli kardeşim ve gönüldaşım Ömer’e sevgi ve başarı dilekleriyle” diye imzaladığını görecektir ve şaşkınlığı ikiye katlanacaktır.

Sevda öğretmen kitapta ne anlatıldığını merak etmektedir ama “karşı taraftaki hiçbir görüşü ve kitabı” okumamıştır ve oku-

mayacaktır da. “Neticede bunlar faşist değil miydi? Ne yazar ne söylerlerdi ki?” diye düşünse de merakını yenemeyip kitabı karıştırmaya başlayacak, “Bir milliyetçi genç aynı zamanda eylem adamı olmalıdır,” cümlesini gördüğünde ise, “Okumaya, bakmaya değmez,” diye düşüncektir. Tam kitabı bırakacakken son sayfadaki iki kelime dikkatini çeker. Nedret Neşe’nin “Milliyetçi Genç için Okuma Listesi-Tavsiyeler” başlığı altında sıraladığı kitaplar arasında *Küçük Prens* de vardır: “Bir faşist yazar gençlere okuma listesi yapıyor ve *Küçük Prens*’i de tavsiye ediyordu. İlginçti...”

Ömer “lisedeki bütün sınıflar içinde edebiyat dersinden yüksek notlar alan nadir öğrencilerden” biridir ve Sevda öğretmen Ömer’i sadece yüksek notlar alan zeki ve akıllı bir öğrenci olduğu için değil, “her zaman çok saygılı, terbiyeli ve efendi olmasından dolayı” sevmektedir. Tam da bu nedenle “bu gencin aşırı sağ görüşe kapılıp gitmiş olmasına bir türlü anlam” verememekte ve “Bu ne tezat, bu ne haksızlık böyle,” diye düşünmektedir. Böyle düşündüğü için de sınav sonrası Ömer’le konuşacaktır.

Sevda öğretmen kitabı gördüğünde “mahvoldum” diye düşünen Ömer, sınav bittiğinde öğretmenin kendisine seslenmesine şaşırmamış ve “kaderine rıza gösterir bir teslimiyetle öğretmenin göstereceği tepkiyi” beklemeye başlamıştır. Sevda öğretmenin “çözüm”ü ise Ömer’e siyasi propaganda yapmak değil, siyasetten uzak durması ve okulunu bitirmesi yönünde tavsiyede bulunmaktadır:

Bak Ömer, sen çok başarılı bir talebesin. Seni de çok severim biliyorsun. Senin ne zorluklarla okuduğunu biliyorum. Senin kuzenin var bir alt sınıfta, amcanın oğlu galiba, onunla da konuşmuştum, o anlatmıştı okumak için nasıl zahmet çektiğinizi. Neyse bak, kitap okumak çok güzeldir. Okumak her şeyden önemlidir. Fakat ben senin siyasetle uğraşmanı bu tür kitaplar okumanı istemem. Senin iyiliğin için. Sen her şeyden önce üniversiteye hazırlanmalısın. Orayı da bitirip güzel bir meslek sahibi olmalısın. Anlıyor musun beni? (s. 20)

Ömer öğretmeninin söyledikleri karşısında sessizliğini korumaya çalışır ama Sevda öğretmenin, “Sen tanıyor musun bu Nedret Neşe’yi?” şeklindeki sorusunu yanıtlamak zorundadır. “Evet tanıyorum hocam. Ara sıra sohbetlerine giderim. Konferanslarına da gittim birkaç kez. Bu kitabı iki gün önce almıştım. Bugün de çalıştığı gazeteye gittim. Biraz oturup sohbet ettik. Kitabı da o sıra imzalattım,” diye yanıtlar Ömer öğretmenin sorusunu. Sınava neden geç kaldığı anlaşılmıştır. “Peki okudun mu?” şeklindeki sorusunu, “Henüz hepsini okumadım hocam, bugünkü edebiyat sınavı ile dünkü İngilizce sınavına hazırlanmıştım. Bunu boş vaktimde okuyacaktım,” diye dürüstçe yanıtlaması üzerine Sevda öğretmen Ömer’e kızamayacağını anlar. Çünkü o hem saf ve dürüst bir çocuktur hem de önceliği derslerine vermektedir.

Ömer, Sevda öğretmene zor şartlarda okuduklarını anlatan kuzeniyle, yani amcasının oğlu Osman’la aynı okulda okumakta ve aynı evde yaşamaktadır. Osman sınıftan Nurgül isimli bir kıza âşıktır ve okulun en güzel kızlarından biri olan Nurgül “yine okulun en hızlı devrimcilerinden biri olan” Salih’in kız kardeşidir. Osman defalarca onu bu sevdadan vazgeçirmeye çalışmış ama başarılı olamamıştır. Oysa bilmektedirler ki “Nurgül’ün devrimci ve militan ağabeyi, kız kardeşinin bir faşistle böyle bir ilişki yaşadığını öğrendiği anda” bu aşk bitecektir.

Okul çıkışında birlikte eve yürürlerken Ömer Osman’a Sevda öğretmene kendisi hakkında neler anlattığını sorar. Biz de bu vesileyle Ömer’in anne ve babasının öldüğünü, Ömer’in Ankara’ya gelip Osmanlarda yaşamaya başladığını ve bir yandan okurken bir yandan da bir matbaada çalıştığını öğreniriz. Amcasının durumu fena olmasa da Ömer hem okuyup hem çalışmakta, evin bütçesine karınca kararınca katkı yapmaktadır.

Ömer o gece yatağa girdiğinde hemen uyuyamayacaktır, çünkü Sevda öğretmenin Osman’la yaptığı konuşma zihnini meşgul etmeye devam edecektir. Sevda öğretmenin solcu olduğunu okul-

daki herkes bilmektedir. Ömer'in ülkücü olduğunu ise belki de sadece Sevda öğretmen bilmemektedir ya da belki de bunu ona konduramamaktadır. Ömer'e okuldaki solcu öğrenciler pek dokunmamaktadır, çünkü "okulun ülkücülerin elinde ve etkisinde olduğu dönemde" Ömer özellikle "kendi sınıfındaki sol görüşlü arkadaşlarını" kollamış ve onları "sağ görüşlü talebelerin baskı ve tacizlerinden" korumuştur. Ancak "ne zaman ki iktidar değişip yerine Güneş motel destekli CHP hükümeti" gelmiş, "o andan itibaren okulda her şey tersine dönmüş"tür. Gönderilen sağ görüşlü öğretmenlerin yerine sol görüşlü öğretmenler gelmiş ve "sudan bahanelerle" ülkücülerin okuldan atılmasıyla birlikte "kontrol tamamen sol grubun eline" geçmiştir. (s. 27)

Buraya kadar anlatılanlardan yola çıkıldığında, *Secdeden Sehpaya*'da romanın başkahramanı olan ülkücü genç Ömer'in de tıpkı diğer romanlardaki ülkücüler gibi akıllı, ahlaklı ve iyi kalpli bir insan olarak resmedildiğini söyleyebiliriz. Ayrıca yine buraya kadar anlatılanlara bakarak mağduriyet söyleminin bu romanda da merkezî bir unsur olduğunu görebiliriz. Ülkücü öğretmenlerin sürgüne gönderildiği, yerlerine solcu öğretmenlerin yerleştirildiği, ülkücü öğrencilerin okuldan atıldığı ve bu sayede okulların kontrolünün solcu öğrencilere geçtiği bir mağduriyet hikâyesidir anlatılan.

Ömer ve Osman

Ömer'in kişisel mağduriyet hikâyesi ise amcasının oğlu Osman'ın Nurgül'e duyduğu aşktan kaynaklanacaktır. Ömer bir gün işten eve dönerken mahallenin bakkalı önünü keser ve ona o akşam yaşananları anlatır. Yarım saat önce dükkâna bir telefon gelmiş, Osman'ın arkadaşı olduğunu söyleyen bir kız Osman'ı telefona çağırıp çağıramayacağını sormuş, bakkal da oğlunu göndererek Osman'ı çağırtmıştır. Osman önce kızla konuşmuş ama sonrasında "sanki telefonu başkası almış gibi" karşısındakine ağzına geleni söylemeye başlamış, "Bekle ulan geliyorum!" de-

dikten sonra da telefonu kapatıp eve doğru koşmaya başlamıştır. Sonrasını ise bilmemektedir.

Anlatılanları dinleyen Ömer, “İnşallah aklıma gelen şeyi yapmamıştır,” diye düşünerek eve doğru koşmaya başlar ve tahmini doğru çıkar. Osman zuladıkları tabancayı alarak evden çıkmıştır. Ömer geç kalmış olmamayı dileyerek Nurgüllerin evinin olduğu, devrimcilerin kontrolündeki mahalleye koşar. Evin olduğu sokağa yaklaştığında ise bir silah sesi duyar. “İnşallah bu Osman değildir,” diye düşünse de tam sokağın köşesinde elindeki silahla öylece dönüp kalmış olan ve şuurunu yitirmiş benzeyen Osman’ı görür. O an aklına gelen ilk şey önce Osman’ı tokatlayarak kendine getirmek, ardından da eldiven taktığı elindeki silahı alıp sokağın karanlık tarafına doğru fırlatmak olur. Ardından ise hızla koşmaya başlayacaklardır. Önden koşmakta olan Osman, Ömer’in ayağının takılıp düştüğünü fark etmeyerek koşmaya devam edecek, Ömer’i ise düştüğü yerde polisler yakalayacaktır. Ömer polisleri gördüğünde “sevinç ve korku duygularının ikisini birden” yaşayacaktır; çünkü “gelenler polis değil de devrimciler olsaydı” kurtuluşu yoktur, öldürülecektir. (s. 60)

Ömer karakoldaki gözaltında, “Ne istedin lan o gençten!” sorusunu duyduğunda, önce Osman’ın silahından çıkan kurşunların birinin ölümüne sebep olduğunu, ardından da polislerin katilin kendisi olduğunu düşündüklerini anlayacaktır. Ömer karakolda yalan bir ifade verecek ve ertesi sabah da Emniyet’e gönderilecektir. Bu esnada ise Osman ne yapacağına bir türlü karar veremeyecek ama sonunda “mahalle teşkilatında görevli Cihan abisi”ne gitmeyi akıl edecektir.

Cihan Osman’ı dinledikten sonra bu meselenin altından tek başına kalkamayacağını anlar ve “ocak başkanı” ile görüşmelerinin en doğru yol olduğuna karar verir. Cihan başkana durumu özetler ama başkanın verdiği yanıtı ikisi de beklememektedir. Başkan Osman’a, “Ya bir şeyleri saklayarak anlatmışsın ya da tam

bir salaksın sen,” diye çıkışır ve “Sen şimdi diyorsun ki ben gece Saimekadin’a gittim, sevdiğim kızın abisini korkutmak için havaya ateş açtım, o sırada Ömer geldi, ben kaçtım ama o kaçamadı, silahla birlikte yakalandı ha?”

Osman, “Yemin ederim böyle oldu,” dese de başkan Osman’a “bütün bu boktan durumun müsebbibi” olduğunu ama dünyadan haberi olmadığını söyler ve “Ben sana anlatayım geri zekâlı,” diyerek olanları anlatır:

Ne olmuş biliyor musun dün gece? O havaya ateş açmışsın ya o havaya sıkıştığın mermilerden biri nasıl olmuşsa gitmiş bir komünistin beynini dağıtmış. Hemen orada ölüp giden komünistin adı ne biliyor musun Osman gardaşım? Adı Salih.. Başkent Lisesi’nin azılı militanı... Lisenin solcularının lideri. Senin kuzeninin sınıf arkadaşı yani... Şimdi anladın mı lan durumu? Salak! (s. 87)

Ocak başkanı da bu durumun kendisini aştığını fark eder ve “genel başkan” a gitmeleri gerektiğini düşünür. İsmi doğrudan zikredilmese de başkanla kastedilen Muhsin Yazıcıoğlu’dur ve yazar Yazıcıoğlu’ndan şöyle bahseder:

Ülkücü gençliğin lideri idi o ve her zaman mütevazı ve güler yüzlü idi. Fakat herkes bilirdi ki muhabbeti ve hoşgörüsü kadar öfkesi de cesareti de sınırsızdı. Kadife içinde demir yumruk tabiri sanki onun için söylenmiş gibiydi.¹ Karayağız ve zayıfçaydı, hafif kıvrıkcık saçlarının altındaki yüzünde tam bir Anadolu delikanlısı portresi vardı. (s. 99)

Olan biteni dikkatli bir şekilde dinleyen “ülkücü gençliğin lideri”, Cihan ve Osman’ı telefonda, “Abi bir mesele var anca sen halledebilirsin,” dediği birine, “Galip ağabey” e yönlendirir. Görevli gençlerden birine ise, “Murat’a söyle hemen Emniyet’e gitsin ve Ömer Korkmaz’ın durumunu kontrol etsin. Yanına para da alsın ve çocuğa versin. Başka ne ihtiyacı varsa öğrensin ve tedarik etsin,” talimatını verir.

1 Bu söz Dünder Taşer’e aittir.

Cihan ve Osman Galip Ağabey'in bürosuna giderler ve durumu anlatırlar. "İnce naif yüzünü kaplayan seyrek ve kırçillaşmaya başlayan sakalıyla bir avukattan çok bir felsefe profesörünü andıran Galip Bey" anlatılanları dinledikten sonra, "Bunca zamandır ülkücü kardeşlerimin davalarıyla ilgilendim ama yukarıda Allah var böyle berbat olanıyla hiç karşılaşmadım," diyecek ve olan biteni anlamak için Emniyet'e gidecektir. Emniyet dönüşü ise pek umutlu değildir, çünkü Ömer karakoldaki ifadesinde olayla bir ilgisinin olmadığını söylese de Emniyet'teki ifadesinde suçu kabul etmiştir. Bunun nedeni ise silahın üzerinde parmak izinin bulunmasıdır. Ömer'in suçu üstlendiğini duyan Osman, "Gidip teslim olayım. Ben yaptım diyeyim," dese de Galip Bey ona, savcıların ve hâkimlerin buna inanmayacaklarını, yaşı 18'den küçük olduğu için daha az ceza alma umuduyla suçu üstlendiğini düşüneceklerini, yani bunun bir çare olmadığını anlatır. Ömer'in kaderi kesinleşmiş gibidir artık: Kısa süre sonra mahkeme tarafından idam cezasına çarptırılacak ve Mamak Cezaevi'ne yollanacaktır.

Sevda öğretmen ve Nedret Neşe

Ömer'in başına gelenler okulda da duyulmuştur elbette ve aynı sınıftaki iki öğrencisinden birinin diğerini öldürdüğünü, öldürenin ise çok sevdiği öğrencisi Ömer olduğunu öğrenen Sevda öğretmen olan bitenler karşısında perişan durumdadır. Sürekli kendisine Ömer'in nasıl böyle bir şey yapmış olabileceğini soran Sevda öğretmen, sonunda aradığı cevabı bulur: "Ömer'in sınıfa getirdiği ve yere düşürdüğü o kitap... Kendisinin alıp sayfalarını karıştırdığı o kitap... Yazarının imzaladığı o kitap... Nedret Neşe adlı faşistin yazdığı ve gençleri zehirlediği kitap... Evet, tamamdı işte. Ömer gibi gençlerin kanına giren, aklını, gönlünü çelen, sonra da ateşe süren onun gibi adamlardı. Bu faşistin son kurbanı da Ömer olmuştu." (s. 115)

Sevda öğretmen Ömer'i bu işe azmettirenin Nedret Neşe ve onun yazdığı kitaplar olduğu kanısına varmış, Neşe'den hesap sormaya karar vermiştir. Cenaze töreninde ise karmaşık duygular yaşamaktadır. "Sadece okul arkadaşları değil, mahalleden ve diğer semtlerden de katılan devrimciler, kendilerince önemli bir yoldaş olarak gördükleri Salih'in cenazesini de devrimci propagandanın malzemesi ve vesilesi yapmışlar"dır ve Sevda öğretmen cenaze törenini hem bu propagandaya hem de Nedret Neşe'ye duyduğu öfkeyle izlemektedir:

Hiçbir şey değişmiyordu ve bu gidişle hiçbir şey değişmeyecekti. Gencecik insanlar toprağa girecek ve yine gencecik insanlar onların arkasından sloganlar atıp intikam yeminleri edeceklerdi. Olan annelere, babalara, kardeşlere olacaktı. (...) Sadece ölümü ve öleni değil, dirileri de kullanıyordu bazıları. Onları onlardan olmayanların üzerine gönderenler vardı. Nedret Neşe? İşte o da onlardan biri değil miydi? Kitaplarıyla gençlerin beynini yıkayıp eylemci olmaya yönlendirmiyor muydu? Salih'i mezara, Ömer'i zindana gönderenlerden biri o değil miydi? (s. 119)

Cenaze bittikten sonra Sevda öğretmen bir arkadaşına uğrar ve onun "faşo kocası"ndan Nedret Neşe'nin adresini ister, o da Sevda öğretmene Neşe'yi bulabileceği gazete bürosunun adresini verir. Çıkarken arkadaşı muzip bir şekilde, "Adamı öldürmeyeceksin değil mi?" diye soracak, Sevda öğretmen ise gözlerini kısararak, "Belli mi olur?" diyecektir.

Gazeteye giden Sevda öğretmen Nedret Neşe'yi gördüğünde biraz şaşıracaktır, çünkü Neşe zihninde canlandığı tipten çok farklıdır: "Zayıf sayılabilecek bir bedeninin üzerindeki bu yüzde bir dinginlik ve sadelik vardı. Koyu kısa kesilmiş saçları, bir çizgiyle ikiye ayrılmış gibi duran geniş alnı, delici fakat munis kahverengi gözleri, bu gözlere eşlik eden hafif kemerli burun ve üzerinde bıyık olmayan ince dudaklar... Yakışıklı ve çekici bir tipti karşısındaki ve Sevda'yı şaşırtan da bu olmuştu." (s. 124)

Nedret Neşe Sevda öğretmeni nazik bir şekilde karşılayıp, “Buyurun oturun lütfen. Ne ikram edeyim size?” dese de Sevda öğretmen bu nezakete aynı karşılığı vermeyecek ve elindeki kitabı “Nedret’in şaşkın bakışları altında” sallayarak bağırmaya başlayacaktır:

Sen, sen işte bu kitaplarla mı zehirliyorsun gençleri? Ha? Söyle Nedret efendi, bu yazdığın kitaplarla mı çocukların beynini yıkıyorsun? Söylesene hiç utanmıyor musun, sıkılmıyor musun o çocukları hapsilere ölümlere göndermekten? (s. 125)

Nutku tutulmuş bir şekilde Sevda öğretmeni dinleyen Nedret Neşe, bir anlığına kadının bir meczup olduğunu düşünmüş ama “böyle güzel, alımlı ve bakımlı biri”nin meczup olamayacağı kanaatine varmıştır. Sevda öğretmenin bağırışı çağırışı bittiğinde ise, “İnanın bir şey anlamış değilim. Sizi bu kadar öfkeliendirecek ne yapmışım ben?” diye soracaktır. Sevda öğretmen ise tekrar bağırmaya başlayacak, “Daha ne yapacaksın be adam? Daha ne yapacaksın? Bu kitabı sen yazmadın mı? Gençler senin bu kitabını okuyup faşist olmuyor mu? Gençler senin kitabını okuyup katil olmuyor mu? Daha ne yapacaksın ha?” diyecektir.

Nedret bir kez daha sakin ve yumuşak bir ses tonu ile Sevda’nın kendisine neden kızdığını öğrenmeye çalışınca Sevda iyice çileden çıkar:

Bak Nedret efendi, benim bir öğrencim senin bu kitabını okuyordu. İmzalayıp vermişsin üstelik. Her milliyetçi aynı zamanda eylem adamıdır diye bir zırva vardı kitabında. İşte benim öğrencim senin sayende bir eylem adamı oldu ve birini öldürdü. Hem de sınıf arkadaşını öldürdü. Al bu lanet olası kitabını da başına çal e mi? (s. 126)

Sevda öğretmen kitabı masaya fırlatıp yazıklar olsun dedikten sonra hızla çıkar odadan. Nedret Neşe ise ilk şoku atlattıktan sonra kadının peşinden gider ve onu yakalayıp, “Mademki yanına kadar gelip onca hakareti edecek kadar medeni cesaretiniz

var, bana ne olduğunu açıklayacak kadar da nezaketiniz olmalı,” diyerek neler olduğunu anlatmasını ister. Sevda öğretmen Nedret Neşe’nin ısrarı karşısında “kendisi gibi inatçı biriyle karşı karşıya olduğunu” anlar ve teslim olup, “Madem istiyorsun anlatayım. Biraz uzun ama sen kaşındın,” der. Nedret Neşe ise rahatlayarak, “Madem uzun, gelin şurada oturalım,” diyerek köşedeki pastaneyi gösterir. Sevda öğretmen içinden, “Bir faşist yazarla pastanede oturmak ha,” diye geçirirse de teklifi kabul eder ve pastaneye oturup konuşmaya başlarlar.

Sevda öğretmen konuya, “Ömer’i tanıyor musun?” diyerek girer. Kitabını imzaladığına göre tanıyor olmalıdır. Nedret Neşe ise “bizim Ömer”i tanımaktadır elbette. Sıkça gazeteye uğramakta, bazen de Nedret Neşe’ye yardım etmekte, onun arşivini düzenlemektedir. Peki Sevda öğretmen niye sormuştur Ömer’i, o da mı tanımaktadır? Sevda öğretmen bu soruya, “Evet tanıyorum. Hem de çok iyi tanıyorum. O benim öğrencimdi. Çok sevdiğim takdir ettiğim bir öğrencimdi,” diye yanıt verdiğinde Nedret Neşe, “Öğrencimdi de ne demek? Ömer ölmüş gibi konuşuyorsunuz. Bir şey mi oldu?” diye soracaktır. Ömer ölmemiştir ama birini öldürmüştür, üstelik öldürdüğü çocuk da sınıf arkadaşısıdır, yani o da Sevda öğretmenin öğrencisidir. Nedret duydukları karşısında şaşkındır. “Nasıl olmuş peki?” diye güç bela sorduğunda ise Sevda öğretmen olan biteni bütün ayrıntılarıyla anlatacaktır. Ancak sadece yaşananları anlatmakla yetinmeyecek ve Nedret Neşe’ye, “Bu tür olayların meydana gelmesinde sizin hiç dahliniz, hiç suçunuz yok mu?” diye de soracaktır. Nedret Neşe ise Sevda öğretmenin ne kastettiğini anlamamıştır, “Bir genç ölmüş, bir genç hapiste ve siz beni bir şeylerle itham ediyorsunuz. Neymiş o şeyler bir zahmet söyleyin de ben de öğreneyim,” der. Sevda öğretmen ise onu şöyle yanıtlar:

Kitaplar yazıyorsunuz. O kitaplarda milliyetçi gençlere tavsiyeler veriyorsunuz. Yol gösteriyorsunuz. Neler yapmaları ve neler yapmamaları gerektiğini söylüyorsunuz. Sonra da o gençler sizin bu

üstün fikirlerinizden feyz alıp işte gidip bu tür eylemler yapıyorlar. Suçunuz işte bu Nedret Bey. Bilmem anlatabildim mi? O masanızın üzerine fırlattığım kitabınız var ya, işte o kitap. Her milliyetçi genç aynı zamanda eylem adamı olmalıdır diye teraneler saçmaladığınız o kitap. Alın işte görün her milliyetçi nasıl eylem adamı oluyormuş. Gidip arkadaşlarını öldürüyormuş... Anladınız mı Nedret efendi? (s. 131)

Nedret Neşe yine şaşkın bir şekilde, “Ne yani, siz şimdi o sözünden yola çıkarak mı beni itham ediyorsunuz?” diye sorar ve aniden yerinden kalkarak Sevda öğretmene hemen geri geleceğini, bir yere ayrılmamasını söyler. Kısa süre sonra ise elinde *Ülkücüye Notlar* kitabıyla birlikte geri döner ve Sevda öğretmenin bahsettiği sayfayı bulup, “Okuduğunuz cümle bu muydu?” diye sorar. Sevda öğretmenin, “Evet,” demesine ise, “Peki altında yazılanları da okumuş muydunuz?” sorusuyla yanıt verir. Sevda öğretmenin, “Okumama gerek yok,” demesi üzerine cümlenin devamında yazanları yüksek sesle okumasını rica eder.

Nedret Neşe, “Her milliyetçi genç, inançlı ve iradeli bir eylem adamı olmak zorundadır,” diye yazmıştır ama devamında “eylem”den ne kastettiğini, “Eylem, çalışmak, üretmek, araştırmak ve yeni şeyler ortaya koymak demektir,” diye açıklamıştır. “Milliyetçi genç, inandığı davasının başarılı olmasını ve iktidara gelmesini istiyorsa ilk yapacağı eylem” okumak olmalıdır. Bunun ardından Nedret Neşe kitapta başka bir sayfayı gösterir ve oradaki satırları da okumasını ister. O satırlarda ise şöyle yazmaktadır:

Ülkenin dört bir yanını saran anarşi ve terör, kardeşi kardeş kıldırarak ve milletimizi kamplara bölmek için kullanılan ve dış mihraklarca da desteklenen tehlikeli bir araçtır, bir tuzaktır. Milliyetçi gençlerimiz kesinlikle bu tuzağa düşmemeli, şiddetten uzak durmalı ve anarşiden terörden beslenen mihrakların ekmeğine yağ sürmemelidir. Milliyetçi gencin tek silahı vardır, o da kitaptır. Tek kurşunu vardır, o da kalemdir. Milliyetçi genç sila-

ha, bombaya, kurşuna değil, kitaba ve kaleme sarılarak mücadele vermelidir. (s. 133)

Sevda öğretmen okumayı bitirdiğinde sözü Nedret alır ve bu satırları okuyan birinin eline silah almayacağını, Ömer böyle bir şey yaptıysa bunda kendisinin bir suçu olmadığını anlatır. Bilakis bütün konferanslarında, yazılarında, kitaplarında gençlere silah-tan ve şiddetten uzak durmalarını tembih etmiştir. Ancak şimdi görmektedir ki başarılı olamamıştır.

Sevda öğretmen Nedret Neşe'nin bu sözlerini samimi bulacak ve "tırnaklarını geri çekerek" şöyle diyecektir:

Tamam Nedret Bey size inanıyorum. Kusura bakmayın, benimkisi biraz da önyargıdan kaynaklandı galiba. Ama ne yapayım, Ömer'e de Salih'e de öyle üzüldüm ki sinirimi, öfkemi birinden çıkarmak istedim ve buna en yakın kişi de siz olduğunuz için size patladım. Kitaptaki o cümle aklımda kalmıştı, ben de madem bir suçlu arıyorum o da niye faşist bir yazar olmasın dedim. (s. 134)

Bu uzun uzun anlatılan sahnede amaç sadece Nedret'le Sevda'nın aşklarının nasıl başladığını anlatmak değildir. Bu sahne aracılığıyla solcuların "faşistlere" karşı nasıl bir "önyargı" içerisinde olduklarını görürüz. Solcular onların yazdıkları yazıları, makaleleri, kitapları okumadan, söylediklerini dinlemeden, şiddeti savunduklarını ya da gençleri ölüme yolladıklarını iddia edebilmektedir ama işte Sevda öğretmen bir "faşist"le oturup konuştuğunda ve yazdıklarını biraz sabrederek okuduğunda gerçeği görebilmektedir. Buna bağlı olarak, tıpkı diğer ülkücü romanlarda olduğu gibi burada da ülkücülükle şiddet arasındaki varoluşsal ilişkinin reddi söz konusudur. Ülkücü teorisyenler gençleri sokaktan ve şiddetten uzak tutmaya çalışmakta, gençler de çoğu kez onların sözünü dinlemektedir. Anarşinin ve terörün kaynağı solculardır, ülkücüler ise savunma pozisyonundadır ve şiddete başvurmaya âdeta mecbur kalmaktadır.

Bu ilk tanışmadan sonra Nedret Neşe, Ömer'in durumundan söz etmek için Sevda öğretmene ulaşacak, bir kez daha aynı pastanede buluşacaklar ve bir süre sonra da aralarında bir aşk başlayacaktır. Ancak bu aşkı "anormal" kılan sadece "ünlü ve evli bir adam ile dul ve öğretmen bir kadın" arasında yaşanması değildir; "biri sağcı, milliyetçi, diğeri solcu, devrimci" iki insan arasında yaşanmasıdır. "Karşıt görüşteki insanların birbirlerini boğazladığı böyle bir zaman diliminde" bu iki kişi arasındaki ilişkinin anormal karşılanması doğaldır haliyle.

Nedret Neşe ve anarşi

Romanda bir yandan Nedret'le Sevda arasındaki ilişki anlatılırken, bir yandan da Nedret Neşe'nin nezdinde 1980 yılının güncel hadiseleri üzerinden günden güne artan "anarşi ve terör"e ve darbenin zemininin nasıl hazırlandığına odaklanılır. Yaşanan her hadisenin darbeye ve darbecilere bağlandığı bir anlatıda, darbenin en önemli nedenlerinden biri olan 24 Ocak Kararları'ndan olumlu bir şekilde bahsedilmesi ise enteresandır. "Ekonomiye ayrı bir ilgisi ve dolayısıyla geniş bilgisi olan" Nedret Neşe iki gün boyunca 24 Ocak Kararları ile gelen yeni ekonomi programını analiz etmiş ve "bunların ülke ekonomisini bir nebze de olsa rahatlatacağı ve darboğazdan çıkaracağı kanaatine" varmıştır. "Eğer tam olarak uygulanabilirse enflasyonun önüne geçilebilir, darboğazdaki vatandaşta nefes aldırılabilir," diye düşünmektedir Neşe.

24 Ocak Kararları ile darbeye doğru gidişat arasındaki bağlantıyı göremeyen Neşe, "anarşi ve terör"e odaklanmış durumdadır ve Başbakan'ın verdiği bilgiye göre azınlık hükümetinin yani III. Milliyetçi Cephe hükümetinin kurulduğu "12 Kasım 1979'dan bugüne, yani 73 günde, anarşi ve terör sebebiyle 487 kişi öldürülmüş, 779 kişi yaralanmış ve 72 soygun olayı yaşanmıştır" Ölenler arasında ise "TÖB-DER eski İstanbul Şube Başkanı Talip Öztürk, milliyetçi yazar İlhan Egemen Darendelioglu, Prof. Dr. Ümit Doğanay, Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil" gibi kamuoyunca

tanınan bilinen isimler göze çarpmaktadır. Nedret Neşe ise olan bitenlerle ilgili olarak şöyle düşünmektedir:

1968’de masum öğrenci isteklerinin şiddetle beslenmesiyle başlayan, ivmesi her geçen yıl giderek artan ve şu günlerde doruğa ulaşan anarşi ve terör ortamı binlerce insanın canına mal olmuştu. Bu daha nereye kadar gidecekti? Sabah sokağa çıkan her vatandaşın akşam eve sağ salım dönmesi şansa ve mucizeye bağlı gibiydi. (s. 164)

27 Mayıs 1980’de MHP Genel Başkan Yardımcısı ve eski Gümrük ve Tekel Bakanı Gün Sazak evinin önünde öldürülür ve suikastı Devrimci Sol üstlenir. İki gün sonra ise Çorum Katliamı başlayacaktır. Romandaki anlatıya uygun bir şekilde, Çorum’daki olayların Gün Sazak’ın öldürülmesine misilleme olarak ülkücüler tarafından gerçekleştirildiğinin üzeri örtülür. Nedret Neşe bu iki olayın da arkasında “karanlık güçler”in olduğuna inanmakta ve arka arkaya gelmelerinin bir tesadüf olmadığını düşünmektedir:

Gün Sazak’ın öldürülmesinden hemen iki gün sonra Çorum’da kitlesel olayları baş göstermişti. Sünni-Alevi çatışması diye lanse edilen olaylar iki gündür devam ediyordu. Nedret Neşe takip edebildiği kadarıyla olayların daha da süreceği kanaatini edinmişti. Vahim ve çok tehlikeli bir gelişmeydi bu. Daha önce Kahramanmaraş’ta ve Sivas’ta yaşananların tekrar sahnelendiğini anlamamak için kör ya da sağır olmalıydı insan. Daha önce seyredilen kanlı filmin bir başka gösterimi gibiydi bu. Milleti sağ ve sol diye iki kampta ayıran ya da ayrılmış bu kampların çatışmasından menfaat bekleyenler bununla da yetinmeyip Sünni-Alevi gibi çok hassas bir mevzuu kaşıyorlardı. Peki ama neden? (s. 199)

Devamında, Nihat Erim, Kemal Türkler ve Rıza Altınok cinayetleriyle Fatsa’daki Nokta Operasyonu’nu da bu zincire ekleyen Nedret Neşe tüm bu olan bitenin tesadüf olmadığını söyleyecektir:

Olacağın önüne geçilemeyeceğinin birçok örneğine şahit olmamış mıydı? İşte Gün Sazak... İşte Nihat Erim... İşte Kemal Türkler...

Bir ay önce Rıza Altınok eşi ve kızıyla birlikte öldürülmemiş miydi? Gün Sazak'ın katledilmesinin hemen ardından başlayan ve 48 vatandaşın ölümüyle sonuçlanan Çorum Olayları... On gün önce lokal bir komünist yönetim uygulamasının denemesi mahiyetinde halk komiteleri, halk mahkemeleri kurulan Ordu'nun Fatsa ilçesinde düzenlenen Nokta operasyonu... Yüzlerce kişinin gözaltına alınması, sokağa çıkma yasağının ilan edilmesi ve Fatsa Belediye Başkanı Terzi Fikri'nin tutuklanması... (s. 248)

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere, romanın temel siyasi tezi olan “darbe için şartların olgunlaşması” ülkücü şiddetin üzerini örtmeye yarayan bir araç olarak kullanılır. Yazar gerçek bir kişilikten esinlenerek kitaba dâhil ettiği ülkücü teorisyene, “Bunlar tesadüf olamaz,” dedirterek onu da ülkücü hareketi de olayların dışında bırakır. Örneğin Gün Sazak'ı ya da Nihat Erim'i öldürenler bellidir, cinayetleri işleyenlerin siyasi kimliklerine özel bir vurgu yapılır ama Kemal Türkler'i kimin öldürdüğü ya da Çorum'da katliamın faillerinin kimler olduğu sessizce geçiştirilir.

Bu eylemlerin ülkücüler tarafından yapıldığına dair yazarın ağzından bir şey duymadığımız gibi ülkücü teorisyenin olan bitenlerden habersizliği de yazarın temel niyeti olan “failsizleştirme” için kullanılan bir araçtır. Örneğin Nedret Neşe, Kemal Türkler'in ölüm haberini aldığı anda şaşırır ve “Bunlar hayra alamet şeyler değil,” diyerek bu cinayeti darbeye doğru gidişatın işaretlerinden biri olarak değerlendirir. Oysaki Türkler'in ülkücülerin hedefinde olduğu da bizzat Türkeş tarafından verilen talimatla katledildiği de katillerin kimler olduğu da bilinmektedir. Nedret Neşe'nin yani Necdet Sevinç'in bu ve benzeri cinayetlerden belki doğrudan haberi yoktur ama “Bunları kim işliyor acaba?” diye düşünecek bir konumda da değildir. Yazar ise Nedret Neşe'nin “habersizliği”ni, “Meğer bu cinayetleri ülkücüler işlememiş,” dedirtmek için bilinçli bir şekilde kurguya dahil eder.

Dolayısıyla *Secdeden Sehpaya*'da darbeye doğru giden yolda işlenen cinayetlerin tek merkezden yönetildiği iddiasından yola

çıkılarak devrimci örgütlerin o merkeze hizmet ettiği öne sürülür ama aynısı ülkücü hareket için geçerli değildir. Öldürülenler solcu olduğunda ya da kitle katliamlarından söz edildiğinde failler belirsizleştirilir, flulaştırılır, “karanlık güçler” den söz edilir. Bu da ülkücülükle şiddet arasındaki varoluşsal ilişkiyi ve hareketin siyasal şiddete dayalı bir strateji izlediğini inkâr için kullanılan söylemsel araçlardan biri haline gelir.

Ömer ve 12 Eylül

Ömer’in yargılama sürecinin neticesinde idama mahkûm edilmesinin üzerinden sadece birkaç ay geçmişken 12 Eylül darbesi gerçekleşecek ve Mamak Cezaevi’ndeki zulüm daha da katlanacaktır. Yazar kitabın bu bölümlerinde devletin ülkücülere yönelik zulüm politikalarının devrimcilere yönelik politikalarından farkı olmadığını ve ülkücülerin bunun karşısında duyduğu derin hayal kırıklığını anlatır.

Yine bir dayak sonrası arkadaşı İsmail, Ömer’e, “Gücüme gidiyor yahu!” der ve onun, “Niye?” diye sormasını beklemeden neyin gücüne gittiğini anlatmaya başlar:

Doğru dürüst konuşmasını bilmeyen şu zavallıların bana zorla İstiklal Marşı’nı söyletmesi gücüme gidiyor. Biz hep İstiklal Marşımız bu ülkede susturulmasın diye mücadele etmedik mi? Dışarıda yüreğimizin ta derinlerinden gelen bir aşkla bağıra bağıra bu marşımızı söylemedik mi? Solcular enternasyonal marşını söylerken biz kendi öz marşımızla onların karşısına dikilmedik mi? Fakat şimdi burada bize bunu cop zoruyla silah zoruyla söylüyorlar. Sanki bir cezaymış gibi hem de. (s. 312)

Ömer de İsmail’i tasdik eder ve tüm bunların kendisinin de zoruna gittiğini söyler ama en azından bir tesellisi vardır: Birincisi söyledikleri marş “bizim İstiklal Marşımızdır” ve Ömer marşı bu koşullarda bile “huşu” içerisinde okumaktadır. Peki ya komünistler? “Amma zorlarına gidiyordur ha!”

İki arkadaşın sohbetini cezaevi komutanının hoparlörden duyulan sesi böler ve komutanın yaptığı “açıklama” bütün cezaevinde büyük bir şok etkisi yaratır. Çünkü Mamak Cezaevi Komutanı Raci Tetik, “Yeni uygulama çerçevesinde bütün koğuşlarda sağ ve sol görüşlü tutuklular bir arada kalacaklardır. Artık her siyasi görüşe müstakil koğuş uygulaması olmayacak ve farklı görüşten tutuklular aynı ranzalarda ve koğuşlarda kalacak, aynı karavandan yemek yiyeceklerdir,” diyerek devletin “karıştır barıştır” politikasını duyurmuştur.

İsmail’in bu açıklamaya ilk tepkisi “zorluyorlar” şeklinde olur. Morali son derece bozuk bir şekilde, “Yaptıkları zulümler yetmemiş ki bunlara, hepsinden daha kötüsünü yapma kararını almışlar,” der İsmail ve devam eder: “Dışarıda kanlı bıçaklı olan, birbirlerini öldüren, yaralayan, döven insanlara şimdi koyun koyuna yatın diyorlar.” İsmail’e göre bu insanların birlikte yaşamalarının mümkün olmadığını darbeciler de bilmektedir ama mahkûmların daha fazla burunlarını sürtmek için böyle bir uygulamaya gitmişlerdir. İki taraf koğuşlarda ya da yemekhanede sürekli kavgaya edecek, askerler de bunu bahane edip sonsuz dayak operasyonlarına girişeceklerdir. Devamında yine devlete yönelik bir serzeniş gelir ve İsmail şöyle der:

Biz yıllarca neyin mücadelesini verdik, ne için, kim için kavgalara girdik, bu uğurda kaç tane arkadaşımızı kara toprağa verdik, kaç ocağımız yandı kül oldu. Fakat şu reva görüldüğümüz muamele-ye bak. Hem de kim tarafından? Bunca yıl ordu-millet el ele diye başımızın üzerinde taşıdığımız, laf kondurmadığımız, bir tek taş fırlatmadığımız ordumuz tarafından. Yazıklar olsun. Devlet dedik, devletimizi her şeyden aziz tuttuk, devlet düşmanları devleti yıkmak için her türlü melaneti sergilerken biz devletimiz ayakta kalsın diye kanımızı, canımızı feda ettik ama şu bize layık görülene bak. Biz mi yanlış yaptık, bize mi yanlış yapılıyor Ömer? Düşündükçe kafayı yiyeceğim yahu! (s. 315)

Ömer ve Hasan

Ömer ve İsmail'in sohbeti komandoların koğuşa dalıp herkesi copleyarak avluya çıkarmasıyla bölünür, üstegmen mahkûmlara bir duyuru yapacak ve mahkûmların koğuşları değiştirilecektir. Ömer de koğuştan ayrılması gerekenler arasındadır ve götürülüp iki metrelik bir hücreye konulur. Ömer, hücrelerin bulunduğu koridorda havalandırmaya çıktığı bir gün, idam edilen ilk ülkücü olan Mustafa Pehlivanoğlu ile karşılaşır ve selamlaşırlar. Balgat katliamının faillerinden Pehlivanoğlu darbeden kısa süre önce cezaevinden kaçmış, ancak daha sonra tekrar yakalanmıştır ve hedeftedir:

Nevşehir'de yakalanıp getirildiği günden bu yana, çekmediği zulüm, görmediği işkence kalmamıştı. Mamak disiplinini ve güvenirliliğini madara ettiği için, erinden subayına bütün askerlerin hışmını ve şiddetini üzerine çekmişti. Çok önceden verilmiş idam cezası vardı. Yan hücrede de Necdet Adalı adlı bir solcu kalıyordu ve o da idam hükmü yemişti. (s. 329)

Ömer hücrelerine döndüğünde yatağında birinin oturduğunu görür ve “Yanlış hücreye mi geldim acaba?” diye düşünür ama yanlış hücrede değildir, yanına biri getirilmiştir ve yeni gelen mahkûm komünisttir. Tanışmaları ise şöyle gerçekleşecektir:

“Adım Ömer. Geçmiş olsun. Ben alttaki ranzada kalıyorum. Sen üstte kalacaksın. Ama altta rahat ederim diyorsan...”

“Fark etmez” diye tısladı yeni misafir. Elindeki naylon torbayı üstteki ranzanın üzerine fırlattı. Sonra aklına bir şey gelmiş gibi dönüp Ömer’e baktı ifadesiz gözleriyle:

“Sen faşistsin değil mi?”

“Eh sen bu tabiri kullandığına göre aksini söylesem de fark etmeyecek değil mi?” (s. 330)

Ömer'in arkadaşı İsmail, hücreye konulduğundan beri Ömer'in idamının yaklaştığını düşünmektedir. Koğuşa ilk idam

haberi geldiğinde İsmail Ömer'in idam edildiğini düşünür. İdam haberinin veriliş şekli ise korkunçtur. Askerler koğuştaki herkese daha önce hiç görülmemiş bir şekilde kola ısmarladıktan sonra, kapıdaki asker mahkûmlara şöyle diyecektir: “Afiyet olsun hepinize lan! Bu ne içindi biliyor musunuz? Bu sabaha karşı arkadaşlarınızı astık. Bunun şerefineydi bu kolalar. Hepinize afiyet olsun.” (s. 339)

Çok geçmeden isimler öğrenilir: Mustafa Pehlivanoğlu ve Necdet Adalı idam edilmişlerdir. Yazar Pehlivanoğlu'nu şöyle anlatır:

İsmail, idam edilenlerden birinin Mustafa olduğunu öğrendiğinde yıkılmıştı. Dışarıdayken de tanıştırdı onunla. Yiğit, cesur ve gözü pek bir delikanlıydı Mustafa. Birkaç ay önce, kaçılmaz denilen bu cezaevinden İsa Armağan ile birlikte firar etmiş ve fakat tekrar yakalanıp getirilmişti. (...) Mustafa bu cezaevini ve askeri yönetimin güvenilirliğini kepaze etmişti. Kaçmayı başarmıştı. Kendisini kaçırmamakla yükümlü olanları rezil etmişti. İşte onlar da idam listesinin başına Mustafa'yı koymakla intikamlarını almışlardı. Aynı gün, aynı saat, aynı yerde bir de solcunun idam edilmesi askeri yönetimin hem içeriye hem de dışarıya “biz ayırım gözetmiyoruz” mesajı vermesinden başka ne olabilirdi? (s. 341)

Balgat'ta kahvehane tarayarak beş kişinin ölümüne yol açan Pehlivanoğlu'nun² “yiğit, cesur ve gözü pek” diye yüceltilmesinin ötesinde, bu satırlarda bir kez daha hakikatin baş aşağı

2 Yıllar sonra, Pehlivanoğlu'nun idamından birkaç saat önce verdiği pişmanlık yüklü ifade kamuoyu ile paylaşılmıştır. Pehlivanoğlu ifadesinde şöyle demektedir: “Benim de karıştığım Balgat olayı Abdullah Çatlı'nın emriyle gerçekleştirildi. (...) Balgat olayında kullanılan 12'li Baretta marka tabancayı Abdullah Çatlı'dan almıştım. İsa silahları Niğde'den getirerek Abdullah'a veriyordu. Abdullah örgüte dağıtıyordu. Beni yönlendiren ve bu duruma düşüren kişilerin de yasal cezalarını çekmelerini istiyorum. Olaylarda kullanılan silahlar teşkilatta pis silah olarak adlandırılırdı, bu silahlar taşraya giderdi. Oradan bize Ankara'da kullanılmayan silah gelir, bu şekilde silahlar örgüt içerisinde devamlı dolaşırdı. Bu emir ve direktifi verenler, eylemleri yönlendirenler Abdullah Çatlı, Muhsin Yazıcıoğlu, Şevket Çetin ve Esat Bütün'dür.” (<https://www.dha.com.tr/yurt/pehlivanoglu-emirleri-de-silahlari-da-catli-verirdi/haber-204313>)

çevrilmesini görürüz. Yazara göre 12 Eylül ülkücülere karşı yapıldığı için, Adalı'nın, yani bir solcunun idamıyla kamuoyuna “biz ayırım gözetmiyoruz” mesajı verilmektedir, yani esas hedef ülkücülerdir. Oysa tam tersine, sola karşı yapılmış bir darbe olan 12 Eylül, asıl şiddetini sola yöneltmiş ve darbeciler kamuoyuna “iki tarafa da ayırım yapmıyoruz” demek adına ülkücüleri sürece dâhil etmişlerdir.³

İlerleyen sayfalarda, TKP'li olduğunu öğrendiğimiz Hasan'la Ömer arasındaki bir diyaloga tanıklık ederiz. Hasan, “damarına basacak” bir şekilde Ömer'e, “Hadi biz kurulu düzeni değiştirmek için elimize silah aldık, eylem yaptık, banka soyduk, öldürdük. Devletin şimdi tepemize binmesinde, bizi böyle ezmesinde kendince haklı gerekçeleri var. Peki siz?” diye sorar. Ülkücüler devleti sahiplenmiş, vatan, bayrak, millet adına mücadele ediyoruz demiş, orduyu baş tacı etmişlerdir ama aynı muameleyi onlar da görmektedir. “Görüyor musun Paşalı kardeşim,” der Hasan, “biz darbe yemesine yedik de sizin yediğiniz bizimkinin iki katı. Faşistlerin faşistlere bunu reva görmesi ne garip değil mi?” (s. 398)

Ömer içten içe Hasan'a hak vermektedir. “Bayrak inmesin, ezan dinmesin” diye yola çıkmışlardır. “Komünistlerin faaliyetlerini engellemek, parsel parsel ülkeyi ele geçirmelerinin önüne geçmek için” mücadele etmişlerdir. “Devletin polisine, askerine tek bir kurşun bile” atmamışlardır. Bu nedenle de “komünistlerle aynı kefeye konulup onlar gibi suçlanmayı ve işkenceler görmeyi” kabullenememektedirler. Darbeciler “ayırım gözetmiyoruz, herkese eşit muamele ediyoruz mesajı vermek adına, devlet için mücadele edenle, devleti yıkmak için eylem yapanlar arasında” bir fark gözetmeden onlara eşit düzeyde zulmetmektedir. (s. 400)

Ömer'in Hasan'a vereceği yanıt Türk sağının ve ülkücülüğün devlet fetişizmine uygun olacaktır elbette. Onlar birileri onlara

3 12 Eylül'ün ardından idam edilen devrimcilerle ilgili olarak bkz. Argav, 1997.

ödül ya da paye versin, madalya taksın diye yola çıkmamışlardır, en büyük ödül Allah'ın rızasını almaktır. Kendilerine yapılan zorlarına gitmektedir elbette, kırıgın ve öfkeli oldukları tüm bunlar karşısında ama bu dünyada çektikleri çile değil, yaptıklarının Allah katındaki değerlendirilmesi önemlidir esas olarak. Kulların zalim olması ise temsil ettikleri kurumlara düşman olunmasını gerektirmemektedir:

Eline bu ülkeyi düşmanlardan korusun diye verdikleri tankları, topları, silahları gençlerin göğsüne doğrultan soysuzlar var diye ordumuzu mu karalayacağız? Kişiler ayrıdır, kurumlar ayrı. Yarın bir gün bu şerefsizler gider, yerlerine adam gibi adamlar gelir. Baki olan devlettir, ordudur. Sen haklısın Hasan arkadaşım, siz devleti yıkmak için yola çıktınız, devletin intikam hissiyle hareket edip sizi postallarıyla ezmesini normal karşılayabilir, kendinizi böyle teselli edebilirsiniz. Ama bizim böyle bir tesellimiz yok. Zorumuza gidiyor evet. Lakin ne olursa olsun, biz inandığımız davanın haklılığına ve sürekliliğine inanıyoruz. Ben böyle bir davanın yolcusu ve gönüllüsü olduğum için pişman değilim. (s. 400)

Ülkücü Ömer'le TKP'li Hasan'ın sohbetini hücreyi basan askerler bölecek, Ömer'i önce ayrı bir hücreye, oradan da idamının gerçekleşeceği Ulucanlar Cezaevi'ne götüreceklerdir. Ömer'in idam sehпасına çıkarılmadan önceki son isteği bayrağa sarılmış bir Kuran olur. Ömer bayrağı sarılı Kuran'ı üç kere öpüp başına götürdükten sonra sehpaye çıkar. Savcının, "Son bir diyeceğin var mı?" sorusuna, "Masum olduğumu ben de biliyorum, siz de. Ama ben katiyen yüksünmüyorum, üzülüyorum. Kader böyle imiş," diye yanıt verir. Sözlerini, "Allah vatanıma ve milletime zeval vermesin," diye bitirdikten sonra, Kelime-i Şehadet getirecek ve taburesini kendisi tekmeleyecektir.

Sonuç

12 Eylül'ün ülkücü hareket üzerinde travmatik bir etki yarattığı muhakkaktır. Ülkücüler yıllar boyu komünistlere karşı devleti savunmuş, ölüp öldürmüş ama devlet kendilerine komünistlerle benzer bir muameleyi reva görmüş, onları da cezaevine atmış, idam etmiştir.⁴ Bu travmayla baş edebilmenin yollarından biri, ülkücülerin 12 Eylül'ün hakikatini inkâr etmeleri ve onu kendilerine yönelik bir darbe olarak görmeleri olmuştur. 12 Eylül'ü yapanlar, devleti ve kurumlarını ele geçiren, Türklüğe ve milliyetçiliğe düşman olan, milletin değerlerine yabancılaşmış küçük bir gruptur, dolayısıyla orada bir “anomalî”, bir “yanlışlık” vardır. Buradan yola çıkılarak, ülkücülere yapılanların sorumlusunun devlet değil, devleti o dönem için yönetenler olduğu sonucuna varılmış, devletin kutsanmasına ve savunulmasına devam edilmiştir:

Ülkücü harekette “kutsal devlet”le halihazırdaki “reel” devlet arasındaki çelişkinin, devletin –zaten yaradılıştan yazgılı olduğuna inanılan– ülkücü-milliyetçi ideolojiyi içselleştirmesiyle aşılabacağı düşünülür. Ülkü Ocakları’nın doksanların ortalarında ortaya attığı “ya devlet ülkücüleşecek, ya ülkücüler devletleşecek” sloganı bu algıyı özetlemektedir. (Can, 2001: 683)

12 Eylül'ün sola karşı gerçekleştirilmiş bir sermaye darbesi olduğu ve ülkücü hareketin antikomünist programının darbeciler tarafından hayata geçirilmesi gerçeğiyle, bizzat ülkücü yöneticilerin, “Biz zindandayız, fikirlerimiz iktidarda,” minvalindeki açıklamalarına rağmen, ülkücü hareket tarafından inkâr edilmiştir. Çünkü aksi yöndeki bir değerlendirme, ülkücülüğün kendisini düzen karşıtı bir yerde konumlandırma iddiasını boşa

4 12 Eylül'e doğru gidilirken, ülkücüler bir darbe olsa bile onun 12 Mart gibi olacağını ve kendilerini vurmayacağını düşünmüşlerdir. Erdem Şenocak anılarında bu durumu arkadaşlarıyla bir sohbetlerinde 12 Mart'a atıfı, “Keşke böyle bir ihtilal veya muhtıra olsa da yine o zamanki ülkücüler gibi biz de 1 ay kadar gözaltında kalıp dinlensek,” dediklerini anlatır. (Şenocak, 2018: 43)

düşüreceği gibi, üstlendikleri misyonun eninde sonunda düzenin bekçiliği olduğu gerçeğinin de kabulü anlamına gelecektir.

Bu nedenle 12 Eylül de Türk sağının Türkiye tarihine bakışına uygun bir şekilde bir mağduriyet anlatısı üzerine kurulmuş ve özellikle cezaevlerinde yaşananlar üzerinden bir mitos yaratılmıştır. Bu mitosun sınırlarını belirleyen ise eninde sonunda devlete yönelik kutsayıcı bakış açısı olacak, ufak tefek özeleştirici girişimlerine rağmen, ülkücü hareket 12 Eylül öncesi yaptıklarının doğru olduğunu savunmaktan hiçbir zaman vazgeçmeyecektir.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

12 EYLÜL'DEN ÖZAL DÖNEMİNE: *KARUN VE ANARŞİST*

Milliyetçi muhafazakâr cenahın son yıllardaki en popüler isimlerinden ve “çoksatar” yazarlarından biri olan İskender Pala’nın 2017 tarihli *Karun ve Anarşist* adlı romanı iki farklı dönemde geçen ama birbiriyle benzerlikler taşıyan iki hikâyeyi anlatır. Hikâyelerden ilki MÖ 549-546 yılları arasında Lidya’da geçerken ikincisi 1979 yılı Türkiye’sinde başlar ve 1990’ların ortalarına kadar uzanır. Bizi bu çalışma bağlamında ilgilendiren esas mesele antikomünizm olduğundan, odaklanacağımız hikâye doğal olarak ikincisi olacaktır. İlk hikâyenin adı “Karun”ken ikincinin adının “Anarşist” olması ise elbette ki nedensiz değildir. Pala da Türk sağının ana anlatısına uygun bir şekilde 12 Eylül öncesi yaşananları “anarşi” kavramı üzerinden açıklar, solcuları, devrimcileri, komünistleri de “anarşistler” olarak adlandırır. Pala’da da devrimciler, komünistler “kötü” iken milliyetçiler ve dindarlar “iyi” dir, mağdurdur ve mazlumdur.

Katil

Sözünü ettiğimiz ikinci hikâye, kitabın “Ayna” olarak adlandırılan bölümünde anlatılır ve alt bölümlerden oluşur. İlk alt bölümün adı “Katil”dir ve biz bu bölümde bir cinayete tanıklık ederiz; genç bir devrimci olan Ufuk, yoldaşı Ethem’i vurmuştur. Cinayetin nedeni, hem Ufuk’un zengin olma hırsı hem de

Ethem'in sevgilisi Asude'ye duyduğu aşktır ve cinayet bir "askerî mühimmat soygunu" esnasında gerçekleşecektir.

Aslında Ufuk "sekiz Dev-Sol ve TİKKO militanıla minibüse doluşup eyleme çıktıklarında bunların olacağını" hiç düşünmemiştir ama "kısmeti kendiliğinden ayağına gelmiştir". Yazar, Dev-Sol ve TİKKO'nun böylesine bir ortak operasyon yapıp yapmayacağı gerçeğiyle ilgilenmez elbette. Mühimmat soygunu yapmanın banka soymak kadar sıradanlaştığı zamanlar yaşanmaktadır artık. Gerçi "ön seçim heyecanı yaşayan iktidarın" yani CHP hükümetinin Millî Savunma Bakanlığı bürokratlarından biri, düzenli olarak kendilerine "el altından" mühimmat yollamaktadır ama "vatanı faşist ve dincilere bırakmamak için arada sırada böyle güç ve gövde gösterisi" yapmak gerekmektedir. Pala diğer antikomünist yazarlarda da rastladığımız Türk sağının "devlet içerisinde destek gören devrimciler" iddiasını daha da ileri taşır ve doğrudan Savunma Bakanlığı'ndan birilerinin devrimcilere silah verdiğini öne sürer.

Eylemle ilgili anlatılanlar üzerinden biz Ufuk'un güce tapan ve hırslı karakterini görür ve istediğini elde etmek için her şeyi yapabileceğini anlarız:

Daha çok eylem daha çok güç demekti. Ufuk bu güce kendisinin de ihtiyacı olduğunun her zaman farkındaydı. Örgütte daha etkin kademeye gelebilmek, ülke yönetiminde söz sahibi olmak istiyordu. Bazı safdil arkadaşları halka eşit refah sağlamaktan söz ederken onun kendi refahını sağlamak ve elbette Asude'yi elde etmek gibi hedefleri vardı. (s. 127)

Ufuk idealleri olan bir devrimci değildir; güce tapan, hırslı biridir ve aynı zamanda kişisel bir kariyerle zengin bir hayatın peşindedir; zengin olmak, refah içerisinde yaşamak, ülke yönetiminde söz sahibi olmak isteyen birinin her an öldürülebileceği ya da en iyi ihtimalle cezaevine atılabileceği bir yaşamı neden seçtiği ve bir kışla soygununa dâhil olmayı neden göze aldığı ise muammadır. Zaten antikomünist edebiyat da bu tür meseleleri

dert edinmez, amaç komünizmi ve komünistleri “mutlak kötü” olarak resmetmektir çünkü.

Mühimmat soygunu için bir kışla hedef seçilmiştir. Günlerden cumartesi olduğu için Ufuk ve Ethem askerlik görevini yapan bir tanıdıklarını ziyarete gelmiş gibi kışlaya girerler, arkadaşları ise kışlanın etrafına dağılıp yanlarında getirdikleri bombaları patlatır. O gümbürtü esnasında iki arkadaş cephaneliğe girer ve dört mühimmat çantasını gözlerine kestirirler. Ancak Ufuk mühimmat çantalarının arasındaki başka bir çantayı fark eder ve açıp baktığında içinde tomarla dolar olduğunu görür. Ethem’in “yapma” demesine aldırmaz ve para dolu çantayı da alır. Kaçarlarken aralarında şöyle bir diyalog yaşanır:

Metris'teki Dev-Sol militanları senden para mı istedi yoksa?

Bok yesinler! Bu para seninle ikimizin!

Dalga geçme, devrime ne oldu? Bir devrimcinin parayla ne işi olur?

Ahmak seni!

Hayır Ufuk bunu yapamazsın!

Gör bak yapıyor muyum? Anlasana ahmak, bir bankada olması gereken para mühimmat deposunda duruyorsa elbette ki hesabı verilmeyecek bir paradır. Kimse bizden bunun hesabını sormayacak! Ne Dev-Sol, ne banka, ne de polis! Bu yalnız seninle ikimizin!

Seni ihbar edeceğim!

Hayır etmeyeceksin! (s. 129-130)

Bu konuşmanın ardından Ufuk biraz yavaşlayarak geride kalır ve Ethem'i sırtından vurarak öldürür. Ne de olsa “devrime Ethem gibi yüzlerce adam bulunabilecektir” ama kendisi için para dolu bir torba bulunamayacaktır. Bir saat sonra Ufuk yoldaşlarının yanına döner. “Adları unutulmayacak devrim kahramanları olma hevesinde bir yığın Anadolu çocuğu, memleket sevdasına azılı birer militana dönüşmüş talebeler”dir bunlar. Pala, diğer antikomünist romanlardan farklı olarak devrimcileri

“saf Anadolu çocukları” olarak nitelendirir ama o da devrimcilerin kandırıldıklarını, beyinlerinin yıkandığını, robotlaştırıldıklarını ispatlamaya çalışır.

“Azılı birer militana dönüşmüş talebeler” haberi duymuşlardır ve hepsi çok üzgündür. (Demek ki azılı birer militana dönüşmüş olmak üzülmeyi engellemektedir!) Ethem’in en yakın arkadaşı olduğu için Ufuk’a özellikle taziyede bulunurlar. Ufuk ise onlara Ethem’in nasıl vurulduğunu son derece ikna edici bir biçimde anlatır. O esnada radyoda haberler başlayacak ve Millî Güvenlik Kurulu açıklaması okunacak, “terörün son bir haftalık bilançosu” duyurulacaktır. Gençler bir yandan haberleri dinlerken bir yandan da akşam yemeği için sucuklu yumurta pişirmektedirler. Ufuk ise “sucuklu yumurtaya artık son” diye aklından geçirecektir o an. “Acımasızca öldürdüğü dostunun tabuta konulan soğuk yüzüne nasıl bakacağını” ise düşünmek bile istememektedir. (s. 134)

Sanatçı

“Sanatçı” adlı ikinci alt bölümde Ethem’in cenazesi anlatılır ve biz cenaze vesilesiyle Sadullah’la tanışırız. Sadullah, Ufuk, Ethem ve Asude, Keriman Hanım’ın “siyaset, para ve kinin gi-remediği” atölyesinde sanat eğitimi almaktadırlar. Sadullah diğerlerinden farklı olarak dindar bir ülkücüdür ve aynı zamanda Akıncılara da yakındır.¹ Cenazeye de Keriman Hanım’ın ricasını kıramayarak ama büyük bir risk alarak katılmıştır. Çünkü Sadullah, Ethem’in cenazesinde kendisini düşman olarak gören devrimcilerle birlikte polis kordonu altında yürürken kordonun

1 Pala ülkücülerle Akıncılar arasında “iyi ilişkiler” varmış gibi bir izlenim yaratmaya çalışsa da, bu iki ekip arasında ciddi bir hâkimiyet kavgası yaşanmış, Akıncılar da ülkücü şiddete maruz kalmış, hatta Akıncıların lider ismi Metin Yüksel ülkücüler tarafından öldürülmüştür. MHP itirafçılarından Ali Yurtaslan, Akıncılarla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Bu sırada akıncıları da sindirme girişimlerinde bulunduk. Liderlerini dövdük. Zorla aidat aldık. (...) Akıncılara yönelik saldırılarımızın sebebi hâkimiyet mücadelesiydi. Bunlar bizden ayrı hareket ediyordu. Cenaze törenlerimize gelmiyor ve aidat vermiyorlardı. Genellikle İslami konularda tartışmalarımız oluyordu.” (Yurtaslan, 1997: 23)

dışında da ülkücüler cenaze alayını kuşatmış bir şekilde gösteri yapmaktadır. 12 Eylül öncesinde bir ülkücünün her ne gerekçeyle olursa olsun bir devrimcinin cenazesine katılması tahayyül edilebilir değildir ama “bestseller” yazarımız için bunların bir önemi yoktur, Sadullah her şeyi göze alarak o cenazeye katılacaktır.

Pala'nın “bir yanda cenazeye eşlik eden TİKKO militanları, diğer yanda gösteri yürüyüşü yapan ülkücü kalabalık, TİKKO'cuları saran Pol-Der'ci polisler ile göstericileri kontrol etmekle görevli Pol-Bir mensupları” diye tarif ettiği, üstelik bir ülkücünün de cenaze kortejinde yer aldığı neresinden bakarsanız bakın tuhaf bir tablodur bu. Çünkü 1970'ler Türkiye'sinde, herhangi bir tarafın kitlesel bir şekilde diğer tarafın kitlesel olarak düzenlediği bir cenazeyi protesto etmesi ya da törene saldırması gibi bir durum hiçbir şekilde söz konusu olmamıştır. İki tarafın yüzlerce, binlerce kişiyle karşı karşıya geldiği böylesi fantastik bir tablo bütünüyle uydurmadır. Yazarın neden böyle bir cenaze töreni kurguladığı ise hemen devamındaki satırlar okunduğunda anlaşılabacaktır:

Çok şükür ki sağcı düşünce –ister eylemci ülkücü veya akıncılar, ister polis olsun– hiçbir gün bir cenaze merasiminin ruhani ortamını zedeleyecek aşırılıklara müsamaha ve müsaade etmemiştir. Bugün de etmezlerdi. Slogan atarlar ama bir çatışma başlatmazlardı. Bir an içinden “ya roller değişik olsaydı” diye geçirdi. Solcular ile sağcılar barutla kibrit gibiydiler. Gitgide tırmanan olaylar her iki tarafı da bir kıvılcım bekler hale getirmişti. Nitekim faşist ve dinci sınıftan sağcıların yaklaştığını gören komünistlerin sloganları bir perde yükseldi. Bunu sağcı cephenin daha da pervasızlaşan sesi takip etti. Solcular cenaze acısıyla olsa gerek hasımlarını kışkırtmaya devam ediyordu. (s. 139)

Bu kısım, yazarın tarafsızlığının mantığına galebe çaldığı yerlerden biridir. “Hiçbir gün bir cenaze merasiminin ruhani ortamını zedeleyecek aşırılıklar” yapmadığı iddia edilen sağcılar, kendileri tarafından vurulduğunu düşündükleri bir cenazenin

etrafını kuşatmışlardır ama yine de aşırılık yapmadıkları iddia edilmektedir. Roller değişik değildir ama “roller değişik olsaydı” devrimcilerin ülkücülerin düzenlediği bir cenaze törenine saldıracağını da bu vesileyle öğrenmiş oluruz, neyse ki ülkücüler cenazenin etrafında slogan atmakla yetinmektedir. Ama bu da yetmez: Ülkücüler, kendileri tarafından öldürüldüğünü düşündükleri bir cenaze töreninin etrafını sarmış vaziyetteyken, bu değil ama “sağcıların yaklaştığını gören komünistler”in daha gür bir sesle slogan atmaya başlamaları, yazar tarafından, “cenaze acısıyla olsa gerek, hasımlarını kışkırtmaya yönelik” bir provokasyon olarak anlatılmaktadır.

Ufuk ve Sadullah cenaze töreni sonrasında atölyeye giderler. İçeri girdiklerinde radyoda Alparslan Türkeş konuşmakta ve “Akan her kanın, saldırıya uğrayan her canın sadece sorumlusu değil, manevi faili de komünizmdir,” demektedir. Çünkü cenaze esnasında Ankara’da MHP teşkilatlarından biri taranmış ve iki kişi ölmüş, sekiz kişi de yaralanmıştır. Asude “Ethem’in cenazesi için mezara kadar yürüyecek dermanı” olmadığından atölyededir. Asude’nin, “Anlayamıyorum. Bir insan diğerini nasıl öldürebilir, hele de düşüncesinden dolayı, hiç anlayamıyorum. Kim bu kötülüğü yapıyor bu ülkeye?” demesinin ardından Sadullah’la Ufuk arasında bir tartışma başlar.

Sadullah’a göre suç “ilerici aydınlarda”dır. “Asrımızın başından bu yana milletimizin yemeyip yedirdiği, içmeyip içirdiği, giymeyip giydirdiği, okumayıp okuttuğu ve nihayet bağrına basıp himaye ettiği bazı sözde ilerici aydınlar”, bir yandan devletin imkânlarını harcarlarken, diğer yandan da “o devleti yıkmak için hepimizin beyinlerine kezzap katranı fikirler zerk edip” bizi bölmeye çalışmaktadırlar. Bunu yaparken ise “Türklüğün ve İslam’ın kültür ve medeniyetini canı pahasına koruyan, millî ve mukaddes değerlerine sahip çıkan, vatan ve milletin bütünlüğü için feda olan, can veren gençleri hiç utanmadan ortaçağ özlemcileri, gericiler, faşistler, ırkçı şovenistler” diye itham etmektedirler.

Aydınlarla halk arasında kurulan karşıtlık, bir kez daha belirtmek gerekirse, Türk sağıının anlatısının temelindeki en önemli öğelerdendir. Hem Osmanlı-Türkiye modernleşme sürecine hem de sola bakışı bu belirler. Taklitçi aydınlar, Tanzimat'tan beri Batı'da üretilen değerleri ülkeye getirmekte, millete yabancı olan bu değerlerin taşıyıcılığını yapmaktadır. Sol söz konusu olduğunda buna bir de “devleti yıkmak” eklenmektedir elbette. Solcu aydınlar milletin değerlerine saldırarak bölücülük yapmakta ve devleti yıkmaya çalışmakta, bunun için de gençleri “sapık ideolojilerle” zehirlemekte, beyinlerini yıkamaktadırlar.

Ufuk'un Sadullah'a yanıtı antikomünist bütün romanlardaki devrimci karakterlerinki gibi ezberlenmiş birtakım kalıpları tekrarlamaktan öteye gitmez. Ufuk robotlaşmış bir şekilde, “Ulusların kurtuluşu halkın eşitliğindedir bilirsiniz. Bu da ancak insan toplumlarının sınıfsal mücadelesiyle olur. Üretime hükmeden yöneticiler ile üreten emekçiler arasında çatışma olduğu sürece de bu kavga sürer,” gibi kitabi ve anlam bütünlüğünden yoksun bir şeyler söyler. Yazar solcuların bu tür cümlelerle konuştuğunu düşünmektedir çünkü. Sadullah ise cevabıyla hemen “gerçeği” ortaya döker:

Ufuk, aziz kardeşim, kurtuluş diye sunduğun bu reçetenin içinde acaba merhamet, insaf, dostluk, yardımlaşma gibi kavramlar neden hiç yer almadı? Ne Komünist Manifesto'da ne Kapital'de birer kere bile bu kelimeler geçmiyor. Marx'a kulak vererek mülkiyetin ortadan kaldırılacağı, her şeyin halk için olacağı ütopyası koca bir yalan. Tütsülü kafayla Kapital'i okuyup halkı kışkırtan komünist kodamanlarına bir bakın, kendi sahiplendiğini halk ile paylaşan bir tekini gördünüz mü siz? Senin bu söylediklerin, cebindeki parayı yardıma muhtaç biriyle dahi paylaşmayan ağababaların şampanya patlatırken sayıkladıkları yavelere benziyor. (s. 143-144)

Pala burada “antikomünizme giriş” mahiyetindeki argümanlarını Sadullah'a ardı ardına sıralatır. Yazarın “Marksist teoride insaf, dostluk, yardımlaşma gibi kavramların olmaması” şeklin-

deki son derece gülünç bir argümanın Marksizm karşısında haklı çıkmak için yeterli olduğu yönündeki inancına bir de antikomünist klişeler eklenir ve yine “komünist kodamanlar”dan, “tütsülü kafayla *Kapital* okumaktan”, “şampanya patlatırken ahkâm kesmek”ten bahsedilir.

Sadullah’a göre “yüzyıllardır bu toplumun millî ve ahlakî değerleri zaten halkın sosyal refahı için sistemleşip kurumsallaşmış” durumdadır. Tüm bu vakıflar, dergâhlar, imaretler “komşusu açken tok yatmamak için” kurulmuştur ve bu kurumları yaşatmak yerine “işçi sömürüsü yapan Marx’ın yahut köylü sömürüsü yapan Mao’nun fikirleri”nin peşinden giderek bu ülkeyi kurtarmak mümkün değildir. Marksizm “büyük bir aldatmaca”dır, çünkü “insan çalışarak, kazanarak, sahiplenerek yaşar ve kazandığından, sahiplendiğinden gönül rızasıyla paylaştıkça mutlu olur”. (s. 144)

Antikomünist romanlarda nadir rastlanan “dürüstlükte” sözlerdir bunlar. Çünkü yazar burada Sadullah’ın ağzından çok net bir özel mülkiyet savunusu yapmakta, insanla sahip olmak, yani mülkiyet arasında varoluşsal bir ilişki kurmaktadır. Paylaşım ise ancak “gönül rızasıyla” yapıldığında, yani “hayırseverlik” üzerine kurulduğunda kişiye mutluluk verir. Dolayısıyla özel mülkiyeti ortadan kaldırmaya ve insanlar arasında eşitlik sağlamaya yönelik girişimler insan fitratına aykırı bulunarak mahkûm edilmiş olur ki Batılı neoliberal düşünürler de neredeyse aynı şeyleri söylemektedir. Klasik liberalizm de neoliberalizm de öğretilerinin merkezine “mülkiyet”i yerleştirir ve onu doğal bir hak olarak sunar. Kişileri yapmak istemedikleri bir şekilde başka insanlara yardım etmeye zorlamak ve onlardan sosyal devleti finanse etmek için vergi toplamak neoliberalizm tarafından özgürlüğe yönelik bir müdahale, despotik bir politika olarak görülür ve mahkûm edilir. Devlet hiçbir şekilde sosyal bir karakter taşımamalı, ihtiyacı olanlara yardım bireysel bir faaliyet olmalı ya da kiliseler, cemaatler, vakıflar gibi gönüllü teşekküllere bırakılmalıdır. Bir

ölkücü olarak Sadullah da Pala tarafından benzer şekilde konuşturulmakta, neoliberalizmin argümanları Sadullah'ın ağzından okurun önüne getirilmektedir.

Maznun

Üçüncü alt bölümün adı “Maznun” yani sanıktır ve Sadullah'ın tutuklanışını anlatır. Ramazan Bayramı'nın ilk günüdür ve Sadullah bayram namazı için erkenden uyanmıştır. Namazı kılacağı caminin avlusunda ise 400'e yakın öğrenci ellerinde bavulları ve eşyalarıyla birlikte beklemektedir. Çünkü “Kadir gecesinde TÖB-DER yöneticilerinden kim bilir hangi emniyet amirinin vakıf emlaki terör amaçlı kullanılıyor iddiası ve bir tetikçi savcının da kararı üzerine, birinde akıncı, diğerinde ölkücü öğrencilerin kaldığı vakıflar idaresine ait iki yurt binası kapatılmış, 400 öğrenci cami avlusuna yığılıp” bırakılmıştır. (s. 152)

Pala bir emniyet amirini bir öğretmen örgütlenmesi olan TÖB-DER'e üye yaptıktan sonra, bize bir kez daha devletin içerisindeki komünistler/komünist sempatizanları tarafından mağdur edilen sağcı öğrenciler “gerçeğini” gösterir: Bunlar o kadar zalimdirler ki yurt binalarını kapatarak yüzlerce öğrenciyi hem de Kadir gecesini sokakta bırakmışlardır.

Sadullah namaz için camiye girdiğinde gözaltına alınır. “Namazdan sonra gelsem” dese de polisler buna izin vermez. Ekip arabasında götürülürken aralarındaki sohbetlerden kendisini götürenlerin Pol-Der'ciler olduğunu anlayacaktır Sadullah. Emniyet'te de yine Pol-Der'ci komiserlerden Atakan'ın karşısına çıkarılacak ve cinayetle suçlandığını öğrenecektir. Öldürdüğü iddia edilen kişi ise Ufuk tarafından öldürülen Ethem'dir.

Sadullah savcılığa sevk edilmeden önce bir süreliğine nezarethanede kalır ve sürekli yanına birileri gelip gider. Dört gün-lüğüne nezarethanede kalanlardan biri TRT'ye az çıkarılmaktan şikâyetçi olan bir türkücüdür. Adam sürekli TRT'deki denetimciler ve amirlerle sanatçılar arasındaki kirli ilişkilerden söz et-

mektedir. Sadullah “elbette TV’nin altın yıllarını yaşadığını ve ekranda hangi filmin oynayacağına, hangi şarkıcının söyleyeceğine, hangi haberlerin okunacağına karar verenlerin TRT’de kadrolaşmış komünistler olduğunu” bilmektedir ama adamın anlattıklarına yine de şaşırmıştır, bu kadarını beklememektedir çünkü. (s. 161)

Komünistlerin Türkiye’deki kültür politikalarını belirleyecek kadar güçlü oldukları ve kültürel hegemonyayı ellerinde tuttukları antikomünizmin temel argümanlarından biridir. Kuşkusuz kültürel-sanatsal hegemonyada geçmişten bugüne solun bir üstünlüğü vardır; fakat yazar burada çıtayı daha da yükseltir ve TRT’nin yayın politikasını dahi komünistlerin belirlediğini öne sürer. Filmler, şarkılar ve hatta haberler komünistlerin süzgecinden geçmekte ve halkın önüne öyle gelmektedir. Yani devletin televizyonu aracılığıyla milletin değerlerine saldırılmakta, milli ve manevi değerler ayaklar altına alınmaktadır.

Türkücünün ardından Sadullah’ın Akıncı arkadaşlarından birini getirirler nezarete. Onun anlattıkları da “iç karartıcı”dır. THKP-C militanları ODTÜ’de öğrencilerinden aidat toplama adı altında gasp uygulaması başlatmıştır ve ne ülkücüler ne de Akıncılar buna itiraz etmektedir. Yine aynı şekilde komünistler İstanbul ve Ankara’daki fakülte kantinlerinin işletmelerine el koymuşlardır ve haraç olarak topladıkları kazancı sol teşkilatlanma için harcamaktadırlar. Bir de Ankara cezaevlerindeki militanlara ODTÜ yemekhanesinden tabldot gönderme modası başlamıştır, cezaevlerine her türlü yiyecek içecek sokulmaktadır. Sadullah ise arkadaşının anlattıklarına, “Çoğalan şehit cenazelerinin nedeni anlaşılıyor desene,” şeklinde “manidar” bir cevap verecektir. (s. 162)

Komünistlerin devletin çeşitli kurumlarını ele geçirdiklerine ve üniversitelerde de öğrencilerden ve kantinlerden haraç aldıklarına, yani zorbalıklarına dair klasik anlatıyla birlikte bu alt bölüm sona erer. Bir sonraki alt bölümde 1986’ya gideriz. Sadullah

suçlu bulunup cezaevine atılmıştır ve yedi yıldır cezaevindedir. “Kaçakçı” adlı bu bölümde Sadullah’ın cezaevi yaşantısını görürüz. Sadullah sanatla ve özellikle Lidya’yla ilgilenmeye devam etmektedir; öte yandan Mehmet adlı bir solcuyla arkadaş olmuştur ve Mehmet’le tatlı sert bir şekilde sürekli atışmaktadırlar.

Anarşist

“Anarşist” adlı bölüm Sadullah’ın Keriman Hanım’a yazdığı bir mektuptan oluşmaktadır. Bu mektuptan cezaevlerinin durumunu da öğreniriz. Fiziksel işkenceler artık kesilmiştir ama darbeler “onurlarımızı paralamaya” devam etmektedir. Sadullah’ın uğrunda ölebileceği bir davası hâlâ vardır evet ama uğrunda öldürebileceği hiçbir davası olmamıştır ve ister sağcı ister solcu olsun cezaevindekilerin çoğu artık onun gibi düşünmektedir. Cezaevlerinin işe yaradığını ve sağcıların da solcuların da “aklının başına geldiğini” böylece öğreniriz. Sadullah şöyle demektedir:

Öldürmenin ve ölmenin çare olmadığını hepimiz burada öğrendik. Mahkûmiyetimizin ilk aylarında birbirimize öfkeyle bakan, küfür dolu sloganlarla sabah eden bizler, hapishane sakinleri, gerçekten sakinleştik, sükûnete erdik. Bir yanda solun her fraksiyonundan gençlerin –bunca yıl sonra bize genç denilebilir mi bilmiyorum– diğer yanda ülkücü ve akıncıların doldurduğu şu iki koğu arasındaki karşılıklı saygı ve dostluğu dışarıda başaramadığımızı her gün binlerce kez pişman oluyoruz. (...) Şimdi hepimiz, inanınız efendim, haksızlıklara komünist veya faşist düşüncelerle değil, insanlık adına karşı durmak gerektiğine inanıyoruz. Hayır hayır, ne davalarımızdan döndük ne kendimize ihanet ettik, belki insaniyetin ideolojiden evvel geldiğini fark ettik, savunduğumuz fikirleri insaniyet adına savunmayı yeğledik. (s. 180-181)

Mektubun devamında, Sadullah artık vatanı sevmenin ya da haksızlığa tepki vermenin “sokaklarda vurularak, birbirine kurşun sıkarak, duvarlara slogan yazarak” olmayacağını, zamanında

yapmaları gereken şeyin “adam gibi üniversitelerimizde okuyup, bilimde, sanatta, ekonomide, teknolojiye ülkemizi ileri götürmek” olduğunu, bunu yapmak yerine çatışmaya giderek ülkeyi geri bırakmanın “küresel bir oyunun piyonu” olmak anlamına geldiğini anlatır.

12 Eylül öncesinde iki tarafın da oyuna getirildiği, çatışma ortamının körüklendiği, karanlık güçlerin tuzağına düşüldüğü, okumak ve ülkeye faydalı birer insan olmak varken ele silah alıp karşı tarafa sıkıldığı şeklindeki “rasyonel” bakış açısı sağın, özellikle merkez sağın söyleminin içerisinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle 80’li ve 90’lı yılların “ideolojilerin sonu” konjonktüründe bu söylem giderek ön plana çıkmış, sosyalizmden vazgeçip liberalleşen isimler de “eski solcu” kimlikleriyle buna katkıda bulunmuşlardır. Öte yandan bu söylemin sahipleri, son tahlilde kendilerinin haklı olduğunu ve komünist işgale karşı vatani savunmaktan başka çareleri olmadığını öne sürerler. Yani “oyuna gelinmişse” de buna mecbur olduğu için oyuna gelmiştir, komünistler ise zaten dış mihrakların birer uzantısı olduklarından bilinçli bir şekilde anarşiye başvurmuşlardır.

Sadullah cezaevinde tanıştığı Hüseyin Hoca’dan da söz eder mektubunda. “Yüceliği alçak gönüllülükte arayan bir gönül adamı” olan Hüseyin Hoca tasavvuf kitapları okumakta ve “hayatı anlamlı kılacak derin fikirleri” onlardan devşirmektedir. Sadullah onunla sohbeti sıklaştırdığından beri öfkesine hâkim olmayı başaran, sinir olduğu şeylere gülüp geçen, konuşmak yerine susup dinleyen birine dönüşmüş durumdadır. Hüseyin Hoca’nın romandaki varlığı, ülkücülerin 12 Eylül’e doğru giderken başlayan İslamize olma sürecinin cezaevinde derinleşmesine işaret eder. Sahiden de ülkücüler 12 Eylül sonrası cezaevlerini “Yusufiye Medresesi” olarak anacak ve Müslüman kimliklerinin Türk kimliklerine baskın hale geldiği bir süreç yaşayacaklardır.²

2 Cezaevlerindeki İslami sürecinin yarattığı ayrışma ile birlikte “Türk-İslam ülkücülerinin” lideri olarak temayüz eden ve MHP’den ayrılarak Büyük Birlik

Sadullah'ın 1986 yılında yazdığı satırlar, “zamanın ruhu”nu yansıtmaları açısından önemlidir. Çünkü yazar bize Sadullah'ın ağzından “ideolojilerin sonu”nu anlatır. 12 Eylül sonrası Türkiye’de hâkim söylem bu olacak, artık insanlığın ideolojiler üstü olduğu iddia edilecek ve toplumun apolitikleştirilmesi bu söylem üzerine inşa edilecektir. Oysa aynı yıllar serbest piyasaya bir tanrıymışçasına tapılmaya başlanan, piyasacılığın bir din misali sorgulanamaz görüldüğü yıllardır. Üstelik buna bir de gençliği “sapık ideolojilerden korumak için” siyasal ve toplumsal yaşamın dinselleştirilmesi eklenmiştir. Yani “ideolojilerin sonu”nun müjdelendiği bu dönem Türkiye’nin en apolitik ama aynı zamanda en ideolojik dönemlerinden biridir. Zaten yazar da tipik bir sağcı olarak ideolojilerin sonunu ilan ederken aslında sosyalizmin sonunu ilan etmekte, sağcılığı ise ideoloji-dışı kılarak normalleştirmektedir.

Alçak

“Alçak” adlı bölüm Sadullah’la Mehmet arasındaki bir sanat tartışmasıyla başlar. Sadullah’a göre Türkiye’de çok hızlı gelişmeler yaşanmaktadır ve ülke “askerî vesayetten uzaklaştıkça özgür-

Partisi’ni kuran Muhsin Yazıcıoğlu, hareketteki İslamileşmenin 12 Eylül’ün öncesinde başladığını ve cezaevinde yaygınlaşıp derinleştiğini söyler: “Cezaevleri insanın en çok çaresizlik içinde bulunduğu ve bu sebeple manevi âlemden bir şeyler beklediği yerdir. Bu sebeple işaret ettiğiniz noktada bir hakikat payı vardır. Ancak bu İslami yönelişi sadece buna bağlamak mümkün değildir. Aslında bu gençlerin temel değer yargıları İslam’a göre şekillenmişti. Hayat nizamı olarak İslam’ın vazettiği esasları benimseyen bir hareketin mensubudurlar. Daha cezaevine girmeden önce tam ve eksiksiz olarak İslami yaşayış içerisinde bulunan gençler buralarda daha yoğun bir şekilde İslam’ı yaşama şansı buldular. Bunun yanında cezaevine girmeden önce bu arzu içerisinde olmasına rağmen 12 Eylül mücadelesi ortamında istedikleri biçimde İslami bir yaşayışı gerçekleştiremeyenler de vardı. Bunlar da cezaevlerinde İslam’ı hayatlarına uygulama imkânını elde ettiler. Diğer taraftan mücadelenin esasını kavrayamamış, İslam’ın sathında kalmış birçok arkadaşımız da cezaevine girdiği zaman, mücadelesinin esasının ne olduğunu ve tavizsiz tevilsiz yaşaması gereken ‘nass’ları öğrenme imkânı buldular. Davanın İslam olduğunu idrak ettiler.” (Erken, 2010: 58-59) MHP’nin bölünmesi ve Büyük Birlik Partisi’nin kuruluşu için bkz. Bayraktar, 2016.

leşecek ve iletişim fevkalade önem kazanacak”tır. Hatta Özal’ın yakında özel televizyon kanalları kurdurması şaşırtıcı olmaya-caktır. Sadullah televizyonu ilk kez lise son sınıftayken görmüş-tür, çünkü babası televizyona “günah kutusu” olarak bakmak-tadır. Oysa tiyatronun, sinemanın veya televizyonun imkânları kullanılarak “kültürümüze sayısız hizmet” yapmak mümkündür.

Mehmet Sadullah’ın söyledikleri karşısında şaşırtmıştır ve ona, “Bizim devrimcilerin söyleyeceği laflar ediyorsun bugün,” der. Sadullah ise bunun üzerine “sanat ve sol” ilişkisi üzerine uzun bir tirada girişecektir:

Siz solcular çağdaş sinema, edebiyat ve sanat eserlerini üretmek için din ve ahlak şuuru taşımamak gerektiğini düşünüyorsunuz. Hatta bazı sanatçılar ve edebiyatçılarınız bu dünyada hâlâ inançlı kişilerin olabileceğini, bunlardan bazılarının da sanat ve estetikle ilgileneceğini kabul etmeyecek kadar cahil. Marksistler ise bu konuda en cahil olanlar. Oysa çağdaşlık ile dindarlık asla çelişmez. (...) Düşünürsünüz ki milliyetçi ve muhafazakâr bir sanatçı mutlaka modernî inkâr ediyordur. Behemehâl takkeli olması gerekir. Ülke gerçeğinden uzaklaşan ve kendini inkâra varan devrimci yanılığınız bu işte sizin. Yıllardır bunu sinemada, müzikte, resimde, tiyatrodan, plastik sanatlarda durmadan tekrar emekle kalmadınız, tarihsel ve kültürel birikimi de böylece çöpe attınız, kötilediniz, aşağıladınız. Sonuçta inançlı babamı sinemaya, tiyatroya, sanata düşman ettiniz. (s. 191)

Böylece Sadullah’ın İslamcı babasının sanata düşman olmasının nedeninin de solcular olduğunu anlarız. Çünkü solcu sanatçılar, solun tıpkı siyasette yaptığı gibi sanatta da milletin değerlerine ve geleneğe düşman olmuşlar, tarihsel ve kültürel birikimi de göz ardı etmişlerdir. Burada sol eleştirisiyle Osmanlı-Türkiye modernleşme süreci eleştirisi bir kez daha iç içe geçmiştir ve ortak payda modernleşmecilik/Batıcılıktır. Sol diğer bütün alanlarda olduğu gibi sanatta da yerli ve millî değildir buna göre ve “millet”in sanat düşmanlığının gerisinde de bu vardır.

Sohbetin sonlarına doğru Mehmet Sadullah'a nasıl cezaevine girdiğini anlatır. 12 Eylül sonrası örgütler dağılınca Mehmet tiyatroya yapmaya başlamıştır. Bu esnada ise kendisini ve komünizmi sorgulamaya başlamıştır. “Hepsi eski tüfek olmakla övünen arkadaşlarımın kişisel ilişkilerinde ve menfaatler söz konusu olduğunda nasıl yırtıcı kapitalistlere dönüştüğünü ve ucuz kavgalara tutuşup birbirlerinin kuyularını kazdıklarını görüyordum,” der Mehmet. (s. 196) Geçen yıl ise tiyatroya İstanbul'dan bir genel sanat yönetmeni gelmiş, herkesin hayranlığını kazandıktan sonra kıdemli oyuncularını sindirmiş ve oyunda rol verme karşılığında ikramiyelerini ellerinden almıştır. Mehmet ise buna itiraz etmiş ve bir hafta sonra polis, dolabında daha önce cinayet silahı olarak kullanılan bir tabanca bulmuş, sonra da tutuklanmıştır. Sadullah, “Kim bu kadar alçak olabilir ki?” diye soracak ve aldığı cevap karşısında şoka uğrayacaktır. Çünkü Mehmet'i hapse attıran kişi Ufuk'tan başkası değildir.

İmam

“İmam” adlı bölümde Sadullah'ın hakikati fark etmesiyle birlikte girdiği ruh çöküntüsüne tanıklık ederiz. Hüseyin Hoca Sadullah'a derdini sorduğunda “Bir kurt girdi beynime hocam, kemiriyor da kemiriyor,” der ve “Dostlar birbirini satmaz değil mi?” diye sorar. Kendisini satan kişiyi bulacak ve intikamını alacaktır. Hüseyin Hoca, “Affetmen senin için daha hayırlı bir iyiliktir,” dese de “kötüleri affetmek iyilere kötülük etmek” demektir Sadullah'a göre.

Sadullah'tan bir şey öğrenemeyeceğini anlayan Hüseyin Hoca Mehmet'le konuşacak ve hem Ufuk'u hem de Asude'nin Ufuk'la evlenmiş olduğunu öğrenecektir ondan. Bunu Sadullah'tan yıllardır saklayan kişi ise elbette ki cezaevi müdürüdür. Hüseyin Hoca ülkücü Sadullah'a komplo kuran kişiyle devrimci Mehmet'e komplo kuran kişinin aynı olduğunu öğrenince şu çıkarımı yapacaktır:

Ne ilginç bir dünyada yaşıyoruz görüyor musun Mehmet? Dışarıda bunları yapanla Sadullah'ı ve seni burada yöneten ve kontrol eden aynı irade, aynı güç. Dışarıda düşüncelerinizi kurşunlamıştınız yine aynı irade ve aynı gücün kontrolünde. 27 Mayıs'tan sonra bu oyunun tadı kaçmıştı ama 12 Eylül'den sonra kabak tadı verdi. Deniz Gezmiş bir dava adamıydı ama sonrakiler bilerek veya bil-meyerek hep başka davaların adamı oldular. Şu halimize bir bak, koğuştakilere yani, topyekûn oyuna gelmiş bir nesil. (s. 203)

Hüseyin Hoca iki tarafın da aynı güç tarafından kontrol edildiğini söylemekte ama kullanılmaya örnek olarak solcuları göstermektedir. İddiayı güçlendirmek için de Deniz Gezmiş'in hakkını teslim etmekte, ondan sonra gelenlerin hepsinin birileri tarafından kullanıldığını söylemektedir.

Devamında Hüseyin Hoca Mehmet'e 12 Eylül'den sonra düşünen insanların yerine eğlenen insanların geldiğini söyler. Mehmet'in buna yanıtı ise ülkeyi kurtarmak için cezaevinden çıkıp savaşmak gerektiği olur. Ancak Hüseyin Hoca'dan bir "vaaz" daha dinleriz:

Bak yiğidim, elli kere söyledim bir daha söyleyeyim, bu işler öyle savaşarak, bellere silah takarak yahut silahlı güçleri göreve çağırarak çözülmez. Okuyarak, ilerleyerek, keşifler ve icatlar yaparak çözülür. Şu dünya Marks yahut Darwin'in sandığı gibi bir savaş yeri değildir, unutun artık bunu. Materyalistlerin dediği gibi eğlence yeri hiç değildir, bunu da geçin. (...) İnsan iyilik hamuruyla yoğurulup yaratılmıştır, olumsuzluk öneren her şey ona zarar verir. Bilhassa da savaş. (s. 204)

Yazar burada bütün antikomünist metinlerde olduğu gibi devrimcileri silahla özdeşleştirmekle yetinmez sadece, "silahlı güçleri göreve çağırarak"tan söz ederek darbecilik ithamında da bulunur. Marx'la Darwin'in isimlerinin yan yana anılması ise elbette ki Marksizmle evrim teorisini birlikte mahkûm etmek içindir. Materyalizmin dünyayı eğlence yeri olarak gördüğü yönündeki iddia ise eğer kötü niyetlilik değilse elbette ki cehalettir.

Bu bölüm askerin koğuşları basması ve Sadullah'ı alıp götürmesiyle son bulur. Olayların düğümü ise “Başbakan” adlı izleyen bölümde çözülecektir.

Bu bölüm dönemin başbakanı Turgut Özal'ın makam odasında başlar. Özal'ın hem Maliye hem de İçişleri Bakanı'yla randevusu vardır. Müsteşar bu randevuları hatırlattıktan sonra Turizm ve Tanıtma Bakanı'nın da kendisiyle görüşmek istediğini söyler. Başbakan ise, “İçişleri Bakanı biraz beklesin,” diyerek önce Turizm Bakanı'yla görüşmek istediğini söyler. Ayrıca Adalet Bakanı'nın da çağırılması talimatını verir, onunla da konuşmak istediği şeyler vardır.

Müsteşar, “Baş üstüne sayın başbakanım,” dedikten sonra, “Bilmemiz gereken bir şey var mı yahut yapabileceğimiz?” diye sorar. Başbakanın, “Neden böyle dedin?” şeklindeki yanıtına ise, “Gözünüzde nem gördüm efendim sanki üzülmüş gibi,” diye karşılık verir. Başbakanın “Özel Kalem Müdürü'nden saklamayı başaramadığı gözyaşları teheccüt vaktinde dola gelmiş sonra da ülkesinin hali için kuşluk zamanına dek” akıp durmuştur. Teheccüt yatsı namazını kılıp bir süre uyuduktan sonra gece kalkıp kılınan namazdır. Demek ki başbakan gece kalkıp bu namazı kılmış ve sonrasında da sabaha kadar ağlamıştır.

Peki başbakanın bu gözyaşlarının nedeni nedir? Yazar şöyle anlatacaktır başbakanın neden ağladığını:

Nasıl olabilirdi? Bu aziz millet nasıl böyle muamele görürdü? Devletin pek çok alanını sivilleştirmişti ama hapishanelerde henüz sıkıyönetim günlerinin acımasızlığı hüküm sürüyordu. İnsanlık onuru hiç mertebesindeydi. Anayasa Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğunu söylüyordu ama hakikatin böyle olmadığını cümle âlem biliyordu. İnsanları ölümden anarşiden aşağılanmadan kurtarıp barış ve esenlik içinde yaşatmak için ihtilal yaptıklarını söyleyenler şimdi hapishanelerde ölümlere anarşiye aşağılanmalara sebep oluyorlardı. Kurdun elinden kurtardığın kuzunun boğazına bıçak dayayan birinin bir azgın kurttan ne far-

kı kalırdı ki? Sazın akordu bozulmuştu ve ahengin yakalanması için çok kulaklar burmak gerekecekti. Oysa bu aziz millet kulak burarak yaşamayı hak etmiyordu. (s. 207)

“Cezaevlerinde yaşanan insan hakları ihlalleri için bütün gece ağlayan Özal” figürü antikomünist romanlar için dahi hayli fantastik kaçmaktır ama Pala bu bölümü komple Özal övgüsüne ayırdığı için böyle uçuk bir girizgâhta bulunmuştur. Devamında Özal, Turizm ve Tanıtma Bakanı’nı kabul eder ve turizmle ilgili gelişmeleri anlatmaya hazırlanan bakanın sözünü keserek ona, “Lütfen söyle bana, bir bakanın adı mı yoksa sanatçının adı mı daha çok yaşar?” diye bir soru sorar. Bakanın yanıtı ise, “Her ikisinin yaptıkları da eğer vatanın hayrına ise millet hafızasında yer edinir efendim,” şeklinde olur. Ancak Özal’ın beklediği cevap bu değildir. Devam eder ve “Mesela Türkiye’nin beşinci, on beşinci, yirmi beşinci hükümetinden kaç bakanın adını hatırlıyorsun?” diye sorar. Müsteşar, “Hepsini sayamam,” dediğinde Özal sokaktaki vatandaşın da sayamayacağını ama “bu hükümetler döneminde sanat üreten Reşat Nuri’yi, Aşık Veysel’i, Cemal Reşit’i, Muhsin Ertuğrul’u, İbrahim Çallı yahut Bedri Rahmi’yi” bildiğimizi söyler.

Özal’ın lafı getirmek istediği yer aslında Sadullah’tır ama önce “kültür ve sanat”la ilgili olarak şu cümleleri kurar:

Biz bu milletin gören gözü, onlar atan kalbidir. Kalp kör olursa gözlerin görmesi hiçbir fayda sağlamaz. Gençlerimiz Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Kolej muhabbeti yahut iki basamaklı ÖSS sisteminde test ile tost arasında sıkışıp kaldılar. Bu çocukların zihinleri kadar gönüllerini ve ruhlarını da eğitmemiz gerekir. Bu da ancak kültürle ve sanatla olur. (s. 209)

İşte Sadullah gönülleri ve ruhları eğitecek isimlerden biridir. Özal bakana Sadullah’ın resimlerinin olduğu albümü gösterir ve “Şu albüme bak,” der, “sanatçının soyutlamadaki lirizmine bir bak. Sayfalarından insanın ciğerine oklar fırlıyor âdeti. Acının

bir kara kalem ile bu derece görünür kılınması o acıyı yaşayanın marifetidir.” Pala'nın bir sanat eleştirmeni edasıyla konuşturduğu Özal için önemli olan turizm ve ona yapılacak yatırımlar değil kültür ve sanattır. Gerçek Özal'la uzaktan yakından alakası olmayan bu Özal devamında bakana şöyle diyecektir:

Sizden ricam içerde bulunan gençler içinde sanat yeteneği olanları araştırıp onlara imkân tanımanızdır. Özgürlüklerini veremiyoruz madem bari sanatlarını ve heyecanlarını kendilerine verelim. 12 Eylül'e gelinen süreç bu ülkeye bir savaş hezimetini yaşatmış gibiydi. Şimdi bizim savaş görmüş bu zihinleri imar ve rehabilite etmemiz gerekiyor. Bunu ancak kültür ve sanatla yapabiliriz. Türkiye'mizin turizmine olduğu kadar hatta ondan daha ziyade kültür ve sanata da yatırım gerekiyor. Sizden bunu hassaten rica ediyorum. Ve değerli kardeşim, şimdi turizm konuşacak hiç keyfim yok, kültür ve sanatla ilgili yatırımlar, onları anlat... (s. 210)

Özal bakan çıktıktan sonra da “kültür sanat” meselesi üzerine düşünmeye devam eder. Özal bir “iletişim devrimi” yapmayı planlamaktadır ve bunun için de özel televizyonların kuruluşuna izin verecektir çünkü “televizyonun tek kanal olduğu, onun da devlet kontrolünde yayın yaptığı bir ülke”nin özgür sayılması mümkün değildir. Bunun için ise önce hukuk devleti olmak gerekmektedir. Eskiler “hâkim ile hekimin olmadığı şehirde” yaşamayı caiz görmemişlerdir. Milletin yükü onun omuzlarındadır. Haksız yere burnu kanayan kimsesizlerin vebali ona aittir. Pala'nın hayalinde yarattığı Özal düşünmeye devam eder:

“Zulme fırsat bırakan devletin vebalini Allah elbette benden sorar” diye mırıldandığını kendisi duyunca da içi daraldı. Devlet kapısında kul hakkına girecek uygulamalara müsaade etmemesi gerektiğini düşündü. Elindeki albüme yeniden baktı. Çizilen portrelerin hepsi bu yurdun gepegenç insanlarıydı. Ankara hapis-hanelerinde, Mamak veya Diyarbakır hapis-hanelerinde, Mamak veya Diyarbakır hapis-hanelerinde çürümeye bırakılmış birikimli insanlar. Nasıl bu hale gelmişlerdi. Her birinin yüzünden dehşet

okunuyordu. Sanki korkudan saçları ağarmış çocuklar gibiydiler. Bazıları yaralı sakat ve hasarlıydı. “Ve ülkemde bunlardan yüzlerce binlerce var!” Her birinin trajedisi de dramı da kendisinden sorulacaktı. (s. 211)

Karun ve Anarşist’in antikomünizminde “kandırılmış ve sonra da zulme uğranmış çocuklar” argümanına, “zamanın ruhu”na uygun olarak “vesayete karşı sivilleşme” söylemi de eklenmiştir. Sivilleşmenin kahramanı ise Turgut Özal’dır. Ancak sivilleşme ya da hukuk devleti tek başına yeterli değildir. Pala bir “çözüm”e de işaret etmektedir. Eğer gençlik ve toplum “millî” kültür ve sanatla donandırılabilirse o zaman tüm bu acılar geçmişte kalacak, ülke bir daha o “karanlık” günlere dönmeyecektir.

Devamında Özal Turizm Bakanı’nın ardından İçişleri Bakanı’nı kabul eder ve ondan Sadullah’ın akıbetini öğreniriz. Sadullah askerler tarafından koğuştan alındıktan sonra hapishane yakınlarında ıssız bir çiftlik evine götürülmüştür ve ev eski Pol-Der’li bir polis şefine aittir. Müdür Sadullah’ın gerçeği öğrenmesinin ardından bu evi hazırlatmıştır. Burada Sadullah’a “engizisyon mantığıyla” işkence etmiş ve parmaklarını çekiçle ezmişlerdir. Sadullah belki de bir daha asla resim yapamayacaktır. Sadullah’ın götürülmesinin ardından ise arkadaşı Mehmet hapishanede bir direniş örgütlemiş ve Sadullah’ın durumundan böyle haberdar olunmuştur. Sadullah şimdi Hacettepe Hastanesi’ndedir, müdür ise siyasi şubede sorgulanmaktadır. Hatta bazı faili meçhullerle bağlantısı olduğundan bile şüphelenilmektedir.

Özal bakanına ibret-i âlem için “bu alçak adam”ın süründürülmesi talimatını verdikten sonra Sadullah’ın tedavi masraflarını da bizzat kendisinin üstleneceğini söyler. Bir kez daha Sadullah’ın çizimlerinde dalıp gidişini ise Pala şöyle anlatır:

12 Eylül’den sonra savrulan gençliğin ülkeye nelere mal olduğunu düşündü. İnsanları gerçeğin ölçüsüyle tanımak rafa kalkmış, gerçeği insanların ölçülerıyla tanıma devri başlamıştı.

Hapishanelerdeki gençlik yalnızca anadan babadan yetim değil ilim ve ahlaktan, kültür ve sanattan da yetim bırakılmıştı. Böyle bir ülkenin geleceğinde sığılmalar olacağı kaçınılmazdı. Başbakan olarak asıl bunun önlemini almak gerektiğini düşündü. Bütün ilkokul çocuklarının okula başlamadan evvel Fatih'in türbesine götürülüp oradan okula gönderilmesini teklif etmeyi aklından geçirdi. (...) Mademki ülkenin bütün sorumluluğunu taşıyordu, bütün yurttaşlarının refahı ve huzuru kadar geleceğini de düşünmek vazifesiydi. Nasıl devlet hazinesi yoksulların lokması ise milletin geleceği de yurttaşların mutluluğu olmalıydı. Ne hazineyi şeytanların kardeşlerine bir arpalık, ne ülke geleceğini emperyalistlerin ipoteğine bir meta diye sunma niyeti vardı. (s. 215)

Pala burada “vesayete karşı sivilleşme” ve “millî kültür sanat” üzerine inşa ettiği görece daha “makul” bir Özal imgesinden bütününüyle hayali bir Özal imgesine geçer. Üstelik bu, hakikatin bütününüyle antitezi olan bir imgedir. Neoliberalizmin Türkiye’deki mimarı olan Özal’ın yoksullara bakışı da Özal döneminde devlet hazinesine ne olduğu da Özal’la emperyalizm arasındaki ilişkiler de açıktır ama Pala’ya göre ortada yoksulların lokması olan hazineyi yedirmemeye kararlı bir “yoksul babası” ve ülkenin geleceğini ipotek ettirmemek için her şeyi göze alacak bir “anti-emperyalist” vardır. İşte bu yoksul babası ve antiemperyalist Özal, bu bölümün sonunda bütün bir askerî vesayeti karşısına alacak ve Hacettepe Hastanesi’ne giderek Sadullah’ı ziyaret edecektir!

Romanın sonlarında Sadullah hastaneden çıkarak memleketine, anne babasının yanına döner ve kız kardeşiyle birlikte kendini resme verir. Bir yandan da kültür, sanat, edebiyat üzerine düşünmeye devam etmekte, bunlarla muhafazakâr cenah arasındaki ilişkinin zayıflığı üzerine kafa yormaktadır. Özellikle sinema, tiyatro ve edebiyat “geleneğe yaslanan muhafazakârlar” tarafından aktif bir şekilde kullanılmalı, “toplum için sanat” tartışması komünistlere bırakılmamalıdır. Sadullah bu noktada, 12 Eylül’ü hatırlayacak ve şöyle diyecektir:

12 Eylül’de ülke darbeye sürüklenirken Dallas yahut Çarlı’nın Melekleri dizilerine kapılıp gidenler Hz. Peygamber’in ashabıyla ilgili filmler yahut Türk tarihine ilişkin diziler izleselerdi bugünkü toplum kim bilir nasıl olurdu? Atalarını yahut tarihteki kahramanlarını layıkıyla tanımayan insanlara onu hakkıyla tanıtacak sanat etkinliklerine, ürünlerine ihtiyaç vardı. Bunların üretilmesi için yatırımlara ihtiyaç vardı. Zengin muhafazakârların sanatı himaye etmelerine, büyüyen şirketlerin yönetim kurullarına sanatçılardan üyeler atamalarına ihtiyaç vardı. (...) Milliyetçilerin de müzikleri, sinemaları, tiyatroları olmalı ve toplumsal barış bu alanda da sağlanmalıydı. Çünkü muhafazakâr yahut milliyetçiler sanat yaparken komünistler gibi “size göre” veya “bize göre” diyerek karşısındakini ötekileştirmez, bilakis milletin ruhunu okuyacak, dillendirecek, gösterecek sanatı yapmak zorunda olduğunu düşünürdü. (s. 228)

Sadullah bunları düşünürken evinde, ailesinin yanındadır. Evi Uşak’ta, taşradadır. “Uşak, Anadolu’nun diğer taşra şehirleri gibi çamurlu bir güne” hazırlanmaktadır; “tarhana hâlâ güzel” korkmaktadır. Önce babası kendisinden hiç beklenmedik bir şey yaparak Sadullah’a sarılacak, sonra annesi ve kız kardeşi de aynı şeyi yapacak ve aile fertlerinin hepsinin birbirine sarılmasıyla perde kapanacaktır. Aile, ev, taşra, gelenek, din... Muhafazakârlığın bütün öğelerinin bir araya getirilmesi romanın politik finalini de oluşturacaktır böylece.

Sonuç

Karun ve Anarşist, antikomünist klişelerle milliyetçi muhafazakârlığın liberalizmle sentezlenmiş ve 12 Eylül sonrası-
nın ruhunu temsil eden halini bir araya getirir, bu hale de Özal ve ANAP şahsında övgüler düzer. Öte yandan, romanı “özgün” kılan şeylerden biri, Türk sağı ile kültür, sanat ve edebiyat arasındaki ilişkileri sorgulaması ve buraya yapılması gereken “sağ müdahale” üzerine birtakım önerilerde bulunmasıdır. Bu öne-

rilerin arasında milliyetçi muhafazakârlıkla liberalizmin sentezine uygun bir şekilde zengin muhafazakârların kültür, sanat ve edebiyat alanına yatırım yapması çağrısı da yer alır. Ayrıca bunun üzerinden “güncel mesajlar” da verilerek, AKP iktidarının izlediği kültür sanat politikalarına ve özellikle Türk sağının perspektifinden çekilen dizilere üstü kapalı bir gönderme yapılır. Tüm bunlar yapılırken ise Batıcı/modernleşmeci solun dindar/muhafazakâr kitleleri sanattan uzak tuttuğu ve soğuttuğu yönündeki iddianın antikomünizmin öğelerinden biri olarak anlatının merkezine yerleştirilmesi ise ihmal edilmez.

ON İKİNCİ BÖLÜM

KIRIM KAN AĞLIYOR: MOSKOF ZULMÜ VE DIŞ TÜRKLER

Yavuz Bahadıroğlu'nun *Kırım Kan Ağlıyor* adlı romanı için “antikomünist edebiyatın zirve noktası” demek yanlış olmayacaktır. 2. Dünya Savaşı yıllarında Kırım Akmesit'te geçen bu romanda Bahadıroğlu, komünistleri “mutlak kötü” ve komünizmi de “mutlak kötülük rejimi” olarak sunar. “Kırım Türklerinin Bolşeviklerin akla hayale gelmeyecek zulüm politikalarına direnmeleri” teması üzerine kurulu bu romanı “antikomünist edebiyatın zirve noktası” olarak nitelendirmemizin nedeni, edebî açıdan taşıdığı değer değil antikomünist bir hezeyanla yazılmış olması ve antikomünizme dair bütün klişeleri bir araya getirmiş bir “şeytanlaştırma” metni olmasıdır.

Roman Nurlara ait olan Yeni Asya Yayınevi'nden çıkmıştır ve benim referans aldığım baskı 1980 tarihli 6. baskıdır. Bu baskıya düşülen nota göre *Kırım Kan Ağlıyor*, 10 Mart 1980'de Millî Eğitim Talim ve Terbiye Dairesi'nce Temel Eğitim Okulları ve Orta Dereceli Okullar'ın öğretmen ve öğrencilerine tavsiye edilmiştir. Kitaba yayınevi tarafından yazılan takdim yazısının jargonu ise Yeni Asya'nın antikomünizminin “uluslararası karakterine” dair önemli ipuçları vermektedir. Bu takdimde şöyle denmektedir:

Sovyetler Birliği'nde kan ağlayan altmış milyon Müslüman Türk'ün gerçek dramını ana hatlarıyla KIRIM KAN AĞLIYOR ismini verdiğimiz roman ile sunmaya çalıştık. Dehşet veren sahne-

ler, Demirperde gerisinden hür dünyaya her nasılsa sızmış haberlere dayanmaktadır. Zaten Soljenitsin gibi, Sakharov gibi dünyaca meşhur bir Sovyet sanatçısı ve bir ilim adamının vaki açıklamaları Sovyetler Birliği'ndeki yaşanmaz hayat şartlarını, hele esir milletler üstünde giderek ağırlaştırılan baskı ve terörü tereddüde yer bırakmayacak şekilde açıklığa kavuşturmuştur. (s. 7)

Sovyet zulmüne karşı Nazilerle işbirliği

Roman 1941 yılında Nazilerin Sovyetler Birliği topraklarına yıkıcı bir şekilde saldırdığı ve hızla ilerlediği günlerde başlar, 2. Dünya Savaşı bitimine kadar uzanır. İki ordu Kırım'da karşı karşıya gelmişlerdir ve Kızıl Ordu çekilme hazırlıkları yapmaktadır. Kırım Türklerinden doktor Hasan Halit, Nazilerin Kırım'a ne getireceğini düşünmekte, önce Almanlara ümit bağlamanın yanlış olacağı kanaatine varsa da hemen ardından şöyle demektedir:

En azından Kızılordu'yu, NKVD (Sovyet Gizli Teşkilatı) casuslarını Akmescit'ten çıkarırlar ya. Bu bile başlı başına tatlı bir rüya. NKVD vampirleri Türkleri asmak için darağacı dayandıramıyorlar da, telgraf direklerini kullanıyorlar. Kahrolası insan suratlı şeytanlar! (s. 10)

Aslında bu kısacık paragrafta romanın bütün ruhunu görmek mümkündür: Bolşevik şeytanlar Kırım Türklerine karşı bir ölüm politikası uygulamaktadır ve ilerleyen sayfalarda da görüleceği üzere, buna karşı Nazilerle işbirliği yapmak dahi mubahtır.

Doktor Hasan Halit bunları düşünürken, hastane başhekimisi Kızıl Ordu'dan hastaların tahliye edilmesi yönünde bir talimat geldiğini iletir, ancak Hasan Halit'e göre bu bir çılgınlıktır, çünkü hemen hepsi yaralılarından oluşan bu insanlar böyle bir yolculuğa dayanabilecek durumda değildirler. Peki hastalar, nasıl ve neyle taşınacak, nereye götürüleceklerdir? Başhekim, Hasan Halit'in bu sorusunu, "Galiba imha edecekler," diye yanıtlar. "Böyle bir şeyi nasıl yaparlar?" sorusuna alacağı yanıt ise, "Yaralıları Almanlara bırakmamak için tabii," şeklinde olur. Hasan Halit duydukları-

na inanmamakta, havsalası bunu almamaktadır, çünkü “kendi kanlarını taşıyan bir sürü insanı yaralı diye imha etmek” olacak şey değildir. Hasan Halit başhekimi, “Sen Rus’sun doktor, söyle; bir şeyler yapmak zorunda değil miyiz?” diye harekete geçirmeye çalışsa da başhekim emirlere uymak gerektiğini söyleyecektir. Halit Hasan ise şöyle der kendi kendine: “İnsan değil kukla bunlar. İçinde bulundukları durumun fecaatini düşünmek bile istemiyorlar da istikbalde kuracakları hayali cennetlerle avunuyorlar. Bu cenneti hiçbir vakit göremeyecekler.” (s. 14)

Hasan Halit düşüncelerinden “kulakları tırmalayan feryatlar”la sıyrılır. Vagonlardan dumanlar çıkmaktadır ve az sonra da alevler yükselecektir. Otomatik silahlı askerler vagonların etrafını sarmıştır ve “alevlerin kızıl ışığı, kızıl ihtirasın gerçek çehresini” aydınlatmaktadır. Dört vagon alevler içinde yanarken can havliyle kendini dışarı atmaya çalışanlar olmakta ve vagonların etrafında elleri tetikte bekleyen askerler yaralı askerleri vurmaktadır. (s. 16)

Doktor Hasan Halit gördüğü bu manzaradan sonra bir kez daha emin olur: Akmescit Almanların eline geçtiğinde Kırım belki hürriyetine kavuşmayacaktır ama Almanların Ruslardan daha kötü olmadıkları muhakkaktır. “Hangi milletin askeri olursa olsun, Kızıl Ordu kadar zalim, NKVD kadar gaddar olamazdı herhalde. Bunlar kendi ırklarından olan insanları bile vagonlara doldurup ateşe verecek derecede insanlıktan çıkmışlardı. Bunlar kan dökmekten zevk alan bir acayip mahlûklardı âdeta.” (s. 17)

O esnada doktorun düşündüklerini bir kez daha tasdik edecek bir hadiseye tanıklık ederiz. Yaralı askerlerin öldürülmesi sonrasında Hasan Halit evine dönmüş ve bir kadının bebeğini muayene etmiştir. Evine dönmek üzere yola çıkan kadını yolda lakabının “cellat” olduğunu söyleyen bir Kızıl Ordu teğmeni durduracak ve “Biliyor musun Almanlar geliyor. Siz onlara yardım ettiniz. Bu suçtan şimdiye kadar kırk dokuz Türk’ü öldürdüm. Bu sayıyı elliye çıkarmak niyetindeyim. Çocuğunla sen elli bu-

çük ediyorsunuz. Malum ya, çocuk yarım porsiyonluk,” dedikten sonra bebeğiyle birlikte öldürecektir. (s. 19)

Komünistlerin arka arkaya yaptığı katliamların neticesinde, Kırım Türklerinin direniş örgütü olan Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT), işgale direnmek yerine Nazilerle pazarlık yapmaya karar verir ve yedi maddelik taleplerini işgal kuvvetleri komutanı “Binbaşı Şnayder”e iletir. “Dinî, millî, sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunma” izni denilebilecek bu talepleri Şnayder, “Türkleri tanıyırım. Cesur milletsiniz, istiklaline düşkün milletsiniz, ama insaf ediniz; Akmescit’e gireli daha kaç gün oldu? Doğru dürüst yerleşebilmiş bile değiliz,” diyerek reddeder. Onun karşı teklifi ise sadece Müslüman Komitesi adlı bir dinî komite kurma izni olur: “Bu komite camileri onarır, komünizm aleyhindeki propagandayı organize eder, Almanlarla birlikte komünistlere karşı savaşıyan ırkdaşlarınıza vaizler gönderir, asker ailelerine yardım yollar.” (s. 24)

Teşkilat mensupları binbaşının bu teklifi karşısında büyük hayal kırıklığına uğrarlar ve taleplerini “Hitler’e kadar götürme” kararı alarak Berlin’e bir heyet gönderirler. Hitler bu heyetle görüşür ancak cevabı “istenilen bütün hakların üstünde savaş kazanıldıktan sonra durabileceği” şeklinde olur. Görüşmeden sonuç çıkmaması ile birlikte Kırım Türklerinin artık Almanları da düşman olarak gördüğünü öğreniriz ama yazar antikomünizm gereği ne Nazilerin Kırım’da yaptıklarından ne de Nazilere karşı direnişten bahseder ve kitap buradan hızlıca dört yıl sonrasına, savaşın sonuna atlar; Akmescit bir kez daha Bolşeviklerin kontrolündedir artık.

Bolşevikler yeniden Kırım’da

Şehri tekrar ele geçiren Bolşevikler, Türklere karşı izledikleri zulüm politikalarına kaldıkları yerden devam ederler, “daha iki gün önce Bolşevikler üç Türk’ü asmışlardı, Lenin’in heykeli önünde tükürdükleri için” Gündüz NKVD’ciler tebeşirle kapılara bir haç işareti yapmakta, geceleri ise o evler tutuşmaktadır.

Sonra meydanlarda yapılan mitinglerde, “Faşistlere yardım eden burjuva milliyetçisi falancanın evi yanmıştır. Yanmıştır çünkü, yurdunu savunacakken faşistlere yardımcı olmuştur,” şeklinde propaganda yapılmaktadır. (s. 28)

Savaşın bitmesiyle birlikte kolhoz faaliyetleri yeniden hız kazanır. Türk Mukavemet Teşkilatı ise bu faaliyetlere karşı da mücadele etmektedir. Akmescit’in Dursunbey köyü TMT’nin en örgütlü olduğu yerlerden biridir ve Cafer adlı bir genç, TMT liderlerinden avukat Ahmet Cahit’e ve Hoca Salih’e bunun haberini getirmiştir. Ahmet Cahit hem bir avukat hem de yazdığı yazılarla Sovyet istihbaratının giderek daha fazla dikkatini çeken bir kanaat önderidir. Cafer, “Kolhoz, kolektif çiftlik sistemi buralara kadar sokulacak anlaşılan, komünizm bütün vahşetiy-le Kırım’ı kucaklamak üzere,” dediğinde Ahmet Cahit köylüye kolhoza karşı çıkmaları gerektiğini anlatmak zorunda olduklarını, bunun “komünizmin birinci adımı olduğunu” söyler. (s. 35) Ertesi gün ise köye hükümet yetkilileri gelecektir.

Köyde hiç de dostça karşılanmayan hükümet yetkilileri köy meydanına topladıkları köylülere propaganda yapmaya başlarlar: “Sovyetler Birliği’nin her bölgesinde istihsal süratle yükselmektedir. Zalim çarların zulmünden Lenin ve Stalin yoldaş sayesinde kurtulan bütün ülke bayram yapıyor yıllardır. Bu ihtilali içinde duyduğunuza inanıyorum.” (s. 40) Köylü “kolektivizmi köyünüze de getireceğiz efendiler” sözlerini memnuniyetsizlikle karşılamıştır ancak yetkililer sevinmeleri gerektiğini düşünmektedir.

Yetkililerden biri olan albay, ihtiyar bir köylüye “sırıtarak”, “Sevindin değil mi?” diye sorar. Köylünün cevabı zekicedir. Önce, “Hasadı tek başıma kaldırmayacağım, tarlayı tek başıma ekmeyeceğim, tek başıma sürmeyeceğim, güzel gibi bunlar...” dedikten sonra, “Yalnız bir sorum var size yoldaş, buğdayıma tek başıma sahip olabilecek miyim?” sorusunu sorar. Bunun üzerine albay küp-lere binecek ve kolundan çektiği teğmeni ihtiyarın önüne götürüp, “Yaz bu adamın adını, pis kapitalistin biri, devrime karşı geliyor.

Kardeşlerinin hakkını gasp ediyor. Köylüyü isyana teşvik ediyor. Yerinde zabıt tutalım,” diyecektir. İhtiyar köylü ise, “Kolhoz komünizmin habercisidir. Daha önce de gördük. Savaştan önce. Biz çalıştık, siz yediniz. Tekrar o günlerin gelmesini istemiyoruz. Aç kalıyoruz,” diyerek kararlı tutumunu sürdürür. Albay bu sefer alttan almaya karar verir ve “Alt yanı köyünüze misafir gelmiştik. Nerede kaldı Türk misafirperverliği?” diyerek kalabalığı yatıştır-maya çalışır. O sırada kalabalığın içinden cesur bir genç çıkar ve albayın karşısına dikilerek şunları söyler:

Biz o misafirperverliği okullarımızda öğreniyorduk. Dinimizle ilgili kitaplarda okuyorduk, gün görmüş yaşlılardan dinliyorduk. Kitaplarımızı bozdunuz, dinî eserleri yaktınız, bize has duyguları göğsümüzden tırnaklayarak söktünüz, şimdi de geldiniz bu hisle-ri, bu hasletleri bozmaya çalışıyorsunuz. Dinle Rus, beni iyi din-le; içimizden zorla alıp götürdüklerinizi ne senin ne de Stalin’in istemeye hakkı var. Kültürümüzü yıktınız, tarihimizi bozdunuz. Şimdi de gelmiş kolektivizmin faydalarından dem vuruyorsunuz. Anlaşılan Kırım’ın verimli toprakları üstünde babanızın malı gibi yerleşmeye niyetiniz var. Önce komünizmi sokacaksınız, ardın-dan kendiniz geleceksiniz. Birkaç yıl önce kısmen iade ettiğiniz hürriyetler samimiyetinizden değil, Alman korkusundandı. Şimdi tekrar geri almak için buradasınız. Alın, isterseniz hepsini alın, sizin olsun. Biz toprak değil hürriyet istiyoruz. (s. 44)

Burada “vatan toprağı” ile “özel mülkiyet olarak toprak” iç içe geçmiş durumdadır ve komünistler her ikisine de düşmandır, her ikisini de Türklerin elinden almak istemektedir. Kolhoz ise sade-ce kolektif üretim değildir, aynı zamanda komünizmin köye ide-olojik ve politik olarak da girişi anlamına gelmektedir ve bunun durdurulması bir zarurettir. Bu noktada Ahmet Cahit’in ağzın-dan meselenin “özel mülkiyet” olmadığını duyarız, çünkü yazar antikomünizmin özel mülkiyet savunusuna indirgenmesinin tek başına gereken etkiyi yaratmayacağını farkındadır. Bu yüzden de ertesi gün köylülere hitap eden Ahmet Cahit’e şunları söyler:

Şunu bilmeliyiz... Şunu bilmeliyiz ki bize bizden hayır vardır. Çeşitli milletlerin idaresi altında yaşadık, çeşitli sistemler gördük, hiçbirinin bize hitap etmediğini biliyoruz. Ve biliyoruz ki kendi idaremizi kendimiz kuramadığımız müddetçe kim gelirse gelsin ezileceğiz. Dün köye gelen dört Rus, komünizmin ayak seslerini getirdi köyümüze. Mülkiyetin canına okumak için kolhoz sisteminde geçmemizi istiyorlar. Bilirsiniz benim bir dikili ağacım dahi yoktur yeryüzünde. Allah bilir zerre kadar kendimi düşünmüş değilim. Dinimi, milletimi, memleketimi düşünüyorum. Milletime, memleketime faydalı olabilmek için çırpınıyorum. Bu yolda desteğinizi bekliyorum. (s. 48)

Komünistler “mülkiyetin canına okumak” için üretimi kolektifleştirmek istemektedir ama Ahmet Cahit’in buna karşı olmasının nedeni kendisinin mülkiyet sahibi olması değildir, Ahmet Cahit mülkiyete yönelik saldırıyı “dine, millete, memlekete” yönelik saldırının bir parçası olarak görür ve buna karşı çıkar. Liberallerinki hariç genel olarak antikomünist anlatı da bunun üzerine kuruludur. Liberaller özel mülkiyetin ilgasının beraberinde bütün özgürlüklerin ilgasını getireceğini iddia eder ve söylemlerini bunun üzerine kurarlar. Milliyetçi muhafazakâr antikomünist anlatı ise söz konusu saldırıyı dinî ve millî değerlere yönelik bir saldırı olarak görür ve söyleminin merkezine de bunu yerleştirir.

Kırım Kan Ağlıyor’da antikomünizmin bütün klişelerinin yer aldığını söylemiştik. Kolektivizm meselesinin komünizmde kadınların da ortak kullanıldığı yönündeki iddiaya iliştilmesi bu nedenle şaşırtıcı değildir. Nikolay adlı asker evlenmeyi düşündüğü Katya’dan astsubay Melikov’a bahsettiğinde, Melikov pos bıyıklarını sıvazlayarak Nikolay’a, “Beni onunla tanıştırsana,” der. Nikolay’ın buna cevabı, “Yağma yok, ne mal olduğunu bölükte bilmeyen mi kaldı? Elimden alırsın,” dediğinde Melikov gürültülü bir kahkaha atarak, “Yok canım,” der, “şişirmişler. Elinden niçin alayım? Komünist değil miyiz, ortaklık ne güne

durur?” Asker, “Pis bir teklif,” deyip yere tükürdüğünde astsubay, “Dokundu mu?” diye sorar. Asker, “Sana dokunmaz mıydı?” diye sorduğunda astsubay Melikov’un cevabı şöyle olacaktır: “Niçin dokunsun? Kolektivizmi her sahaya uygulamalıyız diyen Stalin yoldaş yanlış mı düşünüyor?” (s. 54)

Sohbet ederek şehir meydanına doğru yürüyen Melikov ve Nikolay, Lenin heykelinin etrafında bir hareketlilik fark ederler. Çalışanlara sorduklarında Lenin heykelinin indirilip yerine Stalin’in heykelinin dikileceğini öğrenirler. Kendi aralarında, “Bütün Rusya’yı heykellerle donattık. Bunca paraya taşlar dkeceğimize aç çocuklara aş verecek yetimhaneler açsaydık keşke,” diye konuşurlarken yanlarına bir NKVD ajanı yaklaşır ve gözaltına alındıklarını söyler, birlikte NKVD karargâhına gideceklerdir. Tenha bir sokağa geldiklerinde NKVD ajanı iki askere ilginç bir teklifte bulunur ve kendilerini vurmalarını söyler yoksa ömür boyu bir taş ocağında çalışacaklardır. Melikov silahını çekip kendi alnına dayar ama aniden namluyu ajana çevirip ateş eder ve oradan hızla uzaklaşırlar. (s. 59)

Kırım’ın başkentinde sokak ortasında bir NKVD ajanının vurulmasının faturası Kırım halkına kesilecektir ve TMT üyelerinden Hoca Salih’in evinin yakınlarında işlenen bu cinayet de sahte birtakım deliller kullanılarak onun üzerine yıkılacak ve gazete-lerde şöyle haberleştirilecektir:

Kapitalizmin yerli işbirlikçilerinden ve faşizmin yordakçılarında Türk Mukavemet Teşkilatı üyesi Hoca Salih bir NKVD yüzbaşısını öldürmek suçundan tevkif edilmiştir. Katilin evinde yapılan arama sonucu gizli hareket planları ve Kızıl Ordu birliklerini yok etmekte kullanılmak üzere özel surette hazırlanmış zehir bulunmuştur. Ayrıca devlet görevlilerine görev sırasında zorluk çıkardığı için on dört yaşındaki oğlu İsmailof da tutuklanmıştır. (s. 72)

Hoca Salih “altı adım uzunluk, üç adım genişlikte” bir hücreye konulmuştur ve hangi şehrin hangi cezaevinde olduğunu bilmemektedir. Yemeğini getiren gardiyana bunu sorsa da gardiyan

Hoca Salih'e, "Bana hiçbir şey sormayın, ben görmem, duymam ve bilmem," der, Hoca Salih de acı acı gülerek "komünist ülkele-
rin memur tipi" diye düşünür.

Hoca Salih'e hücrelerinde yapılanlar "mutlak kötü olarak komü-
nist" anlatısına uygun bir şekilde, insanın aklına hayaline gelme-
yecek şeylerdir ve yazar bunları uzun uzun anlatır. Komünistler
Hoca Salih'i uyutup cep saatini elinden alırlar ve duvara bir saat
yerleştirirler. Hoca Salih uyandığında cebindeki saati bulamaz ve
zamanı duvardaki saatle ölçmeye çalışır. Ancak görevliler sürekli
saatin ayarıyla oynamakta ve Hoca Salih'in zaman algısını orta-
dan kaldırmaya çalışmaktadırlar:

Zaman mefhumunu kaybettirmek, bir de ibadetinden alıkoymak
istiyorlardı. Müthiş bir yola başvurmışlardı kızıl diktatörler.
Kötünün de kötüsü mutlaka vardı ama Hoca Salih için zamanı bil-
memek az kötü sayılmazdı. Biliyordu bu usulü, insanı çıldırtmaya
kadar götürürdü. (...) Hasan Halit'in bu konuda söylediklerini ha-
tırlıyordu. Demişti ki:

"Tırnaklarınızın arasına toplu iğne sokabilirler, vücudunuzun
çıplak yerlerinde sigara söndürebilirler, hatta usturayla derinizi
dilim dilim yüzebilirler, muayyen aralıklarla damlayan suyun al-
tında saatlerce tutabilirler; lakin bütün bunlar nihayetinde vücuda
acı çektirir, ruhu pek fazla etkilemez. Zamanı şaşırttılar mı işiniz
bitik demektir. Gittikçe bir kukla olursunuz, kendini bilmeyen,
hareketlerini ayarlamaktan aciz bir kukla." (s. 96-97)

Hoca Salih'e zaman algısını kaybettirmek için her şey yapılır:
Saatle oynamanın dışında öğün saatleri sürekli değiştirilir, uyku-
sundan uyandırılır, tavandan baş aşağı sallandırılır; Hoca Salih
direnmekte, soruşturmanın başındaki savcı Vasili Vasiloviç ise
Hoca Salih'in direnmesine ve "zamansızlık girdabından kurtu-
lan tek kişi" olmasına şaşırmaktadır. Bu başarısızlık yukarıda-
kileri de kızdırmış durumdadır. Kendisini görüşmeye çağıran
general, Vasiloviç'e Hoca Salih'in en geç iki hafta içinde Kırım
radyosundan halka "Sovyetler'in Kırımlılara ve diğer halklara

hürriyet getireceğine” dair bir konuşma yapması ve TMT üyelerinin isimlerini itiraf etmesi gerektiğini söyler.

Vasiloviç son çare olarak Hoca Salih’i konuşturmak için oğlu İsmail’i koz olarak kullanmaya karar verir. İsmail’i Hoca Salih’in karşısına çıkarıp “beş numaralı usul”ü uygularlar. Bu usule göre kurbana yaklaşık bir saat içerisinde etkisini gösteren bir zehir verilir. Bu zehrin verildiği İsmail’i Hoca Salih’in karşısına koyarlar, eğer konuşursa panzehri verip İsmail’i kurtaracaklar, aksi takdirde ise İsmail ölecektir. Hoca Salih direnir ve konuşmaz ama oğlunun gözünün önünde adım adım ölüme gitmesini kalbi kaldırmaz ve ölür. Ertesi gün Sovyet gazetelerinde Hoca Salih’in ve İsmail’in hücrelerinde intihar ettiği yazacaktır. (s. 120)

Katya ve Nikolay özgürleşiyor

İzleyen bölümde yine “kadınları kolektif olarak kullanma” meselesine döneriz. Bu sefer lakabı “cellat” olan Rubin isimli bir teğmen Katya’nın peşine düşmüştür ve asker Nikolay, “Katya benim nişanlım olur,” dese de diretmeye devam eder ve Katya’yı alıp götürür. Katya kendisine tecavüz etmeye kalkışan Rubin’i kafasına vurduğu testiyle öldürür ve Nikolay’la birlikte kaçarlar. Ancak gidebilecekleri bir yer olmadığından bir mağaraya sığınır. Nikolay saklanmaları gerektiğini söyler: “Bizimkilerin eline düşmek de var, Türklerin eline düşmek de. İkisi aynı derecede kötü.” Katya ise daha “bilinçli”dir: “Ben kendi hesabıma Türklerin eline düşmeyi canıma minnet sayarım. İyi insanlar neme lazım, Bolşevikler gibi insanlıktan çıkmamışlar.” Nikolay Katya’ya kendisinin de bir Bolşevik olduğunu hatırlatır ama Katya “bilgece” konuşmaya devam eder: “Yoo sen Bolşevik olamazsın. Bolşevikler kadını eğlence metayı olarak görür, oysa sen beni seviyorsun Nikolay.” (s. 146)

Katya ve Nikolay sığındıkları mağarada “özgürleşmişlerdir” artık. Söz Kremlin Sarayı’ndan açıldığında Katya, “Hani kömünizmde eşitlik esastı, o saraylarda niçin halk oturmuyor da

başkaları oturuyor? Hiç düşündün mü?” diye sorar. Nikolay ise, “Hayatımda ilk defa açıkça düşündüklerimi söyleyebileceğim,” dedikten sonra Katya’ya sorar: “Dinle Katya: Stalin’in koca bir domuz olduğunu sana şimdiye kadar söylemiş miydim hiç?” Katya ise Nikolay’a, “Amma da iyi benzettin, resimlerini hep buldog köpeğine benzetirdim fakat, bunu değil birisine söyleyebilmek, kendi kendime düşünmekten bile korkardım. Ne iyi artık korkmuyorum,” diyecektir. (s. 147-148)

Roman, bundan sonrasında giderek fantastik bir hal alır. Katya ve Nikolay sığındıkları mağarada yaşamaya başlarlar. Nikolay’ın mağaranın önüne gelen bir ayıyı vurup derisini yüzdükten sonra pişirmelerinin ve ilk başta mideleri bulansa da zamanla ayı etine alışmalarının ardından, vahşi hayvanları avlayarak beslenmeye başlarlar. Bu esnada Nikolay’ın NKVD subayını birlikte öldürdüğü arkadaşı Melikov, bir suçlunun peşinden giderken tipide donma tehlikesiyle karşı karşıya kalır ve ne tesadüf ki Katya ve Nikolay onu donmak üzereyken bulup iyileştirirler. Melikov iyileştikten sonra, üçü zor koşullarda da olsa mağarada mutlu mesut yaşamaya başlarlar, ancak çok geçmeden bu mutlu mesut hayat son bulacaktır. Son bulacaktır; çünkü savaşın son günlerinde Nazi orduları tamamen dağılmış, Binbaşı Şnayder’in yönettiği birlik de Akmesit civarındaki dağların arasında sıkışıp kalmıştır, sıkışıp kaldıkları yer ise Katya, Nikolay ve Melikov’un yaşadığı mağaraya çok yakındır.

Sıkıştıkları yerde Bolşevik orduları tarafından her an gerçekleştirilebilecek olan saldırıyı bekleyen Nazi subayı Türklerle işbirliği yapmadığı için pişmandır ama iş işten çoktan geçmiştir:

Bir zamanlar Akmesit’te iken Kırım Türk heyetinin tekliflerini kabul ederek Türklere kendilerini sevdirseydiler, bu hale belki de hiç düşmeyeceklerdi. Hitler bu noktada da aldanmıştı. Türkleri tanıımıyordu besbelli. Tanısa hiç değilse kısmi bir muhtariyet getirir, Bolşevik aleyhtarlığını körükler ve Kırım Türkünün sevgisi-

ni, muhabbetini çekerdi. Oysa ne yapmıştı o? Yuvarlak cevaplarla geçiştirmişti teklifleri. Bal gibi taktik hatası sayılırdı işte. (s. 166)

Binbaşı Şnayder ve askerleri, sıkıştıkları yerden nasıl kaçacaklarını düşünürken, çok yakınlarında bir yerlerde bir hareketlenme olduğunu fark ederler. İlk başta Kızıl Ordu güçleri sansalar da aslında bunlar Bolşeviklere karşı dağlara çekilen Türklerdir ve Şnayder'in konuşmak için gönderdiği elçiye, "Sizin düşmanınız bizim de düşmanımız, birlikte komünistlere karşı dövüşebiliriz, komünist olmasın da kim olursa olsun," derler. Şnayder'le Ahmet Cahit'in yaptığı görüşme sonrası el sıkışıp anlaşılır. Türkler çadırlarını söküp Alman birliğine katılacak, erkekler silahlandırılacaktır. Burada yazar roman boyunca peşinde koştuğu ve gerçekleşmesine dair arzusunu gizlemediği şeyi başarır: Nazilerle Kırım Türklerinin ittifakı nihayet sağlanmıştır!

Mağarada yaşamaya devam eden Rus üçlü ise artık Bolşevik düşüncelerden kurtuldukları ve özgürleştikleri için, "Düşmanımın düşmanı dostumdur. Almanlar Bolşeviklere düşman. Rusya'da yaşamaktansa Almanya'da esir kamplarında çalışmayı cana minnet sayarım," diye düşünmektedir. Bu düşüncelerinden hareketle de Bolşeviklere karşı Nazilerin safında savaşa dâhil olurlar.

Çatışmalar ağırlaştıkça, Şnayder kazanma şanslarının bulunmadığına kesin kanaat getirir ve teslim olmaya karar verir, ancak Kırım Türkleri buna itiraz ederek sonuna kadar savaşacaklarını söylerler. Ahmet Cahit ise tercüman aracılığıyla Şnayder'e, "Komünistlere teslim olmak ne demektir bilir mi?" diye sorar: "Ölümden beter hallerle karşılaşmak demektir. Esir alınıp götürüleceğini sanıyorsa peşinen söyleyeyim, feci aldanıyor." (s. 202)

Teslim olma öncesi yaşanan çatışmada Nikolay yaşamını yitirir, girdikleri ilk çatışmada Melikov zaten ölmüştür. Şnayder bölüğe ateşkes ve teslim olma emri verir. Onlar teslim olurken Kırım Türkleri geri çekilir. Böyle yapmakla ne kadar haklı olduklarını ise hemen anlayacaklardır:

Binbaşı Şnayder karşı mevzilere ulaşmak üzere idi. Askerler mevzileri boşaltmış, birçoğu silahını bile fırlatıp atmıştı. Toplar ve maki-neli tüfekler aniden işlemeye başlayınca alabildiğine afalladılar. Bu kahpeliği Bolşeviklerden bile beklemedikleri muhakkaktı. Onlar Ahmet Cahit kadar tanımıyorlardı Kızıl Ordu'yu. Kimisi tüfeğini ateşlemeye fırsat bulamadı, kimisi birkaç saniye ayakta kalabil-di. Kendilerini anında yüzükoyun yere yatarak hedef küçültmek suretiyle ömürlerini ancak birkaç dakika daha uzatabilen binbaşı Şnayder'le teğmen Freyberg dehşetle bakıştılar.

Şnayder esefle:

– Avukat haklıymış, dedi.

Sözüne belki devam etmek istiyordu ama çok yakına düşen bir el bombası her şeyi bitirdi. Ağzı aralık, öylece kalakaldı binbaşı. (s. 208)

Kızıl Ordu'nun son Nazi birliğini de mağlup ettiği günler-de Akmescit'e Moskova'dan üst düzey bir isim, Kaganoviç gelir. Kaganoviç yanında bir de emir getirmiştir ve çok geçmeden bu emrin ne olduğu anlaşılır: Kırım Türkleri sürgüne gönderilecek-tir. Kızıl Ordu askerleri şehirdeki her evin kapısını tek tek çalar ve halktan yarım saat içerisinde hazır olmalarını ister, yanlarına ise sadece otuz kilogram eşya almalarına izin verilir. Vagonlara bindiklerinde ise gerçeği fark ederler, gelen kokunun ardından mi-deleri bulanmaya başlar ve bunun zehirli gaz olduğunu anlarlar. Bir anne, “Başım dönüyor anne,” diyen çocuğunun sesini duymaz. Çünkü; “bu vahşi ölümü hangi insanlık ölçülerine sığdırdıklarını” düşünmektedir. “Komünizm demek bu idi. Öldürmek, öldürmek ve yine öldürmek. Çeşitli şekillerde, türlü yollarla. Rusya'da en meşgul insanlar mezarcılardır derlerdi de inanmazdı, şimdi bu istihzanın altında yatan korkunç faciayı daha iyi anlıyordu.” (s. 219)

Yarım saat sonra her şey tamamlanmış, “ölüm vagonu bir mezbahaya” dönmüş, “cesetler üst üste” yığılmıştır. Roman şu cümleyle biter: “Doktor Hasan Halit'in ferî sönmüş gözleri, hâlâ Kırım'ın istiklalini arıyordu.” (s. 220)

Sonuç

Bir “şiddet pornografisi” şeklinde akıp giden *Kırım Kan Ağlıyor*, başladığı gibi biter ve bize Türk sağının Rus düşmanlığından Sovyet düşmanlığına uzanan çizgisini ve antikomünizmle SSCB düşmanlığının bir aradalığını net bir şekilde gösterir. Rus Çarlığı ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki mücadele, Türk milliyetçiliğinin kurucu ideologlarının önemlice bir kısmının Çarlık Rusya’sından Osmanlı’ya göçmüş olmaları, Milli Mücadele’nin Ekim Devrimi’nin yarattığı konjonktürde gerçekleşmesi, Turan hayalleri, Nazizmin etkisiyle şekillenen Türkçü faşizm ve Soğuk Savaş, hem Türkiye yönetici sınıfı ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkileri hem de Türk sağının Sovyetler’e bakışını belirlemiş, “Moskof mezalimi” antikomünist söylemin kurucu unsurlarından biri olmuştur. Bahadıroğlu’nun kötü bir propaganda metni olmanın ötesine geçemeyen ama bir dönem sağcı gençler arasında hayli popülerleşen romanı da bu söyleme yapılmış katkılardan biridir.

SONUÇ

Bu kitabın yazıldığı sıralarda hem dünyada hem de Türkiye’de düzen, yani kapitalizm, yeni ve çok boyutlu bir krizden geçiyordu. Kapitalizmin küresel ölçekte yaşadığı ve pandemi, iklim/çevre ve mülteciler/göçmenler gibi başlıklarda somutlaşan krizi, bu başlıklarla Türkiye’ye de yansımış ama onların da ötesine geçerek bizzat Türkiye kapitalizminin kriziyle İslamcı rejimin krizinin bir aradalığı şeklinde tezahür etmiş durumdaydı.

Türkiye kapitalizminin yaşadığı bu son krizin ekonomik boyutunun kökeninde daha önceleri de defalarca tanıklık ettiğimiz üzere döviz bağımlılığı bulunuyordu. Dövizle bağımlı Türkiye kapitalizmi, ülkeye döviz girişinin belli bir seviyenin üstünde olduğu dönemlerde hem bir büyüme evresine giriyor hem de yüksek enflasyon tehlikesiyle karşı karşıya kalmıyordu. Bu evrede enflasyonun düşüklüğü nedeniyle halk satın alma gücünü koruyabiliyor ya da artırabiliyor, faizlerin düşüklüğü nedeniyle ise daha düşük maliyetlerle borçlanabiliyor ve tüketim olanaklarını artırabiliyordu. Ülkeye döviz girişinin sekteye uğradığı dönemlerde ise Türk Lirası değer kaybediyor, enflasyon yükseliyor, faizler artıyor ve böylece halkın alım gücü ve tüketim olanakları azalıyor, genel bir yoksullaşma dalgasına tanıklık ediliyordu.

Yaklaşık yirmi yıldır Türkiye’yi yöneten Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Türkiye ekonomisinin 2000 ve 2001’de arka arkaya yaşadığı krizlerin halkta yarattığı büyük öfke sayesinde iktidar olmuş ve o dönemde dünyadaki parasal genişlemeden Türkiye de payını aldığı, yani Türkiye’ye uzunca bir süre ciddi döviz girişi

olduğu için yeni bir krizi ötelemeyi başarmıştı. Bunları yaparken neoliberal ajandayı sadakatle uygulamaya devam etmiş, kamusal varlıkların büyük bir bölümünü özelleştirmiş, sendikal hareketi etkisizleştirmiş, güvencesiz ve taşeron çalışmayı kural haline getirmiş ve düşük kur/düşük enflasyon/düşük faiz üçlüsü nedeniyle ciddi bir tepkiyle karşılaşmamıştı.

Ancak özellikle 2013 yılından itibaren parasal genişleme dalgasının yavaşlamasıyla birlikte Türkiye'ye giren döviz de azalmaya başladı ve bu da kaçınılmaz olarak beraberinde döviz fiyatlarındaki yükselişi getirdi. Buna bir de AKP rejiminin emperyalist hiyerarşideki yerini değiştirmek ve emperyalizmle yeni bir denge düzleminde buluşmak adına Suriye, Libya ve Doğu Akdeniz'de attığı adımlar eklenince krizin gelişi daha da hızlandı. 2018 yılındaki "Rahip Brunson" hadisesiyle yeni bir eşik atlayan Türkiye kapitalizminin krizi, 2021 yılının sonlarına gelindiğinde giderek derinleşmiş ve Türk Lirası'nın değer kaybı durdurulamaz bir noktaya gelmişti.

Krizin ve buna bağlı olarak yoksulluğun derinleşmesi ve aynı zamanda yaygınlaşması, İslamcı iktidarın krizini de derinleştirdi. Çünkü krize ve yoksullaşmaya bağlı olarak iktidar giderek hegemonik niteliğini yitirmeye, bir meşruiyet sorunu yaşamaya başlamıştı. İşte bu noktada, büyük bir "kumar"a girildi ve ülkenin dövize olan bağımlılığını azaltacağı iddia edilen "yeni ekonomik model" yürürlüğe konuldu. En basit anlatımla, faizlerin düşürülmesi aracılığıyla yerli paranın değer kaybı hızlandırılacak, bu da ihracatı artırırken ithalatı azaltacak ve cari denge fazla vermeye başlayacaktı. Böylelikle belli bir süre sonra ülkeye döviz girişi hızlanacak ve enflasyon düşerken halkın alım gücü de artacaktı.

İzlenen politikalarla birlikte hem asgari ücretin dolar bazında tarihin en düşük seviyelerine ulaşması hem de ortalama ücretlerin asgari ücrete yakınsaması, asgari ücretle açlık ve yoksulluk sınırını karşılaştırdığımızda yaşanan yoksulluğun yaygınlığına

ve derinliğine işaret ediyordu. Bu da kaçınılmaz olarak “düzen”e yönelik sorgulamaları beraberinde getirdi ve siyaset kaçınılmaz olarak “sola çekti”.

Kısa bir süre öncesine kadar “sosyal demokrat” ana muhalefet partisi CHP’nin lideri Kemal Kılıçdaroğlu sol-sağ gibi kavramların 18. yüzyıla ait kavramlar olduğunu öne sürüp asıl çelişkinin emekle sermaye arasında değil demokrasiyle diktatörlükler/otoriter rejimler arasında olduğunu öne sürerken, ekonomik krizin getirdiği yoksullaşmayla birlikte “sosyal demokrat” kimliğini hatırladı ve hem kendisinin hem de partisinin sosyal demokrat olduklarını, ülkeyi ekonomik krizden ve yoksulluktan ancak sosyal demokrasinin kurtarabileceğini dillendirmeye başladı. Hatta başta Kılıçdaroğlu olmak üzere partinin yöneticileri ve milletvekilleri, 1970’lerin Ecevit’ini ve CHP’sini hatırlatırcasına “bu düzeni değiştireceğiz” sloganını daha önce kullanmadıkları bir şekilde kullanır hale geldiler.

CHP krizle birlikte dümeni “sol”a doğru kırarken, benzer bir süreç sağ muhalefet partileri için de işliyor ve MHP’nin içinden çıkan İYİP, AKP’nin içinden çıkan DEVA ve Gelecek Partileri ile AKP’nin içinden çıktığı Saadet Partisi ise belki “düzen değişikliği”nden söz etmiyorlardı ama liberal-muhafazakâr kimliklerine rağmen “piyasacı” çözümleri öne çıkarmak yerine sosyal devletten, gelir dağılımında adaletten, ücretlerin yükseltilmesi gerekliliğinden bahseden bir söylemi siyaset sahnesine taşıyor ve halka “değişim” vaat ediyorlardı.

Peki “bu düzen değişmeli” derken kastedilen “düzen” tam olarak neydi, “düzen muhalefeti” nasıl oluyordu da düzeni değiştirmekten söz edebiliyordu?

Bu sorulara vereceğimiz yanıtlar, aynı zamanda kitabın bu sayfasına kadar gelmiş okurların, “Edebiyat ve antikomünizm arasındaki ilişkiyi anlatan bu kitabın sonuç kısmında neden yaşadığımız krizden söz ediliyor olabilir?” sorusunun da yanıtı olacak ve meraklarının giderilmesi anlamına gelecek.

Ekonomik krizin ve buna bağılı olarak yoksulluğun derinleşmesiyle birlikte sınıf çelişkilerinin derinleşmesi ve sınıfsal öfkenin büyümesi, kitlelerin düzenden kopma potansiyelini de artırmış durumda. Yaklaşık yirmi yıl boyunca bütün sınıfları aynı anda memnun edebilmeyi bir şekilde başarabilen iktidarın artık bunu başaramıyor oluşu, işçilerin, emekçilerin, yoksulların kendi sınıfsal çıkarları adına politikleşme ihtimalini ve “sınıf siyaseti”nin güçlenme ihtimalini giderek artırıyor. Dahası, krizle iktidarın İslamcı kimliği birleştirildikçe, kitlelerin sağ siyasetten kopma ve yüzlerini sola dönme ihtimali de artırıyor. Bu ise sadece iktidarı değil muhalefeti, yani bir bütün olarak düzeni endişelendiriyor.

İşte bu noktada CHP’nin sosyal demokrat kimliğini hatırlayıp “düzen değişikliği”nden söz etmesi de, liberal-muhafazakâr partilerin sol argümanlara başvurmak zorunda kalması da bir tesadüf değil. AKP-sonrası Türkiye’de, düzenin restore edilmiş bir şekilde yola devam edebilmesinin yolu, emekçi sınıfların ve sınıf siyasetinin denklemin dışında bırakılmasından geçiyor, bunun için de siyasal alanın “sınıfsız” bir şekilde dizayn edilmesi hedefleniyor. Dolayısıyla yükselen sınıfsal öfke, “düzen değişikliği” adı altında soğurulup düzen içi mecralara kanalize edilmek isteniyor. Tıpkı 1970’lerin Ecevit’inin “bu düzen değişmeli” derken aslında kapitalizmi değil, onun “marazlarını” düzeltmeyi hedeflemesi gibi –fakat onun söylemsel radikalizminin dahi yanına yaklaşmayacak bir söylemle– bugün de kapitalizmin arızalarının düzeltilmesi ve yola öyle devam edilmesi hedefleniyor.

İşte bu restorasyon hayali ve buna dair topluma anlatılan hikâye, dönüp dolaşıp bir yerinden Türk sağının “düzen karşıtlığı”na bağlanıyor. “Düzen” ve “düzen değişikliği” denildiğinde düzenin aktörleri aslında kapitalizmi ve ondan kaynaklı sömürü ve tahakküm ilişkilerini ilga etmeyi kastetmiyorlar. Dün nasıl Türk sağı da “ortanın solu” da doğrudan kapitalizmi karşına almadan “düzen karşıtı” bir pozisyona yerleşmeye çalışmışsa bugün de benzer bir süreç yaşanıyor. Dün nasıl AKP “düzen” de-

diğinde kendisine ait olmayan rejimi, “düzen değişikliği” dediğinde ise rejim değişikliğini kastetmiş ve gerçek anlamda düzene, yani kapitalizme dokunmak bir yana ona hizmet etmişse, bugün de “düzen” denildiğinde AKP’nin kurduğu düzen kastediliyor ve değiştirilecek düzen de AKP’nin rejimi oluyor. Gerçek anlamda düzenin, yani Türkiye kapitalizminin ise krizden çıkartılarak restore edilmesi hedefleniyor. Gelineen noktada, düzenin aktörlerinin düzen karşıtlığı, düzenin restorasyonu açısından bir zorunluluk teşkil ediyor.

Tüm bu yaşanan süreç ise elbette ki sınıflar arasındaki mücadeledenin bir ürünü. Sınıf mücadelesi sadece ekonomik düzlemde ilerlemez, politik ve ideolojik boyutları da vardır. Düzen partilerinin, yirmi yıllık iktidarın Türkiye’yi getirdiği yere yönelik sınıfsal öfkenin AKP-sonrası Türkiye’ye dair tasarımlarda belirleyici bir unsur olmaması için gösterdikleri çaba ve akıllarındaki restorasyon projesi sınıf mücadelesinin siyasi boyutuyla ilgilidir, atılan bütün adımlar AKP-sonrası dönemde emekçi sınıfların siyasal alanın dışında tutulması ve sermaye düzeninin bekasının tesisi adına atılmakta, mesajlar buna uygun bir şekilde verilmekte, halk da bu projeye ikna edilmeye çalışmaktadır.

Düzen siyasetinin iktidardaki temsilcileri de muhalefetteki temsilcileri de “düzenin bekası” hususunda ortaklaştıkları gibi, Türkiye’nin tarihini ve toplumsal yapısını okumada ortaklaşırlar ve sınıfları da sınıf mücadelelerini de yok sayar, hadi bilemediniz önemsizleştirirler. Düzen denildiğinde kapitalizmi kastetmemeleri gibi, siyasal mücadelenin de sınıflar arasındaki bir mücadele olarak kavranmasını ve sınıf mücadelesinin siyasetin merkezine yerleşmesini istemezler. Bundan dolayı tarih ve toplum okumaları “sınıfsızlık” üzerine kuruludur. Türkiye’nin tarihine baktıklarında sınıf mücadelelerini, emperyalizme bağımlılığı, antikomünizmi, devletle Türk sağ arasındaki ilişkiyi görmezden gelir ve buna uygun bir tarih yazımına, buna uygun bir toplum okumasına girişirler.

“Sınıfsızlık”, şimdilerde gücü biraz kırılmış olsa da, Türkiye’nin akademi, düşün ve kültür sanat dünyasında hegemonik bir niteliğe sahiptir. En “sol” da duran akademisyen, yazar ya da entelektüellerden dahi “bizde burjuva sınıfı yok azizim” tarzı “derinlikli” analizler duymak mümkündür. Bir “ideal tip” olarak Batı kapitalizmine bakılır ve buranın tarihî ve toplumsal formasyonu bir “yokluklar” tarihi olarak yazılır: Bizde burjuvazi de, işçi sınıfı da ve hatta bil­diğimiz anlamda kapitalizm de yoktur, burası “nevi şahsına münhasır” bir coğrafyadır.

Sınıfsızlık ve Türkiye’deki asıl çelişkinin emekle sermaye arasında değil, merkezle çevre, devletle toplum, Batılılaşmacı elitlerle dindar halk kitleleri, millî olanlarla gayri millî olanlar arasındaki çelişki olduğu iddiası antikomünizmin en temel argümanlarından biridir.

Bu çalışmada yer verdiğimiz antikomünist polemik ve hücumlar da, antikomünist romanlar da söylemlerini büyük ölçüde bu sınıfsızlık iddiası üzerine kurmuşlardır. Buna göre, Türkiye’de bildiğimiz anlamda sınıflar ve sınıf mücadelesi yoktur ama komünistler varmış gibi göstermeye çalışmaktadır. Bizdeki işçi sınıfı Batı’daki proletaryaya benzemez ama komünistler işçileri öyle olduklarına ikna etmek için her şeyi yapmaktadır. Sosyalistler, devrimciler işçi sınıfının içinden çıkmaz, burjuva ailelerin çocuklarıdır, saf ve temiz Anadolu çocuklarını ise kandırıp kullanırlar. Asıl çelişkiyi, yani millî olanla gayri millî olan arasındaki mücadeleyi görmezden geldikleri gibi, kendileri de gayri millî oldukları için sınıf mücadelesini bunun yerine ikame etmeye çalışırlar ve dış mihrakların uzantıları olarak hareket ederler, bu da onları hem kutsal bir varlık olan devlete düşmanlığa hem de Türklüğe ve Müslümanlığa düşman güçlerin yanında olmaya, yani düzenin yanında konumlanmaya iter. Onların devlete karşı ve düzen adına yarattıkları anarşiye karşı ise Türk sağ devletinin yanındaki yerini alır ve onlarla mücadele eder.

Türkiye tarihinin, hegemonik paradigma olan sınıfsızlık yerine sınıflar mücadelesi üzerinden okunması ve antikomünizmin bu okumanın merkezî unsurlarından birini oluşturması, sınıflar mücadelesinin bir boyutudur. Sınıflar arası mücadele sadece ekonomik düzlemde gerçekleşmez, siyasal alanı, ideolojik alanı ve kültürel-sanatsal alanı da kateder. Farklı alanlardaki söylemsel mücadele, hegemonik olanın niteliğini de belirler ve bu da nihayetinde siyasal mücadeleye yansır. Türkiye tarihinin sınıflar mücadelesi ve antikomünizm üzerinden okunmasına dair gide-rek genişlemekte olan külliyata antikomünizmin edebiyattaki yansıması üzerinden katkı yapmayı hedefleyen bu çalışma, okura bu yansımanın tarihsel-teorik çerçevesini ve nasıl somutlaştığını sunmayı başardığı ve hem yeni okumaları hem de yeni çalışmaları teşvik ettiği ölçüde, hedefine ulaşmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Açıkel, Fethi (1996), "Kutsal Mazlumluğun Psikopatolojisi", *Toplum ve Bilim*, sayı 70.
- Akkaya, Yüksel (2001), "Korporatizmden Sendikal İdeolojiye, Milliyetçilik ve İşçi Sınıfı", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik*, der. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Akkaya, Yüksel (2010), *Cumhuriyetin Hamalları: İşçiler*, Yordam Kitap, İstanbul.
- Atılğan, Gökhan (2008), *Yön-Devrim Hareketi Kemalizm ve Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar*, Yordam Kitap, İstanbul.
- Aksun, Ziya Nur (2012), *Dündar Taşer'in Büyük Türkiye'si*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Ali, Sabahattin (1989), *İçimizdeki Şeytan*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Ali, Sabahattin (2019), *Mahkemelerde*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Anadol, Cemal (1978), *Türkçülük Mücadelelerinden Milliyetçi Harekete*, Milliyetçi Anadolu Yayınları, İstanbul.
- Argav, Hayri (1996), *O Şafağın Atlıları 12 Eylül İdamları*, La Kitap Yayınları, İstanbul.
- Atsız, Nihal (1997), *İçimizdeki Şeytanlar*, İrfan Yayınevi, İstanbul.
- Aydın, Zafer (2021), *68'in İşçileri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Aydın, Zafer (2020), *İşçilerin Haziranı, 15-16 Haziran 1970*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Ayvazoğlu, Beşir (2008), *Siretler ve Suretler*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Ayvazoğlu, Beşir (2017), *Peyami*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Ayverdi, Samiha (1976), *Millî Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Azak, Umut (2003), "Samiha Ayverdi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 5 Muhafazakârlık*, der. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bahadıroğlu, Yavuz (1980), *Kırım Kan Ağlıyor*, Yeni Asya Yayınları, İstanbul.
- Balcıgil, Osman (2018), *Ela Gözlü Pars Celile*, Destek Yayınları, İstanbul.
- Baydoğan, Misli (2018), *Hatırla Beni*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Bayraktar, Özgür (2016), *Ülkücü Harekette Bölünme: Milliyetçi Hareket Partisi ve Büyük Birlik Partisi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Bezirci, Asım (1992), *Sabahattin Ali*, Çınar Yayınları, İstanbul.
- Bora, Tanıl ve Can, Kemal (2000), *Devlet Ocak Dergâh 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Bora, Tanıl (2021), *Hasan Âli Yücel*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bora, Tanıl ve Canefe, Nergis (2001), "Türkiye'de Popülist Milliyetçilik", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik*, der. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Buğra, Tarık (2016), *Gençliğim Eyvah*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Buğra, Tarık (2019), *Dönemeçte*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Buğra, Tarık (2019), *Firavun İmanı*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Buğra, Tarık (2020), *Yağmur Beklerken*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Buğra, Tarık (2020), *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Can, Kemal (2001), "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik*, der. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Cengiz, Oğuzhan (2009), *Başkan Recep Haşatlı*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul.
- Copeaux, Etienne (2006), *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çalık, Mustafa (1995), *Siyasi Kültür ve Sosyolojinin Bazı Kavramları Açısından MHP Hareketi -Kaynakları ve Gelişimi-* 1965-1980, Cedit Neşriyat, Ankara.
- Çelik, Aziz (2010), *Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Darendelioğlu, İlhan Egemen (1975), *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri*, Toker Yayınları, İstanbul.
- Darendelioğlu, İlhan Egemen (1978), *Nâzım Hikmet Vatan Haini mi Vatan Şairi mi?*, Orkun Yayınevi, İstanbul.
- Deliorman, Altan (2000), *Tanıdığım Atsız*, Orkun Yayınları, İstanbul.
- Deren, Seçil (2003), "Milli Eğitim Üzerine Muhafazakâr Düşünceler", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 5 Muhafazakârlık*, der. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Doğan, Mehmet Can (2003), "Tarık Buğra", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 5 Muhafazakârlık*, der. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Erdem, Galip (2012), *Ülkücünün Çilesi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Erdem, Galip (2018), *Suçlamalar-1 Sağcılık Faşizm*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Göze, Ergun (1995), *Peyami Safa Nâzım Hikmet Kavgası*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Gözübüyük, Kadriye (2018), *Türkiye'de Milliyetçilik ve Töre Dergisi İncelemesi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Günay-Erkol, Çimen (2021), *Yaralı Erkeklikler: 12 Mart Romanlarında Yalnızlık, Yabancılaşma ve Öfke*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Güngör, Erol (2004), *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- İşinsu, Emine (1989), *Sanıcı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

- Işınsoy, Emine (2013), *Canbaz*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- İslamoğlu, Adnan (2020), *Kuyu*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (1999), *Nesillerin Ruhü*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (1999), *Şiir Tahlilleri 2: Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Karaca, Emin (1998), *Türk Basınında Kalem Kavgaları*, Gendaş, İstanbul.
- Kayhan, Himmet (2016), *Gün Sazak Bir Şehidin Yolculuğu*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Kenger (Şendiller), Ökkeş (1989), *Kanlı Oyun-Maraş Olaylarının Perde Arkası*, Doğuş Yayınları, Ankara.
- Kılınç, Erol (2012), *Damla Damla Yaşadıklarım*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Kısakürek, Necip Fazıl (1962), *Türkiye’de Komünizma ve Köy Enstitüleri*, Doğan Güneş Yayınevi, İstanbul.
- Kirby, Fay (2019), *Türkiye’de Köy Enstitüleri*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- Koca, Bayram (2021), *Kürtler Aslında... Uç Sağın Kürtlere Bakışı*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Küçük, Yalçın (1990), *Türkiye Üzerine Tezler 3*, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- Makal, Mahmut (1979), *Köy Enstitüleri ve Ötesi*, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- Meşe, Ertuğrul (2017), “Türk Sağında Köy Enstitüleri Algısı”, *Asya Studies*, Sonbahar 2017.
- Naci, Fethi (2007), *Yüzyılın 100 Türk Romanı*, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Nureddin, Vâlâ (2018), *Bu Dünyadan Nâzım Geçti*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.
- Okutan, M. Çağatay (2014), *Bozkurt’tan Kuran’a Millî Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916-1980*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Önen, Nizam (2005), *İki Turan Türkiye’de ve Macaristan’da Turancılık*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özdağ, Ümit (2010), “Özel Harp Dairesi-MHP-Türkeş Birlikteliği Yalanına Cevap”, *Türk Yurdu*, sayı 277.
- Özden, Mehmet (2003), “Osman Turan”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 5 Muhafazakârlık*, der. Tanıl Bora, Murat Gültekinil, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, Güler (2020), “Ülkücü Kadınlar ve Ülkücü Kadın Kimliğinin İnşası: ‘Asenalar’”, *Feminist Eleştiri* 12, sayı 2.
- Özger, Mehmet (2012), *Türk Romanında 12 Eylül*, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Pala, İskender (2017), *Karun ve Anarşist*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Safa, Peyami (1977), *Objektif: 3 Sosyalizm, Marksizm Komünizm*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Sançar, Nejdett (1975), *Nâzım Hikmet Masalı*, Afşın Yayınları, İstanbul.
- Sefercioğlu, Necmettin (2009), *3 Mayıs 1944 ve Türkçülük Davası*, Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, Ankara.

- Sertel, Zekeriya (2001), *Hatırladıklarım*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Sülker, Kemal (1987), *Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı 2. Cilt*, Yalçın Yayınları, İstanbul.
- Şenel, Ş. Adnan (2019), *Secdeden Sehpaya*, Kamer Yayınları, İstanbul.
- Şener, Mustafa (2010), *Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset Yön, MDD ve TİP*, Yordam Kitap, İstanbul.
- Şimşek, Abdülazim (2021), *Komünistin Eşkali Türkiye'de Antikomünizm (1945-1971)*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şişmanov, Dimitir (1990), *Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi*, haz. Ayşe Zarakolu, Ragıp Zarakolu, Belge Yayınları, İstanbul.
- Taşkın, Yüksel (2001), "Anti-komünizm ve Türk Milliyetçiliği: Endişe ve Pragmatizm", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik*, der. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Taşkın, Yüksel (2007), *Anti-komünizmden Küreselleşme Karşıtlığına Milliyetçi Muhafazakâr Entelijansiya*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Toprak, Zafer (1996), "1946 Sendikacılığı Sendika Gazetesi, İşçi Sendikaları Birlikleri ve İşçi Kulüpleri", *Toplumsal Tarih*, sayı 31.
- Tunalı, A. Yağmur (2014), *Kavga Günleri*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Turan, Osman (1964), *Türkiye'de Komünizmin Kaynakları*, Şark Matbaası, Ankara.
- Turan, Osman (1979), *Türkiye'de Siyasi Buhranın Kaynakları*, Nakışlar Yayınevi, İstanbul.
- Türkdoğan, Orhan (1985), *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, Mayaş Yayınları, Ankara.
- Türkeş, Alparslan (1979), *Temel Görüşler*, Orkun Yayınevi, İstanbul.
- Türkeş, Alparslan (2020), *1944 Milliyetçilik Olayları*, Berikan Yayınları, İstanbul.
- Türkeş, Mustafa (1999), *Kadro Hareketi Ulusçu Sol Bir Akım*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Uluç, Fuat (1967), *1938 Harboku Olayının Gerçek Yönü*, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- Yaşlı, Fatih (2014), *Kinimiz Dinimizdir Türkçü Faşizm Üzerine Bir İnceleme*, Yordam Kitap, İstanbul.
- Yaşlı, Fatih (2016), *Türkçü Faşizmden Türk İslam Ülküsüne*, Yordam Kitap, İstanbul.
- Yıldırım, Hayri (2016), *Nejdet Sançar Türk Irkı Sağ Olsun*, Aygan Yayıncılık, İstanbul.
- Yurtaslan, Ali (1997), *İtiraflar MHP Merkezindeki Adam Abdullah Çatlı'yı Anlatıyor*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Yurtsever, Haluk (2008), *Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu 1960-1980*, Yordam Kitap, İstanbul.
- Yücel, Hasan Âli (1947), *Davam*, Ulus Basımevi, Ankara.
- Zengin, Ertuğrul (2021), *Akıncılar Hareketi 1970'lerde İslamcı Gençliğin Oluşumu ve Eylemi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Türkiye'nin Soğuk Savaş'a dâhil oluşuyla birlikte, antikomünizm siyasetin merkezine yerleşir ve ülkenin her alanına sirayet ederken, bunun edebiyat alanına yansımaları da kaçınılmaz olmuştur. Bu antikomünist dalga, sağcı edebiyatçıların solun kültürel hegemonyasına karşı yazdıkları yazılarda ve ürettikleri eserlerde kendini göstermiştir.

Fatih Yaşlı, *Devlet, Düzen, Anarşi*'de antikomünizmin edebiyattaki yansımalarını iki boyutuyla inceliyor. Bir yandan Türk sağının edebiyatçı kimlikleriyle politik kimliklerini birleştiren Nihal Atsız, Necip Fazıl, Peyami Safa gibi isimlerinin Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Aziz Nesin gibi solcu yazarlara yönelik polemiklerini ve hücumlarını belgeledirirken, bir yandan da antikomünist romanlardaki ideolojik boyutun bir incelemesini sunuyor. Böylece hem Soğuk Savaş'la birlikte antikomünist söylemin inşasında edebiyatçıların rolünü hem de antikomünist edebî yapıtlarda solcuların, komünistlerin ve 1965-80 arası Türkiye tarihinin nasıl resmedildiğini ortaya koyuyor.

Antikomünizmin günümüze devrettiği miras ve bu mirasın belirleyiciliği üzerine kapsamlı bir değerlendirme sunan bu kitap, Fatih Yaşlı'nın Türkiye tarihini antikomünizm üzerinden okuduğu literatürüne önemli bir katkı yapıyor.

Yordam Kitap

f YordamKitap t YordamKitap @ YordamKitap

ISBN 978-605-172-537-6

9 786051 725376